

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN GÜVENLİK YARDIMI
PROGRAMLARI: 11 EYLÜL SONRASINDA YÜRÜTÜLEN EĞİT-DONAT
FAALİYETLERİNİN İNSAN HAKLARI HUKUKU VE ABD İÇ HUKUKU
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Şener ÇELİK

2502160568

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Yaşar ONAY

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ŞENER ÇELİK Numarası : 2502160568
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : PROF. DR. YAŞAR ONAY
Tez Savunma Tarihi : 25.12.2019 Saati : 10:00
Tez Başlığı :
* AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN GÜVENLİK YARDIMI PROGRAMLARI: 11 EYLÜL
SONRASINDA YÜRÜTÜLEN EĞİT-DONAT FAALİYETLERİNİN İNSAN HAKLARI HUKUKU VE
ABD İÇ HUKUKU AÇISINDAN İNCELENMESİ *

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulara verilen cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ÖYÇÜKLÜĞÜYLE karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YAŞAR ONAY		KABUL
2- PROF. DR. MİTHAT BAYDUR		KABUL
3- DOÇ. DR. HASAN DURAN		KABUL
4- DOÇ. DR. ÖZGÜN ERLER BAYIR		KABUL
5- DR. ÖGR. ÜY. ATAHAH BİROL KARTAL		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. HAKAN GÜNEŞ		
2- DR. ÖGR. ÜY. LAMİA MAMMADOVA		

ÖZ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN GÜVENLİK YARDIMI PROGRAMLARI: 11 EYLÜL SONRASINDA YÜRÜTÜLEN EĞİT-DONAT FAALİYETLERİNİN İNSAN HAKLARI HUKUKU VE ABD İÇ HUKUKU AÇISINDAN İNCELENMESİ

Şener ÇELİK

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini müteakiben, dünyanın çeşitli bölgelerindeki farklı devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağladığı askeri eğitim ve donatım desteğini yaygın ve sistematik programlar dahilinde yürütmeye başlamıştır. Yardım programları, ABD devlet belgelerinde açıkça vurgulandığı ve literatürde de desteklendiği gibi, öncelikle bu ülkenin çıkarlarına hizmet etmek üzere planlanmakta ve icra edilmektedir. Ancak, sözü edilen faaliyetler, ABD iç hukukunda insan hakları ihlali yapan devletlere ve devlet-dışı aktörlere güvenlik yardımı yapılmamasını şart koşan düzenlemeleri ihlal etmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, ABD güvenlik yardımları neticesinde meydana gelmiş olabilecek ihlalleri tespit edebilmek için, Kolombiya, Endonezya, Irak ve Suriye'de yürütülen güvenlik yardımı programlarını, uluslararası insan hakları sözleşmeleri; ABD'nin Leahy Yasası olarak bilinen temel güvenlik yardımı yasası ve diğer ilgili düzenlemeleri çerçevesinde incelemektir. Çalışmanın iddiası, 11 Eylül sonrasında güvenlik yardımlarının hacmi arttıkça, ABD'den bu yardımları alan ülkelerde insan haklarının bozulduğudur.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik yardımı, eğit-donat, uluslararası insan hakları, Leahy Yasası, Kolombiya, Endonezya, Irak, Suriye.

ABSTRACT

SECURITY ASSISTANCE PROGRAMS OF THE UNITED STATES OF AMERICA: AN ASSESSMENT OF TRAIN AND EQUIP OPERATIONS LAUNCHED IN POST-9/11 ERA IN TERMS OF HUMAN RIGHTS LAW AND US DOMESTIC LAW

Şener ÇELİK

Following the end of the Second World War, the United States of America (USA) began to provide military training and equipment support to different states and non-state actors in various regions of the world within the scope of widespread and systematic programs. Assistance programs are primarily planned and implemented to serve the interests of this country, as is clearly emphasized in US government documents and supported by the literature. These activities, however, also violate regulations in the US domestic law stipulating that security assistance should not be provided to states and non-state actors who have committed human rights violations.

The main purpose of this research is to examine the security assistance programs carried out in Colombia, Indonesia, Iraq and Syria, in order to detect violations that may have occurred as a result of US security assistance, within the framework of basic security assistance law of the United States known as Leahy Law together with its other relevant regulations, and essential international human rights conventions. The claim of the study is that as the volume of security assistance increased after 9/11, human rights in the countries receiving US assistance had deteriorated.

Keywords: Security assistance, train-and-equip, international human rights, Leahy's Law, Colombia, Indonesia, Iraq, Syria.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, ABD'nin devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağladığı güvenlik yardımı programlarının, uluslararası insan hakları hukuku ve ABD iç hukuku açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı ile gündeme gelen ve eğit-donat faaliyetleri kapsamında bilinen bu programlar, esasen 2. Dünya Savaşı'nın sonundan beri uygulanmakta olan ve temelde ABD'nin kendi ulusal çıkarlarını korumak amacıyla planlanıp icra edilen silah ve askeri eğitim tedariki projeleridir. Söz konusu faaliyetler, çoğu zaman bu projelerin alıcısı olan aktörler tarafından, siyasi nüfuz alanlarını koruma; siyasi elit içindeki konumlarını ve ekonomik çıkarlarını güvenceye alma ve maksimize etme; ve egemenlik tesisi için ihtiyaç duydukları askeri imkan ve kabiliyetlere erişme amaçları doğrultusunda kullanılmıştır. ABD'nin amacı ise, genel olarak, yardım yaptığı aktörler üzerinden stratejik önemi haiz bölgelerde askeri külfet paylaşımına giderek vekil kullanımıyla bir güç projeksiyonu uygulamak olmuştur. Güvenlik yardımı programlarını sorunlu hale getiren ise, alıcı konumundaki aktörlerin elde ettikleri silah ve eğitimle, buldukları bölgelerde yaşayan sivillerin uluslararası sözleşmelerden doğan temel insan haklarını ve özgürlüklerini ihlal etmeleri; ABD'nin ise, bu programlara devam ederek kendi iç hukukundaki yasal düzenlemeleri ihlal etmesidir.

Araştırmanın sorunsallaştırdığı, daha doğrusu, güvenlik yardımı olgusunun kendi realitesi gereği sorunsal olan, söz konusu faaliyetlerin ahlaki ve insani anlamda tanımlanabilecek türde bir yardım olmayıp, yardımı yapan aktörün - bu araştırmada ABD'nin - bu programları daha çok güç kavramı ile ilişkilendirilebilecek bir kuvvet çarpanı olarak benimsemiş oluşudur. İlgi çekici ve paradoksal olarak, aynı aktör, güvenlik yardımı programlarını kendi iç hukukunda ciddi ve kapsamlı insan hakları yasaları ile düzenlemiştir. Tezin yazarı olarak beni bu konuda araştırma yapmaya yönelten etkenlerden biri, ve belki en önemlisi, işte bu çelişki olmuştur.

Kuşkusuz hiçbir bilimsel araştırma yazara akademik ve moral destek sağlayan biliminsanlarının ve yakınlarının desteği olmadan gerçekleştirilemez. Bu tez de bu kuralın bir istisnası değil. Araştırmanın hazırlık, yazım ve sonuçlandırma safhalarında pek çok insan bana destek oldu. Burada hepsine teşekkür etmeliyim.

Tez danışmanım Prof. Dr. Yaşar Onay, bir danışmanın sağlayabileceğinin çok ötesinde geniş bir dünya görüşü kazanmamda önemli rol oynadı ve araştırmamın her aşamasında gerek bilimsel gerek moral desteğiyle yanımda oldu.

Tez İzleme Komitesi Üyesi Prof. Dr. Gülden Ayman, araştırmayı yapılandırmam ve kuramsal çerçeve olarak bugüne kadar doktora tezlerinde çok da başvurulmayan normatif kuramı kullanmam için beni teşvik etti.

Tez İzleme Komitesi Üyesi Prof. Dr. Mithat Baydur, araştırmamda felsefi ve tarihsel bir farkındalık kazanmam için her zaman yol gösterdi ve çalışmamın gecikmesiz olarak ilerlemesi için bana zaman ayırarak büyük bir özveri sergiledi.

King's College Savaş Çalışmaları Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mervyn Frost, mütevazı ve yardımsever bir yaklaşımla, normatif kuramın esaslarını hangi eserlerinden, ne şekilde faydalanarak kullanabileceğim konusunda beni aydınlattı.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrenci İşleri Siyasal Bölüm Memuru İsmail Karanfil, tezin yazım, izleme ve mezuniyet sürecinin her safhasındaki tüm idari konularda, samimi ve profesyonel yardımını esirgemedi.

Sevgili dostum hukukçu Dr. Onur Sarı, araştırmama şekil ve içerik açısından sağladığı destekle birlikte, dünyadaki hukuki ve siyasi gelişmeler hakkında yaptığımız sohbetlerle araştırmama önemli katkı verdi.

Kadim dostum mimar/yazar Murat Akan, araştırmamın tez izleme komitesi ve savunma safhalarında gerek duyduğum tashihleri yoğun iş temposu içinde yaparak çalışmaya anlatım tekniği açısından bir derinlik kazandırdı.

Araştırmanın başından beri bana sonsuz ve koşulsuz bir destek veren çok sevgili ve değerli annem Birsen Ertener, babam Ertuğrul Çelik, amcam Akdoğan Çelik, teyzem Sabire Berkman, değerli ağabeylerim İhsan Kural ve Metin Cengiz ile diğer aile mensuplarım, bu araştırmayı başarıyla tamamlamam için her fedakarlığı gösterdiler ve her zaman beni cesaretlendirdiler.

Son olarak, bu araştırmanın ortasında aramızdan ayrılan, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün dedesi Kırmızı Hafız Ahmet Efendi'nin kızkardeşinin büyük

torunu, gerçek bir subay ve centilmen olan aile dostumuz, çok değerli büyüğüm Dz. Yr. (Em.) Tezer lkatam, yıllara yayılan bir aydınlanma dönemi boyunca, bana devletler arasındaki ilişkilere dair geleneksel anlatılarla gerçekler arasındaki farkı nasıl ayırt edebileceğimi öğretti.

Tüm bu olağanüstü insanların ve burada isimlerini sayamadığım nicelerinin, basit bir rastlantının ötesinde, belli bir sebeple yaşantıma girdiğine inanıyorum.

Onlar olmasaydı, bu doktora çalışması da olmayacaktı.

şener ÇELİK
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD GÜVENLİK YARDIMLARININ KURAMSAL-KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Güvenlik Yardımı Terminolojisinde Tanımlar ve Kavramlar.....	17
1.2. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Yardımı Politikasının Kuramsal Çerçevesi	21
1.3. ABD Güvenlik Yardımı Stratejisinin Temel Kavramları	26
1.3.1. Ortaklık Kapasitesi İnşası Stratejisi	27
1.3.2. Arkadan Liderlik Politikası.....	29
1.3.3. Küçük Ayak İzi Konsepti.....	34
1.4. Güvenlik Yardımı Politikasına Yönelik Kurumsal Eleştiriler	38
1.4.1. Teknik Eleştiriler	39
1.4.2. Siyasi ve Hukuksal Eleştiriler.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNDE ABD GÜVENLİK YARDIMI POLİTİKASI

2.1. Soğuk Savaş Döneminde Güvenlik Yardımı	49
2.2. Detant Dönemi ve Güvenlik Yardımında İnsan Haklarının Yükselişi.....	53
2.3. İkinci Soğuk Savaş Dönemi ve Güvenlik Yardımında Reelpolitiğe Dönüş	58
2.4. Yeni Dünya Düzensizliği ve Güvenlik Yardımlarında Geçici Gerileme	61
2.5. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Yardımları ve Devlet-Dışı Aktörlerin Yükselişi.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD GÜVENLİK YARDIMI SİSTEMİ VE PROGRAMLARI

3.1. Güvenlik Yardımı Sistemi	77
3.1.1. Organizasyonel Yapı.....	79
3.1.2. Program Seçimi, Bütçe Tahsisatı ve Onay Süreci	82
3.1.3. Ölçme ve Değerlendirme	84
3.2. Güvenlik Yardımı Programları	89
3.2.1. Savunma Bakanlığı Programları.....	89
3.2.1.1. Dış Askeri Satışlar (Foreign Military Sales, FMS).....	90
3.2.1.2. Dış Askeri Finansman (Foreign Military Financing, FMF).....	90
3.2.1.3. İhtiyaç Fazlası Savunma Malzemesi (Excess Defense Articles, EDA)	91
3.2.1.4. Bölüm 333 Kapasite İnşa Yetkisi (Section 333 Authority to Build Capacity).....	91
3.2.1.5. Bölüm 1263 Güney Çin Denizi Deniz Güvenlik Girişimi (Section 1263 South China Sea Maritime Security Initiative, MSI)	92
3.2.1.6. Savunma Kurumu Reform Girişimi (Defense Institution Reform Initiative, DIRI).....	93
3.2.1.7. Galler Girişim Fonu (Wales Initiative Funds, WIF)	93
3.2.1.8. Savunma Bakanı Danışmanları Programı (Ministry of Defense Advisors, MoDA).....	94
3.2.1.9. Uluslararası Hukuksal Çalışmalar Savunma Enstitüsü Programı (Defense Institute of International Legal Studies, DIILS)	95
3.2.1.10. Savunma Bakanlığı Bölgesel Merkezleri Programı (DoD Regional Centers, RC).....	95
3.2.1.11. Ortak Yardım ve İşbirliği Destek Programı (Partner Outreach and Collaboration Support, POCS).....	96
3.2.1.12. Terörizmle Mücadele Paydaşlık Programı (Combating Terrorism Fellowship Program, CTFP)	96
3.2.1.13. Uluslararası Askeri Öğretim ve Eğitim (International Military Education & Training, IMET).....	97
3.2.1.14. İnsani Destek, Afet Yardımı ve Mayın Faaliyeti (Humanitarian Assistance, Disaster Relief & Mine Action, HADR&MA)	98
3.2.1.15. Karşı-İŞİD Eğit-Donat Fonu (Counter-ISIS Train and Equip Fund, CTEF)	98
3.2.2. Dışişleri Bakanlığı Programları	99

3.2.2.1. Dış Askeri İnşaat Hizmetleri (Foreign Military Construction Services,FMCS)99	
3.2.2.2. Kiralamalar (Leases)	100
3.2.2.3. Askeri Yardım Programı (Military Assistance Program, MAP).....	100
3.2.2.4. Kullanmalar ve Özel Başkanlık Muafiyet Yetkisi (Drawdowns & Special Presidential Waiver Authority)	101
3.2.2.5. Ekonomik Destek Fonu (Economic Support Fund, ESF)	101
3.2.2.6. Barış Koruma Harekatları (Peacekeeping Operations, PKO).....	102
3.2.2.7. Uluslararası Narkotik Kontrolü ve Kanun Yaptırımı (International Narcotics Control and Law Enforcement, INCLE).....	102
3.2.2.8. Yayılmayı Önleme, Terörle Mücadele, Mayından Arındırma ve İlgili Programlar (Nonproliferation, Antiterrorism, Demining and Related Programs, NADR).....	103
3.2.2.9. Doğrudan Ticari Satışlar (Direct Commercial Sales, DCS).....	103
3.2.2.10. Diğer Güvenlik Yardımı Programları (Other Security Assistance Programs).....	104
3.2.3. Güvenlik Yardımı Programlarıyla İlgili Güncel Sorunlar	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUKUKSAL DÜZENLEME VE

VAKA ÇALIŞMALARINDA UYGULANABİLİR HUKUK

4.1. Uluslararası Hukuk	110
4.1.1. İnsan Hakları Hukuku.....	112
4.1.2. Silahlı Çatışma Hukuku	120
4.2. ABD İç Hukuku	126
4.2.1. Güvenlik Yardımlarıyla İlgili Usul Yasaları	127
4.2.1.1. Madde 10 Kapsamındaki Yetkilendirmeler	128
4.2.1.2. Madde 22 Kapsamındaki Yetkilendirmeler	131
4.2.2. Güvenlik Yardımlarıyla İlgili İnsan Hakları Hukuku Yasaları.....	133
4.2.2.1. 1961 Dış Yardım Yasası (Foreign Assistance Act of 1961, FAA)	134
4.2.2.2. 1976 Silah İhracatı Kontrol Yasası (Arms Export Control Act of 1976, AECA)	137
4.2.2.3. İnsan Hakları Alanında Yasa Değişiklikleri ve 1997 Leahy Yasası	139

BEŞİNCİ BÖLÜM
VAKA ÇALIŞMALARI

5.1. Kolombiya.....	154
5.1.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi	155
5.1.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı	163
5.1.3. Genel Değerlendirme	170
5.1.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	176
5.1.4.1. Yaşam Hakkının İhlali	177
5.1.4.2. Zorla Yerinden Edilme.....	181
5.1.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi	185
5.1.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	190
5.2. Endonezya.....	197
5.2.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi	198
5.2.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı	205
5.2.3. Genel Değerlendirme	211
5.2.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	217
5.2.4.1. Yaşam Hakkının İhlali	218
5.2.4.2. Zorla Yerinden Edilme.....	223
5.2.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi	228
5.2.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	232
5.3. Irak	240
5.3.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi	241
5.3.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı	250
5.3.3. Genel Değerlendirme	259
5.3.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	265
5.3.4.1. Yaşam Hakkının İhlali	265
5.3.4.2. Zorla Yerinden Edilme.....	270
5.3.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi	276
5.3.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	280
5.4. Suriye	287
5.4.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi	288
5.4.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı	298
5.4.3. Genel Değerlendirme	312

5.4.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	316
5.4.4.1. Yaşam Hakkının İhlali	317
5.4.4.2. Zorla Yerinden Edilme.....	324
5.4.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi.....	330
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	338
KAYNAKÇA	349
ÖZGEÇMİŞ.....	420

KISALTMALAR LİSTESİ

ACI	:	Andean Counterdrug Initiative
AECA	:	Arms Export Control Act
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AM&E	:	Assessment, Monitoring and Evaluation
ARI	:	Andean Regional Initiative
AUC	:	Autodefensas Unidas de Colombia
BPC	:	Building Partnership Capacity
BRIMOB	:	Korps Brigade Mobil
CCIF	:	Combatant Commander Initiative Fund
CENTCOM	:	US Central Command
CERP	:	Commanders Emergency Response Program
CIA	:	Central Intelligence Agency
CIDG	:	Civilian Irregular Defense Groups
CINEP	:	Centro de Investigación y Educación Popular
CJTF	:	Combined Joint Task Force
COCOM	:	Combatant Commands
CPA	:	Coalition Provisional Authority
CPJ	:	Committee to Protect Journalists
CTEF	:	Counter-ISIS Train and Equip Fund
CTFP	:	Combating Terrorism Fellowship Program
CTR	:	Cooperative Threat Reduction
DCS	:	Direct Commercial Sales
DIILS	:	Defense Institute of International Legal Studies
DIRI	:	Defense Institution Reform Initiative
DSCA	:	Defense Security Cooperation Agency
EDA	:	Excess Defense Articles
ELN	:	Ejército de Liberación Nacional
EPL	:	Ejército Popular de Liberación
ERD	:	Emergency Response Division
ERP	:	Ejército Revolucionario del Pueblo
ESF	:	Economic Support Fund
ETAN	:	Indonesia Action Network
FAA	:	Foreign Assistance Act
FARC	:	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
FMCS	:	Foreign Military Construction Services
FMF	:	Foreign Military Financing
FMS	:	Foreign Military Sales
FNLA	:	National Front for the Liberation of Angola
GAM	:	Gerakan Aceh Merdeka
GCC	:	Geographic Combatant Commanders
HADR&MA	:	Humanitarian Assistance, Disaster Relief & Mine Action
ICDC	:	Iraqi Civil Defense Corps

ICRC	:	International Committee of the Red Cross
IDMC	:	Internal Displacement Monitoring Centre
IDP	:	Internally Displaced Person
IKBY	:	Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
IMET	:	International Military Education & Training
IMET	:	International Military Education and Training
INCLE	:	International Narcotics Control and Law Enforcement
INOC	:	Iraq National Oil Company
ISSAF	:	Security Sector Assessment Framework
İŞİD	:	Irak Şam İslam Devleti
ITEF	:	Iraq Train and Equip Fund
JSPS	:	Joint Strategic Planning System
KCK	:	Koma Civakên Kurdistan
KDP	:	Kürdistan Demokrat Partisi
KLA	:	Kosova Liberation Army
KMAG	:	United States Military Advisory Group to the Republic of Korea
KYB	:	Kürdistan Yurtseverler Birliği
MAAG-V	:	Military Advisory Assistance Group-Vietnam,
MACV	:	Military Assistance Command, Vietnam
MAP	:	Military Assistance Program
MoDA	:	Ministry of Defense Advisors
MONUC	:	United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo
MSI	:	Maritime Security Initiative
MSO	:	Milli Suriye Ordusu
NADR	:	Nonproliferation, Antiterrorism, Demining and Related
NDAA	:	National Defense Authorization Act
NIA	:	New Iraqi Army
NMS	:	National Military Strategy
NSS	:	National Security Strategy
OCHA	:	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OHCHR	:	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
OPM	:	Organisasi Papua Merdeka
OSA	:	Office of Security Assistance
OSC-I	:	Office of Security Cooperation-Iraq
OSD/P	:	Office of the Secretary of Defense/Policy
ÖSO	:	Özgür Suriye Ordusu
PCC	:	Partido Comunista Colombiano
PCC	:	Partido Conservador Colombiano
PEPERA	:	Penentuan Pendapat Rakyat
PfP	:	Partnership for Peace
PJAK	:	Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê
PKK	:	Partiya Karkerên Kurdistanê
PKO	:	Peacekeeping Operations
PLC	:	Partido Liberal Colombiano

PMAG	:	Provisional Military Advisory Group
POCS	:	Partner Outreach and Collaboration Support
PPÇD	:	Partî Çareserî Dîmokratî Kurdistan
PPD	:	Presidential Policy Directive Programs
PYD	:	Partiya Yekîtiya Demokrat
QDR	:	Quadrennial Defense Review
RC	:	DoD Regional Centers
RVNAF	:	Republic of Vietnam Armed Forces
S/CT	:	Office of the Coordinator for Counterterrorism
SCO	:	Security Cooperation Organizations
SDF	:	Syrian Democratic Forces
SDG	:	Suriye Demokratik Güçleri
SKDP	:	Suriye Kürt Demokrasi Partisi
SNHR	:	Syrian Network for Human Rights
SOUTHCOM	:	US Southern Command
SRPR	:	Shared Responsibility, Pooled Resources
STEF	:	Syria Train and Equip Fund
TNI	:	Tentara Nasional Indonesia
TSCP	:	Theater Security Cooperation Plan
UNAMIC	:	UN Assistance Mission for Iraq
UNHCR	:	United Nations High Commissioner for Refugees
UNITA	:	National Union for the Total Independence of Angola
USAID	:	United States Agency for International Development
USAMGIK	:	United States Army Military Government in Korea,
USC	:	United States Code
USGLC	:	U.S. Global Leadership Coalition
WIF	:	Wales Initiative Funds
YPG	:	Yekîneyên Parastina Gel

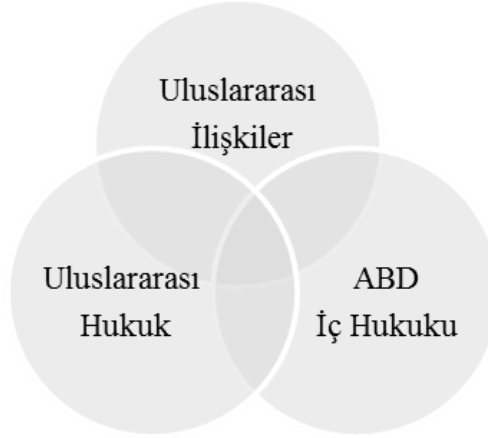
GİRİŞ

Büyük güçlerin sistem içinde oynadıkları önemli tarihsel, siyasi, hukuksal, ekonomik, diplomatik ve askeri roller, Uluslararası İlişkiler'in¹ ayrı bir disiplin olarak çalışılmaya başlandığı günlerden beri araştırmacılar için ilgi çekici olmuştur. Bununla birlikte, büyük güçlerle ilgili özgün bir araştırma yapmak isteyenlerin cesaretini kıran en önemli faktör, belki de bu aktörlerle ilgili bugüne kadar, bazıları gerçekten yüksek nitelikli olan, sayısız çalışmanın yapılmış olmasıdır. Bugün, büyük güçler veya bir süpergüç hakkında görece az kullanılan bir kuramsal çerçeveye sahip olan, hiç sorulmamış araştırma sorularına değinen ve bu soruların yanıtlarına ulaşmak adına hiç denenmemiş yöntemlere başvuran bir araştırmaya girişmek, olanaksız olmasa bile oldukça zordur. Bu durumda, doğal olarak, günümüzde uluslararası sistem içindeki en büyük güç olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hakkında bir araştırma yapmaya kalkmak ilk bakışta tedbirsizlik olarak görülebilir. Ancak, bu araştırma, sözkonusu yargıyı geçersiz kılacak bir özelliğe sahiptir. Bu özellik, ele alınan temel sorunsalın aşağıdaki Venn diagramında gösterildiği gibi, Uluslararası İlişkiler, uluslararası hukuk ve ABD iç hukukunun kesişim alanında olmasıdır. Araştırmanın, aşağıda açıklanacak olan soruları cevaplamaya çalışırken, bu üç disiplinin kuramlarından ve kavramlarından yararlanması düşünülmüştür. Çalışmanın, bu düzlemde birden fazla akademik alanı kapsayacak biçimde; ancak, esasen Uluslararası İlişkiler alanının metodolojik yaklaşımlarına ve kuramlarına sadık kalarak, bütünsel bir çerçevede yapılandırılmasına gayret edilmiştir.

---

¹ Metin içinde 'uluslararası ilişkiler' kavramı, devletler arasındaki çok taraflı veya ikili ilişkiler anlamında kullanıldığında, başharfleri küçük; akademik disiplin olarak kullanıldığında ise, başharfleri büyük olarak yazılmıştır.

Bu anlamda, araştırmanın, yukarıda belirtilen Uluslararası İlişkiler, uluslararası hukuk ve ABD iç hukuku alanlarını kapsayan disiplinlerarası bir çalışma olduğunu vurgulamak önemlidir. Uluslararası İlişkiler'in inceleme alanları arasında, bilindiği gibi, çoğu zaman uluslararası ekonomi, uluslararası ticaret ve uluslararası hukuk gibi bilim dalları da yer almaktadır. Uluslararası İlişkilerin özünde disiplinlerarası bir bilim dalı olduğunu, veya olması gerektiğini gösteren bu varsayım da, araştırmanın holistik olarak tanımlanabilecek temel yaklaşımını ortaya koymada önemli bir referans oluşturmuştur. ABD dış politikası ile ilgili olarak yapılan araştırmaların çoğunda bu ülkenin sistem içindeki siyasi, askeri, ekonomik veya diplomatik fiilleri değerlendirilmiş; ancak, bu fiillerin disiplinlerarası bir perspektiften, hukuksal sebepleri ve sonuçları üzerinde çok durulmamıştır. Bu araştırma, ABD'nin yabancı devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağladığı askeri eğitim ve donatım programlarını Uluslararası İlişkiler çerçevesinde olduğu kadar, uluslararası hukuk ve ABD iç hukuku açısından da inceleyeceği için özgün bir disiplinlerarası çalışma olma ve literatürde önemli bir boşluğu doldurabilme iddiasındadır.

Araştırmanın yazarı için esin kaynağı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'den güvenlik yardımı alan iki devlet-dışı aktörün, daha doğrusu iki etnik topluluğun, birbirlerine olan şaşkıncı benzeşimi olmuştur. Araştırma bu benzeşim üzerine tesis edilmemişse de, sözkonusu benzeşimin yazar için kapsamlı bir araştırmanın yolunu açtığı söylenebilir. Sözü edilen aktörlerden birincisi, Vietnam'daki Montagnardlardır. Ülkelerinde Degarlar olarak da bilinen Montagnardlar, Vietnam'ın dağlık orta bölgesinde yaşayan ve sayıları 600.000

civarında olan bir yerli azınlık grubudur. Vietnam dilinde ‘dağ insanları’ anlamına gelen Montagnard kelimesi, daha sonra ülkedeki diğer azınlık gruplarını da temsil etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Ülkede çoğunluğu oluşturan Viet halkıyla Degarlar arasında tarihsel süreç içinde siyasi temsil ve eğitim eşitliği gibi konularda ciddi anlaşmazlıklar yaşanmış, bu anlaşmazlıklar zaman içinde özerklik talebine doğru evrilmiştir. Degar toplulukları üstünde 1930’lardan itibaren Amerikalı misyonerler tarafından Protestanlaştırma faaliyetleri yürütülmüş; Vietnam Savaşı’nın başlamasıyla, Degarlar ABD’den askeri eğitim ve donatım desteği alarak Kuzey Vietnam’a karşı paramiliter bir vekil olarak kullanılmışlardır. Bugün, ABD’den temin ettikleri askeri yardımla Irak ve Suriye’de Selefi cihatçı terör oluşumlarına karşı savaşan, ancak, aynı zamanda kendi siyasi ve askeri amaçları doğrultusunda da hareket eden Kürtler de Degarlarla şaşırtıcı ortak özelliklere sahiptir. Kürt adı da, bazı kaynaklara göre, Sümerce ‘dağ insanları’ anlamına gelen ‘Kurti’ kelimesinden türetilmiştir. Kürtler, Zagros Dağları’ndan Toros Dağları’na, Hemrin Dağları’ndan Kars-Erzurum havzasına uzanan bir bölgede, farklı ülkelerin sınırları içinde yaşayan etnik bir topluluktur. Özellikle dekolonizasyon dönemiyle birlikte buldukları ülkelerde çeşitli siyasi temsil sorunları yaşamaya başlayan Kürtler, zaman içinde farklı bölge ülkelerinde özerklik ve bağımsızlık gibi siyasi amaçların peşinden koşmuşlar; aşırılıkçı Kürt grupları ise kendi kaderini tayin ve ayrılma talepleri doğrultusunda yasadışı silahlı bölücü eylemlere yönelmişlerdir. Özellikle Türkiye, Irak ve Suriye’de, aynı Degarlar gibi, Amerikalı Protestan misyoner faaliyetlerinin hedefi olan Kürtler, ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra özellikle Irak’ta gerektiğinde rejim karşıtı bir unsur olarak kullanılabilir bir vekil olarak görülmüşlerdir. Irak’ta Peşmerge adıyla bilinen Kürt güçleri, 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak Savaşı’nı müteakiben ülkenin kuzeyinde kurulan özerk bölgede silahlı yasal kolluk gücü olarak faaliyete geçirilmiş; Suriye’de ise, sözde siyasi bir parti adı altında yapılanan bölücü terörist silahlı Kürt grupları, Suriye İç Savaşı ile birlikte bölgede gücünü artıran Sunni cihatçı terör örgütlerine ve İran’ın Şii etkisine karşı ABD’den silah ve eğitim desteği alarak savaşan paramiliter bir unsur olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

Görüldüğü gibi, Degarlar ve Kürtler arasında ilgi çekici bir benzeşim vardır. İkisi de, kendi coğrafyalarında ‘dağ insanları’ olarak tanımlanmış; ikisi de, etnik unsuru oldukları ülkelerde siyasi temsil sorunu yaşamış ve belirli dönemlerde içinde buldukları devletlerden özerklik talep etmiş veya bu amaçla şiddete başvurmuş; ikisi de, Protestan misyonerlik faaliyetlerinin hedefi olmuş; ve nihayet ikisi de, tarihsel süreçte ABD’den silah ve askeri eğitim yardımı alarak, deyim yerindeyse, aslen ABD’nin ulusal çıkarları için vekil aktör olarak kullanılmışlardır. İşte bu araştırmaya ilham kaynağı olan, dünyanın farklı bölgelerindeki devlet veya devlet-dışı aktörlerin ABD’nin politik ve stratejik çıkarları için bu ülkeden askeri eğitim ve donatım yardımı alarak buldukları bölgelerde siyasi, hukuksal ve güvenlik sorunlarına neden olmalarıdır.

Araştırmanın Konusu ve Sorunu

ABD, bu araştırmanın inceleme alanına giren askeri yardım programlarını, özellikle de eğit-donat faaliyetlerini, kendi savunma terminolojisi içinde ‘security cooperation’ olarak bilinen ‘güvenlik işbirliği’ ve ‘security assistance’ olarak bilinen ‘güvenlik yardımı’ isimleri altında kavramsallaştırarak, tarihsel süreç içinde savunma politikasının önemli unsurları haline getirmiştir. ABD ulusal güvenlik terminolojisinde, güvenlik işbirliği programları, Savunma Bakanlığı tarafından planlanıp icra edilen ve ABD’nin stratejik çıkarları doğrultusunda uluslararası paydaşlarla savunma ilişkilerinin tesisini kapsayan faaliyetlerin tümüne verilen isimdir. Güvenlik yardımı programları ise, Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülen ve savunma araçları, askeri eğitim, kredi, borç ve hibenin teminini kapsayan eğitim ve donatım projeleridir. Ulusal güvenlik stratejisi terminolojisinde iki program da ‘security sector assistance’ olarak bilinen ‘güvenlik alanı yardımı’ isimli çatı kavramın altında toplanmıştır. Bu aşamada, literatürde ‘güvenlik yardımı’ tanımının her iki faaliyet alanını belirten ortak bir kavram olarak kullanıldığını belirtmekte fayda vardır. Programlar arasındaki temel ayırım ise, tâbi oldukları yasalardan kaynaklanmaktadır. Savunma Bakanlığı’nın yürüttüğü programlar, ABD

Kanunnamesi (US Code)² Md. 10; Dışışleri Bakanlığı tarafından yürütölenler ise, Md. 22 tarafından düzenlenmektedir. Sözkonusu programların tümü, araştırmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak incelenecek olan 1961 Dış Yardım Yasası, 1976 Silah İhracatı Kontrol Yasası ve 1997 Leahy Yasası'na uygun yürütölmek zorunda olup, insan hakları hukukunun temel antlaşma ve ilkelerini ihlal eden yabancı güvenlik kuvvetlerine silah tedarik etmek ve eğitim desteği vermek bu düzenlemelerle yasaklanmıştır.

Bu araştırma, iki temel sorunun incelenmesi üzerine kuruludur. Birincisi, ABD güvenlik yardımları ile alıcı devletlerde meydana gelen insan hakları ihlalleri arasındaki ilişkidir. Sorunun çözümü kapsamında, araştırmanın beşinci bölümünde ele alınacak ölkelere yapılan güvenlik yardımı ile, bu yardımların sonucunda insan haklarında meydana gelen düzelme veya bozulma araştırılacaktır. Bu çerçevede, ABD'den güvenlik yardımı alan devlet ve devlet-dış aktörlerin yardım programlarındaki silah ve askeri eğitimler sayesinde uluslararası hukuk tarafından yasaklanan suçlar işleyip işlemedikleri incelenecektir. İkinci sorun ise, ABD'nin insan hakları ihlali yapan devletlere ve devlet-dış aktörlere güvenlik yardımı sağlaması ile kendi iç hukukunu ihlal etmiş olma olasılığıdır. Bu sorunun çözümü, birinci soruna göre nispeten daha zor ve karmaşıktır. Buradaki temel problematik, devlet-dış aktörlerin ABD iç hukukuna tâbi olup olmadığı konusudur. Güvenlik yardımlarında geçerli insan hakları şartının devlet-dış aktörlere uygulanabilirliği hakkında resmi bir devlet açıklaması olmadığı gibi, literatürde de bu konuda fazla çalışma yapılmamıştır.

Bu araştırmanın iddiasına göre, devlet-dış aktörler de çalışmanın dördüncü bölümünde incelenecek olan ABD'nin ilgili yasalarına tâbidirler ve bu nedenle insan hakları ihlaline karışan devletlere olduğu kadar, devlet-dış aktörlere sağlanan eğitim ve donatım desteği de yasadışıdır ve bu yardımların tümü, istisnasız ve koşulsuz olarak durdurulmalıdır. Bugünkü uygulamanın birinci görüş doğrultusunda icra edildiği açıktır. ABD'de karar vericiler ve politika yapıcılar, yardımlarla ilgili yasal düzenlemelerin devlet-dış aktörler için bağlayıcılığını neredeyse hiç tartışmadan,

---

² ABD Kanunnamesi'nin ne olduğu ve içeriği hakkında ayrıntılı bilgi, dördüncü bölümde, Hukuksal Düzenleme ve Vaka Çalışmalarında Uygulanabilir Hukuk başlığı altında yapılacaktır.

insan hakları ihlalleri yapan bu aktörlere silah tedarik edilmesini ve askeri eğitim verilmesini meşru kabul etmektedirler. Bu anlayışın trajedik ve kaçınılmaz sonucu ise, sözkonusu aktörlerin aldıkları silah ve eğitimle buldukları ülke ve bölgelerde barış ve güvenlik için ciddi tehdit oluşturmaları; buna bağlı olarak da, güvenlik yardımı programlarının uygulandığı ülkelerde siyasi istikrarın sağlanamayışı, güven ortamının zaman içinde bozulması ve temel insan haklarının ihlal edilmesidir. Suriye'deki ayrılıkçı Kürt terör yapılanmasına ve Irak'ta merkezi yönetim ile birlikte bölgesel Kürt yönetimine bağlı Peşmerge kuvvetlerine sağlanan eğitim ve donatım desteği sonucunda, bu aktörler, sözkonusu ülkelerde ve Türkiye ile İran gibi sınırdaş ülkelerde düzenledikleri eylemlerle ciddi güvenlik sorunlarına ve insan hakları ihlallerine neden olmaktadır. İhlal ettikleri haklar ve özgürlükler ise, uluslararası hukukun önemli bir alt dalı olan insan hakları hukuku tarafından sağlanan temel güvenceler olup, bunların arasında, yaşama hakkı, hürriyet ve kişi güvenliği hakkı, insanlıkdışı muameleye tutulmama hakkı, gereksiz acıya maruz kalmama hakkı, serbest dolaşım hakkı ve mülkiyet hakkı gibi önemli garantiler bulunmaktadır.

Bu araştırma, birincil ve ikincil kaynaklardan edinilen verilere dayanarak, ABD'den güvenlik yardımı alan devlet ve devlet-dışı aktörlerin insan haklarına ait temel güvence ve ilkeleri ihlal ettiklerini; ABD'nin ise, bu aktörlere silah ve eğitim desteği sağlayarak kendi iç hukukundaki Leahy Yasası ve diğer düzenlemelere uymadığını göstermeye çalışacaktır. Bu amaçla, Kolombiya, Endonezya, Irak ve Suriye'de yürütülen güvenlik yardımı programları 'case study' olarak bilinen vaka çalışması yöntemi ile araştırılacaktır. Bu ülkelerin seçilme sebebi, her birinin değişik amaçlarla, farklı yardım programlarından yararlanmış olmaları ve yardım alan aktörlerin kimliklerinin birbirlerinden önemli farklılıklar göstermesi nedeniyle örnekleme maksimum çeşitlilik oluşturabilmektir.

Araştırma Soruları ve Hipotez

Bu çalışmada yanıtları aranacak araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1. ABD güvenlik yardımları ile yardımların yapıldığı ülkelerdeki insan hakları arasında nasıl bir ilişki vardır?
11. ABD'nin devlet ve devlet-dışı aktörlere sağladığı güvenlik yardımları kendi iç hukukuna ne kadar uygundur?

Araştırmanın hipotezi, ABD güvenlik yardımı programlarının artması durumunda, o ülkede insan hakları ihlallerinin de arttığıdır. Diğer bir deyişle, çalışmanın üzerinde duracağı varsayım, yardım programlarının uygulandığı ülkelerde şiddet eylemlerinin ve uluslararası insan hakları ihlallerinin dönemsel değişimler göstermesine rağmen genel olarak devam ettiği yönündedir. Burada görüleceği üzere, güvenlik yardımı hipotezin bağımsız değişkeni, insan hakları ihlalleri ise bağımlı değişkeni olarak kabul edilebilir. Bu varsayıma göre, yapılan yardımlar, hükümetleri ve devlet-dışı aktörleri siyasi ve askeri açılardan güçlendirmiş; insan hakları ihlallerinin önünü kesici bir nitelik göstermemiştir. Tam tersi, yardımların yapıldığı belirli yıllarda ihlaller artmış, buna karşılık yardım programları da artarak devam etmiş ve ihlaller hiçbir zaman yardımların sürekliliğine engel olacak bir faktör olarak görülmemiştir. Bununla birlikte, burada vurgulanması gereken husus, güvenlik yardımları ile insan hakları ihlalleri arasında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisinin olmadığıdır. İncelenecek ülkelerde görülen hak ihlallerinin nedenleri arasında, güvenlik yardımları haricinde pek çok sosyal, ekonomik ve siyasal gerekçe olduğu muhakkaktır. Çalışmada araştırılacak olan, değişkenler arasındaki korelasyondur.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan birincil ve ikincil kaynaklar, ağırlıklı olarak bu araştırmanın yapıldığı üniversitenin kurumsal aboneliğiyle girilen veritabanlarından ve internet üzerindeki erişime açık kaynaklardan elde edilmiştir. Bu yöntemle bulunamayan kaynaklar ise, satın alma ve kütüphanelerden temin edilme suretiyle toplanmıştır. Çalışmanın hukuksal yönünün önemi nedeniyle araştırmada ağırlıklı

olarak birincil kaynak kullanımına özen gösterilmiş, bu çerçevede yardım programlarıyla ilgili ABD iç hukuk düzenlemelerinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, konunun özellikle ABD akademik yazınında geniş yer tutması sebebiyle incelenen sorunla ilgili bu ülkede yazılmış kitap, makale, rapor ve çalışma belgelerinden de geniş ölçüde yararlanılmıştır.

Vaka çalışmalarında ABD güvenlik yardımı incelenirken, araştırmanın zaman kısıtı içindeki yıllarda gerçekleştirilen yardımın mali büyüklüğü esas alınmıştır. Bu verilerin tümü, her bir vaka çalışmasında, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı'ndan (United States Agency for International Development, USAID) sağlanmış; Suriye vakasına ait veriler ise bu kurumda bulunmadığından, Center for International Policy isimli hükümet-dışı kuruluşun Security Assistance Monitor isimli veritabanından temin edilmiştir. Çatışmalarda hayatını kaybeden insan sayısının ölçümü için Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü'ne ait Uppsala Çatışma Bilgi Programı kullanılmıştır. Bu programda, çatışmalarda devletin etkisi araştırıldığı için, veritabanı seçenekleri arasında fail (actor) olarak 'hükümet' (government); çatışma türü olarak ise 'devlet-kaynaklı-şiddet' (state-based-violence) seçilmiştir. Suriye vakasının bölüm içinde açıklanacak olan kendine özgü durumu nedeniyle, fail olarak, bu ülkede ve bir sınırdaş ülkede faaliyet gösteren ve yine bölüm içinde incelenecek olan iki devlet-dışı aktör; çatışma türü olarak ise, 'devlet-dışı-şiddet' (non-state-violence) seçilmiştir. Araştırmadaki zorla yerinde edilme ile ilgili veriler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden alınmış; sadece Endonezya vakasında, devlet bu hususta bölüm içinde anlatılacak siyasi çekinceler nedeniyle Komiserliği bilgilendirmediği için, gerekli veriler Sınırıçi Yerinden Edilme Gözlem Merkezi (Internal Displacement Monitoring Centre, IDMC) isimli hükümet-dışı kuruluştan temin edilmiştir. Araştırmada düşünce ve ifade özgürlüğünün ölçülmesinde kullanılan basın özgürlüğü endeks verilerinin tümü Freedom House'un istatistik çalışmalarından alınmıştır.

Temel Zorluklar

Araştırmada başlıca iki zorluk yaşandığı söylenebilir. Birinci zorluk, uluslararası nitelikte olan ve olmayan silahlı çatışmalarda yaşamını yitiren insan sayısının doğru olarak saptanmasıyla ilgilidir. Bu alanda kullanılacak güvenilir veritabanlarının tahmin edilenden az olduğu görülmüştür. Bu veritabanlarındaki temel sorun ise, silahlı çatışmalarda fail olarak kendi vatandaşlarına karşı şiddet kullanan hükümetlerin veya terör örgütlerinin bulunabilmesi; ancak, bu faillerin düzenlediği eylemlerde hayatını kaybedenlerden ne kadarının ‘combatant’ olarak anılan ‘muharip’, ne kadarının ‘non-combatant’ olarak anılan ‘muharip-olmayan’ statüsünde olduğunu ayırt etmenin olağanüstü zor olmasıdır. Sözgelimi, Kolombiya hükümetinin fail olarak kabul edildiği çatışmalarda ölenlerin arasında hem sivil hem devlete karşı savaşan gerilla ve uyuşturucu çetelerinin mensupları bulunmakta, bunların arasından sivilleri ayırmak çoğu kez mümkün olmamaktadır. Sivil kayıpları gösteren kaynaklardan çoğunun ise, bilimsel bir metodolojiyle oluşturulmuş veritabanları olmadığı görülmüştür. Çalışmanın ön araştırma safhasında pek çok kaynak incelendikten sonra, Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü, Uppsala Çatışma Bilgi Programı’nın, araştırmanın amacına en uygun veritabanı olduğu görülmüş, vaka çalışmalarında buradaki verilerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmada karşılaşılan ikinci zorluk, terminoloji ve çeviriyle ilgili olmuştur. ABD güvenlik yardımlarının hukuksal çerçevesi içinde yer alan İngilizce kavram ve kuramların ifade ettiği anlamları doğru anlayıp, doğru şekilde kullanmak, görüldüğünden zor bir uğraştır. Yapılan araştırmada, sözkonusu teknik isim ve kavramların Türkçe karşılıklarının yer aldığı herhangi bir kaynağa rastlanılmamıştır. Bu nedenle, İngilizce dilinde yazılan sözcük ve kavramlar için uygun karşılıkların bulunmaya çalışılması, araştırmada dilbilimsel bir güçlük yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle güvenlik yardımlarını düzenleyen ABD iç hukuk metinlerindeki kavramlar için mantıklı ve makul bir çeviri yapılması tahmin edilenden daha fazla zaman ve özen gerektirmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Uluslararası İlişkiler disiplininde yürütülen araştırmaların ele aldıkları konuyu belirli bir kuram çerçevesinde değerlendirmeleri, alanın tarihi gelişim süreci içinde nispeten yeni bir uygulamadır. Farklı ülkelerdeki doktora çalışmalarında zaman içinde bu konuda farklı uygulamalara gidilmiş, bazılarında belirli bir kuram kullanılırken, bazılarında yöntem kuramın önüne geçmiştir. Bu araştırmada, kuramın disiplin içindeki önemini göz önüne alınarak incelenen konunun bir kuram dahilinde değerlendirilmesinin doğru olacağı sonucuna varılmış ve uygun kuram arayışları sonunda, çalışmanın hukuksal boyutu da dikkate alınarak, normatif kuramın kullanılmasına karar verilmiştir.

Devletler arasındaki ilişkilerin İkinci Dünya Savaşı'nı müteakiben güç politikaları tarafından belirlendiğine yönelik genel kabul, Realizmi disiplinde hakim kuram olarak ön plana çıkarmış, ancak 1990'ların başından itibaren, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasını müteakiben iki kutuplu düzenin sona ermesi ile, devletlerin davranışlarını açıklayacak yeni kuramlara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Normatif kuram, işte bu dönemde adeta yeniden keşfedilmiştir. Bilgehan Emeklier'e göre, normatif kuram, veya normativizm, bir kuramdan çok esasen bir 'epistemolojik tavır alma durumu' olup, pozitivistimin ve rasyonalizmin haricinde kalan sosyal bilimlerdeki üçüncü temel bilgi teorisidir.³ Normatif kuram, pozitivist paradigmadaki ampirik yaklaşımın gözlemlenebilir olgular üzerine odaklanmasının tersine, 'Ne olmalı?' ve 'Ne yapılmalı?' soruları doğrultusunda, değerleri ve etik-moral olguları önceleyen bir yaklaşımın ifadesidir.⁴ Bu aşamada, öncelikle normun ne olduğuna veya olmadığına değinmekte fayda vardır. Norm, çoğu kez 'yasa' anlamında kullanılsa da, olgunun ifade ettiği değer açısından bu çok doğru değildir. Vecdi Aral, yasa ile - özellikle de doğa yasaları ile - norm arasındaki farka dikkat çekerek, doğa yasalarının belli bir sebep-sonuç ilişkisi ile aynı koşullar altında hemen her yerde ve her zaman aynen gerçekleştiklerini, böylelikle 'olan'ı ifade ettiklerini; normların ise, ancak insan tarafından konan ve dolayısıyla yalnızca

³ Bilgehan Emeklier, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar", **Bilge Strateji**, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011, s. 165.

⁴ **Ibid.**, s. 166.

insan tarafından gerçekleştirilebilen olgular olduğunu ve ‘olması gereken’i işaret ettiklerini belirtir.⁵ Bu anlamda normun, bir ölçüde siyaset felsefesindeki ‘idea’nın izdüşümü olarak, insan davranışlarında temel ahlaki kabuller doğrultusunda gerçekleşmesi arzulan edimleri ve bu edimlerin sonucunda ulaşılması beklenen yüksek bir erdemlilik mertebesini ifade ettiği söylenebilir.

Devletler arasındaki ilişkiler sözkonusu olduğu zaman ise, norm, devletlerden beklenen ahlaki davranış şekli olarak anlaşılır. İşte tam da bu nedenle, normatif kuramın disiplindeki diğer adı Uluslararası İlişkilerde Etik’tir. (Ethics in International Relations). Mervyn Frost’a göre, normatif kuram bize, uluslararası ilişkiler pratiklerinde aktörlerin her zaman gerçek seçenekleri ve alternatifleri olduğunu ve aktörlerin davranışlarını bu seçenekler doğrultusunda değiştirebileceklerini söyler. İnsanların norm, moral ve ilke gibi normatif fikirleri de, içinde yaşanılan düzeni şekillendirme gücüne sahiptir.⁶ Frost, konuyla ilgili kapsayıcı bir arkaplan kuramı oluşturmak adına, yapıcı kuram (constitutive theory) adı altında bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım, normatif bir kuram oluşturmak için nasıl bir yol takip etmemiz gerektiğini ortaya koymasından önemlidir. Buna göre, birinci adımda, uluslararası ilişkilerdeki bütün değişmez normların listesini yapmamız gerekmektedir. Değişmez normlar, devletlerin uymamaları için özel bir gerekçelendirmeye gerek duydukları normlardır. Başka bir deyişle, ancak istisnai koşullarda uyulmayan kurallardır.⁷ İkinci adımda, bu değişmez normlar için mümkün olan en iyi arkaplan gerekçelendirmesini yapmamız gerekir. Bunun anlamı, değişmez normların neden değişmez olduklarını ortaya koymaktır. Frost’un burada kullandığı arkaplan gerekçelendirmesi (‘kuramı’ olarak da okunabilir), aynı zamanda, değişmez

---

⁵ Vecdi Aral, “İnsan ve Norm”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXII, S. 1, 2014, s. 17.

⁶ Mervyn Frost, *Ethics in International Relations: A Constitutive Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, p. 52.

⁷ *Ibid.*, p.111-112. Frost’a göre, değişmez normlar dört ayrı kategoride sınıflandırılabilir. Bunlar, egemenlik (E) normları, uluslararası hukuk (H) normları, modernleşme (M) normları ve iç (İ) normlardır. Özgün metinde bu kategoriler ve kısaltmalar şu şekilde oluşturulmuştur: Sovereignty (S) norms, international law (L) norms, modernization (M) norms, domestic (D) norms. S normları, devletler topluluğunun korunması, devletin egemenliği, anti-empyalizm, güçler dengesi, vatanseverlik, devletin vatandaş çıkarlarının korunması, müdahale etmeme ve kendi kaderini tayindir. L normları, uluslararası hukuk, haklı savaş, silahlı çatışma hukuku, ortak güvenlik, ekonomik yaptırımlar (belli şartlar altında) ve diplomatik sistemdir. M normları, modernizasyon ve ekonomik işbirliğidir. D normları ise, devlet içinde işleyen demokratik kurumlar ve insan haklarıdır.

normlar listesindeki iki ayrı norm grubunu oluşturan ‘devletin egemenliği’ ve ‘bireyin hakları’ arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırma çabasını ifade eder. Üçüncü adımda, değişmez normlarla arkaplan kuramı birbirleriyle karşılaştırılarak bir denge oluşturulmaya çalışılmalıdır. Son adımda ise, arkaplan kuramının yardımıyla, Uluslararası İlişkiler kuramcılarını için çözümü zor sorulara cevaplar bulmamız gerekir.⁸ Daha sade bir dille özetlemek gerekirse, yapılması gerekenler, sırasıyla, hangi normların değişmez olduğuna karar vermek, bu normların neden değişmez olduğunu açıklamak, farklı normlar arasındaki çelişkileri ortadan kaldırdıktan sonra da bu normlarla uluslararası ilişkilerde karşımıza çıkacak egemenlik, insan hakları ve müdahale gibi sorunsallara çözüm aramaktır.

Frost, insanın ve devletlerin, yukarıdaki kuramla çerçevesi oluşturulan normatif bir düzen dahilinde, kurumsal bir hiyerarşi içinde moral varlıklar olarak yaşadıklarını iddia eder. Bireyin moral gelişimi, öncelikle aile kurumu içinde başlar; ancak, burada kendi özgürlüğü aile büyüklerinin otoritesi ile sınırlanır. Ailesinden ayrılan birey, sivil toplum kurumunun bir üyesi olarak yaşamaya başlar; fakat bu kez de toplum içinde uyması gereken yasa ve kurallarla bağlanır. Bir sonraki devlet kurumu aşamasında ise, insanlar mutlak özerklikleri için diğer vatandaşlarla birlikte yasal bir çerçeve oluştururlar; ve böylece, demokratik bir devlette artık kendileri için kendilerinin yaratmış oldukları kurallarla yaşarlar. Ne var ki, insanlar devlet içinde yararlandıkları bu konuma ancak diğer devletlerin de o devletin egemenliğini tanımasıyla ulaşabileceklerdir. Bu da, sonuç olarak, küresel egemen devletler sisteminin, insanların özerk moral varlıklar olarak kendi yarattıkları kurumlar hiyerarşisinin bütünleyici bir parçası olduğu anlamına gelecektir.

Normatif kuramla ilgili son olarak açıklanması gereken, kuram içinde birbiriyle çelişen iki ana yaklaşım olduğudur. Bunlardan birincisi, komüniteryen; ikincisi ise, kozmopolitan yaklaşımdır. Komüniteryen yaklaşıma göre, devlet, bir topluluğun yegane yasal temsilcisi olarak mutlak özerkliğe sahiptir. Bu nedenle, bireyler, devlet adı verilen bu en yüksek özerkliğin belirlediği sınırlara uymalı ve bu sınırlar içinde

---

⁸ **Ibid.**, p.104.

yaşamalıdır.⁹ Kozmopolitan yaklaşıma göre ise, devletin özerkliği, insanlığın bir üyesi olan bireylerin doğasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar tabii haklarla doğdukları için bireyin evrensel hakları devletin özerkliğinin üstündedir.¹⁰ Birinci yaklaşımda bireyin hakları ve davranış serbestisi, içinde yaşadığı toplumsal ve hukuksal düzenin kendisi için belirlediği ile sınırlıdır. Birey, bu sınırın dışında hareket etmemelidir. İkinci yaklaşım ise, bireyin sahip olduğu hak ve özgürlükleri evrensel insan hakları bağlamında mutlak ve bölünmez kabul ederek birinci yaklaşımdan felsefi düzlemde ayrışır. Devletin belirlediği yasa ve normlar, onun yaşamında belirleyici önemi haiz olmakla birlikte, asla bireyin sahip olduğu hakları kısıtlayıcı veya baskılayıcı bir niteliğe sahip olamaz. Bu iki yaklaşımın uluslararası ilişkiler açısından önemi ise, devletlerin müdahale pratiklerine getirdiği iki ayrı normda ifadesini bulan farklılaşmadadır. Komüniteryen yaklaşım, devletlerin birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme ilkesini savunurken; kozmopolitan yaklaşım, bir devletin istisnai durumlarda diğerinin iç işlerine karışabileceğini iddia eder.¹¹ Burada bahsi geçen istisnalar, genellikle müdahalelere meşruiyet verdikleri iddia edilen insan hakları ihlalleridir. Bu görüş, bir devletin kendi halkına karşı belli bir plan doğrultusunda yaygın ve sistemli olarak insanlığa karşı suçlar kategorisine giren fiiller uygulaması halinde, diğer bir devlet veya devletlerin o devlete askeri müdahale hakkına sahip olduklarını savunur. Koruma sorumluluğu (responsibility to protect) olarak da bilinen bu ilkenin uluslararası hukukta bir norm olarak kabul edilip edilemeyeceği bu araştırmanın kapsamı dışında olmakla birlikte, burada hatırlatılması gereken, normatif yaklaşımın, en azından kuramsal olarak, müdahaleyi meşrulaştırıcı bir yaklaşıma sahip olduğudur.

Yöntem

Uluslararası İlişkiler disiplindeki bir araştırmada hangi yöntemin kullanılacağına karar vermek, tüm bilim alanlarında olduğu gibi, çalışmanın en kritik safhalarından biridir. Anna Leander'ın kısa ama özlü bir şekilde belirttiği gibi,

---

⁹ Zerrin Ayşe Bakan, "Normative Theory in IR: Frost's Constitutive Approach", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, No.63-1, 2008, s. 6.

¹⁰ **Ibid.**

¹¹ Zerrin Ayşe Bakan, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı", **Avrasya Dosyası**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2002, s. 439.

yöntem her zaman belli bir amaca hizmet etmelidir.¹² Bu nedenle, araştırmada öncelikle incelenecek sorunsalın çözümüne uygun olan doğru yöntemin seçilmesi önemlidir. Detlef F. Sprinz ve Yael Wolinsky'ye göre, Uluslararası İlişkiler'in üç ana yöntemi olup, bunlar, vaka çalışması, nicel analiz ve formal yöntemdir.¹³ Siyaset Bilimi alanında nicel analiz ve istatistiğe dayalı formal yöntemlerin kullanımı özellikle 1990'larda oldukça yaygın hale gelmiştir. ABD'de Uluslararası İlişkiler disiplinde yapılan araştırmalarda da nicel analiz yöntemi kullanmanın neredeyse bir tür bilimsel fetiş haline geldiği bilinmektedir. Ancak, bu eğilimlerden yola çıkarak, sosyal bilimlerde nitel analiz yöntemlerinin daha az kullanıldığı veya kullanılmasının uygun olmayacağı gibi bir sonuca varmak doğru değildir. Bu araştırmanın yazarı, nicel analiz çerçevesinde matematiksel formüllerle elde edilen bulguların çalışmanın amacına daha iyi hizmet edeceği düşüncesine katılmamaktadır. İnsan, toplum, devlet ve devletler sistemi üzerine yürütülecek bir araştırma, belirli durumlarda nicel analiz kullanımı için elverişli olsa da, sözkonusu unsurları birer sayısal veri şeklinde niteleyerek yürütülecek pozitivist bir yöntem, her zaman maddeci bir indirgeycilik taşıma riskini beraberinde getirecektir. Bu tür bir indirgemenin neden olabileceği hatalı çıkarımlar ise, muhtemelen çalışmada nesnel sonuçlara ulaşılmasına engel olacaktır. Bu nedenle, bu araştırmada kullanılacak yöntemin nitel araştırma kapsamında yapılacak bir vaka çalışması olması; bununla birlikte, her vakada erişilen sonucun nicel yönetime dayalı göstergelerle açıklanması uygun görülmüştür.

Nitel araştırma, esasen postyapısalcı bir paradigmaya dayalı olan ve bir keşfi içeren bütünsel bir yaklaşımdır. Vaka çalışması da bu yaklaşım içinde yer alan araştırma türlerinden biridir. Alexander George ve Andrew Bennet'e göre, vaka çalışması, tarihsel bir döneme ait bir unsurla ilgili tarihsel açıklamalar yapmak, veya bu açıklamaları test etmek için diğer olaylara genellenebilecek biçimde ayrıntılı

---

¹² Anna Leander, **Thinking Tools, Qualitative Methods in International Relations, A Pluralist Guide**, Ed. by Audie Klotz, Deepa Prakash, Palgrave Macmillan, New York, 2008, p. 12.

¹³ Detlef F. Sprinz, Yael Wolinsky, "Introduction: Methodology in International Relations Research", **Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods**, Ed. by Detlef F. Sprinz, Yael Wolinsky-Nahmias, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2002, p. 7 - p. 23.

incelemeler gerçekleştirmektedir.¹⁴ George ve Bennet'in değerlendirmesinde, vaka çalışmasının avantajları, demokrasi, güç ve politik kültür gibi nicel yöntemlerle ölçülmesi zor, hatta olanaksız olan olguları incelemek için kavramsal esneklik getirmesi; araştırma sırasında yeni hipotezler türetilmesine olanak vermesi; belirli olaylar arasında nedensellik mekanizmalarını keşfetmeye olanak tanınması; ve araştırmacıya nedensellik ilişkileri hakkında model oluşturma ve değerlendirme yapma olanağı verebilmesidir. Kuşkusuz, vaka çalışması yönteminin burada sayılamayacak kadar çok zayıflığı ve yetersizliği de vardır. Ancak, sosyal bilimlerde kullanılan her yöntemin avantajı olduğu kadar dezavantajı da olduğu, bütün araştırmalar için geçerli sayılacak kusursuz bir kuram olmadığı gibi, kusursuz bir yöntemin de olmadığı bilinen bir gerçektir.

Netice olarak, özetlemek gerekirse, bu araştırma ABD'nin güvenlik yardımı sağladığı ülkelerde meydana gelen insan haklarıyla ilgili hukuksal sonuçları ortaya koyabilmek adına, normatif kuram çerçevesinde, bir nitel araştırma dalı olan vaka çalışması yöntemiyle yapılmış, Uluslararası İlişkiler, uluslararası hukuk ve ABD iç hukuku alanlarını kapsayan disiplinlerarası bir çalışmadır. Araştırmanın birinci bölümünde, güvenlik yardımı terminolojisinin temel kavramlarına ve 11 Eylül sonrası dönemde izlenen güvenlik yardımı politikasının kuramsal çerçevesinin esaslarına yer verilecektir. Bu bölüm, aynı zamanda güvenlik alanı yardımı konusuyla ilgili literatürün de ortaya koyulduğu kısım olacaktır. İkinci bölümde ise, ABD güvenlik yardımlarının tarihsel gelişim süreci içinde ne şekilde evrildiği anlatılacak, ülkenin, uluslararası politik değişimler çerçevesinde farklılaşan çıkarlarıyla yardım programlarının nasıl bir etkileşim içinde olduğu açıklanacaktır. Üçüncü bölüm, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülen programları tanıtmayı amaçlamaktadır. Söz konusu programlarla ilgili bütçe tahsisatının, onay sürecinin ve ölçme/değerlendirme sisteminin nasıl işlediği bu bölümde gösterilecektir. Dördüncü bölüm, araştırmayla ilgili yasal düzenlemelerin tanıtıldığı ve yukarıda bahsedilen Leahy Yasası'nın devlet-dışı aktörler için de geçerli olduğuna dair hukuksal iddianın ortaya konulacağı kısım olacaktır. ABD'nin

---

¹⁴ Alexander L. George, Andrew Bennett, **Case Studies and Theory Development in the Social Sciences**, Cambridge, MIT Press, 2005, p. 5.

ve sözkonusu aktörlerin uluslararası insan hakları hukuku alanında taşıdıkları yükümlülüklerin çerçevesini çizmesi açısından, bu bölüm araştırmanın en önemli kısımlarından biri olarak nitelenebilir. ABD iç hukukunda yer alan yasalar ve uluslararası hukuk alanındaki ilgili sözleşmeler, ilkeler ve teamüller de bu bölümde açıklanacaktır. Beşinci ve son bölüm ise vaka çalışmalarının yer aldığı kısımdır. Kolombiya, Endonezya, Irak ve Suriye’de yürütülen güvenlik yardımı programları ve bu programların uluslararası insan hakları hukuku ve ABD iç hukuku bağlamında oluşturdukları sonuçlar bu bölümde ortaya konup tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD GÜVENLİK YARDIMLARININ

KURAMSAL-KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde ilk olarak ele alınacak konu, güvenlik yardımı olgusunun kuramsal ve kavramsal çerçevesi olacaktır. Bölüm dahilinde, aynı zamanda güvenlik alanı yardımı ile ilgili literatür de incelenecektir. Ancak, kuramsal çerçevenin doğru çizilmesi ve alandaki kavramların doğru anlaşılması adına, öncelikle konuyla ilgili teknik terimlerin ve kavramsal olguların açıklanması önemlidir. ABD güvenlik yardımı terminolojisi, ilk bakışta bir takım karmaşık teknik tanımlardan oluşuyor gibi görünse de, esasen, dışarıdan bakıldığı kadar anlaşılmaz değildir. Güvenlik yardımı programlarının isimlendirilmesi ve sınıflandırılması, tarihsel süreç içinde belirli bir mantıksal dizge içinde oluşturulmuştur. Bu bölümün birinci kısmında, terminolojiye esas teşkil eden dört ana kavram tanıtılacaktır. Bunlar, ‘security sector’ olarak bilinen güvenlik alanı, ‘security sector assistance’ olarak bilinen güvenlik alanı yardımı, ‘security assistance’ olarak bilinen güvenlik yardımı ve ‘security cooperation’ olarak bilinen güvenlik işbirliğidir. Burada belirtilmesinde yarar olan husus, bunlardan birincisinin uluslararası bir kavram olduğu, diğerlerinin ise ABD güvenlik bürokrasisi içinde kullanılan kavramlar olduğudur.

1.1. Güvenlik Yardımı Terminolojisinde Tanımlar ve Kavramlar

Güvenlik yardımlarıyla ilgili kavramların doğru anlaşılması adına, öncelikle konu hakkındaki teknik terimlerin ve kavramsal olguların açıklanması önemlidir. ABD güvenlik yardımı terminolojisi, ilk bakışta bir takım karmaşık teknik tanımlardan oluşuyor gibi görünse de, esasen, dışarıdan bakıldığı kadar anlaşılmaz değildir. Güvenlik yardımı programlarının isimlendirilmesi ve sınıflandırılması, tarihsel süreç içinde belirli bir mantıksal dizge içinde oluşturulmuştur. Bu bölümün birinci kısmında, terminolojiye esas teşkil eden dört ana kavram tanıtılacaktır. Bunlar, ‘security sector’ adıyla anılan güvenlik alanı, ‘security sector assistance’ adıyla anılan güvenlik alanı yardımı, ‘security assistance’ adıyla anılan güvenlik yardımı ve ‘security cooperation’ adıyla anılan güvenlik işbirliğidir. Burada

belirtmesinde yarar olan husus, bunlardan birincisinin uluslararası bir kavram olduğu, diğerlerinin ise ABD güvenlik bürokrasisi içinde kullanılan kavramlar olduğudur.

ABD'nin 'ally' kavramıyla tanımladığı müttefik veya 'partner' kavramıyla tanımladığı ortak devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağladığı silah, mühimmat, diğer savunma gereçleri ve askeri eğitimi içeren güvenlik alanı yardımlarını incelemeden önce, yukarıda belirtilen dört temel tanımın ve kavramın neyi ifade ettiğini doğru anlamak gerekir. Bunlardan birincisi olan güvenlik alanı¹, farklı devletler ve kurumlar tarafından farklı şekilde tanımlanmasına rağmen, literatürde ifade ettiği anlam hakkında genel bir uzlaşma mevcuttur. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tanımına göre, güvenlik alanı, bir ülkede güvenliğin yönetimi, tedarigi ve gözetiminden sorumlu olan yapıları, kurumları ve personeli belirten geniş bir kavramdır.² Britanya Dışişleri ve Milletler Topluluğu Dairesi daha kapsamlı bir tanım yaparak, güvenlik alanını, bir devletin kuvvet kullanma yetkisine sahip tüm birimleri, istihbarat ve güvenlik güçleri, sivil idare ve denetim birimleri, adli ve kamu güvenliği birimleri, devlet-dışı güvenlik unsurları ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan yapı olarak tanımlar.³ Avrupa Birliği Konseyi de, benzer bir tanımlama çerçevesinde, güvenlik alanı kavramını çekirdek güvenlik güçleri, güvenlik idare ve gözetim birimleri, adli ve kolluk kuvvetleri ve resmi olmayan diğer unsurlar şeklinde betimler.⁴ Buna göre, güvenlik alanı, bir devletin iç ve dış güvenliğini sağlamak

---

¹ Bu araştırmada, İngilizcedeki özgün adı 'security sector' olan kavram Türkçeye 'güvenlik sektörü' olarak değil 'güvenlik alanı' olarak çevrilmiştir. Bunun nedeni, 'güvenlik sektörü' şeklindeki bir çevirinin 'sektör' kelimesi nedeniyle ticari anlamda kullanılan özel güvenlik kurumlarını çağrıştıracak oluşudur.

² "Securing Peace and Development: The Role of the United Nations in Supporting Security Sector Reform", United Nations General Assembly, **Report of the Secretary-General**, A/62/659-S/2008/39, 2008, p. 5.

³The Rt Hon Hilary Benn MP, Secretary of State for International Development; The Rt Hon Baroness Symons of Vernham Dean, Minister of State for Foreign and Commonwealth Affairs; The Rt Hon Adam Ingram MP, Minister of State for the Armed Forces, **Security Sector Reform Policy Brief**, 2003, p. 3.

⁴ Council of European Union, "EU Concept for ESDP Support to Security Sector Reform (SSR)."12566/4/05 REV4, Brussels, October 13, 2005, p. 7.

adına, kanunlar, yönetmelikler ve yönergeler doğrultusunda çalışan, kuvvet kullanma yetkisiyle donatılmış kamu kurum ve kuruluşlarının tümü şeklinde ifade edilebilir.⁵

Araştırmanın ikinci önemli kavramı, güvenlik alanı yardımıdır. ABD'nin 23 Numaralı Başkanlık Politika Yönetmeliği'nde bir çatı kavram olarak geçen güvenlik alanı yardımı, Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nın yabancı devletlere ve devlet-dışı aktörlere yönelik yürüttüğü tüm askeri yardım ve eğitim programlarını kapsamaktadır.⁶ Bu geniş kapsamlı çatı tanımının altında ise, terminolojideki iki ana kavram olan güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliği yer alır. Güvenlik yardımı, Dışişleri Bakanlığı'nın liderliğinde yürütülen, dördüncü bölümde açıklanacak yasal düzenlemeler tarafından onaylanmış savunma teçhizatı teminini, askeri eğitimi ve borç, hibe, kredi veya nakit ödeme karşılığında yapılan silah satışlarını kapsamaktadır.⁷ ABD Silahlı Kuvvetleri Dairelerinin Ortak Yayını'na göre ise, güvenlik yardımı, savunma gereçlerinin, askeri eğitimin ve savunmayla ilgili diğer hizmetlerin, ABD ulusal politikaları ve çıkarlarıyla uyumlu olacak şekilde yabancı devletlere tedarik edilmesidir.⁸

Güvenlik alanı yardımının çatısı altındaki diğer tanım, güvenlik işbirliğidir. ABD devlet kurumları içinde güvenlik işbirliğiyle ilgili çeşitli nitelendirmeler yapılmıştır. Bunlardan en kapsamlı olanı yine Silahlı Kuvvetler Dairelerinin Ortak

---

⁵ Güvenlik alanına sivil toplum kuruluşlarının ve özel güvenlik şirketlerinin de dahil edildiği geniş yorumlamacı yaklaşım, esasen oldukça sorunludur. Devlete ait güvenlik sorumluluğunun bir takım yetkisiz sorumlulara delege edilmesi durumunda bazı hukuksal uyumsuzlukların ve siyasi çatışmaların oluşma ihtimali yüksektir. Bu sebeple, bazı sivil toplum örgütleri ve devlet-dışı kuruluşlar bu tanıma katılmamışlardır.

⁶ Presidential Policy Directive 23, PPD-23, güvenlik alanı yardımı kavramını şu şekilde tanımlamıştır: "ABD'nin yabancı ortaklarının güvenlik alanındaki politikalarını şekillendirmelerine yardımcı olan, yabancı ortaklarının halklarının güvenliğini ve hukukunu koruyacak yasal kurumlarının etkinliğini ve kapasitesini artırmalarını destekleyen ve bu ortakların müşterek güvenlik sorunlarına hitap eden çalışmalara katkıda bulunmalarını sağlayan politikalar, programlar ve faaliyetler." PPD-23 için bkz.: The White House, Office of The Press Secretary, For Immediate Release, Fact Sheet: U.S. Security Sector Assistance Policy, April 05, 2013 (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/04/05/fact-sheet-us-security-sector-assistance-policy>, 10 Mayıs 2018.

⁷ "U.S. Security Cooperation Review", **Neptune Report**, Washington, D.C., February 2016, p. 6.

⁸ ABD Silahlı Kuvvetleri Daireleri (Department of The Army, Department of The Air Force, Department of The Navy) aynı zamanda 'bakanlık' anlamına da gelen 'department' kelimesiyle tanımlanmalarına karşın, bu birimler kabinedeki bakanlıkların statüsünde değildir. Sözkonusu daireler, Savunma Bakanlığı'nın altında örgütlenmiş, Başkan tarafından atanan sivil bir amir (secretary) tarafından yönetilen askeri yapılarıdır. Dairelerin metinde sözü edilen Ortak Yayını için bkz.: Joint Publication 3-07.1, Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Foreign Internal Defense (FID), Washington, D.C., 2004, p. I-7.

Yayını'nda yapılan tanımdır. Buna göre, güvenlik işbirliği, ABD'nin özel güvenlik çıkarlarını destekleyici maahiyette, Savunma Bakanlığı'nın planlayıp icra ettiği, yabancı savunma ve güvenlik kuruluşlarıyla karşılıklı etkileşimi içeren, stratejik hedeflere ulaşmak için ABD ile diğer uluslararası ortakların birlikte çalışmasını cesaretlendiren ve sağlayan uluslararası nitelikli silahlanma işbirliği ve güvenlik yardımı faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanmıştır.⁹ Güvenlik işbirliği, ABD'nin barış veya olağanüstü bir durumda ev sahibi bir ülkeye fiziki olarak kuvvet sevketmesinin yolunu açtığı; ayrıca, müttefik ve dost ülkelerin çok-uluslu hareketler ve meşru müdafaa kapsamında yürütecekleri askeri kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olduğu için önemlidir. Aynı zamanda, ABD'nin belirli güvenlik çıkarlarını destekleyen ve Savunma Bakanlığı'nın yabancı savunma yapıları ile, sözcüğü yabancı ülkelerin güvenlik güçleriyle ilişki kurmasına hizmet eden tüm karşılıklı etkileşimler güvenlik işbirliği kapsamında değerlendirilir.¹⁰

Güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliğiyle ilgili tanımlardan da görüleceği üzere, müttefiklere, ortaklara ve devlet-dışı aktörlere sağlanan yardımda ABD'nin ulusal çıkarlarını korumak ve kollamak esastır. Uygulamaya konulan yardım programları, yardım alan ülkenin güvenlik endişelerine olduğu kadar, hatta bundan daha fazla, ABD'nin kendi stratejik çıkarlarına hitap edecek şekilde yapılandırılmaktadır. Güvenlik yardımı programlarının, Realizmin 'self-help' olarak bilinen kendine-yardım özelliğini yansıtan bu boyutuna aşağıda tekrar değinilecektir. Burada hatırlatılması gereken, ABD güvenlik bürokrasisi içindeki bu tanım farklılığına rağmen, bu iki kavramın literatürde birbirlerinin yerine geçtiğidir. Güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliği tanımları, akademik yazında genellikle teknik bir ayrım gözetmeksizin eşanlamli olarak kullanılabilirler. Bu nedenle, bu araştırmada, ABD'nin silah ve askeri eğitim desteği faaliyetlerini tanımlamak için, aynı zamanda çalışmanın başlığını da oluşturan, güvenlik yardımı kavramı kullanılacaktır.

---

⁹ **Ibid.**, p. I-7.

¹⁰ **Ibid.**, p. I-6.

1.2. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Yardımı Politikasının Kuramsal Çerçevesi

ABD'nin, ulusal güvenliğine yönelik tehditlerin önlenmesinde dost ve müttefik devletler ile devlet-dışı aktörlere olan ihtiyacı özellikle 11 Eylül sonrası dönemde artarak devam etmiştir. Burada üzerinde durulması gereken önemli husus, güvenlik yardımının 11 Eylül bağlamının dışında, genel anlamda ABD'nin ulusal çıkarlarına ulaşması için önemli bir araç olarak kullanıldığıdır. Bu, resmi bir devlet politikasıdır ve gerek birincil devlet belgelerinde, gerek literatürdeki ikincil kaynaklarda açık biçimde ifade edilmiştir. Beyaz Saray tarafından Ocak 2012'de yayınlanan 'ABD Küresel Liderliğini Desteklemek: 21. Yüzyıl Savunması için Öncelikler' başlıklı belgede de, ortaklıklar kurmanın önemi ve bu ortaklıkların esasen ABD'nin uluslararası topluluğa liderlik etme amacına hizmet etmek olduğu vurgulanmıştır. Aynı belgede 'ortak' ve 'ortaklık' kavramları 26 ayrı yerde tekrarlanmıştır. Belgenin ana fikrine göre, liderliğin güçlendirilmesi ve sürdürülmesi için yeni ittifak ilişkileri üzerinden oluşturulacak yeni müttefikler kullanılacaktır. ABD'nin, özellikle 11 Eylül'den sonra oluşturduğu güvenlik politikalarını tasarlarken, bu strateji doğrultusunda hareket ederek kendi güvenlik hedeflerine ulaşmak için askeri gücünü mümkün olduğunca düşük seviyede kullanacağı açıkça belirtilmiştir.¹¹ Ortaklık mefhumunun ne derece önem taşıdığı, diğer strateji belgelerinde bu kelimeye yapılan vurgu ile de anlaşılabilir. 2015 Ulusal Askeri Stratejisi belgesinde 'ortak' ve 'ortaklık' kavramları 50 defa tekrarlanmıştır.¹² Savunma Bakanlığı'nın 5132.03 Sayılı Yönergesi'nde ise, güvenlik yardımı programlarının ABD'nin stratejileri, öncelikleri ve savunma amaçlarıyla uyumlu olacağı açıklanmış, bu programların esasen dört temel amaca hizmet edeceği vurgulanmıştır. Bunlar, (i) müttefik ve ortakların, savunma ve güvenlik imkan ve kabiliyetlerinin meşru müdafaa ve çok-uluslu hareketler için geliştirilmesi; (ii) ABD kuvvetlerinin barış zamanında ve acil durumlarda ev sahibi ülkelere giriş imkanı sağlaması; (iii) ABD'nin belirli güvenlik çıkarlarına hizmet edecek savunma ilişkilerinin tesisi; (iv) ABD çıkarlarını

¹¹ Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense, Washington, D.C., 2012, p. 3.

¹² National Military Strategy of the United States of America, Washington, D.C., 2015.

destekleyecek diğer hareketlerin icrasıdır.¹³ Burada dikkat çekici olan, açıklanan dört temel amaçtan üçünün doğrudan ABD'nin çıkarlarıyla ilişkili olması, yardım yapılacak ülkelerin savunma amaçlarının görece geri planda tutulmasıdır. Güvenlik yardımı alacak ülkelerin savunma gereksinimleri sadece birinci maddede dile getirilmiş, bunun dışında kalan maddelerde, güvenlik yardımı programlarının tamamen ABD'nin kendi politik hedeflerine ulaşmasında işlevsel rol oynaması gerektiğinin altı çizilmiştir. İkinci maddede, ABD'nin çıkarı olan ülkelere askeri kuvvetlerini etkin ve hızlı biçimde sokulması gerektiği; üçüncü maddede, savunma işbirliğinin aslında ABD'nin kendi tehdit algıları doğrultusundaki çıkarlarına hizmet edeceği; dördüncü madde de ise, güvenlik yardımı ile ilgili tüm diğer operasyonel faaliyetlerin, ABD'nin stratejik hedefleriyle uyum içinde olması gerektiği ortaya koyulmuştur. 2017 Ulusal Savunma Stratejisi'nde de, uygun güç dengelerini devam ettirmenin müttefik ve ortaklarla güçlü bir taahhüt ve işbirliğini gerektireceği, çünkü bu müttefik ve ortakların ABD'nin gücünü büyüttüğü ve etkisini arttırdığı açıkça belirtilmiştir.¹⁴ Belgeye göre, ABD, reformcu zihniyete sahip uluslarla ortaklığını yeniden canlandırarak ve ortaklarla işbirliğini cesaretlendirerek ABD çıkarlarına uygun bir istikrar ve güç dengesi oluşumunu teşvik edebilir.¹⁵ NSS, ABD resmi strateji dokümanları hiyerarşisi içinde en üstte yer alan devlet belgesi olduğu için, burada özellikle güvenlik yardımlarından ve bunların alıcısı statüsündeki aktörlerden isim vererek söz edilmemiş, ancak genel hatlarla ortaklık ve ittifak yapıları inşa etmedeki asli amacın ülkenin çıkarlarına hizmet etmek olduğu açıkça belirtilmiştir.

Güvenlik yardımı programlarının ABD çıkarlarına hizmet ettiği sadece devlet belgelerinde yazılı bir stratejik yaklaşım değildir. Akademik literatürde de bu türden faaliyetlerin genel anlamda yardımı alan değil, yapan ülkenin amaçlarına hizmet ettiğini iddia eden kuramlar mevcuttur. Bu kuramlardan en dikkat çekici olanı, Donald Stoker'ın askeri yardım faaliyetlerini amaçlar açısından sınıflandırdığı çalışmasıdır. Buna göre, bir ülkenin diğer bir ülkeye yaptığı yardım faaliyetleri altı temel alandan biri çerçevesinde araçsallaştırılır ki, bu alanlar şunlardır: (1) bir

---

¹³ Office of the Under Secretary of Defense for Policy, DoD Directive 5132.03, DoD Policy and Responsibilities Relating to Security Cooperation, Washington. D.C., 2016, p. 3.

¹⁴ National Security Strategy of the United States of America, Washington. D.C., 2017, p. 45.

¹⁵ **Ibid.**, p. 49.

modernizasyon aracı; (ii) bir ulus-inşa aracı; (iii) ekonomik amaçlar veya nüfuz etme aracı; (iv) ideolojik bir araç; (v) bir isyan-bastırma aracı; (vi) kurumsal yaklaşım doğrultusunda bir kâr elde etme aracı.¹⁶ Stoker, kuramında resmi güvenlik yardımı kavramı yerine ‘askeri yardım’ kavramını kullansa da, ifade etmek istediği olgu bütünüyle aynıdır. Yazarın kategorik yaklaşımı dikkatli incelendiğinde, tam da yukarıdaki ABD Savunma Bakanlığı Yönergesi’nde ortaya konan amaçlara benzer biçimde, varsayılan altı araçtan dördünün yardımı alan değil yapan ülkenin menfaatini gözeten sonuçlar doğurduğu/doğuracağı görülmektedir. Stoker’ın sınıflandırmasına göre, sadece birinci maddedeki ‘modernleştirme’ ve beşinci maddedeki ‘isyan-bastırma’ gerekçesiyle yapılan yardımlar alıcı ülkenin çıkarına olabilir ki, aslında bu bile son derece hipotetik ve iyimser bir yorum olup, modernleştirme ve isyan-bastırma gibi geniş kapsamlı ve iddialı yardım gerekçeleri, büyük güçler tarafından her zaman siyasi, iktisadi ve askeri istismara açıktır. Yine de, bu iki olgunun göz ardı edilmesi halinde dahi, geriye kalan dört yardım gerekçesinin güvenlik yardımı yapan ülkenin çıkarıyla ilişkili olduğu ortadadır. Ulus-inşası, ekonomik nüfuz, ideoloji yayma ve ticari kâr unsurlarından her biri yardımı alan değil yapan ülkenin yarar sağlamasına yöneliktir.

Güvenlik yardımı olgusunu tarihsel boyutta değerlendiren Anne-Marie Slaughter ise, ABD’nin özellikle Soğuk Savaş döneminde meydana gelebilecek çatışmalarda verebileceği kayıpları ve maliyeti düşünerek kendi silahlı kuvvetlerini kullanmamak adına farklı ülkelere yardım programları uyguladığını öne sürmüştür.¹⁷ Bu görüşün üstünde durduğu iki önemli husus, özellikle yüksek riskli askeri harekatlarda gerçekleşebilecek kayıplar sonucunda oluşacak moral çöküntü ve finansal risk faktörüdür. Bu tip harekatlarda kabul edilemeyecek sayıda asker zayıyatına ve/veya büyük mali sorunlar yaratacak bütçe açıklarına neden olmamak adına, müdahale edilecek ülkelerde yerel güçleri eğitip donatarak çatışmalara sokmak rasyonel bir seçenektir. Slaughter burada, sözkonusu stratejik yaklaşımın yaratacağı etik sorun üzerinde durmaz. Neticede, bu tür bir güvenlik politikası

---

¹⁶ Donald Stoker, “The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance, 1815–2007”, **Military Advising and Assistance From Mercenaries to Privatization, 1815–2007**, Ed. by, Donald Stoker, New York, Routledge, 2008, p. 2.

¹⁷ Anne-Marie Slaughter, U.S. Department of State Case, No. F-2014-20439, Doc No. C05772289, 2015, p. 2.

tercihinin ahlaken sorgulanabilir olması, siyaseten meşru kabul edilemeyeceği anlamına gelmeyecektir.

Güvenlik yardımı politikalarında ABD'nin son üç çeyrek asır boyunca aynı stratejik duruşu benimsediğini iddia eden Robert Gates ise, diğer ülkelerin güvenlik kapasitelerini inşa etmenin ABD ulusal güvenlik stratejisinin hassas bir unsuru olduğunu savunur.¹⁸ Bu yaklaşım, özellikle ABD'nin uluslararası topluluk içindeki etkinliğini ve güvenilirliğini yerel ortaklarının etkinlik ve güvenilirliğiyle ilişkilendirip, bu ortakların, açıkça olmasa da örtülü biçimde, bir araç olarak kullanılmasını önermesi açısından dikkate değerdir. Güvenlik yardımlarının geleceğiyle ilgili iddialı bir öngöründe bulunan Andrew Shapiro ise, müşterek güvenlik sorunları için müttefik ve ortaklarla birlikte hareket etmenin geçen onyıllar boyunca ABD politikalarının hassas bir parçası olageldiğini savunmuş ve bundan sonraki on yıl boyunca bu durumun böyle seyredeceğini öne görmüştür.¹⁹ ABD güvenlik yardımı faaliyetleri, geçen onyıllarda artarak sadece terörizmle değil, uyuşturucu çeteleri, suç örgütleri ve kaçakçılıkla mücadele için de kullanılmaya başlanmıştır.²⁰ Bu yardım faaliyetleri, aynı zamanda işbirliği yapılan ülkelerle diplomatik bağların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Shapiro'nun varsayımında, bir ülke kendi ulusal savunması gibi hassas bir alanda [ABD ile] işbirliği yapmaya yatkınsa, diğer alanlarda onunla ilişki kurması çok daha muhtemel olacaktır.²¹ Bu da, askeri yardımların doğrudan veya dolaylı olarak Amerikan politik çıkarları için kullanıldığı anlamına gelmektedir. Böylesine faydacı bir yaklaşım, ABD'nin güvenlik yardımı programlarını kendi siyasi çıkarları için kullandığı iddiasını

---

¹⁸ Gates, 2006-2009 yılları arasında George W. Bush kabinesinde Savunma Bakanı olarak görev yapmasına rağmen, Yönetim tarafından benimsenen tek-taraflılık politikasına karşı gelmiştir. Gates'e göre, ABD, askeri müdahalelerde sonuca ulaşmak için tek başına hareket etmeyi değil bölgesel ortaklarla işbirliğine girmeyi esas almalı ve bu ortakların silahlı kuvvetlerini kendi çıkarlarına göre dizayn etmelidir. Irak'ta ABD Kara Kuvvetleri'nin kurduğu Danışmanlık ve Yardım Tugayları (Advisory and Assistance Brigades) ve ABD Hava Kuvvetleri'nin kurduğu hafif taaruz uçağı ve hava nakliye filoları ile yerel güçlerin eğitilmesi; benzer biçimde ABD Deniz Kuvvetleri'nin Afrika ülkelerinin donanma güçlerine sağladığı kaçakçılık ve deniz korsanlığıyla mücadele eğitimleri, bölgesel çözüm ortaklarına olan ihtiyacın göstergesi ve bu ortaklık ilişkisinin Amerikan çıkarlarına uygun çalıştığı delilidir. Makalenin tamamı için bkz.: Robert M. Gates, "Helping Others Defend Themselves: The Future of U.S. Security Assistance", **Foreign Affairs**, Vol.89, No.3, 2010, pp. 2-6.

¹⁹ Andrew J. Shapiro, "A New Era for U.S. Security Assistance", **The Washington Quarterly**, 35:4, 2010, p. 23.

²⁰ **Ibid.**, p. 27.

²¹ **Ibid.**, p. 29.

desteklemesi açısından önemli ve dikkat çekicidir. Shapiro, elbette burada yardım yapılan ülkelerde kötü niyetle ve kasten bir bağımlılık yaratma politikası izlenildiğinden veya izlenmesi gerektiğinden bahsetmez. Vurgulanan, silah ve eğitim desteği üzerinden tesis edilen uzun vadeli diplomatik ilişkilerin her iki taraf için de karşılıklı faydası olacaktır. Bununla birlikte, ekonomik, askeri ve teknolojik açılardan güçlü olan bir ülke ile, bu alanlardaki imkan ve kabiliyetleri sınırlı bir ülkenin bu tip bir güvenlik işbirliğine girmesi sonucunda, iki ülke arasında Liberal kuramın öngördüğü anlamda işbirliğine yönelik hakkaniyete uygun bir ‘karşılıklı bağımlılık’ oluşacağını savunmak da gerçekçi olmayacaktır. Böyle bir işbirliğinden güçlü olan ülkenin - uyguladığı yardım programı siyaseten, hukuken ve ahlaken doğru olsa bile - uzun vadede siyasi, ekonomik ve diplomatik avantaj sağlayacağı muhakkaktır.

Öte yandan, bazı kuramcılar, bir devlete güvenlik yardımı sağlayan büyük bir devletin bu ilişki üzerinden her zaman kendisi için stratejik bir kazanım elde edeceğini verili bir gerçek olarak kabul etmez. Patricia Sullivan, Brock Tessman ve Xiaojun Li, geliştirdikleri kuramsal çerçevede, bir alıcı ülkeye askeri yardım sağlayan bir ülkenin bu ilişkide ne derecede avantaj sağlayabileceğini incelemişlerdir. Yazarların kuramına göre, bu tip bir ilişki, meydana getireceği sonuç açısından üç değişik model dahilinde değerlendirilebilir. Birinci model ‘etki için silah’ olarak adlandırılmış olup, bu modelde güçlü ülke alıcı ülkeyi işbirliğine mecbur kılmak için silah yardımını bir kaldıraç olarak kullanabilir. Bu modelde, yardımı yapan ülkenin alıcı ülkeyi istediği gibi davranmaya sürükleyerek kendi lehine bir yarar elde edeceği için, askeri yardımın önemli bir pazarlık gücü oluşturacağı varsayılır.²² İkinci model, ‘yalnız süpergüç’ olarak tanımlanır ve yardımın alıcı ülkede işbirliğini teşvik etmek yerine, tam tersi, bir başkaldırıya neden olabileceğini öngörür. Bu varsayıma göre, ABD askeri desteğine bağımlı olan ülkeler iç ve dış politikada birer piyon olarak görünmelerini önlemek adına ABD ile işbirliğini azaltma ihtiyacı hissedeceklerdir.²³ ‘Ters etki’ olarak adlandırılan üçüncü model ise, esasen bir paradoksu içerir ve yardımı alan değil yapan ülkenin

²² Patricia L. Sullivan, Brock F. Tessman, Xiaojun Li, “US Military Aid and Recipient State Cooperation”, *Foreign Policy Analysis*, No.7, 2011, p. 279.

²³ *Ibid.*, p. 280.

bağımlı konumuna geçeceğini öne sürer. Bu modelde ise, zayıf devletler daha güçlü devletlerin yaşamsal çıkar sağlamak için kendilerine yaslanmak zorunda olduğu gerçeğini istismar edebilirler.²⁴

ABD'nin güvenlik yardımı programları sonucunda 11 Eylül sonrası dönemde alıcı ülkelerle kendisi arasında nasıl bir ilişki tesis ettiği veya bu ülkelerde ne dereceye kadar bir bağımlılık meydana geldiği bu araştırmanın kapsamı dışındadır. Güvenlik yardımı programları, farklı tarihlerde, dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde, değişik şartlar altında uygulandıkları ülkelerde değişik sonuçlar vermiş olabilir. Devlet ve devlet-dışı aktörlere silah temini ve askeri eğitim faaliyetlerinin, ABD'nin alıcı ile olan ilişkilerini yukarıdaki üç modelden biri dahilinde şekillendirmiş olması da mümkündür. Bu konunun bir başka araştırmada incelenmesi, savunma yardımlarının hangi aktörlere, ne zaman, ne şartlarda avantaj sağladığını bulmak açısından yararlı olabilir. Bu araştırma ise bu sorulara odaklanmamıştır.

1.3. ABD Güvenlik Yardımı Stratejisinin Temel Kavramları

ABD güvenlik yardımı programlarının ülke çıkarı doğrultusunda araçsallaştırılması tarihsel olarak her ne kadar 2. Dünya Savaşı'na kadar dayanıyorsa ve 11 Eylül sonrasında Bush Yönetimi döneminde önem kazanmışsa da, olguyu siyasallaştıran ve kamuoyunda daha bilinir kılan somut kavramsallaştırmalar daha çok Barack Obama Yönetimi döneminde görülmeye başlanmıştır. Bush Yönetimi'nin teröre-karşı-küresel-savaş stratejisi kapsamında meşrulaştırmaya çalıştığı süresiz alıkoyma, tutuklulara insanlıkdışı muammele, şüphelilerin üçüncü ülkelere yasadışı nakli ve gizli telefon dinlemeleri gibi uygulamaların başarısız olması ve sonuçsuz kalması, sonraki yönetimde bir strateji değişikliğinin gerekli olduğu yönünde güçlü bir algı uyandırmıştır. Özellikle Selefî cihatçı terörü önlemeye yönelik tedbirlerin tek-tarafılık anlayışıyla sürdürülemeyeceğini savunan Obama Yönetimi, bölgesel ortaklarla işbirliğine dayalı çok-tarafılık odaklı bir yaklaşımı benimsemiş, ulusal güvenliğe yönelik tehdidin yerel aktörlerle yapılacak kalıcı veya geçici ittifak ilişkileri ile ortadan kaldırılabileceğini varsaymıştır. Böylece, yeni güvenlik

---

²⁴ **Ibid.**, p. 281. Kavramlar özgün dilde 'reverse leverage', 'lonely superpower' ve 'arms for influence' olarak tanımlanmıştır.

politikasına hizmet eden stratejiler de doğal olarak ortaklığın önemine atıfta bulunan yeni kavramsallaştırmalar üzerinden ifade edilmeye başlanmıştır. Politika yapıcılarının açıklamaları, devlet belgeleri ve akademik literatür incelendiğinde, 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan çok-taraflılık ve ortaklık söyleminin üç kavram üzerine yapılandırıldığı, bunların ‘Ortaklık Kapasitesi İnşası’, ‘Arkadan Liderlik’ ve ‘Küçük Ayak İzi’ olduğu görülmektedir. Araştırmanın güvenlik yardımlarında eleştirel hususlar kısmına geçmeden önce, sözkonusu temel kavramların tanımlarını ve kapsamalarını açıklamak uygun olacaktır.

1.3.1. Ortaklık Kapasitesi İnşası Stratejisi

Obama Yönetimi döneminde sıklıkla kullanılmaya başlanılan kavramlardan birincisi Ortaklık Kapasitesi İnşası’dır. Aslında, BPC ilk defa Barack Obama işbaşına gelmeden iki yıl önce, Savunma Bakanlığı’nın her dört yılda bir yayınladığı Dört Yıllık Savunma Değerlendirmesi belgesinin 2006 yılı nüshasında ortaya koyulmuştur. Belgede kavramın açık tanımı yapılmamış, ancak ihtiva ettiği anlam net biçimde belirtilmiştir. Buna göre, 11 Eylül sonrası dönemin yeni stratejik çevresine karşılık gelecek öncelik değişimleri, güvenlikle ilgili eski kavramların terkedilip yerlerine yenilerinin ikamesini gerekli kılmıştır. Bu değişimlerden biri de, ABD Silahlı Kuvvetleri’nin gerçekleştirdiği görevlerde BPC stratejisine geçilmesi gerektiğidir.²⁵ Bu strateji ile ittifakların güçlendirilmesi, terör ağlarını etkisiz duruma getirmek için ABD’ye stratejik seviyede bir hareket serbestisi kazandıracaktır.²⁶ Bu nedenle, BPC, belgenin yayın tarihinden itibaren Savunma Bakanlığı’nın yeni görevini tarif eden bir anlayış olarak ve yeni stratejinin vazgeçilmez bir unsuru şeklinde değerlendirilmeye başlanmıştır.²⁷ BPC’nin tanımı ise, QDR’ın yayınlanmasından üç ay sonra, Mayıs 2006’da, belgenin ek dokümanı olan İcra Yol

²⁵ Quadrennial Defense Review, 2006, Washington, D.C., p. vii. Kavramın özgün dildeki adı Building Partnership Capacity’dır. (BPC). ABD devlet belgeleri arasında muhtemelen ilk defa burada kullanılmış ve henüz belirli bir stratejiyi ifade etmediği için özgün metinde kelimelerin baş harfleri büyük yazılmamıştır. Bu belgeden sonra yayınlanan çoğu devlet belgesinde ve akademik çalışmada, kavram büyük harflerle veya BPC kısaltmasıyla yazılmaya başlanmıştır ki, bu da, yeni güvenlik terminolojisinde yer alan özgün bir stratejiyi temsil ettiğini göstermektedir. Bu çalışmada, kavram, bir stratejiyi ifade ettiği yerlerde BPC kısaltmasıyla; genel bir anlayışı ifade ettiği yerlerde ise kelime tamlaması olarak küçük harflerle yazılmıştır.

²⁶ *Ibid.*, p. 18.

²⁷ *Ibid.*, p. 83.

Haritası'nda yapılmıştır. Bu dokümanda yer alan ifadeye göre, BPC, Savunma Bakanlığı'nın ve ortaklarının müşterek kabiliyetlerini ve performansını geliştirmek için yürütülen maksatlı girişimler anlamına gelmektedir.²⁸ Burada belirtilen ortaklar, ABD devletinin içinde yer alan resmi birimleri, müttefik ülkeleri, koalisyon ortaklarını, ev sahibi ülkeleri²⁹, çok-uluslu kuruluşları, hükümet-dışı kurumları ve özel sektörü kapsamaktadır.³⁰ Anafikir, ABD'nin özellikle radikal Selefi cihatçı terörle mücadelede çatışma bölgelerine kendi kuvvetlerini intikal ettirmek yerine, bu bölgelerde bulunan devlet ve devlet-dışı aktörlerle işbirliği yapmaktır.

Bu stratejinin uygulamada ne şekilde gerçekleştirildiği araştırmanın vaka çalışması bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacağı için bu kısımda uygulamaya yönelik faaliyetler incelenmeyecektir. Bu aşamada akılda tutulması gereken, Obama Yönetimi döneminde BPC'nin anafikri ve önemi hakkında devlet birimleri ile devlete yakın araştırma ve düşünce kuruluşları arasında bir uzlaşmaya varıldığıdır. Savunma Bakanlığı'na bağlı Joint Special Operations University tarafından yayınlanan raporda, ABD'nin küresel istikrar ve güvenliğinin temini gibi hedeflere 21. yüzyılda tek başına ulaşamayacağı vurgulanmış, başarının, aynı düşüncedeki ülkelere ve güvenliğinin maliyetini paylaşacak etkin stratejik ortaklara bağlı olduğunun altı çizilmiştir.³¹ Bu karşılıklı bağımlılık durumunun da, BPC'yi tüm ABD stratejileri açısından zaruri hale getirdiği belirtilmiştir.³² Devlete yakınlığıyla bilinen RAND düşünce kuruluşunun yaklaşımı da bu görüşe paralel bir çizgiyi yansıtmaktadır. Kuruluşun kavramla ilgili geliştirdiği 'çalışma evreleri modellemesi'ne göre, BPC'nin iş döngüsü üç aşamada değerlendirilmelidir. Bunlardan birincisi, 'görev öncesi' olarak tanımlanan aşama olup, bu evrede planlama, hazırlık, gerekli fonun sağlanması ve siyasi isteği tanzim etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirilir. İkinci adım olan 'görev evresi' ise, planlanan hareketin icra aşaması olup [BPC'nin sujesi olan devlet veya devlet-dışı aktöre verilecek olan] eğitimin gerçekleştirilmesini,

---

²⁸ QDR Execution Roadmap, 2006, Washington, D.C., p. 4.

²⁹ Ev sahibi ülke (host nation), ABD güvenlik terminolojisinde, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin yasaya tâbi meşru askeri hareketleri icra etmek veya yerel güçlere eğitim desteği sağlamak için geçici olarak konuşlandıkları ülkeleri ifade etmektedir.

³⁰ Roadmap, **op. cit.**, p. 4.

³¹ Harry R. Yarger, "Building Partner Capacity", **Joint Special Operations University Report**, 15-1, 2015, p. 35.

³² **Ibid.**, p. 35.

gerekli sayıda kişinin eğitilerek sertifikalandırılmasını ve görevin sonraki aşamaları için gerekli kaynakların ayrılmasını içerir. Son safha olan ‘görev-sonrası’ aşamanın amacı ise, kısa dönem eğitim ve donatım faaliyetlerinin başarısını kalıcı ve anlamlı bir ortaklık kapasitesi haline dönüştürmektir.³³

BPC, bu kuramsal modellemelerin ötesinde, güvenlik bürokrasisi içinde kilit bir kavram olarak kendine önemli bir yer edinmiştir. Obama Yönetimi iş başına gelmeden iki ay öncesinde bile, Savunma Bakanlığı yönergelerinde BPC fikrinin yaygın biçimde yer almaya başlaması dikkat çekicidir. Bakanlığın 7045.20 sayılı yönergisinde kuvvet yapılanması için Müşterek Kabiliyet Alanı adı verilen dokuz ana faaliyet alanı belirlenmiş olup, bunlardan birisi BPC’dir.³⁴ İklim değişikliğine uyum ile ilgili olarak alınacak güvenlik ve savunma tedbirlerinin yer aldığı 4715.21 sayılı yönergede ise, Bakanlığın faaliyet alanlarından biri kapasite inşasını vurgulamaktadır.³⁵ Özellikle Savunma Bakanlığı yönetmelik ve yönergelerinde ortaklık kapasitesi inşa etmeye 2008’den sonra artan şekilde önem verilmesi, ABD’nin bu tarihten sonra oluşturduğu güvenlik politikası doğrultusunda uygulanan stratejilerin devlet ve devlet-dışı aktörlerle ortaklık kurmaya odaklı olacağını daha o dönemde belli etmesi açısından önemlidir.

1.3.2. Arkadan Liderlik Politikası

Arkadan Liderlik³⁶ bir ülkenin silahlı kuvvetlerine bağlı düzenli unsurları çatışma sahasına sokmadan, müttefik ve ortakların etkinliğini kullanarak politik ve askeri hedeflere erişme politikası olarak tanımlanabilir. Kavramı ilk defa kimin, ne zaman, hangi bağlamda kullandığına dair kesin bir bilgi yoktur.³⁷ Devlet veya devlet-dışı aktörlerin birer vekil olarak kullanılmaları esasına dayanan Arkadan Liderlik,

³³ Christopher Paul, et. al., “A Building Partner Capacity Assessment Framework: Tracking Inputs, Outputs, Outcomes, Disrupters, and Workarounds”, **RAND Report**, RAND Corporation, Santa Monica, 2015, p. 16-17.

³⁴ Department of Defense Directive, Number: 7045.20, Capability Portfolio Management, Washington, D.C., 2008, p. 5. Kavramın özgün dildeki karşılığı ‘Joint Capability Area’dır.

³⁵ Department of Defense Directive, Number: 4715.21, Climate Change Adaptation and Resilience, Washington, D.C., 2016, p. 8.

³⁶ Kavramın özgün dildeki karşılığı Leading From Behind’dır.

³⁷ Josh Rogin, “Who Really Said Obama Was “Leading From Behind?”” **Foreign Policy**, 27 October 2011, (Çevrimiçi), <http://foreignpolicy.com/2011/10/27/who-really-said-obama-was-leading-from-behind/>, 21 Mayıs 2018.

BPC gibi devlet belgelerinde tanımlanmış resmi bir kavram olmayıp, daha çok Obama Yönetimi döneminde sloganlaştırılmış, dönemin şartları düşünüldüğünde aslında çok da radikal ve şaşırtıcı olmayan bir paradigma değişimini ifade etmektedir. Bush Yönetimi döneminde ABD askeri unsurlarını özellikle Afganistan ve Irak'ta doğrudan çatışma sahasına sokmanın Amerikan kamuoyu ve uluslararası topluluk nezdinde yarattığı siyasi, hukuksal ve ahlaki olumsuzlukların ardından, çatışmalarda vekil kullanma eğiliminin yükselmesi beklenmeyen bir davranış değildir. ABD'nin Libya'da Kaddafi rejimine karşı Britanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerini askeri hareket için Arkadan Liderlik politikası ile desteklediği ve bu ülkelerin ABD'nin liderliği olmadan bu çapta bir hareketi yapamayacakları açıktır. Libya müdahalesi, Obama Yönetimi'nin Trans-Atlantik külfet paylaşımı politikasına mükemmelen uymuştur.³⁸ Yaygın kanaat, ABD'nin Arkadan Liderlik stratejisini ilk olarak Libya müdahalesinde kullandığı yönündedir.³⁹ Askeri müdahale 19 Mart 2011 tarihinde gerçekleşmeden önce Başkan Obama, 24 Şubat'ta Britanya Başbakanı David Cameron, Fransa Devlet Başkanı Nicholas Sarkozy, İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ve ertesi gün Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'la telefonda görüşmüş; 26 Şubat'ta Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile konuşmuş; 17 Mart'ta Sarkozy ve Cameron'la ikinci kez temasta bulunmuş; bu görüşmelerde aldığı destek üzerine ABD'yi karar mekanizmasının perde arkasında tutarak Libya'ya düzenlenecek NATO hava hareketi için gerekli şartların oluştuğuna kanaat getirince 19 Mart'ta hareketin başlamasını sağlamıştır. Bu kronolojik gelişimi değerlendiren Richard Conley ve Kevin Baron'a göre, süreç içinde alınan kararlar Arkadan Liderlik stratejisini çağrıştırmakta, daha ilginç, siyaset bilimci Greenstein'in 'gizli-el' kuramı ile de örtüşmektedir.⁴⁰ Bazı çevrelerde hatalı olarak Obama Doktrini şeklinde

³⁸ Christian Nünlist, "The Legacy of Obama's Foreign Policy", **CSS Analyses in Security Policy**, No: 188, March, 2016, p. 3.

³⁹ Engin Akçay, Özdemir Akbal, "ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 22, 2013, s. 23.

⁴⁰ Arkadan Liderlik, gerçekten de Amerikan siyaset terminolojisindeki yeri açısından aslında Obama dönemi dış politikasından çok, geçmişi 1950'lere dayalı bir iç politika kavramı olan 'gizli-el' (hidden-hand) olgusuyla ilişkilendirilebilecek bir Amerikan politik geleneğine işaret etmektedir. Siyaset bilimci Fred Greenstein'in Dwight D. Eisenhower'ın başkanlık dönemini incelediği araştırmasında geliştirdiği bu kurama göre, Eisenhower izleyeceği politikalarının genel hatlarını tek başına belirlerken, ön planda icraatları Kabine üyelerine bırakarak perde arkasından çalışmayı tercih ediyordu. Greenstein, bu davranış modelinin tarihsel gelişimini Abraham Lincoln'ün ketum politika yapış tarzına kadar götürmüş, iki Başkanın icraatları arasında paralellik kurmaya çalışmıştır.

kavramsallaştırılan Arkadan Liderlik, bu isimle olmasa bile aynı anlama gelen bir söylemle Başkan Obama tarafından ifade edilmiştir. Uluslararası politikada her zaman ön planda olunması gerekmediğini belirten Obama, Başkan olarak görevinin, diğer ülkeri ABD'nin yol göstermesini beklemektense kendileri adına harekete geçmeye teşvik etmek olduğunu söylemiş; uluslararası topluluğu, cihatçı terör, Rus maceracılığı ve Çin zorbalığına karşı koruma yükünü paylaşmak için ABD ile ortak hareket etmeye çağırıştır.⁴¹ Bu külfet paylaşım çağrısını, Arkadan Liderlik politikasının örtülü manifestosu olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.

Barack Obama'nın, Savunma Bakanlığı'nın ve Dışişleri Bakanlığı'nın 2009-2014 arasında yaptıkları açıklamaları söylem analizi yöntemiyle inceleyen Maria Santos ve Ulysses Teixeira, müdahalelerin yüzde 42'sinin bölgesel ve uluslararası güvenlik, yüzde 32'sinin yerel güvenlik, yüzde 26'sının ise ABD güvenliği ile ilgili olduğu sonucuna varmışlar; bölgesel güvenliğin ise Arkadan Liderlik politikasının bir göstergesi olduğunu savunmuşlardır.⁴² Buna gerekçe olarak da, incelenen konuşmalarda Afganistan ve Irak'daki meşru hükümetlerin kendi güvenliklerini korumak için sorumluluk almaları gerektiğine yapılan vurguyu göstermişlerdir. Bu dönem içinde Savunma ve Dışişleri Bakanlarının [Afganistan ve Irak gibi] hedef ülkelere, bunların komşularına ve diğer müttefik ülkelere yaptıkları ziyaretlerin yoğunluk derecesi de Arkadan Liderlik stratejisinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁴³ Obama Yönetimi'nin ikinci döneminde yükselişe geçen Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) tehdidini önlemeye yönelik olarak ABD'nin Körfez İşbirliği Konseyi'nin önemli desteği ile altmıştan fazla ülkeye liderlik ederek kurduğu koalisyon da bu stratejinin etkin olarak kullanıldığını ve başarılı olduğunu göstermektedir.⁴⁴ Aslında, Arkadan Liderlik'in bu ve benzeri değerlendirmelerde

---

Greenstein'in kuramı için bkz.: Fred I. Greenstein, **The Hidden-Hand Presidency: Eisenhower as Leader**, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1994. Conley ve Baron'ın gizli-el kuramını Barack Obama Yönetimi'nin dış politikasıyla ilişkilendirdiği yorumu için bkz.: Richard S. Conley, Kevin Baron, "Obama's 'Hidden-Hand' Presidency: Myth, Metaphor, or Misrepresentation?", **White House Studies**, Vol.13, Issue 2, 2013, pp. 129-157.

⁴¹ Jeffrey Goldberg, "The Obama Doctrine", **The Atlantic**, April, 2016, p. 60.

⁴² Maria Helena de Castro Santos, Ulysses Tavares Teixeira, "Interests and Values in Obama's Foreign Policy: Leading from Behind?", **The Revista Brasileira de Política Internacional**, 58 (2), 2015, p. 126.

⁴³ **Ibid.**, p. 138.

⁴⁴ **Ibid.**, p. 139.

vurgulandığı ölçüde Obama Yönetimi'ne özgü bir strateji olmadığı ve Selefi cihatçı teröre karşı tek-tarafılık stratejisi doğrultusunda hareket eden Bush Yönetimi'nin de Afganistan ve Irak müdahalelerinde bir koalisyonla birlikte hareket ederek aynı stratejiyi daha önceden benimsediği iddia edilebilir. Ancak, Obama ve takip eden Donald Trump Yönetimi dönemlerinde Suriye ve Irak'ta IŞİD'le mücadeleyi farklı kılan ayrıştırıcı faktör, ABD'nin bu ülkelerde yürüttüğü güvenlik yardımı programlarında devlet-dışı oluşumlara, ABD iç hukuku çerçevesinde yasal düzenlemeler yapmak suretiyle, resmi biçimde rol vermeye başlamış olmasıdır ki, bu konu, araştırmanın vaka çalışmalarında müstakil olarak incelenecektir. Bu aşamada vurgulanması gereken, IŞİD'le mücadelede liderlik edilen ve arkadan yönetilen gücün, Irak'ta özerk bir yapıya ait etnisite-odaklı militan bir güç; Suriye'de ise, bir terör örgütüne ve sözde bir siyasi yapılanmaya bağlı başka bir yerel terör örgütü olduğudur.

Arkadan Liderlik olgusuna, farklı yazarlar tarafından farklı tanımlamalar ve eleştiriler de getirilmiştir. Bunlardan bazıları kavrama olduğundan daha derin bir entelektüel anlam yüklemeye çalışırken, bazıları da kavramın yetersizliği üzerinde durmuştur. Georg Löfflmann'a göre, Obama Yönetimi'nin dış politikası farklı bir üstünlük ve küresel sorumluluk fikrine dayalı bir post-Amerikan istisnacılığı (post-American exceptionalism) üzerine kuruludur. Bu stratejinin temel unsurları da, külfet paylaşımı ve Arkadan Liderlik'dir ki, bu özellikler ABD'yi diğer ülkelere daha çok yaklaştırmakta ve aynı zamanda daha düşük bir askeri kuvvet kullanımına elvermektedir.⁴⁵ Buna göre, Arkadan Liderlik yeni bir güvenlik paradigması olmaktan çok, Amerikan İstisnacılığı'nı ve belki de seçilmiş ülke kavramlarını diriltiren bir söylemden ibarettir. Charles Krauthammer ise, Arkadan Liderlik'in bir 'doktrin' değil, bir 'tarz' olduğunu iddia etmiştir. Kavramı iki önerme açısından inceleyen bu iddiaya göre, stratejinin iki tercih sebebi olup, birincisi, [11 Eylül sonrası dönemde] ABD'nin göreceli gücünün azalması; ikincisi ise, ABD'nin uluslararası topluluk tarafından aşağılanmaya ve yerilmeye başlanmasıdır. Ancak, Krauthammer'a göre, ABD, Eisenhower ve Reagan dönemlerinde de çeşitli dış

---

⁴⁵ Georg Löfflmann, "Leading From Behind: American Exceptionalism and President Obama's Post-American Vision of Hegemony," *Geopolitics*, 20:2, 2015, p. 311.

politika eleştirilerine ve yerilmelere maruz kalmış, ancak sözkonusu dönemlerde bu tip bir politikadan söz edilmemiştir. Dolayısıyla, bu tespit şu anda neden böyle bir politika güdüldüğünü tam olarak açıklayamaz ve bu politikayı haklı kılamaz.⁴⁶

Arkadan Liderlik’le ilgili bir başka eleştirel yorum, eski Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve kızı Liz Cheney’nin birlikte kaleme aldıkları bir makalede dile getirilmiştir. Cheneylere göre, ABD’nin özgürlüğü, [Selefi cihatçılara yönelik yapılan] boş tehditler, anlamsız kırmızı çizgiler, düşmanları yatıştırma siyaseti, [ABD askerlerinin geri çekilmesi sonucu oluşan] müttefiklerin terkedilmesi durumu ve Arkadan Liderlik gibi stratejilerle sağlanamaz. ABD’nin ve dost ülkelerin güvenliği, ancak, aralarında Arkadan Liderlik stratejisinin de olduğu Obama politikalarının değiştirilmesiyle sağlanabilir.⁴⁷ Cheneylerin makalesi derin bir analitik eleştiriden ziyade, siyasi muhalifliğin gereği olarak yapılmış bir retoriği andırmaktadır. Yorum, her ne kadar IŞİD’in henüz yenilgiye uğratılmaktan çok uzak olduğu Haziran 2014 tarihinde yapılmışsa da, yazarların çalışması üç açıdan eleştiriye açık görünmektedir. Birincisi, bu yorumda Arkadan Liderlik öncelikle anlaşılır biçimde tanımlanmamış ve kavramsal çerçevesi çizilmemiştir. İkincisi, o güne kadar bu politika çerçevesinde yürütülen hareketlere karşı (özellikle Libya

---

⁴⁶ Krauthammer, burada sözünü ettiği iki önermeyi ve eleştirisinin temelini, aslında Ryan Liza’nın literatürde Arkadan Liderlik’le ilgili sıkça alıntılanan bir makalesinde Obama’nın danışmanlarından birine attığı açıklamaya dayandırır. Buna göre, Arkadan Liderliğin geri planında dile getirilmeyen iki siyasi inanış vardır ki, bunlardan birincisi, Çin gibi güçler yükselirken ABD’nin göreceli olarak gerilemesi; ikincisi ise, ABD’nin dünyanın pek çok yerinde izlediği dış politikadan dolayı yerilmesidir. Ancak, Krauthammer’ın eleştirisi iki açıdan sorunludur. Birincisi, Arkadan Liderliği eleştirirken, bu stratejinin gerekçesini peşinen adı bilinmeyen bir teknokratın sözlerine bağlar. Arkadan Liderlik, pek çok akademisyen, siyasetçi ve güvenlik bürokrati tarafından farklı şekillerde tanımlanırken, Krauthammer sadece kimliği açıklanmamış meçhul bir danışmanın fikirlerini esas alarak seçici davranmıştır. İkincisi, Arkadan Liderliği sadece bu iki önermeye bağlamak, önyargılı ve keyfi bir yaklaşım gibi görünmektedir. Arkadan Liderlik, literatürde de ortaya konduğu gibi, çok daha farklı askeri, siyasi ve ekonomik gerekçelerle ve BPC gibi stratejiler bağlamında uygulamaya koyulmuştur. ABD’nin Çin gibi aktörlere oranla ekonomik açıdan göreceli olarak gerilemesi veya izlediği dış politika nedeniyle uluslararası toplulukta yerilmesi, stratejinin arkasındaki mantığı açıklamak için yeterince güçlü argümanlar değildir. Sonuçta, bu iki hatalı önermeden yola çıkılarak yapılan değerlendirme de doğal olarak çok isabetli olmamıştır. Krauthammer’ın makalesi için bkz.: Charles Krauthammer, “The Obama Doctrine: Leading From Behind”, **The Washington Post**, 28 April 2011, (Çevrimiçi), http://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html, 21 Mayıs 2018. Liza’nın makalesi için bkz.: Ryan Liza, “Leading From Behind”, **The New Yorker**, April 26, 2011, (Çevrimiçi), <https://www.newyorker.com/news/news-desk/leading-from-behind>, 21 Mayıs 2018.

⁴⁷ Dick Cheney, Liz Cheney, “The Collapsing Obama Doctrine”, **The Wall Street Journal**, June 17, 2014 (Çevrimiçi), <https://www.wsj.com/articles/dick-cheney-and-liz-cheney-the-collapsing-obama-doctrine-1403046522>, 21 Mayıs 2018.

harekatı) yok sayıcı bir tutum alınmıştır. Üçüncüsü, Obama Yönetimi'nin Cheneylere göre 'başarısız' sayılan güvenlik politikası, Ronald Reagan Yönetimi'nin tartışmalı politikaları ile karşılaştırılmak suretiyle eleştirilmiştir. Bu nedenlerle, Krauthammer'ın olduğu gibi Cheneylerin yaklaşımı da sorunludur. Ancak, araştırmanın kısıtı gereği, burada sözkonusu görüşler hakkında daha ayrıntılı bir karşı eleştiri geliştirilmeyecektir.

1.3.3. Küçük Ayak İzi Konsepti

Askeri eğitim-donatım odaklı BPC stratejisi ve diplomasi odaklı Arkadan Liderlik politikasını tamamlayıcı bir yaklaşım olan Küçük Ayak İzi⁴⁸, bütünüyle çatışma odaklı taktik-operasyonel bir konsepttir. Kavramın ABD resmi devlet belgelerinde yazılı belirli bir tanımı olmamakla beraber, literatürde farklı yazarlar tarafından farklı tanımları yapılmıştır. Maya Kandel'e göre, Küçük Ayak İzi, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin belirli coğrafi bölgelerde uzmanlaşmış unsurlarının hareket için gerekli görevleri ifa etmekle yükümlü olan yerel silahlı kuvvetlerle işbirliği yapmasıdır.⁴⁹ Sergei Boeke ve Jeanine de Roy van Zuijdewijn, kavramı, silahlı çatışmada karmaşıklık risklerini asgariye indiren, yerel sahiplenmeyi ise azamiye çıkaran bir hareket türü olarak açıklamışlardır.⁵⁰ Fernando Lujan'ın tanımına göre ise, Küçük Ayak İzi, hava gücü, özel operasyon birlikleri, istihbarat görevlileri, yerli silahlı gruplar ve yüklenici konumundaki aktörlerin kombinasyonundan oluşan ve müttefiklerle olan ilişkileri güçlendirip ortaklık kurulan askeri güçleri daha fazla sorumluluk almaya iten bir yöntemdir.⁵¹ Bu tanımlardan hareketle, Küçük Ayak İzi konsepti, müdahaleci bir devlete ait askeri unsurların, bir çatışma sahasındaki operasyonel faaliyetlerini kısmen veya bütünüyle yerel güçlere delege ederek,

⁴⁸ Kavramın özgün dildeki karşılığı Light Footprint'tir.

⁴⁹ Maya Kandel, "U.S. Strategy in Africa", *Études de l'irsem*, No:36, December 2014, p. 18.

⁵⁰ Sergei Boeke, Jeanine de Roy van Zuijdewijn, "Transitioning From Military Interventions to Long-Term Counter-Terrorism Policy: The Case of Libya (2011–2016)", *Leiden University Institute of Security and Global Affairs Report*, 2016, p. 9.

⁵¹ Fernando M. Luján, "Light Footprints: The Future of American Military Intervention", *Center for A New American Security Report*, 2013, p. 5. Luján'ın kullandığı 'yüklenici' kavramı özgün metinde 'contractor' olarak yazılmış, ancak kelimenin hangi anlamda kullanıldığı belirtilmemiştir. ABD güvenlik bürokrasisi terminolojisinde 'contractor' tanımı genel olarak devlete yapılan bir ticari akit çerçevesinde iş gören Amerikan özel teşebbüs kurumlarına atfen kullanılmaktadır. Ancak, alıntılanan makalenin bütünselliği bağlamında değerlendirilirse, burada 'yerel işbirlikçi devletler' veya 'devlet-dışı aktörler' anlamında kullanılmış olması daha muhtemeldir.

savaşın yapıldığı ülkede veya bölgede nicelik ve nitelik olarak düşük profilli bir askeri görünürlük sergilemesi şeklinde tanımlanabilir.

Küçük Ayak İzi konsepti, Bush dönemindeki ağır ve pahalı askeri müdahalelerin yerine geçen dron saldırıları, siber saldırılar ve özel hareket birliği operasyonları gibi ‘hızlı-ve-kirli’ hareketleri da kapsamaktadır.⁵² Obama Yönetimi’nin ‘no boots on the ground’ sloganıyla anılan sahaya asker sürmeme stratejisinde; ve bunun yerine daha küçük, gizli, ama sıklıkla uzun menzillerde icra edilen hareketlere önem vermesinde, ABD askeri gücünün limitleri kadar siyasi ve mali baskılar da rol oynamıştır.⁵³ Yönetimin IŞİD’e karşı yürütülecek savaşta izleyeceği stratejinin Küçük Ayak İzi olarak niteleneceği, esasen Obama’nın Eylül 2014’te yaptığı konuşmasında ABD hava gücü ve özel operasyon birliklerinin yerel ortaklarla birlikte kullanılacağını açıkladığı zaman belli olmuştur.⁵⁴ Küçük Ayak İzi konseptinin belirleyici özellikleri, bu tür hareketlerin kamuoyu dikkatinden uzakta gerçekleşmesi, uzun mesafelerde uygulanması ve ABD askeri unsurlarına yönelik sınırlı bir tehdidin olmasıdır. Obama Yönetimi, bu tür hareketleri, Anayasa, Savaş Yetkisi Yasası ve özel Kongre yetkilendirmelerine dayanarak gerçekleştirmiş; bu yasal düzenlemelerin de Küçük Ayak İzi konseptine dayalı çatışmaların yürütülmesine cevaz verdiklerini savunmuştur.⁵⁵

---

⁵²“Global Crises Put Obama’s Strategy of Caution to the Test”, **The New York Times**, 17 March 2014, (Çevrimiçi), http://www.nytimes.com/2014/03/17/world/obamas-policy-is-putto-the-test-as-crises-challenge-caution.html?_r=0, 22 Mayıs 2018.

⁵³ Jack Goldsmith, Matthew Waxman, “The Legal Legacy of Light-Footprint Warfare”, **The Washington Quarterly**, Summer, 2016, p. 8.

⁵⁴ **Ibid.**, p.10. Barack Obama’nın konuşma metni için bkz.: Statement by the President on ISIL, (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1>, 22 Mayıs 2018.

⁵⁵ **Ibid.**, p. 10-11. Yürütme’nin silahlı kuvvet kullanma yetkisi, hukuksal, siyasi, askeri ve tarihsel boyutları açısından farklı başlıkları içeren oldukça geniş kapsamlı bir konu olduğu için burada bu hususa değinilmeyecektir. Alıntılanan makalede sözü edilen Anayasal düzenleme, ABD Anayasası Md. 2. olup, buna göre, Başkan ABD silahlı kuvvetlerinin başkomutanıdır. Ancak, yasanın lafzı ve anlamı konusunda ABD hukuk çevrelerinde her zaman süregelen hararetli bir tartışma olagelmıştır ve bazı hukukçular kuvvet kullanma yetkisini savaş ilan yetkisi olarak yorumlayarak bu yetkinin Yasama’da olduğunu savunmaktadır. Makalede sözü edilen yasa (War Powers Resolution) ise, 1973 yılında Yürütme’nin kuvvet kullanma yetkisine Yasama lehine sınırlamalar getiren düzenleme olup, Başkan’ın Kongre izni olmadan 60 günden uzun (+30 gün birlik çekme ek süresi ile) devam edecek bir askeri hareket gerçekleştirmesini engeller. ABD Anayasası’nın ilgili maddesi için bkz.: US Constitution Article II, (Çevrimiçi), <https://www.law.cornell.edu/constitution/articleii>, 22 Mayıs 2018. Savaş Yetkisi Yasası için bkz.: War Powers Resolution, (Çevrimiçi), <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/chapter-33>, 22 Mayıs 2018.

Temsil ettiği askeri pragmatizm açısından oldukça savunulabilir bir kavram olmasına rağmen, Küçük Ayak İzi'nin silahlı çatışmalarda kesin bir galibiyet veya goreceli bir üstünlük garantisi sağlamayacağı muhakkaktır. ABD güvenlik bürokrasisi içindeki kişiler ve kurumlar tarafından kavramın farklı avantaj ve dezavantajları olduğu dile getirilmiştir. Stratejinin avantajlarından biri, planlanan hareketin genellikle ev sahibi ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından gerçekleştirilecek olmasıdır. ABD, bu doğrultuda sadece fon, silah, teçhizat ve eğitim sağlamakla mükellef olacaktır.⁵⁶ İkinci avantaj ise, ABD kamuoyunun askeri kayıpların olmadığı veya asgari düzeyde olduğu bir çatışmada müdahaleyi daha çok destekleyeceği varsayımına dayanır. ABD toplumu, aslında pek çok toplum gibi, özellikle ulusal çıkarların hayati olmadığı ve askeri açıdan somut bir ilerleme kaydedilemeyen durumlarda müdahalelere karşı bir duruş sergileme eğilimindedir.⁵⁷ Bu nedenle, Yürütme erkinin ve güvenlik bürokrasinin, özellikle meşruiyeti tartışmalı olan askeri müdahalelerde Kk Ayak İzi konseptine başvurması halinde kamuoyu desteğini kazanma şansı kuşkusuz daha yüksek olacaktır. nc bir avantaj, ABD ordusunun az sayıda unsurla askeri müdahale yürüttüğü bir ülkede ev sahibi ülke ordusunun yeniden yapılandırılması gibi kapsamlı bir faaliyet de söz konusu olmayacak, böylece konvansiyonel askeri birlikler vuku bulabilecek başka acil durumlara karşı hazır tutulabilecek, sonuç olarak Savunma Bakanlığı'nın [daha önceki siyasi tartışmalarda sıklıkla tanık olunmuş] isyan bastırma görevleri gibi hareketlere olan tepkisi azaltılmış olacaktır.⁵⁸

Öte yandan, Kk Ayak İzi konseptinin dikkate değer nitelikte dezavantajları da vardır. Bunlardan birincisi, eğitim ve donatım desteğininin ön plana çıkacağı bu anlayışın, siyasi kapasite, idari yapı ve askeri hareketlerde eşgdm sağlayabilecek

---

⁵⁶ Cole Pinheiro, "Go Goliath! America, Light Footprints, and The Challenge of Asymmetric Warfare", (evrimii), <https://www.usma.edu/scusa/SiteAssets/SitePages/Round%20Tables/Asymmetric%20War%20-%20Go%20Goliath.pdf>, 22 Mayıs 2018.

⁵⁷ Louis Klarevas, "The 'Essential Domino' of Military Operations: American Public Opinion and the Use of Force," **International Studies Perspectives**, Vol.3, No.2, November 2002, pp. 417-437.

⁵⁸ T.X. Hammes, "The Future of Counterinsurgency", **Foreign Policy Research Institute**, Fall 2012, (evrimii), <http://www.fpri.org/articles/2012/11/future-counterinsurgency>, pp. 586-587. 22 Mayıs 2018.

fiili bir hükümeti gerektirecek olmasıdır.⁵⁹ Oysa, ABD askeri müdahalesinin gerçekleştiği çoğu ülkede bu tip demokratik ve özgürlükçü siyasi iktidarlar işbaşında değildir. İkincisi, Küçük Ayak İzi konseptine dayalı hareketlerin icra edildiği ülkelerde ortaklık yapılacak yerli topluluklara gereksinim duyulmasıdır. Sahada ABD askeri unsurlarının olmaması, danışman statüsündeki görevlilerin ülke güçlerinin kapasitesini artırmak için yerel polis, nizami ordu ve hatta gayrinizami silahlı gruplarla çalışmasını gerekli kılacaktır.⁶⁰ Böyle bir durumda, araştırmanın Suriye ve Irak vaka çalışmalarında inceleneceği üzere, özellikle devlet-dışı aktörlerle işbirliği yapılan durumlarda yürütülen hareketlerin amacına ulaşacağını varsaymak veya bu hareketlerin icrasında insan hakları hukukuna ve silahlı çatışma hukukuna uygun davranılmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Üçüncüsü, bu tip hareketler genellikle uzun bir zaman çizelgesine ve ağır işleyen bir faaliyet takvimine sahiptir.⁶¹ Eğitim ve donatım desteği alan silahlı unsurların belirlenen politik ve askeri amaca ulaşması, bu konseptin operasyonel güçlükleri nedeniyle, görece daha uzun bir zamana yayılabilecektir. Bu da, ABD Silahlı Kuvvetleri ile yabancı güvenlik kuvvetleri arasında zaman içinde bir eşgüdüm kaybına ve motivasyon düşüklüğüne neden olarak hareketin başarı şansını sorgulanmaya açacaktır. Başarı şansı sorgulanmaya başlanmış ‘uzayan’ askeri hareketlerin savaşan unsurlar içindeki morali düşürerek, Afganistan ve Irak’ta olduğu gibi, amaca ulaşmayı zorlaştırdığı ise bilinen bir gerçektir.

Küçük Ayak İzi’nin kategorik olarak belirgin bir strateji olmadığı ise bir başka eleştiri konusudur. Stapleton’a göre, Küçük Ayak İzi, bilinen anlamda bir strateji olarak isimlendirilemez. Strateji, uzun menzilli vuruş kabiliyeti ile donatılmış özel operasyon güçleri ve müttefik kara unsurları gibi araçların belirli bir hedefe ulaşmak adına nasıl kullanılacağı yönündeki kavramsallaştırmayı içerir. Küçük Ayak İzi ise, sadece ‘belirli araçlara ulaşmak adına kullanılan bir araç’tır [bir tür üst araçtır] ve bu nedenle bir ‘strateji’ olarak adlandırılması doğru olmayacaktır.⁶² Bu eleştiri kısmen

---

⁵⁹ Walter C. Ladwig III, “Supporting Allies in Counterinsurgency”, **Small Wars & Insurgencies**, Vol. 19, No.1, March 2008, p. 81.

⁶⁰ Luján, **op. cit.**, p. 10.

⁶¹ Ladwig, **op. cit.**, p. 11.

⁶² Bradford Ian Stapleton, “The Problem with the Light Footprint: Shifting Tactics in Lieu of Strategy”, **Policy Analysis, Cato Institute Report**, No: 792, June 2016, p. 4-5.

tutarlı görünse de, aslında Stapleton'ın yorumu da eleştiriye açıktır. Libya müdahalesinden IŞİD'e karşı yürütülen savaşa kadar, Küçük Ayak İzi konseptinin kullanıldığı tüm çatışmalarda esasen yazarın sözünü ettiği özel operasyon birlikleri, yerel devlet-dışı aktörler ve sınırlı vuruş hareketleri gibi farklı aktörler ve operasyonel taktikler birer araç seti olarak kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Küçük Ayak İzi'nin aslında tam da yazarın strateji olgusunu tanımlarken belirttiği özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu da, sözkonusu konseptin aslında bilinen anlamda bir strateji olarak değerlendirilebileceği yönünde kanaat uyandırmaktadır. Tüm bu eleştirilere rağmen, Küçük Ayak İzi'nin, bir strateji olsun veya olmasın, literatürde neredeyse strateji olgusuna eş değer ağırlıkta anılıyor olması ilgi çekicidir. Bunun böyle olmasında elbette tanımın bizzat Başkan Obama tarafından kullanılmasının da etkisi olmuştur; ancak, daha önemlisi, mevcut bir askeri hareket anlayışına sonradan bulunan uygun bir etiket oluşudur. Gerçekten, Küçük Ayak İzi konsepti 11 Eylül sonrasında ABD güvenlik yardımı programlarının dayandığı kavramsal çerçeveyi, ve daha önemlisi, sahadaki uygulamaları oldukça yetkin şekilde açıklama kabiliyetine sahip görünmektedir. Birinci kısımda açıklanan BPC stratejisi ve ikinci kısımda ortaya konan Arkadan Liderlik politikası ile birlikte değerlendirildiğinde, Küçük Ayak İzi konseptinin, geniş anlamda 11 Eylül sonrası ABD güvenlik politikasını, dar anlamda ise güvenlik yardımı stratejisini tayin eden asli unsurlardan biri olduğu sonucuna varılabilir.

1.4. Güvenlik Yardımı Politikasına Yönelik Kurumsal Eleştiriler

Güvenlik yardımı programları ABD ulusal güvenlik çıkarları için işlevsel bir araç olarak kabul edilmesine rağmen, kapsamlı teknik eleştirilere de maruz kalmıştır. Güvenlik yardımlarına yönelik eleştiriler başlıca iki başlık altında toplanabilir. Bunlardan birincisi, yardım programlarının stratejik olarak yararsız olduğu, hedeflerine ulaşamadığı veya planlanan etkinlik düzeyinde sonuç veremediği yönündeki değerlendirmelerdir. Bu yorumlar, sistemi siyasi etik veya hukuka uygunluk açılarından sorgulamayan, dahası, bu alanlardaki eleştirilerle zaten hiç ilgilenmeyen, ABD güvenlik bürokrasisi tarafından teknik analiz düzeyinde yapılmış kurumsal çalışmalardır. İkinci gruptaki eleştiriler ise, güvenlik yardımı programlarının hukuksal ve siyasi sonuçları üzerinde yoğunlaşmıştır. Programların

icra edildiği ülkelerde meydana geldiği öne sürülen insan hakları ihlalleri ve siyasi istikrarsızlık bu eleştirilerin temelinde yer alan başlıca iki unsurdur. İkinci grupta yer alan bu eleştiriler bu kısımda özet mahiyetinde açıklanacak olup, araştırmanın beşinci bölümünde ele alınacak vaka çalışmalarında ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir.

1.4.1. Teknik Eleştiriler

ABD güvenlik bürokrasisi tarafından gündeme getirilen ve güvenlik yardımlarının uygulandıkları ülkelerde operatif, taktik ve stratejik düzeylerde başarılı olamadığı yönündeki görüş, değer-odaklı değil, tamamen işlev-odaklı bir eleştirel görüşü yansıtır. Bu görüşe göre, ABD'nin ortaklarına veya müttefiklerine sağlanan silahlar, belli şartlarda düşman unsurlarının yenilgiye uğratılmasında etkin rol oynamakla birlikte, savaş alanındaki genel sonuçları etkileme hususunda önemli veya yararlı değildirler. Teknik eleştirel yaklaşım taraftarları, Afganistan ve Suriye savaşlarını buna örnek olarak gösterirler. Bunlardan biri olan Kenneth Pollack'a göre, Afganistan Savaşı'nda 1980'ler boyunca mücahitlere verilen Stinger ve Milan tanksavar füzeleri Sovyet ordusunda kabul edilemeyecek zayıflara neden olmuş, ancak Kızıl Ordu'nun savaş meydanında taktik anlamda bile yenilmesini sağlayamamışlardır. Afganistan, SSCB tarafından her zaman tercihe dayalı ihtiyari bir savaş olarak görülmüştür ve bu nedenle Rusya zaten en baştan beri geri çekilme seçeneğine sahip olagelmıştır.⁶³ Suriye Savaşı ise, rejim için gerekli ve meşru bir savaştır. Bu nedenle, Esad'ın gözünde çatışmalarda kaybedeceği tankların ve helikopterlerin sayısı bir anlam ifade etmeyeceği için asla savaştan vazgeçmeyecektir. Ayrıca, Afganistan ve Suriye gibi muhalif güçlere silah ve eğitim desteği verilen savaşlarda bu yardımlar sözkonusu muhalif unsurlar arasında bir birlik yaratmayacak, bölünmüş bir etnik-mezhepçi yapı dahilinde güvenilir bir kuvvet-paylaşımı (power-sharing) mutabakatı sağlayarak yeni bir hükümet yapısının oluşumuna katkıda bulunmayacaktır. Örnek olarak, Sovyetler Afganistan'ı terkettiğinde güvenlik yardımını alan Mücahitler nasıl birbirleriyle savaşa girmişlerse,

---

⁶³ Kenneth M. Pollack, "Building a Better Syrian Opposition Army: The How and the Why", **The Brookings Institution Center for Middle East Policy Analysis Paper**, No.35, October 2014, p. 4.

Suriye'deki muhalif gruplara yapılan güvenlik yardımı da benzer biçimde savaşı bu gruplar arasında çıkacak başka bir çatışmaya dönüştürebilecektir.⁶⁴

Güvenlik yardımları sahada işlevsel görünmelerine rağmen çoğu kez icra edildikleri ülkeyle ilgili ciddi stratejik-askeri sorunları da beraberinde getirmektedirler. Bu görüşü savunan Anthony Cordesman'a göre, Irak'ta Peşmerge güçlerine yapılan yardım sonucunda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Kerkük'teki petrol sahalarını ele geçirerek topraklarını % 30 - 40 büyütmüş; Suriye'de ise bölücü Kürt milliyetçisi terör örgütü YPG (Yekîneyên Parastina Gel, Halk Koruma Birlikleri) benzeri bir yol izleyerek ülkenin kuzey sınırında pek çok köy ve kasabayı ele geçirmiştir.⁶⁵ IŞİD karşıtı mücadelede örgütü yok edebilmek için yerel kara birliklerinin oluşturulmasına yönelik çabalar başarısız olmuş, bu gelişmeler de sonuç olarak ABD'nin Ortadoğu'da etkisizleştiği veya bölgeyi istikrarsızlaştırmak için bir takım karmaşık komplolar peşinde koştuğu yönünde bir algı uyanmasına neden olmuştur.⁶⁶ Bu tür kanaat ve algıların oluşmasından bütünüyle güvenlik yardımı programlarını sorumlu tutmak elbette doğru bir çıkarım olmaz. Sözü edilen ülkelerde siyasi bölünme sonucu toprak bütünlüğünü kaybetme korkusu, sadece ABD'nin sağladığı askeri eğitim ve donatım faaliyetlerine bağlanamayacak kadar karmaşık toplumsal, tarihsel ve siyasi boyutları olan bir

⁶⁴ **Ibid.**, p. 4.

⁶⁵ Anthony H. Cordesman, "Creeping Incrementalism: U.S. Strategy in Iraq and Syria from 2011 to 2015", **CSIS Working Draft**, November 9, 2015, p. 11.

⁶⁶ **Ibid.**, p. 12. Burada alıntılanan kaynağın kaleme alındığı tarihte IŞİD karşıtı koalisyon henüz örgüt karşısında kesin bir üstünlük kuramadığı için güvenlik yardımlarının başarılı olmadığı sonucuna varılmıştır. Koalisyon, araştırmanın tarihsel gelişim bölümünde anlatılacağı ve Irak-Suriye vaka çalışmaları bölümlerinde de ayrıntılı biçimde gösterileceği gibi, 2017'nin ortasından itibaren IŞİD'i yenilgiye uğratarak Irak ve Suriye'de örgütün ele geçirdiği yerleşim merkezlerini ve petrol tesislerini geri almayı başarmıştır. Ancak, Cordesman, ABD güvenlik yardımlarının bölgede siyasi istikrarsızlık yaratmaya yönelik bir takım gizli amaçlara hizmet ettiği yönünde bir algı uyandırdığı saptamasında haklıdır. Özellikle ana-akım Batı medyası dışında kalan pek çok muhalif mecrada ve alternatif haber kaynağında buna benzer yorumlar yer almıştır. Bu yorumlardan bazıları için bkz.: "Failed to Divide Syria, U.S. Plans to Decentralize the Country" **American Herald Tribune**, October 25, 2017, (Çevrimiçi), <https://ahtribune.com/world/north-africa-south-west-asia/syria-crisis/1974-divide-syria-decentralize.html>, 23 Mayıs 2018. "US Could 'Divide Syria', Warns First Western Journalist Given Access to ISIS", **The Independent**, 3 March 2016 (Çevrimiçi), <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/us-could-divide-syria-isis-jurgen-todenhofen-first-western-journalist-a6909136.html>, 23 Mayıs 2018. "Will America Partition Syria?" **The American Conservative**, May 11, 2017 (Çevrimiçi), <http://www.theamericanconservative.com/articles/will-america-partition-syria/>, 23 Mayıs 2018. "Ankara Feels US is Seeking to Split The Sovereignty in Syria" **Sputnik News**, 18 February, 2018, (Çevrimiçi), <https://sputniknews.com/analysis/201802181061778796-turkey-us-syria-ypg-force/>, 23 Mayıs 2018.

konudur. Bununla birlikte, ABD'nin özellikle bölgedeki devlet-dışı örgütlere ve otonom yönetimlere temin ettiği güvenlik yardımları sayesinde bu yönde endişelerin uyanmasına neden olduğu ve bu programların bölge ülkelerinde olumsuz bir intiba bıraktığı da bir gerçektir.

Güvenlik yardımı programlarına yönelik bir başka teknik eleştiri, programların hesap verilebilirlik ve denetim mekanizmalarındaki sorunlardır. Melissa Dalton ve diğerlerine göre, ABD'de güvenlik yardımlarının kontrolünü sağlayan dört temel mekanizma olup, bunlar: (i) yardımı insan haklarına bağlayan Leahy Yasası; (ii) yardımın yanlış kullanılmamasını güvenceye alan gözlemlene ve değerlendirme çalışmaları; (iii) yardımın nasıl ve ne amaçla yapılacağını belirleyen koşulluluk ilkeleri; ve (iv) ortaklık yapılan ülkelerdeki kurumların denetimidir.⁶⁷ Yazarlar, bu mekanizmalardan her birinin sorunlu olduğunu, bu nedenle güvenlik yardımı programlarının şeffaf ve denetlenebilir olduğundan bahsetmenin mümkün olamayacağını iddia etmişlerdir. Bu değerlendirmeye göre, araştırmanın dördüncü bölümünde de müstakilen incelenecek olan Leahy Yasası önemli hukuksal boşluklara ve zayıflıklara sahiptir. Temel zayıflığı ise ABD'den askeri yardım alan ülkelerdeki güvenlik birimlerinin denetlenme sürecinde başvuru kaynaklarının güvenilirliğini ölçmek için açık standartların olmayışıdır.⁶⁸ Bu yargının doğruluğu, Suriye'de yürütülen eğit-donat programından yararlanan YPG güçlerinin terörle bağlantıları düşünüldüğünde açıkça görülmektedir. Ayrıca, Suriye ve diğer ülkelerde gerçekleştirilen güvenlik yardımlarının amaçdışı kullanılmasını önlemek için yürütülen gözlemlene ve değerlendirme çalışmaları da yetersizdir. Yardım programlarını denetleyecek merkezi bir sistem yoktur; dahası, bu programları yürüten devlet birimleri yardım programı tasarımı ve program planlaması konularında da yeterli eğitim almamaktadırlar. Yine YPG'den bir örnek vermek gerekirse, örgüte gönderilen silah ve teçhizatın nerede, hangi amaçla kullanıldığının tam olarak bilinmeyişi programın planlama ve icrasında ciddi zaafiyetler olduğunun kanıtı olarak görülebilir. Yardımın nasıl ve ne amaçla yapılacağını belirleyen koşulluluk ilkeleri de beklendiği gibi işlevsel değildir. Bunun en büyük nedeni ise,

---

⁶⁷ Melissa G. Dalton, et. al., "Oversight and Accountability in U.S. Security Sector Assistance", **CSIS International Security Program Report**, February 2018, p. 4.

⁶⁸ **Ibid.**, p. 6.

yardımı sağlayan ülke ile alıcı ülke arasında genelde politik amaç farklılıklarının oluşudur. Irak'ta yürütülen yardım programının sonuçları göz önüne alındığında, yazarların değerlendirmesi burada da doğru görünmektedir. IKBY'ye sağlanan eğitim donat desteğinin temel amacı IŞİD'in Kuzey Irak'taki varlığını azaltmak ve nihayetinde sona erdirmek iken, yardımı alan Peşmerge güçlerinin politik amacı, vaka çalışmaları bölümünde görüleceği üzere, ülkenin kuzeyindeki Arap ve Türkmen nüfusunu olabildiğince azaltarak Kürt etnisitesini baskın hale getirmektir. Son olarak, güvenlik yardımı programları kapsamında ortaklık yapılan ülkelerdeki kurumların denetimi de sağlıklı değildir. Bunun temel nedeni de, yardım alan ülkelerin bu tip programları etkin olarak uygulamak için son derece zayıf bir yönetime, yetersiz kurumlara ve sınırlı kurumsal kapasiteye sahip olmalarıdır.⁶⁹ Diğer iddialar gibi bu iddianın da yanlış olduğunu söylemek zordur. Güvenlik yardımı programlarının sujesi olan ülkeler incelendiğinde, bunların hiçbirinde demokratik kazanım, hukukun üstünlüğü ve siyasi istikrar geleneklerinin hiç gelişmediği veya çok az geliştiği açıktır.

Devlet ve devlet-dışı aktörlere silah sevkiyatı ve eğitim desteği sağlamak gibi askeri, siyasi ve hukuksal açıdan riskli faaliyetleri içeren güvenlik yardımlarının hesap verilebilirliğinde ve denetiminde zaafiyetlerin olması, bu yardımlar kapsamındaki programların amaçlarına ulaşması önünde belki de en büyük engeldir. Doğru planlanmayan, program kapsamındaki silah ve mühimmatın nereye ulaştığı bilinmeyen ve siyaseten çökmüş veya çökmek üzere olan devletlerle ve devlet-dışı örgütlerle yürütülen programlar, bu faaliyetlerin icra edildiği devletler, bölgeler ve nihayetinde tüm uluslararası sistem için ciddi bir güvenlik sorunu olmaya devam edecektir.

1.4.2. Siyasi ve Hukuksal Eleştiriler

Bir ülkenin diğer bir ülkeye yaptığı güvenlik yardımlarına yönelik ikinci tür eleştiriler, bu yardım programlarının, yardımın alıcısı konumundaki ülkelere neden olduğu öne sürülen siyasi istikrarsızlık ve insan hakları hukuku ile ilgili ihlalleri içermektedir. Konu, kuramsal anlamda hayli tartışmalıysa da, bu kanaate varmak için

---

⁶⁹ *Ibid.*, p. 19.

literatürde ampirik olarak ispatlanmış ve hukuken makul şüphelerin ötesinde (beyond reasonable doubt) düzeyde yeterli çalışmanın ve delilin olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın ele aldığı temel problematik de, giriş bölümünde belirtildiği üzere, zaten budur. Uluslararası sistemde orta ve küçük güçlere yapılan silah satışı, güvenlik yardımları kapsamındaki bedelsiz savunma gereçleri sevkiyatı ve eğitim desteği, ağırlıklı olarak büyük güçler tarafından sağlandığı için ve bu güçlerin başında da ABD'nin gelmesi nedeniyle⁷⁰, bu alanda gerçekleştirilen araştırmalar da genel olarak bu ülkenin yürüttüğü programları ele almaktadır. James Meernik'in istatistik verilerle gerçekleştirdiği nicel araştırmasına göre, bir ülkenin ABD'den aldığı askeri yardım arttıkça, o ülkede terör, isyan ve hükümet karşıtı gösteriler gibi siyasi istikrarsızlık belirtileri de artmaktadır.⁷¹ Yazara göre, bunun başlıca üç nedeni olup; birincisi, yardım alan ülkenin egemenliği ve o ülkedeki hükümetin halkın gözündeki meşriyetiyle ilgilidir. ABD'nin kendi dış politika çıkarlarına öncelik verdiğinin bilinmesi, yardım alan ülkelerde iktidarların meşruiyet ve egemenlik sorunu yaşamasına neden olmaktadır. İkinci neden ise, ABD ile olan ekonomik bağın yerel ekonomiye olumsuz etki etmesiyle ilgili kaygıdır. Alıcı ülkede geniş bir ABD askeri ve siyasi varlığının olması, ABD hükümet personeline ihtiyaç gerektiren endüstrilerin büyümesine neden olacak, bu da bazı sektörlerde ücretlerin düşmesine yol açabilecektir. Üçüncü neden ise, yerel nüfusun, uyum ve işbirliğini gerekli kılan ABD dış politikasına karşı muhalefet edebilme ihtimaline dayanır. Hegemon gücün çıkarı, doğal olarak kendi çıkarlarını savunmaya meyilli karşıt çevrelerden gelen güçlü bir direnişle çatışacaktır.⁷² Meernik, araştırmasını güvenlik yardımlarının alıcı ülkeler üzerindeki siyasi etkisiyle ilgili genel bir kuram oluşturmak için yapmamıştır.

---

⁷⁰ ABD, bedelsiz sağlanan eğit-donat yardımları haricinde kalan silah, mühimmat ve diğer savunma gereçleri alanındaki satışlarda da, son yıllarda görülen görece gerilemesine rağmen, dünyada açık arayla birinci sıradadır. Ülke, 2016 verilerine göre toplam 217.2 milyar dolar değerinde silah ve savunma gereci satışı gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın asıl konusunu teşkil eden güvenlik yardımı ve bu kapsamın içine giren eğit-donat programları konusunda da tablo aynıdır. ABD, 2015 yılında 143 ülkeye, değişen miktarlarda 18.23 milyar dolar değerinde güvenlik desteği sağlamıştır. Silah satışı bilgisi için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.sipri.org/media/press-release/2017/global-arms-industry-first-rise-arms-sales-2010-says-sipri>, 24 Mayıs 2018. Güvenlik yardımıyla ilgili haber için bkz.: Jessica Haynes, "Here are the countries that get the most foreign aid from the US", **ABC**, 21 December 2017, (Çevrimiçi), <http://www.abc.net.au/news/2017-12-21/here-are-the-countries-that-get-the-most-foreign-aid-from-the-us/9278164>, 24 Mayıs 2018.

⁷¹ James Meernik, "U.S. Foreign Policy and Regime Instability", **U.S. Army Strategic Studies Institute Report**, May 2008, p. vii.

⁷² **Ibid.**, p. 7.

Araştırmasının sujesi ABD'dir. Ancak, uluslararası sistem içinde hali hazırda en karmaşık ve en kapsamlı güvenlik yardımlarını sağlayabilen tek ülke olması nedeniyle, ABD'nin genel bir kuram oluşturmak için ideal bir örnek olduğu da muhtemelen fazla tartışılmayacaktır. Bu açıdan, Meernik'in gerçekleştirdiği ABD odaklı hipotez testinin aslında genel anlamda güvenlik yardımlarının siyasi istikarla ilişkisini açıklayabilen başarılı bir tümevarım çalışması olduğu söylenebilir.

Bir başka eleştiri de, güvenlik yardımlarının alıcı ülkelerde olduğu kadar komşularında da olumsuz siyasi ve askeri sonuçlar yarattığını; dahası, silah temin eden ülkelerin de çatışma-sonrası evrede yürütülen silahsızlandırma çalışmalarına bütçe ayırmak suretiyle külfete ortak olmak zorunda kaldıklarını iddia eder. Elizabeth Powers, ABD'nin ve Uganda'nın Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne ve bölgedeki diğer komşu ülkelere yaptıkları silah yardım programını incelediği çalışmada, bu genellemelerini örnekler üzerinden kanıtlamaya çalışmıştır. Araştırmasına göre, büyük güçlerden veya görece küçük komşularından silah yardımı alan az gelişmiş ülkeler veya devlet-dışı örgütler, genellikle edindikleri askeri güçle komşu ülkelerin toprak bütünlüğü için tehdit oluşturmaktadırlar. Kongo'nun meşru hükümetine karşı savaşan Kongo Özgürlük Hareketi (Congolese Liberation Movement, CLM) Uganda'dan düzenli olarak silah almış, edindiği silahlarla ülkenin kuzeydoğusunda kontrolü ele geçirmek suretiyle ülkede istikrarsızlığa sebebiyet vermiştir.⁷³ ABD ise 2005-2006 yıllarında Etiyopya'ya önemli miktarda silah yardımı yapmış, bu yardımlar sayesinde Etiyopya Ocak 2007'de kendisine yakın bir hükümeti işbaşına geçirmek amacıyla Somali'yi işgal etmiştir.⁷⁴ Powers'ın daha ilgi çekici saptaması ise, özellikle bir silahlı çatışmada taraflara güvenlik yardımı sağlayan ülkelerin çatışma-sonrası evrede silahsızlandırma çalışmalarına da yardım etmek zorunda kaldıkları için büyük mali külfetlere girmeleridir. Kongo Savaşı'ndan sonra ülkede görevlendirilen Birleşmiş Milletler Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu (MONUC), sivillerden silah toplamak, yabancı güçlerin geri çekilmesini planlamak ve gözetmek, yerinden edilmiş insanları korumak ve demokrasiye geçiş sürecini denetlemek görevlerini üstlenmiştir. Görev

⁷³ Elizabeth Powers, "Greed, Guns and Grist: U.S. Military Assistance and Arms Transfers to Developing Countries", *North Dakota Law Review*, Vol. 84:383, 2008, p. 409.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 410.

gücü içindeki ülkelere bakıldığı zaman, bunların savaşan taraflara silah sağlayan ABD, Fransa ve Belçika olduğu görülmektedir. MONUC için 2007-2008 yıllarında 1.1 milyar dolar bütçe ayrılmış, ayrıca Bush Yönetimi, yukarıda sözü edilen görevler kapsamında göçmenlere yardım etmek adına 28 milyon dolarlık bir ödenek sağlayacağını açıklamıştır.⁷⁵ Bu örnek de, bazen çatışan taraflara silah ve eğitim sağlayan ülkelerin çatışmalar bitince beklenmedik şekilde mali külfetlere ortak olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Güvenlik yardımı programlarının uygulandıkları ülkelerde insan hakları ihlallerine neden olduğu ise bu araştırmanın kapsamı açısından en önemli eleştiri konusudur. Literatürde, orduların silah ve savunma gereçleri alımıyla siyasi baskı arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştıran kapsamlı çalışmalar vardır. Bunlardan birinde, Christian Davenport, askeri harcamalarla birey ve toplulukların haberalma hakkının kısıtlanması arasında pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna varmıştır. Buna göre, ordulara ayrılan kaynakların artması, aynı zamanda sansür ve siyasi baskıların da artışına neden olmaktadır.⁷⁶ Benzeri bir başka araştırmada, Shannon Blanton, gelişmekte olan ülkelerde silah ithalatı ile insan hakları arasında aynı tür bir ilişki bulmuştur. Çalışmada ortaya çıkan bulgular, silah ithalatının arttığı durumlarda şiddet içeren siyasi fiillerin daha olası hale geldiğini göstermektedir.⁷⁷ Çalışmalarını ABD özelinde yoğunlaştıran Mariya Omelicheva'nın bulgusuna göre ise, ülkeler ABD'den ne kadar yüksek miktarda savunma araç gereci, hizmet ve eğitim alırsa, o ülkelerde sivillerin asker ve polis tarafından öldürülmesi olayları o oranda artmaktadır. Aynı şekilde, askeri satışlar için alıcı tarafından yapılan harcamalar ve askeri eğitim programlarına katılım ile sivil ölümleri arasında da pozitif korelasyon bulunmaktadır.⁷⁸

---

⁷⁵ **Ibid.**, p. 411-412.

⁷⁶ Christian Davenport, "Assessing The Militarys Influence on Repression", **Journal of Political and Military Sociology**, 23(1), January 1995, p. 131.

⁷⁷ Shannon Lindsey Blanton, "Instruments of Security or Tools of Repression? Arms Imports and Human Rights Conditions In Developing Countries", **Journal of Peace Research**, Vol. 36, No:2, March 1999, p. 241.

⁷⁸ Mariya Omelicheva, "Military Aid and Human Rights: Assessing the Impact of U.S. Security Assistance Programs", **Political Science Quarterly**, Vol. 132, No: 1, 2017, p. 133.

Yukarıda örneği verilen çalışmalar göz önüne alındığında, güvenlik yardımı programlarının genel anlamda siyasi istikrar ve insan hakları üzerinde olumsuz bir tesir yarattığı varsayılabilir ki, araştırmanın vaka çalışmalarında araştırılacak olan da bu değişkenler arasındaki bağıntıdır. Bu aşamada, kuramsal çalışmalardan görülen odur ki, büyük güçlerin görece küçük güçlere yaptığı silah yardımı ve eğitim desteği, iç siyasi dengelerin zaten zayıf olduğu alıcı ülkelerdeki iktidarların daha da otokratik bir yapıya evilmesine yardım ederek baskıcı bir rejim haline gelmelerinde önemli rol oynamaktadır. Demokratikleşme sürecini tamamlamamış ülkelerin farklı nitelik ve nicelikte silah, mühimmat ve savunma teçhizatını güvenlik yardımı programları sayesinde bedelsiz olarak silahlı kuvvetler envanterlerine sokmaları sonucunda, uluslararası insan hakları antlaşmalarında güvenceye alınan temel hak ve özgürlükler ciddi tehdit altına girmekte; bu suçları işleyenler çoğu kez bireysel ceza sorumluluğundan muaf tutulmakta; yaptırımlar genellikle sözkonusu fiilleri gerçekleştiren silahlı kuvvetlerin bütününe değil sorumlu tutulan özel unsurlara uygulanmakta; bu da müstakbel suçlular üzerinde yeterli düzeyde bir caydırıcı etki yaratılmasına engel olmaktadır.

Bu araştırmanın konusu olan ABD'nin gerçekleştirdiği güvenlik yardımı faaliyetleri, icra edildikleri ülkelerde hukuken ve siyaseten olumsuz sonuçlara neden olmuş ve halen de olmaya devam etmektedir. Çelişki ise, aslında ABD'de yardım programlarının hukuka uygun şekilde nasıl yapılacağını tanımlayan kapsamlı yasal düzenlemelerin mevcut olmasıdır. Hukuksal sakınca taşıyan güvenlik yardımı programlarının bu düzenlemelere rağmen bir takım yasal boşluklardan yararlanılarak sürdürülmesi, faaliyetlerin gerçekleştirildiği ülkelerde, sınırdaş ülkelerde ve ilgili coğrafi bölgelerde ciddi güvenlik sorunlarının oluşması için ortam hazırlamaktadır. ABD iç hukukundaki bu yasal düzenlemelerin hangileri olduğu, nasıl bir gereksinimle ortaya çıktıkları ve yasal içerikleri araştırmanın dördüncü bölümünün konusudur. Ancak bundan önce, takip eden kısımda, güvenlik yardımı politikasının ve stratejilerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne tarihsel gelişim süreci incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNDE

ABD GÜVENLİK YARDIMI POLİTİKASI

ABD'nin yabancı ülkelere askeri eğitim ve donatım desteği sağlamasının kesin bir başlangıç tarihi yoksa da, bu faaliyetlerin düzenli icrasına 19. yüzyıl sonlarında Filipinler ve Kore gibi Güneydoğu Asya ülkeleri ile, Küba, Honduras ve Nikaragua gibi Latin Amerika rejimlerine yönelik programlarla başladığı söylenebilir. Ülkenin dünya siyasetinde etkin duruma gelmesiyle birlikte askeri yardım programları da çeşitlenmiş ve genişlemiş, bu kapsamda 2. Dünya Savaşı'nda Britanya, SSCB, Çin, Fransa ve diğer müttefik ülkelerle, savunma araç ve gereçlerini karşılamaya yönelik ödünç verme-kiralama anlaşmaları imzalanmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise İsveç, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'ya savunma yardımları yapılmış, bu dönemin sonrasında da, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya gibi eski Demir Perde ülkelerine yönelik yeni yardım programları yürürlüğe koyulmuştur. Güvenlik yardımı programları 11 Eylül'ü takip eden dönemde de artarak sürmüştür, bu çerçevede Kolombiya, Endonezya, Afganistan, Pakistan, Irak ve Suriye gibi istikrarsızlık yaşayan devletlere askeri eğitim ve donatım desteği sağlanmıştır. Son dönemde ise, bu araştırmada ayrıntılı biçimde incelenecek olan Suriye'deki bölücü terör yapıları dahilindeki devlet-dışı aktörlere; ve Irak'taki bölgesel otonom yönetime bağlı silahlı güçlere, resmi programlar çerçevesinde silah tedariki ve askeri eğitim yardımı yapılmaya başlanmıştır.

Tarihsel gelişim süreci içinde ABD'nin güvenlik yardımı programlarının askeri ve siyasi açıdan dönüm noktası kuşkusuz 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesidir. ABD ve SSCB arasındaki ideolojik ayrışmanın savaştan sonraki birkaç yıl içinde son derece keskin ve belirgin hale gelmesiyle birlikte, uluslararası sistem hızla iki kutupluluğa doğru sürüklenmeye başlamış, bağlantısız kalmayı başarabilen az sayıda devlet hariç, ülkeler iki büyük gücün liderliğindeki bloklardan birine girmeyi kendi güvenlikleri açısından rasyonel bir seçenek olarak kabul etmişlerdir. Liberal-kapitalist ve Marksist-komünist görüşler arasındaki siyasi kamplaşma dünyanın hemen tüm coğrafyalarında bir vakıa halini almış, Avrupa, Afrika, Ortadoğu ve

Güneydoğu Asya bölgelerindeki ülkeler, yeni şekillenen tehdit algılarının etkisiyle, kendi güvenliklerini göz önüne alarak büyük güçlerin liderliğini kabul eden bir ittifak stratejisi uygulamaya başlamışlardır. ABD'nin temel dış politikası da, bu şartlar altında, kendi ulusal güvenliğini sağlama; göreceli bir ideolojik üstünlük ele geçirme; bazı görüşlere göre ise sistem içinde hegemonik bir konuma erişebilmeye odaklanmıştır. Bu politikalar doğrultusunda da, müttefik ülkelerde siyasi nüfuz alanı yaratarak SSCB'yi çevrelemek; nükleer silah arsenalini geliştirerek ilk-vuruş üstünlüğü sağlamak; ve kamu diplomasisi yöntemlerini kullanmak gibi farklı stratejileri eşzamanlı biçimde uygulamaya koymuştur.¹ Harry S. Truman Yönetimi'nin 68 numaralı Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ve 1947 Ulusal Güvenlik Yasası çerçevesinde yapılandırılan güvenlik politikasının temel stratejilerden biri de, dost ve müttefik olarak nitelenen devletlere - ve belirli durumlarda devlet-dışı aktörlere - silah ve askeri eğitim sağlayarak bu devletlerin savunma imkan ve kabiliyetlerini geliştirmelerine yardım etmek olmuştur. Sovyet yayılcılığına karşı yardıma gerek duyan tüm ülkelere savunma desteği verileceği esasına dayalı olan Truman Doktrini çerçevesinde, Türkiye ve Yunanistan başta olmak üzere, stratejik konumdaki ülkelere askeri yardım sağlanmaya başlanmış, böylelikle SSCB nüfuz

---

¹ ABD'de ulusal güvenlik kavramıyla neyin ifade edilmek istendiği, bu kavramın kapsamı ve sınırları esasen 1943'e kadar tam olarak tanımlanmamıştır. Sözü edilen tarihte kavramı muhtemelen ilk defa kullanan kişi, gazeteci ve siyaset yorumcusu Walter Lippmann'dır. Lippmann'a göre, savaştan kaçınmak için meşru çıkarlarını feda etmek zorunda olmayan ve/fakat gerektiğinde bu çıkarlarını savaşa koruyabilecek olan bir devlet güvenliğe sahip demektir. Harold Lasswell ise daha kısa ve öz bir kavramsallaştırma yaparak, ulusal güvenliğin ayırtedici anlamını bir dış gücün diktasından özgür olmak şeklinde tanımlar. Tanıma en kapsamlı yaklaşımı getiren Harold Brown'a göre ise, ulusal güvenlik, bir ülkenin fiziksel ve teritoryal bütünlüğünü koruyabilmesi; ekonomik ilişkilerini dünyanın geri kalanı ile bir mantık çerçevesinde yürütebilmesi; doğal tabiatını, kurumlarını ve hükümetini dış yıkıcı etkilere karşı müdafâ edebilmesi ve sınırlarını kontrolünde tutabilmesidir. Lippmann'ın tanımı için bkz.: Walter Lippmann, **U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic**, Boston, Little&Brown, 1943, p. 49. Lasswell'in tanımı için bkz.: Joseph J. Romm, **Defining National Security: The Nonmilitary Aspects, Pew Project on America's Task in a Changed World**, New York, Council on Foreign Relations, 1993, p. 122. Brown'ın tanımı için bkz.: Harold Brown, **U.S. National Security: A Reference Handbook**, Santa Barbara, ABC-CLIO, 2002, p. 281. ABD'de 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde ulusal güvenlik politikası doğrultusunda geliştirilen stratejiler konusunda ise bu konudaki devlet strateji belgeleri haricinde geniş bir külliyat bulunmaktadır. Bu kapsamda, bazı yazarlar ABD'nin çevreleme ve meşru müdafâ odaklı savunmacı bir politika izlediğini öne sürerken, bazı yazarlar da ülkenin saldırgan ve hegemonik güvenlik politikaları ve buna paralel olarak güce dayalı stratejileri benimsediğini iddia etmişlerdir. Çevreleme stratejisi hakkında bir değerlendirme için bkz.: John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During The Cold War**, New York, Oxford University Press, 2005. ABD dış politikasını ve Soğuk Savaş stratejilerini inanç odaklı bir seçilmiş ırk kuramının şekillendirdiğiyle ilgili eleştirel bir çalışma için bkz.: Walter A. McDougall, **The Tragedy of U.S. Foreign Policy: How America's Civil Religion Betrayed the National Interest**, New Haven, Yale University Press, 2016.

bölgelerindeki ülkelerin doğrudan bir ABD askeri müdahalesi yapılmadan komünist bloka kaymasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.²

2.1. Soğuk Savaş Döneminde Güvenlik Yardımı

ABD ile SSCB arasında temelde ideolojik bir kutuplaşmadan kaynaklanan Soğuk Savaş'ın kesin bir başlangıç tarihi olmamakla birlikte, literatürde uzlaşılan tarih Truman Doktrini'nin ilan edildiği 1947'dir. Bu dönemde planlanıp icra edilen ilk önemli güvenlik yardımı programlarından biri, Güney Kore'ye yönelik olarak uygulanan askeri yardım projesidir. ABD Kara Kuvvetleri, Japon ordusunu silahsızlandırmak ve yerel bir hükümet kurulmasına yardımcı olmak için 1945'te Kore'deki 38. paralelin güney bölgesini işgal etmiş, Kore Devlet Başkanı Syngman Rhee de, bu amaca yönelik olarak geçici bir rejim olan ABD Kara Kuvvetleri Askeri Hükümeti'nin kurulmasına onay vermiştir.³ USAMGIK, öncelikle Kore ordusunun etkinliğini artırmak amacıyla Geçici Askeri Danışmanlık Grubu'nu kurmuş, 1949 yılında bu birlik 500 kişilik danışmandan oluşan Birleşik Devletler Kore Cumhuriyeti Askeri Danışmanlık Grubu'na dönüştürülmüştür. KMAG, Kore ordusuna verilen eğitim ve donatım programı kapsamında, ilk iki günde 1.000 askerden oluşan bir gücü, manga, müfreze, bölük ve iki taburdan oluşacak şekilde düzenlemiştir.⁴ Ancak, denetlemelerde eğitimlerin her zaman istenilen sonuçları

---

² Doktrinin esasları ilk kez Başkan Harry S. Truman'ın 12 Mart 1947'de Kongre Birleşik Oturumu'nda yaptığı konuşmada ortaya konmuştur. Konuşmanın tam metni için bkz.: President Harry S. Truman's Address Before a Joint Session of Congress, March 12, 1947, (Çevrimiçi), http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp, 23 Nisan 2018.

³ James F. Schnabel, Robert J. Watson, **History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff, and National Policy, Volume III, 1950-1951, The Korean War, Part One**, Washington DC, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1998, p. 5. Kurumun özgün adı 'United States Army Military Government in Korea'dır (USAMGIK). Güney Kore'deki ABD askeri varlığı ve geçici hükümeti hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Charles K. Armstrong, "The Cultural Cold War in Korea, 1945-1950", **The Journal of Asian Studies**, 62, No.1, 2003, pp. 71-99. ABD askeri hükümetinin varlığını anti-komünist bir tarihsel perspektifte değerlendiren bir inceleme için bkz.: Kwang-Yeong Shin, "The Trajectory of Anti-Communism in South Korea", **Asian Journal of German and European Studies**, 2:3, 2017, pp. 2-10. Kore'nin işgalini, resmi kod adı BLACKLIST olan ABD Kara Kuvvetleri operasyonu kapsamında inceleyen bir rapor için bkz.: Matthew D. Shifrin, "Penciled Into History: The U.S. Army's Occupation of Korea and Lessons for The Operational Artist", **School of Advanced Military Studies Report**, Fort Leavenworth, U.S. Army Command and General Staff College, 2014.

⁴ Robert D. Ramsey III, **Advising Indigenous Forces: American Advisors in Korea, Vietnam, and El Salvador**, Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press, 2006, p. 5- 6. Kurumların özgün

vermediği görülmüş, özellikle subaylara verilen liderlik kurslarının yetersiz olduğu farkedilmiştir. Dönemin denetlemelerden sorumlu subaylarından olan Albay Arthur S. Champeny, yaptığı kontrollerde, ABD Kara Kuvvetleri kurslarının Koreliler için uygun olmadığını belirtmiş, verilen eğitimin Kore Savaşı'nda gerekli olan çatışma liderliğini geliştirmek açısından kifayetsiz kaldığını rapor etmiştir.⁵ İlgi çekici olan ise, bu ve benzeri olumsuz raporlara rağmen eğitim çalışmalarına ısrarla devam edilmesi, KMAG bünyesinde görev yapan Amerikan askerlerinin sayısının 1953'e gelindiğinde 2.866'ya ulaşmasıdır.⁶ Bu arada, KMAG personelinin sayısal artış sürecinde Kore'de Amerikan iletişim dinleme personeli görevlendirilmiş olması da ayrıca dikkat çekicidir. Aslında, KMAG personel sayısı belirtilen rakamlara ulaşmadan çok önce, Nisan 1949'da, ABD Uzak Doğu Komutanlığı, ülkede 2'si subay 16'sı er ve erbaş olmak üzere, toplam 18 kişilik bir 'sinyal ekibi' görevlendirilmesini tavsiye etmiştir.⁷ Bu ekip, her ne kadar Seul diplomatik misyonu içinde 'iletişim görevlisi' olarak görünse de, ABD'nin bunu bir istihbarat fırsatına dönüştürmemesi, geleneksel Amerikan haberalma kültürü ve pratikleri göz önüne alındığında çok da olası değildir.

Kore Savaşı'nı takip eden dönemde, Kongre, 1961'e kadar sürecek tüm dış yardımları düzenleyen ve 'Mutual Security Act of 1951' olarak bilinen 1951 Karşılıklı Güvenlik Yasası'nı (kabul etmiş, bu tarihten itibaren bütün askeri yardım programları Truman Yönetimi'nin yürürlüğe koyduğu Marshall Planı'nın yürütülmesinden sorumlu Ekonomik İşbirliği İdaresi'nin yerini alan Karşılıklı Güvenlik Ajansı tarafından yönetilmeye başlanmıştır.⁸ Böylece, Marshall Planı'nın

---

isimleri 'United States Military Advisory Group to the Republic of Korea' (KMAG) ve 'Provisional Military Advisory Group'dur (PMAG).

⁵ *Ibid.*, p. 9.

⁶ *Ibid.*, p. 10.

⁷ Robert K. Sawyer, **Military Advisors In Korea: KMAG In Peace and War**, Washington, D.C., Center of Military History, 1988, p. 43. Alıntılanan kaynakta 'sinyal ekibi' tanımı 'signal team' olarak yazılmıştır. Metin içinde anlamı açıklanmasa da, ABD istihbaratının diğer ülkelere ait telsiz, radar, vb. donanımlardan atmosfere yayılan radyo dalgalarını dinlemeye yönelik istihbarat çalışmalarını 'sinyal istihbaratı' (SIGINT) olarak tanımladığı düşünüldüğünde, bu personelin de sözkonusu alanda istihbari faaliyette bulunduğu varsayılabilir.

⁸ Kurumların özgün isimleri 'Mutual Security Agency' ve 'Economic Cooperation Administration'dır. Marshall Planı, Truman Doktrini çerçevesinde hayata geçirilen, ancak, temelde ekonomik bir yardım programı olması nedeniyle, bu araştırmanın kapsam ve kısıtı gereği burada incelenmemiştir. Truman Doktrini, ABD Başkanı Harry Truman tarafından 1947 yılında ilan edilen ve başta Türkiye ile Yunanistan olmak üzere, Sovyet yayılmacılığına karşı yardım isteyecek tüm devletlere yardım vaad

kapsamını daha da genişleten yardım politikası, askeri, ekonomik ve teknik alanları kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmış ve yasanın yürürlükte kaldığı on yıl boyunca, program kapsamında müttefik ve dost ülkelere 1952 mali yılından itibaren yılda 6.25 milyar dolarlık askeri eğitim, donatım ve silah satışı yapılması karara bağlanmıştır.⁹ Dönemin uluslararası güç dengeleri açısından en önemli yardımlarından biri, Türkiye'ye sağlanan askeri yardım olmuştur. Truman Yönetimi 1947-1949 döneminde ülkeye toplam 152.5 milyon dolar tutarında yardım yapmış olup, bu yardımın 147.5 milyon doları silahlı kuvvetlerin yenilenmesi için kullanılırken, kalan 5 milyon doları yol yapım çalışmaları gibi güvenlik dışı alanlar için ayrılmıştır.¹⁰

Bu dönemde ABD güvenlik yardımı programlarının en yoğun olarak uygulandığı bölgelerden biri de Güneydoğu Asya olmuştur. SSCB liderliğindeki komünist yayılmacılıktan duyulan rahatsızlığın Amerikan karar alıcıları nezdinde domino teorisi gibi kuramlarla bir tür güvenlik paranoyasına dönüşmesi sonucu, bölge ülkelerine kapsamlı askeri yardım programları uygulanmaya başlanmış, bu programlardan en büyük payı ise Güney Vietnam almıştır. Fransa ile Vietnam'daki Viet Minh Koalisyonu arasında gerçekleşen Birinci Hindiçini Savaşı'nın devamı olarak görülebilecek Vietnam Savaşı, 1945'de Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Kuzey Vietnam ile, 1955'de cumhuriyet rejimini ilan eden Güney Vietnam arasında gerçekleşen ve 1975'e kadar süren bir uluslararası nitelikli silahlı çatışmadır. Genel anlamda söylemek gerekirse, savaş boyunca Kuzey, SSCB tarafından desteklenirken; Güney, ABD'den yardım almış, zaman içinde çatışma Kamboçya ve Laos gibi bölge ülkelerine de sıçrayarak ABD'nin bu ülkelerde düzenlediği ve çoğu kez örtülü olan

---

eden doktrindir. Tanım için bkz.: Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları , 2004, s. 428. Doktrin kapsamında Türk-Amerikan ilişkileri hakkında bir inceleme için bkz.: Yavuz Güler, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2004, ss. 209-224. Doktrinle ilgili bir retorik analizi ve doktrinın kısa-uzun vadedeki siyasi etkileri hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Denise M. Bostdorff, **Proclaiming the Truman Doctrine: The Cold War Call to Arms (Library of Presidential Rhetoric)**, College Station, Texas A&M University Press, 2008.

⁹ Program hakkında Başkan Harry S. Truman'ın Kongre konuşması için bkz.: Special Message to the Congress on the Mutual Security Program, (Çevrimiçi), 24 Nisan 2018. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13793>, 24 Nisan 2018. Yasanın özgün metni için bkz.: Mutual Security Act of 1951, Public Law 82-165, (Çevrimiçi) <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-65/pdf/STATUTE-65-Pg373.pdf>, 24 Nisan 2018.

¹⁰Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrinive Marshall Planı", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 12 Sayı 21, Haziran 2009, s. 390.

askeri hareketlerle devam etmiştir. ABD'nin Birinci Hindiçini Savaşı'nda Fransa'ya destek olması amacıyla başlattığı münferit eğitim ve donatım faaliyetleri 1955'de planlı bir program haline getirilerek 'Military Advisory Assistance Group-Vietnam' (MAAG-V) olarak bilinen Vietnam Askeri Danışmanlık ve Yardım Grubu isimli Savunma Bakanlığı biriminin yürüttüğü kapsamlı, müstakil ve resmi bir yardım programına dönüştürülmüştür. Güney Vietnam'daki Ngo Dinh Diem hükümetiyle birlikte 1955'ten 1960'a kadar yürütülen MAAG-V faaliyetleri kapsamında, 'Republic of Vietnam Armed Forces' (RVNAF) olarak bilinen Vietnam Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri, Amerikalı danışmanlar tarafından, 7 piyade tümeni, 1 hava indirme tugayı, 1 deniz piyade grubu, 4 zırhlı tabur, 28 gemilik sahil koruma gücü ve 5 uçak filosundan oluşan bir güç şeklinde yapılandırılmıştır.¹¹ Ancak, Vietnam birliklerini düzenli bir ordu şeklinde organize etme çalışmaları kısmen başarıyla sonuçlansa da, eğitim faaliyetleri sırasında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. RVNAF içindeki yolsuzluklar, zayıf komuta yapısı ve subay kademesindeki mesleki yetersizlikler gibi nedenlerden ötürü verilen eğitim ve donatım desteği beklenen başarı seviyesine ulaşamamış, bu destek sahada kesin bir askeri üstünlüğe dönüştürülememiştir.¹² Sonunda, Aralık 1961'e gelindiğinde, Savunma Bakanı Robert McNamara'nın emriyle RVNAF'e fiili çatışma desteği verilmeye başlanmış; Merkezi Haberalma Örgütü (Central Intelligence Agency, CIA) aracılığıyla Vietnam'daki etnik bir azınlık olan ve Degarlar olarak da bilinen Montagnard'lar silahlandırılarak, Gayrinizami Sivil Savunma Grupları adlı paramiliter güç hayata geçirilmiştir.¹³ MAAG-V programlarında yukarıda sözü edilen yetersizliklerin baş göstermesi üzerine, Savunma Bakanlığı bu kez 'Military Assistance Command Vietnam' (MACV) olarak anılan Vietnam Askeri Yardım Komutanlığı adı altında yeni bir birim kurmuş, 1962'den sonra yürütülen eğit-donat faaliyetleri bu birimin komutasında gerçekleştirilmiştir. Ancak, çoğu CIDG ile birlikte gerçekleştirilen hareketler, Amerikalıların bölgede deşifre olmaları, Vietnam dilini öğrenememeleri

---

¹¹ Sawyer, **op. cit.**, p. 27.

¹² Sawyer, **op. cit.**, p. 28.

¹³ Paramiliter gücün özgün adı 'Civilian Irregular Defense Groups'dur (CIDG). Montagnardların etnik yapısıyla ilgili bir çalışma için bkz.: Paul L Seitz, **Men of Dignity: The Montagnards of South Vietnam**, Cambridge, J. Jackson, 1975. Vietnam Savaşı'nda Montagnardlara sağlanan eğit-donat desteği ve çatışmalarda oynadıkları fiili rol ile ilgili bir çalışma için bkz.: Francis J. Kelly, **Vietnam Studies, U.S. Army Special Forces, 1961-1971**, Washington, D.C., Department of the Army, 2004.

ve ülkenin yaşam düzenine uyum sağlama güçlükleri nedeniyle beklenen başarıya ulaşamamış, bu sorunlar sonradan sahada askeri başarısızlığa yol açan en önemli etkenler olarak görülmüştür.¹⁴

Savaşın kesin bir Güney Vietnam ve dolayısıyla ABD zaferi ile sonuçlanmayacağı anlaşıldığında, Nixon Yönetimi, 1969'da 'Vietnamization' adıyla anılan Vietnamlştırma kavramını gündeme getirmiş, çatışmaların ağırlıklı olarak RVNAF tarafından yürütülmesine dayalı bir strateji izlenmesi hususunda karar alma mekanizmasında genel bir mutabakat sağlanmıştır.¹⁵ Belirtilen tarihe kadar zaten büyük ölçüde MACV tarafından desteklenen Vietnam ordusu, 1970'den sonra daha da artan oranda Amerikan eğitim ve donatımına bağımlı hale gelmiş, ABD kuvvetleri de tedricen sahadan çekilmeye başlamıştır. Nixon Yönetimi, bu çekilme sırasında özellikle Hava Kuvvetleri'ni etkin olarak kullanarak Kuzey'e yönelik askeri hareketini sürdürse de, savaş, My Lai Katliamı gibi ciddi sonuçları olan taktik hatalar ve Pentagon Papers gibi Amerikan toplumunda infiale neden olan ifşaatlar nedeniyle zaten oldukça düşük olan kamuoyu desteğini bütünüyle yitirmiş, 1975'de Saygon'un düşmesi ve kentte kalan son Amerikan diplomatlarının ve askeri birliklerin ülkeyi terketmesiyle sona ermiştir.

2.2. Detant Dönemi ve Güvenlik Yardımında İnsan Haklarının Yükselişi

İki blok arasındaki ilişkilerin 'yumuşama evresi' anlamına gelen 'detant' döneminin kesin bir başlangıç ve sona erme tarihi yoktur. Walter LaFeber'e göre, yumuşama dönemi, Johnson Yönetimi'nin Vietnam Savaşı'nı tırmandırma politikası izlerken aynı zamanda SSCB ile ilişkileri yumuşatmak istemesi sonucunda 1960'ların ortasına doğru başlamış, savaşın sona ermesinden sonra, özellikle sertlik

---

¹⁴ Command History, 1965, HQ, USMACV, 20 April 1966, p. 82.

¹⁵ Vietnamization, Nixon Yönetimi tarafından uygulamaya konulan ve Vietnam Savaşı'nda Güney Vietnam ordusunun eğitim donatılması suretiyle muharip Amerikan birliklerinin sayısının azaltılmasını öngören stratejinin adıdır. Kissinger'a göre, kavram, dönemin Savunma Bakanı Melvin Laird tarafından bir konuşma sırasında ortaya atılmıştır. Laird'in, "İhtiyacımız olan, doğru hususları vurgulamak için, 'Vietnamlştırma' gibi bir terimdir." şeklindeki cümlesinde kullandığı 'Vietnamizing' tanımı daha sonra 'Vietnamization' olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kavram ve Laird'in konuşması hakkında ayrıntılı bir tarihçe için bkz.: Henry Kissinger, **Ending the Vietnam War: A History of America's Involvement and Extrication from the Vietnam War**, New York, Simon & Schuster, 2003, p. 81-82.

yanlısı Cumhuriyetçilerin detantı sorgulamaya başlamasıyla birlikte, 1970'lerin ortasından itibaren etkinliğini kaybetmiştir.¹⁶ William Keylor ise, yumuşama temellerinin Küba Krizi'nden sonra, 1963'te Washington ile Moskova arasında kurulan kırmızı telefon hattı ile atıldığını, Carter Yönetimi'nin Sovyetlerin yeni nükleer arsenaline karşı hissettiği tehdit algılamasıyla da 1978'den itibaren bozulduğunu iddia etmiştir.¹⁷ İki blok arasındaki yumuşamanın başlamasında ve sona ermesinde esasen çok daha karmaşık siyasi, askeri ve ekonomik sebepler ile iç politik gerekçelerin rol oynadığı kuşkusuzdur. Ancak, gerekçeleri her ne olursa olsun, ABD'nin bu dönemde izlediği güvenlik yardımı politikasındaki belirleyici faktörün, dönemin barışçıl ruhuna uygun olarak, güvenlik yardımları için yeni hukuksal düzenleme arayışları olduğu bir gerçektir. Siyasi karar alıcılar ve yasa yapıcılar, bu dönemde müttefik ve dost ülkelere sağlanacak güvenlik yardımında insan haklarının da gözetilmesi gerektiği üzerinde, kısmen de olsa, uzlaşmışlardır. Bu uzlaşma sonucunda da, bugün hâlâ güvenlik yardımını düzenleyen iki temel yasadaki birincisi olan 1961 Dış Yardım Yasası, sözü edilen yılın Ağustos ayında Temsilciler Meclisi ve Senato'dan geçmiştir; Kasım ayında ise Başkan John F. Kennedy tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸ Yasa ile, işkence, gözaltında kaybolma ve uzun süreli tutukluluk hali gibi temel insan haklarına aykırı uygulamaların yapıldığı ülkelere silah ve askeri eğitim sağlanması yasaklanmıştır. FAA ile ayrıca askeri yardımlar, askeri olmayan yardımlardan ayrılmış; ikinci tür yardımların uygulanması için, sonraki yıllarda üçüncü dünya ülkelerinde jeostratejik nüfuz kazanmak adına yardımı bir araç olarak kullandığına dair ciddi eleştirilere maruz kalacak olan USAID kurulmuştur.

Bu dönemde, Kennedy Yönetimi'nin ekonomik içerikli kalkınma yardımını askeri içerikli güvenlik yardımından daha öncelikli bir konumda değerlendirdiğini vurgulamak gerekir. Yönetim, bu anlayış çerçevesinde Latin Amerika ülkeleriyle ekonomik işbirliğini artırmaya yönelik olarak planlanan ve 'Alliance for Progress'

---

¹⁶ Walter LaFeber, **America, Russia and The Cold War, 1945-1992**, New York, McGraw-Hill, 1993, p. 255 - p. 286.

¹⁷ William R. Keylor, **The Twentieth Century World: An International History**, New York, Oxford University Press, 2001, p. 320 - p. 385.

¹⁸ FAA olarak anılan yasa, ABD güvenlik yardımı programlarıyla ilgili yasal hükümleri içeren temel iç hukuk düzenlemelerinden biridir. Yasa, ilgili diğer düzenlemelerle birlikte, araştırmanın dördüncü bölümünde Hukuksal Düzenleme başlığı altında incelenecektir.

adıyla bilinen İlerleme İttifakı'nı hayata geçirmiş, program doğrultusunda 19 ülkeye 20 milyar dolar tutarında yatırım yapılacağı karara bağlanmıştır ki, ekonomik destek bu yardımın yüzde 98'ini oluştururken, askeri eğitim ve donatım desteği sadece yüzde 2'sini kapsamıştır.¹⁹ Ancak, Kennedy Yönetimi'nin önceki yönetimlere oranla görece etik siyasi duruşuna karşın, program, detant döneminin sona ermesinin kaçınılmaz sonucu olarak beliren 'insani duyarlılıklar - güvenlik endişeleri' ikileminin yarattığı olumsuz ortamda başarılı olamamış, 1960'lar boyunca yardım alan ülkelerde sayısız askeri darbe meydana gelmiştir. Neticede, program Latin Amerika'da ekonomik refahı ve siyasi istikrarı sağlamaktan çok uzak kalmış²⁰; Brezilya'da 1964'te Joalo Goulart hükümeti askeri darbe ile devrilirken, Şili'de 1970'de Marksist Salvador Allende hükümeti iktidarı ele geçirmiştir.²¹

Detant döneminin sonuna yaklaşılrken, Lyndon B. Johnson Yönetimi'nin kısa iktidarından sonra işbaşına gelen Nixon Yönetimi, özellikle de yeni kabinenin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, yardım politikasını insan hakları ile ilişkilendiren anlayışa karşı çıkmaya başlamış, ikinci hususu ülkelerin iç işi olarak görme eğiliminde olmuştur. O dönemde, her iki kanadında da Demokrat Parti'nin çoğunlukta olduğu Kongre ise yönetimle aynı görüşü paylaşmamıştır. Temsilciler Meclisi ve Senato, FAA'de yeni bir değişiklik arayışına girmiş; bunun sonucu olarak da, yasada yapılan değişimle, yardım alacak ülkelerde askeri alanla birlikte, tarım, eğitim ve aile planlaması gibi sosyal ve ekonomik alanların da yer alması sağlanmıştır.²² Yasama ve Yürütme arasında güvenlik yardımlarının komünist yayılmacılığı önleme konusundaki etkinliğine dair fikir ayrılığı böylece daha da keskinleşmiş, güç dengesi Kongre'nin lehine değişmeye başlamıştır. Yönetim'in Watergate skandalıyla sarsılması ve ardından gelen Nixon'ın istifası Yasama'yı daha da güçlendirmiş, 1970'lerin ortasında komünizmin askeri eğitim ve donatım programlarıyla önlenebileceğine olan inanç, karar alıcı ve yasa yapıcı çevrelerde

---

¹⁹ Andrew James Birtle, **U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine: 1942-1976**, Washington, D.C., Center of Military History, 2007, p. 292.

²⁰ Rhonda L. Callaway, Elizabeth G. Matthews, **Strategic US Foreign Assistance: The Battle Between Human Rights and National Security**, Burlington, Ashgate Publishing, 2008, p. 41.

²¹ **Ibid.**, p. 41.

²² **Ibid.**, p. 42.

büyük ölçüde gözden düşmüştür.²³ Bu dönemde, silah ve askeri teçhizat satışlarında hibe usulü terkedilerek yardım alan ülkelere kredi kullandırılmaya başlanmış, savunma araç ve gereçlerinin bedelsiz temini için ciddi sınırlamalar getirilmiştir. Bu kapsamda, güvenlik yardımlarını düzenleyen ikinci önemli yasa olan 1976 Silah İhracı Kontrol Yasası sözü edilen yılın Haziran ayında Temsilciler Meclisi ve Senato'da kabul edildikten sonra Başkan Gerald Ford tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴ AECA olarak bilinen yasanın kabul edilmesinin hemen ardından, bu kez FAA üzerinde Symington Değişikliği adıyla bir düzenleme yapılarak, ABD'nin nükleer silahların yayılmasını önleme politikası ile çatışan ülkelere silah ve askeri eğitim yardımı yapılması yasaklanmıştır.²⁵

Bir geçiş dönemi olarak nitelenebilecek Ford Yönetimi'nin ardından iktidara gelen Başkan Jimmy Carter, güvenlik yardımı politikasını yukarıda açıklanan yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirmiş, ABD'nin geleneksel biçimde dost ve müttefik olarak tanımladığı ülkelere ancak FAA ve AECA'nın öngördüğü çerçevede silah yardımı ve askeri eğitim desteği verilmesi için çaba sarfetmiştir. Bu nedenle, Carter Yönetimi'nin güvenlik yardımlarıyla ilgili Nixon-Kissinger ekibinin reelpolitik yaklaşımını daha insancıl bir anlayışa doğru değiştirdiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. İnsan hakları bu dönemin dış politikasında ana unsur olmuş,²⁶ buna bağlı olarak, dış politikanın ayrılmaz parçası olan güvenlik yardımı programları temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği ülkelerde geniş ölçüde askıya alınmıştır.

---

²³ Duncan L. Clarke, Steven Woehrel, "Reforming United States Security Assistance", **American University International Law Review**, Volume 6, Issue 2, 1991, p. 225.

²⁴ AECA, yukarıda belirtilen FAA gibi, güvenlik yardımı programlarıyla ilgili temel iç hukuk düzenlemelerinden biridir ve araştırmanın dördüncü bölümünde Hukuksal Düzenleme başlığı altında incelenecektir.

²⁵ Symington Değişikliği, Demokrat Parti Missouri Senatörü Stuart Symington tarafından hazırlanan bir düzenlemedir. Buna göre, 4 Ağustos 1977'den sonra nükleer zenginleştirme ekipmanı, materyali veya teknolojisi transferi yapan ülkelere askeri yardım ve askeri eğitim-öğretim fonu tahsis edilmeyecektir. Symington Değişikliği, ilkesel bir değer taşımasına ve nükleer çoğalma (proliferation) politikası izleyen ülkelere eğitim-donat desteği verilmesine sınırlama getirmesine rağmen, İsrail, Hindistan ve Pakistan'a yapılan güvenlik yardımlarında Başkan'ın kullandığı muaf tutma yetkisi (executive waiver) nedeniyle etkin şekilde uygulanamamıştır. Düzenlemenin özgün metni için bkz.: FAA, Section 669. (Çevrimiçi) <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-75/pdf/STATUTE-75-Pg424-2.pdf>, 26 Nisan 2018. Değişiklik ile ilgili bir değerlendirme için bkz.: Marie Izuyama, Shinichi Ogawa, "The Nuclear Policy of India and Pakistan", **NIDS Security Reports**, No. 4, March 2003, pp. 59 - 89.

²⁶ History of Security Assistance and Security Cooperation, Appendix 2, p. 11. (Çevrimiçi) http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/v1_0/21_Appendix_2.pdf, 27 Nisan 2018.

Bununla birlikte, Carter Yönetimi belirli ülkelere yönelik silah satışı ve eğitim-donat faaliyetlerini sürdürmüş, bu programları siyasi ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda kullanmaktan da kaçınmamıştır. ABD'nin Camp David sürecinin sonunda imzalanan 1979 Mısır-İsrail Barış Antlaşması'ndan sonra iki ülkeye de güvenlik yardımı programları kapsamında silah satması ve 1978'de Kongre'nin Çin'e en-gözetilen-ülke statüsü vermesinin ardından bu ülkeye erken uyarı radarları, iletişim ekipmanları ve ulaşım araçları sağlaması bu pragmatik anlayışın bir örneği olarak kabul edilebilir.²⁷ Bu faydacı anlayışın önemli göstergelerinden biri, Carter Yönetimi'nin 1977'de ağır insan hakları ihlalleri yapan 57 devletten sadece Arjantin, Uruguay ve Etyopya'ya yardımı azaltmış olmasıdır.²⁸

Ford ve Carter dönemleriyle birlikte, güvenlik yardımı programları için insan hakları kapsamında bir takım ahlaki ölçütlerin gündeme gelmeye başlaması, ABD ulusal güvenlik politikalarında, muğlak ve düşük seviyede de olsa, etik kaygıların dikkate alınmaya başlandığını işaret etmesi açısından önemlidir. İnsan haklarının bir ölçüt olarak alınması, bu dönemde yardım programlarının da bir takım normlara bağlanmaya başladığını göstermektedir. Hatırlanacağı üzere, Frost'un değişmez normlar sınıflandırmasında L normları kategorisinde uluslararası hukuk ve silahlı çatışma hukuku normları vardır. İnsan hakları, sözkonusu kategoride bu isimle anılmamışsa da, silahlı çatışma hukuku içinde bu alanla ilgili önemli ilke ve düzenlemeler bulunduğu; dahası, bu hukukun diğer adının zaten uluslararası insancıl hukuk (olduğu göz önüne alınırsa, değişmez normların güvenlik yardımları için bir değerlendirme kıstası oluşturduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, Ford ve Carter Yönetimi'nin güvenlik yardımı politikasına hakim olan anlayışın, tüm pragmatikliğine rağmen, normatif kuramın öngördüğü bir moral arayış olduğu söylenebilir.

---

²⁷ *Ibid.*, p. 12.

²⁸ Michael Stohl, David Carleton, Steven E. Johnson, "Human Rights and U.S. Foreign Assistance from Nixon to Carter", *Journal of Peace Research*, Vol. 21, No. 3, 1984, p. 223.

2.3. İkinci Soğuk Savaş Dönemi ve Güvenlik Yardımında Reelpolitığe Dönüş

SSCB'nin 1979'da Afganistan'ı işgali ve aynı yıl İran'da meydana gelen İslam devrimi, etkinliğini o tarihte zaten büyük ölçüde yitirmiş olan detant dönemini kesin olarak sona erdirmiş, Carter Yönetimi de yerini dünyayı keskin bir realist paradigmadan değerlendiren muhafazakar Cumhuriyetçi iktidara bırakmıştır. Başkan Ronald Reagan'ın, "Masum olmayan bir dünyada masumu oynayamayız." cümlesindeki retoriği ile ifade bulan bu dünya görüşü, beraberinde kaçınılmaz olarak ulusal çıkarların korunması için müdahaleci bir dış politikayı getirmiş, bu politika üzerine kurulan strateji de, güce dayalı bir güvenlik mimarisinin tasarlanmasına yol açmıştır. Lübnan'a 1982'de asker gönderilmesi, Grenada'nın 1983'te işgali ve Libya'nın 1986'da bombalanması gibi askeri hareketlerin belirleyici olduğu bu dönemde, Reagan Yönetimi silah sevkiyatı ve askeri eğitim programlarında insan hakları duyarlılığını geri planda tutarak, ABD çıkarlarını korumak adına müttefik gördüğü veya nüfuz kazanmak istediği pek çok ülkeye silah temini ve askeri eğitim desteği sağlamıştır. Bunların en önemlilerinden biri olan Guatemala güvenlik yardımı programı, dönemin politikasını yansıtmaya açısından önemlidir. Siyasi cinayet, işkence ve gözaltında kaybolma vakaları nedeniyle askeri yardımın 1977'de yasaklandığı Guatemala'ya Reagan Yönetimi'nin ikinci döneminde, Uluslararası Güvenlik ve Kalkınma İşbirliği Yasası'nın 703. maddesi uyarınca 'seçilmiş bir sivil hükümetin işbaşına gelmesi' koşuluna bağlı olarak, yeniden askeri yardım yapılmasına karar verilmiştir.²⁹ Sözü edilen maddedeki şart, o tarihte iktidara gelen hükümetin meşruiyeti son derece tartışmalı olmasına rağmen, bariz bir şekilde istismar edilmiş; Reagan Yönetimi'nin birinci döneminde 36.000 ile 72.000 arasında yetişkinin öldürüldüğü³⁰ Guatemala'ya sadece 1986 yılında 109 milyon dolarlık yardım sağlanmıştır.³¹ Burada belirtmek gerekir ki, esasen 703. maddedeki bu şart da son derece tartışmalı ve eleştiriye açıktır. Bir ülkede sivil bir hükümetin iş başına gelmesine neden olan seçimlerin ne derecede hukuka uygun olarak yapıldığını tespit

²⁹ Tanya Broder, Bernard D. Lambek, "Military Aid to Guatemala: The Failure of U.S. Human Rights Legislation", *Yale Journal of International Law*, Volume 13, Issue 1, 1988, p. 113.

³⁰ Civil Patrols in Guatemala, *An Americas Watch Report*, New York, Fund for Free Expression, 1986, p. 11.

³¹ 1987 Agency For International Development, *Fiscal Year Summary*, Table 13.

edebilmek çoğu zaman oldukça zordur. Özellikle demokrasinin tam anlamıyla kurumsallaşmadığı ve hukukun üstünlüğü ilkesine riayet edilmediği ülkelerde seçim sonuçlarının genellikle sağlıklı ve güvenilir olamayacağı ortadadır.

Dönemin en tartışmalı güvenlik yardımı programının Afganistan'da Sovyet işgaline karşı savaştan Mücahitlere verilen askeri destek olduğu muhakkaktır. Afganistan Komünist Partisi lideri ve Devlet Başkanı Nur Muhammed Taraki'nin öldürülmesinden sonra ülkede nüfuzunu kaybetme kaygısıyla hareket eden Leonid Brejnev'in 40. Rus Ordusu'nu işgalle görevlendirmesi, ABD'nin tehdit algısı üzerinde etkili olmuş, Reagan Yönetimi işbaşına gelmeden çok kısa bir süre önce Başkan Carter, CIA'in ülkede Ruslara karşı örtülü bir harekate girişmesi için emir vermiştir. Bunun üzerine, ilk etapta ülkeye 500.000 dolar değerinde, ağırlıklı olarak propoganda amacıyla kullanılacak olan radyo vericilerinden oluşan donanım gönderilmiştir.³² Bu dönemde Mücahitlere öldürücü teçhizat yardımı yapıldığına dair herhangi bir resmi bilgi yoktur. Afganistan'a sağlanacak silah yardımı ve savunma araç-gereç temini, esasen 1983'de Demokrat Parti Kongre üyeleri olan Maryland Temsilciler Meclisi Üyesi Clarence Long ve Teksas Temsilciler Meclisi Üyesi Charlie Wilson'ın ülkeye yaptıkları ziyarette direniş liderlerinin hava-savunma füzesi talepleriyle gündeme getirilmiştir. Ne var ki, bu sevkیات, Ziya Ül Hak hükümetinin ABD füzelerinin Pakistan üzerinden gönderileceğine dair çekinceleri nedeniyle gerçekleşmemiştir.³³ Bu dönemde ABD karar alıcıları ikiye bölünmüş, Dışişleri Bakanlığı ve CIA satışa karşı gelirken, Demokrat Parti Massachusetts Senatörü Paul Tsongas'ın liderliğindeki şahinler lobisi Ekim 1984'de Temsilciler Meclisi'ne

---

³²Robert M. Gates, **From The Shadows: The Ultimate Insider's Story of Five Presidents' and How They Won The Cold War**, New York, Simon and Schuster Press, 1996, p. 146. CIA'in 1979-1989 Afganistan Savaşı'nda Mücahitlere ne tip silah, eğitim ve teçhizat sağladığı hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Steve Coll, **Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden from the Soviet Invasion to September 10, 2001**, New York, Penguin Group, 2004. Burada ilgi çekici olan, silah yardımını insan haklarıyla sıkı sıkıya ilişkilendiren Carter Yönetimi'nin CIA Direktörü Stansfield Turner'ın Beyaz Saray'a girişinin Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından sıklıkla engellenmesi, ancak Afganistan'ın işgali ile birlikte bu durumun aniden değişerek, Turner'ın savaşı ilgili kararlarda birdenbire Başkan'ın öncelikli muhatabı konumuna gelmesidir. CIA, neredeyse bir gecede geniş operasyonel yetkilerle donatılmıştır. Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Brzezinski'nin konuyla ilgili açıklaması ve döneme ait hatıratı için bkz.: Zbigniew Brzezinski, **Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977-1981**, New York, Farrar Straus & Giroux, 1983, p. 72.

³³ Alan J. Kuperman, "The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan" **Political Science Quarterly**, Vol. 114, No. 2, 1999, p. 2.

verdiği bir karar tasarısıyla, omuzdan atılan Stinger füzelerinin Afganistan'a gönderilmesini teklif etmiştir. Siyasetçiler ve yasa yapıcılar arasındaki bu çatışma, nihayet Dışişleri Bakanı George Schultz'un 1985'te, kendi hariciye kadrosuyla ters düşmek pahasına, satış kararını desteklemesiyle sonuçlanmış; sürecin sonunda, Mücahitlere alçak irtifada seyreden Rus uçaklarını ve helikopterlerini düşürebilmeleri için Stinger füzeleri gönderilmeye başlanmıştır.³⁴ Afganistan'a gönderilen füze sayısı ile ilgili bilgiler kesin olmamakla birlikte, direnişçilere 500 adet (bazı kaynaklara göre 1.500-2.000 adet) füze verildiği ve programın 1979-1989 arasında yürütülen Operation Cyclone kapsamında gerçekleştirildiği bilinmektedir.³⁵

Burada belirtilmesi gereken önemli husus, Afganistan'da Sovyet güçlerine karşı savaşan Mücahit birliklerine yapılan silah ve eğitim yardımlarının kategorik olarak bu araştırmanın konusunu teşkil eden güvenlik yardımı programları kapsamına girmediğidir. Afganistan'daki cihatçı militanlara sağlanan askeri yardım çalışmanın dördüncü bölümünde incelenecek ABD Kanunnamesi Md. 10. ve Md. 22'ye istinaden Dışişleri Bakanlığı ile Savunma Bakanlığı'nın yetki ve denetiminde gerçekleştirilen ve FAA ile AECA çerçevesinde yürütülen resmi yardım faaliyetleri değildir. Mücahitlere sağlanan silah, donatım ve eğitim desteği, esasen büyük ölçüde CIA ve diğer haberalma örgütleri ile ABD Silahlı Kuvvetleri'nin eşgüdümünde planlanıp icra edilen örtülü hareketlerden oluşmuştur. Araştırmanın kapsam ve kısıtı açısından bu ayrımı vurgulamak önemlidir. Mücahitlere yapılan örtülü yardıma bu bölümde özet mahiyetinde yer verilmesinin nedeni, ABD askeri yardımlarının 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki tarihsel gelişim süreci içinde uluslararası politik şartlar gereği devletlere olduğu kadar devlet-dışı aktörlere de yapıldığını göstermektir.

Aslında, Afganistan'da Mücahit birliklerine sağlanan eğit-donat desteği ABD'nin devlet-dışı aktörlere yönelik olarak uyguladığı örtülü yardım programlarının ilk ve tek örneği değildir. Benzeri projeler detant ve İkinci Soğuk Savaş dönemlerinde de hayata geçirilmiştir. Bu çerçevede, 1960'ların başında Vietnam'da Kuzey Vietnam ordusuna karşı savaşan Laoslu Hmong yerlileri; 1979-1990 arasında Nikaragu'da Sandinista rejimine karşı savaşan Kontra adlı silahlı

³⁴ *Ibid.*, p. 7. - p. 7.

³⁵ William Malley, *The Afghanistan Wars*, London, Palgrave Macmillan, 2002, p. 80.

gruplar; 1980'lerde Angola'da SSCB destekli paramiliter güçlere karşı savaşan Angola Ulusal Tam Bağımsızlık Birliği (UNITA); 1990'larda ise Yugoslavya'da Sırp ordusuna karşı savaşan Kosova Özgürlük Ordusu (KLA) ABD'den örtülü silah ve eğitim desteği almışlardır.³⁶ Bu stratejik gelenek, araştırmamızın vaka çalışmaları bölümünde de görüleceği üzere, 2015'de Suriye'de Kürt militan gruplara sağlanmaya başlanan askeri destekle beraber radikal bir dönüşüme uğrayacak, bu konudaki yerleşik teamül olan 'devlet-dışı aktörlere örtülü hareketle yardım sağlamak' anlayışı 'devlet-dışı aktörlere resmi güvenlik yardımı sağlamak' yönüne doğru evrilecektir.

2.4. Yeni Dünya Düzensizliği ve Güvenlik Yardımlarında Geçici Gerileme

Avrupa'da komünist rejimlerin çökmesiyle sonuçlanan 1989 Devrimleri; SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesi ve 1991 yılında dağılması; ve nihayet, Irak'ın işgal ve ilhak ettiği Kuveyt'ten ABD öncülüğündeki koalisyon tarafından çıkarılması, Soğuk Savaş boyunca süregelen rekabet ve çatışma politikalarının sona erdiği yönünde bir algı oluşturmuştur. Bu dönemde, akademinin, entelektüellerin ve siyaset yapıcılarının önemli bir bölümü, Liberal/İdealist kuramın esaslarını doğrularcasına, yeni bir işbirliği ve çatışmasızlık dönemine girildiğini savunmaya başlamışlardır. Francis Fukuyama'nın analitik bir Hegel okumasına dayalı 'tarihin sonu' söylemi ile kavramsallaştırılan bu dönem, uluslararası hukuk ve siyasi etik değerlerin yükselişiyle tanımlanan bir Yeni Dünya Düzeni'nin oluşumu şeklinde kabul edilmeye başlanmış; devletlerin güvenlik politikaları ve tehdit algıları bu varsayım doğrultusunda radikal bir dönüşüm evresine girmiştir. Bu konjonktürde, ABD'nin toplam dış yardımları 1990'ların ortasına doğru tarihin en düşük seviyesine gerilemiş, komünist tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte yardım programları ulusal gelirin sadece yüzde 0.14'üne denk gelen bir seviyeye inmiştir.³⁷ Savunma bütçelerinin göreceli olarak gerilediği, uluslararası nitelikli silahlı çatışmaların yatıştığı ve iki kutupluluğun yerini tek kutupluluğun aldığı bu dönemde, ABD özellikle Afrika'da 'naip savaşları' olarak tanımlanan çatışmalarla yeni tür bir

³⁶ Shawn T. Cochran, "Security Assistance, Surrogate Armies, and the Pursuit of US Interests in Sub-Saharan Africa", **Strategic Studies Quarterly**, Spring 2010, p. 113.

³⁷ Susan B. Epstein, Matthew C. Weed, "Foreign Aid Reform: Studies and Recommendations", **Congressional Research Service Report**, 2009, p. 1.

vekalet savaşı dönemini başlatmış; bu kapsamda, Senegal, Gana ve Nijerya ordularına yönelik olarak yeni askeri eğitim ve donatım programlarını hayata geçirmiştir.³⁸ Bu süreçte güvenlik yardımı alanında üç temel yönelimin meydana geldiği görülmektedir. Bunlar, (i) eskiden hasım olunan ülkelerle yeni dönemde askeri ve ekonomik işbirliğine girmek; (ii) liberal demokrasilerin gelişimini sağlamak adına orduların sivil kontrolünü güçlendirmek; (iii) müttefik devletlerin barış-koruma ve barış-uygulama hareketlerinde desteklenmesine yardımcı olmaktır.³⁹ Bush Yönetimi döneminde, 1991 yılında, bu araştırmanın üçüncü bölümünde incelenecek olan Genişletilmiş Uluslararası Askeri Öğretim ve Eğitim (Expanded International Military Education and Training, E-IMET) programı yürürlüğe konulmuş, bu çerçevede yabancı ülkelerin askeri ve sivil uzmanlarına yönelik sivil-asker ilişkileri, savunma yönetimi ve askeri yargı alanlarında eğitim programları verilmeye başlanmıştır.⁴⁰ Sonucu grupta yer alan programlar, ABD'ye, güvenlik yardımı ilişkisi kurduğu ülkelerin askeri adalet ve hukuk yapılarını şekillendirebilme gücü vermesi açısından önemlidir. Bu vasıtaıyla, ABD, güvenlik yardımı yaptığı ülkelerde ordu içindeki yargı mekanizmasının işleyişini doğrudan etkileyemese bile, askeri yargıyı yapılandırmak suretiyle o ülkelerde belli bir nüfuz sağlama imkan ve kabiliyetine ulaşmıştır. Bu dönemde, savunma ilişkileri kurulan ülkelerde yürütülecek güvenlik yardımı programlarının başlıca aktörleri, kıta Avrupasında Avrupa Komutanlığı (EUCOM), Pasifik - Güneydoğu Asya bölgesinde Pasifik Komutanlığı (PACOM), Ortadoğu'da Merkezi Komutanlık (CENTCOM) ve Güney Amerika'da Güney Komutanlığı (SOUTHCOM) olmuş; Almanya'daki ABD-Alman Marshall Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nde (US-German Marshall Centre for European Security Studies) ve Honolulu'daki Asya-Pasifik Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nde (Asia-Pacific Center for Security Studies) müttefik ve dost ülke ordularına yönelik eğitim programları faaliyete geçirilmiştir.⁴¹

---

³⁸ Cochran, **op. cit.**, p. 120.

³⁹ Andrew Cottey, Anthony Forster, "Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance", **Adelphi Paper 365**, The International Institute for Strategic Studies, 2004, p. 7-8.

⁴⁰ **Ibid.**, p. 9.

⁴¹ **Ibid.**, p. 10.

Bush Yönetimi'nden devraldığı büyük iç ve dış borç yükü nedeniyle önceliğini ekonomik sorunlara veren Clinton Yönetimi'nin güvenlik yardımına yaklaşımı, aslında tam da SSCB'nin dağılma sonrası döneminin şartlarına uygun olarak, agresif bir vekalet savaşına veya o dönemki adıyla 'naipler savaşı'na değil, eski Sovyet cumhuriyetlerine yönelik bir işbirliğine odaklanmıştır. Bu cumhuriyetlerin başında da, sahip olduğu nükleer arsenal nedeniyle Ukrayna gelmiştir. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin silahsızlandırılmasına yardımcı olmak amacıyla 1992-1994 yılları arasında gerçekleştirilen Müşterek Tehdit Azaltma (Cooperative Threat Reduction, CTR) isimli girişim çerçevesinde, iki ülke askeri kurumları arasında karşılıklı işbirliğinin ilk adımları atılmış, bu dönemde, araştırmanın üçüncü bölümünde incelenecek Uluslararası Askeri Öğretim ve Eğitim (International Military Education and Training, IMET) programı kapsamında, 16 milyon dolarlık bir bütçe ile 500 Ukraynalı subay ABD'de eğitim almıştır.⁴² Varşova Girişimi olarak da bilinen NATO'nun Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace, PfP) programı çerçevesinde ise, Ukrayna ordu personelinin Batılı ülkelerin askeri kurumlarıyla eşgüdüm altında çalışabilmesine olanak sağlayabilmek için yılda 1 ile 3 milyon dolarlık bir eğitim bütçesi tahsis edilmiştir.⁴³

Clinton Yönetimi döneminde uygulanan güvenlik yardımı kapsamındaki eğitim donat programları ve diğer silah tedarik projeleri Soğuk Savaş sonrasında siyasi ve diplomatik açıdan taşıdıkları öneme rağmen, askeri anlamda önceki yönetimlerin icra ettiği programlara oranla büyük stratejik hamleleri ifade etmekten uzaktır. Gerek Demokrat Parti'nin liberal dünya görüşü, gerekse uluslararası sistem içindeki gerilimin azalması nedeniyle, güvenlik yardımlarının bu dönemde dış ekonomik yardımların gölgesinde kaldığı söylenebilir. Bu yönelimin doğal sonucu olarak da, Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı'na göre dış yardım alanında daha aktif bir konumda olmuştur. Clinton Yönetimi'nin Kongre'de iki yıl süren görüşmelerin ardından 1997'de ABD Enformasyon Ajansı ve ABD Silah Kontrol ve Silahsızlanma

---

⁴² Leonid I. Polyakov, **U.S.-Ukraine Military Relations and the Value of Interoperability**, Carlisle, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, p. 17.

⁴³ **Ibid.**, p. 19.

Ajansı'nı USAID'in sorumluluğu altına vermesi bu politikanın önemli sonuçlarından biridir.⁴⁴

Doksanlı yılların sonunda, Clinton Yönetimi güvenlik yardımı konusunda yeni bir anlayışın doğuşuna da tanıklık etmiştir ki, bu anlayış, Güvenlik Alanı Reformu (Security Sector Reform, SSR) olarak tanımlanan paradigmadır. Askeri yardımlarda şeffaflık ilkesi ve insan haklarının gözetilmesi gibi başlıkları içeren SSR, esasen değişik bağlamlarda, farklı ülkeler, kurumlar veya gruplarca farklı anlamlar yüklenen tartışmalı bir konsepttir.⁴⁵ İlk kez 1998 yılında Britanya Uluslararası Kalkınma Bakanı Clare Short tarafından kullanılan kavram, daha sonra İngiliz, Alman, Hollandalı ve Kanadalı akademisyenlerce geliştirilmiş ve geniş biçimde tartışılmıştır.⁴⁶ Sözü edilen reform, SSCB'nin dağılmasının ardından, 1990'ların başında çatışmaların barışçıl çözümü yönünde bir iradenin oluşması ve bu kapsamda düzenlenen BM barış koruma hareketleri; güvenliğin anlamının genişlemesiyle birlikte insan güvenliği olgusunun ortaya çıkışı; demokratikleşme ve rejim değişimi süreçleri ve güvenlik ile kalkınma arasında bir bağ kurulması sonucunda ortaya çıkmıştır.⁴⁷ SSR, politik anlamda, askeri kurumlar ve güvenlik bürokrasisi üzerinde sivil kontrolü; kurumsal anlamda, güvenlik birimlerinin teknik ve fiziksel dönüşümü (sözgelimi, askeri birliklerin sayısının azaltılması); ekonomik anlamda, finansman ve savunma bütçesi ilişkilendirmesi; toplumsal anlamda ise, sivil toplumun bir devletin güvenlik politikalarını ve programlarını gözetmesi şeklinde anlaşılabilir.⁴⁸ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, SSR, güvenliğin artırılması için kısıtlı kaynakların

---

⁴⁴ George Ingram, "Institutional Architecture of U.S. Foreign Aid", **Brookings Report**, 2017, p. 3. (Çevrimiçi), <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/08/global-20170731-blum-georgeingram-brief-31.pdf>, 3 Mayıs 2018.

⁴⁵ Iis Gindarsah, "Security Sector Reform: A Literature Review", **Norwegian Institute of International Affairs Report**, 2015, p. 2. Burada 'güvenlik alanı' (security sector) kavramı ile, devletin yasal olarak kuvvet kullanmaya, kuvvet kullanımı için emir vermeye veya kuvvet kullanımı ile tehdit etmeye hak sahibi olan kurum ve birimleri kastedilmektedir. Kavramın tanımı için bkz.: Hans Born, Philipp Fluri, Anders Johnsson, Eds., **Handbook for Parliamentarians, No:5, Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices**, Cenevre-Belgrad, IPU-DCAF, 2003, p. 16.

⁴⁶ **Ibid.**, p. 2. Konuşmanın tam metni için bkz.: Clare Short, 'Security Sector Reform and the Elimination of Poverty', başlıklı konuşması, Centre for Defence Studies, King's College, London, 1999, (Çevrimiçi), <http://www.claeshort.co.uk/copy-of-3dec98-human-rights-all>, 3 Mayıs 2018.

⁴⁷ **Ibid.**, p. 3-4.

⁴⁸ Sanam Naraghi-Anderlini, Camille Pampell Conaway, "Security Sector Reform", **Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action**, Ed. by, Dan Smith, Swanee Hunt, London-Washington, D.C., International Alert-Women Waging Peace, 2004, p. 32.

daha etkin kullanımınıdır.⁴⁹ Gerçekten, güvenlik alanında köklü bir reformun yapılamaması sonucunda, güvenlik yardımı programlarında şeffaflık ve insan haklarına saygı açısından ciddi sorunların ortaya çıkacağı açıktır. Bu sorunlar arasında, yardım yapılan ülkelerde askeri birimlerin yeterli eğitim alamayışı, muhafazakar bir güvenlik bürokrasinin ortaya çıkışı, silah alımı ve ticaretinde yolsuzluk, profesyonelleşememe, risk alamama, değişime karşı direnç gösterme ve nihayetinde yeni güvenlik tehditlerine uymayan organizasyon yapılarının ortaya çıkması sayılabilir.⁵⁰

Ne var ki, kısmen güvenlik yardımlarını şeffaflaştırmayı ve hukuka daha uygun hale getirmeyi hedefleyen SSR yaklaşımı, Clinton döneminde ABD devlet aygıtı içinde yüksek bir ilgi ile karşılanmamıştır. Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve USAID'in bu konuda başlattığı bazı çalışmalara rağmen, SSR neredeyse hiçbir zaman ABD'de devlet birimlerince ortak bir dikkat ile yaklaşılacak ve kurumlararası ölçekte sahiplenilen bir politika olamamıştır.⁵¹ Daha sonra işbaşına gelecek olan George W. Bush Yönetimi tarafından SSR'in resmi devlet politikası bağlamında değerlendirilmeye başladığı görülse de, bu değerlendirme çalışmaları ancak Barack Obama Yönetimi döneminde somutlaşacak, devletin güvenlik yardımı programları ile SSR'ı nasıl bağdaştıracığı 2009 yılında Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve USAID tarafından ortak olarak yayınlanan bir raporla bir ölçüde belirginlik kazanacaktır.⁵² Ancak, Bush Yönetimi 11 Eylül terör saldırıları sonucunda ülkenin

---

⁴⁹ Herbert Wulf, "Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries", **Berghof-Foundation Handbook**, 2004. Elkitabının tamamı için bkz.: (Çevrimiçi) <https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook>, 3 Mayıs 2018. Wulf, burada kaynak kısıtlılığı ve kaynakların etkin kullanımı olgularını ne bağlamda kullandığını açıklamamıştır. Ancak, bu kavramlarla, güvenlik yardımlarının daha ekonomik bir bütçeyle daha etkin olarak kullanılabileceğini savunduğu düşünülebilir.

⁵⁰ Philipp Fluri, "Gözetim ve Rehberlik: Parlamenter Gözetimin Güvenlik Sektörü ve Reformu Açısından Önemi", **Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya**, Volkan Aytar, (Ed.), İstanbul, TESEV, 2005, s. 11.

⁵¹ Gregory A. Hermsmeyer, "Institutionalizing Security Sector Reform: Options for the U.S. Government", **United States Institute of Peace Special Report 255**, 2010, p. 3.

⁵² Security Sector Reform Report, 2009. Rapor için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/115810.pdf>, 3 Mayıs 2018. Çalışma, güvenlik yardımı programlarında SSR ilkeleri olarak hukukun üstünlüğü ve insan haklarını dikkate alması açısından önemlidir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, Clinton ve Bush Yönetimi'nin erken döneminde oluşan bu siyasi farkındalık ve hukuksal duyarlılık kalıcı bir politikaya evrilememiş, 11 Eylül'ün ABD ulusal güvenlik politikası üstünde yarattığı muazzam dönüştürücü etkiyle birlikte önemini kaybetmiştir.

güvenlik politikasını bütünüyle değiştiren, SSR da büyük ölçüde güvenlik gündeminden çıkacak; böylece, doksanlı yıllarda ortaya çıkan güvenlik yardımı programlarının şeffaflık ve insan hakları ilkeleri doğrultusunda radikal bir dönüşüme tâbi tutulma şansı da kaçırılmış olacaktır.

2.5. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Yardımları ve Devlet-Dışı Aktörlerin Yükselişi

ABD'ye yönelik Selefî cihatçı meydan okuma, 1993'te New York Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı; 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerine yönelik eylemler; ve 2000'de USS Cole destroyerine Yemen'de yapılan intihar saldırısından sonra, Amerikan güvenlik bürokrasisi ve istihbarat topluluğu içinde pek çok kişinin gerçekleşeceğini öngördüğü ancak hiçbirinin şeklini tahmin edemediği biçimde, 11 Eylül 2001 saldırısıyla tarihsel doruk noktasına ulaşmıştır. Olay, sebep olduğu fiziksel yıkım etkisinden, yarattığı toplumsal travmaya; güvenlik stratejilerinde ortaya çıkardığı önleyici saldırı kavramından, akademide gündeme taşıdığı medeniyetler çatışması tezlerine kadar sayısız alanda derin tartışmalar yaratmış; Birinci Körfez Savaşı'nı müteakiben uluslararası ilişkilerde hakim anlatı olan Yeni Dünya Düzeni söylemine dair liberal kabulleri, tehdit algılarını ve güvenlik stratejilerini kökten değiştirmiştir. Bu devasa sistemik dönüşüm kapsamında, ABD dış politikasının önemli bir bileşeni olan güvenlik yardımları da kaçınılmaz olarak köklü bir farklılaşmaya uğramıştır. 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin müttefik devletlerle ve devlet-dışı aktörlerle yaptığı savunma işbirliğini belirleyen ve bir ölçüde bu araştırmanın sorununu oluşturan da işte bu stratejik farklılaşmadır. Çoktan tarihe gömülen komünist tehlikenin yerine, ABD'nin küresel ve bölgesel çıkarlarına, hatta Amerikan yaşam tarzına fütursuzca galebe çalan radikal Selefî terörün geçmesi, ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin yeniden değerlendirilmesini, bu tehditlerle mücadele edebilmek için izlenecek yeni politikaların saptanmasını ve stratejik seçeneklerin ivedilikle bulunmasını elzem kılmıştır. Bu kapsamda, ABD sınırları içinde terörle mücadelede şiddet içeren aşırılığı önleme stratejisi gibi terörün kök-nedenlerine yönelik tedbirler geliştirilirken; sınır ötesinde, terör ve savaş kavramlarını ciddi eleştirilere neden

olacak biçimde stereotipleştiren terörle-küresel-savaş stratejisi benimsenmiştir. Bu strateji doğrultusunda, saldırıların sorumlusu olan El Kaide örgütüne ve onun destekçisi olduğu kabul edilen Afganistan'daki Taliban yönetimi ile Irak'taki Baas rejimine karşı başlatılan savaşta, Hindistan, Pakistan, Filipinler ve Endonezya gibi müttefik devletlere ve Afgan Kuzey İttifakı gibi devlet-dışı aktörlere silah yardımı ve askeri eğitim desteği sağlanmaya başlanmıştır.

Afganistan'da ABD liderliğinde başlatılan askeri müdahaleyle eş zamanlı olarak BM tarafından Bonn'da düzenlenen uluslararası zirve toplantısında, Afgan ordusunun yeniden yapılandırılmasına karar verilmiş, sözkonusu programın ilk beş yılı için 4.3 milyar dolarlık bir bütçe tahsis edilmiştir.⁵³ Araştırmanın yazım sürecinde program hâlâ sürmekte olup, tamamlandığında toplam maliyetin 7.2 milyar dolar olması beklenmektedir.⁵⁴ Ancak bu dev bütçe ödeneğine rağmen, bugüne kadar programdan beklenen başarı elde edilememiş, ordunun bütünüyle yeniden yapılandırılması gibi fazlasıyla iddialı ve sınırları belirsiz tutulan bir hedefe ulaşmanın imkansız olduğu daha programın ilk beş yıllı bitmeden anlaşılmıştır. Bu başarısızlığın sebepleri arasında en önemlilerinin, ileri teknolojiye dayalı karmaşık güvenlik yardımı programlarının Afganistan gibi nüfusun yüzde 70'inin okur-yazar olmadığı ve teknolojiyi kullanamadığı bir ülkede tam anlamıyla uygulanamayışı; ülkedeki diğer koalisyon güçlerinin askeri kabiliyet sınırlılıkları ve Afgan devlet birimlerindeki bürokratik gecikmelerin Afgan ordusunun uzun dönemli hedeflerini engellemesi olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁵ Bununla birlikte, ülkenin resmi ordusu olan Afgan Ulusal Savunma ve Güvenlik Kuvvetleri'ne 2002 yılından itibaren Afganistan Güvenlik Kuvvetleri Fonu isimli program kapsamında düzenli olarak eğitim ve donatım desteği sağlanmış, bu çerçevede Savunma ve Dışişleri Bakanlığı tarafından Afgan ordusuna 76 milyar doları aşan silah, mühimmat ve teçhizat

---

⁵³ John F. Sopko, Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, "Actions Needed to Improve U.S. Security-Sector Assistance Efforts in Afghanistan", Testimony Before the Subcommittee on National Security Committee on Oversight and Government Reform U.S. House of Representatives, Washington, D.C., 2017. Genel Müfettiş John F. Sopko'nun ABD Temsilciler Meclisi'nde verdiği ifadenin tam metni için bkz.: (Çevrimiçi) <https://www.sigar.mil/pdf/testimony/SIGAR-18-11-TY.pdf>, 4 Mayıs 2018.

⁵⁴ **Ibid.**, p. 4.

⁵⁵ **Ibid.**, p. 8.

yardımı yapılmıştır.⁵⁶ Sağlanan yardımın arasında Hummer arazi araçları, M113 zırhlı personel taşıyıcılar, A-29 hafif saldırı uçakları, bu uçaklarda kullanılan Mk-81, Mk-82 ve BLU-11 tipi genel maksat bombaları ve gece görüş ekipmanları ile çeşitli frekanslarda haberleşme cihazları bulunmaktadır.⁵⁷ Bu süreçte, Afgan güvenlik güçlerinin eğitimine de kaynak ayrılmış, ABD'nin resmi askeri personeliyle birlikte özel Amerikan şirketleri de ülkedeki polis birimlerinin eğitiminde fiilen rol almaya başlamışlardır. 11 Eylül sonrası dönemde güvenlik alanının liberalleşmesini yansıtan bu programlar arasında bütçe büyüklüğü açısından en önemlisi, özel güvenlik şirketi DynCorp International'ın uyguladığı polis eğitim programı olmuştur. Şirket, Kabil'de kurduğu merkezde ve ülke sathında inşa ettiği yedi ayrı bölgesel eğitim tesisinde kursiyerlere yönelik temel ve ileri aşama olmak üzere iki safhalı silah eğitimi, mekan arama, araç arama, sınır güvenliği ve savunma taktikleri gibi alanları kapsayan ayrıntılı bir müfredat uygulamaya başlamıştır.⁵⁸

Ancak, Afganistan'da icra edilen bütün bu eğitim ve donatım çalışmalarına rağmen, hedeflenen siyasi istikrar ve güvenlik tam olarak sağlanamamış, harcanan muazzam mali kaynak ve sağlanan büyük teknolojik destek, ülkenin içinde bulunduğu iç çatışma ortamından çıkmasına, demokratikleşmesine ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet sisteminin tesisine yardımcı olamamıştır. Son ABD birliklerinin Aralık 2014'de ülkeyi terketmelerinden sonra, 2015'de yeniden başlayan ayaklanma girişimlerinden itibaren Taliban tekrar güç kazanmış, Helmand Eyaleti başta olmak üzere, ülkenin çeşitli bölgelerindeki devlet güvenlik kuvvetlerine ve çok-uluslu güç birliklerine yönelik saldırılarını artırmıştır. Bu araştırmanın yazım safhasında, ülkede gözlem yapan uluslararası insani yardım kuruluşlarının raporlarına göre, ABD'nin Afganistan'ı terketmesini müteakiben, ülkede Taliban dışında yeni etnik militan örgütler türemiş, emniyet güçleri ve aktivistlere yönelik

---

⁵⁶ The Government Accountability Office, Letter to Mac Thornberry, Chairman, and Adam Smith, Ranking Member, The Committee on Armed Services, House of Representatives, "Afghanistan Security: U.S.-Funded Equipment for the Afghan National Defense and Security Forces", August 10, 2017, p. 3. (Çevrimiçi), <https://www.gao.gov/assets/690/686477.pdf>, 4 Mayıs 2018.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 9, p. 11, p. 21.

⁵⁸ Office of Inspector General, Department of State; Office of Inspector General, Department of Defense, "Interagency Assessment of Afghanistan Police Training and Readiness", **DoS Report**, No: ISP-IQO07-07; DoD Report No: IE-2007-001, 2006. p. 19. (Çevrimiçi), <https://oig.state.gov/system/files/76103.pdf>, 4 Mayıs 2018.

silahlı ve bombalı saldırılar artmış, basın özgürlüğü önemli derecede kısıtlanmış, kadın haklarında Taliban istibdadını hatırlatan önemli gerilemeler görülmüştür.⁵⁹ Ülkedeki çatışma ve istikrarsızlık sonucunda meydana gelen can ve mal kayıpları ile insan hakları ihlalleri göz önüne alındığında, ABD'nin güvenlik yardımı kapsamında Afganistan'da yürüttüğü eğit-donat programlarının büyük ölçüde başarısız olduğu sonucuna varılabilir. Ülkedeki güvenlik ortamının öngörülebilir bir gelecekte tesis edileceğini ve siyasi istikrar ile hukuksal düzenin yeniden oluşturulacağını varsaymak da fazlasıyla iyimser bir öngörü olacaktır.

Öte yandan, 11 Eylül sonrasında radikal Selefi teröre karşı mücadeleye odaklanan ABD güvenlik yardımı programları, El Kaide'ye bağlılık yemini eden Selefi cihatçı terör yapılanmalarının IŞİD adı altında Haziran 2014'de Irak ve Suriye'de sözde-halifelik ilan etmesiyle yeni bir evreye girmiştir.⁶⁰ Irak El Kaidesi'nin 2006'da adını Irak İslam Devleti olarak değiştirmesinin ardından örgütün liderliğine gelen Ebu Bekir el Bağdadi, 2010'da oluşumu yeniden yapılandırmaya girişmiş, bu süreçte örgüt, Irak sathında düzenlediği araç-bombalı saldırılar ve intihar bombası eylemleriyle ses getirmeye başlamıştır.⁶¹ Bağdadi, Mayıs 2011'de Suriye'de başlayan iç çatışma ortamından yararlanarak, bu ülkeye, daha sonra El Nusra Cephesi adı altında birleşecek olan cihatçı grupları göndermiş⁶², Nisan 2013'de ise yayınladığı mesajda İslam Devleti'nin Irak'tan sonra Suriye'ye de yayılacağını ilan etmiştir.⁶³ Bu aşamadan sonra, özellikle kıta Avrupası ülkelerinden önemli sayıda

⁵⁹ Silahlı ve bombalı saldırılar için bkz.: "Amnesty International Condemns Deplorable Attack on Afghanistan Independent Human Rights Commission", Amnesty International Public Statement, Index: ASA 11/2750/2015, 26 Ekim 2015. Basın özgürlüğünün engellenmesi için bkz.: "Stop Reporting or We'll Kill Your Family": Threats to Media Freedom in Afghanistan, **Human Rights Watch Report**, 2015. Kadın hakları ihlalleri için bkz.: "I Had To Run Away": The Imprisonment of Women and Girls for "Moral Crimes" in Afghanistan, **Human Rights Watch Report**, 2012.

⁶⁰ Irak Şam İslam Devleti, zaman içinde kendisini farklı şekilde tanımlamasının da etkisiyle, çeşitli dillerde değişik isimlerle anılmaktadır. Türkçede Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) veya Arapça özgün adının uyarlamasıyla DEAŞ (ed-Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve's Şam); İngilizcede ise ISIL (Islamic State of Iraq and the Levant) ve ISIS (Islamic State of Iraq and Syria) yaygın olarak kullanılan isimlerdendir. Örgütün Haziran 2014'te ismini İslam Devleti olarak değiştirdiğini açıklaması nedeniyle halen bazı kaynaklarda bu isimle de anılmaktadır. Bu araştırmada, Türk akademi, medya ve sivil toplum mecralarında genellikle IŞİD kısaltmasının kullanılması nedeniyle bu isim tercih edilmiştir.

⁶¹ Richard Barrett, "The Islamic State", **The Soufan Group Report**, 2014, p. 12.

⁶² Cole Bunzelp, "From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State", **The Brookings Project on U.S. Relations With The Islamic World**, Analysis Paper, 2015, p. 24.

⁶³ Bu açıklama, Ebu Bekir el Bağdadi'nin, "Wa Bashir al-Mu'minin" (Müminlere İyi Haberler Getirin) başlıklı konuşmasında yapılmıştır. Konuşmanın Arapça aslı ve İngilizce tercümesi çoğu

yabancı savaşçının da farklı sosyal, siyasi ve kültürel motivasyonlarla örgüte katılmasıyla, IŞİD, Suriye ve Irak'ta Selefi halifelik ideolojisine karşı tehdit gördüğü hemen tüm mezhep ve etnisitelere ait sivillere insanlık dışı muamele etmeye ve saldırılar gerçekleştirmeye başlamış; resmi hükümet güçleriyle silahlı çatışmaya girmiş; ve asli hedefi olarak gördüğü Irak ve Suriye'de çok sayıda sivil yerleşim merkeziyle birlikte petrol üretim tesislerini kontrolü altına almayı başarmıştır.

ABD'nin, IŞİD'in bölgede tesis etmeye çalıştığı ideolojik hakimiyeti ve toprak kazanımlarına mukavemet edip örgütü tasviye etmek için uyguladığı strateji, gerek Amerikan kamuoyunda, gerek uluslararası toplulukta içeriği ve zamanlaması açısından geniş tartışmalara konu olmuştur. IŞİD'e karşı yürütülen mücadele, Eylül 2014'de dönemin Dışişleri Bakanı John Kerry'nin Galler'de gerçekleşen NATO zirvesinde Britanya, Fransa, Avustralya, Almanya, Kanada, Türkiye, İtalya, Polonya, Danimarka liderlerini bir araya getirerek askeri bir koalisyon gücü oluşturulması hususunda mutabakatı sağlamasıyla başlamıştır.⁶⁴ Aynı yılın Ekim ayında Savunma Bakanlığı, gerçekleştirilecek askeri harekat için koalisyona bağlı ülkelerin kara ve hava unsurlarından oluşan Birleşik Müşterek Görev Gücü'nü (Combined Joint Task Force, CJTF) oluşturmuş, böylece, o tarihe kadar eşgüdümünden yoksun biçimde münferit hava saldırılarıyla sürdürülen harekat, anılan ülkelerin farklı seviyelerde katılımıyla merkezi olarak yönetilen kapsamlı bir askeri müdahaleye dönüşmüştür.⁶⁵

Barack Obama Yönetimi'nin IŞİD'le mücadele stratejisiyle ve bu stratejinin asli unsuru olan askeri eğitim ve donatım programlarıyla ilgili iki sorunlu husus vardır ve her ikisi de harekatın başarısı ve sonuçları açısından araştırmanın bu kısmında üzerinde durulmaya değerdir. Bunlardan birincisi, stratejinin oldukça geç belirlenmesi; ikincisi ise, ABD'nin çözüm ortağı olarak gördüğü aktörlerin niteliğidir. Bush Yönetimi'nin terörle mücadele stratejisi kapsamında tanık olunan Guantanamo'daki El Kaide ve Taliban militanlarına yapılan işkenceler, adil

---

ülkede mahkeme kararlarıyla internet sitelerinden kaldırılmıştır. Buradaki alıntı, yukarıdaki dipnotta açıklanan Brookings raporunun İngilizce tercümesine dayanmaktadır.

⁶⁴ "U.S. Forms Anti-ISIS Coalition at NATO Summit", **Time**, September 5, 2014, (Çevrimiçi), <http://time.com/3273185/isis-us-nato/> 8 Mayıs 2018.

⁶⁵ CJTF-OIR'ın kuruluşu, yapılanması, sorumluluğu ve icra ettiği harekatlarla ilgili olarak bkz.: Combined Joint Task Force Operation - Inherent Resolve, APO AE 09306, 2017, (Çevrimiçi), http://www.inherentresolve.mil/Portals/14/Documents/Mission/HISTORY_17OCT2014-JUL2017.pdf?ver=2017-07-22-095806-793, 8 Mayıs 2018.

yargılanma hakkından mahrumiyet ve CIA uçaklarıyla gerçekleştirilen üçüncü ülkelere iade faaliyetlerinden sonra, Obama Yönetimi bu hususlarda kısmi iyileştirmeler yapmış, terörle mücadele kapsamında Pakistan, Afganistan ve Yemen’de insansız hava araçlarıyla gerçekleştirilen hedefli öldürme hareketlarına ağırlık vermiştir. Harekat konsantrasyonunu Orta Asya’da yoğunlaştıran Yönetim, IŞİD’in Irak ve Suriye’deki güçlenmesi ve yayılmasına ise oldukça hazırlıksız yakalanmış, o güne kadar benzerine rastlanmamış örgütlü bir Selefi cihatçı terör yapılanmasına nasıl tepki vereceğine karar vermesi çok uzun sürmüştür. Beyaz Saray’dan 10 Eylül 2014 tarihinde yapılan yazılı açıklamada, IŞİD’e karşı uygulanacak stratejinin ‘itibarsızlaştırma ve yok etme’ esasları üzerine kurulacağı belirtilmiş, bu amaç doğrultusunda uluslararası ve bölgesel ortaklarla birlikte çalışılacağı vurgulanmıştır.⁶⁶ Ancak, ilgi çekici olan, bu tarihten neredeyse bir yıl sonra, Başkan Obama’nın Almanya’da Haziran 2015’de düzenlenen G7 toplantısında, “Plan tamamlandığında Pentagon tarafından bana sunulacak ve ben de Amerikan halkıyla bunu paylaşacağım. Iraklıların da taahhütlerde bulunması gerektiği için henüz tamamlanmış bir stratejimiz yok.” şeklindeki açıklamasıdır.⁶⁷ Başkan Obama’nın bu atıl kalma hali, özellikle Bush Yönetimi’nin Afganistan’a yönelik askeri müdahale kararını 11 Eylül’ün hemen ardından çok hızlı biçimde uygulamaya koymasıyla mukayese edildiğinde, Amerikan güvenlik politikası teamülleri için alışıldık bir durum değildir. Beyaz Saray’dan yapılan açıklamanın üstünden dokuz ay geçmiş olmasına rağmen ABD’nin IŞİD kaynaklı terörle mücadele adına bir strateji geliştirememiş olması, karar vericilerin Selefi cihatçı tehdide karşı hızlı tepki vermede belirgin bir zaafiyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

ABD’nin IŞİD’e karşı yürütülen savaşta uyguladığı stratejiyle ilgili ikinci sorunlu husus, muhattap olmayı tercih ettiği aktörlerin niteliğidir ki, bu araştırmanın temel problemi açısından önemli olan da budur. ABD, Birleşik Müşterek Görev

---

⁶⁶ Fact Sheet: Strategy to Counter the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL), (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/fact-sheet-strategy-counter-islamic-state-iraq-and-levant-isil>, 8 Mayıs 2018.

⁶⁷ Pamela Engel, “Obama on ISIS: 'We Do Not Yet Have A Complete Strategy'”, **Businessinsider**, June 8, 2015, (Çevrimiçi), <http://www.businessinsider.com/obama-on-isis-we-do-not-yet-have-a-complete-strategy-2015-6>, 8 Mayıs 2018.

Gücü tarafından yürütülecek olan Doğal Kararlılık Harekatı kapsamında hangi devletlerle ne şekilde bir hareket icra edeceğini Eylül 2014’de, o tarihte belli bir stratejiye sahip görünmese de, NATO zirvesi vesilesiyle açıklamıştır. Bu çerçevede, aralarında Bahreyn, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar’ın olduğu Arap ülkeleri ve Kanada, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda ve Britanya gibi Batılı devletlerden meydana gelen 75 üyeli bir koalisyon gücü oluşturulmuş ve bu güç Ekim 2014’de IŞİD’e karşı fiili askeri hareketleri başlatmıştır.⁶⁸ Kara unsurlarının yer almadığı, insanlı ve insansız hava unsurlarından oluşan koalisyon gücü, bu tarihi takip eden üç yıl boyunca IŞİD güçlerinin Irak ve Suriye’de yenilmeye başlandığı tarih olan Ağustos 2017’ye kadar, bu iki ülkede toplam 24.566 sortilik görev icra etmiş, hareketin toplam maliyeti aynı tarih itibarıyla 14 milyar 356 milyon dolara ulaşmıştır.⁶⁹ Ancak, burada önemli olan husus, Irak ve Suriye’de gerçekleştirilecek geniş çaplı bir çatışmada ciddi kayıplar verilebileceği endişesiyle kara birliklerinin etkin olarak kullanılamamış olması ve hava unsurlarıyla düzenlenen saldırıların yeterli sonucu verememesidir. İşte bu nedenle, ABD, belirtilen üç yıllık süreçte IŞİD’le mücadelede farklı ortaklık arayışlarına yönelmiş; bu doğrultuda yeni bölgesel ittifak ilişkileri tesis etmeye odaklı bir strateji benimsemiş; ve nihayet, Selefi cihatçı harekete karşı devlet-dışı aktörlerle birlikte hareket edebileceği sonucuna varmıştır. Böylece, Obama Yönetimi, Suriye’de ayrılıkçı Kürt milliyetçisi Demokratik Birlik Partisi’nin (Partiya Yekîtiya Demokrat, PYD) silahlı kolu olan YPG terör örgütüne; Irak’ta ise IKBY’ye bağlı Peşmerge kuvvetlerine askeri eğitim ve donatım desteği sağlamaya karar vermiştir. Söz konusu güvenlik yardımı programlarının sebep ve sonuçları, bu araştırmanın vaka çalışmaları bölümünde ele alınacağı için burada ayrıntılı olarak üzerinde durulmayacaktır. Bu aşamada belirtilmesi gereken, Irak ve Suriye’de uygulanan güvenlik yardımı programlarının, devlet-dışı aktörler olan otonom bir yönetime (IKBY) ve bir terör örgütüne (YPG) yapılması açısından devrim niteliğinde olduğudur.

---

⁶⁸ The Global Coalition Against Daesh, (Çevrimiçi), <http://theglobalcoalition.org/en/partners/>, 8 Mayıs 2018.

⁶⁹ Operation Inherent Resolve, Targeted Operations to Defeat ISIS (Çevrimiçi), <https://www.defense.gov/OIR/>, 8 Mayıs 2018.

Kuşkusuz, ABD daha önceki dönemlerde de devlet-dışı silahlı militan örgütlenmelere askeri yardımda bulunmuştur. Bu bölümün birinci kısmında değinilen Montagnardlara ve Nikaragua’da rejime karşı savaşılan Kontralara sağlanan eğitim ve donatım desteği bu tip yardımlara birer örnektir. Ancak, bu yardım faaliyetlerinin hemen hepsi örtülü hareketler kapsamında gerçekleştirilmiş, silah tedariki ve eğitim desteği genellikle ABD haberalma topluluğu tarafından planlanarak icra edilmiştir. Irak’ta ve Suriye’de yürütülen eğit-donat çalışmalarını farklı kılan ise, bu programların Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından Anayasal yetkilerle federal bütçeden ayrılan resmi fonlar üzerinden yürütülmesidir. ABD, bu yardımların yasallığını savunmak adına, Peşmerge güçlerinin IKBY’nin meşru silahlı gücü olduğunu, YPG’nin ise Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistanê, PKK) terör örgütüyle bir ilişkisi olmadığını, dolayısıyla terör örgütü sayılmayacağını savunmaktadır.⁷⁰ Kuşkusuz, bu iddia kabul edilebilir olmaktan uzaktır. Peşmerge güçlerinin Irak Anayasası’na göre belli bir meşruiyeti olduğu varsayılsa bile, YPG’nin PKK ile örgütsel bağlantısı olması nedeniyle eğit-donat faaliyetlerinden yararlanmasının ciddi hukuksal, siyasi ve askeri sorunları beraberinde getirdiği açıktır. Bu sorunlar ve örgütler arasındaki ilişki, beşinci bölümde Suriye ile ilgili vaka çalışmasında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Peşmerge güçlerine ve YPG’ye yapılan askeri yardım, IŞİD’in Irak ve Suriye’deki yayılmasını durdurup, bölgedeki Selefi cihatçı terör oluşumunu önemli ölçüde yok etmeye yardım etmiştir. Irak’ta, Mart-Nisan 2015’de Tikrit⁷¹, Haziran

---

⁷⁰ ABD devlet kurumlarının ve yetkililerinin YPG-PKK ilişkisiyle ilgili açıklamalarında mutlak bir bütünlük ve tutarlılık olduğundan söz etmek mümkün değildir. Bazı kurumlar ve yetkililer, yaptıkları açıklamalarda YPG’nin bir terör örgütü olmadığını ve PKK ile ilgisinin bulunmadığını iddia ederken, bazı açıklamalarda tam tersi ifadeler kullanılmıştır. YPG’nin asli unsuru olduğu SDG’nin PKK ile bir ilgisi olmadığı yönündeki Savunma Bakanlığı brifingi için bkz.: <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/1359137/department-of-defense-press-briefing-by-general-jarrard-via-teleconference-from/> (Çevrimiçi), 9 Mayıs 2018. Tam tersi yöndeki bir açıklamaya örnek olarak eski Savunma Bakanı Ash Carter’ın YPG-PKK ilişkisini doğruladığı konuşması için bkz.: <https://www.c-span.org/video/?c4591976/def-sec-carter-us-backed-syrian-kurdish-group-shares-ties-terror-group-pkk>, (Çevrimiçi), 9 Mayıs 2018.

⁷¹Hamdi Alkhshali, Jomana Karadsheh, “Iraqi Forces Take Back Tikrit From ISIS, Official Says”, CNN, 31 March 2015, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2015/03/31/middleeast/iraq-isis-tikrit/>, 9 Mayıs 2018.

2016'da Felluce işgalden kurtarılmış⁷²; Suriye'de ise, Mart 2017'de Palmira⁷³, Ekim 2017'de Rakka⁷⁴, Kasım 2017'de ise Deyr-i Zor IŞİD'den geri alınmıştır.⁷⁵ Ancak, ABD'den askeri yardım alan Peşmerge güçleri ve YPG, temin ettikleri silah ve mühimmatla Irak ve Suriye'de tarihsel ve siyasi olarak Kürt etnisitesine ait olduğunu iddia ettikleri bölgelerde kontrol sağlamak için kuvvete başvurmuşlar; bu amaç doğrultusunda sivil yerleşim merkezlerini işgal etmişler; dahası, Irak, Suriye ve Türkiye güvenlik güçleriyle doğrudan çatışmaya girmişlerdir. Peşmerge güçlerinin Ninova'da Araplara ait konut ve işyerlerini kullanılamaz hale getirdiği uluslararası medya ve yardım kuruluşları tarafından açıkça belgelenmiştir.⁷⁶ YPG'nin ABD'den sağladığı silah, mühimmat ve eğitim desteği ile gerçekleştirdiği saldırılarla Suriye'nin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğüne tehdit oluşturduğu⁷⁷; temin ettiği askeri desteği PKK'nın ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği odaklı ideolojik ve siyasi hedefleri doğrultusunda kullanmak suretiyle bölgede ciddi güvenlik riskleri yarattığı ise aşikardır.⁷⁸ Meydana gelen bu kaygı verici gelişmeler, Peşmerge ve YPG'nin IŞİD'e karşı yürütülen savaşta gösterdikleri etkinliği sorgulamaya açık hale getirmektedir. Devlet-dışı aktörlere sağlanan silah desteği sonucunda ortaya çıkan yeni tehdit ortamı, ABD güvenlik yardımı programları altında yürütülen eğit-donat faaliyetlerinin radikal Selefi cihatçı terör yapılanmalarıyla mücadele faaliyetlerinde sergilediği yararı ve meşruiyeti ciddi biçimde zedelemektedir. 11 Eylül sonrasında ABD'nin yürüttüğü güvenlik yardımı programları elbette Ortadoğu'da ve daha geniş

---

⁷² Associated Press, "Iraqi commander: Fallujah 'Fully Liberated' From ISIS", **Fox News**, 26 June 2016, (Çevrimiçi), <http://www.foxnews.com/world/2016/06/26/iraqi-commander-fallujah-fully-liberated-from-isis.html>, 9 Mayıs 2018.

⁷³ Martin Chulov, "Syrian Regime Recaptures Palmyra From Islamic State", **The Guardian**, 2 March 2016, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/02/syrian-regime-recaptures-palmyra-from-islamic-state>, 9 Mayıs 2018.

⁷⁴"Raqqqa: IS 'capital' Falls to US-backed Syrian Forces", **BBC**, 17 October 2017, (Çevrimiçi), <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41646802>, 9 Mayıs 2018.

⁷⁵Hamdi Alkhshali, Frederik Pleitgen, Laura Smith-Spark, "ISIS Ousted From Last Major City In Syria, State Media Reports", **CNN**, 3 November 2017, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2017/11/03/middleeast/syria-isis-deir-ezoz/index.html>, 9 Mayıs 2018.

⁷⁶"Peşmerge Güçleri Arapların Evlerini Yikti mi?", **BBC**, 20 Ocak 2016, (Çevrimiçi), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160119_af_orgutu_kurtler_irak, 9 Mayıs 2018.

⁷⁷ Elif Sudagezer, "YPG, Türkiye'ye Karşı NATO Ülkelerinin Silahlarını Kullanıyor", **Sputniknews**, 2 Şubat 2018, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/columnists/201802011032065099-ypg-pyd-pkk-turkiye-zeytin-dali-harekati-operasyon-abd-isis-karsiti-koalisyon-nato-bati-silah-destegi-suriye-afrin-gorus/>, 9 Mayıs 2018.

⁷⁸"YPG PKK İle Ne Kadar Bağlantılı?", **DW**, 22 Ocak 2018, (Çevrimiçi), <http://www.dw.com/tr/ypg-pkk-ile-ne-kadar-ba%20C4%9Flant%20C4%B1%20C4%B1/a-42261886>, 9 Mayıs 2018.

anlamda MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika) bölgesinde IŞİD'e karşı yürütülen savaşla sınırlı kalmamıştır. Uluslararası politik şartlar farklı coğrafyalardaki devletlerle olan ittifak ilişkilerinin de güçlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmış, bu kapsamda bazı Orta Asya devletleri de güvenlik yardımı programlarından yararlanmışlardır. Ancak, bu yardımları alan devletlerde önemli insan hakları ihlallerinin görülmesi de, yürütülen güvenlik işbirliği programlarının, özellikle ABD iç hukukundaki askeri yardımı insan haklarına bağlayan düzenlemeler açısından sorunlu olduklarını göstermektedir. Tacikistan'da 2016'dan sonra insan haklarında kötüleşme görüldüğü bilinmesine karşın, bu ülkenin ABD Silahlı Kuvvetleri envanterindeki fazla silah ve mühimmatın teminini sağlayan İhtiyaç Fazlası Savunma Malzemesi (Excess Defense Articles, EDA) hibe programından yararlanması gündeme gelmiştir.⁷⁹ Benzer biçimde, bağımsız bir federal kuruluş olan ABD Dini Özgürlükler Komisyonu Türkmenistan'ı insan hakları açısından 'özel olarak izlenecek ülke' konumuna almasına rağmen, bu ülke de, yeni kurulan donanması için ABD'nin sağladığı eğitim faaliyetlerinden yararlanmaktadır.⁸⁰ Dini özgürlüklerin kısıtlandığı rapor edilen Özbekistan güvenlik güçlerine de EDA programı vasıtasıyla zırhlı araç temini ve sınır koruma eğitimi verildiği bilinmektedir.⁸¹

Sonuç olarak, yukarıda açıklanan tarihsel gelişim sürecinden de anlaşılacağı üzere, ABD güvenlik yardımı programları 2. Dünya Savaşı'ndan bugüne bu ülkenin politik, ekonomik ve askeri çıkarlarını gözeten bir güvenlik anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde sözkonusu programların belirli yasalarla ve Anayasal değiştirmelerle insan haklarını önceleyecek şekilde düzenlendiği gösterilecektir. Buna karşın, güvenlik alanında yardım kavramı Washington'daki karar alıcılar tarafından ABD iç hukuku normlarının ve teamüllerinin öngördüğü ilkeler doğrultusunda değil, güç üzerinden tanımlanabilecek katı bir rasyonel çıkar hesabı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bunun sonucu da, yardım alan devlet ve devlet-dışı aktörlerin sebep oldukları insan hakları ihlalleri; alıcı ülkelerde meydana gelen siyasi istikrarsızlık; ve bu faaliyetlerin yürütüldüğü

---

⁷⁹ The U.S. Commission on International Religious Freedom (USCIRF), **Annual Report**, 2015, p. 124.

⁸⁰ **Ibid.**, p. 74.

⁸¹ **Ibid.**, p. 80.

coğrafyalarda barış ve güvenliğe yönelik ciddi tehditlerdir. Şaşırtıcı olan ise, ABD'nin Ford ve Carter Yönetimi dönemlerinde insan hakları hukuku ilkelerinin güvenlik yardımı programları için bir bağlayıcılık oluşturduğu kabul edilmesine rağmen, sonrasında ve günümüzde bu güç politikasında ısrar edilmesidir. Oysa ABD 1970'lerde, tam da Frost'un belirttiği biçimde, güvenlik politikasında izleyeceği etik davranış seçenekleri olduğunu kabul etmiş, Yasama, silah ve eğitim yardımlarını kısıtlayacak önemli düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Ancak, daha sonra, 2000'li yılların başından itibaren, Yürütme'nin öncelendiği politik çıkarlar ve güvenlik kaygıları uğruna bu normlar görmezden gelinmeye başlanmıştır. ABD'nin, Frost'un normatif kuram çerçevesinde ortaya koyduğu kurumlar hiyerarşisi içinde yer alan bir moral varlık olarak var olduğunu kabul etmesi; öte yandan, siyasi nedenlerle bu ahlaki duruşu reddedişi, güvenlik yardımının tarihsel gelişim sürecindeki en dramatik çelişkidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD GÜVENLİK YARDIMI SİSTEMİ VE PROGRAMLARI

ABD güvenlik yardımı sisteminin yapısı, işleyişi ve programları, aynı güvenlik yardımı kavramlarında olduğu gibi, ilk bakışta karmaşık görünse de aslında anlaşılabilir bir gruplandırma mantığı ile tasarlanmıştır. Sistem içindeki kurumların yetki ve görevleri tarihsel gelişim süreci içinde belirginleşmiş ve somutlaşmış, uygulanan yardım faaliyetleri aynı süreçte çeşitlense de, çoğu yardım projesi standart program paketleri haline getirilmiştir. Başta eğitim-donat faaliyetleri olmak üzere, bugün yürütülen güvenlik yardımı programlarından çoğu, bu bölümde açıklanacak olan sözkonusu paket programlar dahilinde planlanmakta, yasalaştırılmakta, bütçelendirilmekte ve icra edilmektedir. Değişen, bu standart paket programların alıcıya göre yapılandırılan içeriğidir. Ayrıca, devletlere ve devlet-dışı aktörlere yapılan tüm savunma yardımları Yasama tarafından onaylanan, belirli bir bütçe tahsisatı yapılan ve bu çerçevede ABD iç hukukuna göre yasal kabul edilen programlardır. Haberalma topluluğu tarafından yürütülen örtülü eğitim-donat hareketleri hariç, bugün hayata geçirilmiş olan tüm yardım programları, Savunma Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından planlanıp yürütülen, yardım yapılacak devlete veya devlet-dışı aktöre özel programlardır. Bu bölümde, ABD güvenlik yardımı bürokrasisinin işleyişi, ölçme ve değerlendirme sistematigi, güvenlik yardımı programlarının kısa tanıtımı ve güvenlik yardımlarındaki güncel sorunlar genel hatlarıyla ele alınacak; ardından, yardımların dayandığı hukuksal çerçeve ve vaka çalışmalarında ölçüt olacak geçerli yasal düzenlemelerin neler olduğu, uluslararası hukuk ve ABD iç hukuku kapsamında ortaya konacaktır.

3.1. Güvenlik Yardımı Sistemi

Güvenlik yardımı programları, araştırmanın ilk iki bölümündeki birincil ve ikincil kaynaklarda gösterildiği gibi, öncelikle ABD'nin ulusal çıkarları ve dış politika hedefleri gözetilerek planlanmakta ve yürütülmektedir. 11 Eylül sonrasında sistemin yapılanmasındaki ilk önemli çalışma, 2003 yılında dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld tarafından Müşterek Stratejik Planlama Sistemi'nin bir parçası olarak geliştirilen Güvenlik İşbirliği Rehberi'dir. Rehber ile, dünyanın farklı

bölgelerinde ABD Silahlı Kuvvetleri'nin hareketlerini yürütmekten sorumlu olan Coğrafi Muharebe Komutanlıkları (Geographic Combatant Commanders, GCC), yıllık Harekat Alanı Güvenlik İşbirliği Planları'nı (Theater Security Cooperation Plan, TSCP) geliştirmek ve bakanlık onayına sunmakla görevlendirilmiştir.¹ Rehberin 2005 yılında yayınlanan nüshası, 11 Eylül sonrası güvenlik işbirliğinin planlama sürecini belirleyen önemli resmi belgelerden biridir. Rehberde yeni ortaklıkların öncelikleri ve mevcut ortaklıkların kapasite inşasının nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili bir yol haritası belirlenmiştir.² Bu kapsamda, TSCP belgeleri eskisi gibi sadece GCC'lere değil, doğrudan Muharip Komutanlıklara da (Combatant Commands, COCOM) gönderilmeye başlanmıştır ki, bunun anlamı, güvenlik yardımı sisteminde yer alan aktörlerin sayısal olarak artması ve sistemin daha geniş bir güvenlik bürokrasisine yayılmış olmasıdır.³ Aşağıda görüleceği gibi, bu gelişmeler aslında 11 Eylül sonrasında güvenlik yardımlarının, kısmen de olsa,

---

¹Rehberin özgün ismi 'Security Cooperation Guidance'dır. Tam ismi 'Joint Strategic Planning System' olan JSPS, ABD Genelkurmay Başkanı'nın, dördüncü bölümde açıklanacak olan ABD Kanunnamesi'nde yer alan Md. 10 kapsamındaki sorumluluklarını yerine getirmesi, küresel bir perspektifi idame ettirmesi ve Başkan ile Savunma Bakanı'na askeri danışmanlık sağlaması için izlenen yöntemdir. Burada JSPS'in bir strateji belgesi olmadığını kavramak önemlidir. JSPS, Genelkurmay Başkanı'nın görevini ilgili yasalar çerçevesinde nasıl ifa edeceğini ve ordu, Savunma Bakanlığı ve Yürütme ilişkilerinin ne şekilde düzenleneceğini belirten bir metodolojiyi ifade eder. JSPS ile ilgili güncel bir değerlendirme için bkz.: Michael McGauvran, "A Primer for: The Joint Strategic Planning System (JSPS), Guidance for Employment of the Force (GEF), Joint Strategic Capabilities Plan (JSCP), the Adaptive Planning and Execution (APEX) System, and Global Force Management (GFM)", The United States Naval War College, Joint Military Operations Department, NWC 2061G, 2017. GCC'ler, ABD anakarası dışında, Afrika (AFRICOM), Merkez (CENTCOM), Avrupa (EUCOM), Hint-Pasifik (INDOPACOM), Kuzey (NORTHCOM) ve Güney (SOUTHCOM) olmak üzere altı coğrafi bölgedeki askeri faaliyetlerin tümünü yürüten en büyük askeri birimlerdir. GCC sorumluluk bölgeleri için bkz.: Unified Command Plan (Çevrimiçi), <https://www.defense.gov/About/Military-Departments/Unified-Combatant-Commands/>, 11 Haziran 2018. TSCP ise, GCC'lerin bölgedeki müttefik ve ortaklarla ilişkilerini düzenleyen yıllık planlardır. Bu araştırma kapsamında güncel veya geçmiş TSCP'lerin çevrimiçi veya basılı asıllarına veya kopyalarına muhtemel gizlilik nedenleriyle ulaşamamıştır. TSCP'lerle ilgili bir inceleme için bkz.: Gregory L. Hager, "Supporting and Integrating Theater Security Cooperation Plans", **USAWC Strategy Research Project**, U.S. Army War College, 2004.

² Gregory J. Dyekman, "Security Cooperation: A Key to the Challenges of the 21st Century", p. 2, (Çevrimiçi), <https://ssi.armywarcollege.edu/pdf/files/PUB820.pdf>, 11 Haziran 2018. Bu kaynakta sözü edilen 2005 Güvenlik İşbirliği Rehberi, 5 Ocak 2010 tarihli ve 13526 Nolu Başkanlık Emri ile düzenlenen ABD Gizli Ulusal Güvenlik Bilgisi Sınıflandırma Seviyesi Sec.1.2.(2)'ye göre 'SECRET' (GİZLİ) derecesi ile sınıflandırılmış olup, erişime açık değildir.

³ **Ibid.**, p. 2. COCOM, altı bölgesel komutanlığa (GCC) beş görev komutanlığının da eklenmesiyle meydana gelen 11 ana komutanlığın her birini tanımlayan kısaltmadır. Bölgesel komutanlıklar haricindeki görev komutanlıkları şunlardır: Özel Operasyonlar Komutanlığı (SOCOM); Ulaştırma Komutanlığı (TRANSCOM), Stratejik Komutanlık (STRATCOM), Siber Komutanlığı (USCYBERCOM), Uzay Komutanlığı (SPACECOM).

Dışışleri Bakanlığı'nın sorumluluk alanından çıkararak Savunma Bakanlığı'nın hakimiyetine girdiğinin bir göstergesi niteliğindedir.

3.1.1. Organizasyonel Yapı

Güvenlik yardımı programlarının planlama ve icra süreci, hiyerarşik olarak yapılandırılmış üç katmanlı bir yapıda gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi, karar verme katmanındaki Yürütme ve Yasama; ikincisi, planlama katmanındaki Savunma Bakanlığı ve Dışışleri Bakanlığı; ncs ise, uygulama katmanındaki COCOM ve bununla eşgüdüm içinde çalışan ülke bykeliliklerinde bulunan güvenlik yardımı misyonlarıdır.

Karar verme katmanı, Yasama ve Yürütme'nin ortak olarak görev ifa ettikleri güvenlik yardımı iş sürecinin en st seviyesini temsil eder. Yürütme kapsamında, Başkanlık Ofisi, Ulusal Güvenlik Konseyi, İdare ve Bütçe Ofisi ile Hazine Bakanlığı, yapılacak yardımın türüne göre devreye girebilecek diğer Yürütme organlarıyla birlikte, yardımlar hakkındaki asli karar verici organlar olarak işlev görürler. Yasama kapsamında ise, Kongre'nin her iki kanadı Yürütme'nin talep ettiği yardım fonlarının onaylanmasından sorumludur.⁴

Planlama katmanında, Savunma Bakanlığı yapılanması içinde güvenlik yardımlarından sorumlu birim, Savunma Güvenlik İşbirliği Dairesi'dir (Defense Security Cooperation Agency, DSCA). DSCA'nın görevi, ortak tehlikelere karşı yabancı güvenlik güçlerinin kapasitelerini artırarak veya temelden inşa ederek ABD'nin ulusal güvenlik ve dış politika çıkarlarını korumaktır. Bu doğrultuda, DSCA, Yürütme, Savunma Bakanlığı ve Dışışleri Bakanlığı tarafından tanımlanmış amaçlar doğrultusunda güvenlik işbirliği programlarını yönetme; Savunma Bakanlığı'nın ilgili birimlerine icra rehberliği yapma; dış askeri satışlar için finans ve program uygulamalarını gerçekleştirme; ve güvenlik işgücü için uzun vadeli eğitim

---

⁴ Defense Security Cooperation Agency, Security Cooperation Overview and Relationships (evrimii), <http://www.samm.dsca.mil/chapter/chapter-1#C1.3.>, 12 Haziran 2018.

desteği sağlama görevlerini gerçekleştirmekle yükümlüdür.⁵ Dışişleri Bakanlığı içinde güvenlik yardımlarının planlanmasından sorumlu birim ise, Güvenlik Yardımı Ofisi'dir (Office of Security Assistance, OSA). Silahlanma Kontrolü ve Uluslararası Güvenlikten Sorumlu Bakan Yardımcısı'na bağlı Politik Askeri İşler Bürosu'na rapor veren OSA'nın üç temel görevi olup, bunlar; (i) ABD Kanunnamesi Md. 22 çerçevesinde yürütülen hibe programlarını yönetmek⁶; (ii) ABD Kanunnamesi Md. 10 çerçevesinde yürütülen yardımlara eşzamanlılık ve eşgüdümlülük sağlamak; (iii) Savunma Bakanlığı planlama çalışmalarına katılım yapmak ve bu çalışmaların eşgüdümünü gerçekleştirmektir.⁷

Uygulama katmanında güvenlik yardımlarının icrasından sorumlu olan temel birim ise COCOM yapılanması içinde yer alan ancak Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki büyükelçilik veya konsolosluklarda yerleşik olan Güvenlik İşbirliği Kuruluşları'dır (Security Cooperation Organizations, SCO). SCO'lar, bağlı oldukları COCOM üzerinden Savunma Bakanlığı'na rapor veren, yabancı bir ülkede güvenlik yardımı idaresini yürütmekle görevli yerel birimlerdir.⁸ Her bir SCO, yardım danışmanlık grubu, askeri grup, savunma ve askeri işbirliği ofisi, irtibat grubu ve

⁵ Defense Security Cooperation Agency, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/about-us/mission-vision-values>, 12 Haziran 2018. Savunma Bakanlığı içinde yardım programlarının planlanmasından sorumlu olan DSCA dışında birimler ve makamlar da mevcut olup, bunlar aşağıdaki gibidir:

i. Politikadan Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı (Under Secretary of Defense for Policy, USD/P)

ii. Denetimden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı (Under Secretary of Defense, Comptroller, USD/C).

iii. Satınalma, Teknoloji ve Lojistikten Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı, (Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology, and Logistics, USD/AT&L).

iv. Personel ve Hazırlıktan Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı (Under Secretary of Defense, Personnel and Readiness, USD/P&R).

v. Maliyet Değerlendirme ve Program Tespit Ofisi (Cost Assessment and Program Evaluation Office, CAPE).

vi. Savunma Teknoloji Güvenlik Ajansı (Defense Technology Security Agency, DTSA).

vii. Silahlı Kuvvetleri Daireleri (Military Departments, MILDEPs).

Savunma Bakanlığı içindeki bu birimlerin, Dışişleri Bakanlığı içinde güvenlik yardımından sorumlu birim ve makamlara oranla görece daha kapsamlı ve sayıca daha fazla olması, güvenlik yardımı alanına sivil bürokrasiden çok askeri bürokrasinin hakim olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

⁶ABD Kanunnamesi'nde Güvenlik Yardımı programlarını düzenleyen Madde 22 ve Madde 10 araştırmanın dördüncü bölümünde Hukuksal Düzenleme başlığı altında inceleneceğinden burada haklarında ayrıntılı bir açıklama yapılmamıştır.

⁷Office of Security Assistance, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/t/pm/sa/>, 12 Haziran 2018.

⁸ Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, p. 212, 2010, (Çevrimiçi), http://www.jcs.mil/Doctrine/dod_dictionary/, 12 Haziran 2018.

savunma ataşesinden oluşmaktadır.⁹ SCO'ların sorumlulukları yedi temel alanda toplanmış olup, bunlardan birincisi, ilgili ülkeye yapılacak askeri satışlar sözkonusu olduğunda savunma araçları ve hizmetleriyle ilgili idari işlerdir. SCO içindeki ilgili görevli, sözkonusu satıştan sorumlu yönetici ile ev sahibi ülke arasında aracı işlevi görerek, ev sahibi ülkenin silahlı kuvvetleri için zaruri olduğu düşünülen savunma gereçleri ve hizmetleri hakkında Savunma Bakanlığı'ndan, açık kaynaklardan ve doğrudan silah tedarikçilerinden bilgi temin etmekle yükümlüdür. İkinci sorumluluk alanı, eğitim idaresidir. SCO, Savunma Bakanlığı tarafından sevk ve idare edilen veya sözleşmeyle yürütülen tüm eğitim faaliyetlerinin eşgüdümünden sorumludur. Güvenlik kontrolünden geçirilmiş ev sahibi ülke görevlilerine İngilizce dil desteği vermek ve taktik eğitim ile teknik beceriler kazandırmak bu faaliyetlerin içindedir. Üçüncü sorumluluk alanı, program izlemesidir. Bu kapsamda, bir SCO'nun görevi, ABD menşeli donatı, eğitim ve diğer hizmetleri ev sahibi ülkenin kuvvet yapısı ile bütünleştirmek, programları takip etmek ve sözkonusu yardımların üçüncü taraflara geçmesi halinde ev sahibi ülkeyi bu yardımların imha edilmesi hakkında uyaraktır.¹⁰ Dördüncü sorumluluk alanı, ev sahibi devletin askeri kabiliyet ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve planlamasıdır. Bu görev, özellikle Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın planlama ve bütçe dönem faaliyetleri için önemlidir. SCO, bu çerçevede, yardım faaliyetlerinin ABD çıkarlarını destekleyici mahiyette olmasını ve ortaklık yapılan ülkenin ihtiyaçlarına uygun yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür. Beşinci sorumluluk alanı, yönetim desteğidir ki, aslında bu destek, diğer tüm askeri ve diplomatik misyonlardaki idari görevlerle aynıdır. Bunlar arasında, personelin konaklama işlemleri, sağlık hizmetleri, nakliye, lojistik destek ve seyahat organizasyonları gelmektedir. Altıncı sorumluluk alanı, kuvvet etkinliğini artırma, standartlaştırma, müşterek çalışmayı teşvik ve diğer savunma işbirliği önlemlerinin alınmasıyla ilgilidir. ABD Silahlı Kuvvetleri'nin ortak ülkelerin silahlı kuvvetleriyle uyum içinde faaliyet gösterebilmesi bir yardım programının amacına ulaşması için büyük önem taşıdığından, bu madde programın başarısı açısından

⁹ Green Book, Defense Institute of Security Cooperation Studies, p. 1, 2017, (Çevrimiçi), http://www.discs.dscs.mil/documents/greenbook/04_Chapter.pdf, 12 Haziran 2018.

¹⁰ Üçüncü sorumluluk alanı çerçevesinde, SCO'nun ilgilendiği dört temel konu vardır. Bunlar sırasıyla (i) ülkeye yapılan yardımı denetlemek için etkin bir donatım şeffaflık programı; (ii) verilen donatıların güvenliği; (iii) yardımın sadece amacı için kullanılması; (iv) donatı transferinin veya imhasının ABD yönetmeliklerine göre yapılmasıdır.

önemlidir. Son olarak, danışmanlık ve eğitim desteğiyle ilgili irtibat görevleri gelmektedir ki, bunlar arasında, ev sahibi ülke törenlerine katılmak, tatbikatlarda gözlemci olarak bulunmak ve ABD Büyükelçiliğini temsil etmek gibi protokol görevleri bulunmaktadır.¹¹

3.1.2. Program Seçimi, Bütçe Tahsisatı ve Onay Süreci

Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'na değerlendirme için gönderilecek yardım programları taleplerinin büyük bir bölümü ilgili COCOM ve büyükelçilikler tarafından hazırlanarak her iki bakanlığa gönderilmektedir. COCOM ve büyükelçiliklerden gelen talepler, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın aşağıda belirtilen birimleri tarafından incelemeye alınmaktadır.¹² Savunma Bakanlığı içinde sözkonusu taleplerle ilgili çalışmaları değerlendirmekle sorumlu olan birim Savunma Bakanlığı Politika Ofisi'dir. (Office of the Secretary of Defense/Policy, OSD/P). OSD/P, Özel Harekat Kabiliyetleri ve Terörle Mücadeleden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı'na (Deputy Assistant Secretary of Defense for Special Operations Capabilities and Counterterrorism) bağlı olarak çalışmaktadır. Dışişleri Bakanlığı içinde büyükelçiliklerden gelen güvenlik yardımı taleplerini incelemek ve yardımları planlamakla görevli birim ise Politik-Askeri İşler Bürosu'dur. (Bureau for Political-Military Affairs). Büro, güvenlik yardımı taleplerini Terörle Mücadele Koordinatörü Ofisi (Office of the Coordinator for Counterterrorism, S/CT), bölge büroları ve ABD Dış Yardım Yöneticisi Ofisi (Office of the Director of U.S. Foreign Assistance) ile birlikte değerlendirmekte, bu değerlendirme sonuçlarını bakanlığın hukuk ve Kongre irtibat görevlilerine iletmektedir.¹³

Hangi taleplere öncelik tanınacağına karar verilince, her iki bakanlık içinde doğrudan bakanlara gönderilecek nihai önerileri seçmek için ortak bir Savunma-Dışişleri değerlendirme komitesi kurulmaktadır. Hayata geçirilmesine karar verilen yardımları içeren program memorandumunu her iki bakan tarafından da imzalandıktan sonra (bakanlar bu önerileri veto etme hakkına sahiptir), Savunma Bakanlığı bu

---

¹¹ *Ibid.*, p. 11-15.

¹² Nina M. Serafino, "Security Assistance Reform: 'Section 1206' Background and Issues for Congress", **Congressional Research Service Report**, 7-5700/RS22855, 2014, p. 10.

¹³ *Ibid.*, p. 11.

memorandumları onaylanmaları için Yasama'nın her iki kanadındaki silahlı kuvvetler, dış ilişkiler ve tahsisat komitelerine standart bir bildirge formatında göndermektedir. Tahsis edilmesine karar verilen fonlar, bu bildirgelerin gönderim tarihinden 15 gün sonra kullanıma açılırlar. Genel bir kaide olarak, aralarında eğitim donat programlarının da olduğu tüm güvenlik yardımlarının hukuksal düzenlemesi ve bütçelendirmesi, aslında bir tür 'bohça yasa' olan Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası (National Defense Authorization Act, NDAA) içinde kanunlaştırılır. NDAA, Savunma Bakanlığı harcamalarını belirleyen ve her yıl düzenli olarak Yasama'nın onayından geçerek bir sonraki yıl için geçerli olacak şekilde yürürlüğe giren ABD'nin temel savunma bütçesi yasasıdır.¹⁴

11 Eylül sonrası dönemde federal bütçeden güvenlik yardımı için her sene artan miktarlarda ödenek ayrılarak Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın kullanımına tahsis edilmiştir. ABD, 2006 ile 2016 arasındaki on yıl içinde tüm güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliği programları için toplam 204.6 milyar dolarlık bir bütçe ayırmıştır.¹⁵ Bu meblağın 115.4 milyar dolarlık bölümünü, yılda ortalama 10.5 milyar dolarla Savunma Bakanlığı; 89.2 milyar dolarlık bölümünü ise, yılda ortalama 8.1 milyar dolarla Dışişleri Bakanlığı finanse etmiştir.¹⁶ Bu programlardan, NDAA 2016 içinde yer alan ve yasanın 1206., 1207. ve 1208. bölümleri ile düzenlenen eğitim-donat faaliyetleri, 'çift-anahtar' denen mekanizma ile

---

¹⁴ Bu kısımda anlatılan süreç, güvenlik yardımı programları içinde yer alan ve 2006 NDAA Bölüm 1206 kapsamında kanunlaştırılan eğitim-donat faaliyetleri esas alınarak açıklanmıştır (Section 1206 of the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2006). Bunun nedeni, eğitim-donat faaliyetlerinin ağırlıklı olarak sözkonusu yasa çerçevesinde yürütülüyor olmasıdır. Bu nedenle, ABD güvenlik bürokrasisinde ve akademik literatürde eğitim-donat faaliyetlerine 'Bölüm 1206' programları da denmektedir. Bölüm 1206, 2015 NDAA'de Bölüm 2282 (Section 2282) olarak değiştirilmiştir. NDAA kapsamındaki Bölüm 1206 için bkz.: NDAA 2006, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ163/pdf/PLAW-109publ163.pdf>, 13 Haziran 2018. Bölüm 1206 yardımları kapsamında güvenlik yardımı sürecinin işleyişi ile ilgili ayrıntılı bir açıklama için bkz.: Joseph A. Christoff, "Section 1206 Security Assistance Program--Findings on Criteria, Coordination, and Implementation", **United States Government Accountability Office Letter**, GAO-07-416R, 2007. Yasayla ilgili bir değerlendirme için bkz.: Federation Of American Scientists, "Section 1206 Report, Public Law 108-375", (Çevrimiçi), <https://fas.org/irp/agency/dod/1206report.pdf>, 13 Haziran 2018.

¹⁵ Susan B. Epstein, "U.S. Security Assistance and Security Cooperation Programs: Overview of Funding Trends", **Congressional Research Service Report**, 7-5700, February 1, 2018, p. 3.

¹⁶ **Ibid.**, p. 3.

onaylanmaktadırlar.¹⁷ Çift-anahtar, nihai onayın Savunma Bakanı ve Dışişleri Bakanı ile birlikte verildiği yardım programlarını ifade eden bir tanımdır. Sistemin anafikri, dönemin Savunma Bakanı Robert Gates tarafından 2010 yılında Paylaşılmış Sorumluluk, Ortak Kaynaklar (Shared Responsibility, Pooled Resources, SRPR) konsepti çerçevesinde geliştirilmiştir. SRPR'a göre, üç ana para havuzunda biriktirilen meblağ üç ana dış politika alanı için kullanılmalıdır ki, bunlar, güvenlik kapasitesi inşası, istikrarlaştırma ve çatışma önlemesidir.¹⁸ Sisteme göre, havuz sistemini finanse etmek için her iki bakanlık da Kongre'den tahsisat talep etmekte, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı ilgili Misyon Şefi ve Savunma Bakanlığı'na bağlı ilgili Muharip Komutan'ın onayını gerektiren şartlar tamamlandıktan sonra hangi taleplerin hangi havuzdan karşılanacağına karar verilmektedir.¹⁹ Bölüm 1206 yardımları (şimdiki adıyla Bölüm 2282 yardımları), SRPR kapsamındaki çift-anahtar sistemiyle yürütülen programlar arasında en bilinen örnektir.²⁰

3.1.3. Ölçme ve Değerlendirme

Güvenlik yardımlarının planlanan hedeflerine ne ölçüde ulaştıklarının doğru ve hızlı olarak saptanabilmesi, programların politik ve askeri amaçlara erişmede ne kadar işlevsel olduklarını öğrenebilmek açısından önemlidir. Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı sürekli olarak bu doğrultuda belirli ölçme ve değerlendirme çalışmaları yapmakta, bu çalışmaların ne şekilde düzenlenebileceği ile ilgili öneriler geliştirmekte ve bu önerilerden uygun olanları hayata geçirmektedir. Arala²¹rında eğitim-donat faaliyetlerinin de bulunduğu askeri yardım programlarının böyle bir incelemeye tâbi tutulması gerektiği, güvenlik yardımlarını düzenleyen en üst devlet belgesi olan 23 Nolu Başkanlık Politika Yönetmeliği'nde (Presidential Policy Directive, PPD-23) öncelikli bir görev olarak açıkça belirtilmiştir. PPD-23'e göre,

¹⁷ Kavramın özgün dildeki karşılığı 'dual-key'dir. Jeffery E. Marshall, **Skin in the Game: Partnership in Establishing and Maintaining Global Security and Stability**, Washington, D.C., National Defense University Press, 2011, p. 29.

¹⁸ Nathan Finney, "A Culture of Inclusion: Defense, Diplomacy, and Development as a Modern American Foreign Policy", 26 September 2010, **Small Wars Journal**, p. 4., (Çevrimiçi), <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/553-finney.pdf>, 13 Haziran 2018.

¹⁹ **Ibid.**, p. 5.

²⁰ Sharif Calfee, et. al., "Security Cooperation, Security Assistance, and Building Partner Capacity: Enhancing Interagency Collaboration", **Joint Force Quarterly**, Issue 61, 2nd Quarter, 2011, p. 103.

²¹

ABD hükümeti güvenlik yardımı programlarını gözlemlemek ve değerlendirmek için ortak standartlar geliştirmek ve bu programların etki ve sonuçlarına ait bilgileri toplamakla mükelleftir.²² İlgi çekici olan ise, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı bünyesinde güvenlik yardımlarının etkinliğini ölçmek için bugüne kadar yetkin bir yöntem geliştirilememiş olmasıdır. Her iki kurum da, bu araştırmanın yazıldığı tarih itibarıyla, ölçme ve değerlendirmeye yönelik güvenilirliği kabul edilmiş bir metodolojiyi ortaya koyabilmiş görünmemektedir. Güvenlik yardımı programlarının amaçlarına ne derecede ulaştıklarını değerlendirmeye yarayan bir çalışma yöntemi olmadığı gibi, bu görevi yerine getirmekle yükümlü belirli bir devlet denetim birimi de yoktur. Sözü edilen görev, halen Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı Genel Müfettişliği ve Sayıştay tarafından yürütülmektedir. Savunma Bakanlığı tarafından kullanılan sayısal girdilere dayalı bir metodoloji 2013 yılında Kongre önünde tanıtılmış ancak uzmanlar tarafından yetersiz bulunmuştur.²³ Bunun üzerine OSD, RAND'dan güvenlik yardımlarının ölçülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili bir çalışma yapmasını istemiş, bunun üzerine kurum da 2016'da istenen çalışmayı tamamlayarak OSD'ye sunmuştur.²⁴ Literatürde ortaya konan metodolojinin etkinliğiyle ilgili henüz ayrıntılı bir inceleme bulunmamakla birlikte, RAND'ın önceki çalışmalarının bilimsel niteliği göz önüne alındığında, sözkonusu araştırma ile ölçme ve değerlendirme konusunda belirli bir ilerleme kaydedileceği varsayılabilir.

Aslında, hükümet içinde güvenlik yardımlarının başarısını ölçmek ve değerlendirmek için hiçbir sistematik düzen olmadığını iddia etmek doğru değildir. Aralarında eğit-donat faaliyetlerinin de bulunduğu programların performanslarını ölçmek ve bunların amaçlarına ne derecede ulaşabildiklerini saptamak için belli mekanizmalar oluşturulmuştur. Sorun, görüldüğü kadarı ile, büyük ölçüde, bunların merkezi bir otoritenin denetiminden uzak, oldukça dağınık bir düzen içinde faaliyet gösteriyor olmasıdır. Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve USAID, diğer ilgili devlet kurumları ile birlikte Güvenlik Alanı Değerlendirme Çerçevesi (Security

---

²² Presidential Policy Directive 23, **op. cit.**, p. 3.

²³U.S. Security Cooperation Review, **Neptune Report**, February 2016, p. 23.

²⁴ Jefferson P. Marquis, et. al., "Developing an AME Framework for DoD Security Cooperation", **RAND Corporation Report**, 2016.

Sector Assessment Framework, ISSAF) adı altında bir usuller rehberi oluşturmuştur. Buna göre, güvenlik yardımlarının değerlendirilmesinde 10 aşamalı bir analiz yöntemi uygulanmaktadır. Bu çerçevede, 1. ve 4. aşama arasındaki bölümde temel bilgi toplama ve analiz; 5. aşamada önceliklerin ve imkanların belirlenmesi; 6. ve 9. aşamaların arasındaki bölümde paydaşların siyasi isteklilik analizi; 10. aşamada ise stratejik tavsiyelerin yapılması yer almaktadır.²⁵ Çerçevenin belli bir analiz mantığı olmasına rağmen, güvenlik yardımlarının değerlendirmesinde ne derecede başarılı bir başvuru yöntemi oluşturabildiği tartışmalıdır. ABD resmi devlet belgelerinde ve güvenlik yazınında, en azından şu an için, ISSAF'in işlevselliğiyle ilgili bir sonuç çıkarılabilesine olanak verecek nitelikte bir çalışma mevcut değildir.

Bu metodolojik çerçeve arayışlarının dışında, güvenlik yardımlarının işlevselliklerinin farklı yöntemlerle değerlendirildiği kısmen başarılı çalışmalar da olmuştur. Bunlardan biri, Savunma Bakanlığı Genel Müfettişliğinin, aşağıdaki kısımda tanıtılacak olan Küresel Eğitim-Donat Programı isimli askeri eğitim ve donatım faaliyetlerinin başarısını ölçtüğü çalışmasıdır. Bu çalışmada, Genel Müfettişlik uzmanları, eğitim-donatı yardımcı alan 19 ülkede saha araştırmaları yapmışlar ve yardımcı etkinliğini ölçmek için 9 aşamalı bir kriter seti kullanmışlardır. Kullanılan kriterler sırasıyla, (i) ortak ülkenin aldığı yardımcı tutarı; (ii) ülkedeki terör saldırısı sayısı ile ölçülen tehdit seviyesi; (iii) ülkede hangi projelerin yürütüldüğü; (iv) ülkenin daha önce [ABD güvenlik yetkilileri tarafından] ziyaret edilip edilmediği; (v) ülkenin Bölüm 1206 Değerlendirme Çerçevesi isimli esasa göre incelenip incelenmediği; (vi) ülkenin kara, hava, deniz kabiliyeti; (vii) ülke ziyaretinin fizibilitesi; (viii) ülkenin bölgesel önemi olup olmadığı; (ix) ilgili GCC veya diğer devlet birimlerinin dile getirdikleri belirli konuların ve tahminlerin incelenmesi.²⁶ Genel Müfettişlik raporunun değerlendirilmesi, kuşkusuz, müstakil bir araştırmanın konusudur. Bu kısımda konu hakkında daha fazla ayrıntıya girilmeyecektir.

---

²⁵ Interagency Security Sector Assessment Framework, Guidance for the U.S. Government, United States Agency for International Development, October 1, 2010, p. 6.

²⁶ Evaluation of Department of Defense Efforts to Build Counterterrorism and Stability Operations Capacity of Foreign Military Forces with Section 1206/2282 Funding, Department of Defense Inspector General, Report No. DODIG-2017-099, July 21, 2017, p. 2.

Dışişleri Bakanlığı tarafından Performans Yönetim Çerçevesi (Performance Management Framework) adıyla yapılan bir başka tavsiye çalışmasına göre ise, güvenlik yardımlarının ölçümü, izleme (monitoring) ve değerlendirme (evaluation) olmak üzere iki ayrı aşamada gerçekleştirilmelidir. İzleme aşaması, performans bilgisinin toplanmasında ve herhangi bir yardım programının ilerlemesinde tatmin edici bir gelişme görülmediği zaman yapılması gereken ayar ve düzeltmelerin program yöneticilerine iletilmesi anlamına gelmektedir. Değerlendirme aşaması ise, nicel ve nitel bilgilerin toplanmasına hizmet eden çalışmaları ifade etmektedir.²⁷ Performans Yönetim Çerçevesi, esasen izleme ve değerlendirmeyi oldukça geniş perspektifte ele alma eğiliminde olan bir yaklaşımdır. Buna göre, ölçme ve değerlendirme işlemleri, herhangi bir güvenlik yardımı projesiyle ilgili daha önceden gerçekleştirilecek üç ayrı aşamayı takip edecek şekilde yapılandırılıp uygulanmalıdır. Bu aşamalardan birincisi, mevcut ABD stratejilerinin ortak ülke çıkarlarıyla birleştirilmesi; ikincisi, mevcut durumun kapsamlı değerlendirilmesi anlamına gelen durumsal analiz; üçüncüsü ise, güvenlik yardımına konu olan sorunun tanımlanması ve hedef ve amaçlara ulaşılması için izlenecek yolun belirlenmesi gibi unsurları içeren program tasarımıdır.²⁸ Performans Yönetim Çerçevesi bir hayli soyut ve anlaşılması zor bir dile sahiptir. Klasik kavramlarla ifade edilen ve fazlasıyla gelenekselci bir yaklaşımı yansıtan Çerçeve'ye, okuyanda heyecan uyandırmayan, kafa karıştırıcı bir belirsizlik hakimdir. Bu özellikleri haiz bir modelin, herhangi bir güvenlik yardımı programının etkinliğini ölçmede ve değerlendirmede ne derecede başarılı olabileceği tartışmaya açık görünmektedir. Literatürde ve resmi devlet belgelerinde Çerçeve hakkında ayrıntılı yorum ve analizlerin bulunmaması da bu yargıyı desteklemektedir.

Ölçme ve değerlendirme metodolojisi yetersizliği sorununa çözüm bulmak için yürütülen çalışmalar kapsamında, Ocak 2017'de bir başka gelişmeye tanık olunmuştur. Savunma Bakanlığı içinde, 5132.14 Numaralı Savunma Bakanlığı Yönergesi ile, Ölçme, İzleme ve Değerlendirme faaliyetleri için bir düzenleyici çatı

---

²⁷ Performance Management Framework for Security Sector Assistance, November 2016, p. 9. (Çevirmiş), <https://www.state.gov/documents/organization/268815.pdf>, 13 Haziran 2018.

²⁸ *Ibid.*, p. 8.

tesis edilmiştir.²⁹ Yönerge ile getirilen en önemli yenilik, güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliği programları için merkezi bir değerlendirme birimi kurulmasına karar verilmiş olmasıdır. Ancak, bugüne kadar bu birimin adı, yönetim şeması ve yetkileriyle ilgili resmi bir açıklama yapılmamıştır. Savunma Bakanlığı, Yönerge’de belirtilen çatıyı dört temel ilkeden hareket ederek oluşturmaya girişmiş olup; bu ilkeler (i) faydalılık (değerlendirme sonucunda elde edilen bilginin amaca yönelik olması); (ii) bağımsızlık (değerlendirmeyi yapan uzmanların bürokrasiden özgürlüğü); (iii) metodolojik ve analitik titizlik (değerlendirmelerin doğrulanabilir olması); (iv) maliyet etkinliği (beklenen faydanın harcanan kaynağa eşit veya fazla olması) şeklinde saptanmıştır.³⁰ Yönerge kapsamında oluşturulan bu ilkelere dayalı yeni kavramsal çatı da, bir ölçüde önceki girişimlerin soyutluğunu çağrıştırmaktadır. Kavramlarla anlatılmak istenen değerler bilindik ve alışılmıştır. Öte yandan, Yönerge’nin dili karmaşık ve anlaşılması güçtür. Ancak, burada dikkate değer olan, belgenin bir takım ilkeler çerçevesinde yapılandırılmış olmasıdır. Yukarıda sıralanan her bir ilke, aynı hukuk ilkeleri gibi, ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinin bundan böyle belirli normlar çerçevesinde değerlendirileceğini göstermektedir. Yönergenin bu özelliği, ABD güvenlik yardımı bürokrasisi içinde normatif kuramın öngördüğü bir ilkeselliği çağrıştıran küçük ama kayda değer bir tasarruf olarak okunabilir. Yine de, yönerge açık ve net bir kılavuz olmaktan uzaktır. Belirtilen amacına ulaşım ulaşmadığı ise tartışmalıdır. Sonuç olarak, bu ve benzeri girişimlere rağmen, güvenlik yardımlarında ölçme ve değerlendirmeye yarayan standardize edilmiş bir prosedür veya işlevsel bir metodolojinin geliştirilmediği ve bu görev için merkezi bir birimin sorumlu olmadığı anlaşılmaktadır.

---

²⁹ Kavramın özgün dildeki karşılığı ‘Assessment, Monitoring and Evaluation’dır. (AM&E). Thomas W. Ross Jr., “Pentagon Unveils Major Policy to Evaluate Security Cooperation Programs”, January 17, 2017. (Çevrimiçi), <http://modernizeaid.net/2017/01/pentagon-unveils-major-policy-evaluate-security-cooperation-programs/>, 14 Haziran 2018.

5132.14 Numaralı Savunma Bakanlığı Yönergesi için bkz.: DoD Instruction 5132.14: Assessment, Monitoring and Evaluation Policy for the Security Cooperation Enterprise, (Çevrimiçi), http://open.defense.gov/portals/23/Documents/foreignasst/DoDI_513214_on_AM&E.pdf, 14 Haziran 2018.

³⁰ **Ibid.**, p. 16.

3.2. Güvenlik Yardımı Programları

ABD güvenlik yardımı programları, askeri ve siyasi açıdan stratejik amaçlar; hukuksal açıdan dayandıkları yasal düzenlemeler; mali açıdan ise proje finansman türleri olmak üzere üç farklı ölçüte göre sınıflandırılabilir. Güvenlik bürokrasisi ve Amerikan güvenlik yazınında geçerli olan sınıflandırma ise, programların yürütüldükleri bakanlıklara, bir başka deyişle, tâbi oldukları yasalara göre yapılan ayrımdır. Bu kapsamda, ABD'nin ortaklarına, müttefik devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağladığı güvenlik yardımları, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın sahip olduğu yasal yetkiler çerçevesinde planlanıp icra edilen faaliyetler olarak iki gupta incelenebilir. Dışişleri Bakanlığı'nın yönetimindeki yardımlar, ABD Kanunnamesi Md. 22 ile tanınan yetkilere istinaden yürütüldüğü için Md. 22 (Title 22) yardımları olarak adlandırılmaktadır. Benzer biçimde, Savunma Bakanlığı'nın idaresindeki yardımlar da, ABD Kanunnamesi Md. 10'da verilen yetkiler çerçevesinde gerçekleştirildiği için Md. 10 (Title 10) yardımları olarak tanımlanmaktadır.³¹ İki bakanlığa ait programların çoğu, güvenlik yardımı ve güvenlik işbirliği çerçevesinde hazırlanan paket projeler, bazıları ise ülkeye-özel projeler olarak yürütülmektedir. Takip eden iki kısımda, bu programların isimleri, amaçları, kapsamaları, yürütmelerinden sorumlu birimler ve fon tahsistları hakkında temel bilgiler verilecektir. Araştırmanın amacı ABD güvenlik bürokrasisinin yapısını incelemek olmadığından, bu kısımda yardım programlarını planlayan, yürüten ve denetleyen karmaşık bürokrasi ayrıntılı olarak incelenmemiş; bunun yerine, sadece ABD güvenlik yardımlarını içeren hazır paketlerin kapsamı ve çeşitleri hakkında açıklayıcı, şematik bir çerçeve verilmiştir.

3.2.1. Savunma Bakanlığı Programları

Savunma Bakanlığı tarafından yürütülen programlar, üçüncü bölümdeki terminoloji açıklamasında belirtildiği gibi, güvenlik işbirliği faaliyetleri olarak da tanımlanmakta; ABD Kanunnamesi Md. 10 çerçevesinde planlanmakta; ve FAA ile AECA'ya uygun olarak yürütülmektedir. Bu çalışmanın araştırma ve yazım süreci

---

³¹ Her iki yasa da, takip eden dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında incelenecektir.

içinde, Savunma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen toplam 14 güvenlik yardımı programının faal halde olduğu saptanmıştır.³²

3.2.1.1. Dış Askeri Satışlar (Foreign Military Sales, FMS)

Yabancı ülkelere yapılan silah ve savunma gereçleri satışı, AECA tarafından düzenlenen ve Savunma Bakanlığı'nın yetki alanında olmakla birlikte Dışişleri Bakanlığı'nın yönetiminde gerçekleştirilen ve ABD dış politikasının asli aracı olarak kabul edilen programlardır. İstisnalar hariç, genelde alıcının ödeyeceği belirli bir meblağ karşılığında karşılıklı bir ticari akit çerçevesinde yapıldıklarından, aslında yardımdan çok işbirliği olarak tanımlanmaları doğrudur. AECA'nın 25(3). bölümündeki hükme göre, Başkan, ABD güvenliğinin tahkimi ve yardımın dünya barışına katkı sağlayacağına inanılması durumlarında, yabancı ülkelere savunma gereçleri ve hizmetleri satışının gerçekleştirilmesi için Kongre'ye başvurabilecektir.³³ Satışların Anayasal meşruiyeti Dışişleri Bakanlığı'nın güvenlik yardım yetkilerini düzenleyen ABD Kanunnamesi Md. 22'ye dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, FMS'in Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından ortak yürütülen hibrit bir program olduğu söylenebilir. FMS uygulamaları altında, ABD hükümeti ve yabancı devlet, Teklif ve Kabul Mektubu (Letter of Offer and Acceptance) adlı mutabakat belgesini imzalayarak hükümetten-hükümete (government-to-government) bir antlaşma yükümlülüğüne girerler. Finansman, alıcı devlet veya ABD devlet fonları tarafından karşılanır.³⁴

3.2.1.2. Dış Askeri Finansman (Foreign Military Financing, FMF)

Yabancı ülkelerin savunma gereçleri temin ve tedarigi için kullanılan bu program AECA tarafından düzenlenmiş olup, Başkan'a doğrudan yabancı ülke ve

---

³² Savunma Bakanlığı güvenlik yardımı programlarının sınıflandırılmasının yapıldığı ve içeriklerinin bulunduğu pek çok birincil ve ikincil kaynak vardır. Burada, birincil kaynak olarak, Bakanlık içinde yardımların plan ve icrasından sorumlu en üst merci olması nedeniyle DSCA'nın internet sitesinde yer alan resmi sınıflandırma ve açıklamalar kullanılmıştır. Bu resmi listede yer almayan tek program, Karşı-IŞİD Eğitim-Donat Fonu'dur (Counter-ISIS Train and Equip Fund, CTEF). Bu program, aşağıdaki kısımda 15. program olarak verilmiştir.

³³ AECA, Section 25(3). (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg729.pdf>, 16 Haziran 2018.

³⁴ Foreign Military Sales, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-sales-fms>, 16 Haziran 2018.

uluslararası kuruluşlara savunma gereçleri ve hizmetleri satışı için finansman yetkisini verir. FMF, yabancı ülkelere, FMS vasıtasıyla veya üretici kurumla yapılacak ticari sözleşme programları vasıtasıyla, ABD savunma gereçleri, hizmetleri ve eğitimi satın almalarına olanak tanımaktadır. Finansman, geri ödenmeyen hibe (non-repayable grant) veya doğrudan kredi (direct loan) yoluyla yapılabilmektedir.³⁵

3.2.1.3. İhtiyaç Fazlası Savunma Malzemesi (Excess Defense Articles, EDA)

Ortaklık yapılan ülkelerin silahlı kuvvetlerini modernize etmek için kullanılan EDA programı, ABD Silahlı Kuvvetleri envanterinde fazlalık olan kullanım dışı eskimiş savunma gereçlerinin yabancı ülkelere ve uluslararası kurumlara hibe edilmesi/satılması faaliyetlerini kapsar. İskontolu fiyat veya hibe yoluyla gerçekleşen programlar, Silahlı Kuvvetler Dairelerinin kullanımdışı savunma gereçlerini tespit etmesi, Muharip Komutanlıkların muhtemel alıcıları Dairelere bildirmesi ve DSCA'nın satış koordinasyonunu sağladıktan sonra başvuruları onaylamasıyla gerçekleşir.³⁶ EDA transferlerinin hibe olarak tedarik edilmeleri FAA tarafından düzenlenirken³⁷, satış olarak teminleri AECA tarafından düzenlenir.³⁸

3.2.1.4. Bölüm 333 Kapasite İnşa Yetkisi (Section 333 Authority to Build Capacity)

Bu program, ilk olarak NDAA 2006 Bölüm 1206 ile yasalaştırılan Küresel Eğitim-Donat (Global Train and Equip) adlı programın kapsamı altında, yabancı ülkelerin ulusal savunma kuvvetlerine verilecek eğitim faaliyetlerinin yönetilmesi veya desteklenmesi amacıyla yürütülen faaliyetlerden biridir.³⁹ Küresel Eğitim-Donat

³⁵ Foreign Military Financing, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-financing-fmf>, 16 Haziran 2018.

³⁶ Excess Defense Articles, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/excess-defense-articles-eda>, 16 Haziran 2018.

³⁷ Foreign Assistance Act of 1961, Section 507(a), (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-75/pdf/STATUTE-75-Pg424-2.pdf>, 16 Haziran 2018.

³⁸ Arms Export Control Act of 1976, Section 210.

³⁹ Küresel Eğitim-Donat programı kapsamında altında Savunma Bakanlığı'nın resmi internet kaynağında açıklanmayan, fakat, programın 2006 yılında yasalaşmasından 2015 yılına kadar geçen sürede hayata geçirilen toplam 262 faaliyet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, 585 milyon dolar bütçeli Ürdün; 271 milyon dolar bütçeli Lübnan ve 75 milyon dolar bütçeli Filipinler programlarıdır. Tüm programlar

Programı'nı, bugün dünyanın çeşitli bölgelerindeki devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağlanan silah yardımı ve askeri eğitim faaliyetleri arasında en önemlilerinden biri olarak görmek yanlış olmayacaktır. Programın amaçları arasında, terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele, uluslararası örgütlü suçlarla mücadele ve sınır güvenlik hareketleri bulunmaktadır. Bu program, ABD Kanunnamesi Md. 10 altındaki Bölüm 333'ün verdiği yetkilerle yürütüldüğünden, Bölüm 333 Kapasite İnşa Yetkisi adıyla anılmaktadır. Programın uygulama prosedürü gereğince, birinci aşamada, GCC'lerin kadrosunda bulunan sivil ve asker ülke uzmanlarının ilgili alıcıları (devlet veya devlet-dışı aktörleri) saptaması gerekmektedir. İkinci aşamada, GCC ülke uzmanları, taleplerini Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na iletirler. Bu iki makamın talepleri kabul etmesi halinde, programlar DSCA'nın amirliğinde planlanıp icra edilmektedir.⁴⁰

3.2.1.5. Bölüm 1263 Güney Çin Denizi Deniz Güvenlik Girişimi (Section 1263 South China Sea Maritime Security Initiative, MSI)

Küresel Eğitim-Donat programı altında uygulanan ve coğrafi bölge bazlı özel bir proje olan bu güvenlik yardımının amacı, Güney Çin Denizi bölgesinde BPC esaslı faaliyetleri yönetmektir. Yasal yetkisini NDAA 2016'nın 1263. bölümünden almış olması nedeniyle Bölüm 1263 Girişimi olarak anılmaktadır ve 30 Eylül 2020 tarihine kadar geçerlidir.⁴¹ Program, yasa gereği özellikle beş ülkenin faydalanması için hazırlanmış olup, bu ülkeler Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve

---

için sadece 2016-2017 yıllarında toplam 2 milyar dolarlık ödenek tahsis edilmiştir. Yapılan yardımlar arasında, Kenya'ya sağlanan helikopter ve topçu bataryası; Tunus'a sağlanan istihbarat, sınır güvenliği ve helikopter desteği; Ürdün ve Lübnan'a sağlanan askeri kıyafet ve eğitim yardımları da bulunmaktadır. Küresel Eğitim-Donat Programı ile ilgili güncel bir değerlendirme için bkz.: United States Government Accountability Office, **Report to Congressional Committees**, Counterterrorism: DOD Should Fully Address Security Assistance Planning Elements in Global Train and Equip Project Proposals, May 2018. Programın başlangıç safhasıyla ilgili kapsamlı bir tanıtım olarak, Sayıştay Uluslararası İlişkiler ve Ticaret Yönetmeni Joseph A. Christoff'un Senato Dış İlişkiler Komitesi Azınlık Üyesi Richard G. Lugar'a yazdığı mektup için bkz.: Section 1206 Security Assistance Program: Findings on Criteria, Coordination, and Implementation, February 28, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.gao.gov/assets/100/94660.pdf>, 16 Haziran 2018.

⁴⁰ Section 333 Authority to Build Capacity, (Çevrimiçi), <http://www.dscamilitary.com/programs/section-333-authority-build-capacity>, 16 Haziran 2018.

⁴¹ Bu araştırmanın yazım aşamasında 2019 için hazırlanan NDAA teklifi Temsilciler Meclisi'nden geçmiş Senato'ya sunulma sürecindedir. Kanunun yasalaşma süreci hakkında güncel ilerleme bilgisi için bkz.: H.R. 5515: National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2019, (Çevrimiçi), <https://www.govtrack.us/congress/bills/115/hr5515>, 16 Haziran 2018.

Vietnam'dır. Savunma Bakanlığı'nın ülke gözetimi yapılmadan hazırlanan diğer paket programlarından farklı olarak, sözü edilen ülkelere yönelik şekilde planlanmış olması nedeniyle istisnai bir özelliğe sahiptir. Program, ayrıca Tayvan, Singapur ve Brunei silahlı kuvvetler personelinin askeri eğitimlere katılması adına artan maliyetleri karşılamak için bir ek hükme de sahip olup, tahsisatlar yıllık bazda gerçekleşmektedir. Prosedür, bir önceki programda açıklanana benzer olup, MSI programları GCC araştırması sonucunda yardım alacak ülkelerin saptanması, Savunma Bakanlığı'nın onayı ve DSCA'nın amirlik sorumluluğunu almasıyla yürütülmektedir.⁴²

3.2.1.6. Savunma Kurumu Reform Girişimi (Defense Institution Reform Initiative, DIRI)

Bir tür eğitim programı olan DIRI'nin amacı, ortaklık yapılan ülkelerin kendi ulusal savunma güçleri içinde güvenilir, şeffaf ve profesyonel bir devlet bürokrasisi tesis etmelerine yardımcı olmaktır. Program çerçevesinde, organizasyonel zayıflıkları ve yetersizlikleri gidermeleri için yardım alan ülkelere uzmanlar görevlendirilmektedir. Bakanlıktan-bakanlığa türü bir yardım programı olan DIRI prosedürüne göre, DSCA, ilgili COCOM'dan programdan yararlanabilecek aday ülkelerin bakanlıklarıyla ilgili talepte bulunmakta, daha sonra bu aday ülkelerin kurumlarını ilgili Bölgesel Savunma Bakan Yardımcıları ile birlikte güvenlik kontrolünden geçirerek yardım alıp alamayacaklarına karar vermektedir. Tüm program fonları, ABD Kanunnamesi Md. 10 uyarınca yürürlüğe girmektedir.⁴³

3.2.1.7. Galler Girişim Fonu (Wales Initiative Funds, WIF)

Bu program kapsamında 16 ülke, NATO ile Avrupa ve eski SSCB ülkeleri arasında güven tesis etmek için 1993 yılında başlatılan Barış için Ortaklık (Partnership for Peace) programına katılım için finanse edilmektedir. Temel amacı,

⁴² Section 1263 South China Sea Maritime Security Initiative, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/section-1263-south-china-sea-scs-maritime-security-initiative-ksi>, 16 Haziran 2018.

⁴³ Defense Institution Reform Initiative, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/defense-institution-reform-initiative>, 16 Haziran 2018.

ortak kapasitesini geliştirmek ve savunma kurumlarının demokratik reformlarını ilerletmektir. ABD, NATO ve diğer ortak ülkelerin müşterek çalışma olanaklarını artırmayı hedefleyen WIF programı, özellikle Savunma Kurumu İnşası'na (Defence Institution Building, DIB) odaklanmıştır. Program, Güvenlik İşbirliğinden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı'nın rehberliğinde ve DSCA'nın idaresinde yönetilmektedir. Koordinasyonu sağlayan kurumlar, Avrupa Komutanlığı (EUROCOM), Merkez Komutanlığı (CENTCOM), Genelkurmay Başkanlığı, George C. Marshall Stratejik Çalışmalar Merkezi ve ABD Deniz Kuvvetleri Lisansüstü Okulu Sivil-Askeri İlişkiler Merkezi'dir.⁴⁴

3.2.1.8. Savunma Bakanı Danışmanları Programı (Ministry of Defense Advisors, MoDA)

MoDA programı kapsamında ortak ülkeler, kendi bakanlıklarının temel yetkinlik alanları olan personel, hazırlık, lojistik, strateji, politika ve finans yönetimi konularında Savunma Bakanlığı uzmanlarından destek alırlar. 2012 NDAA uyarınca, tüm dünya ülkelerini kapsayacak şekilde yetkilendirilen MoDA, halen Avrupa (EUROCOM), Afrika (AFRICOM), Hint-Pasifik (INDOPACOM), Merkez (CENTCOM) ve Güney (SOUTHCOM) komutanlıklarının sorumluluk alanına giren bölgelerdeki danışmanlık faaliyetlerini desteklemektedir. DSCA tarafından yönetilen programın finansmanı, Harekat ve İdame (Operations and Maintenance, O&M) ve Denizaşırı Acil Durum Harekatları (Overseas Contingency Operations, OCO) isimli iki ayrı fondan karşılanmaktadır.⁴⁵

---

⁴⁴ Wales Initiative Funds, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/wales-initiative-funds>, 16 Haziran 2018. Bu maddede değinilen DIB, üye ülkelerin savunma kurumlarının yerel ihtiyaçlara ve uluslararası taahhütlere göre yeniden yapılandırılmasına yönelik çabaların tümü anlamında kullanılan bir kavramdır. DIB hakkında güncel NATO açıklaması için bkz.: Defence Institution Building (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/su/natohq/topics_50083.htm, 16 Haziran 2018.

⁴⁵ Ministry of Defense Advisors, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/ministry-defense-advisors>, 16 Haziran 2018.

3.2.1.9. Uluslararası Hukuksal Çalışmalar Savunma Enstitüsü Programı (Defense Institute of International Legal Studies, DIILS)

DIILS, bir yardım programı olmakla birlikte, aynı zamanda farklı ortak ülkelerdeki uluslararası savunma yetkililerine küresel hukuk gelişmeleri ve kapasite inşası faaliyetleri için kaynak sağlayan bir Savunma Bakanlığı eğitim kurumudur. Silahlı çatışma hukuku ve insan hakları hukuku gibi alanlarda ABD içinde ve dışında eğitim ve danışmanlık hizmetleri veren DIILS, her yıl 100'ün üzerinde seminer, çalıştay ve kurs faaliyeti düzenlemektedir. Kurumsal düsturu 'Justitia per orbem terrarum' (tüm dünya için adalet) olan DIILS, ABD'nin stratejik çıkarları olan bölgelerde, hukukun üstünlüğü, demokrasi, askeri yapıların sivil kontrolü, hesap verebilirlik ve şeffaflık üzerinde çalışmaktadır. Kurumun finansmanı, Md. 10 ve Md. 22'ye dayalı ödenekler üzerinden gerçekleştirilmektedir.⁴⁶

3.2.1.10. Savunma Bakanlığı Bölgesel Merkezleri Programı (DoD Regional Centers, RC)

Savunma Bakanlığı'nın resmi sınıflandırmasında güvenlik yardımı programı olarak tasnif edilmelerine karşın, aslında Bölgesel Merkezler (RC), müstakil birer program değil, akademik araştırma merkezi olarak işlev gören kurumlardır. Bu açıdan RC'lerin yapısı, sorumluluğu ve işlevi, yukarıda açıklanan DIILS'e benzemektedir. Program çerçevesinde 5 adet faal merkez olup bunlar, George C. Marshall Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi, Daniel Inouye Asya-Pasifik Güvenlik Çalışmaları Merkezi, William J. Perry Yarıküre Savunma Çalışmaları Merkezi, Afrika Stratejik Çalışmalar Merkezi ve Yakın Güney Doğu Asya Stratejik Çalışmalar Merkezi'dir. Kurumların tümü ABD Kanunnamesi Md. 10. Bölüm 184 tarafından yetkilendirilmiş olup, uzun dönemli işbirliği odaklı araştırma projelerinin gerçekleştirilmesi, sorumluluk bölgelerindeki güvenlik uzmanları ve ulusal güvenlik

---

⁴⁶ Defense Institute of International Legal Studies, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/defense-institute-international-legal-studies-diils>, 16 Haziran 2018. DIILS için ayrıca bkz.: GlobalNet Platform, (Çevrimiçi), <https://globalnetplatform.org/diils/about-diils>, 16 Haziran 2018.

kurumları arasında ilişkilerin kurulması ve yürütülmesi ile bölge ülkeleri arasında ortaklığın geliştirilmesinden sorumludurlar.⁴⁷

3.2.1.11. Ortak Yardım ve İşbirliği Destek Programı (Partner Outreach and Collaboration Support, POCS)

POCS, ABD'nin güvenlik amacıyla işbirliği yapacağı 'ortak' statüsündeki ülkelerin kabiliyet, kapasite ve bağlantılarını artırmaya yönelik, doğrudan Savunma Bakanı Ofisi tarafından yönetilen bir araştırma geliştirme programıdır. Esasen bir çevrimiçi ağ olan POCS, ABD ile yabancı ortakların GlobalNET adı verilen ve 18 ayrı web sitesinden oluşan bir elektronik iletişim portalıdır. DSCA tarafından yönetilen ağ, yukarıda sözü edilen Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Merkezleri'nde görevli öğretim üyeleri, öğrenciler ve mezunlar arasında iletişim ve işbirliğini geliştirmeye yönelik bir platform olarak işlev görür. GlobalNET bu anlamda, güvenlik yardımı ve savunma alanlarında faaliyet gösteren birey ve kurumların kullandığı bir sosyal ağ olarak da tanımlanabilir.⁴⁸ Sosyal medya ve uzaktan eğitim sistemlerinin küresel çapta gelişmesine paralel olarak yapılandırılmış bir uygulama olan ağın finansmanı, yukarıda sözü edilen Q&M fonu ve Araştırma, Geliştirme, Test ve Değerlendirme (Research, Development, Testing, and Evaluation, RDT&E) fonu tarafından sağlanmaktadır.⁴⁹

3.2.1.12. Terörizmle Mücadele Paydaşlık Programı (Combating Terrorism Fellowship Program, CTFP)

Temel amacı, ortak ülkelerdeki orta ve üst düzey savunma ve güvenlik görevlilerinin öğretimi ve eğitimi olan programdır. CTFP'nin görevi, terörle mücadele alanında çalışan stratejik ve operasyonel seviyelerdeki uzman ve uygulayıcılar arasında küresel bir bağlantı inşa etmek ve bu bağlantıyı

---

⁴⁷ DoD Regional Centers, (Çevrimiçi), <http://www.dscamilitary.com/programs/dod-regional-centers>, 16 Haziran 2018.

⁴⁸ GlobalNET hakkında Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan tanıtım bilgisi için bkz.: <https://dpcl.dod.mil/Portals/49/Documents/Privacy/SORNs/OSDJS/DSCA-02.pdf> (Çevrimiçi), 17 Haziran 2018.

⁴⁹ Partner Outreach and Collaboration Support, (Çevrimiçi), <http://www.dscamilitary.com/programs/partner-outreach-and-collaboration-support-pocs>, 17 Haziran 2018.

kuvvetlendirmektir. CTFP'nin oluşturulmasına sebep olan asli ihtiyaçlar, ortaklık kurulan ülkelerin terörle mücadele kabiliyet ve kapasitelerini inşa etmek ve pekiştirmek; terörizme karşı ideolojik destek çabalarına katkıda bulunmak ve artan terörle mücadele gereksinimlerine cevap verebilmek adına esnek ve ön alıcı bir program yaratmaktır. DSCA tarafından sevk ve idare edilen programın denetimi ve faaliyet önceliklerinin saptanması, Özel Harekatlar ve Terörizmle Mücadeleden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı (Deputy Assistant Secretary of Defense for Special Operations and Combating Terrorism, DASD SO/LIC-CT) tarafından gerçekleştirilmekte olup, finansmanı yıllık tahisat düzeniyle sağlanmaktadır.⁵⁰

3.2.1.13. Uluslararası Askeri Öğretim ve Eğitim (International Military Education & Training, IMET)

IMET, ABD ile güvenlik yardımı alanında ortaklık kuran devletlerin silahlı kuvvetler personeline verilen temel eğitim programıdır. Programın amaçları, gelecekte lider konumunda olabilecek bireylere askeri ve güvenlik alanlarında eğitim vermek; ABD'nin paydaşları tarafından daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak; ABD ordusu ile yardım alan ülkenin ordusu arasında müstakbel ittifakların oluşumu için bir dayanışma tesis etmek; karşılıklı çalışma ve müşterek hareket kabiliyetlerini geliştirmek; profesyonel askeri öğretime odaklanmak; ülkelere düşük maliyetli diğer Savunma Bakanlığı öğretim ve eğitim programlarından yararlanmaları için ulusal kaynaklarını kullanma fırsatı vermek; ve İngilizce dil eğitimi sağlamaktır. IMET adaylarının seçimi ve programın yönetimi, diğer programların tersine, Dışişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmekte olup, finansmanı yıllık tahsisat ile sağlanmaktadır.⁵¹

---

⁵⁰ Combating Terrorism Fellowship Program, (Çevrimiçi), <http://www.dscamilitary.com/programs/combating-terrorism-fellowship-program>, 17 Haziran 2018.

⁵¹ International Military Education and Training, (Çevrimiçi), <http://www.dscamilitary.com/programs/international-military-education-training-imet>, 17 Haziran 2018.

3.2.1.14. İnsani Destek, Afet Yardımı ve Mayın Faaliyeti (Humanitarian Assistance, Disaster Relief & Mine Action, HADR&MA)

Bu program, üç ayrı faaliyet alanını bünyesinde birleştirmiş bir uygulamadır. Birinci alandaki insani destek faaliyetleri, öldürücü olmayan ihtiyaç fazlası malzemenin teminini ve genel tıbbi tedavi, diş tedavisi ve hayvan tedavisine yönelik yardım çalışmalarını içermektedir. Ayrıca, düşük maliyetli inşaat projeleri, yol, okul ve kliniklerin inşası, su kaynağı elde etmek amacıyla kuyu açılması ve sel önleme çalışmaları bu faaliyet kapsamında yürütülmektedir. Afet yardımlarına müdahale etmek ise, doğa felaketlerinin gerçekleştiği coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren ilgili GCC'lerin sorumluluk alanındadır. Bu kapsamda her GCC, lojistik idare, hava nakliyesi, arama-kurtarma faaliyetleri, günlük insani erzak temini, tente, yatak ve su gibi acil desteklerin teminini sağlamakla mükelleftir. Programın özel bir yasası veya fonu bulunmamaktadır.⁵²

3.2.1.15. Karşı-IŞİD Eğit-Donat Fonu (Counter-ISIS Train and Equip Fund, CTEF)

CTEF programı IŞİD'le mücadele kapsamında hayata geçirilen Irak Eğit-Donat Fonu (Iraq Train and Equip Fund, ITEF) ve Suriye Eğit-Donat Fonu (Syria Train and Equip Fund, STEF) isimli programların 2017'de tek bir fon altında birleştirilmeleriyle oluşturulmuştur. Programın amacı, Yönetim'in IŞİD'le mücadelede bölgedeki ortaklara yardım sağlama stratejisiyle uyumlu olarak, yabancı güvenlik kuvvetlerine, gayrinizami kuvvetlere, gruplara ve bireylere yardım sağlamaktır.⁵³ Program kapsamında, Yönetim, Kongre'den her biri bir sonraki yıl için geçerli olmak üzere, 2017 yılında 880 milyon dolar; 2018 ve 2019 yılında ise 1

⁵² Humanitarian Assistance, Disaster Relief & Mine Action, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/humanitarian-assistance-disaster-relief-mine-action>, 17 Haziran 2018.

⁵³ Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2017, Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), p. 1. March 2017. Burada, elbette, 'ortak' kavramı ile hangi devletlerin veya devlet-dışı aktörlerin kastedildiği açıklanmamıştır. Bununla birlikte, araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceği gibi, ortak olarak Irak'ta IKBY'ye bağlı Peşmerge güçlerinin, Suriye'de ise YPG terör örgütünün seçildiği bilinmektedir. Bütçede bahsi geçen 'yabancı güvenlik kuvvetleri' (foreign security forces) kavramı ise, özellikle Suriye'de uygulanan eğit-donat programı açısından önemli olup, araştırmanın Hukuksal Düzenleme ve Vaka Çalışmalarında Uygulanabilir Hukuk başlıklı dördüncü bölümünde kapsamlı biçimde tartışılacaktır.

milyar 400 milyon dolar ödenek talep etmiş ve teklifler kabul edilmiştir.⁵⁴ Bu programın, IŞİD’le mücadele kapsamında Irak ve Suriye’de seçilen ortakların kimlikleri ve tartışmalı fiilleri nedeniyle, Savunma Bakanlığı’nın sorumluluğundaki en sorunlu uygulama olduğu söylenebilir. CTEF’in hangi gerekçelerle uygulamaya koyulduğu, yardımdan yararlanan devlet-dışı aktörlere ne gibi imkan ve kabiliyetler sağlandığı ve bu aktörlerin sebep olduğu ileri sürülen suçlar, araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde inceleneceği için burada daha ileri düzeyde ele alınmayacaktır.

3.2.2. Dışişleri Bakanlığı Programları

Güvenlik yardımı programlarından bir bölümü, yukarıda açıklandığı gibi, ABD Kanunnamesi Md. 22 kapsamında, FAA ve AECA’ya uygun olarak, Dışişleri Bakanlığı tarafından planlanmakta ve icra edilmektedir. Bu aşamada vurgulanması gereken, bazı programların iki bakanlığın da yetki alanına girdiği ve iki bakanlık tarafından eşgüdümlü olarak yürütüldüğüdür. Ortak yetki ile yürütülen programlar, FMS, FMF, IMET ve EDA’dır. Bu nedenle, aşağıda sadece Dışişleri Bakanlığı tarafından yönetilen programlar hakkında bilgi verilecektir.⁵⁵

3.2.2.1. Dış Askeri İnşaat Hizmetleri (Foreign Military Construction Services, FMCS)

FMCS, ortak ülkelerde her türlü askeri maksatlı yapının projelendirilmesi ve inşa edilmesi hizmetlerini kapsamaktadır. Dışişleri Bakanlığı’nın yetki alanına girmesine rağmen Savunma Bakanlığı’na bağlı DSCA tarafından idare edilir. Program, AECA’nın 29. bölümünün verdiği yasal yetki ile yürütülmekte olup⁵⁶;

⁵⁴ Bütçe ayrıntıları için bkz.: Office of The Secretary of Defense, Department of Defense Budget, Fiscal Year (fy) 2019, February 2018. Office of The Secretary of Defense, Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2020, March 2019.

⁵⁵ Savunma Bakanlığı’nın güvenlik yardımı programlarında olduğu gibi, Dışişleri Bakanlığı’nın programları konusunda da pek çok birincil ve ikincil kaynak bulunmaktadır. Burada açıklanan programlar, Savunma Bakanlığı’nın güvenlik yardımları konusundaki temel referansı olarak kabul edilen Green Book’un bu araştırmanın yazım aşamasında yayınlanan son basımından alınmıştır. Green Book,(Çevrimiçi),http://www.discs.dsca.mil/_pages/resources/default.aspx?section=publications&type=greenbook, 17 Haziran 2018.

⁵⁶ AECA, Section 29.

bütçelendirilmesi, Dışişleri Bakanlığı'nın her mali yıl Yasama'ya sunduğu temel bütçe talep belgesi olan Kongre Bütçe Savunması'nın (Congressional Budget Justification) onaylanması ile gerçekleştirilmektedir.⁵⁷

3.2.2.2. Kiralamalar (Leases)

AECA'nın 6. bölümü, Yürütme'ye, dost devletlere veya uluslararası kuruluşlara, beş yılda bir yenilenebilir savunma gereçleri kiralama yetkisi vermiştir.⁵⁸ Yapısı gereği belli bir ödeneğin tahis edilmediği⁵⁹ bir program olan kiralama, DSCA tarafından yönetilmektedir. Programlar, sadece ABD'nin dış politika veya ulusal güvenliğiyle ilgili ikna edici gerekçelerin olması durumunda, kira bedelinin tümünü karşılayacak şekilde ve belli durumlarda alıcı ülkenin nakliyesi ile gerçekleştirilmektedir. Program süresince, kiralamaya konu olan gereçlerin yurtiçinde [ABD'de] kamu hizmetleri için gerekli olmaması şartı aranmakta olup, ABD istediği zaman sözleşmeyi iptal hakkına sahiptir.⁶⁰

3.2.2.3. Askeri Yardım Programı (Military Assistance Program, MAP)

MAP, DSCA tarafından yürütülen, tahsisli bütçesi olan, ancak 2017 yılı itibarı ile uygulamadan kaldırılmış bir programdır. Bu program kapsamında önceden tahsisatı yapılan yardımlar, bundan böyle Savunma Bakanlığı Programları kısmında açıklanan FMF programı üzerinden gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte, programa ait yardımların dünyanın çeşitli ülkelerinde yürütülüyor olması; program kapsamında ilgili ülkelere transfer edilen savunma gereçlerinin son kullanıcı izleme gerekliliği ve

⁵⁷ Foreign Military Construction Services, (Çevrimiçi), http://www.dscs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁵⁸ AECA, Section 6.

⁵⁹ ABD bakanlıklarının kullanımına verilen tahis-edilmemiş (non-appropriated) programlar, Yasama tarafından onaylanmasına gerek olmayan, ilgili kurumun kendi kazançları içinden finanse edilen programlardır. Konuyla ilgili bir açıklama ve teknik bir karşılaştırma için bkz.: Appropriated Funds vs. Non-Appropriated Funds, (Çevrimiçi), <https://www.federalpay.org/article/fund-types>, 17 Haziran 2018.

⁶⁰ Leases, (Çevrimiçi), http://www.dscs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

kullanım süreleri dolunca ABD'ye geri iade şartı olması nedenleriyle, MAP halen faal bir Dışişleri Bakanlığı güvenlik yardımı programı olarak tanımlanmaktadır.⁶¹

3.2.2.4. Kullanmalar ve Özel Başkanlık Muafiyet Yetkisi (Drawdowns & Special Presidential Waiver Authority)

FAA'nın 506. bölümü, bir kriz zamanında Başkan'ın dost ülkelere ve uluslararası kuruluşlara, ABD hükümetine ait gereçleri, eğitimi ve hizmeti bedelsiz olarak verme yetkisi tanımıştır.⁶² Yönetim, her bir mali yıl için en çok 100 milyon dolar değerinde askeri gereç, eğitim ve hizmet temin edebilme; ayrıca 200 milyon dolar değerinde askeri olmayan yardım programı uygulama yetkisini haizdir. Barışkoruma görevleri kapsamında ise Başkan, FAA'nın ilgili hükmü gereği⁶³, her mali yılda herhangi bir bakanlığa ait 25 milyon dolar değerinde malzemeyi ve hizmeti gerekli gördüğü hareket kapsamında kullanabilmektedir.⁶⁴

3.2.2.5. Ekonomik Destek Fonu (Economic Support Fund, ESF)

ESF, USAID'in FAA tarafından verilen yetki ile yürüttüğü bir programdır.⁶⁵ ABD'nin güvenlik çıkarları olan bölgelerde ekonomik ve politik istikrarı sağlamak için yaratılmış bir fon olup, Yönetim'in bu araçlar ile olası krizleri önlemeye karar verdiği durumlarda kullanılmaktadır. Ödemeler dengesi desteği, altyapı ve diğer sermaye ve teknik yardım geliştirme projeleri gibi çeşitli ekonomik amaçlarla kullanılan ESF, önceki yıllarda düşük faizli kredi olarak kullandırılmasına karşı,

---

⁶¹ Military Assistance Program, (Çevrimiçi),

http://www.discs.dscamilitary.com/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁶² FAA, Section 506. kullanma yetkisi (drawdown authority) ABD Başkanlarının acil durumlarda Yasama izni veya bütçe tahsisatı olmadan kendi inisiyatifleriyle yürüttükleri yardım programlarını ifade etmektedir. Kullanma yetkisi hakkında resmi tanımlama için bkz.: DSCA Action Officer (AO) Handbook for Foreign Assistance Act (FAA) Drawdown of Defense Articles and Services, as of 12-15-2000, (Çevrimiçi), http://www.dscamilitary.com/sites/default/files/drawdown_handbook_2004b.pdf, 14 Haziran 2018.

⁶³ FAA, 522(c)(2).

⁶⁴ Drawdowns & Special Presidential Waiver Authority,

(Çevrimiçi), http://www.discs.dscamilitary.com/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁶⁵ FAA, Part II, Chapter 4.

2017'den itibaren hibe olarak verilmektedir. Program, sağlık, tarım, eğitim ve aile planlaması gibi güvenlikle ilgili olmayan alanlarda da uygulanmaktadır.⁶⁶

3.2.2.6. Barış Koruma Harekatları (Peacekeeping Operations, PKO)

PKO programları, FAA'nın ilgili hıkmü⁶⁷ tarafından dzenlenmiş olan ve Yasama'nın tahsisatı ile yurütülen yardım uygulamalarıdır. Balkanlar, Doğu Timor, Sahra-Altı Afrika, Sudan ve Somali gibi bölge ve ülkelerde uygulanan PKO'lar içinde en önemlisi, 2005 yılında hayata geçirilen Küresel Barış Harekatları Girişimi'dir (Global Peace Operations Initiative, GPOI). Program çerçevesinde, çoğunluğu Afrika'da olmak üzere, dünya çapında 75.000 askerin eğitimi gerçekleştirilmiştir.⁶⁸

3.2.2.7. Uluslararası Narkotik Kontrolü ve Kanun Yaptırımı (International Narcotics Control and Law Enforcement, INCLE)

INCLE programı, Dışışleri Bakanlığı'na FAA tarafından verilen yetki⁶⁹ çerçevesinde hibe olarak yurütülen bir girişimdir. Amacı, dünya çapında yasalara aykırı olarak üretilip satılan narkotik ve psikotropik maddelerle, kontrole tâbi kimyasal maddeler ve para aklamayla mücadele etmektir. 2017'den itibaren narko-terör olarak adlandırılan uyuşturucu bağlantılı terörizm de mücadele alanına eklenmiştir. Program kapsamında, ortaklık yapılan ülkelerin savunma gereçleri, eğitim ve hizmet satın almaları da mümkündür.⁷⁰

---

⁶⁶ Economic Support Fund, (Çevrimiçi), http://www.discs.dscs.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁶⁷ FAA, Part II, Chapter 6.

⁶⁸ Peacekeeping Operations, (Çevrimiçi), http://www.discs.dscs.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁶⁹ FAA, Section 481.

⁷⁰ International Narcotics Control and Law Enforcement, (Çevrimiçi), http://www.discs.dscs.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

3.2.2.8. Yayılmayı Önleme, Terörle Mücadele, Mayından Arındırma ve İlgili Programlar (Nonproliferation, Antiterrorism, Demining and Related Programs, NADR)

NADR kapsamındaki programlar, FAA⁷¹ ve AECA⁷² tarafından düzenlenen, Savunma Bakanlığı'nın yürütücü olarak görev aldığı hibe programlarıdır. NADR'ın asli sorumluluk alanları, mayından arındırma, patlamamış mühimmatı temizleme ve bu alanlarda verilen eğitimlerdir. Program, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ve Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması Hazırlık Komisyonu'nun finansmanı için de kullanılmıştır. Dışişleri Bakanlığı, NADR üzerinden, kendi envanteri için mayından arındırma, patlamamış mühimmat temizliği ve diğer terörle mücadele sistemlerini satın alabilme olanağına sahiptir.⁷³

3.2.2.9. Doğrudan Ticari Satışlar (Direct Commercial Sales, DCS)

DCS sistemine göre işleyen güvenlik yardımı programları, AECA'nın ilgili hükmü⁷⁴ tarafından düzenlenen savunma gereçleri, hizmetleri ve eğitim alanlarındaki ihracatı kapsamakta olup, üreticilerle satın alıcıların doğrudan ilişki kurduğu uygulamalardır. Yukarıda açıklanan FMS prosedürünün tersine, DCS sözleşmeleri hükümetten-hükümete bir uygulama türü olmayıp, silah üreticileriyle satın alıcı konumundaki devletlerin birebir ilişki kurdukları bir programdır. Ancak, bu ilişki türünden, elbette programın ABD devletinin denetimi dışında yürütüldüğü sonucu çıkarılamaz. DCS kapsamındaki tüm ihracat işlemleri federal hükümetin kontrolünde gerçekleşmekte olup, ihracat süreci ve her türlü savunma gereci, hizmeti ve eğitim desteğinin satışı, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Savunma Ticaret Kontrolü Müdürlüğü'nün (Directorate of Defense Trade Controls) kontrol yetkisine tâbidir.⁷⁵

---

⁷¹ FAA, Part II, Chapter 8-9.

⁷² AECA, Section 23.

⁷³ Nonproliferation, Antiterrorism, Demining, and Related Programs, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁷⁴ AECA, Section 38.

⁷⁵ Direct Commercial Sales, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

3.2.2.10. Diğer Güvenlik Yardımı Programları (Other Security Assistance Programs)

Bu başlık altındaki iki programdan biri olan EDA, yukarıda açıklanan ve Savunma Bakanlığı ile ortak yürütülen programdır. Diğer program olan Üçüncü Ülke Transferleri (Third-Country Transfers) ise, AECA'nın ilgili düzenlemesi⁷⁶ uyarınca, Başkan'a ABD'de üretilen savunma gereçlerinin ilk gönderildiği ülkeden üçüncü bir ülkeye transferini yönetme ve onaylama yetkisini veren bir uygulamadır. Program kapsamındaki transferlerin gerçekleşmesi için önceden Dışişleri Bakanlığı'ndan yazılı bir yetki belgesi alınması mecburidir.⁷⁷

3.2.3. Güvenlik Yardımı Programlarıyla İlgili Güncel Sorunlar

Güvenlik yardımı bürokrasisinde görülen ileri derecede uzmanlaşmaya ve profesyonel iş bölümüne rağmen, yardım programlarının planlamasında ve icrasında ciddi sorunların görüldüğü bir sır değildir. ABD içinde, yardım programları Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın yetkileri ABD Kanunnamesi'nde ayrı ayrı Md. 10 ve Md. 22 kapsamında gerçekleştiğinden, her bir bakanlığın uyguladığı programlar adeta kendi kurumlarını ve kendi kültürlerini oluşturmuşlardır ve yabancı ülkelerle yürütülen çalışmalar için ayrı veri tabanlarında saklanan bilgilere dayalı farklı yaklaşımlara sahiptirler.⁷⁸ Bu farklılaşma ise, uzmanlaşmanın getirdiği yarardan çok, yardım faaliyetlerinde merkezileşmenin sağlanamayışından kaynaklanan eşgüdüm sorunlarının meydana gelmesine neden olmaktadır. Yardımların yürütüldüğü ülkelerde ise farklı sorunlar yaşandığı görülmektedir. Alıcı konumundaki ülkelerde bulunan Hizmet Bölük Komutanlıkları (Service Component Commands), genellikle görevli oldukları bölgelerde görev yapan ordunun Yedek (Reserves) kuvvetlerinden veya Ulusal Savunma (National Guard)⁷⁹ personelinden

⁷⁶ AECA, Section 3(d).

⁷⁷ Other Security Assistance Programs, (Çevrimiçi),

http://www.discs.dscs.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

⁷⁸ Terrence K. Kelly, et. al., "Security Cooperation Organizations in the Country Team: Options for Success", **Aroyo Center Technical Report**, RAND Corporation, 2010, p. 6.

⁷⁹ Ulusal Savunma, ABD Kara Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri'nde yedek birlik ve peronelden oluşan ve eyalet seviyesinde yapılandırılıp gerektiğinde çatışma alanlarında da görevlendirilen askeri unsurlardır. Ulusal Savunma güçleri içinde yarı-zamanlı ve rütbeli statüde çalışan askeri personel, sivil hayatta farklı mesleklere sahip olup, ayda iki defa bir haftasonu tayin oldukları birliklerde

oluşmakta, ancak bu personelin sayısı programların yürütülmesi için çoğu kez yetersiz kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, aynı personel hem planlama hem icraat görevlerinde kullanılmaktadır. Güvenlik yardımı programlarında bir devamlılık olmayışının da, özellikle bu programlar kapsamında hayata geçirilen eğit-donat faaliyetlerinin başarısını olumsuz etkilediği bilinmektedir. Afrika ülkelerinde terörle mücadeleye yardımcı olmak için planlanan Sahra-Ötesi Karşı-Terör Ortaklık Programı (Trans-Sahara Counter-Terrorism Partnership Program) kapsamında kullanması için USAID'e 2005 ve 2007'de fon ayrılmış, ancak bu iki yılın arasında kalan 2006 mali yılı için herhangi bir tahsisat yapılmamıştır. Bu da programın yürütüldüğü ülkelerden biri olan Mali'de silahlı kuvvetlerin gereksinimlerinin karşılanamamasına neden olmuştur.⁸⁰

Dışişleri Bakanlığı'nın sahip olduğu imkan ve kabiliyetlerin görece düşüklüğü ise bir başka sorun teşkil etmektedir. Bakanlığın her coğrafi bölgede Savunma Bakanlığı gibi bölgesel yapılanmaya sahip olmaması, Washington'da yürütülen eşgüdümün, coğrafi görev bölgelerine gelindiğinde daha düşük seviyede gerçekleşmesine neden olmaktadır.⁸¹ Dahası, güvenlik yardımı programları Savunma Bakanlığı bürokrasisinin Dışişleri Bakanlığı'nın yetkilerini kısıtlama eğiliminde olması nedeniyle çoğu zaman planlanan etkinlik seviyesinde yürütülememektedir. Büyükelçiler belirli bir yardım programı için tahsis edilen fonun gerektiğinde farklı faaliyet alanlarına yönlendirilmesinde yetki sahibi değildirler. Bu hareket serbestliğinden yoksunluk, büyükelçiliğin karşılaştığı özel durumlara uygun çözümler bulmasına engel olmakta,⁸² bu da, yardım programlarının yürütüldüğü ülkelerde meydana gelen yeni gelişmelere hızlı tepki verilmesini zorlaştırmaktadır. Kısacası, kendi başına dev bir bürokrasi evreni olan Amerikan güvenlik yardımları organizasyonu kusursuz bir dünya değildir.

---

görevlendirilmektedirler. Deniz Kuvvetleri, Sahil Güvenlik ve Deniz Piyade Kuvvetleri'ndeki yedek statüsü de aynı olmakla birlikte, bu üç güce mensup yedekler 'National Guard' olarak değil, 'Reserves' olarak tanımlanmaktadır.

⁸⁰ Karolina MacLachlan, et. al., "Security Assistance, Corruption and Fragile Environments: Exploring the Case of Mali, 2001-2012", **Transparency International Report**, August 2015, p. 32.

⁸¹ **Ibid**, p. 7.

⁸² **Ibid**, p. 8.

Organizasyonel yapının yetersizlikleri kadar önemli olan bir başka husus ise, yardım programları sisteminin işleyişiyle ilgili operasyonel sorunlardır. Silah tedarigi ve eğitim faaliyetlerinin denetiminden sorumlu olan Savunma Bakanlığı Genel Müfettişlik Dairesi, 2009 yılında yayınladığı bir çalışmada, ihtiyaç fazlası güvenlik malzemesiyle ilgili ciddi izleme sorunları olduğunu rapor etmiştir. Müfettiş raporuna göre, aralarında zırhlı personel taşıyıcılar, M-16 otomatik tüfekler ve M-60 makineli tüfeklerin de bulunduğu farklı ülkelere transfer edilen 7.373 adet ihtiyaç fazlası araç ve silahtan 7.259 adedi uygun şekilde takip edilmemiştir.⁸³ Daha da şaşırtıcı olan, bu araç ve silahlardan 291 adedinin, tüm denetim mekanizmaları ve yasal düzenlemelere rağmen, transferi yasak olan ülkelere gönderilmiş olmasıdır.⁸⁴ Alıcı konumundaki ülkelere transferi gerçekleştirilen silah ve diğer askeri donanımın takibi için güvenilir bir izleme mekanizması olmadığı Mısır örneğinde açıkça görülmüştür. Sayıştay tarafından Nisan 2016 tarihinde yayınlanan raporda, Mısır güvenlik kuvvetlerine sevkiyatı yapılan ekipmanlar için bir son-kullanıcı (end-user) izleme sisteminin hayata geçirildiği, ancak uygulamada bu sistemin sağlıklı olarak işlemediği sonucuna ulaşılmıştır. Savunma Bakanlığı, 2015'te yardım kapsamında ülkeye gönderilen gece görüş cihazları ile yerden-yere Harpoon Block II ve yerden-havaya Stinger tipi füzelerin bulunduğu depolarda inceleme yapmış, ancak Mısır yetkilileri bu denetlemeleri önlemeye çalışarak izleme sisteminin amacına ulaşmasını engellemişlerdir.⁸⁵ Operasyonel katmanda ise, takibi yapılamayan veya yasaklanmış ülkelere yapılan silah sevkiyatından daha farklı sorunların olduğu görülmüştür. Sayıştay'ın 2013'te konuyla ilgili yayınladığı raporuna göre, yardım programları başladıktan sonra sahada proje koordinasyonu ve bilgi paylaşımı planlanan seviyede yürümektedir. Personelin çok sık rotasyona tabi tutulması devamlılık sorunlarına neden olmaktadır. Programların uygulandığı ülkelerde yardım faaliyetleri kişisel ilişkiler üzerinden yürütülmekte, bunun sonucu olarak, personel değiştiğinde

---

⁸³ Controls Over Excess Defense Articles Provided to Foreign Governments, Department of Defense Office of Inspector General, Report No. D-2009-052, 2009, p. 5.

⁸⁴ *Ibid.*, p. 10.

⁸⁵ United States Government Accountability Office, **Report to Congressional Requesters**, Security Assistance: U.S. Government Should Strengthen End-Use Monitoring and Human Rights Vetting for Egypt, April 2016, p. 32.

programın ilerlemesi de sekteye uğramaktadır.⁸⁶ Ayrıca, Savunma Bakanlığı düzenli olarak performans ölçümleri yapmamakta, ortak kapasite inşasıyla ilgili programların ilerleme ve etkinlikleriyle ilgili bilgiler sadece kulaktan dolma bilgilere dayanmaktadır.⁸⁷ Bir diğer sorun ise, mali yıl planlaması ve tahsisat harcaması ile ilgili olan aksaklıktır. Yukarıda açıklanan ve 2006 NDAA Bölüm 1206'da düzenlendiği için bu isimle de anılan eğit-donat programları, tahsis edildikleri mali yıl içinde harcanmak zorundadırlar. Bu durum ise, kapsamlı programların icrasını çok zor hale getirmekte ve uygun fonlamanın birden fazla yıla yayılması gereken strateji ve planları riske atmaktadır.⁸⁸

Bu gözlem, bulgu ve eleştiriler dikkate alındığında, güvenlik yardımı programlarının gerek planlama gerek icraat safhasında ciddi zaafiyetlerin görüldüğü sonucuna varmak kaçınılmaz görünmektedir. Çalışmanın beşinci bölümünde Vaka Çalışmaları başlığı altında incelenecek olan güvenlik yardımı programlarıyla ilgili askeri, siyasi ve hukuksal sorunlar bir tarafa bırakılacak olsa bile, sadece organizasyonel, operasyonel ve mali sorunlar dahi bu bölümde açıklanan silah, eğitim ve hizmet transferi programlarının başarısını sorgulanabilir kılmaktadır. Sonuç olarak, bu bölümde görülen bulgular, güvenlik yardımı bürokrasisi içindeki yönetmelik ve yönergelerin belirsiz ve karmaşık olduğu; programların başarısını saptayabilmek için güvenilir bir ölçme ve değerlendirme metodolojisinin bulunmadığı; ve Bakanlık düzeyi ile saha arasında eşgüdüm eksiklerinin olduğu yönünde bir kanaat oluşturmaktadır. Ancak, bu araştırmanın kapsam ve kısıtı gereği burada ortaya konan sorunlar, sebepleri ve sonuçları bağlamında daha ileri düzeyde incelenmeyecektir.

Son olarak, güvenlik yardımlarında yaşanan güncel sorunların arasında en önemli olanlardan biri, bölümün birinci kısmında da değinilen, Savunma Bakanlığı rolünün Dışişleri Bakanlığı aleyhine genişliyor olmasıdır. 11 Eylül sonrası dönemde,

---

⁸⁶ Janet A. St. Laurent, Building Partner Capacity: Key Practices to Effectively Manage Department of Defense Efforts to Promote Security Cooperation, Testimony Before the Committee on Armed Services, House of Representatives, 2013, p. 11.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 14.

⁸⁸ Marybeth P. Ulrich, Aaron C. Taliaferro, "Security Sector Assistance in the Post-Cold War Era: Is There a Balanced Approach in the Interagency?", Presented paper, ISAC/ISSS Annual Conference, Austin, Texas, November 2014.

aralarında küresel eğit-donat faaliyetlerinin de yer aldığı güvenlik yardımı programları ağırlıklı olarak Savunma Bakanlığı bütçesi üzerinden tahsis edilmeye başlanmış, Dışişleri Bakanlığı'nın rolü, anılan dönemde kayda değer seviyede gerilemiştir.⁸⁹ Dışişleri Bakanlığı'nın güvenlik yardımı bütçesindeki payı 11 Eylül sonrası ilk on yıllık dönemde % 42 oranında gerçekleşirken, Savunma Bakanlığı'nın payı aynı dönemde % 58 olmuştur.⁹⁰ Kongre içinden Dışişleri'ne yakın isimler de bu konudaki rahatsızlıklarını dile getirmekten çekinmemişlerdir. Bunlardan biri olan Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Cumhuriyetçi Parti Tennessee Senatörü Bob Corker, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, "Dışişleri ve Savunma Bakanlığı güvenlik yardımlarında önemli bir rol oynamaktadır, ancak, süreç bu konunun temel olarak bir dış politika kararı olması gerçeğini yansıtmalıdır." şeklinde bir beyanat vererek, Savunma Bakanlığı'nın rolünün kısıtlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bir başka komite üyesi Demokrat Parti Maryland Senatörü Ben Cardin ise, dönemin Savunma Bakanı Ash Carter tarafından başlatılan Deniz Güvenlik Girişimi (Maritime Security Initiative) isimli yardım programının Dışişleri'nin kontrolüne devredilmesi gerektiğini savunarak, Pentagon'a rekabetçi bir meydana okumada bulunmuştur.⁹¹

Akademi içinde de güvenlik yardımlarında Savunma Bakanlığı'nın artan üstünlüğü konusunda benzer eleştiriler yapılmıştır. Bazı araştırmacılar, aynı alanda çalışan Savunma Bakanlığı personeli ile Dışişleri Bakanlığı personelinin sayılarını karşılaştırarak, Pentagon'un 11 Eylül sonrası dönemin dış politikasında, özellikle 2008'den itibaren, karar alma ve uygulama merci haline gelmesini eleştirmişlerdir. Eikenberry'ye göre, merkez karargahı Almanya'nın Stuttgart kendinde bulunan Afrika Komutanlığı (AFRICOM) bünyesinde 1.500 personel çalışırken, Washington'daki Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Afrika İşleri Bürosu'nda sadece 180 atanmış personelin görev yapması, alenen dış politikanın askerileştirilmesi anlamına gelmektedir.⁹² Coyne ise, bu dönemde, güvenlik yardımlarının bir alt kategorisi

---

⁸⁹ Rebecca Williams, Gordon Adams, "A New Way Forward: Rebalancing Security Assistance Programs and Authorities", **Stimson Center Report**, March 2011, p. 12.

⁹⁰ **Ibid.**, p. 23.

⁹¹ Bryan Bender, "Pentagon muscles out State Dept. on foreign aid", **Politico**, March 23, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.politico.com/story/2016/03/general-diplomats-tussle-over-pentagons-growing-military-aid-portfolio-221177>, 17 Haziran 2018.

⁹² Karl W. Eikenberry. "The Militarization of U.S. Foreign Policy", **American Foreign Policy Interests**, 35:1-8, 2013, p. 2.

içinde yer alan insani yardımların bile askeri personel tarafından yapılır hale gelmesini eleştirerek, bu durumun yardımları daha az kabul edilebilir kıldığını ve daha az etkin olmasına neden olduğunu ileri sürmüştür.⁹³ Sonuç olarak, 11 Eylül sonrasında güvenlik yardımı tasarruflarında Dışişleri Bakanlığı'nın payının azalıp, Savunma Bakanlığı'nın payının artması ile, ABD dış politikasının kaygı verici biçimde askerileştiği ileri sürülebilir.

ABD, devlet belgelerinde ve resmi açıklamalarında sürekli olarak bir ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımladığı radikalleşme, Selefi cihatçı terör, Rusya'nın modernleşen ordusu ve Çin'in genişlemekte olan nüfuz alanı gibi kaygılarını güvenlik gündeminde ön plana taşıyarak, bu tehlikelere karşı yeni ittifak ilişkileri üzerinden güvenlik yardımlarını kullanarak yeni bir strateji geliştirmeyi ulusal çıkarları açısından uygun görmektedir. Sorun ise, bu araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde de görüleceği üzere, sözkonusu stratejilerin geleneksel dış politika yapım süreçlerinin neredeyse bütünüyle sert güç çerçevesinde tanımlanarak güvenlik yardımı odaklı bir yaklaşımın benimsenmesidir. Bunun nihai sonucu da, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi kavramların gittikçe daha az umursanan değerler haline dönüşmesidir.

---

⁹³ Christopher J. Coyne, "The Political Economy of the Creeping Militarization of U.S. Foreign Policy", **Peace Economics, Peace Science and Public Policy**, Volume 17, Issue 1, 2011, p. 15.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUKUKSAL DÜZENLEME VE

VAKA ÇALIŞMALARINDA UYGULANABİLİR HUKUK

Güvenlik yardımı programları, sebep oldukları ileri sürülen askeri, siyasi ve hukuksal sorunlar nedeniyle, ABD içindeki ve dışındaki politika yapıcılar, güvenlik bürokratları, askeri yetkililer, akademi çevreleri, sivil toplum kuruluşları, devlet-dışı kuruluşlar ve medya mecraları tarafından her zaman eleştirilegelmiştir. Askeri yardım programlarının uygulandıkları ülkelerde başarılı olamadığı, siyasi istikrarın bozulmasına neden olduğu, bu programlarla uluslararası hukuk normlarının ihlal edildiği ve yardımların ABD iç hukukuna uygun olarak yürütülmediği, farklı kişi ve kurumlarca dile getirilmektedir. İleri sürülen iddiaların ne derecede doğru olduğunu bulmak ise bu araştırmanın temel amacıdır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle güvenlik yardımlarında uygulanabilir hukuku (applicable law) ortaya koymak gerekmektedir. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bu araştırma, güvenlik yardımı programlarının uluslararası hukuka ve ABD iç hukukuna göre incelenmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle, sözkonusu uygulanabilir hukuk, aşağıda sırasıyla bu hukuk düzenlemelerinin açıklandığı iki ayrı kısım dahilinde ele alınacaktır.

4.1. Uluslararası Hukuk

ABD Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülen güvenlik yardımı programları, alıcı devletlerin veya devlet-dışı aktörlerin temin ve tedarik ettikleri silah ve askeri eğitim sayesinde geniş çatışma sahalarında, bazen yasal bazen de yasadışı şekilde kuvvet kullanmalarına olanak vermektedir. Devletlerin egemenlik alanları içinde kuvvet kullanma tekeline sahip tek aktör olarak, BM Sözleşmesi Md. 51 çerçevesinde meşru müdafaa¹; veya belirli durumlarda önleyici/ön alıcı saldırı²

---

¹ BM Sözleşmesi, Md.51: “Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, bu üyenin doğal olan bireysel ya da müşterek meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in iş bu antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.” Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, 2 Temmuz 2018.

amacıyla, aldıkları silah, mühimmat ve diğer savunma gereçlerini, sözleşmelerde aksi yönde bir ibare olmadıkça, güvenliklerine tehdit teşkil eden başka devlet veya devlet-dışı aktörlere karşı kullanabilecekleri muhakkaktır. Bununla birlikte, yardım alan devletler veya devlet-dışı aktörler, belirli şartlarda ve zamanlarda bu silahları kendi askeri ve siyasi amaçlarına ulaşmak adına hukuksal sakıncalar oluşturacak biçimde de kullanabilmektedirler. Silah sistemlerinin uluslararası hukuka aykırı olarak kullanımının sonucunda ise, çoğu defa hedef alınan bölgelerde bulunan bireylerin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün bozulması, sivil-askeri hedef ayırımının yapılmaması, orantısız kuvvet kullanımı, askeri gereklilik taşımayan hedeflerin vurulması gibi fiili saldırı suçlarına tanık olunmakta; veya, temin edilen silah ve eğitim desteğinin verdiği askeri imkan ve kabiliyetler ile gerçekleşen insan hakları ihlallerinin meydana geldiği görülmektedir. Bu ihlallerin tümü, insan hakları hukukunun yasakladığı fiillerdir. Dahası, bu bölümün ikinci kısmında da görüleceği gibi, ABD iç hukukuna ait temel düzenlemelerde de, güvenlik yardımlarının uluslararası insan haklarına uyması gerektiği açıkça belirtilmiştir. İşte bu nedenlerle, güvenlik yardımlarında uluslararası hukuk açısından uygulanabilir hukuk, insan hakları hukuku ve belirli durumlarda silahlı çatışma hukukudur (uluslararası insancıl hukuk). Aşağıda, önce insan hakları hukuku, temel düzenlemeler, sağladıkları asli güvenceler, düzenleyici antlaşmalar, zaman içinde oluşan normlar ve teamüller açısından genel hatlarıyla açıklanacak; ardından, aynı çerçevede silahlı çatışma hukuku tanıtılacaktır.

---

² Ön alıcı/önleyici saldırı, güvenlik literatüründe özellikle 11 Eylül sonrasında geniş biçimde incelenmiş, hatta deyim yerindeyse, aşırı tüketilmiş bir konudur. Bu nedenle, burada konunun ayrıntısına girilmeden kavramların tarifinin hatırlatılması yeterli olacaktır. Ön alıcı (preemptive) saldırı, bir devletin kendisine yönelik bir saldırı gerçekleşme halindeyken veya gerçekleşeceğine dair güçlü emarelerin bulunması durumunda meşru müdafaa için tehdidin geldiği/geleceği devlete veya devlet-dışı aktöre düzenlediği saldırdır. Önleyici (preventive) saldırı ise, bir devletin başka bir devlet veya devlet-dışı aktörün kendisine saldıracağına dair bir varsayımdan hareketle düzenlediği/düzenleyebileceği saldırı olarak tanımlanabilir. Kavramlarla ilgili bir karşılaştırma için bkz.: Nilüfer Karacasulu Gökse, "From Deterrence to Pre-Emption", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007. Konuyla ilgili ABD'nin politikası için bkz.: James J. Wirtz, James A. Russell, "U.S. Policy on Preventive War and Preemption", **The Nonproliferation Review**, Volume 10, Issue 1, 2003. Tarihsel bağlamda bir değerlendirme için bkz.: Williamson Murray, et. al., "Preemptive Strikes and Preventive Wars", **Strategika**, Issue 44, 2017.

4.1.1. İnsan Hakları Hukuku

Uluslararası anlamda insan hakları, en yalın şekliyle, uluslararası hukukun koruma altına aldığı insan hakları şeklinde tanımlanabilir.³ Bir başka tanıma göre, bütün insanları, her yerde, siyasi, hukuksal ve sosyal istismarlardan korumaya yardım eden normlardır.⁴ Sözkonusu normlar, uluslararası hukukta kategorik anlamda insan hakları hukuku çerçevesinde ifade bulurlar. İnsan hakları hukuku da, devletlerin, birey ve grupların temel özgürlüklerini korumak ve düzenlemek adına belirli biçimlerde hareket etme veya belirli hareketlerden kaçınma zorunluluklarını düzenleyen uluslararası hukuk dalıdır.⁵ Kemal Gözler'e göre, insan hakları hukukuna iki farklı açıdan yaklaşmak mümkün olup, bunlardan birincisi dogmatik, ikincisi ise teoriktir. Dogmatik yaklaşım, belirli bir ülkenin hukuk düzenini incelemek olarak tanımlanırken; genel teorik yaklaşım, farklı ülkelerde geçerli olan, daha genel, soyut ve evrensel açıklamaları kapsamaktadır.⁶ Gözler, buradaki kuramsal çerçeveyi şu şekilde açıklar: "Örneğin insan haklarının sınırlandırılması sorunu, 1982 Türk Anayasası'nın 13'üncü maddesine göre incelenirse bir Türk insan hakları hukuku dogmatikliği çalışması yapılmış olur. Bu çalışma sadece Türkiye için geçerli olur. Ancak insan haklarının sınırlandırılması konusuna, genel, soyut düzeyde de yaklaşılabilir...sadece belirli bir ülkeye bakarak değil, çeşitli ülkelere bakarak insan haklarının sınırlandırılması sistemini ve sınırlandırılması şartlarını, genel ve soyut olarak ortaya koyarsak, bir insan hakları hukukunun genel teorisi çalışması yapmış oluruz."⁷ Bu araştırmada, bu yaklaşıma benzer biçimde, insan hakları hukukuyla ilgili ayrıntılı kavramlar ve araştırmada örnek vaka olarak ele alınacak ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri incelenmeyecektir. Burada amaçlanan, insan hakları hukuku kavramının içeriğini ve kaynaklarını ortaya koymak; ardından, bu araştırmada hangi hakların, ne gerekçeyle ele alınacağını belirtmek ve bunları garanti altına alan sözleşme, yasa ve ilkeleri genel hatları itibarı ile tanıtmaktır.

³ Yücel Acer, İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk, Temel Ders Kitabı**, Ankara, USAK Yayınları, 2010, s. 188.

⁴ Edward Zalta, et. al., "Human Rights", **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Spring 2017 Edition, (Çevrimiçi), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/rights-human/>, 26 Kasım 2018.

⁵ Human Rights, International Human Rights Law, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>, 26 Kasım 2018.

⁶ Kemal Gözler, **Hukukun Genel Teorisine Giriş**, Ankara, US-A Yayıncılık, 1998, p. 1-23.

⁷ Kemal Gözler, **İnsan Hakları Hukuku**, Bursa, Ekin Yayınevi, 2018, s. 29.

İnsan hakları hukuku ile ilgili bilimsel bir araştırmada veya raporlamada kullanılacak metodoloji hakkında literatürde farklı yaklaşım ve görüşler bulunmaktadır. Bu araştırmada, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR) iki rehberinde ortaya konan ölçütler ve yaklaşımlar esas alınacaktır. Bu metodolojik değerlendirmeye göre, insan hakları değerlendirmesi belirli göstergelerin (indicators) incelenmesini ve yorumlanmasını gerektiren analitik bir süreçtir. Gösterge, insan hakları normları ve standartlarıyla ilgili; insan hakları ilkelerine hitap eden ve bunları yansıtan; insan haklarının uygulanması ve teşvikinin değerlendirilmesi ve izlenmesi için kullanılan bir nesne, olay, faaliyet veya sonuç hakkındaki özel bilgidir.⁸ Göstergeler nicel veya nitel olabilmekte; birincisi istatistik verileri, ikincisi belirli bir anlatıya dayalı açıklamaları ihtiva etmektedir.⁹ Bu araştırmada, olası ihlalleri daha doğru belirleyebilmek için nicel ve nitel göstergeler birlikte kullanılacaktır. Sözkonusu metodoloji çerçevesinde, bu göstergeler belirlendikten sonra, ikinci aşamada bu verilerin esas alınarak belirli bulgulara ulaşılması beklenir. Araştırmanın nihai aşamasında ortaya konması gereken iki önemli unsur, olgu ve analizdir. Olgu, izlenen faaliyetle ilgili toplanan bilgi neticesinde yapılacak doğru açıklama; analiz ise, bu olguların ne derecede bir uluslararası insan hakları veya insancıl hukuk ihlaline neden olduklarıyla ilgili hukuksal çıkarımdır.¹⁰

Bu metodoloji doğrultusunda, araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde ilgili ülkelerdeki insan haklarının durumu uluslararası hukuk açasından değerlendirilirken üç nicel gösterge dikkate alınacaktır. Bunlar, (i) devlet veya devlet-dışı aktör tarafından öldürülen insanların sayısı; (ii) zorla yerinden edilen insanların sayısı; (iii) basına uygulanan engellemedir. Bunlardan birincisi, yaşama hakkına; ikincisi, serbest dolaşım ve ikamet hakkına; üçüncüsü ise, düşünce ve ifade özgürlüğüne karşılık gelmektedir. Nitel gösterge olarak ise, bu hak ve özgürlüklerle ilgili olan ve

---

⁸ Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation, HR/PUB/12/5, OHCHR, New York, United Nations, 2012, p. 16.

⁹ **Ibid.**, p. 16-17. Anlatı, buradaki anlamıyla, medya mecralarında yer almış haberler, insan hakları kuruluşlarının raporlarına yansıyan yorumlar, saptamalar ve röportajlar ile, sahada devlet veya devlet-dışı aktörler tarafından yapılan araştırma sonucunda elde edilen ve belirli bir konuya dair genel bir kanaat oluştırmaya yardımcı olan doğrulanmış ifadeler ve söylencelerdir.

¹⁰ Manual on Monitoring, Chapter 13: Human Rights Reporting, OHCHR, New York, United Nations, 2012, p. 7.

dipnotlarda belirtilecek birincil ve ikincil kaynaklardan alınan açıklamalar, yorumlar ve görüşler kullanılacaktır. Bu verilerden elde edilen olgular üzerine, analiz aşamasında, her bir ülkede ABD güvenlik yardımları neticesinde, ilgili vakalarda ele alınacak hakların ihlal edilip edilmediği, eğer ihlal edilmişse bunun hangi sözleşme ve maddeleri içerdiği ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Yukarıda sözü edilen haklar ve özgürlükler, insan hakları hukukunun gelişim süreci içinde oluşturulan çeşitli uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmışlardır. İnsan hakları hukukuna ait bu temel sözleşme ve ilkeler incelendiğinde, araştırmada ele alınacak haklardan birincisi olan yaşama hakkının, bağlayıcı eşiği yüksek düzenlemelerle garantilediği görülmektedir. Bunların arasında en bilineni ve literatürde en sık atıf yapılanı, kuşkusuz BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve 10 Aralık 1948’de BM Genel Kurulu’nun 183. oturumunda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’dir. Beyanname ile, her bireyin yaşama hakkı, hürriyet ve kişi güvenliği hakkı ve insanlıkdışı muameleye tutulmama hakkı gibi pek çok temel hak ve özgürlüğe sahip olduğu ortaya konmuştur. Beyanname’de yer alan Md. 3’e göre, “Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti, her ferdin hakkıdır.”¹¹ Yaşama hakkı, 3 Ocak 1976’da yürürlüğe giren ve ‘İkiz Sözleşmeler’ (Twin Covenants) olarak da bilinen Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme kapsamında da oldukça açık biçimde düzenlenmiştir. Birinci sözleşme, insanın yaşama hakkını Md. 6(1)’de şu şekilde tanımlamaktadır: “Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasalarla korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.”¹² İkinci sözleşme de yaşama hakkına benzer düzenlemeler getirmiştir. Buna göre, Md. 11(1), “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin, kendisi ve ailesi için yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini içeren yeterli bir yaşam standardı olduğunu kabul eder. Taraf Devletler, bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu

---

¹¹ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, (Çevrimiçi), <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, 4 Temmuz 2018.

¹² Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (Çevrimiçi), <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, 4 Temmuz 2018.

kabul ederek uygun tedbirleri alırlar.” hükmü ile yaşam standardının önemine vurgu yapmıştır. Aynı sözleşmedeki Md. 12(1) ise, “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır.” hükmü ile benzer hakları garanti altına almıştır.¹³

İkiz Sözleşmeler’in onaylanmasını ve imzalanmasını takip eden süreçte, uluslararası sistem içinde süregelen bölgesel bütünleşme çalışmaları kapsamında belirli coğrafi bölgelerde geçerli olmak üzere yaşama hakkını düzenleyen çeşitli insan hakları sözleşmeleri hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bunların arasında en önemlisi, geçerliliği bazı durumlarda uygulanmakta olduğu coğrafi sınırların bile ötesine uzanabilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir (AİHS). Roma’da 20 Mart 1950’de imzalanan AİHS, 3 Eylül 1952’de yürürlüğe girmiş olup, temelde Avrupa kıtasındaki ülkelerde yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, işkence ve insanlık dışı muameleye tâbi tutulma ile özgürlük ve güvenlikten yoksun bırakılmama hakkı gibi temel hak ve özgürlükleri garanti altına almak amacıyla hazırlanmıştır. Yaşama hakkı, AİHS Md. (2)(1)’de şu şekilde düzenlenmiştir: “Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.”¹⁴ AİHS, bu araştırmada incelenen ülkelerin yer aldığı coğrafi bölgelerde uygulanabilir hukuk olmadığı için burada daha ayrıntılı biçimde incelenmeyecektir. Araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde incelenecek ülkelerden birinin Kolombiya olması nedeniyle, bu çalışmada dikkate alınacak olan bölgesel insan hakları sözleşmesi bu ülkenin taraf olduğu Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. ABD’nin de imzaladığı ancak onay sürecine sokmadığı sözleşme, 21 Kasım 1969’da ABD’nin San José kentinde imzalanmış, 18 Temmuz 1978’de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, Md. 4(1)’de “Her kişinin yaşamına saygı gösterilmesine hakkı vardır. Bu hak, genel olarak, gebe kalma anından başlayarak,

¹³ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (Çevrimiçi), <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>, 4 Temmuz 2018.

¹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (Çevrimiçi), https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, 4 Temmuz 2018.

yasa ile korunacaktır. Hiç kimse yaşamından keyfi olarak yoksun bırakılmayacaktır.” demek suretiyle yaşama hakkını hükme bağlamıştır.¹⁵

Araştırmada incelenecek olan ikinci hak olan serbest dolaşım ve mülkiyet hakkı olup, bu hakkın ihlali ile gerçekleştirilen fiil zorla yerinden edilmedir (forced displacement). Bu suç, esasen uluslararası sözleşmelerde tanımlanmış değildir. Göçmen ve mülteci haklarının uluslararası hukuk sözleşmelerinde oldukça sağlam biçimde düzenlenmiş olmasına karşın, silahlı çatışma sebebiyle ülkesinde yerinden edilmiş kişi (Internally Displaced Person, IDP) konumuna düşmüş birey ve topluluklar için özel olarak belirli haklar getiren bağlayıcı bir uluslararası sözleşme yoktur.¹⁶ Bu nedenle, yerinden edilmiş kişi ve toplulukların korunmasının, uluslararası hukukta bağlayıcılığı olmayan hukuksal metinlerle korunmuş bir hak olduğu söylenebilir. Bu araştırmanın tamamlandığı 2019 yılının sonu itibarıyla, dünya çapında yaklaşık 25 milyon insanın zorla yerinden edilmiş olduğu göz önüne alındığında, bu düzenlemelerin yetersiz olduğu ortadadır. Ancak, bunun anlamı, zorla yerinden edilmiş birey ve topluluk haklarının korunmadığı, veya zorla yerinden etmenin suç olarak kabul edildiği düzenlemelerin olmadığı da değildir. Uluslararası topluluk, bu mağduriyete karşı duyarsız kalmamış, bir sözleşme veya antlaşma niteliğinde olmasa da, zorla yerinden edilme fiilini tanımlayan ve bu alandaki hakları garanti altına alan güvenceler oluşturmuştur. Bu düzenlemelerden en önemlisi, Ülkesinde Yerinden Edilme Hakkında BM Rehber İlkeleri'dir. Söz konusu düzenlemede yer alan 1. ilkenin 1. paragrafı şu şekildedir: “Ülkesinde yerinden edilmiş insanlar, ülkelerindeki diğer insanlar gibi, eşit şartlarda, iç hukuk ve uluslararası hukuk tarafından tanınan aynı haklara ve özgürlüklere sahiptirler.”¹⁷ Ülkesinde yerinden edilmiş insanların hakları ise, 15. ilkede “(a) ülkenin diğer bir

¹⁵ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, (Çevrimiçi), https://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf, 4 Temmuz 2018.

¹⁶ IDP, uluslararası insan hakları hukukuyla ilgili farklı kaynaklarda farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bu araştırmada, Ülkesinde Yerinden Edilme Hakkında BM Rehber İlkeleri'nde (UN Guiding Principles on Internal Displacement) yer alan tanım esas alınmıştır. Buna göre, IDP, silahlı çatışmalar; genel şiddet durumları; insan hakları ihlalleri veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin etkilerinden korunmak için evlerini, yerlerini, veya doğal yaşam bölgelerini, ülkelerinin uluslararası biçimde tanımlanmış sınırlarını geçmeyecek şekilde terk etmeye zorlanan veya buna mecbur kalan birey veya insan gruplarıdır. Rehber İlkeler için bkz.: UN Guiding Principles on Internal Displacement (Çevrimiçi), <https://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>, 4 Temmuz 2018.

¹⁷ Rehber İlkeler, s. 2.

yerinde güvenlik arama hakkı; (b) ülkelerini terketme hakkı; (c) başka bir ülkeye sığınma başvurusu hakkı; (d) hayatlarını, güvenlikleri, özgürlüklerini ve/veya sağlıklarını riske atabilecek bir yere zorla geri döndürülmeye ve yerleştirilmeye karşı koyma hakkı.” olarak belirtilmiştir.¹⁸ Rehber İlkeler, bir uluslararası sözleşme niteliğinde olmasa da, zorla yerinde etme fiilini suçlaştıran ve bu alandaki hakları güvenceye alan hukuksal bir garanti mekanizması oluşturduğuna kuşku yoktur.

Zorla yerinde edilmeye ilgili hükümet-dışı uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanmış düzenlemeler de vardır. Bu kuruluşlardan biri olan Küresel Koruma Topluluğu (Global Protection Cluster), 24 Haziran 2010 tarihinde 18 ülkedeki 107 kurumla birlikte dört yılda gerçekleştirdiği çalışmanın sonucunda, Ülkesinde Yerinde Edilmiş İnsanları Koruma Elkitabı adlı metni yayınlamıştır (bundan böyle Elkitabı). Zorla yerinden edilen kişilerin haklarını düzenleyen önemli belgelerden biri olan Elkitabında, yerinden edilme fiili şu şekilde tanımlanmıştır: “Bireylerin ve toplulukların, silahlı çatışma, genel şiddet, insan hakları istismarları, doğal veya insan kaynaklı felaketler ve/veya kalkınma projeleri gibi olayların etkilerinden ve durumlardan kaçınmak adına evlerini veya yerleşim bölgelerini terketmeleri veya buralardan kaçmaları.”¹⁹ Fiilin ve uğranılan mağduriyetin doğası gereği, bu alanda meydana gelebilecek bir ihlalin kapsamına giren haklar, serbest dolaşım hakkı, makul yaşam standardı hakkı, ev ve özel hayata saygı hakkı ve aileye saygı hakkıdır.²⁰ Elkitabı, konulan ilkelere riayet etmek ve müeyyide getirmek anlamında bir bağlayıcılık taşımasa da, zorla yerinden etme suçu ile ilgili temel ilkeleri ortaya koyması ve bu alanda bir teamül oluşturması açısından önemlidir. Elkitabının 6. ilkesine göre, “Her insan, evinden ve doğal yaşam alanından edilmeye karşı korunma hakkına sahiptir.”²¹

Zorla yerinden edilme ile ihlal edilen haklar, Elkitabı ve Rehber İlkeler’in ilgili maddeleri tarafından oldukça yalın biçimde tarif edilmiş görünmektedir. Bu nedenle, vaka çalışmalarında ortaya konacak olan suç teşkil etmiş fiiller, insan hakları hukuku

---

¹⁸ Rehber İlkeler, s. 8.

¹⁹ Ülkesinde Yerinde Edilmiş İnsanları Koruma Elkitabı (Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons), New York, Inter Agency Standing Committee (IASC), 2010, p. 137.

²⁰ Elkitabı., p. 138.

²¹ Elkitabı., p. 475.

çerçevesinde Rehber İlkeler’de yer alan 1. ilke ve 15. ilke; ve Elkitabında yer alan 6. ilke kapsamında değerlendirilecektir. Silahlı çatışma hukuku çerçevesinde geçerli olacak düzenleme ise aşağıda ayrıca incelenecektir. Burada vurgulanması gereken son bir husus, aslında, yerleşim ve serbest dolaşım özgürlüklerinin de, yaşama özgürlüğüne benzer biçimde, uluslararası sözleşmeler kapsamında belli ölçüde tanımlanmış olduğudur. Serbest dolaşım hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nde, “Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve ikamet hakkı vardır.” şeklinde hükme bağlanmıştır.²² Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme de serbest dolaşım ve ikamet özgürlüğüyle ilgili düzenlemeler getirmiştir. Buna göre, “Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgahını seçme özgürlüğüne sahiptir.”²³ Ayrıca, “Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terketmekte özgürdür.”²⁴ Mülkiyet hakkı ile seyahat ve yerleşme özgürlüğü hakkına Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından da belirli güvenceler getirilmiştir. Bu haklar, sözleşmede sırasıyla şu şekilde düzenlenmiştir: “Herkes mülkiyetini kullanma ve mülkiyetinden yararlanma hakkına sahiptir. Yasa, bu kullanmayı ve yararlanmayı, toplumun çıkarlarına uygun olması koşuluna tâbi kılabilir.”; “Hiç kimse, kamusal yarar yahut sosyal menfaat gerekçeleriyle ve yasa tarafından öngörülmuş hallerde ve usullere (biçimlere) göre adil bir tazminat ödenerek yapılması dışında, mülkiyetinden yoksun bırakılmayacaktır.”²⁵ Aynı hak, “Bir Taraf Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan her kişinin, yasa hükümlerine tâbi olarak, bu ülke içinde seyahat etme ve yerleşme hakkı vardır.” şeklinde vurgulanmıştır.²⁶

Araştırma kapsamındaki vaka çalışmalarında incelenecek üçüncü ve son hak olan düşünce ve ifade özgürlüğü de, uluslararası insan hakları hukukunun temel sözleşmeleri ile güvence altına alınmış haklardandır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nde bu hak, “Herkes düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir.” şeklinde

---

²² İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Md. 13(1).

²³ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Md. 12(1).

²⁴ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Md. 12(2).

²⁵ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Md. 21(1); (2).

²⁶ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Md. 22(1).

düzenlenmiştir.²⁷ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’de ise düşünce ve ifade özgürlüğü, sırasıyla şu şekillerde belirtilmiştir: “Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.”; “Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.”²⁸ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ise aynı hakkı şöyle tanımlamaktadır: “Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak, sınırlar dikkate alınmaksızın, sözlü, yazılı ya da basılı olarak, yahut sanatsal formda ya da bir kimsenin kendi seçeceği herhangi bir başka yolla, her türlü bilginin ve düşüncenin araştırılması, alınması ve yayılması özgürlüğünü de içerir.”²⁹

Bu aşamada, yukarıda açıklanan temel insan hakları ile ilgili düzenleyici sözleşmelerin ve belgelerin, burada belirtilen hukuksal metinlerle sınırlı olmadığına altı çizilmektedir. Bu alanlardaki özgürlükleri belirleyen diğer düzenlemeler arasında, Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, Mültecilerin Hukuksal Durumuna Dair Sözleşme ve Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler; Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri ve Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar ve ASEAN İnsan Hakları Deklarasyonu gibi bildiriler; ve nihayet, Kopenhag Kriterleri, Helsinki Belgesi ve Avrupa Güvenlik Şartı gibi diğer insan hakları metinleri bulunmaktadır. Araştırmada incelenecek olan yaşama hakkı; serbest dolaşım ve mülkiyet hakkı; düşünce ve ifade özgürlüğü, bütün bu sözleşme, bildiri ve metinler çerçevesinde oldukça kapsamlı biçimde tanımlanmıştır ve bu özgürlükleri kısıtlayan tüm fiiller, istisnası olmayan suçlar olarak kabul edilmiştir. Bu güçlü yasal çerçeveye rağmen, uluslararası sistem içinde hâlâ insan hakları ihlallerinin meydana geliyor oluşu şaşırtıcı olduğu kadar, ilk bakışta, uluslararası hukuka kuşku ile yaklaşan Realist kuramın iddialarını da kanıtlar

---

²⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Md. 19. Özgün İngilizce metin, “Everyone has the right to freedom of opinion and expression.” şeklindedir. Beyannemenin Türkçe çevirisi ise, ne yazık ki, pek çok kaynakta hatalı biçimde ‘fikir ve fikirlerini açıklama hürriyeti’ olarak yapılmış ve bu hata neredeyse literatürün tamamına düzeltilmeden bu şekilde geçmiştir.

²⁸ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Md. 19(1); (2).

²⁹ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Md. 13(1).

mahiyette görünebilir. Bununla birlikte, devletler belirli durumlarda kendi ulusal çıkarlarını önceleyen dış politika fiilleri sonucu bu hak ve özgürlükleri ihlal etseler de, esasen önlerinde insan haklarına riayet etmeleri için nasıl davranmaları gerektiğini gösteren rehberlerin olduğu da unutulmamalıdır. Modern devlet, normatif kuramın öngördüğü üzere, aslında uluslararası sistem içinde davranışlarını belirleyecek olan temel siyasi, hukuksal ve ahlaki ilkelere sahiptir. Bu ilkeler, yukarıda sıralanan antlaşmalarda birer yasa hükmü olarak tedvin edilmiştir. Politika yapıcıların ve karar vericilerin bu ilkelere ve hükümlere riayet etmemesini böyle normların var olmadığı şeklinde yorumlamak yanlış olacak; dahası, böyle bir kabul, devletler için uzun vadede bu yönde bir teamül oluşturabileceği için ciddi güvenlik ve ihlal risklerini de beraberinde getirecektir. ABD güvenlik yardımlarının hukuksal açılardan değerlendirilmesi, sözkonusu normların varlığını teyit etmek, ancak aynı normların politik ve askeri gerekçelerle göz ardı edildiklerini göstermek açısından önemlidir.

4.1.2. Silahlı Çatışma Hukuku

Silahlı çatışma hukuku, ilk değerlendirmede güvenlik yardımlarında uygulanabilir hukuk olarak görülmeyebilir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, ABD kanunlarında, yönetmeliklerinde ve yönergelerinde güvenlik yardımı programlarını silahlı çatışma hukuku ihlallerine bağlayan bir şart olmamasıdır. Yardımların sürmesi veya kesilmesi, aşağıdaki kısımda gösterileceği gibi, tamamen uluslararası insan hakları hukukuna bağlanmıştır. İkincisi, silahlı çatışma hukukunun güvenlik yardımı programlarına uygulanması için, sözkonusu programların gerçekleştiği ülkelerin uluslararası nitelikte veya uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma içinde olması gerektiği; ancak, bu ülkelerde her zaman bu hukuk dalını harekete geçirici türden çatışmaların olmayışıdır. Bununla birlikte, vaka çalışmalarında da ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, ABD'den askeri yardım alan ülkeler temin ettikleri silah ve eğitimi kendi toplumlarına karşı kullanmakta; bu ülkelerdeki çatışmalar belirli durumlarda uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma sınıfına girebilmekte; ihlal edilen temel haklar, silahlı çatışma hukukunun sağladığı güvencelerin kapsamında yer alabilmektedir. Bu hususlar açıkça göstermektedir ki, silahlı çatışma hukuku da

güvenlik yardımlarında uygulanabilir hukuk olarak kabul edilebilir. Bu aşamada, konuyla ilgili önemli bir kavramsal ayrımın daha belirtilmesi yararlı olacaktır. Uluslararası nitelikte olan veya olmayan silahlı bir çatışmanın meydana gelmesi halinde, insan hakları hiçbir şekilde uygulanabilir hukuk olarak yürürlükten kalkmaz. Silahlı çatışma hukuku ve insan hakları hukuku, birbirlerini dışlayan değil, birbirlerini tamamlayan iki uluslararası hukuk dalıdır. Aralarındaki fark, silahlı çatışma hukukunun *lex specialis* olarak sadece savaş durumunda geçerli olması, uluslararası insan hakları hukukunun ise *lex generalis* olarak hem savaş hem barış durumunda geçerli olmasıdır.

Silahlı çatışma hukuku, diğer adıyla uluslararası insancıl hukuk, uluslararası nitelikte olan ve olmayan silahlı çatışmalarda tarafların uyması gereken kuralları düzenleyen hukuk dalıdır. Kökenleri M.Ö. 2000'li yıllarda Babil Kralı Hammurabi'nin savaş kurallarına ve Eski Hindistan'da silahsız ve yaralı savaşçılar için merhamet tavsiye eden Manu Kuralları'na kadar giden silahlı çatışma hukukunun tarihsel gelişimi içinde, M.S. 1187'de Sultan Selahaddin Eyyubi'nin kutsal bölgelerin korunması ile ilgili kaideleri belirlemesi; 1588'de İtalyan hukukçu Alberis Gentili'nin savaş kurallarını *Savaş Hukuku (De Jure Belli)* adlı eserinde toplaması;³⁰ 1874'te Rus hukukçu Fyodr Martens tarafından silahların sınırsız biçimde kullanılmasını yasaklayan Martens Şartı'nın Brüksel Deklarasyonu'nda kabulü³¹ süreç içindeki önemli gelişmelerden bazılarıdır. Amerikalı hukukçu ve siyaset felsefecisi Francis Lieber'in yazdığı *Birleşik Devletler Ordularının Sahradaki Yönetimi için Talimatlar (Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field)* adlı eserinde ortaya koyduğu ve Lieber Kodu olarak anılan kural, kara savaşında uyulması gereken kuralların açıklandığı modern çağın ilk uygulamalarından biridir.³² Bugünkü anlamında silahlı çatışma hukukunun temeli ise, 1859'da İsviçreli bir tüccar olan Henri Dunant'ın İtalyan ve Avusturya orduları arasındaki savaşta tanık olduğu vahşeti kaleme aldığı *Solferino Anısına (A Memory of Solferino)* kitabında, savaş zamanındaki mağduriyetler için barış zamanında her

³⁰ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2006, s. 6-7.

³¹ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuksal Statüleri**, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s. 4.

³² Kocatepe, **op. cit.**, s. 9.

ülkede bir yardım derneği oluşturma gereğini gündeme getirmesine dayanmaktadır. Kitaptaki görüşlerin ilgi görmesi üzerine, 1863 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi (International Committee of the Red Cross, ICRC) kurulmuş; ICRC'nin çabalarıyla da La Hey ve Cenevre Sözleşmeleri hazırlanmaya başlanmıştır. Bu çabalar sonucu, 1864'de Birinci Cenevre Sözleşmesi hazırlanarak tüm ülkelerin imzasına açılmış; 1899'da düzenlenen Birinci Uluslararası Barış Konferansı'nda La Hey Sözleşmesi kabul edilmiş; ve nihayet 1949'da düzenlenen Cenevre Diplomatik Konferansı'nda da bugünkü Cenevre Sözleşmeleri kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.³³

Dört ana sözleşme ve iki ek protokolden oluşan Cenevre Sözleşmeleri, beraberindeki ilgili diğer sözleşmeler³⁴, ek protokoller ve yarattığı teamül hukuku ile birlikte, bugün silahlı çatışma hukukunun temel ilkelerini belirleyen, savaşan tüm tarafların bu ilkelere uymaları gerektiğini vurgulayan ve uluslararası toplulukta genel kabul gören bir düzenlemeler bütünüdür. Sözleşmeye ek olarak hazırlanan ve 1977'de kabul edilen 1. Protokol (P1), uluslararası nitelikte silahlı çatışmaları düzenlerken, aynı yıl kabul edilen 2. Protokol (P2), uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaları kapsamaktadır. P1, 170 ülke, P2 ise 165 ülke tarafından onaylanmış ve imzalanmıştır. Sözleşmenin 3. Protokolü (P3) ise, çatışma alanlarında tarafların araç ve üniformalarındaki ayırt edici işaretleri düzenlemekte olup, 2005 yılında kabul edilmiştir ve Cenevre Sözleşmeleri'ne getirilen en son yenileme çalışmasıdır.

---

³³ Kocatepe, **op. cit.**, s.10.-15. Bahsi geçen süreç içinde savaşta kullanılacak silah, mühimmat ve yöntemlerin sınırlandırıldığı pek çok antlaşma yapılmış, tüm bunlar, silahlı çatışma hukukunun kaynakları olarak literatüre girmiştir. Burada belirtilen tarih ve antlaşmalar, incelenen tarihsel dönemde en çok önem arz edenlerdir. Araştırmamın kapsam ve kısıtı gereği, bu antlaşmaların isim, tarih ve içerikleri burada daha ayrıntılı şekilde incelenmemiştir. Silahlı çatışma hukuku alanındaki bütün antlaşmalar hakkında ayrıntılı bilginin tarihsel gelişim sürecinde verildiği bir kaynak için bkz.: Rain Liivoja, Tim McCormack (eds.), **Routledge Handbook of the Law of Armed Conflict**, London, Routledge, 2016.

³⁴ Cenevre Sözleşmeleri, International Committee of the Red Cross, (Çevrimiçi), <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>, 4 Temmuz 2018. Sözleşmeler, çeşitli birincil ve ikincil kaynaklarda farklı tanım ve kısaltmalarla anılmaktadır. Genel kabul gören ve atıflarda daha sıklıkla rastlanan tanım, Geneva Convention I, II, III, IV; kısaltma ise GCI, GCII, GCIII, GCIV'tür. Ek protokoller ise, Additional Protocol 1, 2, 3 olarak; ve P1, P2, P3 kısaltmalarıyla tanımlanmaktadır. Araştırmada bu tanımlama ve kısaltmalar esas alınmıştır.

Aslında, silahlı çatışma hukukunun temel ilkeleri sözleşmelerde veya ek protokollerde açıkça isimlendirilmiş değildir ve farklı kaynaklarda farklı gruplandırmalar altında nitelenmekte ve yorumlanmaktadır. Solis'e göre, sözkonusu ilkeler; ayırt etme (distinction), askeri gereklilik (military necessity), gereksiz acıya (unnecessary suffering) sebebiyet vermeme ve orantılılıktır (proportionality).³⁵ Henckaerts ve Doswald-Beck ise bu ilkeleri, ayırt etme, savaşlarda kullanılacak silahlar ve siviller ile muharebe dışı kalmış kişilere muamele şeklinde bir ayrıma tâbi tutmuştur.³⁶ Frederick ve Johnson da bu gruplamayı yukarıdakilere benzer şekilde beş ayrı başlık altında toplayarak, sözkonusu ilkeleri ayırt etme, askeri gereklilik, gereksiz acıya sebebiyet vermeme, orantılılık ve ek olarak, bir saldırı sırasında sivil kayıpları azaltacak ihtiyati önlemler (precautionary measures) olarak sıralamıştır.³⁷

Bu araştırmanın kapsamı açısından Cenevre Sözleşmeleri'nde dikkate alınacak düzenlemeler, zorla yerinden edilmeye ilgili olan maddelerdir. Bunun nedeni, sözleşmelerin yaşama hakkı ile fikir ve ifade özgürlüğünü düzenlemeyişi, dolayısıyla bu alanlarda geçerli hukuk olmayışdır. Zorla yerinde edilmeyi içeren GCIV hükmü, bütünsel bir çerçevede şu şekilde oluşturulmuştur: “Yukarıdaki maddede isdihda olunan vahim ihlal hareketleri, sözleşme ile korunan kişilere ve bu kişilerin mallarına karşı irtikap edildiği takdirde, aşağıdaki hareketlerden biridir: kasten adam öldürmek, biyolojik deneyeler de dahil olmak üzere işkence ve insanlıkdışı muameleleri kasten azap vermek veya beden bütünlüğünü veya sıhhati vahim surette ihlal etmek, yasadışı tehcir veya nakil, yasadışı tevkif, koruma altındaki bir kişiyi düşman devletin silahlı kuvvetlerinde hizmet görmeye mecbur etmek veya işbu sözleşme hükümleri uyarınca düzenli ve tarafsız yargı hakkından mahrum bırakmak, rehin almak, askeri gerekliliğinin haklı kılmadığı, yasadışı ve keyfi, büyük ölçüde mal tahribatı mal tesahübü.”³⁸ P1'de ise zorla yerinden edilme şu şekilde açıklanmıştır: “İşgalci gücün işgal ettiği topraklara kendi milletinden insanları aktarması veya işgal altındaki topraklarda halkın tamamını veya bir kısmını Dördüncü Konvansiyon

³⁵Gary D. Solis, **Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War**, New York, Cambridge University Press, 2010, p. 250-284.

³⁶Law Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, **Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules**, Cambridge, ICRC and Cambridge University Press, 2005.

³⁷Bryan Frederick, David E. Johnson, “The Continued Evolution of U.S. Law of Armed Conflict Implementation: Implications for the U.S. Military”, **RAND Corporation Report**, 2015.

³⁸GCIV, Md. 147.

Madde 49’u ihlal ederek sınırdışı etmesi veya başka yere taşınması.”³⁹ P2’de ise aynı fiil şu şekilde yasaklanmıştır: “Siviller kendi topraklarını çatışmayla ilgili nedenlerden ötürü terk etmeye zorlanamazlar.”⁴⁰ Silahlı çatışma hukukunun teamül kurallarının belirlendiği Henckaerts ve Doswald-Beck’in çalışmalarında ise, zorla yerinden edilme, 129 nolu Kural’da aşağıdaki biçimde yasaklanmıştır: “Uluslararası / uluslararası olmayan silahlı çatışmaların tarafları, sivillerin güvenliği sözkonusu olmadıkça veya zorunlu askeri nedenler gerektirmedikçe, sivil nüfusu çatışmayla ilgili nedenlerden ötürü, kısmen veya tamamen, yerinden etme emri vermeyebilir.”⁴¹

Görüldüğü üzere, Cenevre Sözleşmeleri, gerek uluslararası nitelikte gerekse uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda (iç savaşlarda) uyulması gereken kuralları normatif bir çerçevede ve oldukça yetkin bir düzeyde düzenlemiştir. ABD güvenlik yardımı programlarından yararlanan devletler, ve bazı görüşlere göre devlet-dışı aktörler⁴², istisnasız biçimde bu kurallara uymakla mükelleftirler. Ancak, bu programlardan yararlanan devlet ve devlet-dışı aktörlerin çoğu zaman bu kurallara uymada ciddi zaafiyet gösterdikleri de bilinmektedir. Silah yardımı ve eğitim desteği alan ülkelerin silahlı kuvvetleri, veya bazı devlet-dışı aktörler, temin ve tedarik ettikleri savunma gereçlerinin sağladığı askeri avantajı hedef aldıkları bölgelerde saldırı eylemi gerçekleştirmek veya politik/psikolojik üstünlük kurmak için kullanmış; yönetici elit, askeri ve politik amacına ulaşmak için bu güçten azami düzeyde yararlanmanın yollarını aramıştır. Vaka çalışmalarında görüleceği gibi, akademi, medya ve aralarında Amnesty International ve Oxfam gibi kuruluşların da bulunduğu hükümet-dışı kuruluşlar tarafından, bu bölgelerde silahlı çatışma hukuku ihlallerinin meydana geldiğine dair ciddi iddialar ortaya atılmıştır. Bu gerekçelerden

---

³⁹ P1, Md. 85(4)(a).

⁴⁰ P2, Md. 17(2).

⁴¹ Law Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, **Uluslararası İnsancıl Teamül (Örf-Adet) Hukuku, Cilt 1: Kurallar**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2005, p. 513.

⁴² Uluslararası hukukta devlet-dışı aktörlerin silahlı çatışma hukukunun sujesi olup olamayacakları tartışmalı bir konu olmakla birlikte, belirli özellikleri haiz devlet-dışı aktörlerin bu hukukun düzenleme alanına girdiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşımla ilgili bir değerlendirme için bkz.: Marco Sassoli, “Taking Armed Groups Seriously: Ways to Improve their Compliance with International Humanitarian Law”, **Journal of International Humanitarian Legal Studies**, Vol.1, Issue 1, 2010. Devlet-dışı aktörlerin silahlı çatışmalarda sorumluluğu ile ilgili bir çalışma için bkz.: Fatma Taşdemir, “İnsan Hakları Hukuku, İnsancıl Hukuk ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Sorumluluğu”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt 5, Sayı 9, 2018, pp. 53-75.

hareketle, bu araştırmada silahlı çatışma hukukunun da uygulanabilir hukuk olarak kullanılması gerektiği değerlendirilmiştir.

Bu kısımda son olarak vurgulanması gereken husus, güvenlik yardımı alan bir devletin bu yardımlarla ilişkilendirilebilecek haksız filleri ve bu bağlamdaki uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluğudur. Başta eğit-donat faaliyetleri olmak üzere, her tür güvenlik yardımının alıcısı konumundaki devletler, yukarıdaki sözleşmelere ve ilkelere uymakla mükelleftirler ve bu mükellefiyetlerinden doğan yükümlölükleri vardır. Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi uyarınca, her devlet, uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan *pacta sunt servanda* (ahde vefa) gereği, imzacısı olduğu sözleşmelerle bağlıdır ve bu bağlılığını iyi niyet çerçevesinde göstermek zorundadır.⁴³ Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun (International Law Commission), devlet sorumluluğu konusundaki taslak maddeleri de, bir devletin uluslararası yükümlölüğünü yerine getirmemesinin yasaya aykırı davranış doğuracağını açıkça belirtmiştir.⁴⁴ Bu bağlamda, her devletin, insan hakları hukuku ve silahlı çatışma hukuku ihlalleri nedeniyle doğabilecek hukuka aykırı fiillerinden de sorumlu olacağı açıktır.⁴⁵ ABD'den güvenlik yardımı alan devletlerin tümü, gerek Viyana Sözleşmesi gibi antlaşmalardan, gerek uluslararası teamül hukukunda ifadesini bulan ilkelere doğan sorumlulukları gereği, temin ve tedarik ettikleri her tür silah, savunma gereci, mühimmat ve askeri eğitimi, başka devletlerin ve milletlerin barış ve güvenliğini tehdit etmeyecek şekilde kullanmakla mükelleftirler.

Kuşkusuz, bu konuda devletlerin uluslararası sözleşmelerden doğan sorumlulukları, burada ayrıntılı olarak incelenemeyecek kadar geniş bir hukuki

⁴³ Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Md. 26. Vienna Convention on the Law of Treaties, (Çevrimiçi), <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>, 19 Haziran 2018.

⁴⁴ Devletlerin Uluslararası Yasaya Aykırı Davranışlarla İlgili Sorumluluğu, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, (Çevrimiçi), http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, 19 Haziran 2018.

⁴⁵ International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict, United Nations, Human Rights , Office of the High Commissioner, New York, Geneva, 2011, p. 72. Devletin uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluğuyla ilgili bir çalışma için bkz.: Hakkı Hakan Erkiner, **Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2010. Uluslararası sorumluluğun genel teorisi ve hukuka aykırı davranışların sonuçlarıyla ilgili bir çalışma için bkz.: René Provost (Ed.), **State Responsibility in International Law, The Library of Essays in International Law**, Abingdon, Routledge, 2002.

muhteviyata sahip olan bir konudur. Bu araştırmanın böyle bir amacı olmadığı ise açıktır. Devlet sorumluluğu konusunun önemini belirtmek adına şu kadarını belirtmek yeterli ve gereklidir ki, yukarıda özetlenen sözleşme maddelerine ve ilkelere uymayan davranışların tümü, uluslararası hukuka göre, devletlerin uluslararası yasaya aykırı davranışlarla ilgili sorumluluğu kapsamına giren fiillerdir. Bu nedenle de, yukarıda açıklanan temel sözleşmeler ve ilkeler gereği, sözkonusu fiillerin hepsi birer suç teşkil edecek nitelikte edimler olarak değerlendirilecektir.

4.2. ABD İç Hukuku

ABD güvenlik yardımı programları, ağırlıklı olarak ateşli silahlar ve bu silahların kullanımı hakkında verilen eğitimlerle ilgili olmaları nedeniyle, uygulandıkları ülkelerdeki bireylerin ve toplulukların hayatları üzerinde, çoğu zaman ölümcül olabilen, ciddi sonuçlar oluşturma potansiyeline sahiptirler. Programların envanterinde bulunan farklı türde silah ve mühimmatların, ilgili ülkenin güvenliği veya istikrarı için kullanılacağı iddia edilse de, ayırım gözetmeyen, orantısız veya yetkisiz kullanımlar nedeniyle, bireyin bedensel ve ruhsal bütünlüğü üstünde telafisi mümkün olmayan zararlara neden olabilecekleri açıktır. Üstelik, bu silah ve mühimmatın verildiği devlet veya devlet-dışı aktörler, sahip oldukları güç ile, fiili olmasa da siyasi veya psikolojik baskı kurma imkan ve kabiliyetine de erişebilmektedirler. Bu nedenlerle, yardım programı uygulanmasına karar verilen ülkelere yapılacak silah transferleri ve askeri eğitim destekleri, ABD iç hukukunda güçlü yasal düzenlemelere tâbi tutulmuştur. Bununla birlikte, ilgi çekici bir paradoks olarak, Yürütme erkinin başında bulunan karar vericiler, belirli zamanlarda belirli devletlere veya devlet-dışı aktörlere silah sevkiyatını ve askeri eğitim verilmesini destekleyen ya da kolaylaştıran bir yaklaşıma sahip olagelmişlerdir. Bu aşamada, bu çelişkiyi araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde ele almak üzere bir kenara bırakarak, öncelikle sözkonusu yasaları incelemek, konunun hukuksal boyutunun doğru anlaşılabilmesi açısından uygun olacaktır. Bahsedilen yasal düzenlemeleri ABD güvenlik yardımlarını düzenleyen usule ait yasalar ve bu yardımları uluslararası insan hakları koşullarına tâbi kılan denetleyici yasalar olarak incelemek

mümkündür. Bu nedenle, güvenlik yardımlarının ABD iç hukuku açısından düzenlenmesi, aşağıda bu alanları içeren iki ayrı kısım dahilinde ele alınacaktır.

4.2.1. Güvenlik Yardımlarıyla İlgili Usul Yasaları

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı boyunca, ABD askeri yardımları, usul açısından dış ilişkileri düzenleyen ABD Kanunnamesi Md. 22 uyarınca Dışişleri Bakanlığı'na tanınan yetkiler doğrultusunda yapılmıştır.⁴⁶ Ancak, 1980'lerden başlayarak ve 11 Eylül 2001'den sonra artan biçimde, bazı politika yapımcılar bu düzenlemeleri yetersiz ve fazla kalıplaşmış olarak değerlendirmeye başlamışlardır. Bunun üzerine, Kongre, giderek artan şekilde, güvenlik yardımı yetkilendirme yasalarını, bir önceki bölümde değinilen ve aşağıda açıklanacak olan Md. 10, ve yıllık savunma bütçesini belirleyen NDAA çerçevesinde onayladığı Savunma Bakanlığı'na verilen yetkilendirmelere dayandırmaya başlamıştır. Bu tasarruf, üçüncü bölümdeki güvenlik yardımlarında güncel sorunlar kısmında vurgulandığı gibi, bazı akademisyen ve politika yapımcılar tarafından dış politikanın askerileştirilmesi (militarization of foreign policy) olarak yorumlanmaktadır.⁴⁷ Md. 10 ve Md. 22, ABD Kanunnamesi'ndeki⁴⁸ güvenlik yardımlarının dayandırıldığı diğer Kamu Yasaları⁴⁹ ile birlikte karmaşık bir yasalar bütünü oluşturdukları için, Amerikan yasa yapımcıları ve güvenlik bürokrasisi içinde 'yama işi' (patchwork) olarak anılmaktadır.⁵⁰ Aşağıda, Savunma Bakanlığı'nın yetkilerini belirleyen Md. 10 ve Dışişleri Bakanlığı'nın yetkilerini belirleyen Md. 22 ihtiva ettikleri önemli başlıklar çerçevesinde izah edilecek;

---

⁴⁶ Nina M. Serafino, Security Assistance and Cooperation: Shared Responsibility of the Departments of State and Defense, **Congressional Research Service Report**, No: 7-5700, 2016, p. 6.

⁴⁷ **Ibid.**, p.18. Dış politikanın askerileştirilmesi konusunda ayrıntılı bir inceleme için ayrıca bkz.: Gordon Adams, Shoon Murray, **Mission Creep: The Militarization of U.S. Foreign Policy?**, Washington, D.C., Georgetown University Press, 2014.

⁴⁸ ABD Kanunnamesi (US Code) tüm genel ve kalıcı federal yasaların derlemesini ve tedvinini (kodifikasyonunu) içeren yasalar metnidir. Kanunname'nin tamamı basılı olarak 450 ciltlik oldukça geniş bir set halinde bulunduğu için, araştırmalardaki atıflar genel olarak çevrimiçi kaynağa yapılmaktadır. Sözkonusu kaynak için bkz.: The Code of Laws of the United States of America, (Çevrimiçi), <http://uscode.house.gov>, 19 Haziran 2018.

⁴⁹ ABD iç hukukunda Kamu Yasası (Public Law), kamuyu bir bütün olarak ilgilendiren konularda yapılan Kongre Akti (Act of Congress), yani Yasama tarafından çıkarılan yasalara verilen genel isimdir. Diğer bir Kongre Akti, belirli kurum ve bireylerle ilgili çıkarılan Özel Yasa'dır (Private Law).

⁵⁰ David E. Thaler, et. al., "From Patchwork to Framework: A Review of Title 10 Authorities for Security Cooperation", **RAND Corporation Report**, 2016, p. 10.

takiben, güvenlik yardımlarını uluslararası insan hakları koşullarına tâbi kılan denetleyici yasalar açıklanacaktır.

4.2.1. 1. Madde 10 Kapsamındaki Yetkilendirmeler

ABD Kanunnamesi'nde 'Silahlı Kuvvetler' (Armed Forces) olarak başlıklandırılmış Md. 10, ordunun yapısını, işlevini, görevini ve sorumluluklarını tanımlayan ana kısımdır. Beş altbaşlık ve 1805 fasıldan oluşan madde, içeriğindeki altbaşlıklar çerçevesinde kuvvet yapısı, personel, eğitim ve öğretim, hizmet, destek ve tedarik alanlarını düzenlemektedir. Bu madde, Md. 22 ve bu araştırmanın alanına girmeyen Md. 50 ile birlikte, ABD ulusal güvenliğinin temel yasal düzenlemesi olarak kabul edilmektedir.⁵¹

Md. 10'un güvenlik yardımlarını kapsayan bölümündeki hükme göre, Savunma Bakanı, ordudan-orduya (military-to-military) olarak tanımlanan her türlü ilişkiyi kurmaya yetkilidir. Bu ilişkiler kapsamında, bakanlık, öncelikle yabancı ülkelere ait savunma kurumlarının ve silahlı kuvvetlerin demokratik intibakını teşvik edici çalışmalar içinde bulunma yetkisine sahiptir.⁵² Bakanlığa, yasa gereği yabancı askeri güçlerle birlikte hareket düzenlemek için de gerekli yetki verilmiştir. Bu yetki çerçevesinde, Savunma Bakanı, ABD ile birlikte müşterek bir harekate katılan müttefik güçlere lojistik destek, tedarik ve diğer hizmetleri sağlayabilmektedir.⁵³ Bu iki yetkilendirmeden daha önemli olan ise, Md. 10'un, Genelkurmay Başkanı'na yabancı ülkelerin silahlı kuvvetler personeline eğitim verme yetkisini tanımasıdır. Yasanın Bölüm 166a, (b) maddesi, 7. fıkrasına göre, Genelkurmay Başkanı, "yabancı ülkelerin askeri ve sivil personeline askeri öğretim ve eğitim vermek" amacı ile Muharip Komutan Girişim Fonu'nu (Combatant Commander Initiative Fund, CCIF)

---

⁵¹Ashley S. Boyle, "U.S.C. Title 10, Title 22, and Title 50", **American Security Project, Fact Sheet**, August 2012 (Çevrimiçi), <https://tr.scribd.com/document/101956577/U-S-C-Title-10-Title-22-And-Title-50>, 19 Haziran 2018. Madde 10'un tamamı için bkz.: Title 10, Armed Forces, (Çevrimiçi), <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title10&edition=prelim>, 19 Haziran 2018.

⁵²Title 10, Sec. 168, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partI-chap6-sec168.htm>, 19 Haziran 2018.

⁵³Title 10, Sec. 127d, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title10/html/USCODE-2011-title10-subtitleA-partI-chap3-sec127d.htm>, 19 Haziran 2018.

kendi inisiyatifleri doğrultusunda kullanabilmektedirler.⁵⁴ CCIF, her mali yıl Savunma Bakanlığı'na tahsis edilen resmi bütçeye dahil edilmiş bir fondur. Bu fon, yukarıda ilgili bölümde açıklanan GCC'lerin komutanlarından her hangi birinin talebi üzerine, Genelkurmay Başkanı tarafından ilgili GCC'nin kullanımı için tahsis edilebilmektedir. Bu madde içinde ilgi çekici olan ayrıntı, GCC'lerden birinin sorumluluk bölgesinde olmayan bir coğrafi alanda askeri bir hareket yapılacağı zaman, (eğer ABD çıkarları açısından böyle bir askeri harekate gerek varsa) Genelkurmay Başkanı'nın bu fonu kendi karargahı tarafından atanmış bir subaya tahsis etme yetkisidir. Maddenin lafzından anlaşılan, bu yetkilendirme kapsamında, ABD Silahlı Kuvvetleri'ne ait unsurların, ülkenin ulusal çıkarı olduğuna inanılan bölgelerde, yabancı bir ülkenin silahlı kuvvetlerine eğitimden lojistik desteğe kadar her tür yardımı sağlayabileceğidir. Genelkurmay Başkanı'na ABD Silahlı Kuvvetleri'nin coğrafi sorumluluk alanları dışındaki bölgelerde de hareket düzenleme yetkisi verilmesinin gerekçesi, sahadaki askeri unsurlara operatif, taktik veya stratejik esneklik sağlamak olabilir. Bununla birlikte, her hareketin bir askeri ve bir de politik hedefi olduğu göz önüne alındığında, bu düzenlemenin eğit-donat faaliyetlerini olabildiği kadar geniş coğrafyalarda hayata geçirme amacına hizmet edeceğini iddia etmek de yanlış olmayacaktır. Bu tür bir hareket serbestisinin, vaka çalışmaları bölümünde görüleceği üzere, sözkonusu bölgelerde askeri üstünlük veya siyasi ve ekonomik nüfus tesis etmek amacıyla kullanıldığı, sonuç olarak ise ciddi hukuksal sorunlara neden olduğu aşikardır.

Md. 10'un yetkilendirme alanı, eğit-donat faaliyetlerinde önemli görevler üstlenen ABD Özel Harekat Kuvvetleri'ni⁵⁵ de kapsamaktadır. Dost olarak nitelenen kuvvetlere özel harekat birlikleri tarafından eğitim desteği verilmesi bu kapsamda yürütülen etkinliklerden biridir. Yasanın Bölüm 2011 (a) maddesinin 1. fıkrasında, açıkça, muharip komutanlıkların veya belirlenen başka bir komutanlığın lideri olan

---

⁵⁴Title 10, Sec. 166a, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partI-chap6-sec166a.htm>, 19 Haziran 2018.

⁵⁵ ABD Özel Harekat Kuvvetleri, aynı adlı komutanlığa (United States Special Operations Command, USSOCOM veya SOCOM) bağlı Birleşik Muharip Komutanlık'lardan biri olup kara, deniz, hava ve deniz piyade unsurlarından oluşmaktadır. Komutanlık emrinde 69.000 rütbeli ve rütbesiz asker olup, karargahı Florida eyaletindeki MacDill Hava Kuvvetleri Üssü'ndedir. SOCOM hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Factbook, United States Special Operations Command, (Çevrimiçi), <https://fas.org/irp/agency/dod/socom/factbook-2009.pdf>, 19 Haziran 2018.

komutanın, ABD özel kuvvetleriyle birlikte müşterek çalışacak olan dost bir yabancı ülke silahlı kuvvetlerinin veya diğer güvenlik güçlerinin eğitimi için ödeme yapabileceği belirtilmiştir.⁵⁶ Güvenlik yardımı programlarında fon tahsisatın önemi göz önüne alındığında, bunun anlamı, ABD Özel Kuvvetleri'yle birlikte çalışan ve ABD'nin müttefik olarak kabul ettiği herhangi bir ülkenin silahlı kuvvetlerine gerekli görülen her tür eğitimin verilebileceğidir. Daha önemli olan ise, bu eğitimlerin sadece resmi ordu birlikleriyle sınırlı olmayışındır. Söz konusu 1. fıkrada, yardım yapılacak ülkenin silahlı kuvvetleri 'dost yabancı ülkenin silahlı kuvvetleri' (armed forces of a friendly foreign country) olarak belirtilirken; 'dost yabancı ülkenin diğer güvenlik kuvvetleri' (other security forces of a friendly foreign country) ibaresi ise, aynı ülke içinde resmi orduya dahil olmayan silahlı unsurlara da eğitim desteği verilebileceğini göstermektedir. Bu husus, özellikle Suriye'de YPG'ye yapılan yardımın değerlendirilmesinde hayati önemi olan bir konudur ve aşağıdaki ikinci kısımda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Sözü edilen ülkelerin silahlı kuvvetlerine askeri eğitimin yanısıra güvenlik donanımının da sağlanacağı yasanın diğer bir önemli hükmüdür. Md. 10, Bölüm 2282, (b) maddesinin 1. fıkrasına göre, Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ile eşgüdüm içinde, terörle mücadele eden bir ülkeye veya ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarına yarar sağlayacak şekilde süregelen bir müttefik veya koalisyon askeri gücüne katılan bir ülkeye, askeri malzeme, eğitim, destek, savunma hizmetleri ve küçük ölçekli askeri inşaat hizmetleri alanında yardım sağlayabilecektir.⁵⁷ Bölüm 2282'nin 1. fıkrası, genel olarak tüm güvenlik yardımlarının, özel olarak da eğitim-donat faaliyetlerinin, ABD ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmaları durumunda hayata geçirilebileceğini belirtmesi açısından önemlidir. ABD, Irak, Suriye ve dünyanın diğer bölgelerindeki ülkelerde uyguladığı güvenlik yardımlarını bu ve benzeri maddelerde ifadesini bulan faydacı bir hukuk anlayışına dayandırarak yürütmüş veya yürütmektedir.

---

⁵⁶Title 10, Sec. 2011, (Çevrimiçi) <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partIII-chap101-sec2011.htm>, 19 Haziran 2018.

⁵⁷Title 10, Sec. 2282, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2014-title10/html/USCODE-2014-title10-subtitleA-partIV-chap136-sec2282.htm>, 20 Haziran 2018.

4.2.1.2. Madde 22 Kapsamındaki Yetkilendirmeler

ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 22, 'Dış İlişkiler' (Foreign Relations) başlığını taşımakta olup, ülkenin yabancı devletlerle olan ilişkilerini düzenleyen asli bölümdür.⁵⁸ Diplomatik ilişkiler ve elçiliklerle ilgili hizmet ve görevlerden, dış yardım programlarına; nükleer silahların yayılmasını önlemeden, propoganda faaliyetlerine kadar, ABD'nin uluslararası ilişkiler alanındaki bütün faaliyetlerinin hangi devlet birimi tarafından ne şekilde yürütüleceği bu başlık altında yer alan yasalar çerçevesinde belirlenmiştir. Md. 22'nin altına yerleştirilen ve bu araştırma açısından önem arz eden konu ise, Dışişleri Bakanlığı'nın sevk ve idaresinde yürütülen güvenlik yardımı programlarıdır. Bakanlık tarafından, bazıları Savunma Bakanlığı ile eşgüdüm içinde planlanıp icra edilen pek çok yardım programı, özellikle de eğit-donat faaliyetleri, Md. 22 altındaki yasalara dayanılarak yürütülmektedir. Her ne kadar, bu programları düzenleyen yasalar özellikle 11 Eylül sonrasında Savunma Bakanlığı faaliyetlerini düzenleyen ve yukarıda incelenen Md. 10 altında toplanmaya başlanmışsa da, Dışişleri Bakanlığı da halen sözkonusu faaliyetleri yürütmek için güçlü yasal düzenlemelere dayalı yetkilere sahiptir. Bu yetkilerin genişletilmesi, ABD güvenlik bürokrasisi ve savunma çevrelerinde, bu araştırmanın yazıldığı zaman dilimi itibarıyla güncel bir tartışma konusudur. Bazı politika yapıcılar ve savunma analistleri, Md. 22'nin yeniden, 11 Eylül öncesinde olduğu gibi, yabancı ülkelerin ordularına ve diğer silahlı güçlerine yapılacak yardımları düzenleyen temel yasa olması gerektiğini değerlendirmektedirler.⁵⁹ Bu çevrelerin görüşü, güvenlik yardımlarında Savunma Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluklarını azaltmak, Dışişleri Bakanlığı'nın iniyasitifini ise artırmak yönündedir. Bununla birlikte, mevcut yönelim, bu yaklaşımın tersi yönündeki bir politikayı yansıtmaktadır. 11 Eylül sonrasında oluşan ve yardım programlarında Savunma Bakanlığı'na daha büyük bir rol veren bu siyasi tercih, konuyla ilgili

⁵⁸ Madde 22'nin tamamı için bkz.: Title 22, Foreign Relations And Intercourse, (Çevrimiçi), <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title22&edition=prelim>, 20 Haziran 2018.

⁵⁹ Serafino, **op. cit.**, p. 20

yönetmelik ve yönergelere açıkça yansımış olup, yakın gelecekte değişmesi mümkün görünmemektedir.⁶⁰

Md. 22 içine, yukarıda belirtildiği gibi, güvenlik yardımlarını düzenleyen önemli düzenlemeler tedvin edilmiştir. Bunlardan biri, yasanın denizaşırı askeri yardım ve satış programlarını düzenleyen 2321. bölümüdür. Bölümün hükmüne göre, Başkan, ABD Silahlı Kuvvetleri personelini, yabancı bir ülkenin silahlı kuvvetlerine teçhizat ve hizmet sağlama, eğitim verme ve askeri kabiliyetlerini değerlendirme ve planlama yükümlülükleriyle doğrudan görevlendirebilmektedir.⁶¹ Bir diğer bölüme göre ise, Başkan, Md. 22 kapsamındaki dış ilişkiler yetkilerine dayanarak, terörle mücadele faaliyetleri kapsamında dost olarak tanımlanan herhangi bir ülkeye veya uluslararası kuruluşa savunma gereçleri ve hizmetleri transfer yetkisini haizdir. İlgili bölüm, Başkan'ın 'ABD'nin güvenliğini artıracığı' sonucuna varması durumunda, o ülkeye kredi veya hibe yoluyla her tür savunma teçhizatının temin etme, muharip olmayan askeri personeli ilgili programa atama ve uygun fonları ilgili programa transfer etme veya tedarik etme yetkisini vermektedir.⁶² Bu hüküm, güvenlik yardımlarının esasen ABD'nin kendi güvenliğiyle ilişkilendirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Yasa içinde kullanılan cümlenin lafzından anlaşılan, yapılacak yardımın, 'Başkan'ın ABD'nin güvenliğini artıracığı sonucuna vardığı' (which the President finds will strengthen the security of the United States) bir durumda uygulanabileceğidir. Bu söylem, askeri yardımların açıkça ABD ulusal çıkarlarına hizmet etmeleri halinde gerçekleştirilebilecekleri şartının bir başka ifadesidir.⁶³ ABD ulusal güvenliğinin öncelendiği güvenlik yardımı programlarının ilgili ülkelerin güvenliğine ne derecede katkıda bulunacağı ise sorgulanmaya açık bir konudur. Bu

---

⁶⁰ Savunma Bakanlığı'nın rolünü önceleyen resmi yönetmeliklerden birine örnek olarak bkz.: DoD Policy and Responsibilities Relating to Security Cooperation, U.S. Department of Defense, Directive 5132.03, October 24, 2008, (Çevrimiçi), <https://cryptome.org/dodd-5132-03.pdf>, 20 Haziran 2018.

⁶¹Title 22, Sec. 2321i, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2010-title22/html/USCODE-2010-title22-chap32-subchapII-partII-sec2321i.htm>, 20 Haziran 2018.

⁶²Title 22, Sec. 2311, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2010-title22/html/USCODE-2010-title22-chap32-subchapII-partII-sec2311i.htm>, 21 Haziran 2018.

⁶³Aslında, yasa içinde yardımın 'dünya barışına katkıda bulunması halinde' gerçekleştirilebileceğini belirten soyut bir ifade de kullanılmıştır. Ancak bu ifadenin, ABD güvenliğiyle ilgili cümleden sonra gelmesi ve ABD ulusal güvenlik politikalarının genellikle oldukça sert bir çıkarıcılık anlayışı üzerine kurulu olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bu söylem çok da samimi görünmemektedir. Güvenlik yardımlarının öncelikli şartı, araştırmanın çeşitli bölümlerinde gösterilen devlet belgelerinde de vurgulandığı üzere, her zaman ABD çıkarlarına uygunluk olagelmıştır.

konu, beşinci bölümde Vaka Çalışmaları başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Md. 22 içinde dikkate değer son bir husus, özel olarak Pakistan için çıkarılmış olan bir yasanın da bulunmasıdır. Pakistan için çıkarılan yasa kapsamında, bu ülkenin ordusuna askeri gereç satın alma konusunda finansal gereksinimlerini karşılama ve ABD'den askeri eğitim alma olanağı verilmiştir.⁶⁴ Demokrat Parti Massachusetts Senatörü John Kerry ve Cumhuriyetçi Parti Indiana Senatörü Richard Lugar tarafından önerilip 2010'da Kongre'de kabul edilen yasanın 2010-2014 yılları arasında geçerli olması planlanmış, yasa sözü edilen dönemde yürütülmüş⁶⁵, ancak çeşitli değiştirmelerle sonraki yıllarda da uygulanmaya devam edilmiştir.⁶⁶ Yasa, Taliban ve El Kaide ile mücadele kapsamında hazırlanmasına rağmen, askeri olmayan sivil yardımları da içermesi, belirlenen tarihten sonra da yürürlükte kalması ve tahsis edilen ödeneklerin tamamının bu ülkeye verilmediğine ilişkin iddialar açısından sorunlu ve eleştiriye açıktır.

4.2.2. Güvenlik Yardımlarıyla İlgili İnsan Hakları Hukuku Yasaları

Güvenlik yardımları her ne kadar esasen ABD'nin kendi ulusal güvenlik çıkarlarına hizmet etmek adına hayata geçiriliyorsa da, yardım programlarının düzenlendikleri ülkelerde öncelikle insan hakları ihlallerine neden olmaması gerektiğini savunan yasa yapımcılar da olmuştur. Bu nedenle, güvenlik yardımlarını bütünüyle ABD politikaları doğrultusunda araçsallaştırılmış, insan haklarını umursamayan girişimler olarak değerlendirmek aşırılıkçı bir yorum olacaktır. Soğuk Savaş politikalarının ve stratejilerinin farklılaşma sürecine girdiği ve iki blok arasında detant dönemine yaklaşıldığı 1960'ların ilk yarısında, devlet içinde dış

⁶⁴Title 22, Sec. 8422, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2015-title22/html/USCODE-2015-title22-chap91-subchapII-sec8422.htm>, 21 Haziran 2018.

⁶⁵ Chairman Kerry and Chairman Berman Release Joint Explanatory Statement to Accompany Enhanced Partnership with Pakistan Act of 2009, (Çevrimiçi), <https://www.foreign.senate.gov/press/chair/release/chairman-kerry-and-chairman-berman-release-joint-explanatory-statement-to-accompany-enhanced-partnership-with-pakistan-act-of-2009>, 21 Haziran 2018.

⁶⁶Ali Hussain, **Business Recorder**, "Kerry Lugar Bill: Pakistan Received \$4.681 Billion Against Committed \$6 Billion", (Çevrimiçi), <https://fp.brecorder.com/2016/11/20161118104181/>, 21 Haziran 2018.

yardımların belirli normlara ve koşullara bağlı olması gerektiği yönünde bir eğilim oluşmaya başlamıştır. Ülke içinde 1960'ların başında gelişen sivil özgürlük hareketleri; ülke dışında ise Vietnam sonrasında oluşan politik şartlar, insan haklarına daha fazla önem verilmeye başlanmasına neden olmuştur.⁶⁷ Böylece, Yasama içinde gelişen hukuksal duyarlılıkla, güvenlik yardımlarını insan haklarıyla ilişkilendiren yasa önerileri gündeme gelmeye başlamış; ardından, bu öneriler kanunlaşmaya başlamıştır. Böylece, 1961'de FAA, 1976'da AECA, aynı sene Symington Değişikliği, 1982'de Boland Değişikliği, 1983'de Clark Değişikliği ve nihayet 1997'de bugünkü uluslararası insan hakları şartını içeren Leahy Değişikliği onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu süreç, aşağıda FAA, AECA ve güvenlik yardımlarında insan hakları faktörüyle ilgili bahsi geçen yasa değişikliklerini içeren üç kısımda incelenecektir.

4.2.2.1. 1961 Dış Yardım Yasası (Foreign Assistance Act of 1961, FAA)

FAA, 26 Mayıs 1961'de Demokrat Parti Arkansas Senatörü James W. Fulbright tarafından hazırlanarak teklif edilmiş, Senato Dış İlişkiler ve Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitelerinde görüşüldükten sonra 18 Ağustos 1961'de her iki komitede onaylanmış, 31 Ağustos 1961'de Senato ve Temsilciler Meclisi tarafından kanunlaştırılmış ve 4 Eylül 1961'de Başkan John F. Kennedy tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa, aşağıda gösterilecek olan insan haklarıyla ilgili bölümü de kapsayacak şekilde, ABD Kanunnamesi'nde Md. 22'deki Bölüm 2151'den Bölüm 2431k'ya kadar olan bölümleri kapsayacak şekilde yürürlüğe koyulmuştur. FAA ile ilgili olarak kavranması gereken ilk husus, yasanın özel olarak güvenlik yardımlarına insan hakları şartı getirmesi için hazırlanan bir düzenleme olmadığıdır. FAA, ABD'nin yapacağı tüm dış yardımları ekonomik ve askeri olarak kesin biçimde ikiye ayıran; USAID'in kurulmasında etkili olan; fakat aynı zamanda, insan haklarını da güvenlik yardımlarının bir koşulu olarak hükme bağlayan kapsamlı bir düzenlemedir. Yasa, yürürlüğe girdiğinden beri, silah yardımları konusunda geçici (ad-hoc) düzenlemeler yerine kalıcı bir kanun oluşturması nedeniyle, ABD güvenlik yardımı

---

⁶⁷ Foreign Aid and Human Rights, (Çevrimiçi), <https://usa.usembassy.de/etexts/democrac/54.htm>, 21 Haziran 2018.

hukukunda bir dönüm noktası olarak kabul edilegelmiştir.⁶⁸ Ayrıca, dış yardımları ekonomik ve askeri olarak ‘uzun dönemli bir taahhüt’ şeklinde görmesi açısından da önemlidir. Dönemin ABD Başkanı John F. Kennedy, yasayla ilgili yaptığı yazılı açıklamada, Yasama’nın FAA ile, Latin Amerika ülkelere yapılan yardımın bir dört yıl daha sürdürüleceğine dair önemli bir adım attığını vurgulamış, yardımların komünist yayılmaya karşı hem askeri hem ekonomik olarak devam edeceğini belirtmiştir.⁶⁹ Bununla birlikte, yasanın, Yürütme kararıyla, ABD’nin ulusal çıkarları açısından gerekli görüldüğünde komünist ülkelere de güvenlik yardımı yapılmasına cevaz vermesi dikkat çekicidir. Böylelikle, iki kutuplu düzenin ve Soğuk Savaş koşullarının hakimiyetindeki Kennedy Yönetimi döneminde, gerektiğinde karşı blok içinde yer alan ülkelere de silah tedariği ve eğitim desteği sağlanabileceği yasayla sabitleştirilerek, ABD güvenlik yardımlarının pragmatik yaklaşımı hukuken de vurgulanmıştır.

Bu araştırma açısından FAA’nın önemi, güvenlik yardımlarının yapıldığı ülkelerdeki uluslararası insan haklarını gündeme getirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. FAA, ilk olarak 1974’te Humphrey-Cranston Değişikliği olarak bilinen bir yasal değiştirmeye tâbi tutulmak suretiyle insan hakları unsurunu içerecek şekilde yeniden yazılmış ve kabul edilmiştir.⁷⁰ Kanunun insan haklarını içeren bölümü, ABD Kanunnamesi’nde Bölüm 2304(a)(2) altında düzenlenmiştir. Yasaya göre, uluslararası insan haklarının süregelen ihlaline karışan hükümetlerin işbaşında olduğu ülkelere güvenlik yardımı sağlanamayabilecektir.⁷¹ Madde, insan hakları ihlali yapılan ülkelere silah transferi, askeri donatım ve eğitim verilmemesi gerektiği şeklinde getirdiği hüküm açısından açık ve net bir dile sahiptir. Bu bağlamda FAA, güvenlik yardımları kapsamında alıcı devletlere verilen silahların ve eğitim desteğinin kullanılarak temel insan haklarının ihlal edilmesi durumunda, yabancı

---

⁶⁸ Jeffrey A. Meyer, “Congressional Control of Foreign Assistance”, **Yale Journal of International Law**, Volume 13, Issue 1, 1988, p. 72.

⁶⁹Statement by the President, (Çevrimiçi), <https://www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/Archives/JFKPOF-039-021.aspx>, 26 Haziran 2018.

⁷⁰ Clair Apodaca, “U.S. Human Rights Policy and Foreign Assistance: A Short History”, **Ritsumeikan Journal of International Relations**, Vol.3, 2005, p. 65.

⁷¹Title 22, Sec. 2304, Human Rights and Security Assistance, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap32-subchapII-partI-sec2304.htm>, 26 Haziran 2018.

devletlere sağlanan savunma yardımlarının kesileceğini veya hiç yapılmayacağını yasal bir hükme bağlaması açısından önemlidir. Ancak, lafzından anlaşılan, böyle bir durumda yardımın yapılmamasını veya yapılan yardımın kesilmesini kesin bir şart olarak değil, politik bir seçenek olarak gördüğüdür. Özgün metin, insan haklarının ihlal edildiği ülkelere ‘güvenlik yardımı sağlanamayabilir’ (no security assistance may be provided) şeklinde yazılmış, böylece, Yönetim’in Yasama onayı ile ulusal çıkarlar açısından gerekli gördüğü hallerde insan hakları ihlali yapan ülkelere de askeri yardım yapabilmesinin önü açılmıştır.⁷² Yasanın 1974 değişikliği üç açıdan önemlidir. Birincisi, hukuk diline ve güvenlik literatürüne ‘askeri yardım’ yerine ilk defa ‘güvenlik yardımı’ kavramını sokmasıdır. Böylece, olgunun kalıcı kavramsallaştırılması gerçekleşmiştir. İkincisi, insan hakları bağlamında, ‘siyasi nedenlerle göz altına alınma ve tutuklanma’ (internment or imprisonment for political purposes) şartı yerine, daha kapsamlı ve belirgin olan ‘işkence’ (torture) ve ‘gerekçesiz uzun tutukluluk’ (prolonged detention without charges) fiillerini getirmesidir. Bu sayede, genel tanımlar yerine özel tanımlarla verilecek hükümlerin yolu açılmıştır. Üçüncüsü ise, ‘olağandışı şartlar’ (extraordinary circumstances) istisnasını ortaya koyarak Yönetim için politik esneklik sağlamış olmasıdır ki; bu özelliğin esasen yasanın tek olumsuz tarafı olduğu söylenebilir.⁷³ Güvenlik yardımlarının yapılacağı şartlardan hangisinin ‘olağan’, hangisinin ‘olağandışı’ kabul edileceği son derece göreceli ve tartışmalı bir konu olup, böyle bir ayrımın siyasi iktidarların istismarına açık olacağı kuşkusuzdur. FAA, bu istisna üzerinden yönetim erkine, insan hakları ihallerine karışan devletlere güvenlik yardımı yapabilme olanağı tanıyabilecektir ki, vaka çalışmalarında görülecek uygulamalar da aynen bu şekilde olmuştur.

---

⁷² Yasaklama hükmü taşıyan bütün yasal düzenlemelerde, özellikle uluslararası hukuk açısından önem taşıyan sözleşmelerde, genel olarak zorlayıcılığı gösteren ‘shall’ veya ‘will’ yardımcı fiilinin kullanıldığı bilinmektedir. FAA’da ise hükmün ‘may’ yardımcı fiili ile düzenlenmiş olması, belirgin biçimde, kanunun daha en baştan zayıf hazırlandığı ve her zaman beklenen etkiyi gösteremeyebileceği şeklinde yorumlanabilir. FAA Bölüm 2304(a)(2) bu nedenle eleştiriye açıktır. Yasa, Demokrat Parti Minnesota Senatörü Hubert H. Humphrey ve California Senatörü Alan B. Cranston’ın etik kaygıları sonucunda hazırlanmış ve güvenlik yardımları konusunda önemli bir düzenleme getirmişse de, bağlayıcı bir dile sahip olmaması nedeniyle bu yasayı ulusal çıkarlara göre yorumlamaları için politika yapıcılara bir manevra alanı sağladığı da muhakkaktır.

⁷³ Stephen B. Cohen, “Conditioning U.S. Security Assistance on Human Rights Practices”, **The American Journal of International Law**, Vol. 76, 1982, p. 252.

4.2.2.2. 1976 Silah İhracatı Kontrol Yasası (Arms Export Control Act of 1976, AECA)

Güvenlik yardımlarını düzenleyen ve FAA ile birlikte yabancı ülkelere her türlü silah transferini belirli şartlara bağlayan ikinci önemli yasa AECA'dır. Yasa, Demokrat Parti Pennsylvania Senatörü Thomas E. Morgan tarafından hazırlanarak 11 Mayıs 1976'da Temsilciler Meclisi'ne sunulmuş, 2 Haziran 1976'da Temsilciler Meclisi'nden, 14 Haziran 1976'da ise Senato'dan geçerek kanunlaşmış, 30 Haziran 1976'da ise Başkan Gerald Ford tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. AECA, ABD Kanunnamesi'nde Md. 22 altında, Bölüm 2751'den Bölüm 2799'a kadar olan tüm bölümleri kapsayacak şekilde tedvin edilmiştir. Yasanın temel amacı, Başkan'a Kongre ile uyum içinde çalışarak savunma teçhizatı ihracatlarını kontrol edebilme yetkisi vermek, sağlanan silahların sadece meşru müdafa için kullanmasını sağlamak ve yapılan yardım programlarıyla ülkelerin bir silahlanma yarışına girmelerini veya kitle imha silahları edinmelerini önlemektir.

AECA'nın en önemli kısıtlamalarından biri, Md. 22 içinde Yabancı Savaşlar, Savaş Teçhizatları ve Tarafsızlık (Foreign Wars, War Materials, and Neutrality) başlığı altındaki Bölüm 404'ün (a) bendinde açıklanmıştır. Buna göre, Başkan, Bölüm 402 (b)'de⁷⁴ belirtilen çok taraflı silah transferi ve rejim kontrolü amaçlarına yönelik uygulamalardaki ilerlemeleri açıklayan bir raporu yılda dört defa Kongre'ye sunmak zorundadır.⁷⁵ Düzenleme, yürürlüğe girdiği dönemde ve sonrasında, Yönetim için getirdiği Yasama nezdinde hesap verebilir olma özelliği nedeniyle AECA'nın kalbi olarak nitelenmiştir.⁷⁶ Yasanın Başkan'a silah transferleri konusunda önemli denetim yetkileri vermesine rağmen, Yasama'ya da bu gücü

⁷⁴ Section 402 (b)'nin başlığı 'Rejimin Amacı' (Purpose of the Regime) olup, burada rejimden kastedilen, silah transferi düzenlemelerinin işletilmesidir. Sözkonusu maddede vurgulanan amaçlar, konvansiyonel temel askeri donanım transferinin kontrolü, şeffaflık, denetim talimnamelerinin geliştirilmesi ve uygulanması şeklinde açıklanmıştır. Madde 402 (b) için bkz.: Title 22, Section 402, Purpose of the Regime, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap39.htm>, 26 Haziran 2018.

⁷⁵Title 22, Section 404, Reports to the Congress, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap39.htm>, 26 Haziran 2018.

⁷⁶ Peter K. Tompa, "The Arms Export Control Act and Congressional Codetermination over Arms Sales", *American University International Law Review*, Volume 1, Issue 1, 1986, p.301.

dengeleme yetkisi tanınması, güvenlik yardımları sözkonusu olduğunda ABD devlet aygıtı içindeki denge-fren mekanizmasının nasıl işleyeceğini göstermektedir. Bununla birlikte, yabancı ülkelere yasadışı savunma donanımı tedarikinin AECA'nın yürürlüğe girmesinden sonra çeşitli dönemlerde sürdürülmesi, yasa yapma kararlılığının politika planlama ve icra sürecinde karşılık bulmadığı olarak da yorumlanabilir. Yasa, güvenlik yardımcı programları üzerinden temin edilen silahların sadece meşru müdafaa için kullanılacağını belirtmişse de, bazı ülkelerin bu kurallara uymadığı, ABD'nin de bu ülkelere her hangi bir yaptırım getirmediği görülmüştür. İsrail'e yapılan savunma gereçleri satışının Gazze'de kullanımı nedeniyle şiddeti tırmandırdığı, bu nedenle ciddi bir AECA ihlalinin sözkonusu olduğu bizzat Demokrat Parti Ohio Temsilciler Meclisi Üyesi Dennis J. Kucinich tarafından ifade edilmiştir.⁷⁷ Benzer şekilde, İsrail'in İran-Irak Savaşı sırasında, 1985'te, ABD'den aldığı Hawk ve Tow füzelerini İran'a transfer etmesi de AECA'nın ihlali anlamına gelmesine rağmen, dönemin ABD Yönetimi bu hareket karşısında da sessiz kalmayı tercih etmiştir.⁷⁸

Yasada yer alan Bölüm 2751 gereğince, Başkan, özellikle az gelişmiş ülkelere konvansiyonel silah akışını sınırlandırmak için silah tedarikçileri ile sürekli görüşmeler yapabilecek; gerektiğinde bu sınırlamaları kaldırabilecek; satış, kredi ve savunma gereçleri ve hizmetleriyle garantileri azaltmak suretiyle uluslararası silah ticaretinde ABD'nin rolünü düşürmek adına diğer ülkelerle görüşmeler yapabilecektir.⁷⁹ Bu maddede az gelişmiş (less developed) olarak tanımlanan ülkelerin aldıkları ekonomik yardımları silah ve savunma alanına yönlendirmeleri durumunda bu yardımların kesileceği de hükme bağlanmıştır. Bölüm 2775'in (a) bendi, Başkan'a bu gibi farklı amaçlarla kullanımların son bulduğuna dair güvence

---

⁷⁷Dennis J. Kucinich, "Israel May Be in Violation of Arms Export Control Act", **The Huffington Post** 1 June 2009, (Çevrimiçi), https://www.huffingtonpost.com/rep-dennis-kucinich/israel-may-be-in-violatio_b_155709.html, 26 Haziran 2018.

⁷⁸Lee H. Hamilton, Daniel K. Inouye," **Report of the Congressional Committees Investigating the Iran/Contra Affair**, Darby, Diane Publishing, 1995, p. 418.

⁷⁹Title 22, Section 2751, Arms Export Control, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap39.htm>, 26 Haziran 2018.

verilinceye kadar, bu ülkelerin yardım için 'elverişsiz' (ineligible) statüsünde kalacağını belirtmektedir.⁸⁰

ABD'de yabancı ülkelere silah ve savunma gereçleri temini ve tedarikinin yasal düzenlemelerle kontrol altına alınmasının geçmişi 2. Dünya Savaşı sonrasında çıkarılan yasalara kadar gitmektedir ve kuşkusuz AECA bu alanda çıkarılan tek yasa değildir. 1949 İhracat Kontrol Yasası (The Export Control Act of 1949), silah yardımlarını ulusal güvenlik ve dış politika çıkarlarına uyumlu olacak şekilde sınırlamıştır. 1951 Karşılıklı Savunma Yardımı Kontrol Yasası (The Mutual Defense Assistance Control Act of 1951) ise, ABD'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturacak ülkelere silah, mühimmat ve nükleer materyal naklini yasaklamıştır. Ancak, bu düzenlemelerden hiçbiri AECA kadar kapsamlı şekilde hazırlanmamış ve kuvvetler ayrılığı ilkelerini gözeterek biçimde uygulamaya konulmamıştır. Bu açıdan AECA'nın, FAA ve aşağıda incelenecek Leahy Yasası ile birlikte, güvenlik yardımı programlarını denetleyen en önemli üç yasal düzenlemeden biri olduğu söylenebilir. Yasanın belirli durumlarda uygulanmayışı ise, kuşkusuz, politika yapıcılarının ulusal güvenlikle ilişkilendirdikleri bir siyasi tercih sorunu olup, düzenlemenin hukuksal geçerliğine ve yeterliğine hanel getirecek bir etken değildir.

2.2.2.3. İnsan Hakları Alanında Yasa Değişiklikleri ve 1997 Leahy Yasası

FAA ve AECA'nın yürürlüğe girmesinin ardından, özellikle uluslararası insan haklarının ihlal edildiği ülkelere askeri yardımları yasaklayan - veya daha geniş anlamda, küresel silah transferlerini kontrol altına almayı amaçlayan - önemli girişimler olmuştur. Bunlardan bazıları konvansiyonel silah temini ve tedariki ile ilgiliyken, bazıları da nükleer silahların ve nükleer materyalin denetimi ile ilgilidir. Bu düzenlemelerden en önemlisi olan ve Leahy Yasası (Leahy Law)⁸¹ olarak da bilinen Leahy Değişikliği, aslında güvenlik yardımlarına sınırlamalar getiren bir dizi değişikliğin yarattığı hukuksal evrimleşmenin sonucudur. Bu nedenle, değişikliği

---

⁸⁰Title 22, Section 2775, Foreign Military Sales to Less Developed Countries, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap39.htm>, 26 Haziran 2018.

⁸¹ Leahy Değişikliği (Leahy Amendment), pek çok birincil kaynakta ve literatürde Leahy Law (Leahy Yasası) şeklinde tanımlandığı için bu çalışmada bu tanımın kullanılması uygun görülmüştür.

müstakil bir düzenleme olarak değil, konuyla ilgili diğer yasa değişiklikleri bağlamında bütüncül bir çerçevede ele almak daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.⁸²

AECA'yı müteakiben kanunlaştırılan güvenlik yardımı düzenlemelerinden birincisi, Demokrat Parti Missouri Senatörü Stuart Symington tarafından hazırlanıp Kongre'ye sunulan 1976 Symington Değişikliği'dir (Symington Amendment of 1976). Nükleer silahların yayılmasını kontrol amacıyla hazırlanan yasa değişikliği, nükleer zenginleştirme çalışmalarında bulunan ülkelere silah yardımlarını yasaklamayı amaçlamıştır. ABD Kanunnamesi'ne Md. 22, Bölüm 2799aa, (a) bendi altında yasalaştırılan değişikliğe göre, Başkan'ın, nükleer zenginleştirme donanımına, materyaline veya teknolojisine sahip olduğuna karar verdiği bir ülkeye ekonomik destek, askeri yardım, askeri eğitim ve donatım yardımı yasaklanmıştır.⁸³ 4 Ağustos 1977'den sonra geçerli olacak şekilde yasalaştırılan değişikliğin iki istisnai hükmü olup bunlar, (i) destek veren ülkenin ve alıcı ülkenin bahsi geçen tüm donanım, materyal ve teknolojinin çok taraflı nezaret ve idareye tâbi olacağına dair bir antlaşmaya varmaları; (ii) alıcı ülkenin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile bahsi geçen tüm donanım, materyal ve teknolojiyi kapsayacak bir antlaşma yapması ve bu ülkedeki tüm nükleer yakıt ve tesislerin Ajans'ın koruyucu tedbirleri altına alınmasıdır.⁸⁴ Symington Değişikliği'nin, detant dönemi şartlarına uygun olarak nükleer silahlanmayı önlemek için hazırlanmış güçlü bir yasa değişikliği olduğu muhakkaktır. Bununla birlikte, her zaman beklenen bağlayıcılığı gösterememiş, içerdiği kesin hükümlere rağmen, bazı yönetimler tarafından politik gerekçelerle ihlal edilmiştir. Jimmy Carter Yönetimi'nin Nisan 1979'da Pakistan'ın nükleer zenginleştirme çalışmaları yürütmesi nedeniyle bu ülkeye yapılan yardımları askıya

---

⁸² Yasama tarafından güvenlik yardımlarıyla ilgili pek çok değişiklik yapılmış ve bunlar ABD Kanunnamesi'nin çeşitli yasaları içine tedvin edilmiştir. Burada incelenen değişiklikler, literatürde en çok adı geçen ve Leahy Yasası'na kadar devam eden süreç içinde en etkili olan düzenlemelerdir.

⁸³Title 22, Section 2799aa., Nuclear Enrichment Transfers, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title22/html/USCODE-2011-title22-chap39.htm>, 27 Haziran 2018.

⁸⁴ **Ibid.**, Section 2799aa(a), (1), (2).

alması; ancak, SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine Aralık 1979'da bu karardan vazgeçmesi bu ihlal örneklerinden biridir.⁸⁵

Silah transferlerine sınırlama getiren önemli yasa değişikliklerinden biri de, 1976 Clark Değişikliği'dir (Clark Amendment of 1976). Demokrat Parti Iowa Senatörü Dick Clark tarafından hazırlanan değişiklik, Haziran 1976'da kanunlaşmış, ancak Temmuz 1985'te yürürlükten kaldırılmıştır. Değişiklik, Angola'da savaşa katılan militer ve paramiliter gruplara askeri yardımı engellemek amacıyla çıkarılmış ve ABD Kanunnamesi'nde AECA içine Md. 22, Bölüm 2293 altında tedvin edilmiştir. Düzenleme, Angola'ya yapılan silah yardımlarını önemli ölçüde sınırlandırmış, Angola Ulusal Özgürlük Cephesi'ne (National Front for the Liberation of Angola, FNLA) ve UNITA'ya sağlanan güvenlik yardımlarını bütünüyle yasaklamıştır.⁸⁶ Ancak, Clark Değişikliği zaman içinde, güvenlik yardımlarına yasal engel getirilmesine muhalif olan sertlik yanlıları tarafından bir tür 'Yasama pervasızlığı' şeklinde görülmeye ve 'liberal bir saflık' olarak yorumlanmaya başlanmıştır.⁸⁷ Reagan Yönetimi'nin ilk Dışişleri Bakanı Alexander Haig, değişikliğin 'yürütme üzerinde gereksiz bir sınırlandırma' olduğunu savunmuş⁸⁸, sonuçta değişiklik Temmuz 1985'te Kongre tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Akabinde, Reagan Yönetimi, UNITA'ya askeri yardım desteği vereceğini açıklamış, takip eden yıllarda da bu destek fiili güvenlik yardımları şeklinde sürdürülmüştür. Angola hiçbir zaman ABD'nin önemli silah alıcılarından biri olmamışsa da, Clark Değişikliği'nin ilgasının ardından EDA programı kapsamında bu ülkeye ihtiyaç fazlası savunma gereçleri gönderilmeye başlanmış; George W. Bush Yönetimi de FMF kapsamında 2005'de 300.000 dolar, 2006'da ise 500.000 dolar değerinde savunma gereci yardımı yapmıştır.⁸⁹

---

⁸⁵Nazia Malik, *Economic Sanctions Imposed on Pakistan and Their Impact (1979-2001)*, **2012 International Conference on Innovation, Trade and Economics**, 2 June 2012. Konferans metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.ipedr.com/vol39/028-ICITE2012-K00006.pdf>, 27 Haziran 2018.

⁸⁶ Angola 1975-1976, (Çevrimiçi), <https://www.globalsecurity.org/intell/ops/angola.htm>, 27 Haziran 2018.

⁸⁷ Clark Amendment, (Çevrimiçi), <http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/johnson/clark.htm>, 27 Haziran 2018.

⁸⁸ **Ibid.**, Clark Amendment.

⁸⁹ Frida Berrigan, et. al., "U.S. Weapons at War 2005", (Çevrimiçi), <https://worldpolicy.org/report-u-s-weapons-at-war-2005/#5>, 27 Haziran 2018. Angola'ya sağlanan güvenlik yardımının, diğer yardım programlarında olduğu gibi, çeşitli askeri, siyasi ve stratejik nedenleri varsa da, ekonomik nedenler

Güvenlik yardımlarına sınırlama getirmeyi amaçlayan üçüncü önemli yasa değişikliği 1982 Boland Değişikliği'dir (Boland Amendment of 1982). Bu düzenleme, aslında tek bir yasa değişikliği olmayıp, 1982-1984 yılları arasında yapılan bir dizi değişikliği kapsamaktadır ve ABD'nin Nikaragua'daki Sandinista rejimine karşı savaştan Kontra güçlerine yaptığı yardımları sınırlamak amacıyla çıkarılmıştır. Demokrat Parti Massachusetts Temsilciler Meclisi Üyesi Edward Boland tarafından hazırlanan değişiklik, 1982 Savunma Ödenekleri Yasası (Defense Appropriations Act of 1982) altında kanunlaştırılıp, 21 Aralık 1982'de yürürlüğe girmiştir. Değişikliğe göre, 1983 ve 1984 yıllarında CIA veya diğer ABD [istihbarat] kurumları, ajansları ve devlet organları için tahsis edilen ödeneklerden hiçbiri, Nikaragua'daki herhangi bir topluluk, grup, kurum, hareket ve bireye destek amacıyla kullanılamayacaktır.⁹⁰ Değişiklik, resmi olarak ilan edilmiş bir savaşın olmaması halinde, Orta Amerika'da hükümetleri devirme amacıyla çalışan bireylere, gruplara, kurumlara veya hareketlere silah yardımı yapmayı uluslararası hukuk yükümlülüklerinin ihlali olarak kabul etmiş ve bu yükümlülükleri belirleyen antlaşmalar arasında BM Sözleşmesi, Amerikan Devletleri Kurumu Sözleşmesi ve 1949 Rio Antlaşması'nı saymıştır.⁹¹ Boland Değişikliği, Orta Amerika'da seçilmiş hükümetleri devirmeyi hedefleyen faaliyetlere sağlanan desteğin uluslararası hukuka aykırı olduğunu açıkça ifade etmesi açısından önemlidir. Değişikliğe bu açıdan bakıldığında, ABD'nin benzeri faaliyetlere Orta Doğu'da terörle mücadele adına

---

hepsinin önünde gelmiştir. Angola, dünyanın önde gelen petrol ve elmas üreticilerinden biri konumundadır. Ülke, OPEC verilerine göre, 8,3 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervine sahip olup, bu rezervin yüzde 27'si ABD petrol şirketi Chevron tarafından işletilmektedir. Elmas rezervi açısından ise Afrika kıtasındaki en zengin üçüncü ülke olan Angola'da 2017 itibarıyla 1.1 milyar dolar değerinde, 9.44 milyon karat elmas üretimi yapılmıştır. Devlete ait maden kurumu Endiama, 2014'ten beri Anglo-Amerikan elmas şirketi De Beers ile bu rezervlerin işletilmesiyle ilgili görüşmeler yapmaktadır. Ülkedeki bu doğal zenginlik ve Amerikan yatırımları düşünüldüğünde, Angola'ya sağlanan güvenlik yardımlarının ağırlıklı olarak ekonomik çıkar nedeniyle gerçekleştirildiği sonucuna varmak zor değildir. Angola petrol rezerv bilgisi için bkz.: Angola Facts and Figures, (Çevrimiçi), http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/147.htm, 27 Haziran 2018. Elmas üretimiyle ilgili bilgi için bkz.: Angola's Diamond Production up in 2017 to 9.44 Million Carats, **Israeli Diamond**, 15 February 2018, (Çevrimiçi), <https://en.israelidiamond.co.il/news/mining/angolas-diamond-production-2017/>, 27 Haziran 2018. De Beers-Endiama ortaklığıyla ilgili bir haber için bkz.: Shrikesh Laxmidas, "Angola to Grant De Beers New Diamond Exploration License: Minister", **Reuters**, April 10, 2014, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-africa-summit-angola/angola-to-approve-concession-for-de-beers-mines-minister-idUSBREA3618Y20140410>, 27 Haziran 2018.

⁹⁰ Amendment to the Intelligence Authorization Act for Fiscal Year 1983 (The Boland Amendment) Title I: Intelligence Activities Prohibition on Covert Assistance or Military Operations in Nicaragua Sec. 801. (a)., (Çevrimiçi), <https://www.govtrack.us/congress/bills/97/hr6068>, 27 Haziran 2018.

⁹¹ **Ibid.**, Sec. 802. (a).

destek vermesi tam anlamıyla hukuksal bir çifte standart oluşturmaktadır. Boland Değişikliği, ne yazık ki, Suriye ve Irak'ta uygulanmamış, Yasama'nın oluşturduğu güçlü bir norm, Yürütme tarafından politik çıkarlar uğruna görmezden gelinmiştir.

Yasama, takip eden on yıl içinde, 1990'lar boyunca, Yürütme'nin politik çıkarları önceleyen duruşuna ve güvenlik bürokrasisinin muhalefetine rağmen, askeri yardım programlarına sınırlandırma getirmek adına giriştiği bu yasa değişikliklerine devam etmiştir. Bu sürecin sonunda ulaşılan ve bugün hâlâ etkinliğini koruyan düzenleme ise Leahy Yasası'dır. Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nı insan hakları ihlalleri yapan yabancı güvenlik kuvvetlerine silah ve askeri eğitim vermekten alıkoymayı amaçlayan değişiklik, aslında yukarıda açıklanan uzun kanuni evrimleşme sürecinin sonunda varılan noktayı temsil etmektedir. Değişiklik, insan hakları ihlalleri yapan Kolombiya ve diğer Latin Amerika ülkelerine yönelik güvenlik yardımlarını sınırlama amacıyla Demokrat Parti Vermont Senatörü Patrick Leahy tarafından 1997 Dış Harekat Ödenekleri Yasası'nın (Foreign Operations Appropriations Act of 1997) bir parçası olarak hazırlanmıştır.⁹² Ödenekler Yasası'nda yer aldıktan sonra akademide ve medyada Leahy Yasası (Leahy Law) olarak anılmaya başlanan değişiklik, 1998 ve 2015 yıllarında, sırasıyla Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nın güvenlik yardımı programlarını düzenleyen ABD Kanunnamesi Md. 10 ve Md. 22 içinde, lafzi olarak birbirine çok benzeyen iki ayrı yasa olarak kanunlaştırılmıştır.⁹³ Savunma Bakanlığı'nın Leahy Yasası, ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10, Bölüm 2249e; Dışişleri Bakanlığı'nın Leahy Yasası ise, ABD Kanunnamesi'nde Md. 22, Bölüm 2378d altında yürürlüğe koyulmuştur.⁹⁴ Savunma Bakanlığı düzenlemesi, "Savunma Bakanı yabancı bir güvenlik kuvvetine ait bir unsurun yaygın insan hakları ihlalleri yaptığına dair güvenilir bilgiye sahipse, Savunma Bakanlığı'na tahsis edilen meblağın hiçbir bölümü, bu unsurun eğitimi,

---

⁹²Michael Rubin, "Time to re-think the Leahy law?", (Çevrimiçi), <https://www.aei.org/publication/time-to-re-think-the-leahy-law/>, 27 Haziran 2018.

⁹³ Michael J. McNerney, et. al., "Improving Implementation of the Department of Defense Leahy Law", **RAND Corporation Report**, 2017, p. 13-14.

⁹⁴ ABD Kanunnamesi'ne Bölüm 2378d olarak yerleştirilen metin esasen FAA Bölüm 620M olduğu için, Dışişleri Bakanlığı'nın Leahy Yasası bazı kaynaklarda FAA Bölüm 620M olarak da anılmaktadır. Savunma Bakanlığı'nın Leahy yasası ise sonradan Md. 10 altında lafzı aynen korunarak Bölüm 2249e'den Bölüm 362'ye alınmıştır.

donatımı veya diğer yardımlar için kullanılamayabilir.” şeklindedir.⁹⁵ Buna karşın, Dışişleri Bakanlığı düzenlemesi, “Bir yabancı ülke güvenlik kuvvetlerinin hiçbir unsuruna, eğer Dışişleri Bakanı bu unsurun yaygın insan hakları ihlalleri yaptığına dair güvenilir bilgiye sahipse, yasanın bu kısmına veya Silah İhracatı Kontrol Yasası’na göre, hiçbir yardım tedarik edilmeyecektir.” şeklinde hüküm getirmiştir.⁹⁶ Yasaların lafzı arasındaki önemli fark, Savunma Bakanlığı’nın düzenlemesinde, hak ihlali yapan unsurlar için yardımların ‘kullanılmayabileceği’ şeklinde yumuşak bir dil kullanılmış olması; buna karşın, Dışişleri Bakanlığı düzenlemesinde böyle bir durumda hiçbir yardımın ‘tedarik edilmeyeceği’ biçiminde kesin bir ifadeye yer verilmiş olmasıdır. Bunun anlamı, Savunma Bakanlığı’nın güvenlik yardımlarının askıya alınması konusunda Dışişleri Bakanlığı’na göre belirgin biçimde bir hareket serbestisi kazandığıdır. Yasa yapıcılar, burada insan haklarından çok ABD’nin askeri ve stratejik çıkarlarını öncelikle görmekteyiz. Yasayla ilgili değinilmesi gereken ikinci husus, metindeki ‘yabancı güvenlik gücü’ kavramına iki bakanlığın farklı şekilde yaklaşmış oluşudur. Savunma Bakanlığı, sözkonusu kavramı ‘yabancı güvenlik gücü’ olarak tanımlayarak bir devlete/ülkeye bağlı olma koşulu altında değerlendirmemiş; Dışişleri Bakanlığı ise, aynı kavrama yabancı bir ‘ülkenin’ güvenlik gücü’ anlamını yüklemiştir. Burada da, bir yabancı gücü tanımlarken, Dışişleri Bakanlığı düzenlemesinin daha belirgin ve yüksek bir eşik kullandığı; Savunma Bakanlığı düzenlemesinin ise görece daha belirsiz bir lafza sahip olduğu görülmektedir. Bugün, yardım yapılacak her hangi bir devletin veya devlet-dışı aktörün silahlı güçlerini insan hakları açısından değerlendirmek Dışişleri Bakanlığı’nın görev ve yetki alanında olduğu için mantıken bu bakanlığın Leahy Yasası’nda yer alan tanımın doğru kabul edilmesi gerekse de, aslında bu tartışmalı bir yargıdır ve aşağıda tekrar bu hususa dönecektir.

---

⁹⁵Title 10, Section 2249e, Prohibition on Use of Funds for Assistance to Units of Foreign Security Forces That Have Committed a Gross Violation of Human Rights, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2015-title10/html/USCODE-2015-title10-subtitleA-partIV-chap134-subchapI-sec2249e.htm>, 27 Haziran 2018.

⁹⁶Title 22, Section 2378d, Limitation on Assistance to Security Forces, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2015-title22/html/USCODE-2015-title22-chap32-subchapIII-partI-sec2378d.htm>, 27 Haziran 2018.

Dışişleri Bakanlığı, silah ve askeri eğitim sağlanacak güvenlik kuvvetlerini öncelikle Leahy Yasası'na uygunluklarını dikkate alarak değerlendirmektedir.⁹⁷ Yasa, hukuksal açıdan olduğu kadar, siyasi açıdan da önemlidir. Düzenleme sayesinde, ABD'nin insan hakları ihlali yapan suçlulara öldürücü savunma gereçleri sağlamak suretiyle işbirlikçi konumuna düşmesi engellenmektedir.⁹⁸ Böylelikle, insan hakları ihlalleri nedeniyle bazı güvenlik yardımı programlarının meşruiyeti eleştiriliyorsa da, Leahy Yasası'nın ileride gerçekleştirilecek muhtemel kusurlu yardım programlarının neden olabileceği hukuksal ve ahlaki sorunlara karşı oldukça güçlü ve kapsamlı bir normatif çerçeve oluşturduğu açıktır.

Leahy Yasası, bu önemli hukuksal değerine rağmen, bazı kusurlardan da münezzehtir. Bunlardan özellikle iki tanesi önemli olup, burada incelemeye değerdir. Birincisi, yasanın, alıcı konumundaki ülkedeki güvenlik kuvvetlerinin tamamına değil, insan hakkı ihlali yaptığına dair güvenilir delil olan belli bir 'unsur'una (unit) yönelik olarak çalışmasıdır. Yasa ile, güvenlik yardımı yapılacak ülkelerdeki insan hakları denetlemeleri, güvenlik güçlerinin rejimin veya siyasi partilerin güç merkezini oluşturduğu ve sistematik olarak bu gücü istismar eden devlete değil, silahlı kuvvetlerin ve adli kolluk kuvvetlerinin birimlerine odaklanmıştır.⁹⁹ Gerçekten, Leahy Yasası'nın ilgili hükmü okunduğunda, yasanın, insan hakları ihlalinin görüldüğü ülkelerde sorumluluğu o devlete veya devletin silahlı kuvvetleri yerine, doğrudan ihlali yapan unsura, başka bir ifadeyle, ordunun suçu işleyen birimine yüklediği görülmektedir.¹⁰⁰ Bunun sonucu olarak da, cezai yaptırım da - eğer ilgili ülkenin yargı makamları tarafından verilirse - sadece silahlı kuvvetler içinde sözkonusu ihlali gerçekleştiren rütbeli/rütbesiz askerlere veya adli

---

⁹⁷ Statement of Lauren Ploch Blanchard, **House Foreign Affairs Subcommittee on Africa, Global Health, Global Human Rights, and International Organizations**, Hearing: "Human Rights Vetting: Nigeria and Beyond", July 10, 2014, p. 1-2.

⁹⁸ Elisa Massimino, **Testimony Before the United States House of Representatives Subcommittee on Africa, Global Human Rights, and International Organizations**, Hearing: "Human Rights Vetting: Nigeria and Beyond", July 10, 2014, p. 3.

⁹⁹ Rachel Kleinfeld, "Fragility and Security Sector Reform", **Fragility Study Group Policy Brief**, No.3, September 2016., p. 3.

¹⁰⁰ Savunma Bakanlığı Leahy Yasası metninde yaptırımların sujesi 'yabancı bir güvenlik kuvvetinin bir unsuru' (a unit of a foreign security force) şeklinde tanımlanmıştır. Dışişleri Bakanlığı Leahy Yasası metninde ise, yine benzer şekilde, 'yabancı bir ülke güvenlik kuvvetlerinin herhangi bir unsuru' (any unit of the security forces of a foreign country) ibaresi kullanılmıştır. Buradan da açıkça görüleceği üzere, yasa, silahlı kuvvetlerin tümünü veya ilgili hükümeti kapsamaktadır.

kolluk kuvveti görevlilerine uygulanmakta, güvenlik kuvvetlerinin tamamı veya hükümet o ihlalden sorumlu tutulmamaktadır. Bu düzenlemede elbette belli bir mantık vardır. Bir ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından yapılan insan hakları ihlalleri her zaman emir-komuta zincirinde, planlı ve yaygın şekilde gerçekleştirilmiyor olabilir. Yasa da, zaten büyük bir olasılıkla bu gerçeği göz önüne alarak hazırlanmıştır. Ancak, işkence, uzun tutukluluk, sivil hedeflere saldırı veya insanlık suçu kapsamına giren diğer ağır ihlallerin genellikle bir devletin yönetici elitinin sorumluluğunda gerçekleştiği, o devletin silahlı kuvvetlerinin de bu emri uygulamak suretiyle suçun bir parçası haline geldiği bilinmektedir. Yugoslavya İç Savaşı bunun en bilinen örneklerinden biridir. Bu nedenle, Leahy Yasası uyarınca sadece suç işleyen unsura yaptırım uygulamak ve karar vericileri yaptırım dışında tutmak, siyasi, hukuksal ve ahlaki açıdan çok uygun görünmemektedir. Bu husus, yasanın birinci kusuru veya eksikliği olarak yorumlanabilir.

Leahy Yasası ile ilgili asıl sorunlu husus, düzenlemenin sadece devletleri kapsadığı yönündeki algıdır. Dışişleri Bakanlığı, yukarıda belirtildiği gibi, Leahy Yasası'nın sadece 'yabancı bir ülkenin güvenlik güçleri'ne yapılan yardımlar çerçevesinde geçerli olduğunu açıkça belirtmiştir.¹⁰¹ ABD devletinin bu konuda hiçbir zaman resmi bir açıklaması olmamışsa da, genel kanaat, güvenlik yardımlarıyla ilgili insan hakları şartının sadece devletlere uygulanabileceği yönündedir. Literatürde de bu yaklaşımı destekleyen benzeri görüşler öne sürülmüştür. Düzenlemeyi Irak bağlamında değerlendiren Gaston'a göre, Leahy Yasası sadece devletler için geçerli olup, Irak'ta yardım sağlanan diğer kuvvetler (Peşmerge) için uygulanmayabilir.¹⁰² Miller da, Savunma Bakanlığı'nın Leahy Yasası uygulamasını yorumlarken, yasanın sadece asker, yedek güçler, polis, sınır muhafaza, gümrük polisi, hapishane gardiyanları ve kuvvet kullanmaya yetkili diğer

---

¹⁰¹ Fact Sheet, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/fs/2018/279141.htm>, 28 Haziran 2018.

¹⁰² Erica Gaston, et. al., "Literature Review of Local, Regional or Sub-State Defense Forces in Iraq", Working Draft, Global Policy Public Institute, August 2017. (Çevrimiçi), http://www.gppi.net/fileadmin/user_upload/media/pub/2017/Gaston_Horvath_van_den_Toorn_Mathieu-Comtois_2017_Literature_Review_of_Local_Regional_or_Sub-State_Defense_Forces_in_Iraq.pdf, 28 Haziran 2018.

bireylere uygulanabileceğini belirtmiştir.¹⁰³ Mahanty'nin Suriye özelinde getirdiği yorum da, yasanın sadece devletin askeri güçlerine ve polis kuvvetlerine uygulanacağı yönündedir.¹⁰⁴ Bu görüşler ilginç şekilde ana akım medya tarafından da desteklenmiş, nitekim *The Washington Post*, hükümet yetkililerine dayandırdığı haberinde, YPG'yi kastederek, Suriye'de rejim karşıtı isyancı grupların devlete bağlı olmayışı nedeniyle Leahy Yasası kapsamına giremeyeceklerini belirtmiştir.¹⁰⁵ Aslında, yasanın metni düz bir okumayla incelendiğinde, düzenlemenin böyle bir kısıta sahip olduğu sonucuna varmak mümkündür. Yasa, lafzına bakıldığında, dar yoruma göre gerçekten de sadece devletleri suje olarak kabul etmiş görünmektedir. Ancak, böyle bir ilk okuma sayesinde yasanın sadece devletleri kapsadığı, devlet-dışı aktörler için bir bağlayıcılık taşımadığı sonucuna varmak, ciddi biçimde sakıncalıdır. Çünkü, Savunma Bakanlığı'nın aşağıda açıklanacak belgesi esas alınarak bir değerlendirme yapıldığında, yasada getirilen hükmün bu kadar mutlak ve basit olmayabileceğini gösteren önemli bir hukuksal ayrıntı bulunmaktadır.

Savunma Bakanlığı'nın Leahy Yasası'nda insan hakları ihlalden sorumlu tutulacak unsurlardan bahsedilirken, bu unsurların açıkça, 'yabancı bir güvenlik kuvveti'ne (a foreign security force) bağlı oldukları açıklanmış; ancak, 'güvenlik kuvveti' (security force) veya 'yabancı güvenlik kuvveti' (foreign security force) kavramlarının neyi ifade ettiği belirtilmemiştir. Esasen, birkaç yasa ve yönerge hariç, ABD'de güvenlik yardımlarıyla ilgili pek çok yönetmelik ve yasal düzenlemede yabancı bir güvenlik kuvveti denilirken neyin kastedildiği ve bu kuvvetin hangi unsurları kapsadığı kesin olarak ortaya konmuş değildir. ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10 altında bulunan Bölüm 301(6), yabancı güvenlik kuvvetini tanımlayan ender ifadelerden birini içermesi açısından önemlidir. Bölüm, kavramı şu şekilde açıklar: "Yabancı bir ülke sözkonusu olduğunda, ulusal güvenlik kuvvetleri aşağıdakileri

---

¹⁰³ Nathanael Tenorio Miller, "The Leahy Law: Congressional Failure, Executive Overreach, and the Consequences", **Cornell International Law Journal**, Vol. 45, 2012, p. 672.

¹⁰⁴ Daniel R. Mahanty, "The 'Leahy Law' Prohibiting US Assistance to Human Rights Abusers: Pulling Back the Curtain", (Çevrimiçi), <https://www.justsecurity.org/42578/leahy-law-prohibiting-assistance-human-rights-abusers-pulling-curtain/>, 28 Haziran 2018.

¹⁰⁵ Missy Ryan, "U.S. Will Use Psych Evaluations, Stress Tests to Screen Syrian Rebels for Training", **The Washington Post**, 28 November 2014, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-military-will-use-psych-evals-stress-tests-to-screen-syrian-rebels-for-training/2014/11/28/39bb9362-7712-11e4-bd1b-03009bd3e984_story.html?noredirect=on&utm_term=.80213fa281a8, 28 Haziran 2018.

ifade eder: (A) Yabancı bir ülkenin, Altbölüm 333(a) uyarınca sağlanan eğitimler için işlevsel sorumlulukları olan ulusal ordusu veya ulusal düzeydeki güvenlik güçleri.” (B) Yabancı bir ülkenin, [yürütmekle mükellef oldukları] hareketlar Altbölüm 333(a)(2) esas alınarak belirlenen ve işlevsel sorumlulukları arasında bu tip hareketlar bulunan ulusal veya yerel askeri ve sivil acil müdahale ekipleri.”¹⁰⁶ Savunma Bakanlığı ise, ‘Askeri ve İlgili Terimler Sözlüğü: 1-02 Nolu Müşterek Yayın’ isimli yönergesinde güvenlik kuvveti kavramını daha yalın ve anlaşılır bir dille şu şekilde açıklar: “Bir devletin, usulünce oluşturulmuş askeri, paramiliter, polis ve jandarma teşkilatı.”¹⁰⁷ Her ne kadar, ikinci belgede paramiliter kavramına yer verilmişse de, bu iki ayrı metindeki tanımlardan, güvenlik kuvvetlerinin devlete bağlı resmi güçler olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak, Bakanlığın bir diğer yönergesinde ortaya koyduğu tanım, güvenlik kuvvetlerinin anlamına daha geniş bir yorum getirmektedir ki, bu tanım, muhteviyatındaki unsurlar bakımından konuyla ilgili önceki tanımları değiştirecek niteliktedir. Söz konusu Savunma Bakanlığı yönergesi, ‘Dış Dahili Savunma: 3-22 Nolu Müşterek Yayın’dır (Foreign Internal Defense, DOD Joint Publication 3-22). Yönergedeki tanıma göre, yabancı güvenlik kuvvetleri; ‘askeri güçler; polis güçleri; sınır polisi; kıyı koruma ve gümrük yetkilileri; paramiliter güçler; belirli milletlere, ülkelere, topluluklara veya etnik gruplara özgü güçler; hapisane, ıslahevi ve cezai hizmetler; altyapı koruma güçleri ve yukarıdaki güçlerden sorumlu hükümet

---

¹⁰⁶ Md. 10, Bölüm 301(6), (Çevrimiçi), <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/333>, 28 Haziran 2018. Yasada atıfta bulunulan Bölüm 333(a) ve içeriğindeki (a)(2) benti bir bütün olarak şu şekilde düzenlenmiştir:

(a) Yetki: Savunma Bakanı, bir veya birden fazla ülkenin ulusal güvenlik kuvvetlerine eğitim ve donatım sağlamak amacıyla, aşağıdaki bir veya birden fazla görevi icra etmeye yönelik olarak kapasite inşa etme kapsamındaki program veya programları yönetmek veya desteklemek için yetkilendirilmiştir:

- (1) Terörle mücadele hareketları.
- (2) Kitle imha silahlarıyla mücadele hareketları.
- (3) Yasaklanmış uyuşturucu madde ile mücadele hareketları.
- (4) Ulaşımı örgütlü suçla mücadele hareketları.
- (5) Deniz ve sınır güvenliği hareketları.
- (6) Askeri istihbarat hareketları.

¹⁰⁷Dictionary of Military and Associated Terms, DOD Joint Publication 1-02, (Çevrimiçi), <http://www.dtic.mil.>, 28 Haziran 2017.

bakanlıkları ve daireleri'dir.¹⁰⁸ Dahası, yönergeye göre, yabancı güvenlik kuvvetleri sadece bunlardan oluşmak zorunda olmayacak, farklı aktörleri de içerebilecektir. İşte bu ikinci tanımda güvenlik kuvveti muhteviyatının genişletilmiş olması, Leahy Yasası'nı yorumlamak ve ABD güvenlik yardımlarının meşruiyetini değerlendirmek açısından hayati öneme sahiptir. Tanımda yabancı güvenlik kuvveti olarak, açıkça, 'belirli milletlere, ülkelere, topluluklara veya etnik gruplara özgü güçler'in de (forces peculiar to specific nations, states, tribes, or ethnic groups) 'yabancı bir ülkenin güvenlik kuvveti' olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. Konuyu geniş anlamda ele alan bu tanıma göre yapılacak yorum, güvenlik kuvvetlerinin sadece bir ülkenin asker ve polis güçlerinden oluşmayacağını; duruma göre, çeşitli etnik gruplara bağlı oluşumların da bu tanım kapsamında değerlendirilebileceğini öngörmektedir. Bu geniş yorumun doğru kabul edilmesi halinde, askeri yardım yapılan kuvvetlerin içine devlet-dışı aktörlerin de girmesi kaçınılmaz görünmektedir. Üstelik, yönergede güvenlik kuvvetleri tanımlanırken, 'dahil ancak sınırlı değil' (include but are not limited to) tümcesi ile, bu kuvvetlerin sadece metinde anılan unsurlardan oluşmayacağı da belirtilmiştir. Güvenlik kuvvetinden anlaşılması gerekenin sadece bir devletin düzenli orduları veya resmi kolluk kuvvetleri olmadığını belirten bu görüş, akademi içinde, çok az sayıda ve üstü kapalı biçimde olsa da, savunulmuştur. Bunlardan birinde, Rose Jackson, güvenlik kuvvetlerinin içinde çeşitli paramiliter güçlerin de olabileceğini belirtmiştir.¹⁰⁹ Ancak, daha önemlisi, resmi uygulamanın da, güvenlik kuvvetleri tanımına devlet-dışı aktörlerin girebileceğini gösterir nitelikte oluşudur. Savunma Bakanlığı, Irak güvenlik kuvvetlerine sağlanan eğitim ve donatım programını tanımlarken, aralarında Kürtlerin de bulunduğu 'kabile' tipi diğer topluluklara ait güçleri de Irak Hükümeti'ne bağlı 'güvenlik kuvvetleri unsuru' olarak gördüğünü açıkça belirtmiştir.¹¹⁰ Bu da, gerek Yönetim'in gerek Savunma Bakanlığı'nın 'yabancı güvenlik kuvveti' olgusunu yorumlarken, aslında sadece bir devletin resmi güvenlik

---

¹⁰⁸Foreign Internal Defense, DOD Joint Publication 3-22, July 12, 2010, p. 24., (Çevrimiçi), https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_22.pdf?ver=2018-10-10-112450-103, 28 Haziran 2017.

¹⁰⁹Rose Jackson, "Untangling the Web: A Blueprint for Reforming American Security Sector Assistance", **Open Society Report**, January 2017, p. 9.

¹¹⁰U.S. Security Cooperation With Iraq, Fact Sheet, Bureau of Political-Military Affairs, January 20, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/t/pm/rls/fs/2017/265953.htm>, 28 Haziran 2018.

güçlerini kastetmediklerini, devlet-dışı aktörlere ait gayrinizami silahlı güçleri de bu tanımın içine soktuklarını kanıtlamaktadır.

Yabancı güvenlik kuvvetleri ile ilgili geniş yorumun kabul edilmesi halinde, devlet-dışı aktörlerin de Leahy Yasası kapsamında değerlendirilmesi gereği hasıl olacaktır ki, bu, şimdiye kadar literatürde ayrıntılı olarak incelenmemiş ve ortaya koyulmamış yeni bir yorumdur. Bu yorum, aynı zamanda, ABD'den silah yardımı alan pek çok devlet-dışı aktörün, işledikleri/işleyecekleri insan hakları ihlallerinden sorumlu tutularak yardım almalarının engellenmesi veya bu aktörlere yapılan yardımların ivedilikle kesilmesi gerektiği sonucunu doğuracaktır. Daha vahimi, bu yeni yorum, ABD'nin, Suriye/YPG örneğinde olduğu gibi, bu tip yardımları gerçekleştirerek veya sürdürerek, kendi yasal düzenlemelerini ihlal ettiği anlamına da gelecektir. Savunma Bakanlığı'nın yukarıda bahsi geçen Müşterek Yayın'ındaki güvenlik kuvvetleri tanımı esas alınacaksa, ki alınmaması için makul bir sebep yoktur, hukuk mantığı açısından geniş yorumun geçerli kabul edilmesi gereklidir. Araştırmanın Vaka Çalışmaları bölümünde incelenecek olan Suriye örneğinde görüleceği üzere, devletin güvenlik yardımı düzenlemesindeki hukuksal söylemi ve siyasi/askeri pratikleri de zaten bu yöndedir. Bu bağlamda, burada ortaya konan geniş yorum, güvenlik yardımlarının hukuksal geçerliği ve siyasi meşruiyetiyle ilgili aksi yöndeki iddiaları çürütecek güce sahip olması nedeniyle araştırma açısından büyük önem taşımaktadır. İşte tam da bu gerekçeyle, araştırmanın beşinci bölümünde YPG'ye sağlanan eğit-donat yardımı ABD iç hukuku açısından değerlendirilirken, burada ortaya konan geniş yorum esas alınacaktır.

Bu bölümü bitirmeden önce, yukarıda incelenen hukuksal düzenleme ve uygulanabilir hukuk konusunu, araştırmanın kuramsal çerçevesi açısından da kısaca değerlendirmekte yarar vardır. Uluslararası hukuk ve ABD iç hukuku, güvenlik yardımı programlarında etik bir politika izlenmesi için temel hukuksal düzenlemeleri yetkin biçimde sağlamış görünmektedirler. Devletin Yasama erki, 1961'de FAA, 1976'da ise AECA ile, güvenlik yardımlarının insan hakları ihlali durumunda gerçekleşmeyebileceği veya durdurulabileceği hükmünü getirmiştir. Takip eden süreçte uygulamaya koyulan Symington Değişikliği, Clark Değişikliği ve Boland Değişikliği de, silah ve savunma yardım programlarını aynı hak ihlali şartına

bağlayarak konuyla ilgili önemli bir ilkenin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Nihayet, Leahy Yasası, aralarında tüm eğitim ve donatım programlarının bulunduğu güvenlik yardımlarını insan hakları hukukuna tâbi kılarak asli normu ortaya koymuştur. Sözü edilen düzenlemelerin dışında, tarihsel gelişim süreci içinde benzeri yasalar da yürürlüğe girmiştir. Bunlardan bazıları, 1979 Tayvan İlişkileri Yasası (Taiwan Relations Act of 1979); 1992 Ögürlük Destek Yasası (Freedom Support Act of 1992); 2000 Güvenlik Yardımı Yasası (Security Assistance Act of 2000); 2002 Mali Yılı Yabancı Harekat Ödenekleri Yasası, (FY 2002 Foreign Operations Appropriations Act); 2002 Amerikan Askeri Personelini Koruma Yasası (American Servicemembers' Protection Act of 2002); 2002 Güvenlik Yardımı Yasası (Security Assistance Act of 2002); Suriye Sorumluluk ve Lübnan Egemenlik Yenileme Yasası'dır (Syrian Accountability and Lebanese Sovereignty Restoration Act of 2003). Bu örneklerden de görüleceği üzere, ABD, Yasama erkinin ortaya koyduğu bu irade ve tasarruf doğrultusunda davranmak ve uluslararası topluluk içinde, Frost'un deyimiyle bir 'moral varlık' olarak, uluslararası sözleşmelerden ve kendi yasalarından doğan yükümlülüklerini yerine getirmekle mükelleftir. Yasa yapıcının çıkardığı düzenlemelerle, ABD esasen böyle bir iradeyi zaten çok önceden ortaya koymuştur. Yasama tarafından sergilenen bu hukuksal irade, Yönetim'in siyasi edimlerinde karşılığını bulmadığı sürece, yasalarda ortaya konan normların fazla anlam taşımayacağı da açıktır. Aslında, zor olan merhale, yani güvenlik yardımları için geçerli olacak yasaların ve ilkelerin yaratılma evresi, Leahy Yasası ve benzeri düzenlemelerle aşılmıştır. ABD'nin bundan sonra yapması gereken, sözkonusu yasaları ve ilkeleri normatif kuramın öngördüğü ahlaki bir paradigma çerçevesinde güvenlik yardımı programlarına uygulamaktır ki, bunu ne derecede başardığını bulmak bir sonraki bölümün konusudur.

Öte yandan, ABD güvenlik yardımları sonucu meydana gelen insan hakları ihlallerinde Yasama'nın sorumluluk taşımadığını ve tam anlamıyla normativist bir davranış sergilediğini iddia etmek de bütünüyle doğru bir çıkarım olmayacaktır. Kanun yapıcı, yardım programlarını insan hakları ihlalleri şartına bağlarken, bağlayıcılık eşiği daha yüksek bir dil kullanabilme yetkisini haiz olmasına rağmen, çoğu zaman bu yönde bir irade göstermemiştir. Yasal düzenlemelerde, adeta

Yönetim'in siyasi amaç ve hedeflerine ulaşılmasını kolaylaştıracak bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Ayrıca, aşağıdaki ilgili bölümlerde sözü edilen Uluslararası Güvenlik ve Kalkınma İşbirliği Yasası'nın 703. maddesi ve 109-102 sayılı Kamu Yasasının 599. maddesi, iktidara, son derece tartışmalı bir takım ulusal çıkarlar sözkonusu olduğunda insan hakları ihlallerinin göz ardı edilebileceği yönünde endişe uyandırıcı mesajlar vermiştir. Güvenlik yardımlarını düzenleyen yasaların lafzına ve niyetine bu yönden bakıldığında, Yasama'nın mutlak bir siyasi iyi niyet ve hukuki erdem doğrultusunda hareket ettiğini varsaymak doğru olmayacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM VAKA ÇALIŞMALARI

Araştırmanın bu bölümünde ABD'den güvenlik yardımı alan ülkelerdeki insan haklarının sözkonusu yardım programları süresince nasıl bir gelişim izlediği incelenecektir. Birer vaka çalışması şeklinde gerçekleştirilecek olan ülke incelemeleri, bu bölümde Kolombiya ve Endonezya'yı kapsayacaktır. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, araştırmada bu ülkelerin ele alınmasının nedeni, örneklem seçiminde maksimum çeşitlilik oluşturmaktır. ABD, Kolombiya ve Endonezya'da uluslararası topluluk tarafından tanınmış birer egemen devlet statüsündeki aktöre askeri yardım sağlarken; sonraki bölümde incelenecek olan Irak'taki yardım programının sujesi hem merkezi devlet hem bir bölgesel otonom yönetim olmuş; Suriye'deki yardım programı ise, pek çok kaynak tarafından etnik bölücü bir terör örgütünün uzantısı olduğu kabul edilen devlet-dışı bir aktöre sağlanmış ve bu araştırmanın yazım sürecinde halen sağlanmaya devam etmektedir. Eğit-donat faaliyetlerinin değişik nitelikteki alıcılar üzerindeki etkilerinin incelenmesi suretiyle, araştırma sorularının daha güvenilir biçimde cevaplanabileceği değerlendirilmiştir. Sözkonusu devletlere ve devlet-dışı aktörlere sağlanan yardım programlarının ortak yönü, hepsinin Kongre tarafından çıkarılan yasal düzenlemeler çerçevesinde başlatılan, resmi bir bütçe tahsisatı yapılan ve Savunma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda 'açık hareketler' (overt operations) şeklinde yürütülen birer eğitim ve donatım faaliyeti olmasıdır. ABD haberalma topluluğu içinde yer alan istihbarat kurumları tarafından planlanıp icra edilen 'örtülü hareketler' (covert operations) araştırmanın kapsamı dışındadır.

Her vaka çalışması, sorunun tarihsel gelişimi, düzenlenen güvenlik yardımının muhteviyatı ve sonucu olmak üzere üç kısımdan oluşacaktır. Sonuç da kendi arasında ikiye ayrılacak; birinci kısımda, programın uygulandığı ülkede güvenlik yardımıyla uluslararası insan hakları arasında nasıl bir ilişki olduğu ortaya konacak; ikinci kısımda ise, uygulanan program ile ABD iç hukukunun ihlal edilip edilmediği hakkında bir karara ulaşılmaya çalışılacaktır.

5.1. Kolombiya

Güney Amerika kıtasında yerleşik bağımsız bir devlet olan Kolombiya, kuzeydoğusunda Panama, batısında Venezüela ve Brezilya, güneyinde ise Ekvator ve Peru ile sınır komşusudur. Bağımsızlığını 1886'da ilan eden ve o tarihten bugüne cumhuriyet rejimiyle yönetilen ülkenin etnik yapısının % 84.2'si beyaz Avrupa göçmeni ve *mestizo* olarak bilinen kıta yerlilerinden; % 10.4'ü Afrika kökenli siyahlardan; % 3.4'ü ise *amerindian* denilen kıta yerlilerinden oluşmakta olup; yüzölçümü 1.138.910 kilometrekare, nüfusu 48.168.996'dır. Resmi dili İspanyolca olan ülkede toplumun % 79'u Katolik, % 14'ü Protestan, kalanı ise diğer dinlere ve inançlara mensuptur.¹ Kolombiya'nın İnsani Gelişim Endeksi (Human Development Index) 0.747²; kişi başına düşen milli geliri ise 6.581 dolardır.³

Bu bölümün birinci kısmında, Kolombiya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve güvenlik yardımının yapıldığı süre içinde süregelen siyasal şiddetin tarihsel gelişimi ele alınacaktır. İkinci kısımda, ABD tarafından ülkeye sağlanan Kolombiya Planı (Plan Colombia) isimli güvenlik yardımı programı incelenecektir. Üçüncü ve son kısımda ise, yapılan güvenlik yardımının ülkedeki insan haklarına etkisi ve ABD iç hukukuna uygunluğu tartışılacaktır.

Bu bölümde yapılacak güvenlik yardımı ve insan hakları değerlendirmesi, aşağıda açıklanan kaynaklardan alınmış nicel ve nitel gösterge verilerinin incelenmesi suretiyle ulaşılan bulgular doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Bölüm içindeki ilgili kısımlarda kullanılan nicel gösterge verileri, USAID, Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü, Uppsala Çatışma Bilgi Programı (Uppsala University Department of Peace and Conflict, Uppsala Conflict Data Program), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR) ve uluslararası hükümet-dışı bir kuruluş olan

---

¹CIA Factbook, (Çevrimiçi)

<https://www.cia.gov/librarY/publications/the-world-factbook/geos/co.html>, 19 Kasım 2018.

²Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi),

http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 19 Kasım 2018.

³ International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=41&pr.y=14&sy=2018&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=233&s=NGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC&grp=0&a=>, 19 Kasım 2018.

Freedom House'un istatistiklerinden alınmıştır. Bölüm içindeki nitel gösterge verileri ise, dipnotlarda belirtilen, aralarında ABD Dışişleri Bakanlığı, Amnesty International, Human Rights Watch ve çeşitli medya mecralarının olduğu birincil ve ikincil kaynaklardan toplanmıştır. Vakayla ilgili genel bir anlatı oluşumuna yardımcı olan bu verilerin, aynı zamanda yukarıda açıklanan metodoloji doğrultusunda, nicel gösterge verilerinden elde edilmiş sayısal bulguları tamamlayıcı mahiyette olması amaçlanmıştır.

5.1.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi

İspanya'dan ayrıldığı tarih olan 1810'dan, kuruluş yılı olan 1886'ya; ve bu tarihten İkinci Dünya Savaşı sonrası dekolonizasyon dönemine kadar geçen süre içinde kronikleşen bir siyasal şiddetin yaşandığı Kolombiya'da, savaş sonrası dönemde de uzun yıllar kalıcı ve sürdürülebilir bir barışa ulaşamamıştır. Çatışmaların başlamasında, ülke topraklarının kimler arasında, ne şekilde paylaşılacağına ve nasıl kullanılacağına dair anlaşmazlıklar önemli rol oynamıştır. Ülkedeki Kolombiya Muhafazakar Partisi (Partido Conservador Colombiano, PCC) ve Kolombiya Liberal Partisi (Partido Liberal Colombiano, PLC) yanlılarının birbirlerine karşı - ve bu iki aktörün ilginç bir ittifak ilişkisiyle Kolombiya Komünist Partisi'ne (Partido Comunista Colombiano, PCC) karşı - sözkonusu toprak paylaşım anlaşmazlığı nedeniyle yürüttükleri silahlı çatışmaların ilk bölümü 1950'lerin sonuna kadar sürmüştür. Bu dönemde, organize uyuşturucu örgütlenmelerinin, bunlara karşı mücadele eden devlet destekli paramiliter birliklerin ve rejimi değiştirme amacıyla sahneye çıkan aşırılıkçı sol gerilla hareketlerinin de yasadışı kuvvet kullanmaya başlaması neticesinde büyüyen savaş, zaman içinde hem ekonomik hem ideolojik motivasyonları olan, birden fazla aktörün rol aldığı karmaşık bir iç çatışmaya dönüşmüştür. Ülkedeki mevcut Anayasa'nın kabul edildiği 1991'den bugüne fasılalarla düşük ve yüksek yoğunluklu olarak süregelen şiddet, Marksist-Leninist bir gerilla örgütlenmesi olan Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri'nin (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) faal olduğu 1964-2017 yılları arasında ideolojik bir çatışma olarak devam etmiş, çatışmalara çeşitli yer ve zamanlarda Medellin Karteli ve Cali Karteli olarak bilinen uyuşturucu örgütlenmeleri

de ekonomik amaçlarla dahil olmuştur. Sözkonusu kartellerin sırasıyla 1993'te ve 1995'te büyük oranda tasviye edilmesiyle ve FARC'ın 2010'ların ikinci yarısında silah bırakmayı kabul etmesiyle bir çatışmasızlık evresine ulaşılmıştır. Ancak, bu dengesiz barış hali, ülkede yaşanan istikrarsızlığı bütünüyle ortadan kaldıramamıştır. Devletin resmi güçleri ve paramiliter güçler tarafından sistematik ve yaygın biçimde insan hakları ihlalleri yapılmış, sonuç olarak, elli yıllık süreçte ikiyüzbinden fazla insan hayatını kaybetmiş, yirmibini aşkın insan gözaltında kaybolmuş, beş milyona yakın insan zorla yerinden edilmiştir.

Kolombiya'daki politik şiddetin kökeninde birden fazla etken rol oynamışsa da, asli nedenin 1948'de muhafazakar hükümete karşı başlatılan silahlı komünist başkaldırı ve devletin bu başkaldırıya silahlı kuvvetleriyle karşılık vermesi olduğu söylenebilir.⁴ Literatürde *La Violencia* olarak bilinen 'Şiddet' isimli dönem, 9 Nisan 1948'de Liberal Parti başkan adayı Jorge Eliécer Gaitán'ın bir suikast sonucu öldürülmesi ile başlamıştır. Bu eylem, Bogota'da başlayan ve *El Bogotazo* olarak bilinen isyan hareketine sebep olmuş, isyanda 5.000 kişi hayatını kaybetmiştir.⁵ Tarafların birbirlerine karşı silahlı mücadeleye sürüklenmesindeki en önemli etkenlerden biri, muhafazakar olarak tanımlanan köylü çiftçi sınıfının liberal olarak bilinen toprak sahiplerinin elindeki tarım arazilerini ele geçirmek istemeleri olmuştur.⁶ Köylü isyancıların toprak sahiplerine karşı başlattıkları çatışmalar, dönemselsel artma ve azalmalar ile 1958'e kadar devam etmiştir. María del Pilar López-Urbe ve Fabio Sanchez Torres'e göre, muhafazakarlar ve liberaller arasında patlak veren şiddet, 1953-1955 döneminde politik motivasyondan ekonomik motivasyona evrilmiş; bu dönemde komünist gerilla grupları da hükümete karşı silaha sarılarak çatışmalara müdahil olmuşlar ve ülke kırsalında *La República Independiente* adıyla anılan 'Bağımsız Cumhuriyet' isimli, kurtarılmış bölge niteliğinde, meşru statüsü olmayan yerel yönetim bölgeleri kurmuşlardır.⁷ Çatışmalarda liberallerin ve

---

⁴ María del Pilar López-Urbe, Fabio Sanchez Torres, "On the Agrarian Origins of Civil Conflict in Colombia", **LSE-Stanford-Universidad de los Andes Conference on Long-Run Development in Latin America**, 16-17 May 2018, p. 8.

⁵ Grace Livingstone, **Inside Colombia: Drugs, Democracy, and War**, New Brunswick, Rutgers University Press, 2004, p. 42.

⁶ **Ibid.**, p. 42-42.

⁷ **Ibid.**, p. 9. Sözü edilen bağımsız cumhuriyetler, Marquetalia, Sumapaz, Rio Chiquito, El Pato, Guayabero ve Viota'dır. Bazı kaynaklarda 'anklav' olarak nitelenen bu bölgeler, iç çatışmaların

muhafazakarların karşılıklı olarak kabul edilemeyecek kayıplar vermesi neticesinde, bu iki taraf bir oydaşmaya varmış ve 1958’de, *Frente Nacional* olarak bilinen Ulusal Birlik adı altında 16 yıl varlığını koruyacak bir koalisyon kurmuşlardır. Buna göre, belirlenen süre boyunca başkanlık iki parti arasında dönüşümlü olacak, *La Violencia* döneminin suçluları cezalandırılmayacak, yasa tasarılarının kanunlaşması için en az üçte bir oy birliği gerekecek ve atamalarda iki partiye eşit sandalye verilecektir.⁸ Ancak, komünist isyancı kesimler bu güç paylaşımı anlaşmasından dışlanmış, böylece çatışmaların bir tarafı olarak hükümet güçlerine karşı savaşımaya devam etmişlerdir.⁹ Kolombiya ordusu da isyancılara karşı kuvvet kullanarak karşılık vermiştir. Ordunun 1964’te, yukarıda bahsedilen Bağımsız Cumhuriyet’lerden biri olan Marquetalia Cumhuriyeti’ne karşı gerçekleştirdiği askeri hareket sonucunda komünist gerilla güçleri diğer cumhuriyetlere dağılmışlar, bu bölgelerde önce *Bloque Sur* olarak anılan ‘Güney Bloğu’ adıyla faaliyet göstermişler, daha sonra aynı sene PCC’nin silahlı kanadı olarak FARC adı altında örgütlenmişlerdir.¹⁰ Ancak, bu süreçte gerilla güçlerinin sadece komünist saflarından çıktığını varsaymak da doğru değildir. Sözü edilen dönemde, liberal olarak anılan topluluklar da kendi militan güçlerini oluşturmuş, PLC’ye bağlı bu silahlı güçler, 1950’ler boyunca ülkenin güneydoğusundaki bölgeleri denetime almak için çatışmalara girmiş ve bazı bölgelerde bu amaçlarına ulaşmayı başarmışlardır.¹¹

Kolombiya’daki komünist isyancılara karşı devletin paramiliter örgütlenmeleri hayata geçirmesi 1960’ların başında ülkeye gönderilen ABD askeri danışmanlarının tavsiyesi üzerine başlamıştır. Kuzey Carolina eyaletindeki Fort Bragg Kara Kuvvetleri Üssü’nde konuşlanmış Özel Harp Birliği tarafından 1962 yılında

---

hüküm sürdüğü yıllarda komünist köylü gerilla güçleri tarafından kurulup yönetilmişlerdir. Bağımsız cumhuriyetlerle ilgili iki ayrı araştırma için bkz.: Sarah Zukerman Daly, “The Dark Side of Power-Sharing: Middle Managers and Civil War Recurrence”, **Comparative Politics**, Vol. 46, No. 3, April 2014, pp. 333-353. Dennis M. Rempe, “Guerrillas, Bandits, and Independent Republics: US Counter-insurgency Efforts in Colombia 1959-1965”, **Small Wars and Insurgencies**, Winter 1995, Vol. 6, No. 3, pp. 304-327.

⁸ *Ibid.*, p. 15.

⁹ Danielle Renwick, Stephanie Hanson, “FARC, ELN, : Colombia’s Left-Wing Guerrillas”, **Council on Foreign Relations Backgrounders Paper**, 8 December 2014, p. 1.

¹⁰ *Ibid.*, p. 10.

¹¹ Francisco Gutiérrez Sanín, Tatiana Acevedo, Juan Manuel Viatela, “Violent Liberalism? State, Conflict and Political Regime in Colombia, 1930-2006: An Analytical Narrative on State-Making”, **LSE Development Studies Institute Working Paper**, No.19, November 2007, p. 3.

Kolombiya ordusuna verilen öneri doğrultusunda oluşturulan ABD Seyyar Özel Harp Eğitim Takımı Kolombiya birlikleri ile birlikte eğitim ve sahada aktif hareket çalışmalarına girişmiştir.¹² LASO Planı (Plan LASO) olarak bilinen bu hareket, ABD'nin Kolombiya'ya sağladığı güvenlik yardımları kapsamındaki ilk eğitim ve donatım desteği olmuş, bu tarihten sonra ülkede Amerikan askeri varlığı bugüne kadar çeşitli dönemlerde sayısal azalış ve artışlarla devam etmiştir.¹³ Hükümet, ABD'nin yardımıyla birlikte başlatılan paramiliter güç kullanımını yasal bir çerçeveye oturtmuş, ayaklanmaları bastırmak için düzenli ordunun dışındaki birlikleri kullanmanın sebep olabileceği hukuksal ve askeri sakıncaları bu şekilde bertaraf etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, Kolombiya Kongresi tarafından 1968'de çıkarılan 48 sayılı kanun ile, devletin isyancılara karşı gayrinizami silahlı birlikleri kullanmasına cevaz veren yasal bir düzenleme oluşturulmuştur.¹⁴ Ancak, bu kanun ile meşrulaştırılmaya çalışılan paramiliter yapılanmanın ülkedeki Marksist-Leninist şiddet eylemlerini önlemede etkili olduğunu iddia etmek güçtür. Hükümete bağlı gayrinizami güçlerin isyancılar üzerinde kuvvet kullanma planı, beklenen ölçüde başarılı olamamış, tam tersi, bu dönemde ülke tarihindeki diğer üç önemli yasadışı sol örgüt olan Ulusal Özgürlük Ordusu (Ejército de Liberación Nacional, ELN), Halkın Devrimci Ordusu (Ejército Revolucionario del Pueblo, ERP) ve M-19 olarak da bilinen Movimiento 19 de Abril kurulmuş ve önemli halk desteği almıştır.¹⁵

---

¹² Winifred Tate, "Paramilitaries in Colombia", **The Brown Journal of World Affairs**, Volume VIII, Issue 1, Winter/Spring 2001, p. 164. Sözkonusu birliklerin özgün isimleri 'Special Warfare Team' ve 'U.S. Special Warfare Mobile Training Team'dir.

¹³ Plan, bazı kaynaklarda LAZO Planı (Plan LAZO) olarak tanımlansa da, doğru tanım, Latin Amerika Güvenlik Harekati'nin (Latin American Security Operation) kısaltması olan LASO'dur. ABD Kara Kuvvetleri'nden Korgeneral William P. Yarborough tarafından hazırlanan plan, şiddet bölgelerinde hem askeri hem sivil önlemler alınmasını öngören, ancak temelde askeri kuvvet kullanımına dayalı bir program olarak tasarlanıp icra edilmiş; ancak, komünist ayaklanmayı bastırmada kayda değer bir başarı gösterememiştir. Planla ilgili literatürde ender bulunan ayrıntılı değerlendirmelerden biri için bkz.: Richard L. Maullin, "Soldiers, Guerrillas, and Politics in Colombia", **RAND Report**, Santa Monica, RAND Corporation, 1971.

¹⁴ Yasa, 1975 yılında aynı numara ile çıkarılan ancak ülkedeki telif haklarını düzeneleyen yasa ile karıştırılmamalıdır. Telif yasası, 'Law no 48 of 1975' olarak anılmaktadır. Paramiliter güçlerin kurulmasını düzenleyen yasa ise, 'Law 48' olarak bilinmektedir. Yasa, 1989 yılında kaldırılmış, ancak bu süre içinde hükümetin yasadışı kuvvet kullanma fiilleri için kanuni bir kalkan olarak kullanılmıştır. Ülkedeki paramiliter yapılanmayı ve 48 sayılı kanunu uluslararası ilişkiler boyutunda inceleyen eleştirel bir değerlendirme için bkz.: Staffan Löfving, "Paramilitaries of the Empire: Guatemala, Colombia, and Israel", **Social Analysis, The International Journal of Anthropology**, 01 March 2004, pp. 156-160.

¹⁵ Tate, **op. cit.**, p. 165.

Bu aşamada vurgulanması gereken, Kolombiya'daki komünist isyancı grupların sadece Marksist-Leninist ideolojiye bağlı olmayıp, Maoist görüşü de benimsedikleridir. Maoist olarak bilinen örgütlerden en önemlisi, Halk Kurtuluş Ordusu'dur (Ejército Popular de Liberación, EPL). Komünist parti içindeki ayrılıkçılardan oluştuğuna inanılan ve 1967'den bugüne kadar görece sınırlı bir coğrafi bölgede eylem yapan örgüt, tarım işçilerinin çalışma şartlarının ve ücretlerin iyileştirilmesi amacıyla silahlı mücadeleyi bir yöntem olarak benimsemiştir.¹⁶ EPL, 1960'ların başında, Moskova karşıtı bir grup olarak Antioquia ve Córdoba bölgelerinde faaliyete başlamış, 1980'lerde devlet güçleri karşısından önemli kayıplar vermiş, 1984'te ateşkes ilan etmiş, bir sene sonra eylemlerine yeniden başlamıştır.¹⁷ Sonraki on yıl boyunca eylem düzenleme potansiyelini büyük ölçüde yitiren örgüt, bugün Venezuela sınırına yakın Catatumbo bölgesinde faal halde bulunmakta ve sıklıkla rakip Marksist isyancı örgütlerle çatışmaktadır.¹⁸ Kolombiya'daki silahlı grupların içinde Maoist silahlı mücadele stratejisini benimseyen tek örgütün EPL olmadığını savunanlar da vardır. Bunlardan biri olan Juan Manuel Padilla'ya göre, FARC ve ELN de esasen Maoist bir strateji olan uzatılmış halk savaşı (protracted people war) konsepti doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Konsept, silahlı mücadele ve siyasi mücadele olarak iki katmana sahiptir. Silahlı mücadele katmanında kullanılan yöntemler, terörizm, saldırı eylemleri, suikast, adam kaçırmaya ve haraç toplama'dır. Siyasi katmanda ise başvurulan altı taktik olup, bunlar, diplomasi, sendikaların ve eğitim sistemi üzerinde etki yaratmak, yasadışı siyasi partiler kurmak, uluslararası kuruluşlardan destek sağlamak, medya kampanyalarına dayalı enformasyon savaşı yürütmek ve adli sistemi etkilemek için hukuki bir savaş aracı olarak kullanılmaktadır.¹⁹ Yukarıda sayılan

---

¹⁶ Norman Offstein, "An Historical Review and Analysis of Colombian Guerrilla Movements: FARC, ELN and EPL", **Desarrollo Y Sociedad**, Septiembre de 2003, p. 105.

¹⁷ Angel Rabasa, Peter Chalk, "Colombian Labyrinth: The Synergy of Drugs and Insurgency and Its Implications for Regional Stability", **Rand Report**, 2001 p. 31.

¹⁸ Kolombiya'nın Catatumbo bölgesindeki çatışmalar, 22 Nisan 2018, **Ulusal Kanal**, (Çevrimiçi), <https://www.ulusal.com.tr/dunya/kolombiya-nin-catatumbo-bolgesindeki-catismalar-h199884.html>, 20 Kasım 2018.

¹⁹ Juan Manuel Padilla, "Lawfare: The Colombian Case", **Estudios Militares**, Volumen 10, Número 10, Año 2012, p. 118. Uzatılmış halk savaşı hakkında en önemli kaynak, Mao'nun aynı isimle yazdığı kitabıdır. Eserin İngilizce baskısı için bkz.: Mao Tse-Tung, **On Protracted War**, Peking, Foreign Languages Press, 1967. Konseptle ilgili güncel bir yorum için bkz.: Paul B. Rich, "Are Mao Zedong

örgütlerin çatışma sahasındaki eylemleri dikkate alındığında, gerçekten, EPL ile beraber diğer örgütlerin de Maoist bir strateji olan uzatılmış halk savaşı konseptine dayalı bir mücadele anlayışını benimsedikleri söylenebilir. Komünist gerilla yapılanmalarının bu stratejiyi ne kadar başarılı uyguladıkları, özellikle siyasi mücadele katmanındaki hedeflerine ne derecede ulaştıkları ise farklı bir çalışmanın konusudur ve bu araştırmada daha ayrıntılı olarak incelenmeyecektir. Burada, tarafların siyasi duruşunun belirtilmesi çerçevesinde vurgulanması gereken, Kolombiya'daki isyancı örgütlerin ideolojik angajman olarak sadece SSCB'nin temsil ettiği Marksist-Leninist bir siyasal kabule sahip olmadığı, Çin'in uluslararası sistemdeki önemi ve komünist dünya görüşünü şekillendirme gücü nedeniyle, Maoist görüşten de etkilendikleridir.

Kolombiya'da sol isyancı örgütlerle mücadelenin sürdürüldüğü 1960'ların sonunda silahlı çatışmalara yeni aktörler de dahil olmaya başlamıştır ki, bunlar arasında operasyonel imkan ve kabiliyetler açısından en etkin olanları, ülkede uyuşturucu madde üretimi ve satışından sorumlu organize suç örgütleridir. Ülkenin Atlantik kıyısında marihuana üretiminin artışa geçtiği ve bu ürünün ABD'ye yasadışı yollarla sokulmasının olağanüstü kazançlı bir 'iş alanı' haline gelmeye başladığı 1970'lerde, önce Medellin, ardından Cali'de belirli aileler, yapraklarından kokain ve başka alkaloidler elde edilen bir ağaç türü olan koka ağacı ekimi için geniş toprakları ele geçirmeye başlamışlardır. 1980'lerin başından itibaren birer organize suç karteline dönüşen bu aileler, 1983-1985 arasında ülkenin 2.5 milyon hektarlık toprağına fiilen sahip olmuşlardır ki, bunun anlamı, ekilebilir tarım alanlarının onikide birine az sayıda örgüt liderinin yasadışı yollarla ve amaçlarla sahip olmasıdır.²⁰ Medellin ve Cali kartellerinin güçlenmesinden sonra şiddet bütünüyle

---

and Maoist Thought Irrelevant in the Understanding of Insurgencies?", **Small Wars & Insurgencies**, Volume 29, Issue 5-6, 2018, p. 1065-1078.

²⁰ Sözkonusu kartel liderlerinden başlıcaları, Cali Karteli'nin kurucuları Gilberto José Rodríguez Orejuela, José Santacruz Londoño ve Hélder Herrera; Medellin Karteli'nin lideri Pablo Emilio Escobar, Gustavo Gaviria, Jorge Luis Ochoa Vásquez, José Gonzalo Rodríguez Gacha, Carlos Lehder; ve Kuzey Sahili Karteli'nin lideri Alberto Orlandez Gamboa'dır. Bu kişiler ve aileleri tarafından kontrol edilen organize suç örgütleri, 1970'li yıllar boyunca karmaşık iç ve dış siyasal dinamiklerin etkisiyle olağanüstü büyüklükte bir yasadışı sermaye gücüne erişmişlerdir. İçeride, demokrasinin kurumsallaşamaması ve siyasi iktidarların rantçı liberal politikalarıyla halkın ihtiyaçlarını göz ardı etmeleri bu sosyal bozulmada önemli rol oynarken; dış etkenler boyutunda, ABD'nin bütün bu yozlaşmış siyasal, iktisadi ve sosyal sorunlara çözüm üretmekten çok, Latin Amerika'yı 'arka bahçe'si

kontrolden çıkmış ve adli kurumlar organize suçla ve sol ayaklanmayla mücadelede zaafiyete girmiştir. Bu zaafiyet, Kolombiya'da 'Kirli Savaş' (Dirty War) olarak bilinen kaotik bir dönemin başlangıcını oluşturmuş, 1990'ların sonuna kadar sürecek olan bu dönemde, güvenlik bürokrasisi, kırsalda güçlenen komünist ayaklanmayı bastırmak için bu kez uyuşturucu kartelleriyle birlikte hareket etmeye başlamıştır. Devlet otoritesinin neredeyse bütünüyle çöktüğü böylesine bir karmaşa ortamında, paramiliter yapılar Kolombiya Meşru Müdafı Güçleri (Autodefensas Unidas de Colombia, AUC) adı altında örgütlenerek, Medellin ve Cali örgütlenmeleriyle beraber, FARC, ELN ve ERP'ye karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu saldırıların sonucunda ise, çatışmalara taraf olan bütün aktörler, kaçınılmaz biçimde, uyuşturucu üretiminden ve ticaretinden gelir elde etmek için yasadışı faaliyetlerin bir parçası olmuşlardır.²¹

Politik amaçların yerini ekonomik amaçlara bıraktığı 1990'lı yıllar boyunca, ABD'nin Kolombiya'ya LASO Planı kapsamında ve sonrasında sağladığı yardım, önemli ölçüde narkotik suçları önlemeye yönelik olmuştur. Kolombiya'nın Peru ve Bolivya'nın toplamından daha fazla koka üretimi yaparak bu alanda dünya birincisi olduğu 1999 yılına gelindiğinde, ABD tarafından bu ülkeye yapılan toplam yardım tutarı 1 milyar doları bulmuştur.²² Kolombiya Hava Kuvvetleri, uyuşturucuyla mücadele kapsamında, Clinton Yönetimi'nden sağladığı teknik yardım ve havadan erken uyarı desteği ile ABD'ye uyuşturucu taşıma operasyonlarında kullanılan küçük ticari uçakları düşürmeye başlamış; 1998 yılında, bu uçaklardan 30'u Kolombiya topraklarında yere indikten sonra, 6'sı ise havada düşürülerek imha edilmiştir. Aynı on yıllık dönem boyunca, Panama'daki Howard Hava Üssü'nde konuşlanmış ABD Hava Kuvvetleri'ne ait AWACS erken uyarı uçakları uyuşturucu ticaretinde kullanılan hava taşıtlarını saptamak için kullanılmış; fakat, Panama Kanal

---

şeklinde değerlendirerek, bölgede askeri ve siyasi hakimiyet tesis etme yönünde bir politika izlemesi, sorunu 2010'lu yıllara kadar çözümsüz bırakmıştır. Kolombiya'da uyuşturucu sorunuyla ilgili kapsamlı ve eleştirel bir araştırma için bkz.: Doug Stokes, **America's Other War: Terrorizing Colombia**, London, Zed Books, 2005. Ülkedeki siyasi kutuplaşma ve çatışmaların tarihi ile ABD'nin narkotik politikaları hakkında bir inceleme için bkz.: Russell Crandall, **Driven by Drugs: US Policy Toward Colombia**, Boulder, Lynne Rienner, 2008.

²¹ Tate, *op. cit.*, p. 166.

²² GAO, "Drug Control: Narcotics Threat From Colombia Continues to Grow", **Report to Congressional Requesters**, Washington, D.C.: United States General Accounting Office, GAO, June 1999, pp. 4-5.

Bölgesi'nin 1977'de yapılan antlaşma gereğince Panama devletine devredilmesi ile birlikte bu avantaj da kaybedilmiştir. Böylece, 1999'a gelindiğinde, bölgedeki hava trafiğini denetlemekle sorumlu ABD Güney Komutanlığı'nın (US Southern Command, SOUTHCOM) ihtiyaç duyduğu önleme görevlerinin sadece % 43'ü yerine getirilebilmiştir.²³ Aslında, ABD Silahlı Kuvvetleri'ne ait nizami güçlerin uyuşturucuyla mücadele hareketlerinde etkin olarak kullanılamayacağı çok önceden yapılan araştırmalarda tespit edilmiş bir gerçektir. İlgi çekici olan, bunların bizatihi ABD düşünce kuruluşlarının yaptıkları çalışmalarda - özellikle de RAND tarafından hazırlanan raporlarda - ortaya konmuş olmasıdır. Kurumun daha 1986 yılında yayınladığı araştırmasında, hava önlemesinin beklenen etkinlikte olmadığı vurgulanmış,²⁴ buna rağmen, takip eden on yıllık dönemde hava unsurları Deniz Kuvvetleri ve Sahil Koruma unsurlarıyla birlikte ısrarla kullanılmaya devam edilmiştir.

Kolombiya Devlet Başkanı Muhafazakar Parti lideri Andres Pastrana, ülkenin içine düştüğü komünist ayaklanma ve uyuşturucu ticaretine bağlı şiddet ile mevcut politika ve stratejilerle mücadele edilemeyeceği sonucuna varınca, 1998'de FARC'a güvenli bölgeler tahsis edilmesini önermiş, 1999'da ise barış görüşmelerine başlanmasına karar vermiştir.²⁵ Her ne kadar, FARC ilk aşamada bu barış girişimi karşısında fazla işbirlikçi davranmamışsa da, Pastrana hükümetinin iç çatışmaları sonra erdirmek ve ülkede kalıcı bir barış ortamı tesis etmek için politika değişimine gitmesi yeni bir dönemin başlangıcına uzanan yolu açmıştır. Bu dönemde FARC, ülkenin batı bölgesindeki on adet büyük çiftliği bölüp yöredeki toprak sahiplerine dağıtacak kadar güçlenmiş²⁶; 11 Eylül sonrası dönemde de, aralarında eski Savunma Bakanı Gilberto Echeverri ve Antioquia valisi Guillermo Gaviriani'nin de bulunduğu

---

²³ Bruce Michael Bagley, "Drug Trafficking, Political Violence and U.S. Policy in Colombia in the 1990s", **Elusive Peace: International, National, and Local Dimensions of Conflict in Colombia**, Ed. by, Cristina Rojas, Judy Meltzer, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2005, p. 26-27.

²⁴ Peter Reuter, et. al., "Sealing the Borders: The Effects of Increased Military Participation in Drug Interdiction", **RAND Report**, Santa Monica, RAND Corporation, 1988.

²⁵ John Otis, "The FARC and Colombia's Illegal Drug Trade", Wilson Center Latin American Program, p. 4. (Çevirmiş),

https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Otis_FARCDrugTrade2014_0.pdf, 20 Kasım 2018.

²⁶ Gary M. Leech, **Crude Interventions: The US, Oil and The New World (Dis)order**, London, Zed Books, 2006, p. 124.

pek çok devlet görevlisinin öldürülmesiyle sonuçlanan eylemler gerçekleştirmiştir.²⁷ Pastrana, bu yeni dönemde, Kolombiya'nın içine düştüğü politik şiddet ortamından kurtarılması için bölgedeki ülkelerle işbirliğinin elzem hale geldiğini açıklamış, ve başta ABD olmak üzere, uluslararası topluluğun bütün üyelerine bir yardım çağrısı yapmıştır. Bu yardım çağrısına en büyük destek de, bekleneceği üzere, ABD'den gelmiş ve Clinton Yönetimi 2000 yılında Pastrana hükümeti ile aşağıda incelenecek olan Kolombiya Planı isimli kapsamlı bir yardım programı antlaşmasını imzalamıştır. Pastrana hükümetinin ardından gelen Alvaro Uribe iktidarı döneminde FARC ile karşılıklı uzlaşmaya dayalı bir barış süreci girişimi başlatılmış; bu süreç Juan Calderon hükümetinin aktif rol oynadığı ateşkes görüşmelerinin yolunu açmıştır. Bu kapsamda, 26 Mayıs 2013'de toprak reformu anlaşması yapılmış; 23 Eylül 2015'te çatışma mağdurlarınının kayıplarının giderilmesine yönelik geçici adli önlemler konusunda mutabakata varılmış; 26 Eylül 2016'da ise, örgütün tasfiyesi ve çatışmaların sonunu açıklayan antlaşma imzalanmıştır.²⁸ Barış süreci, 2018'de iktidara gelen Ivan Duque hükümetinin sağcı popülist yaklaşımı sonucunda akamete uğramış, devletin güvenlik politikası, sertlik yanlısı bir gerilla karşıtı söylem ve eylem eksenine doğru kaymaya başlamıştır.²⁹

5.1.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı

Kolombiya Planı, uyuşturucuyla mücadelede ve Marksist-Leninist ayaklanmaya karşı yürütülen savaşta, ABD tarafından Kolombiya devletine sağlanan güvenlik yardımı ve güvenlik-dışı yardımların tümünü içeren, başlangıç safhasında 6 yıl sürmesi öngörülen bir girişimdir. Kolombiya Devlet Başkanı Andres Pastrana ve ABD Başkanı Bill Clinton tarafından 2000'de imzalanan antlaşma sonucunda hayata geçirilmiş olup, bütçe tahsisatının başladığı 2001 yılından 2016 yılına kadar geçen

²⁷ Juan Forero, Rebels Execute 10 Hostages In Colombia, May 6, 2003, **The New York Times**, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2003/05/06/world/rebels-execute-10-hostages-in-colombia.html?scp=2&sq=colombia&st=nyt>, 21 Kasım 2018.

²⁸ Burada barış süreci, sadece ana hatları dahilinde özet olarak açıklanmıştır. Süreç kapsamındaki tüm aşamalar ve tarihleri hakkında bir çalışma için bkz.: Angelika Rettberg, Carlo Nasi, "Colombia's Farewell to Civil War: Reaching Closure in a Divided Society", **How Negotiations End Negotiating Behavior in the Endgame**, Ed. by, William Zartman, Cambridge, Cambridge University Press, 2019, p. 5.

²⁹ Colombia Farc rebels: President vows to hunt down new group, 29 August 2019, **BBC**, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-49516660>, 29 Ağustos 2019.

süre içinde program kapsamında toplam 10 milyar dolar tutarında yardım gerçekleştirilmiştir. Bu yardımın askeri olan bölümü 3.3 milyar dolardır. Program, bazı kaynaklara göre hedefine ulaşmış ve başarılı olmuş, bazı kaynaklara göre ise açıklanan amaçlara tamamen erişilemediği ve bu süre içinde önemli insan hakları ihlalleri yapıldığı için başarılı olamamıştır.

Kolombiya Planı'nın ana hatları, ilk olarak Andres Pastrana tarafından 1999'da Bogota'da yapılan 'Barış, Refah ve Devletin Güçlendirilmesi Planı' (Plan for Peace, Prosperity, and the Strengthening of the State) isimli bildiriye açıklanmıştır. Kolombiya Planı resmi bir tanım olmayıp, bu bildiriye sözü edilen plana verilen popüler isimdir. Pastrana, sözkonusu bildiriye, önce ülkenin güvenlik sorunlarını ele almış, ardından karşı karşıya olunan ekonomik ve sosyal sorunları sıralamıştır. İsyancı Marksist gerilla güçleriyle ve uyuşturucu örgütleriyle mücadeleyi güvenlik sorununun merkezine koyan bildiri, sorunların tespitinin ardından izlenmesi gereken stratejiyi on madde dahilinde ortaya koymuştur. Pastrana'ya göre, ülke güvenliği tehdit altında olduğundan, devlet, kendi bağımsızlığını korumak, toprak bütünlüğünü sağlamak, toplumu barış içinde birlikte yaşatmak ve adalet düzenini tesis etmek zorundadır.³⁰ İsyancılarla mücadeleyi stratejinin 'çekirdeği' olarak tanımlayan bildiri, ikinci önemli sorunun uyuşturucu trafiği olduğunu belirtmiş, bu sorunlarla baş edebilmek için de güçlü, sorumlu ve esnek bir silahlı kuvvetler ile polis gücünün zaruri olduğunu belirtmiştir.³¹ Pastrana'ya göre, planın temel unsurları olarak kabul edilen on madde şunlardır: (i) istihdama, devletin vergi toplamasına ve narkotik trafiği karşısında bir güç yaratılmasına katkıda bulunacak bir ekonomi stratejisi; (ii) kemer sıkma ve yapısal önlemleri içeren bir mali ve finansal strateji; (iii) gerillalarla, toprak bütünlüğü, demokrasi ve insan haklarına dayalı barış pazarlıkları; (iv) silahlı kuvvetlerin ve polis güçlerinin yeniden yapılandırılması ve modernizasyonunu içeren bir ulusal savunma stratejisi; (v) herkes için tarafsız ve eşit adaleti sağlayacak ve

---

³⁰ Andrés Pastrana, **Plan Colombia Bildirisi**, 1999, p. 1, (Çevrimiçi),

https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/s3-euw1-ap-pe-ws4-cws-documents.ri-prod/9781138824287/ch12/7._Andr%C3%A9s_Pastrana,_Plan_Colombia,_1999.pdf, 21 Kasım 2018.

³¹ **Ibid.**, p. 2. Pastrana, yaptığı bildiriye, plana kuramsal bir çerçeve ve entelektüel bir boyut kazandırmak adına, İspanyol düşünür Miguel de Unomuna'nın dünya görüşünü benimsediğini belirtmiştir. Unomuna'nın "Kader görünmeyene inanmak değildir, görünmeyeni yaratmaktır." sözünü alıntı olarak kullanması, Pastrana'nın ülkede köklü bir değişime gitmek istediğini en azından söylem açısından kanıtlayan önemli bir retorik örneğidir.

hukukun üstünlüğüne dayalı olacak bir yargı ve insan hakları stratejisi; (vı) uyuşturucu zinciriyle tamamen veya kısmen ilgili olan diğer ülkelerle ortaklık yapılmasına dayalı bir karşı-narkotik stratejisi; (vıı) köylü çiftçiler ve aileleri için ekonomi faaliyetleri ve tarım düzenlemelerini teşvik edecek bir kalkınma stratejisi; (vııı) kollektif farkındalığa hedeflenmiş bir sosyal katılım; (ıx) gelecek beş yıl içinde gençlik için eğitim ve sağlık konusunda garantiler getirecek çalışmaları teşvik eden bir insani gelişim stratejisi; (x) uyuşturucu konusunda ortak sorumluluk ilkelerine, bütünsel bir harekate ve dengeli bir tasviyeye dayalı uluslararası odaklı bir strateji.³²

Belirtilen on madde kapsamında, isyancıların ‘gerilla’ olarak nitelenmesi ve ‘pazarlık’ kavramının vurgulanması, devletin Marksist-Leninist ideolojiyi ilk defa dikkate alıp komünistlerle görüşmelere başlama niyetini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu nedenle, 3. madde, Pastrana’nın FARC ile uzlaşmaya gideceğinin ilk sinyali olarak yorumlanabilir. Yeni savunma stratejisini açıklayan 4. maddede silahlı kuvvetler ve polisin güçlendirilmesi hususunun belirtilmesi ise, zımnen ABD’den güvenlik yardımı temin etmenin şart olduğunu vurguladığı için dikkat çekicidir. Bu anlayış, 10. maddede ortaya konan uluslararası işbirliği gerekliliği ilkesi ile de pekiştirilmiştir.

Plan, dönemin SOUTHCOM Komutanı Orgeneral Charles E. Wilhelm tarafından 4 Nisan 2000 tarihinde Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi’nde de tanıtılmış ve ilkesel olarak ABD’nin program finansmanına yardımcı olabileceği belirtilmiştir.³³ Bunun üzerine, 2001-2003 arasında yürütülecek olan And Bölgesel Girişimi (Andean Regional Initiative, ARI); ve daha önceden hayata geçirilmiş ancak sonradan bu programın kapsamına girecek olan And Uyuşturucuyla Mücadele Girişimi (Andean Counterdrug Initiative, ACI) isimli program yürürlüğe konulmuştur.³⁴ Clinton Yönetimi’nin planını genişletme anlamına gelen bu girişim,

---

³² **Ibid.**, p. 5.

³³ Charles E. Wilhelm, “Posture Statement of General Charles E. Wilhelm, United States Marine Corps Commander, United States Southern Command Before The Senate Armed Services Committee”, Washington, DC, 2000, (Çevirmiş), http://fas.org/irp/congress/2000_hr/00-03-23wilhelm.htm, 21 Kasım 2018.

³⁴ Connie Veillette, Andean Counterdrug Initiative (ACI) and Related Funding Programs: FY2005 Assistance, December 9, **Congressional Research Service Report**, 2004, p.1-2.

Dışişleri Bakanlığı'na uyuşturucuyla mücadele faaliyetleri için 700 milyon dolar ek bütçe ayırmıştır. Toplam yardımın yaklaşık % 55'ine tekabül eden bu meblağ, yine bu araştırmanın üçüncü bölümünde açıklanan INCLE programı üzerinden hayata geçirilmeye başlanmıştır.³⁵

Kolombiya Planı'nda belirtilen ihtiyaca karşılık olarak hazırlanan güvenlik yardımı ise, 13 Temmuz 2000 tarihinde 106-246 sayılı Kamu Yasası ile Kongre'de kanunlaştırılmıştır. Buna göre, tahsis edilen 860.2 milyon dolarlık fonun 60 milyon dolardan az olamayacak bir bölümü, Kolombiya ordusuna UH-1H Huey II helikopterlerinin temini, bakımı ve desteği için kullanılacak; 234 milyon dolardan az olamayacak bir bölümü, ordu ve polise verilecek UH-60 Blackhawk helikopterlerinin temini ve onarımına tahsis edilecek; bu helikopterlerin üretim projesi ise, Savunma Bakanlığı'na bağlı Savunma Güvenlik İşbirliği Dairesi tarafından yürütülecektir. Söz konusu helikopterlerin Kolombiya devleti tarafından kurulan ve desteklenen meşru müdafı grupları (AUC) tarafından kullanıldığının belirlenmesi halinde, araçlar derhal ABD'ye iade edilecektir.³⁶ Güvenlik yardımı programının esasını, başlangıçta, yukarıdaki ilgili yasada da görüldüğü üzere, Blackhawk ve Huey helikopterleri ile Kolombiya ordusunun iki karşı-narkotik taburunun eğitilmesi oluşturmuştur. Bu iki taburda görevli askerlere verilen eğitim, fon tahsisatından sonraki ilk 7 ay içinde tamamlanmış; UH-1H ve UH-60 pilotlarının eğitimi ise 18 ay içinde gerçekleştirilmiştir.³⁷ Programın hayata geçirilmesinden yaklaşık bir yıl sonra, Ağustos 2002'de, Kolombiya devlet başkanlığına Alvaro Uribe'nin gelmesi üzerine,

---

³⁵ Tate, **op. cit.**, p. 170. Aslında, And Girişimi fikri ilk olarak, George H.W. Bush tarafından 1989'da ortaya atılmıştır. Özgün adı And Stratejisi (And Strategy) olan öneri, Güney Amerika'daki And Dağları bölgesinde bulunan ülkelere yönelik olarak beş yıllık, 2.2 milyar dolar tutarında bir yardım kapsayacak şekilde planlanmıştır. Plan, 1991 And Bölgesi Ticaret Önceliği Yasası (Andean Trade Preference Act of 1991) ile de hukuksal bağlayıcılığı olan ekonomik bir kimlik kazanmıştır. And Stratejisi ile ilgili ABD Kara Kuvvetleri tarafından hazırlanmış bir değerlendirme için bkz.: Judith A. Browning, "The Andean Strategy: America's Drug Bust?", U.S. Army War College, April 15 1991.

³⁶ Public Law 106-246, An Act Making Appropriations for Military Construction, Family Housing, and Base Realignment and Closure for the Department of Defense for the Fiscal Year Ending September 30, 2001, and for Other Purposes., July 13, 2000, (Çevrimiçi), <https://www.congress.gov/106/plaws/publ246/PLAW-106publ246.pdf>, 21 Kasım 2018. Burada sözü edilen 106-246 sayılı Kamu Yasası, aslında adından da anlaşılacağı üzere, Savunma Bakanlığı'nın farklı ihtiyaçlarını tedarik etmek amacıyla çıkarılmıştır. Ancak, savunma alanında hazırlanan pek çok düzenleme gibi, bir tür 'torba yasa' niteliğinde yazılmış olup, Kolombiya'ya yapılacak güvenlik yardımını da kapsayan ek hükümlere sahiptir.

³⁷ Nina M. Serafino, "Colombia: Plan Colombia Legislation and Assistance (FY2000-FY2001)", **Congressional Research Service Report**, July 5, 2001, p. 6.

Kolombiya hükümeti, Pastrana'nın özgün planını Demokratik Güvenlik ve Savunma Politikası (La Política de Seguridad Democrática) adıyla revize etmiş; bunun üzerine, ABD de, 2 Kasım 2002 tarihinde yeni plan doğrultusunda, bu kez 18 numaralı Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönetmeliği'ni (National Security Presidential Directive, NSPD-18)³⁸ yayınlamaya, uyuşturucuyla mücadele için ayrılan fonun gerilla ve paramiliter yapılanmalara karşı kullanılmasına karar vermiştir. Bush Yönetimi, NSPD-18 çerçevesinde, 11 Eylül ve Kolombiya'da artan terörizm faaliyetleri sonucunda güvenlik yardımını terörle mücadele eksenine doğru kaydırmıştır.³⁹ Bu siyasi tavır değişiminden anlaşılabilir ki, Yönetim, Kolombiya Planı'nı ABD'nin yeni tehdit algısı doğrultusunda bölgedeki askeri varlığını ve faaliyetlerini artırmak için kullanma eğilimine girmiştir. Bush hükümetinin siyaset değişimi elbette farklı bir araştırmanın konusudur; ancak burada, planın Güney Amerika'da ABD'nin nüfuz alanını artırma yönündeki geleneksel politikasına hizmet eden bir strateji olarak görüldüğünü vurgulamak da güvenlik yardımlarının arka planındaki politik amaçların anlaşılması açısından önemlidir. Yardım programına başlanmasını müteakiben, 2003'te ordu birlikleri uzun süredir gerilla kuvvetlerinin elinde olan belirli bölgelerde kontrolü sağlamış, süreç içinde AUC yapılanması büyük ölçüde tasviye edilmiştir. Bu aşamada, Uribe'nin 2004'te Plan Patriota isimli başka bir hareket planını da hayata geçirdiğini, fakat bu planın başarılı olmadığını ve isyancıların devlet kontrolü olmayan bölgelere kaçtıklarını vurgulamak da yararlı olacaktır.⁴⁰

Kolombiya, ABD'den, planın başladığı 2000 mali yılı ile 2016 mali yılı arasında kalan süre içinde, toplam 10 milyar dolar tutarında yardım almıştır. Güvenlik yardımı kapsamında Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda yürütülen programlar, ESF, IMET, INCLE, NADR ve FMF'dir. Savunma Bakanlığı'nın uyguladığı programlar ise, CTFP, HADR&MA, DIRI, DIILS, Traditional

---

³⁸ Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönetmeliği belgelerinden bazıları, gizlilik gerekçesiyle kamu erişimine kapalıdır. NSPD-18'in gizlilik derecesine ilişkin resmi bir açıklama olmamakla beraber, belge muhtemelen bu tip bir sınıflandırmada olduğu için akademik veritabanlarında veya internet arama motorlarında mevcut değildir.

³⁹ Gabriel Marcella, "National Security and Interagency Process", **The U.S. Army War College Guide to National Security Issues: National Security Policy and Strategy**, Ed. by. J. Boone Bartholomees, Carlisle Barracks, Strategic Studies Institute 2010, p. 56.

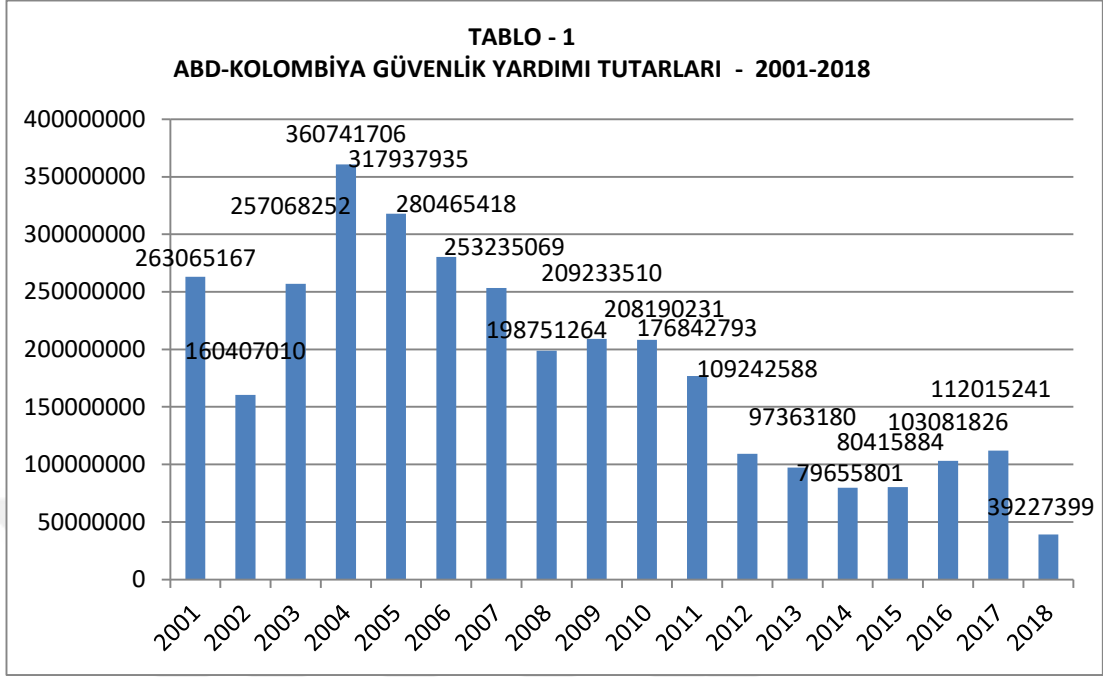
⁴⁰ **Ibid.**, p. 29.

Commanders Activities (Geleneksel Komutanlık Faaliyetleri), General Purpose Forces Training (Genel Maksat Kuvvet Eğitimi) ve Counternarcotics'dir (Narkotikle Mücadele).⁴¹ Görüldüğü gibi, son üç program hariç, uygulanan tüm güvenlik yardımları üçüncü bölümde açıklanan paket programlardan oluşmuştur.

Aşağıdaki tabloya bakıldığında, güvenlik yardımı tutarındaki dönemsel değişimler açıkça görülmektedir. Esasen, ABD, Kolombiya Planı başlatılıncaya kadar bu ülkeye oldukça cüzi miktarlarda askeri yardım yapmıştır. Ancak, bu tablo 11 Eylül saldırılarından sonra değişmiş; 2001'de 263 milyon dolar olarak gerçekleşen yardım tutarı sonraki iki yıl boyunca ciddi oranda yükselmiştir. Güvenlik yardımları 2004'te 2002'ye göre % 125'lik bir artışla 360 milyon dolara ulaşmıştır. Bu tarihten sonra, 2008 küresel finans krizine kadar düzenli olarak azalan yardım miktarı, 2009'da tekrar artışa geçerek 209 milyon dolar seviyesini görmüş, 2010'dan sonra ise, küresel krizin de etkisiyle, tekrar düşüşe geçerek 2014'e kadar sırasıyla 208, 176, 109, 97 ve 79 milyon seviyelerine gerilemiştir. Bu iniş döneminden sonra yeniden bir artış görülmüşse de, bu eğilim düşük seviyede gerçekleşmiş, yardım tutarları 2016 ve 2017'de 103 ve 112 milyon dolar seviyelerini geçememiştir. Tabloda görüldüğü gibi, askeri yardımlarda çeşitli dönemlerde belirli artışlar olmuşsa da, 2004'e kadar artan güvenlik yardım miktarının bu yıldan sonra düşüşe geçtiği ve son on yıl içinde azalma yönünde bir değişim gösterdiği söylenebilir.

---

⁴¹ **Ibid.**, p. 30-31.

Kaynak: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, 2019
(Çevrimiçi), <https://explorer.usaid.gov/aid-trends.html>, 15 Ekim 2019

Kolombiya'ya sağlanan güvenlik yardımları, bu araştırmada incelenecek olan diğer programlar gibi, ilgili kanunda belirtilen insan hakları şartlarına bağlanmış, bu şartlar da yukarıda bahsedilen 106-246 sayılı Kamu Yasası'nda açıkça belirtilmiştir. Yasadaki Bölüm 3201'de belirtilen bu şartlar aşağıdaki gibidir:

1. Kolombiya Silahlı Kuvvetleri personelinin herhangi bir insan hakları ihlaline karıştığı yolunda inanılır deliller olması halinde, bu kişiler Kolombiya'daki sivil mahkemelerde yargılanacaklardır.
11. Kolombiya Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı, insan hakları ihlaline karıştıklarına veya paramiliter örgütlerle işbirliğine girdiklerine dair inanılır deliller olan personeli derhal görevden uzaklaştıracaktır.
111. Kolombiya Silahlı Kuvvetleri ve Genelkurmay Başkanı, yukarıdaki Başkanlık Yönetmeliği'ne ve görevden alma düzenlemesine uyacaktır.

- iv. Kolombiya Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı, Kolombiya ordu mensuplarının sivil mahkemelerde yargılanması hususunda, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırılma aşamalarında sivil otoriteye uyacaktır.
- v. Kolombiya hükümeti, paramiliter örgüt üyelerini ve onlara yardım eden ordu mensuplarını sivil mahkemelerde yargılayacaktır.
- vi. Kolombiya Silahlı Kuvvetleri, görev suistimali yapan ordu mensuplarını soruşturmak için saha birliklerinde askeri savcılık birimleri geliştirecek ve görevlendirecektir.⁴²

Yukarıdaki maddelerde görüldüğü gibi, Kolombiya'ya yapılacak güvenlik yardımına onay veren 106-246 sayılı Kamu Yasası, bağlayıcı eşiği oldukça yüksek olan insan hakları hükümlerine sahiptir. Kanun koyucu, Kolombiya'daki tarihsel ve siyasal gelişmeleri de dikkate alarak, bu ülkenin ordusu ve adli kolluk kuvvetleri içinde insan hakları ihlaline karışan güvenlik mensuplarını soruşturmak, kovuşturmak ve gerektiğinde cezalandırmak için güçlü yaptırımlar getirmiştir. Yine de, Kolombiya Planı'nın uygulandığı süre boyunca silahlı kuvvetler ve adli kolluk kuvvetleri içinde bu şartlara uymayan kişiler ve birimler olmuş, uluslararası insan hakları hukukunda yer alan pek çok temel hak ve özgürlük, aşağıda görüleceği gibi, bizzat devlet güvenlik güçleri tarafından sistematik ve yaygın biçimde ihlal edilmiştir.

5.1.3. Genel Değerlendirme

Kolombiya Planı, dikkate alınan ölçütlere ve planı inceleyen aktörün kimliğine göre, bazı analiz ve yorumlarda başarılı, bazılarında kısmi başarılı, bazılarında ise tümünden başarısız olarak değerlendirilmiştir. Planı başarılı olarak kabul edenler, aslında çok da şaşırtıcı olmayan şekilde, genel olarak ABD ve Kolombiya hükümetleri ve onlara yakın çevrelerdir. Planı kısmi başarılı veya tümünden başarısız

---

⁴² Public Law 106-246, **op. cit.**, Section 3201, p. 573.

olarak yorumlayanlar ise, ağırlıklı olarak akademi çevreleri ve hükümet-dışı sivil toplum kuruluşları olmuştur.

ABD'nin resmi görüşüne göre, Kolombiya Planı, belirli yetersizlik ve zaafiyetleri olsa da, genel anlamda başarıya ulaşmıştır. Henüz ilk 5 yıllık dönemde ülkenin kamu güvenliğinde belirgin bir iyileşme görülmüş, özellikle polis güçleri silahlı grupların denetimindeki belediyelerin sorumluluk bölgelerinde kontrolü ele geçirmiştir. Eğitim-donat programları kapsamında, 9.176 polis eğitim almış ve sahada görevlendirilmiş; bunlardan 8.166'sı sorumluluklarındaki yolları, 397'si ise ülkedeki 16 petrol rafinerisinden 12'sini denetime alarak kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmişlerdir.⁴³ Aynı dönemde, cinayetlerde % 15, kitlesel öldürme olaylarında % 52, bu olaylarda ölen insan sayısında % 48, adam kaçırmada ise % 34 oranında bir azalma kaydedilmiş; FARC'la girişilen mücadele sonucunda ise, örgüt militanlarının sayısı 18.000'den 12.000'e düşürülmüştür.⁴⁴ Dönemin Batı Yarımküreden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Roger F. Noriega'ya göre, 2001-2009 arasında, uyuşturucuyla mücadelede 136.551 hektar koka ekim alanı havadan ilaçlama yöntemiyle yok edilmiş, 170 metrik ton kokain denizde ele geçirilmiş, 200'den fazla kokain hidroklorid laboratuvarı imha edilmiştir.⁴⁵ Gerçekten, ABD hükümetinin sayısal verileri esas alındığında, planın ilk 5 yıllık döneminde başarıya ulaşıldığını savunmak mümkündür. Kolombiya Planı ile ilgili 24 Haziran 2015 tarihinde yapılan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu oturumunda da benzer görüşler dile getirilmiştir. ABD Kolombiya Barış Süreci Özel Temsilcisi Bernard Aronson, sağlanan eğitim ve donatım desteği sonucunda isyancıların üçte iki oranında azaldığını, Alvaro Uribe hükümetinin de buna karşılık vergileri artırıp savunma harcamalarını yükseltmek suretiyle ortaya güçlü bir çalışma koyduğunu belirtmiş; bunun sonucunda da, planın hayata geçirilmesinden sonraki on yıllık dönem içinde yıllık ekonomik büyümenin % 4'e ulaştığını vurgulamıştır.⁴⁶ Dışişleri

---

⁴³ Connie Veillette, "Plan Colombia: A Progress Report", **Congressional Research Service Report**, 17 February 2005, p. 7.

⁴⁴ **Ibid.**, p. 7.

⁴⁵ Roger F. Noriega, "Plan Colombia: Major Successes and New Challenges", (Çevrimiçi), <https://2001-2009.state.gov/p/wha/rls/rm/2005/q2/46564.htm>, 22 Kasım 2018.

⁴⁶ Aronson'ın, Kolombiya gibi sürekli kronik ekonomik-siyasi kriz ortamında yaşayan bir ülkede planı başarılı bulması, erişilen bu sözde başarıyı da vergilerin artırılmasına bağlaması fazlasıyla zorlama bir liberal yaklaşımı yansıtmaktadır. Ülkede savunma giderlerinin artması da bu başarının bir göstergesi

Bakanlığı Batı Yarımküresinden Sorumlu Bakan Yardımcısı Asistanı Alex Lee de, polis, yargıç ve savcılara verilen eğitim programına gönderme yaparak, plan sayesinde 2000-2015 arasında adam kaçırma olaylarında % 90 düşüş olduğunu açıklamış, cinayetlerin ise % 50 azaldığını belirtmiştir. Lee'ye göre, ABD'nin askeri eğitim ve donatım yardımı yanında sivil eğitime de katkıda bulunması sonucu 800 İngilizce öğretmeninin eğitimi tamamlanmış, 1.8 milyon dolar bütçeli Beca Bursu programı sayesinde Afro-Kolombiya kökenli gençlerin Ulusal Polis Akademisi'ne girmesi sağlanarak bu yolla 1.800 polis yetiştirilmiştir.⁴⁷

Literatür incelendiğinde, bu görüşlere ender de olsa akademi içinden katılan araştırmacıların olduğu görülmektedir. Bunların arasında yer alan Kilcullen ve Mills, 2002-2013 arasında orduya ve polise katılım isteğindeki artışa dikkat çekerek, Kolombiya Planı sayesinde silahlı kuvvetlerin ve adli kolluk güçlerinin niceliksel olarak büyüdüğünü iddia etmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, silahlı kuvvetler personeli 2002'de 205.000 iken, 2013'te 288.000'e yükselmiş; polis sayısı da aynı dönemde 110.000'den 178.000'e çıkmıştır. Bunun sonucunda suç oranında önemli ölçüde düşüş görülmüş, ülkede güvenlik ortamının tesis edilmesi de ekonomik iyileşmenin yolunu açarak, 2012'de doğrudan yabancı yatırım miktarının 19 milyar dolara çıkmasına neden olmuştur.⁴⁸ Kilcullen ve Mills'in nicel araştırması belirgin bir iyileşmeyi göstermesine rağmen, planın performansını polis sayısındaki artış ve yabancı yatırımların yükselişi gibi dolaylı ekonomik ve sayısal göstergelere bağlaması nedeniyle sorunludur. Planın yürürlükte olduğu dönemde, aşağıda görüleceği gibi, nicel göstergelerle ifade edilen belirli alanlarda iyileşme sağlanmışsa da, bunda güvenlik yardımının dışındaki farklı etkenlerin de rolü olabileceği göz

---

olarak sunulmuştur ki, Kolombiya halkının öncelikli olarak ele alınması gereken son derece ciddi sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim sorunları olduğu göz önüne alındığında, içinde eğit-donat programlarının da olduğu askeri harcamaları artırmanın ne kadar isabetli bir politika olduğu tartışmalıdır. Aronson'ın Dış İlişkiler Komisyonu'nda yaptığı konuşma için bkz.: Bernard Aronson, Remarks as Prepared to the House Foreign Affairs Committee, Subcommittee on the Western Hemisphere, (Çevrimiçi), <https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150624/103679/HHRG-114-FA07-Wstate-AronsonB-20150624.pdf>, 22 Kasım 2018.

⁴⁷Alex Lee, Remarks as Prepared to the House Foreign Affairs Committee, Subcommittee on the Western Hemisphere, (Çevrimiçi), <https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150624/103679/HHRG-114-FA07-Wstate-LeeA-20150624.pdf>, 22 Kasım 2018.

⁴⁸ David Kilcullen, Greg Mills, "Colombia: A Political Economy of War to an Inclusive Peace", *Prism*, Vol. 5, No. 3, 2015, p. 111-112.

önünde tutulmalıdır. Ayrıca, nitel göstergelerle ifade edilen bazı alanlarda aynı olumlu tablonun ortaya çıkmadığını belirtmek gerekir.

Kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olan ancak üyelerinin tamamına yakını emekli bürokrat ve teknokratlardan oluştuğu için gayriresmi bir devlet kurumu gibi çalışan ABD Küresel Liderlik Koalisyonu da (U.S. Global Leadership Coalition, USGLC), planın uygulanmaya başladığı tarihten 2015'e kadar geçen zaman diliminde siyasal şiddetin ve örgütlü suçların önemli ölçüde azaldığını, bunun sonucunda ABD ile Kolombiya arasındaki ticari ilişkilerin geliştiğini iddia ederek, planı başarılı olarak değerlendirmiştir. USGLC'ye göre, 2000-2015 arasında ülkede işlenen cinayet sayısında % 50, adam kaçırmaya ve terörist saldırı sayısında % 90 azalma kaydedilmiştir. Bunun sonucunda, ülkede 250 Amerikan şirketi çalışmaya başlamış, Kolombiya'ya yapılan ihracat 2015'te yıllık 15 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.⁴⁹ USGLC'nin Kolombiya Planı'nı başarılı olarak değerlendirmedeki ölçütünün ticari verilere dayalı olması, en hafif tabirle, düşündürücüdür. Kurumun yönetici ve çalışanları incelendiğinde, ABD hükümeti ile yakın ilişki içinde olduğu görülmektedir.⁵⁰ Devletin hükümet-dışı bir uzantısı olduğu aşikar olan USGLC, planın başarısını iki ülke arasındaki ticaret hacminin ve Kolombiya'da iş yapma fırsatı bulan Amerikan şirketlerinin sayısal artışına bağlamıştır. Bu da, ABD'nin güvenlik kaygılarının ardında, en az bunlar kadar önemli olan ekonomik çıkar beklentilerinin de yattığını gösteren önemli bir göstergedir. Planın Amerikan ekonomik çıkarları açısından bir 'başarı' olarak sunulması, ABD'nin geleneksel ekonomik nüfus odaklı dış politika anlayışı göz önüne alındığında anlaşılabilir bir durumdur. Aşağıda incelenecek veriler ise, her ne kadar sayısal anlamda bu iddiaları

---

⁴⁹ USGLC, "Plan Colombia: A Development Success Story", (Çevrimiçi),

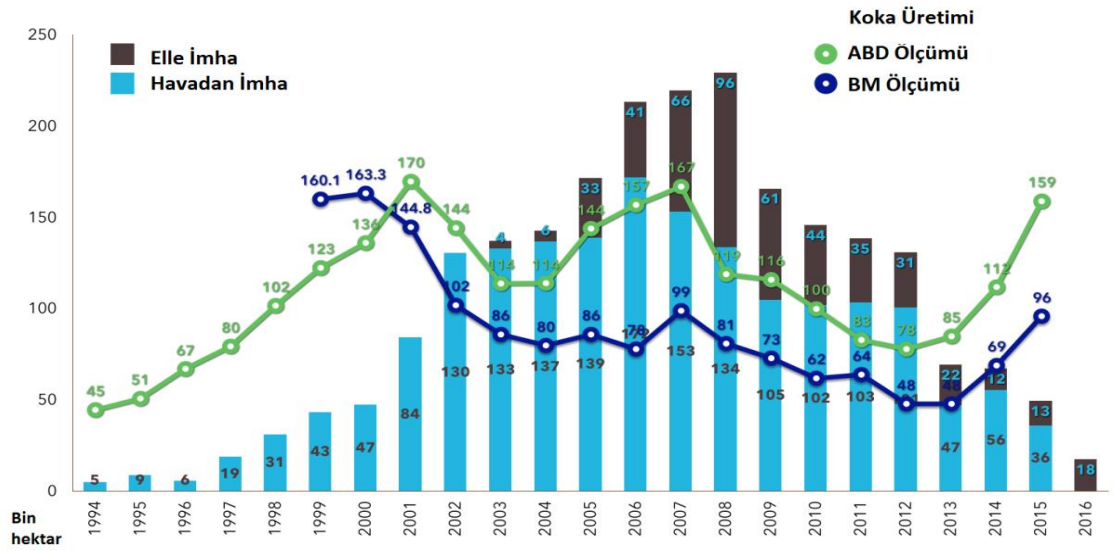
<https://www.usglc.org/resources/plan-colombia-development-success-story/>, 22 Kasım 2018.

⁵⁰ USGLC'nin danışma konseyi üyeleri eski Dışişleri Bakanı Colin L. Powell, emekli Orgeneral Anthony C. Zinni, emekli Oramiral James G. Stavridis'tir. Yönetim Kurulu ise ağırlıklı olarak Amerikan iş dünyasının yöneticilerinden oluşmakta olup, üyeler arasında Lockheed Martin Corporation'ın Hükümet İlişkileri Koordinatörü Nancy Ziuzin Schlegel, Procter & Gamble'in hukuk danışmanı Tara Hogan Charles ve Coca-Cola Company Halkla İlişkiler Müdürü Ryan Guthrie gibi isimler bulunmaktadır. Bu kimliğiyle, USGLC'nin aslında Amerikan ekonomik çıkarları için çalışan fazlasıyla alışlageldik neo-liberal bir devlet-özel sektör işbirliğini ifade ettiği söylenebilir. Bu tip bir kurumun Kolombiya Planı'nın başarısını finansal ve ticari göstergelerle ölçmesi ise elbette şartıca olmayacaktır. USGLC ve yönetim künyesinin tamamı için bkz.: USGLC, Our Board, (Çevrimiçi), <https://www.usglc.org/about-us/our-board/>, 22 Kasım 2018.

kısmen destekliyorsa da, planın genel anlamda başarılı olduğunu kanıtlamaktan çok uzaktır.

Kolombiya Planı, yukarıda da belirtildiği üzere, özellikle uyuşturucuyla ilgili sayısal veriler dikkate alındığında, iyimser bir görüşle kısmen amacına ulaşmış olarak yorumlanabilir. Planın hayata geçirildiği 2000 yılından 2017'ye kadar geçen süre içinde ABD güvenlik yardımları 2004'e kadar artmış, bu yıldan sonra ise inişe geçmiştir. Bu süre içinde, gerçekten, ülkedeki uyuşturucu nedeniyle işlenen cinayetlerin sayısı azalmış, isyancılarla girişilen çatışmalarda öldürülen gerilla ve güvenlik gücü mensuplarında önemli düşüş görülmüştür. Koka ekim arazilerinin yerden ve havadan yok edilme faaliyetlerinde de 2008'e kadar ciddi bir artış gözlenmekte, bu tarihten sonra ise keskin bir azalma görülmektedir. Buna karşın, koka yetiştirmede 2013'ten sonra tekrar bir artış yaşandığı dikkat çekmektedir.

TABLO - 2
KOKA İMHASI VE ÜRETİMİ

Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı, BM Uyuşturucu ve Suç Dairesi, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.wola.org/analysis/confronting-colombias-coca-boom-requires-patience-commitment-peace-accords/>, 22 Kasım 2018

Tablo-2 incelendiğinde, uyuşturucu imhasında belli bir başarıya erişilmişse de, koka üretiminin tamamen ortadan kalkmadığı, tam tersi, son yıllarda tekrar artışa geçtiği görülmektedir. Bulgulara göre, planın ilk dört yılında koka üretimi azalma kaydederken, imha işlemleri hızlanmış; 2001 yılında, ABD verilerine göre 170.000 hektar, BM verilerine göre ise 144.800 hektar olan koka ekim arazisi 2004’de iki değişik ölçüme göre sırasıyla % 32.94 ve % 44.75 oranında azalarak 114.000 hektar ve 80.000 hektara inmiştir. Bu tarihten sonra üretim tekrar yukarı doğru hareketlenmiş, 2007’de zirve yaptıktan sonra 2012’ye kadar azalma kaydetmiş, ancak bu yıldan sonra 1994’ten beri görülmemiş bir oranla yükselmeye başlamıştır. ABD ve BM ölçümlerine göre, koka üretiminin 2015’te sırasıyla 155.000 ve 96.000 hektar olduğu görülmektedir. Buna karşılık, imha işlemleri 2008’e kadar sürekli artarak o sene 230.000 hektarı bulmuş, 2008’den sonra ise düşüşe geçerek 2016’da 18.000 hektar olarak ölçülmüştür. Özellikle 2003 ile 2007 yılları arasında imha edilen ekim alanı arttıkça üretimin de artmış olması dikkat çekicidir. Koka üretiminin 2012 sonrasında tekrar yükselişe geçmesi, imha edilen alanlarda ise bir artış olmaması planın başarısı açısından endişe vericidir. Bu araştırmanın sonuçlandığı 2019 sonbaharı itibarıyla, ABD Dışişleri Bakanlığı ve BM Uyuşturucu ve Suç Dairesi’nden konuyla ilgili bir veri alınamamıştır. Medyaya yansıyan haberler ise,⁵¹ ülkede uyuşturucu üretiminin 2010’lu yıllarda görülen düşüşten sonra tekrar artışa geçtiğini açık biçimde göstermektedir.

Kolombiya’ya yapılan güvenlik yardımı değerlendirilirken, ülkenin sahip olduğu fosil yakıt rezervinin de dikkate alınmasında yarar vardır. Dünya Enerji Konseyi’nin verilerine göre, ülkedeki toplam petrol rezervi 1.7 milyar ton olup, çıkarılabilir rezev 333 milyon ton, yıllık petrol üretimi ise 53.1 milyon tondur.⁵² Dünyanın 24. büyük petrol ihracatçısı olan ülkede,⁵³ 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca farklı Amerikan petrol şirketleri faaliyet göstermiştir. Bunların arasında, El Cerrejón Zona Norte bölgesinde 2002’ye kadar çalışan Exxon Mobil ve Caño Limón

---

⁵¹ Colombia's coca cultivation at record level as cocaine problem grows, **DW**, 20 September 2018, (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/colombias-coca-cultivation-at-record-level-as-cocaine-problem-grows/a-45568583>, 22 Kasım 2018.

⁵² Oil in Colombia, (Çevrimiçi), <https://www.worldenergy.org/data/resources/country/colombia/oil/>, 20 Kasım 2018.

⁵³ Total Petroleum and Other Liquids Production 2017, (Çevrimiçi), <https://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=53-1&cy=2017>, 20 Kasım 2018.

bölgesinde halen çalışmalarına devam eden Occidental Petroleum başta gelmektedir.⁵⁴ Yabancı petrol şirketlerinin 2018 yılında ülkeye 4.9 milyar dolarlık yatırım yapacakları açıklanmıştır.⁵⁵ Petrol sektörünün çıkarlarıyla ilgili en önemli husus ise, Arauca eyaletindeki Caño Limón bölgesinden çıkarılan ham petrolün boru hattı ile Sucre eyaletindeki Coveñas bölgesine taşınmasıdır. Kolombiya devlet şirketi Ecopetrol ve Amerikan şirketi Occidental Petroleum tarafından ortak olarak işletilen sözkonusu boru hattı 771 kilometre uzunluğunda olup, günlük kapasitesi 220.000 varildir.⁵⁶ Occidental'ın stratejik önemi olan bu boru hattını koruma tedbirleri kapsamında bir takım yasadışı faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Şirket adına çalışan bir güvenlik firmasının lojistik desteğiyle 1998'de Kolombiya Hava Kuvvetleri'ne sağlanan salkım bombası (cluster bomb) saldırısı neticesinde 17 sivil hayatını kaybetmiştir. Dahası, şirketin Kolombiya Kara Kuvvetleri'nin 18. Tugayına doğrudan finans ve ekipman desteği sağladığı da bildirilmiştir.⁵⁷ ABD güvenlik yardımlarının gerekçesini bütünüyle Kolombiya'da faaliyet gösteren Occidental ve diğer şirketlerin ticari çıkarlarına bağlamak elbette riskli bir genelleme olacaktır. Ancak, yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında, ülkedeki fosil yakıt rezervleri ve bu rezervlerin çıkarılması ve taşınmasında Amerikan şirketlerinin oynadığı rol göz önüne alınmadan yapılacak bir analizin ABD güvenlik yardımlarının eksik ve hatalı olarak değerlendirilmesine neden olacağı da muhakkaktır.

5.1.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Bu kısımda ele alınacak insan hakları üç nicel gösterge dahilinde incelenecektir. Bu göstergeler sırasıyla, yaşama hakkı ihlal edilen insanların sayısı, ülkesinde zorla yerinden edilen insanların sayısı, düşünce ve ifade özgürlüğünün

⁵⁴ Global Reach: U.S. Corporate Interests in Colombia, **PBS**, (Çevrimiçi), <http://www.pbs.org/frontlineworld/stories/colombia/corporate.html#2>, 21 Kasım 2018.

⁵⁵ "Private oil companies to invest up to \$4.9 billion in Colombia in 2018", **Reuters**, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-colombia-oil/private-oil-companies-to-invest-up-to-4-9-billion-in-colombia-in-2018-idUSKBN1E72FO>, 21 Kasım 2018.

⁵⁶ Caño Limón-Coveñas Pipeline, (Çevrimiçi), <https://www.bnamericas.com/project-profile/en/oleoducto-cano-limon-cano-limon-covenas>, 21 Kasım 2018.

⁵⁷ Occidental Petroleum in Colombia, (Çevrimiçi), http://assets.usw.org/Releases/Colombia_Rally_PDFs/oxy-report1.pdf, 21 Kasım 2018.

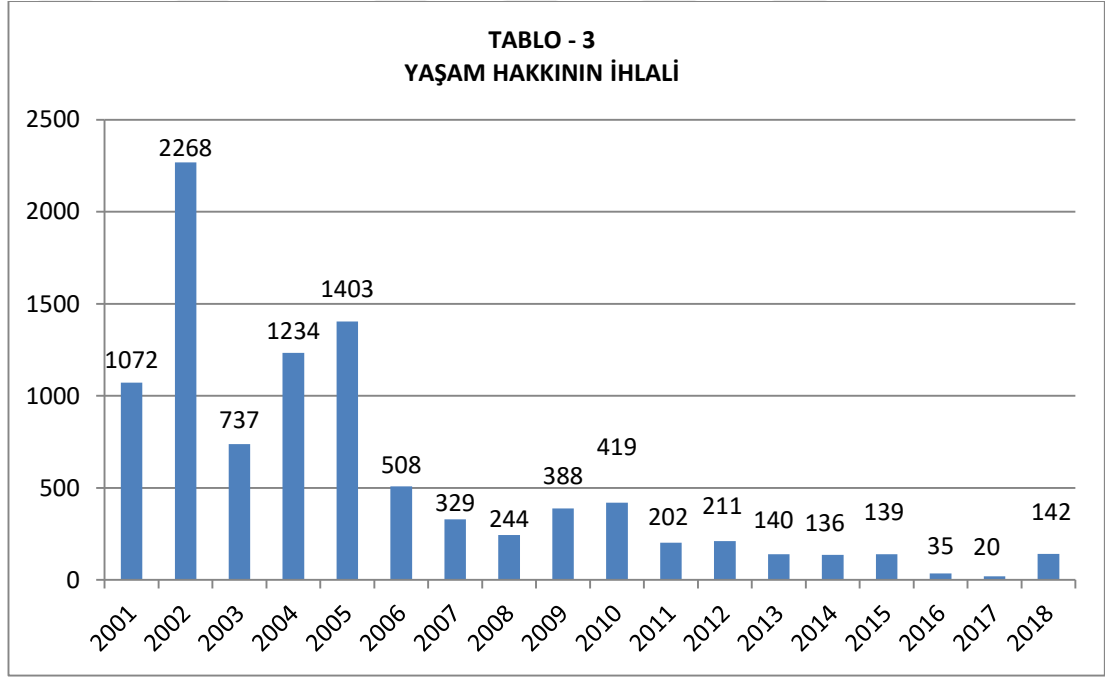
engellenme derecesidir. Sayısal özellikli bu veriler, kısım içinde ayrıca nitel gösterge verileriyle de desteklenecektir.

5.1.4.1. Yaşam Hakkının İhlali

Kolombiya’da resmi güvenlik güçleri ve bunlara bağlı paramiliter örgütlenmeler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri, planın yürürlükte olduğu süre içinde belirgin bir azalma göstermiştir. Uyuşturucu çeteleri ve isyancı komünist gerilla yapılanmalarına karşı yürütülen savaşta, ordu ve polis tarafından yürütülen askeri harekatlarda ölen insan sayısında periyodik iniş-çıkışlar yaşanmışsa da, değişim genel olarak azalma yöneliminde olmuştur. Bununla birlikte, Tablo-1’deki askeri yardımların tutarı Tablo-3’te gösterilen ölü sayıları ile karşılaştırıldığında, yardım tutarı ile devlet güvenlik güçleri tarafından öldürülen sivil sayısı arasında güvenlik yardımlarının olumsuz etkisini gösteren bir ilişki olduğu görülmektedir. Tablo-3’te görüldüğü gibi, güvenlik yardımının yürürlüğe konulduğu 2001’de ABD’den silah ve eğitim yardımı almaya başlayan devlet güçleri tarafından gerçekleştirilen saldırılarda hayatını kaybeden insan sayısı 1.072 olarak kaydedilmiş; bu sayı 2002’de % 111.56 gibi dikkat çekici bir oranda artarak 2.268’e ulaşmış; 2003’te ise % 67.50’lik bir azalmayla 737’ye inmiştir. Güvenlik yardımı tutarının düşüşe geçtiği 2004-2008 yılları arasındaki bağıntı incelendiğinde, 2005 yılı hariç, yardım miktarındaki düşüşle birlikte ölü sayısının da düştüğü dikkat çekmektedir. Yardım toplamının 360 milyon dolar olarak gerçekleştiği 2004’te 1.234 kişi hayatını kaybetmişken; miktarın 198 milyon dolar seviyesine gerilediği 2008’de ölü sayısı 219’a düşmüştür. Yardımların miktarı 2009 ve 2010’da tekrar arttığında ise ölü sayısı da artışa geçmiş, sırasıyla 388 ve 419 olarak kaydedilmiştir. Ertesi yıl askeri yardım miktarının yeniden düşüşe geçmesiyle birlikte çatışmalarda hayatını kaybeden insan sayısında da azalma görülmüş, 2013, 2014 ve 2015 yıllarında yardımlar tüm zamanların en düşük seviyeleri olan 97, 79 ve 80 milyon dolar seviyelerinde seyrederken; ölü sayısı da bu üç yıllık dönemde 140, 136 ve 139 olarak saptanmıştır. FARC’la yapılan ateşkesin etkisini göstermesini müteakiben 2017’de gerçekleşen çatışmalarda ölen insan sayısı 20’ye kadar düşmüş, ancak bu sayı, muhtemelen örgüt içindeki radikal grupların şiddet eylemlerini artırmasının ve devlet güvenlik

güçlerinin bu eylemlere karşılık vermesinin de etkisiyle, 2018’de ciddi bir yükseliş göstererek 142’ye çıkmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç, genel olarak değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğu, güvenlik yardımları azaldıkça devlet güçleri tarafından öldürülen kişi sayısının da azaldığıdır. Neticede, Kolombiya’ya uygulanan güvenlik yardımının insan hakları ihlallerinde engelliyici değil kolaylaştırıcı rol oynadığı öne sürülebilir. Yardımlar, çatışma sürerken hak ihlallerini daha da mümkün kılmıştır. Uygulanan program ihlallerin önünü kesici bir nitelik kazanmamış, sivil ölümleri yardımın sürekliliğine engel olabilecek bir faktör olarak görülmemiştir.

**Kaynak: Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları
Bölümü Uppsala Çatışma Bilgi Programı, 2019
(Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#country/100>, 15 Ekim 2019**

Kolombiya Planı’nın uygulandığı süre içinde sivil halkın, muhaliflerin, gazetecilerin ve aktivistlerin yaşam hakkının ihlal edildiğine dair nitel gösterge anlamında kullanılacak çok sayıda insan hakları kuruluşu raporu ve medya haberi mevcuttur. Örnek olarak, sadece 2001’de, Uluslararası Özgür Sendikalar Konfederasyonu’na göre 160, Kolombiya Sendikalar Konfederasyonu’na göre ise 86

sendika üyesi, ordu tarafından desteklenen paramiliter güçlerin düzenlediği saldırılarda öldürülmüştür. Cali Belediye Hizmetleri İşçileri Sendikası Başkanı Luis Enrique Imbachi'nin 16 Haziran 2002'de otomobilindeyken suikast girişimine uğraması bu olaylara bir örnektir.⁵⁸ Ordunun, reşit olmayan ergenlerin öldürüldüğü vakalarda sorumluluğu olduğuna dair güvenilir saha raporları da bulunmaktadır. 30 Ocak 2003'te, Manosalva Florez Tugayına bağlı askerler, Chocó bölgesindeki Bagadó ilçesinde bir otobüsü durdurmuş ve araçtaki José Amancio Niasa Arce isimli 15 yaşındaki öğrenciyi zorla aşağıya indirmiştir. Arce, o günden sonra bir daha sağ olarak görülmemiştir. Olaydan birkaç gün sonra cesedi işkence görmüş halde ve askeri üniforma giydirilmiş olarak bulunmuştur.⁵⁹ Bazı kaynaklara göre, Arce gibi devlet ve devlet destekli paramiliter güçler tarafından öldürülen sivillerin sayısı çok daha yüksektir. AUC'nin adı açıklanmayan eski komutanlarından biri, savcılığa yaptığı açıklamada, Buenaventura'da 2000-2001 yıllarında sadece kendi birliğine bağlı askerlerin 1000'den fazla insanı öldürdüğünü itiraf etmiştir.⁶⁰ Ekim 2008'de ise 100'den fazla sivilin devlet güvenlik güçlerinin şiddetine maruz kalarak hayatını kaybettiği açıklanmıştır. Bunların arasında epilepsi hastası bir genç, evsiz bir erkek ve sağ ayağı kesildikten sonra ordudan ayrılan emekli bir asker de bulunmaktadır.⁶¹ Güvenlik güçlerinin öldürdüğü sivillerin sayısı yerel insan hakları kurumlarına göre ise daha da fazladır. Bu kurumlardan biri olan Indepaz'ın açıklamasına göre, 2014'te Kolombiya'da toplam 78 sivil toplum lideri ve aktivisit öldürülmüş, 2015'te bu rakam 100'e çıkmış, 2016'ya gelindiğinde ise 116 toplum lideri ve insan hakları savunucusu uğradıkları silahlı saldırılarda hayatlarını kaybetmiştir.⁶² Bu nitel gösterge örneklerinde görüldüğü üzere, ordu ve polise ait birlikler sivil halk üzerinde yasadışı kuvvet kullanmayı neredeyse gelenekselleşmiş bir pratik haline getirmişler ve çoğu zaman öldürme eylemlerinde gerçek suçlularla suçsuz ve muhtaç insanlar

⁵⁸ Fear for Safety, **Amnesty International Report**, UA 187/02, 20 June 2002, p. 1.

⁵⁹ Colombia, **Amnesty International Report 2004**, 26 May 2004, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/40b5a1f1c.html>, 18 Aralık 2018.

⁶⁰ "The Crisis in Buenaventura Disappearances, Dismemberment, and Displacement in Colombia's Main Pacific Port", **Human Rights Watch Report**, 2014, p. 10.

⁶¹ Simon Romero, "Colombia lists civilian killings in guerrilla toll", **The New York Times**, 29 Ekim 2008, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2008/10/30/world/americas/30colombia.html>, 18 Aralık 2018.

⁶² Joe Parkin Daniels, "Wave of killings threatens civil society work in Colombia", **Dewex**, 6 November 2017, (Çevrimiçi), <https://www.devex.com/news/wave-of-killings-threatens-civil-society-work-in-colombia-91435>, 18 Aralık 2018.

arasında herhangi bir ayırım gözetmemişlerdir. Güvenlik güçlerinin saldırıları sonucu hayatını kaybeden insan sayısı istatistiksel olarak gerçekten azalma eğilimine girmişse bile, yaşam hakkını ihlal suçu ülkede güvenlik yardımlarının başladığı tarihten bugüne ciddi bir sorun olarak varlığını korumuştur.

Son olarak, en az diğerleri kadar önemli olan bir gelişme, FARC eylemlerinin hâlâ bütünüyle sona ermemiş oluşudur. Hükümetle varılan ateşkes antlaşmasına rağmen, örgütün 400 militandan oluşan ayrılıkçı radikal kanadı İlk Cephe (Frente Primero) bu araştırmanın yazıldığı tarihte eylemlerine devam etmektedir.⁶³ Silah bırakmadan sonraki yıl içinde, resmi olmayan verilere ve medyada yer alan haberlere göre, FARC'ın gerçekleştirdiği saldırılarda ve güvenlik güçleriyle girişilen çatışmalarda 121 kişi hayatını kaybetmiştir.⁶⁴ Bu çatışmalarda, devlet güvenlik güçlerinin öldürülen militan sayısını kasten yüksek gösterdikleri de bilinmektedir. Ordu ve polis unsurları, özellikle kırsalda düzenlenen operasyonlarda genellikle sivil köylüleri de etkisiz duruma getirmekte, daha sonra bu kişileri resmi kayıtlarda 'gerilla' olarak göstererek devlet arşivlerinde 'hatalı doğru' (false positive) olgusunun meydana gelmesine yol açmaktadırlar.⁶⁵ Ordu ve polis teşkilatının, bu yolla, devletin ayaklanmayla mücadelede başarılı olduğu kanaatini uyandırmaya yardım eden planlı bir algı yönetimi yaptığı açıktır.

Tablo-3'te açıklanan nicel gösterge verileri dikkate alındığında, yaşam hakkının ihlali suçunda keskin bir düşüş yaşandığı ortadadır. Bununla birlikte, yukarıdaki örnekler, ülkedeki siyasi ve örgütlü suç cinayetlerinin halen varlığını koruduğunu ortaya koymak açısından önemlidir. Kolombiya Planı'nın yürürlükte

---

⁶³1st Front Dissidence, (Çevrimiçi), <https://www.insightcrime.org/colombia-organized-crime-news/first-front-dissidence/>, 26 Kasım 2018.

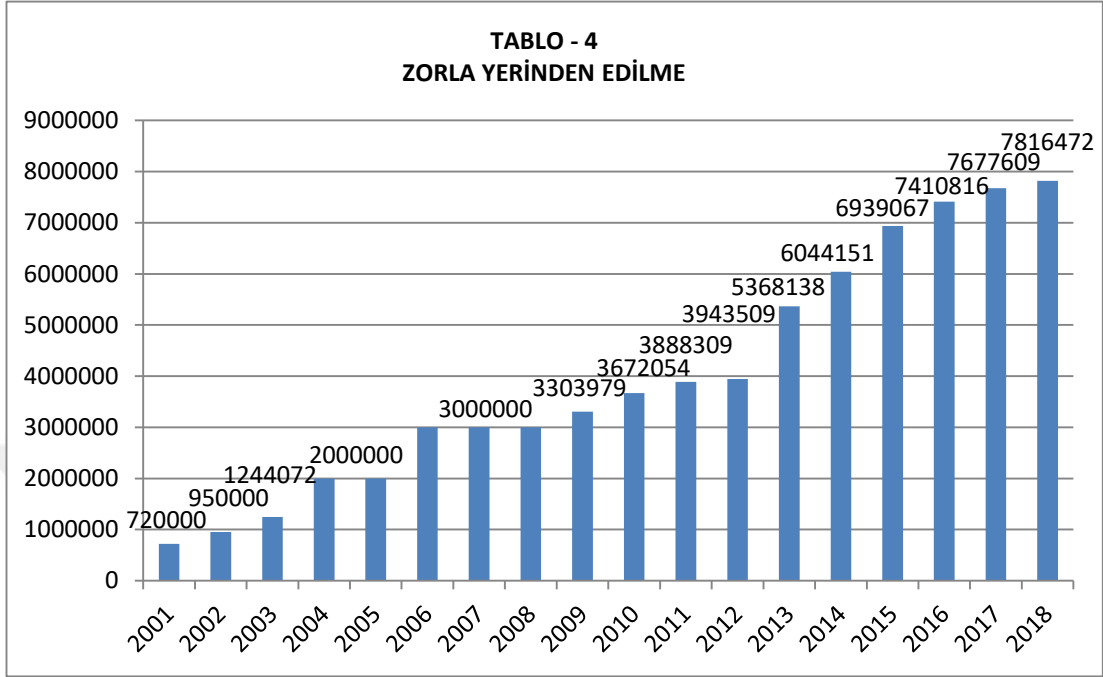
⁶⁴ "2017 was deadliest year on record for Colombian human rights defenders", **The Guardian**, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/global-development/2018/may/01/2017-deadliest-year-on-record-colombian-human-rights-defenders>, 26 Kasım 2018.

⁶⁵ Chris Kraul, "In Colombia, 6 sentenced in 'false positives' death scheme", **Los Angeles Times**, (Çevrimiçi), <http://articles.latimes.com/2012/jun/14/world/la-fg-colombia-false-positives-20120614>, 26 Kasım 2018. Başsavcılık Dairesi'ne göre, 2008-2016 arası gerçekleşen hatalı doğru vakalarının sayısı 1.414'tür. Suçlananlar arasında, albay rütbesine kadar yükselmiş pek çok asker de bulunmaktadır. Bilgi için bkz.: **Human Rights Report**, Colombia, 2017, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277563.pdf>, 26 Kasım 2018. Olguyla ilgili bir nicel analiz sunumu için bkz.: Daron Acemoğlu, et. al., "How Not to Build a State: Evidence from Colombia's False Positives", 36th Meeting of the Brazilian Econometric Society, December 10, 2014.

olduğu süre içinde devlet güvenlik güçleri tarafından öldürülen sivil sayısı tedrici olarak azalmışsa da, bu sayısal veriye dayanarak temel insan haklarından olan yaşam hakkının bütünüyle güvencede olduğunu iddia etmek sahadaki gerçeklerle bağdaşmayacaktır. Bu nedenle, erişilen nicel ve nitel gösterge bulgularından hareket ederek, Kolombiya’da uygulanan güvenlik yardımının sürdürüldüğü dönem içinde, dördüncü bölümde açıklanan ve yaşam hakkını düzenleyen temel sözleşmelerdeki maddelerin devlete bağlı güvenlik güçleri tarafından ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

5.1.4.2. Zorla Yerinden Edilme

İnsan haklarının değerlendirilmesinde incelenecek ikinci nicel gösterge ülkesinde yerinden edilmiş kişi sayısıdır. Kolombiya’da son elli yılda süregelen iç çatışmalar sırasında devlete bağlı güvenlik güçleri ve paramiliter örgütlerin, uyuşturucu çetelerinin ve komünist isyancıların zorlayıcı fiilleri neticesinde milyonlarca insan IDP konumuna düşmüştür. Kolombiya Planı’nın bu tabloda olumlu rol oynayan bir etken olduğunu söylemek güçtür. Tablo-4 incelendiğinde, ABD güvenlik yardımının devam ettiği 2001-2018 döneminde, yaşadıkları yerleşim bölgelerini terkederek farklı yörelere göç eden insan sayısının neredeyse on kat arttığı görülmektedir. Toplam IDP sayısı 2001’de 720.000 iken, bu sayı 2006-2008 arasında 3 milyona ulaşarak üç yıl boyunca bu seviyede stabil kalmıştır. IDP sayısı 2009-2012 arasında % 19.37’lik bir artışla 3.9 milyona ulaşmıştır. Bu yıldan sonra ise hızlı bir ivmeyle artarak 2014’te ilk defa 6 milyon barajını geride bırakmış, 2018’de ise tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 7.8 milyona ulaşmıştır ki, bu da, yardımların başladığı 2001 ile 2017 arasında geçen onaltı yıl içinde IDP sayısının % 966.33 arttığı anlamına gelmektedir. Öte yandan, Tablo-1 ve Tablo-4 karşılaştırıldığında, yardım miktarındaki artma veya azalmanın IDP sayısında bir değişime neden olmadığı da görülmektedir. Göçe zorlanan insanların sayısı, güvenlik yardımlarında gerek artma gerekse azalma olduğu yıllarda sürekli yükselmiştir. Yine de, aşağıdaki nitel gösterge verilerine bakıldığında, sivillerin yaşam alanlarını terketmelerinde güvenlik güçleri tarafından uygulanan baskının ve zorlamanın önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2019
(Çevrimiçi), http://popstats.unhcr.org/en/persons_of_concern, 15 Ekim 2019

Kolombiya'daki zorla yerinden edilmeye ilgili nitel göstergeleri değerlendirmeye geçmeden önce, ülkede göçe zorlanan birey ve gruplarla ilgili önemli bir hususun vurgulanması gereklidir ki, bu da, ülkede IDP statüsünde bulunanların kimlikleri ve sahip oldukları toprak ve mülklerin göçe zorlama sonucunda kimlerin eline geçtiği konusudur. Öncelikle, Kolombiya'da göçe zorlanan toplulukların devlet düşmanları, silahlı çatışmanın tarafı olan militanlar veya etnik temizlik ya da soykırım gibi saldırıların hedefi olarak toplumdan ayrıştırılan kişiler olmadığını belirtmek önemlidir. Ülkedeki IDP'ler, genel olarak *compesinos* olarak anılan, ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan organize olmamış, yerli veya Afro-Kolombiyalı, kırsal köylü toprak sahipleridir. Bu nedenle, zorla göçe tâbi tutulan bu kişilerin mülkleri ve toprakları, diğer pek çok ülkedeki IDP krizlerinde görülenin aksine, farklı etnisitilere ait topluluklara değil, çeşitli silahlı gruplara, uyuşturucu örgütlerine ve diğer suç çetelerinin eline geçmektedir.⁶⁶ Shultz ve diğerlerine göre,

⁶⁶ James M Shultz, et.al., "Internal Displacement in Colombia", **Disaster Health**, Vol.2(1), January 16, 2014, p. 19.

Kolombiya’da göçe zorlama bir amaç değil, araçtır. Bu nedenle, ülkedeki IDP varlığını bir tür ‘istenmeyen hasar’ (collateral damage) olarak görmek, ve buna paralel olarak, yerinden etme fiilini de bir çeşit ‘istenmeyen yer değiştirme’ (collateral displacement) şeklinde tanımlamak daha doğru olacaktır.⁶⁷ Ancak, buradaki ‘istenmeyen’ sıfatı, elbette, failin bu suçu kasıtlı olarak işlemediği ve fiilde bir taksirin olabileceği anlamında yorumlanmamalıdır. Sıfatın belirttiği, sözkonusu suçun bir başka fiilin dolaylı neticesi olarak tezahür ettiği.

Kolombiya Planı’nın yıllık yardım tutarları ile IDP sayısında bir korelasyon kurulmasına neden olacak belirgin bir ilişkilendirme yapmak zor olsa da, güvenlik yardımının yapıldığı dönemde ciddi bir serbest dolaşım ve ikamet hakkı ihlalinin meydana geldiği açıktır. Tablo-4’te ortaya konan nicel verilerle birlikte, insan hakları kuruluşlarının ve medyanın raporları ve haberleri gibi nitel göstergeler de bu bulguyu doğrulamaktadır. Meta bölgesindeki Guaviare nehri kıyısında yaşayan yerli topluluklar, 22 Nisan 2008’de gerilla grupları ve hükümet güçleri arasındaki çatışmaların ortasında kalıp yakınlarındaki köylere göç etmek zorunda kalmışlardır. Kalanların ise gıda ve ilaçtan yoksun bırakıldıkları rapor edilmiştir. Dahası, bu kişiler genellikle gerillaların yaşadığı bölgelerden göç ettikleri için toplumda gerilla sempatisini olarak damgalanmakta, çoğu kez bu nedenle gittikleri bölgelerde yardımlardan yararlanamamaktadırlar.⁶⁸ Evlerine geri dönme hakkı verilen mağdurlar ise fiziksel şiddete uğramakta, bu kişilerden ve ailelerden bazıları hayati tehlike altında bulunmaktadır. Sadece 2008’de Human Rights Watch tarafından 17 ölümlü sonuçlanan bu tip IDP vakası rapor edilmiştir.⁶⁹ Benzer vakalar sonraki yıllarda da sürmüştür, 2011’de Antioquia bölgesindeki IDP’lerin temsilcisi konumunda olan Héctor Cavadía isimli şahıs, *Urabeños* olarak adlandırılan paramiliter grup tarafından tehdit edilerek, kendisine, terkettiği mülkünde hak talebinde bulunması halinde öldürüleceği söylenmiştir. Human Rights Watch’un değerlendirmesine göre,

---

⁶⁷ *Ibid.*, p. 20.

⁶⁸ “‘Leave Us In Peace!’ Targeting Civilians In Colombia’s Internal Armed Conflict”, **Amnesty International Report**, 2008, p. 38-39.

⁶⁹ “The Risk of Returning Home: Violence and Threats against Displaced People Reclaiming Land in Colombia”, **Human Rights Watch Report**, September 2013, p. 8.

2013 yılı itibarıyla, Cavadía ve benzeri şahıslardan 363 tanesi olağanüstü yaşam riski altında bulunmaktadır.⁷⁰

IDP statüsündeki bireylerin sadece kırsal bölgelerde değil kentlerde de göçe zorlanmaları veya farklı bir kentten diğer bir kente göç etmeleri ise bir başka ilgi çekici olgudur. Bu bağlamda, ICRC'nin raporuna göre, nüfusun en çok göçe zorlandığı kentler Bogota, Medellin, Cali ve Barranquilla olup, göç nedeniyle meydana gelen demografik hareketlenmeler diğer kent ve kasabalarda ciddi nüfus artış sorunlarına neden olmaktadır. Bu kentlerden biri olan El Carmen de Bolívar'da her 100 kişiden 42'si IDP'dir.⁷¹ Bazı bölgelerde isyancı güçlerin yeniden güç kazanmasıyla 2016'da Quidbo'ya da göç akını olmuş, kentin kenar mahallelerine 17 yerleşim merkezi inşa edilmiş, 1.323 kişi bu bölgede yaşamaya başlamıştır. Bu kişiler için yeterli yiyecek ve temiz suya erişim imkanları ise sağlanmamıştır.⁷² Bir diğer önemli husus ise, kent ve kırsaldan göçe zorlanan IDP'lerin sadece devlet güvenlik güçlerinin şiddetine değil, aynı zamanda komünist gerilla gruplarının da baskısına maruz kalmalarıdır. Norte de Santander'de yaşayan 11 kişilik Duran ailesi, 2013'ün yılbaşında FARC'ın evlerine ateş açması nedeniyle 25 yıllık ikametgahlarını ve memleketlerini terketmek zorunda kalmıştır. Aile, yerinden edildikten sonra kendilerine tahsis edilen tek odalı bir evde yaşamaya zorlanmıştır.⁷³

Kolombiya'da uygulanan ABD güvenlik yardımı süresince yaşama hakkında görülen görece düzelmelerin serbest dolaşım ve ikamet hakkında görülmediği açıktır. Ülke, bu araştırmanın yazıldığı tarih itibarıyla dünyada Suriye'den sonra en büyük IDP topluluğuna sahiptir ve bu durumun öngörülebilir bir gelecekte olumlu yönde değişeceğini gösteren güvenilir ve inandırıcı hiçbir ipucu yoktur. Bu saptamalardan, bulgulardan ve nicel/nitel göstergelerdeki verilerden hareketle, Kolombiya'ya yapılan güvenlik yardımları kapsamında, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanmış olan ve serbest dolaşım ve ikamet özgürlüklerini

---

⁷⁰ **Ibid.**, p. 11 - p. 22.

⁷¹ Angela Consuelo Carrillo, "Internal Displacement in Colombia: Humanitarian, Economic and Social Consequences in Urban Settings and Current Challenges", **International Review of the Red Cross**, Volume 91, Number 875, September 2009, p. 530.

⁷² "The Years of Solitude Continue", **Amnesty International Report**, 2017, p. 28.

⁷³ "Colombia's internally displaced people caught in corridor of instability", **The Guardian**, 12 August 2013, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/global-development/2013/aug/12/colombia-internally-displaced-people-instability>, 18 Aralık 2018.

düzenleyen uluslararası sözleşmelerdeki temel ilkelerin devlete bağlı güvenlik güçleri tarafından ihlal edildiği değerlendirilmektedir.

5.1.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi

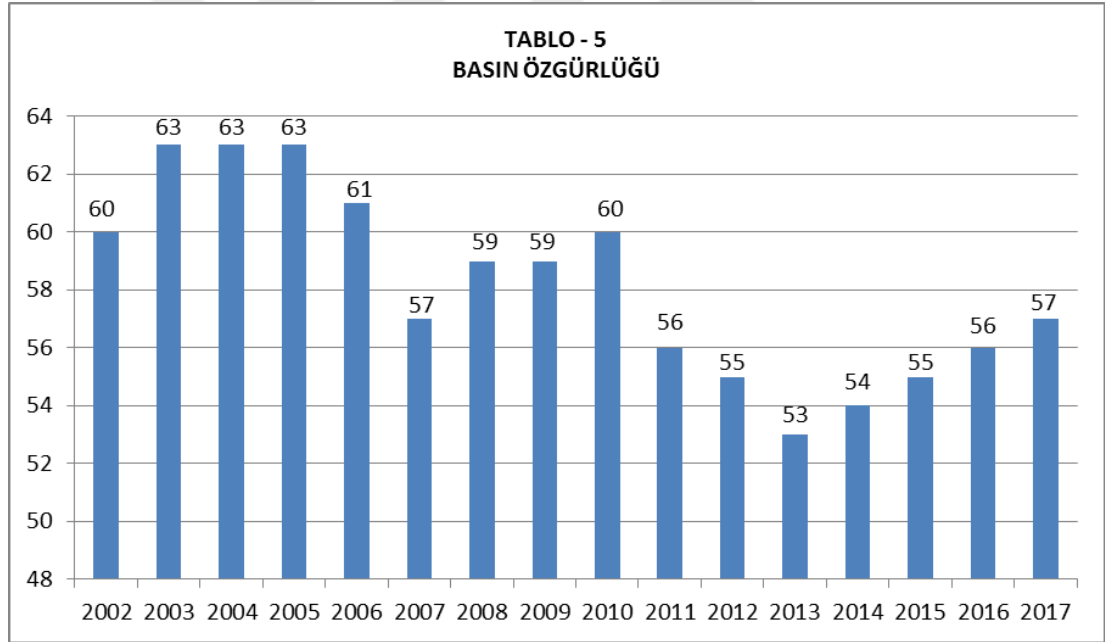
Kolombiya'daki insan hakları değerlendirmesinde kullanılacak üçüncü gösterge düşünce ve ifade özgürlüğü durumudur. Kolombiya, düşünce ve ifade özgürlüğü açısından incelenen dönem boyunca bütünüyle özgür olarak tanımlanabilecek bir ülke olmamıştır. Bu kısımda ölçüt olarak kullanılan Freedom House'un yıllık raporlarına göre, ülkenin 2002-2017 arasındaki endeksi 53 ile 63 değerleri arasında değişim göstermiştir.⁷⁴ Buna göre, Kolombiya Planı'nın uygulandığı ilk 6 yıl boyunca, ülke kısmi özgür ve özgür olmayan kategorisinde yer almıştır. Güvenlik yardımlarının azalmaya başladığı 2011'den 2017'ye kadar geçen süre içinde ise kısmi özgür statüsünde kalmıştır. Yardım tutarının 360 milyon dolar seviyesinden 250 milyon dolar seviyesine düştüğü 2004-2007 yıllarında basın özgürlüğü endeksi de düzelmeye göstererek 63'dan 57'ye gerilemiştir. Yardımların arttığı 2008-2010 arasında ise benzer bir ilişki gerçekleşmiş, basın özgürlüğü endeksi 59'dan 60'a çıkmıştır. ABD güvenlik yardımı tutarının arttığı 2014-2017 arasında ise basın özgürlüğü endeksi de buna paralel olarak bir bozulma göstermiş ve 54'ten 57'ye yükselmiştir. Bu süreçte, düzelmelerin en yüksek oranda gerçekleştiği dönemler, 2006-2007 ve 2010-2011 yıllarını kapsayan periyotlar olmuştur. Sözkonusu yıllardaki endeks değerleri incelendiğinde, birinci dönemde % 6.55; ikinci dönemde ise % 6.66 oranında bir iyileşme olduğu görülmektedir. Bu

---

⁷⁴ Basın özgürlüğü konusunda uluslararası topluluk tarafından en güvenilir hükümet-dışı kuruluşlardan biri olarak kabul edilen Freedom House, sözkonusu özgürlük derecelendirmesini 0-100 arasındaki bir bant genişliğinde yapmaktadır. Buna göre, 0, basın özgürlüğüne yönelik hiçbir kısıtlayıcılığın olmadığı en yüksek seviyeyi; 100 ise, en çok kısıtlamanın ve ihlalin yapıldığı seviyeyi temsil etmektedir. Endekste 0-30 bandındaki ülkeler 'özgür'; 31-60 bandındakiler 'kısmi özgür'; 61-100 bandındakiler ise 'özgür olmayan' şeklinde sınıflandırılmaktadır. Endeksin oluşturulma metodolojisi, ülkenin hukuksal, siyasi ve ekonomik durumuyla ilgili 23 değişik ölçütün değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu ölçütler arasında, Anayasa ve diğer temel kanunların basın özgürlüğünü ne derecede koruduğu; yargının mahkemelerde medyaya ilgili davalara tarafsız olarak bakma iradesi; resmi veya gayriresmi sansürün mevcudiyeti; ve medya sahipliğinin ne dereceye kadar belli merkezlerde toplandığı gibi inceleme başlıkları bulunmaktadır. Kuruluşun kullandığı metodoloji ve ölçütlerin tamamı için bkz.: Freedom of the Press 2017 Methodology, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2017-methodology>, 18 Aralık 2018.

dönemlerde görülen görece düzelmelerin güvenlik yardımı tutarlarındaki değişim ile nasıl bir ilgisi olduğunu anlayabilmek için Tablo-1'e bakıldığında, sözü edilen birinci dönemde güvenlik yardımı miktarının % 9.64; ikinci dönemde ise % 15.38'lik bir azalma kaydettiği anlaşılmaktadır. Bu iki dönem, yardım miktarı ile basın özgürlüğü seviyesi arasındaki korelasyonu belirgin biçimde göstermesi açısından önemlidir. Güvenlik yardımları ve basın özgürlüğü karşılaştırıldığında, güvenlik yardımlarının arttığı dönemde basın özgürlüğünün azaldığı; güvenlik yardımlarının azaldığı dönemlerde ise basın özgürlüğünün arttığı gözlemlenmektedir. Anılan dönemler içinde bunun istisnaları olmakla birlikte, genel olarak, ABD güvenlik yardımı programlarının bütçe seviyesindeki artış ile düşünce ve ifade özgürlüğünün değişim arasında negatif korelasyon olduğu görülmektedir.

Kaynak: Freedom House, 2018
(Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/colombia>
18 Aralık 2018

Kolombiya'da güvenlik yardımlarının devam ettiği süre boyunca düşünce ve ifade özgürlüğü ihlallerinin artarak devam ettiği sonucunu nitel göstergeler de desteklemektedir. Planın uygulanmaya koyulduğu tarihten bugüne, mahkemelerde medya mecraları aleyhine devleti karalama suçundan dolayı çok sayıda dava

açılmıştır. Bu davalardan bazıları düşmüşse de, medya kuruluşları için bu davalarla uğraşmak büyük maliyetlere ve zaman kaybına neden olmuştur. Gazeteciler, paramiliter güçlerin, uyuşturucu çetelerinin ve hükümetin tacizi altında kalmıştır. Ayrıca büyük yerel ve ulusal medya kuruluşlarının birkaç sermaye grubunun tekelinde olduğu da bilinmektedir.⁷⁵

Kolombiya’da düşünce ve ifade özgürlüğünün baskı altında olduğu, aslında planın ilk yürürlüğe girdiği yıllarda bile bilinen fakat üstünde durulmaya çekinilen bir gerçek olarak toplumun gündeminde yer almıştır. Basın, doğrudan olmasa da dolaylı olarak devletin kontrolü ve sansürü altında tutulduğu için, daha 2000’li yılların başında ifade özgürlüğü ve Kolombiya Planı’yla ilgili herhangi bir eleştirel haber yapmak devlet tarafından yaygın ve sistematik olarak engellenmeye başlanmıştır. Gazeteci Francisco Santos’un ifadesiyle, Plan hakkında yazı yazmak her zaman çok riskli olagelmiştir. Muhalif gazetecilerin ülkeyi terketmek zorunda kaldığını belirten Santos, 2002’de bu yüzden Kolombiya’dan ayrılan gazeteci sayısının 50 olduğunu açıklamıştır.⁷⁶ Bu dönemde, devletle işbirliği yapan paramiliter örgüt faaliyetlerinin gazetecilere yaptığı saldırılar da tekrar gündeme gelmiştir. Barrancabermeja Belediye Başkanı Julio Cesar Ardila’yı eleştiren radyo programcısı Jose Emeterio Rivas, 7 Nisan 2003’te uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Olayın ertesinde Ardila hakkında soruşturma açılmışsa da, dava delil yetersizliğinden düşmüştür. Aynı kentte meydana gelen bir başka olayda ise, Yaneth Montoya ve Pedro Javier Galvis isimli iki muhabire paramiliter örgütler tarafından şehri terketmedikleri takdirde öldürülecekleri söylenmiş, bunun üzerine her iki

---

⁷⁵ Freedom of the Press, Colombia, 2015, **Freedom House**, (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/colombia>, 22 Kasım 2018. Kolombiya’daki medya kuruluşlarında ilk bakışta bir çeşitlilik görülse de, aslında bu kuruluşların çoğu belirli şirket ve holdinglerin elindedir. İzleyici payının (audience concentration) % 74’ü, 2018 yılı itibarıyla, Organización Ardila Lülle ve Grupo Empresarial Santo Domingo isimli iki kurumun kanallarına aittir. Ülkedeki en büyük iki televizyon kanalı olan Caracol ve RCN, toplam reklam gelirlerinin % 78’ine sahiptir. Basılı medyada da durum farklı değildir. Okur kitlesinin % 70’i Casa Editorial El Tiempo ve National Media Group tarafından yayınlanan gazete ve dergileri okumaktadır. Bu göstergeler de, ülkede medya sahipliğinin belirli gruplarda toplandığını, dolayısıyla ülkede özgür ve bağımsız haber alma hakkından söz etmenin çok da mümkün olamayacağını göstermektedir. Konuyla ilgili bir araştırma için bkz.: Concentration Throughout the Sectors, Media Ownership Monitor, (Çevrimiçi), <http://colombia.mom-rsf.org/en/findings/audience-concentration/>, 22 Kasım 2018.

⁷⁶Francisco Santos, “The risk of being a journalist in Colombia”, **The Guardian**, 3 May 2002, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/media/2002/may/03/pressandpublishing.observercampaignpressfreedom>, 19 Aralık 2018.

muhabir de gazetelerinden istifa ederek Barrancabermeja'dan ayrılmak zorunda kalmışlardır.⁷⁷

BM İnsan Hakları Komisyonu da 28 Şubat 2005 tarihli raporunda, gazeteciler ve sanatçılar üzerinde yaratılan baskıyı somut saha gözlemleriyle ortaya koymuştur. Rapora göre, Mayıs ayında Cúcuta kentinde yayınlanan *La Opinión* gazetesinin iki muhabirinden biri aldığı ölüm tehditleri sonucunda ülkeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Aynı sene Puerto Asís'te iki gazeteci de sebepsiz yere tutuklanarak özgürlüklerinden mahrum edilmiş, tutuklanma nedenleri uzun süre kendilerine açıklanmamıştır. Ülkenin tanınmış müzik grubu *Los Pasajeros*'un üyeleri de, muhbirler tarafından yapılan asılsız ihbarlara dayanılarak tutuklanmışlardır. Savcılık iddianamelerinde, protesto gösterilerine katılan ve sendika faaliyetlerini destekleyen grubun bestelediği ve seslendirdiği şarkıların açıkça devleti yıkmaya yönelik olduğu savunulmuştur.⁷⁸

Gazetecilere yönelik tehdit ve cinayet eylemleri daha sonraki yıllarda da sürmüş, 30 Haziran 2011'de *El Heraldo de Urabá* ve *Urabá al Día* gazeteleri adına çalışan bağımsız gazeteci Luis Eduardo Gómez, Arboletes'te uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. Yerel yönetimlerin kamu kaynaklarını kullanımları sırasında yaptıkları usulsüzlük ve yolsuzlukları araştıran Gómez'in ayrıca paramiliter militanların bölgedeki polis teşkilatına sızmasına yönelik iddialar hakkında da araştırma yaptığı bilinmektedir.⁷⁹ Aynı yıl ülkedeki çeşitli sivil toplum kuruluşlarına elektronik posta yoluyla tehdit mesajları atılmaya başlanmış, bu kuruluşlardan faaliyetlerini derhal durdurmaları talep edilmiştir. 'Büyük Siyah Kartallar Bloğu' (Bloque Capital de las Águilas Negras) adıyla bilinen grup, sivil toplum kuruluşlarına ve gazetelere gönderdiği mesajlarda, "Kendilerini uluslararası NGO'lar ve gazeteciler olarak tanıtan, insan hakları savunucusu olduklarını söyleyen bütün

---

⁷⁷ Country Reports on Human Rights Practices, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2003, Department of State, February 25, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/27891.htm>, 19 Aralık 2018.

⁷⁸ Report of the High Commissioner for Human Rights on the Situation of Human Rights in Colombia, Commission on Human Rights, E/CN.4/2005/10, 28 February 2005, p. 53. (Çevrimiçi), <https://digitallibrary.un.org/record/543797>, 19 Aralık 2018.

⁷⁹ Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 2011, Chapter IV, Colombia, Inter-American Commission on Human Rights, 2011, p. 11. (Çevrimiçi), <http://www.oas.org/en/iachr/docs/annual/2011/toc.asp>, 19 Aralık 2018.

kişileri ve kurumları yok etmenin ve ortadan kaldırmanın zamanı geldi.” ibaresini kullanarak, hedef alınan kurumlar ve kişiler üzerinde büyük bir psikolojik baskı yaratmıştır.⁸⁰

Medya mecraları, gazeteciler ve insan hakları savunucularına yönelik tehditler 2012’de de artarak devam etmiş, özgürlükleri kısıtlama yönündeki politikalar bir önceki yıla göre artarak bu alandaki kötüleşmeyi daha da belirgin hale getirmiştir. Yılın ilk çeyreğinde hak savunucularına 163 saldırı yapılmış, bu saldırıların % 50’si paramiliter gruplar, % 17’si devlet güvenlik güçleri, % 4’ü gerilla grupları, kalan % 29’u ise kimliği bilinmeyen kişilerce gerçekleştirilmiştir.⁸¹ Paramiliter grupların büyük ölçüde devletin desteğine sahip olduğu göz önüne alındığında, saldırılardan toplam % 67’sinin ABD’den güvenlik yardımı alan devlete ait güçler tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Kolombiya Planı’nın uygulandığı dönem boyunca tanık olunan düşünce ve ifade özgürlüğü üstündeki bu baskılar 2015 ve sonrasında akademik çevrelerde de görülmeye başlanmıştır. Medellin’de adli makamlar tarafından ‘Wiston’ veya ‘el Gordo’ kod adı ile anılan kişi, FARC adına 2009 ve 2015’te iki defa devlet üniversitelerine sızacağı ve muhtemelen buralarda fikirlerini akademik çevreler ile paylaşacağı şüphesiyle gözaltına alınmıştır. Aynı yıl, ülkedeki çeşitli saldırılarda 7 öğretmen öldürülmüş, kendilerini hayati tehlike altında hisseden öğretim üyeleri tartışmalı konulardan uzak durarak düşük profilli bir kariyer izlemeye mecbur bırakılmışlardır.⁸²

Yukarıda açıklanan nicel ve nitel göstergelerdeki veriler değerlendirildiğinde, Kolombiya’da ABD güvenlik yardımı programının uygulandığı dönem boyunca, basın özgürlüğündeki görece ve dönemsel iyileşmelere rağmen, kişi ve kurumların devletin politikaları hakkındaki düşüncelerini ve eleştirilerini özgürce ifade edebilecekleri çoğulcu demokratik şartların yaratılamadığı görülmektedir. Örnek

---

⁸⁰ **Ibid.**, p. 12.

⁸¹ Report on the Human Rights Situation in Colombia, 2008-2013, By international platforms and organizations, Universal Periodic Review: Colombia, 2013, p. 8. (Çevrimiçi), http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/10/121002-UPR-English_final.pdf, 19 Aralık 2018.

⁸² Country Reports on Human Rights Practices for 2015, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2015humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 19 Aralık 2018.

vakalarda ortaya koyulan kanıtlar dikkate alındığı zaman, görsel ve basılı medyanın büyük ticari tekelleşmelerin elinde toplandığı, devletin bu mecralar üzerinde baskı kurduğu ve gazetecilerin yaşama ve özgürlük haklarından mahrum edildikleri değerlendirilmektedir. Neticede, yukarıda ele alınan nicel gösterge verilerinden ve nitel gösterge bulgularından hareketle, Kolombiya Planı'nın uygulanmaya başlanmasından bugüne kadar geçen süre içinde, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanan düşünce ve ifade özgürlüğünün düzenlendiği uluslararası insan hakları sözleşmelerindeki ilgili maddelerin devlet tarafından ihlal edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç olarak, bu kısımda elde edilen bulgulara göre, güvenlik yardımı programının incelendiği dönemde gerçekleşen hak ihlallerinde, bozulma ve düzelme yönlerinde, dikkat çekici değişimler gözlemlendiği iddia edilebilir. Yaşam hakkının ihlalinde belirgin bir azalma olduğu açıktır. Özellikle 2006'dan sonraki çatışmalarda devletin fail olarak yer aldığı ölüm sayısında ciddi bir azalma kaydedilmiştir. Zorla yerinde edilmede ise tam tersi bir yönelim meydana gelmiş, IDP sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Yerinden edilen insanların sayısındaki 2013'ten sonra meydana gelen artma dikkat çekicidir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesinde ise dönemsel bozulmalar ve düzelmeler görülmektedir. Basın endeksi, 2003-2007 arasında görece bir düzelme kaydettikten sonra 2007-2010 arasında bozulma; 2010-2013 arasında düzelme; 2013-2017 arasında ise tekrar bozulma yönünde seyretmiştir. Tablo-6'daki değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, genel olarak, yardımlarda artmanın ihlallerde artmaya, yardımlarda azalmanın ise ihlallerde azalmaya yol açtığı gözlenmektedir. Yardımların ve hak ihlallerinin yıldan yıla değişimleri incelendiğinde, bu değişkenler arasında pozitif korelasyonun daha belirgin olduğu sonucuna varılmaktadır.

5.1.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Güvenlik yardımlarının kasıtlı olarak kötüye kullanımıyla ilgili kuşkuya yer bırakmayacak nitelikte bir delil olduğunda, yapılan yardımlar, en azından teorik olarak, durdurulmakta; fakat, Hukuksal Düzenleme bölümünde açıklandığı gibi, bu işlem, güvenlik kuvvetlerinin tümünü kapsayan genel bir ambargo olarak değil,

sadece ihlalden sorumlu belirli bir ordu veya polis birimine yönelik muayyen bir kısıtlama olarak uygulanmaktadır. Yasanın bu haliyle sorunlu ve kusurlu olduğu ilgili bölümde belirtilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken husus, Kolombiya Planı boyunca, Leahy Yasası'nı harekete geçirici gerek ve yeter koşul olarak, süregelen şiddetten hangi ordu ve polis birimlerinin sorumlu olduğu bilinmesine rağmen programın devam ettirilmiş olmasıdır.

Kolombiya Planı'nın yürürlüğe girdiği 2000 yılında Kara Kuvvetleri 5. Tugayının sorumluluğundaki, Santander eyaletindeki Bucaramanga kentinde bulunan Magdalena nehri boyundaki bir düzineden fazla ev, tugay destekli paramiliter güçler tarafından zorla ele geçirilmiştir. Bölgedeki sivillerin akibetiyle ilgili bilgiye ulaşılamamışsa da, bu kişilerin en azından ele geçirilen evlerinden çıkarılıp bölgeyi terke zorlandıkları kuşkusuzdur.⁸³ Aynı bölgede öldürme olayları da meydana geldiği ve bunlardan kimlerin sorumlu olduğu da bilinmektedir. Merkezî Magdalena Meşru Müdafa Grupları (Autodefensas del Magdalena Medio) isimli paramiliter örgüt militanları, 15 Eylül 2001 tarihinde bölgenin kuzeyinde gerçekleştirdikleri saldırıda 13 sivil öldürmüştür. Birliklerin, 'Frente Omar Isaza' lakabıyla anılan paramiliter bir grubun liderliğinde hareket ettiği rapor edilmiştir.⁸⁴ Devlet tarafından desteklenen AUC'ye mensup bir başka paramiliter birlik ise, 13 Mart 2003'te Chocó eyaletindeki Cacarica köyünde halk üzerinde tehdit ve baskı uygulamıştır. Birlik komutanının giydiği üniformadan, bu kişinin Kara Kuvvetleri 17. Tugayına mensup olduğu anlaşılmıştır.⁸⁵

ABD Dışişleri Bakanlığı, ülkedeki farklı kaynaklara dayanarak yaptığı açıklamalarda, devlet güvenlik güçlerinin yargısız infaz gerçekleştirdiklerini kabul etmekte, failerin önemli bölümünün kimlik, rütbe ve birlik bilgilerine ulaşıldığını da kabul etmektedir. Sözgelimi, Bakanlığın, Toplumsal Eğitim ve Araştırma Merkezi (Centro de Investigación y Educación Popular, CINEP) adlı sivil toplum kuruluşunun yaptığı saha araştırmasına istinaden hazırladığı raporda, Kara Kuvvetleri 2.

⁸³ "The 'Sixth Division': Military-paramilitary Ties and U.S. Policy in Colombia", **Human Rights Watch Report**, September 2001, p. 54.

⁸⁴ Commission on Human Rights, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Human Rights Situation in Colombia, New York, 28 February 2002, p. 41.

⁸⁵ **Amnesty International Report 2004**, Colombia, 26 May 2004, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/40b5a1f1c.html>, 29 Kasım 2018.

Tümenine bağlı askerlerin, Arauca eyaletinin Cocito Macagua bölgesindeki polis kontrol noktasında, Mart 2005'te, bir spor faaliyetine gitmekte olan bir kamyonu durdurarak içindekileri indirdikleri, burada 3 sivil öldürdükleri, 7 sivil yaraladıkları belirtilmiştir.⁸⁶ 2. Tümenin güvenlik yardımı programından ne dereceye kadar yararlandığına yönelik bir bilgiye ulaşmak olası değildir ve bu unsura yapılan yardımın Leahy Yasası gereği kesilip kesilmediği de bilinmemektedir. En azından medya mecralarında veya akademik veritabanlarında böyle bir bilgi bulunamamıştır. Ancak, sözkonusu 2. Tümenin ve Kara Kuvvetleri'ne bağlı diğer birliklerin yukarıda açıklanan türden cinayetlerin faili oldukları bilinmektedir. Buna rağmen, ABD tarafından orduya sağlanan eğitim ve donatım faaliyetleri güvenlik yardımı programları çerçevesinde sürdürülmüş, benzer suçların 2008-2010 arasındaki dönemde de işlendiği görülmüştür. General Óscar González Peña'nın komutasındaki 4. Tugayın bu iki yıllık dönemde 113 yargısız infazdan sorumlu olduğu; anılan dönemde en az 28 ölüm vakasının General Juan Pablo Rodríguez Barragán'ın komutası altında işlendiği; 49 ölüm vakasından ise General Jaime Lasprilla Villamizar komutasındaki 9. Tugay askerlerinin sorumlu olduğu rapor edilmiştir.⁸⁷

Adı ve birliği bilinen güvenlik kuvvetleri mensuplarının yetişkinler dışında, ergenlere ve çocuk yaştaki sivillere de şiddet uyguladığı bilinmektedir. Arauca eyaletinin Tame ilçesinde, 14 Ekim 2010 tarihinde, üç çocuk kaçırılarak öldürülmüştür. Bölgedeki insan hakları gözlemcileri, cinayetlerin 18. Tugay komutanının bilgisi dahilinde işlendiğini rapor etmişlerdir. Bölgedeki Kızılhaç yetkilerine ulaşan duyumlara göre, Asteğmen Raúl Muñoz Linares komutasındaki askerler daha sonra bölgeye gelerek suç delillerini yok etmişler, cinayetlerden birkaç gün sonra ise mağdur aileler bölgeyi terketmek zorunda kalmışlardır.⁸⁸

Ülkede işlenen cinayet, işkence ve süresiz alıkoyma gibi suçlardan sadece ordunun değil polis teşkilatının da sorumlu olduğuna dair güçlü kanıtlar

---

⁸⁶ Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Department of State, **Human Rights Reports, Colombia, 2005**, March 8, 2006, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2005/61721.htm>, 29 Kasım 2018.

⁸⁷ "On Their Watch: Evidence of Senior Army Officers' Responsibility for False Positive Killings in Colombia", **Human Rights Watch Report**, June 2015, p. 2.

⁸⁸ "This is What We Demand. Justice: Impunity for Sexual Violence Against Women in Colombia's Armed Conflict", **Amnesty International Report**, 2011, p. 7.

bulunmaktadır. Kolombiya Genel Savcılık makamına göre, 2015 yılı içinde 30 Eylül tarihine kadar ülkede bu suçlara karışıkları gerekçesiyle tutuklanan 24 güvenlik gücü mensubundan 23'ü Ulusal Polis (Policía Nacional) teşkilatına bağlıdır. Bu kişilerin, daha önce adı Usuga Klanı (El Clan del Úsuga) olan Körfez Klanı (El Clan del Golfo) adlı yasadışı silahlı gruplarla ilişkisi olduğu da rapor edilmiştir.⁸⁹ Cinayetlerde doğrudan sorumlulukları bulunan bazı güvenlik görevlileri ise 2017 yılı içinde yargılanıp hüküm giymişlerdir. Gabriel Rincon Amado ve komutasındaki 20 asker, 2008'de Soacha'da meydana gelen 'hatalı doğru' vakasından sorumlu tutularak 38 ile 52 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardır.⁹⁰ Bu kişiler Kolombiya iç hukukuna göre yargılanıp hüküm giymiş olmalarına rağmen, ülkedeki ABD eğit-donat faaliyetleri yasaklanmadan devam etmiştir ve bu kişilerin bağlı buldukları birliklere yapılan yardımın Leahy Yasası gereğince kesildiğine dair çok güvenilir ve ayrıntılı bilgiler veya açıklamalar yoktur. Kolombiya Planı'nın devam ettiği yıllarda güvenlik kuvvetlerinin halk üzerinde ciddi insan hakkı ihlalleri yaptığı, sözkonusu hak ihlalleri arasında, bu araştırmada dikkate alınan yaşam hakkının ihlali, zorla yerinden edilme ve basın özgürlüğünün ihlali fiillerinin önemli yer tuttuğu görülmektedir. Bu gerçeklerden hareketle, yardım programına devam edilmesi suretiyle, ABD güvenlik yardımlarını insan hakları şartlarına bağlayan ve bu araştırmanın dördüncü bölümündeki Hukuksal Düzenleme başlığı altında ayrıntısıyla açıklanan; Dışişleri Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 22, Bölüm 2378d'nin; ve Savunma Bakanlığı Leahy

---

⁸⁹Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Department of State, **Human Rights Reports, Colombia, 2016**, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2016/wha/265574.htm>, 29 Kasım 2018. Los Urabeños veya Autodefensas Gaitanistas de Colombia olarak da bilinen Körfez Klanı, aslında uyuşturucu ticareti yapan, aynı zamanda devlet tarafından komünist isyancılara karşı kullanılan bir aktördür. Merkezi Urabá'da olan yapılanmanın 3.000 militanı olup, 2001'den bugüne kadar faal haldedir. Kolombiya polisi, Klan'a yönelik operasyonda toplam piyasa değeri 360 milyon dolar olan 12 ton kokain ele geçirmiştir. Bunun ülke tarihindeki en büyük uyuşturucu operasyonu olduğu göz önüne alınırsa, Klan'ın uyuşturucuyla mücadele faaliyetlerine rağmen hâlâ son derece aktif olduğu ve Kolombiya Planı'nın süregeldiği yıllar içinde imkan ve kabiliyetlerinin olağanüstü genişlediği daha iyi anlaşılacaktır. Operasyonun haberi için bkz.: 12 Tons of Cocaine Seized in Biggest Drug Bust in Colombia's History, **NBC**, November 9, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.nbcnews.com/news/world/12-tons-cocaine-seized-biggest-drug-bust-colombia-s-history-n819246>, 29 Kasım 2018.

⁹⁰ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, **Human Rights Reports, Colombia, 2017**, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277563.pdf>, 29 Kasım 2018.

Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10, Bölüm 362'nin ABD tarafından büyük ölçüde ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

ABD'nin Kolombiya'da yürüttüğü askeri eğitim ve donatım programı, araştırmanın kuramsal çerçevesi açısından değerlendirildiğinde, bu bölümün ikinci kısmında da açıklandığı üzere, yasalarla meşru kılınmıştır. Kolombiya Planı, 13 Temmuz 2000 tarihli ve 106-246 sayılı Kamu Yasası; 18 numaralı Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönetmeliği ve diğer ilgili yasa, yönetmelik ve kararnameler çerçevesinde planlanıp icraya konulmuştur. Ayrıca, 106-246 sayılı Kamu Yasası'nın 3201. bölümü de yapılacak güvenlik yardımını belirli insan hakları koşullarına tâbi kılmıştır. Aslında bu yasa yapma süreci, tam da Gözen'in normativizmle ilgili saptamasında ortaya koyduğu önerme/düzenleme ayrımı çerçevesindeki değerlendirmesini destekler mahiyettedir. Gözen'e göre, normativizm sadece normatif önermeler yapılmasını değil, aynı zamanda normlara göre düzenlemeler yapılması ihtiyacını ifade etmektedir.⁹¹ Kongre'nin güvenlik yardımları hususunda yaptığı da, işte bu tip bir düzenleme ihtiyacından kaynaklanan yasalar oluşturmaktır. Bu hukuksal düzenlemeler dikkate alındığı zaman ise, ABD'nin Kolombiya Planı boyunca izlediği devlet davranışını Yasama açısından normatif kuram dahilinde açıklamak mümkün görünmektedir. Planın süregeldiği yıllar boyunca, Yürütme erkinin başında olan Clinton, Bush, Obama ve Trump Yönetimleri, Kolombiya'daki insan hakları ihlallerine rağmen programı sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte, Yasama, güvenlik yardımına oldukça güçlü ve bağlayıcı insan hakları şartları getirerek, eğit-donat faaliyetlerinde uyulması gereken bir normlar bütünü oluşturmuş, Kolombiya güvenlik güçlerinin kendi ülkelerinde insan hakları ihlali yapması halinde ABD'nin nasıl davranması gerektiğini açıkça belirlemiştir. Frost'un öngördüğü gibi, uluslararası ilişkiler pratiklerinde aktörlerin her zaman gerçek seçenekleri ve alternatifleri vardır. Devletler de, uluslararası topluluk dahilindeki kurumsal bir hiyerarşi içinde moral varlıklar olarak yaşarlar. Yasama erki, Kolombiya Planı'nın kanunlar çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini vurgulayarak, ABD'nin bunun bir istisnası olmadığını göstermiştir. Yürütme ise, devletin siyasi, askeri, ekonomik ve

---

⁹¹ Ramazan Gözen, "İdealizm", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Ed. by Ramazan Gözen, İstanbul, İletişim, 2014, p. 92.

stratejik kazanımlarını gözeten bir anlayışla, bu normatif yaklaşımı reddeden bir tavır takınmıştır. Ancak, bu durum, Yasama erkinin, en azından kuramsal düzlemde, moral değerleri önceleyen bir devlet davranış modelini temsil ettiği hakikatinin görmezden gelinebileceği şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksine, Kongre'nin her iki kanadındaki yasa yapıcılar, sağlanan güvenlik yardımı sayesinde Kolombiya hükümetinin kendi vatandaşlarının haklarını ihlal etmeleri durumunda yardımın kesilmesi gerektiğine hükmetmişlerdir. Bu hüküm de, normatif kuram içindeki kozmopolitan yaklaşımın ifade ettiği bireyin evrensel haklarının devletin özerkliğinin üstünde olması ilkesine karşılık gelmektedir. Karar vericilerin bu hukuksal sorumluluk ve ahlaki farkındalıkla tezat bir davranış sergilemeleri, kuşkusuz yasa yapıcıların belli bir siyasi ve ahlaki erdeme sahip oldukları gerçeğini gölgelemez.

TABLO - 6				
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ (KORELASYON)				
YIL	YARDIM	ÖLÜ SAYISI	IDP SAYISI	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ENDEKSİ
2002	-39.16	+111.56	+31.94	—
2003	+60.62	-67.50	+30.95	+5.00
2004	+40.07	+67.43	+60.76	—
2005	-11.94	+13.69	—	—
2006	-11.67	-63.79	+50.00	-3.17
2007	-9.64	-35.23	—	-6.55
2008	-21.73	-33.43	—	+3.50
2009	+5.55	+77.16	+10.13	—
2010	-0.47	+7.98	+11.14	+1.69
2011	-15.38	-51.78	+5.88	-6.60
2012	-38.06	+4.45	+1.41	-1.78
2013	- 11.00	-33.64	+36.12	-3.63
2014	- 18.55	-2.85	+12.59	+1.88
2015	+ 1.26	+2.20	+14.80	+1.85
2016	+ 28.74	-74.82	+6.79	+1.81
2017	+ 8.73	-45.71	+3.60	+1.78
2018	-64.98	+610	+1.8	—

Yardımda artma > ihlalde artma : Hipotez doğru [Mavi] : 13
Yardımda azalma > ihlalde azalma : Hipotez doğru [Mavi] : 11
TOPLAM: 24
Yardımda azalma > ihlalde artma : Hipotez yanlış [Gri] : 16
Yardımda artma > ihlalde azalma : Hipotez yanlış [Gri] : 3
TOPLAM: 19

5.2. Endonezya

Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu arasında, dört yönden açık denizle çevrili bir konumda yer alan Endonezya, farklı büyüklükte onyedibin adadan oluşan dünyanın en büyük ada ülkesidir. Üniter başkanlık sistemiyle yönetilen ülkenin kuzeyinde Malezya, batısında Papua Yeni Gine, güneydoğusunda ise Doğu Timor olup, toplam yüzölçümü 1.904.569 kilometrekare; nüfusu 262.787.403'dür. Halkının % 40.1'i Cavalı, % 15.5'i Sundalı, kalanı ise Malay, Batak ve Madura gibi farklı etnik kökenlere mensuptur.⁹² Resmi dil olarak, Bahasa da denen Endonezcenin konuşulduğu ülke nüfusunun % 87.2'si Müslüman, % 7'si Protestan, % 2.9'u Katolik, % 1.7'si Hindu, kalan % 0.9'u ise diğer din ve inanışlara sahiptir.⁹³ Endonezya'nın HDI'si 0.694;⁹⁴ kişi başına düşen milli geliri ise 13.162 dolardır.⁹⁵

Bu bölümün birinci kısmında, Endonezya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve 11 Eylül sonrasında güvenlik yardımının yapıldığı süre içinde ülkenin üç ayrı kısmında yaşanan ayrılıkçı şiddetin tarihsel gelişimi ele alınacaktır. İkinci kısımda, ABD tarafından ülkeye sağlanan güvenlik yardımı programı incelenecektir. Üçüncü ve son kısımda ise, yapılan güvenlik yardımının ülkedeki insan haklarına etkisi ve ABD iç hukukuna uygunluğu tartışılacaktır. İnsan hakları değerlendirmesi kısımlarında kullanılan nicel gösterge verileri USAID, Uppsala Çatışma Bilgi Programı, Sınıriçi Yerinden Edilme Gözlem Merkezi (Internal Displacement Monitoring Centre, IDMC) ve Freedom House'un istatistik çalışmalarından sağlanmıştır. Nitel gösterge verileri ise, dipnotlarda belirtilen, aralarında BM İnsan Hakları Konseyi, ABD Dışişleri Bakanlığı, Amnesty International, Human Rights Watch ve çeşitli medya mecralarının olduğu birincil ve ikincil kaynaklardan alınmıştır.

---

⁹² CIA Factbook, (Çevrimiçi),

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>, 3 Aralık 2018.

⁹³ CIA Factbook.

⁹⁴ Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi),

http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 3 Aralık 2018.

⁹⁵ International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=69&pr.y=6&sy=2018&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=536&s=NGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC&grp=0&a=>, 3 Aralık 2018.

5.2.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi

Modern Endonezya, 17 Ağustos 1945'te, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisini kabul etmesiyle birlikte Hollanda'dan bağımsızlığını kazanması neticesinde kurulmuştur. Dekolonizasyon döneminde kurulan pek çok ülkede olduğu gibi, Endonezya'daki bağımsızlık ilanı da ülkeye siyasal, ekonomik ve hukuksal açıdan istikrar getirmemiş, ülke sonraki on yıllar boyunca aşağıda özetlenecek olan farklı etnik topluluklar arasındaki iç çatışmalardan kurtulamamıştır. Bağımsızlık ilanından bugüne kadar olan tarihsel gelişim, 1945-1967 arasındaki Sukarno dönemi; 1968-1998 Suharto dönemi; ve halen devam etmekte olan reform dönemi olarak üç farklı periyot dahilinde incelenebilir.⁹⁶ Sukarno döneminde 700 farklı etnik yapıyı kapsayan ülkede bir ulus-devlet yaratılmaya çalışılırken, Yeni Düzen (Orde Baru) olarak adlandırılan Suharto döneminde ulus-devlete meşruiyet kazandırma politikalarıyla birlikte insan hakları ihlalleri, katliamlar ve iç kargaşa ön plana çıkmıştır. Reform dönemi olarak adlandırılan 1998 sonrasında ise demokrasiye geçiş çalışmalarına ağırlık verilmiştir.⁹⁷ Bu dönemler içinde, Endonezya'da başlıca üç büyük siyasal egemenlik sorunu yaşandığı söylenebilir ki, bunlardan birincisi Doğu Timor, ikincisi Açe, üçüncüsü ise Papua sorunudur. Doğu Timor sorunu, 1975-1999 arasındaki dönemde Endonezya Silahlı Kuvvetleri ile bağımsızlık için silahlı çatışma yürüten Doğu Timor Silahlı Milli Kurtuluş Kuvvetleri (Forças Armadas da Libertação Nacional de Timor-Leste) arasında Doğu Timor'un bağımsızlığını ilan etmesiyle sonuçlanan çatışmaları içermektedir. Açe sorunu, 1976-2005 arasında süregelen ve Helsinki Memorandumu ile barışçıl biçimde sonra eren ayrılıkçı güçler-devlet güçleri çatışmalarını kapsamaktadır. Papua sorunu ise, Yeni Gine adasındaki Papua ve Batı Papua eyaletlerinde 1962'de başlayıp günümüze kadar süregelen ayrılıkçı militan güçlerle Endonezya güvenlik güçleri arasındaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır.

Yukarıda anılan üç ayrı egemenlik sorununu incelemeyen önce, Endonezya'nın Hollanda'dan bağımsızlığını kazanma sürecinde maruz kaldığı dış etkenleri daha iyi

---

⁹⁶ Cüneyt Yenigün, Selman Duran, "Endonezya: Çatışmadan Demokrasiye", **Dünya Çatışmaları**, Cilt:2, 2010, p. 463.

⁹⁷ **Ibid.**, p. 464.

anlamak adına, Britanya ile olan ilişkisine de kısaca değinmek yararlı olacaktır. Britanya, 15. yüzyıl başlarından 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar süregelen kolonizasyon dönemi boyunca, Güneydoğu Asya'da güçlü bir askeri, siyasi, ekonomik varlık göstermiş, Hollanda ile yapılan paylaşım anlaşmaları kapsamında, İngiliz Malayası ve Kuzey Borneo olarak adlandırılan bölgeleri sömürge haline getirmiştir. Britanya, Japonya'nın 1942'de bölgeyi işgal etmesi ile Doğu Pasifik'teki etkisini kaybetmesine rağmen, savaş sonrasında tekrar canlanan siyasi ve ekonomik nüfus arayışı, yeni kurulan Endonezya'nın egemenlik istekleri ile çatışmıştır. Endonezya'nın kuruluş safhasında etkili bir dış etken olan Britanya'nın askeri müdahalesi iki ayrı döneme ayrılarak özetlenebilir. Birinci müdahale, 27 Ekim - 20 Kasım 1945 tarihleri arasında meydana gelen Surabaya Muharebesi'dir. Endonezyalı askeri birlikler ve sivil bağımsızlık taraftarları ile çatışmaya giren Hollanda askerlerine yardım etmek amacıyla, Britanya ordusu, General Mallaby komutasında 6.000 askerden oluşan bir gücü Surabaya kentindeki Tanjung Perak Limanı'na çıkarmış, böylece iki kuvvet arasında sıcak çatışma başlamıştır. Üç hafta süren çatışmaların sonunda, sayıca üstün olmasına rağmen yeterli silah ve donatımdan mahrum olan Endonezyalılar muharebeyi kaybetmiş, Surabaya, Britanya ve diğer müttefik askerleri tarafından işgal edilmiştir.⁹⁸

Britanya'nın bir dış aktör olarak Endonezya üzerindeki etkisi 1945'ten sonra azalmakla beraber, 1960'ların sonuna kadar devam etmiştir. Bu dönemde en önemli gelişme, 'Çatışma' (Konfrontasi) olarak bilinen ve iki ülke arasında 20 Ocak 1963 ile 11 Ağustos 1966 tarihleri arasında gerçekleşen çatışmalardır. Endonezya - Malezya Muharebeleri olarak da anılan Britanya müdahalesi, temelde Endonezya'nın Malezya'nın kuruluşuna muhalefet etmesi, Britanya'nın ise bu yeni ülkenin kuruluşunu kendi siyasi ve ekonomik çıkarları gereği desteklemesinden kaynaklanmıştır. Endonezya ordusuna bağlı birlikler, 12 Nisan'da Borneo adasındaki Kalimantan bölgesine ve bugün Malezya sınırları içinde kalan Kuching kentine sızma hareketi ile saldırılara başlamışlar;⁹⁹ bunun üzerine Britanya da, deniz, hava ve

---

⁹⁸ Andreas Handoyo, et.al., "Heroic Battle of Surabaya Application Based on Android", **ARPN Journal of Engineering and Applied Sciences**, Vol. 9, No. 12, December 2014, p. 2397.

⁹⁹ Sızma hareketleri ve çatışmaların genel seyri ile ilgili iki kaynak içi bkz.: Tom Pocock, **Fighting General: The Public and Private Campaigns of General Sir Walter Walker**, London, Collins,

kara kuvvetlerini bir bütün olarak kullanarak, ormanlık bölgede alan hakimiyeti stratejisi ile ve yerel halkın kalplerini ve düşüncelerini kazanma (winning the hearts and minds) politikası ile bu harekatlara karşılık vermiştir.¹⁰⁰ Üç yıl boyunca süren çatışmalar, Endonezya'da Sukarno'nun yerine Suharto iktidarının işbaşına gelerek Malezya'nın bağımsızlığını tanınması ile sona ermiş, bu tarihten sonra Britanya'nın Endonezya olan ilişkilerinde belirleyici unsur askeri cepheleşmeler değil, ekonomik işbirliğine dayalı yakınlaşma olmuştur. British Council'in 1948'de Jakarta'da ofis açması ile kültürel bir boyut kazanan bu yakınlaşma, 1974'de Kraliçe II. Elizabeth'in ülkeye yaptığı ziyaret ile diplomatik bir derinlik kazanmış, takip eden yıllarda da ticaret ve enerji alanlarında yapılan pekiştirilmiştir.

Endonezya'nın Britanya ile olan ilişkileri 1966'dan sonra çatışmadan işbirliğine doğru evrilmesine rağmen, Suharto yönetimi aynı barışçıl politikayı komşu devletlerle olan ilişkilerinde izlememiştir. Suharto, ülkede komünizmin yayılmasına neden olacağı endişesiyle, 1974'de Portekizden özgürlüğünü kazanan Doğu Timor'u işgal etmiş; böylece, yukarıda sözü edilen üç egemenlik sorunundan birincisinin temelleri atılmıştır. Endonezya'nın askeri müdahalesi üzerine, Timor'da iktidarda olan Bağımsız Doğu Timor Devimci Cephesi de (Frente Revolucionária de Timor-Leste Independente, Fretilin) Endonezya Silahlı Kuvvetleri'ne karşı silahlı mücadele başlatmış, bu gerginlik sonraki on yıl boyunca bir düşük-yoğunluklu çatışma (low-intensity-conflict) olarak devam etmiştir.¹⁰¹ Ancak 1990'larda çatışmaların şiddeti artmış, 1991'de Endonezya güvenlik güçlerinin bir cenaze töreninde meydana gelen olayları önlemek için sivil halka ateş açması sonucu 200 kişinin hayatını kaybettiği Santa Cruz katliamı yaşanmış, siyasal şiddet olaylarının yayılmasını müteakiben 1996'da geçici devlet başkanı Bahrettin Yusuf Habibi, Doğu Timor'a şartlı otonomi önermiştir.¹⁰² Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler gözetiminde 5 Mayıs 1999 tarihinde bir referandum yapılmış, ancak katılımcıların % 78.5'inin

---

1973. Ken Conboy, **Kompassus: Inside Indonesia's Special Forces**, Jakarta, Equinox Publishing, 2003.

¹⁰⁰ Britanya'nın özel olarak Endonezya'da, genel olarak ise küresel düzeyde savaş sonrasındaki askeri müdahalelerinde uyguladığı bu politika ve strateji hakkında bkz.: John Pimlott, (Ed.), **British Military Operations 1945-1985**, London, Bison, 1984.

¹⁰¹ Modern Conflicts: Conflict Profile, East Timor - Indonesia (1975 - 1999), Political Economy Research Institute, University of Massachusetts, 2014, p. 1.

¹⁰² **Ibid.**, p. 1.

otonomiyi reddetmesi sonucunda Doğu Timor'da tekrar şiddet başgöstermiş, Endonezya destekli paramiliter gruplar geniş çaplı yağmalama, cinayet ve tecavüz eylemlerine girişmişlerdir. Şiddet eylemlerinin artması üzerine, halkın yarısını oluşturan yaklaşık 400.000 kişi evlerini terkederek IDP konumuna düşmüştür.¹⁰³ Adada asayişin bütünüyle kontrolden çıkmasının ardından, BM'nin devreye girmesiyle ülkeye Avustralya liderliğinde 8.000 askerlik bir barış gücü gönderilmiş, görece bir güvenliğin sağlanması üzerine, Doğu Timorluların yurtlarına geri dönüş süreci başlamıştır. Doğu Timor, üç yıl Birleşmiş Milletler Doğu Timor Geçici Yönetimi (United Nations Transitional Administration in East Timor, UNTAET) yönetiminde kaldıktan sonra, 20 Mayıs 2002'de bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁰⁴

Endonezya'daki ayrılıkçı çatışmaların ikincisi olan Açe sorunu, bölgedeki bağımsızlık yanlısı silahlı güçlerle devletin resmi güvenlik kuvvetleri arasında 1976 ile 2005 yılları arasında meydana gelen ayaklanmacı/isyancı hareketleri kapsar. Endonezya'nın bağımsızlık ilanının hemen ardından Sumatra adasının batısında yaşayan Açelilerin çoğu ülkedeki ayrılıkçı Darul İslam hareketine yaklaşmış, bu ayrılıkçı yaklaşım sonucu Endonezya güvenlik kuvvetlerine karşı ilk silahlı direniş eylemleri başlamıştır.¹⁰⁵ Ülkedeki ayrılıkçı siyasal şiddet, 1959'da Sukarno yönetiminin Açe'ye tanıdığı sınırlı otonomi¹⁰⁶ sayesinde yatışmış; ancak, bu görece çatışmasızlık dönemi yaklaşık onbeş yıl devam ettikten sonra 1976'da Özgür Açe Hareketi'nin (Gerakan Aceh Merdeka, GAM) kurulmasıyla yerini yeni bir başkaldırı hareketine bırakmıştır. GAM'ın yürüttüğü silahlı ayaklanma eylemleri 1980'lerde tırmanışa geçmiş, ülkedeki şiddet eylemleri sonucunda çok sayıda sivil ve güvenlik gücü mensubu hayatını kaybetmiştir. Endonezya Silahlı Kuvvetleri'nin Açe'nin büyük bölümünde kontrolü tekrar sağlaması üzerine, bölgede yaygınlaşan anarşi ve

---

¹⁰³ Democracy Program, "Observing The 1999 Public Consultation Process in East Timor, Final Report", **The Carter Center Special Report Series**, June 2000, p. 9. Referandumdan sonra meydana gelen olaylar bazı akademisyenler ve medya mecraları tarafından soykırım olarak değerlendirilmiştir. Olayla ilgili uluslararası hukuk kapsamında bir inceleme için bkz.: Ben Saul, "Was the Conflict in East Timor 'Genocide' and Why Does It Matter?", **Melbourne Journal of International Law**, Vol. 2, 2001.

¹⁰⁴ Yusuf Çınar, "Çatışma Sürecinden Devlet İnşasına: Doğu Timor", **Bilge Strateji**, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016, p. 97-98.

¹⁰⁵ Robert Shaw, "Aceh's Struggle for Independence: Considering the Role of Islam in a Separatist", **The Fletcher School Online Journal on Southwest Asia and Islamic Civilization**, Fall 2008, p. 1.

¹⁰⁶ **Ibid.**, p. 4.

terör eylemleri 1992’de yatışma eğilimine girmiş; öte yandan, bu süreçte büyük insan hakları ihlalleri de meydana gelmiştir. Devlet güçlerinin gerçekleştirdiği güvenlik hareketleri sırasında sivil halka sistematik ve yaygın bir şiddetin uygulandığı 1980 ve 1990’lı yıllarda yaklaşık 2.000 insanın cinayete kurban gittiği, 3.429 kişinin işkence mağduru olduğu, 500-1.000 arasında sivilin kaybolduğu, 625 kadının tecavüze uğradığı ve en az 12 adet toplu mezarın bulunduğu rapor edilmiştir.¹⁰⁷

Sukarno’nun baskıcı rejiminin ardından gelen Suharto yönetimi döneminde GAM yeniden güçlenmeye başlanmış; ancak, önceki dönemden farklı olarak, bu kez çatışmaların şiddetlenmesi 1999’da Endonezya hükümeti ile örgüt arasında görüşmelerin başlamasına neden olmuştur.¹⁰⁸ Buna rağmen, karşılıklı temaslar sırasında da çatışmalar devam etmiş, hükümet güçleri tarafından düzenlenen bir harekatta GAM lideri Abdullah Syafei ölü olarak ele geçirilmiş; örgüt militan gücünün yarıya yakını kaybetmiştir. Kuzey Sumatra’da 26 Aralık 2004 tarihinde meydana gelen ve 227.898 kişinin hayatını kaybetmesine neden olan Hint Okyanusu depremi ve tsunami felaketinin sonrasında, GAM tek taraflı olarak ateşkes ilan etmiş, hükümet güçleri bir süre daha hareketlere devam etmişse de, oluşan bu sürpriz faktör neticesinde Başkan Susilo Bambang Yudhoyono da barış görüşmelerinin başlamasından yana bir yaklaşımı benimsemiştir. Sonunda, taraflar Finlandiya’nın başkenti Helsinki’de 15 Ağustos 2005 tarihinde bir araya gelmiş ve Açe’ye özel otonomi, GAM’ın silahsızlandırılması, örgütün bağımsızlık iddialarından vazgeçmesi ve bölgedeki Endonezya askerlerinin geri çekilmesi konularında uzlaşmaya varmışlardır.¹⁰⁹ Hükümet, Helsinki Memorandumu’nu 2006’da çıkardığı Açe İdare Yasası ile iç hukukunun bir parçası haline getirmiş, bu anlamda verdiği taahhütlere de hukuksal bir bağlayıcılık kazandırmıştır. Bununla birlikte, silah bırakan GAM militanlarının % 75’inin işsiz olması nedeniyle topluma

---

¹⁰⁷ Kirsten E. Schulze, “The Free Aceh Movement (GAM): Anatomy of a Separatist Organization”, **Policy Studies**, No. 2, East West Center, 2004, p. 5.

¹⁰⁸ Ramses Amer, Keyuan Zou, **Conflict Management and Dispute Settlement in East Asia**, Farnham, Ashgate Publishing, 2011, p. 87.

¹⁰⁹ Memorandumun tam metni için bkz.: Helsinki Memorandum of Understanding Between the Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement, (Çevrimiçi), <http://www.acehkita.com/wp-content/uploads/2011/11/Helsinki-MoU.pdf>, 4 Aralık 2018.

kazandırılmalarında sosyal ve ekonomik güçlüklerle karşılaşmıştır ve bu sorunlar halen bütünüyle çözülebilmemiş değildir.¹¹⁰

Endonezya’da halen süregelen ve bu araştırma kapsamında birincil önem taşıyan sorun, Papua’da ve Batı Papua’da 1962’de başlayıp adadaki yerli topluluklarla devlet güçleri arasında günümüze kadar çeşitli yoğunluklarda devam eden silahlı çatışmalardır. Papua ve Batı Papua, Yeni Gine adasında, Papua Yeni Gine devleti ile komşu olan Endonezya’ya bağlı iki ayrı bölgedir (province). Hollanda’nın adadan çekilmesinin ardından, Endonezya hükümeti, adada yaşayan halka kendi kaderini tayin hakkı tanıyacağı vaadiyle, Birleşmiş Milletler gözetiminde 1963’te Batı Papua’ya askeri güç göndererek adayı yönetmeye başlamıştır.¹¹¹ Bu dönemde ayrılıkçı şiddet eylemleri başgöstermemişse de, bazı eğitimli Papualıların Endonezya ordusunun gelmesi ile birlikte adayı terketmeye başladığı bilinmektedir. Suharto yönetimi, 1969’da, Papua’yı Endonezya ile birleştirmek adına, Özgür Seçim Hareketi (Penentuan Pendapat Rakyat, PEPERA) adı ile anılan ve 1.020 kişiden oluşan ılımlı yerel nüfusun katıldığı bir seri yerel meclis toplantıları düzenlemiştir; bu toplantıların neticesinde, aynı isimle anılan bir sözde-referandum yapmıştır.¹¹² Hükümet güdümündeki PEPERA’dan doğal olarak birleşme yönünde bir karar çıkmasının ardından, bu karara tepki olarak, Seth Rumkorem ve Jacob Prai isimli bağımsızlık yanlısı liderler tarafından Özgür Papua Örgütü (Organisasi Papua Merdeka, OPM) kurulmuş, kısa sürede çeşitli silahlı gruplar bu hareketin çatısı altında toplanmış ve Endonezya ordusuna karşı eylemlere başlamışlardır. OPM’nin gerçekleştirdiği 1977-1978 Dani ayaklanması ve 1984 Jayapura ayaklanması ile yaklaşık 10.000 Papualı komşu devlet Papua Yeni Gine’ye kaçmış, Endonezya güvenlik kuvvetleri de bunun üzerine şiddet içeren ayaklanma karşıtı askeri önlemlere başvurmuştur.¹¹³

---

¹¹⁰ Refugee Review Tribunal, Australia RRT Research Response, IDN 31676, 17 May 2007, p. 1 - p. 13.

¹¹¹ Jason Macleod, Rosa Moiwend, Jasmine Pilbrow, “A Historic Choice: West Papua, Human Rights and Pacific Diplomacy”, **The Pacific Island Forum and Melanesian Spearhead Group**, 23 September 2016, p. 11.

¹¹² Bobby Anderson, “Papua’s Insecurity: State Failure in the Indonesian Periphery”, **Policy Studies**, No. 73, East-West Center, 2015, p. 10.

¹¹³ **Ibid.**, p. 11. Anderson, buradaki bilgilerin çoğunu Robin Osborne ve Ian Bell’in araştırmalarına dayandırmıştır. Osborne’un araştırması için bkz.: Robin Osborne, **Indonesia’s Secret War: The**

Bu dönemde, Suharto yönetimi Batı Papua'da da ciddi insan hakları ihlallerinde bulunmuş, bunların başında da tarıma elverişli toprakların göçe zorlanan ada yerlilerinin elinden alınması gelmiştir. Jayapura ayaklanması ve sonrasında, Papua yerlilerine ait 700.000 hektar alan, uygulamaya konulan göç programı kapsamında, devlet tarafından herhangi bir bedel ödenmeden istimlak edilmiştir.¹¹⁴ Program kapsamında, el konulan bölgelere ve mülklere Endonezyalı aileler yerleştirilmeye başlanmış, hükümetin bu yasadışı fiilleri neticesinde şiddet daha da artarak, 1980'lerin sonuna doğru düşük-yoğunluklu silahlı çatışmaya dönüşmüştür.¹¹⁵ Bu çatışmalar 1990'lı yıllar boyunca sürmüş, sonunda Suharto hükümetinin 1998'de istifa etmesiyle birlikte *Reformai* adıyla anılan 'Reform Dönemi'ne ve günümüze kadar devam eden sürece girilmiştir. Ülkede ilk demokratik seçimlerin yapıldığı 1999'da Abdurrahman Wahid devlet başkanlığına seçilmiş; ilk icraat olarak siyasi tutukluları salıvermiş, bağımsızlık yanlısı düşüncelerin ifade edilmesini serbest bırakmış ve Papua bayrağı asılma yasağını kaldırmıştır.¹¹⁶

Vahid'in dönemi çok uzun sürmemiş, 23 Temmuz 2001'de, devlet başkanı ülkede büyüyen iç siyasi çekişmeler neticesinde istifa ederek yerini Megawati Sukarnoputri'ye bırakmıştır. Aynı yıl Papua'daki şiddet olayları artarak devam etmiş, Wasior'da tarım alanı kullanım bedelleri ile ilgili çıkan çatışmaları bastırmak için polis tekrar orantısız kuvvet kullanımına baş vurmuştur. OPM'in suçlu olarak gösterildiği olaylarda 8 sivil ölmüş, yüzden fazla kişiye işkence uygulanmış, sayısı tam olarak bilinmeyen yüzlerce kişi zorla yerinden edilmiştir.¹¹⁷ Sukarnoputri'nin üç yıllık devlet başkanlığı döneminin ardından 20 Ekim 2004'te yapılan seçimleri Susilo Bambang Yudhoyono kazanmış ve 2014'te yapılacak seçimlere kadar on yıl boyunca iktidarda kalmıştır. ABD bir sonraki kısımda incelenecek olan güvenlik

---

Guerilla Struggle in Irian Jaya, Sydney, Allen and Unwin, 1985. Bell'in araştırması için bkz.: Ian Bell, Herb Feith, Ron Hatley, "The West Papuan Challenge to Indonesian Authority in Irian Jaya: Old Problems, New Possibilities.", *Asian Survey*, 26 (5), 1986. pp. 539-556.

¹¹⁴ Elizabeth Brundige, et. al., "Indonesian Human Rights Abuses in West Papua: Application of the Law of Genocide to the History of Indonesian Control", **Allard K. Lowenstein International Human Rights Clinic Research Paper**, Yale Law School, April 2004, p. 32.

¹¹⁵ Kjell Anderson, "Colonialism and Cold Genocide: The Case of West Papua", **Genocide Studies and Prevention: An International Journal**, Volume 9 Issue 2, 2015, p. 14.

¹¹⁶ Politics of Papua Project, "Assessment Report On The Conflict In The West Papua Region of Indonesia", **Assessment Report on West Papua**, University of Warwick, July 2016, p. 16.

¹¹⁷ **Ibid.**, p. 17.

yardımlarının 1999'da askıya alındıktan sonra 2005'te tekrar hayata geçirilmesi de bu döneme rastlamıştır. Endonezya Anayasası iki dönemden daha fazla görev yapmasını engellediği için Yudhoyono 2014 seçimlerine katılamamış, böylece iktidar Endonezya Demokratik Mücadele Partisi (Partai Demokrasi Indonesia Perjuangan) lideri Joko Widodo'ya geçmiştir. Bu dönem, aşağıdaki kısımda ayrıntılı olarak gösterileceği gibi, ABD güvenlik yardımlarının artışa geçerek 2016'da rekor seviyelere vardığı dönem olup, Endonezya, halen devam etmekte olan Widodo iktidarı boyunca ABD savunma satışlarının da dünyadaki en büyük alıcılarından biri haline gelmiştir.

5.2.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı

Endonezya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'den ilk güvenlik yardımı alan ülkelerden biridir. Ülkenin ABD'den sağladığı güvenlik yardımları, Ocak 1950'de polis teşkilatının 10.000 güvenlik görevlisi için ekipman talebiyle başlamıştır.¹¹⁸ Bu talep karşılandıktan sonra, Kongre tarafından Ağustos 1958'de bu kez askeri eğitim, askeri yapı inşaatı, Export-Import Bank borç desteği, hava ve iç sular taşımacılığı alanlarında destek olmak üzere, ülke için toplam 7 milyon dolarlık bir tahsisat ayrılmıştır.¹¹⁹ Soğuk Savaş boyunca devam eden güvenlik yardımı programı kapsamında, 1960'larda 2.800 Endonezya subayına ABD ordusu tarafından eğitim verilmiş, 1980'lere gelindiğinde, ülke Güneydoğu Asya'da ABD'den FMS desteği alan ülkeler arasında yılda 45 milyon dolarla üçüncü, IMET desteği alan ülkeler arasında ise yılda 3.1 milyon dolarla birinci konuma yükselmiştir.¹²⁰ Bu destek, 1980'lerin sonunda ve 1990'larda FMS ve DCS kanalıyla temin edilen 16 adet A-4 Skyhawk, 12 adet F-16 Fighting Falcon, 13 adet Harpoon gemiden fırlatılan füze sistemi ve 60 adet havadan-havaya AIM-9 Sidewinder füzesi ile devam etmiş, bu silah ve mühimmatın yedek parça ve bakım harcamaları hibe olarak

---

¹¹⁸ Paul F. Gardner, **Shared Hopes, Separate Fears: Fifty Years of U.S.-Indonesia Relations**, Boulder, Westview Press, 1997, p. 99.

¹¹⁹ Evan A. Laksmana, "Stirrings from Beyond the Borders? American Military Assistance and Defense Reform in Indonesia", **Southeast Asia Observatory Study**, Asia Centre, July 2011, p. 9.

¹²⁰ Eduardo Lahica, **Examining the Role of Foreign Assistance in Security Sector Reforms: The Indonesian Case**, Working Paper No. 47, Singapore Institute of Defence and Strategic Studies, 2003, p. 3.

sağlanmışır.¹²¹ IMET yardımları, 1992 yılında Dili kentindeki bağımsızlık yanlısı 250 Doğu Timorlunun öldürülmesiyle kesilmiş¹²², askeri satışlar ise 1999'a kadar sürmüş, o yıl Clinton Yönetimi tarafından bütünüyle askıya alınmıştır.¹²³

Endonezya Ulusal Silahlı Kuvvetleri'ne (Tentara Nasional Indonesia, TNI) uygulanan ABD güvenlik yardımı ambargosu altı yıl boyunca devam etmiştir. Bush Yönetimi, halefinin aldığı karara bağlı kalmış, bu doğrultuda 2005 yılına kadar bu ülkeye herhangi bir silah satışı veya askeri eğitim-donatım desteği verilmemiştir. Ancak, 11 Eylül sonrası oluşan tehdit algısı sonucu uygulamaya konulan terörle-küresel-savaş stratejisi kapsamında, yeni ittifak ilişkileri kurma veya eskilerini devam ettirme zorunluluğu ortaya çıkmış; Bush hükümeti, Endonezya'yı yeniden güvenilebilecek bir müttefik olarak görmeye başlamış; bu çerçevede, savunma işbirliği ilişkilerini tekrar yürürlüğe sokma hazırlıklarına girişmiştir. Başkan Bush, 19 Eylül 2001 tarihinde Endonezya devlet başkanı Megawati Sukarnoputri ile birlikte yaptığı açıklamada, bu ülkeye polis eğitimi için 10 milyon dolarlık bir ödenek ayıracıklarını taahhüt etmiş, ayrıca EIMET kapsamında Endonezyalı sivillere savunmayla ilgili konularda eğitilmeleri için 400.000 dolar tutarında bir yardım yapılacağı sözünü vermiştir.¹²⁴ Bu meblağlar, dünya çapında yürütülen güvenlik yardımı programlarının genel mali çerçevesine göre oldukça küçük miktarları ifade etmektedir. Bununla birlikte, Endonezya'ya 2005'ten sonra yapılacak güvenlik yardımı programının öncülü ve habercisi niteliğinde olması nedeniyle önem arz ettiği muhakkaktır. Gerçekten, Bush Yönetimi, 12 Ekim 2002'de Bali'de meydana gelen El Kaide terör saldırısının da etkisiyle, sonradan iki ülke arasındaki askeri ilişkileri canlandırma isteğinde ciddi olduğunu belirten mesajlar vermeye başlamıştır. Bu mesajlardan en önemlisi, Doğu Asya ve Pasifikten Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Matthew P. Daley'nin Mart 2003'te Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'ne verdiği demeçtir. Daley, Komite oturumunda yaptığı

---

¹²¹ Laksmna, **op. cit.**, p. 10.

¹²² U.S. Policy toward East Timor, May 2000, (Çevrimiçi), <http://etan.org/timor/uspolicy.htm>, 5 Aralık 2018.

¹²³ Backgrounder for East Timor's May 20 Independence Day, April 2002 (Çevrimiçi), <http://etan.org/news/2002a/05back.htm>, 5 Aralık 2018.

¹²⁴ Joint Statement Between the United States of America and the Republic of Indonesia, September 19, 2001, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/WCPD-2001-09-24/pdf/WCPD-2001-09-24-Pg1340.pdf>, 5 Aralık 2018.

açıklamada, “Endonezya’daki tolerans ve demokrasi örneğini diğer Müslüman ülkeler için bir model olarak görüyoruz.” demek suretiyle, güvenlik yardımlarının yeniden başlayacağını ilk işareti vermiştir.¹²⁵ Güvenlik yardımının tekrar yürürlüğe girmesi ile ilgili uzun tartışmaların sonunda, Kongre, 109-102 sayılı Kamu Yasası ile Savunma Bakanlığı’na ulusal güvenlikle ilgili konularda güvenlik yardımı ambargolarını kaldırma yetkisi tanımış,¹²⁶ böylece, Endonezya’ya sağlanan yardım programlarının tekrar başlatılmasına karar verilmiştir. Bu karar, 11 Eylül sonrası dönemde ABD-Endonezya güvenlik işbirliğinin birinci dönüm noktası olarak yorumlanabilir. Karar doğrultusunda, ilk aşamada, Ocak 2005’te ölümcül olmayan teçhizatı kapsayan ticari satışlar hayata geçirilmiş, aynı mali yıl içinde DCS kanalıyla 51.6 milyon dolar tutarında yardım gerçekleştirilmiştir. Ertesi yıl FMF programıyla 990 bin dolarlık yardım yapılmış, bunu 2006, 2007 ve 2008’de sırasıyla 15 milyon dolar, 22.3 milyon dolar ve 38 milyon dolar tutarındaki FMS programları izlemiştir.¹²⁷

11 Eylül sonrası dönemde ABD-Endonezya güvenlik işbirliğinin ikinci dönüm noktası, 2010 yılında Endonezya Özel Kuvvetler Komutanlığı’na (Komando Pasukan Khusus, Kopassus) yönelik yaptırımların kaldırılmasıdır. TNI çatısı altında, ayaklanma bastırma, terörle mücadele, gayrinizami savaş ve istihbarat

---

¹²⁵ Anthony L. Smith, “Indonesia and the United States 2004–2005: New President, New Needs, Same Old Relations”, **Special Assessment Series**, Asia-Pacific Center for Security Studies, February 2005, p. 6.

¹²⁶ Savunma Bakanı’na Endonezya’ya uygulanan ambargoyu kaldırma yetkisi veren 14 Kasım 2005 tarihli yasadaki Md. 599F(3)(b)’ye göre, Savunma Bakanı’nın ulusal güvenlik açısından gerekli görmesi ve bunu Tahsisatlar Komitesi’ne rapor etmesi halinde, insan hakları ihlali yapılan bir ülkeye yardım yasağı kaldırılabilir. Dönemin Savunma Bakanı Condoleezza Rice, bu yetkiye dayanarak Endonezya’ya uygulanan yaptırımları yasa çıktıktan sadece bir hafta sonra kaldırmıştır. Kongre üyelerinin çoğu ise, bu sürenin 6-9 aylık bir periyot içinde gerçekleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Senatör Patrick Leahy de kararı ağır bir dille eleştirerek, “İnsanlık suçları hakkındaki bir kanunu ulusal güvenlik gerekçesiyle uygulamamak, usulü gülünç duruma düşürmekte ve [Endonezya’ya] korkunç bir mesaj vermektedir.” şeklinde yorumlamıştır. Konuyla ilgili haber için bkz.: Glenn Kessler, “Military Ties to Indonesia Resume Too Soon for Some”, **The Washington Post**, 22 November 2005, (Çevrimiçi), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/22/AR2005112201751.html>, 5 Aralık 2018. Public Law 109-102 için bkz.: Foreign Operations, Export Financing, and Related Programs Appropriations Act, 2006, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ102/pdf/PLAW-109publ102.pdf>, 5 Aralık 2018.

¹²⁷ Güvenlik yardımı yasağı kaldırıldıktan sonra, 2005-2009 arasındaki dönemde, Endonezya, FMF ve FMS programları ile temin ettiği savunma gereçleri dışında, 115 milyon dolarlık DCS, 2 milyon dolarlık CTFP ve 4.7 milyon dolarlık IMET yardımı almıştır. Yardımların küsuratı ve ayrıntılı dökümleri için bkz.: Guide to U.S. Security Assistance to Indonesia and East Timor, (Çevrimiçi), <http://etan.org/etanpdf/2008/secguide0408.pdf>, 5 Aralık 2018.

faaliyetlerinden sorumlu bölüm olarak 1952’de kurulan Kopassus, ülke tarihine insan hakları ihlalleri ile geçmiş askeri bir birliktir. Doğu Timor, Açe, Papua ve Jakarta’da 1970’lerde karıştığı eylemlerle gündeme gelen birlik, sonraki onyıllarda da kötü ününü korumuş, 1998’de öğrenci aktivistlerin kaçırılıp işkenceye maruz bırakılması ve 2001’de Papualı ayrılıkçı lider Theys Eluay’ın öldürülmesi gibi yasadışı fiillere karışmıştır.¹²⁸ Kopassus’un sivillere yönelik şiddet uygulaması nedeniyle ABD güvenlik yardımını 1999’da Leahy Yasası kapsamında askıya almış; ancak, yukarıda açıklanan 11 Eylül sonrası oluşan uluslararası güvenlik koşullarının da etkisiyle, yardımın yasaklanmasından onbir yıl sonra, 22 Temmuz 2010’da, programı tekrar yürürlüğe sokmuştur. Dönemin Savunma Bakanı Robert Gates tarafından Jakarta’ya düzenlenen resmi bir gezi sırasında yapılan açıklamada, ABD’nin Endonezya ile aşamalı ve sınırlı bir güvenlik işbirliği programı başlatacağı resmi olarak açıklanmıştır.¹²⁹

Aynı yıl imzalanan ABD-Endonezya Kapsamlı Ortaklık Antlaşması (U.S.-Indonesia Comprehensive Partnership Agreement) çerçevesinde, üç ayrı kategorideki 54 ayrı maddeyi içeren yardımlar konusunda mutabakata varılmış olup, bu kategoriler, politik ve güvenlik işbirliği (12 madde); ekonomik ve kalkınma işbirliği (27 madde); sosyokültürel, eğitim, bilim-teknoloji ve diğer alanlar (15 madde) olarak belirlenmiştir. Antlaşma ile, EDA programıyla Endonezya Hava Kuvvetleri’ne 24 adet F-16 savaş uçağı verilmesine karar verilmiş olup, antlaşmaya göre Endonezya bu uçakların sadece bakımları için ödeme yapacaktır.¹³⁰ Antlaşma ile oluşturulan çalışma grubunun 2012’de yaptığı toplantı uyarınca, Endonezya’ya FMS sistemi kullanılarak silah ve mühimmat tedarik edilmesi de gündeme alınmıştır. Bu doğrultuda, ülkeye havadan-yere Maverick füzeleri, Apache helikopterleri ve bunlarla ilgili diğer gerekli ekipmanın tedarikine karar verilmiştir. Antlaşmanın,

---

¹²⁸ “What Did I Do Wrong?” Papuans in Merauke Face Abuses by Indonesian Special Forces, **Human Rights Watch Report**, 2009, p. 4-5.

¹²⁹ Robert Gates, “Statement by Secretary Gates at Presidential Palace in Jakarta, Indonesia,” July 22, 2010, (Çevrimiçi), <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4662>, 5 Aralık 2018.

¹³⁰ Murray Hiebert, Ted Osius, Gregory B. Poling, “A U.S.-Indonesia Partnership for 2020”, **A Report of the CSIS Sumitro Chair for Southeast Asia Studies**, September 2013. Antlaşmanın resmi kaynağı için bkz.: Fact Sheet United States-Indonesia Comprehensive Partnership, (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/18/fact-sheet-united-states-indonesia-comprehensive-partnership>, 6 Aralık 2018.

Endonezya'ya uygulanan askeri yardım yasağının kaldırıldığı 2005 yılından sonra uygulamaya koyulan güvenlik yardımlarında büyük artışa neden olduğu kesindir. Böylece, 2010, 2011 ve 2012 yıllarında uygulanan FMS programlarının tutarları, sırasıyla 48.1 milyon, 38.5 milyon ve 704.5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.¹³¹ FMS programının aksine, FMF programlarında 2008 sonrasında görece bir azalma ve dalgalı bir seyir olduğu görülmektedir. Bu programlar, 2010 ve 2011'de iki ülke arasında varılan antlaşmanın da etkisiyle, yıllık 20 milyon dolar seviyesinde kalmış, 2012'den itibaren ise inişe geçerek 2017 yılına kadar 10 - 15 milyon dolar sınırlarında gerçekleşmiştir.¹³² IMET programlarında ise periyodik düşüşler görülse de, genelde bir artış yöneliminin gerçekleştiği görülmektedir. Bu programlar kapsamındaki askeri eğitim desteği 2008 yılında yılda sadece 1 milyon dolar seviyesindeyken, 2010-2012 arasında iki katı bir artışla 2 milyon dolara yaklaşmış, 2015'de ise 2.5 milyon dolara yükselmiştir. Sonraki iki yıl boyunca görece bir düşüş kaydetmişse de bu düşüş cüzi miktarda olmuş, 2016-2017 yıllarında program tutarı 2.5 milyon dolar seviyesinde stabil kalmıştır.¹³³

Güvenlik yardımının Tablo-1'deki genel seyrine bakıldığında ise, yardımların tekrar başladığı 2005 sonrasında 2010'ya kadar süren dikkat çekici bir artış meydana geldiği görülmektedir. Askeri eğitim ve donatım desteğinin 8.1 milyon dolarla en düşük seviyede olduğu 2006 yılı ile 29.8 milyon dolara çıktığı 2010 yılı arasındaki artış % 267.90 gibi olağanüstü bir orana tekabül etmektedir. Aynı derecede keskin bir düşüş, 2010-2014 döneminde yaşanmışsa da, 2014'ten sonra askeri yardımlar tekrar artışa geçerek 2016'ya kadar yükselmeye devam etmiştir. Güvenlik yardımların 2013'teki tutarı aynı yıl ABD'nin APEC toplantısına ev sahipliği yapan Endonezya'ya desteğini açıklamasının da etkisiyle, 17 milyon doları bulmuş, 2016'da ise tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 37 milyon dolara erişmiştir.¹³⁴

¹³¹ U.S. Department of Defense, Security Cooperation Agency, Historical Facts Book as of September 2012, (Çevrimiçi) <http://www.dsca.mil/programs/biz-ops/factsbook/Historical%20Facts%20Book%20-%2030%20Sep%202012.pdf>, 6 Aralık 2018.

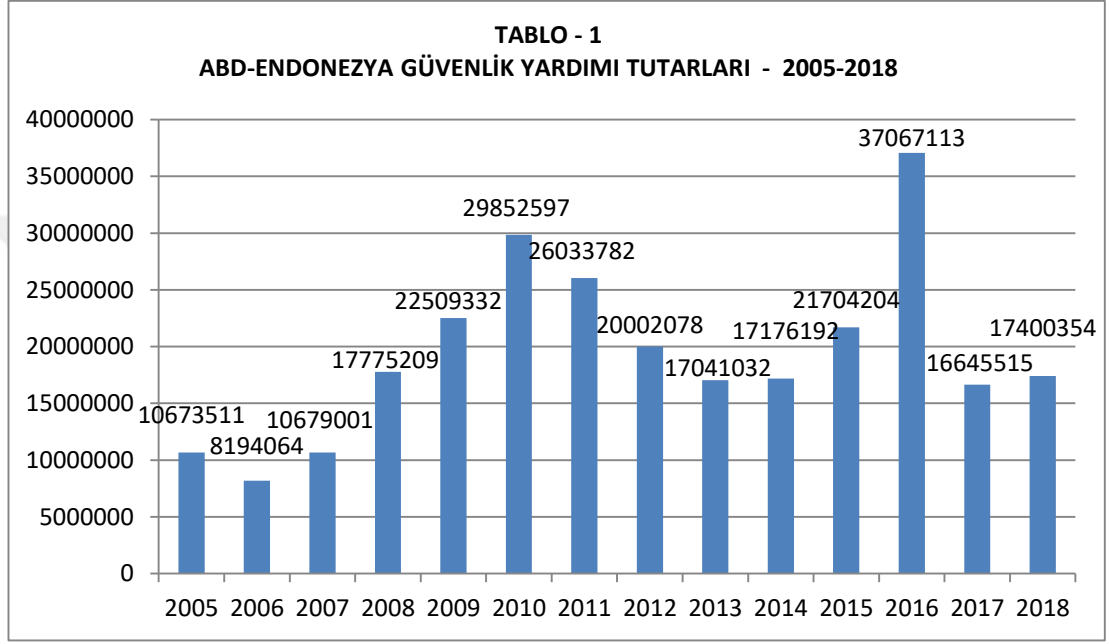
¹³² Enhancing the U.S.-Indonesia Strategic Partnership, CSIS Briefs, July 9, 2018, (Çevrimiçi), <https://www.csis.org/analysis/enhancing-us-indonesia-strategic-partnership>, 6 Aralık 2018.

¹³³ Enhancing the U.S.-Indonesia Strategic Partnership.

¹³⁴ ABD, 2013'te, aşağıda değinilecek olan 'yeniden dengeleme' (rebalancing) stratejisini güncelleyerek, 2020'de donanmasının % 60'ını bölgede konuşlandıracağını açıklamıştır. Washington'ın bölgeye olan askeri ve ekonomik ilgisinin güvenlik yardımlarını artırıcı bir etken

Bu dönemdeki artış % 117.64 oranında gerçekleşmiştir ki, Tablo-1 bir bütün olarak incelendiğinde, bu oran, 2006-2010 döneminde yaşanan artıştan sonra ikinci en büyük artış anlamına gelmektedir. Araştırmada incelenen dönemdeki toplam yardım tutarı 272 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, 2019
(Çevrimiçi), <https://explorer.usaid.gov/aid-trends.html>, 15 Ekim 2019

Yasama, yukarıda açıklanan güvenlik yardımı programları için oldukça kesin bir hak ihlali şartı getirmiştir. Endonezya'ya yapılacak yardımlar, 2008 Mali Yılı Birleşik Tahsisatlar Yasası (Consolidated Appropriations Act for FY2008) kapsamındaki bir madde ile insan hakları koşullarına tâbi kılınmıştır.¹³⁵ Söz konusu yasadaki Md. 679(a)(i)'e göre, Savunma Bakanı, Tahsisatlar Komitesi'ne, Endonezya hükümetinin Doğu Timor ve ülkenin diğer bölgelerinde insan hakları ihlallerine karışıklarına dair güvenilir kanıtlar olan ordu mensupları hakkında soruşturma açmaması ve cezai müeyyide uygulamaması halinde, yardımın belli bir

oluşturduğu varsayılabilir. ABD donanmasının bölgede konuşlanma stratejisiyle ilgili haber için bkz.: Franz-Stefan Gady, "US Navy Secretary: We Will Have Over 300 Ships by 2020", March 12, 2015, The Diplomat, (Çevrimiçi), <https://thediplomat.com/2015/03/us-navy-secretary-we-will-have-over-300-ships-by-2020/>, 6 Aralık 2018.

¹³⁵Thomas Lum, "U.S. Foreign Aid to East and South Asia: Selected Recipients", **Congressional Research Service Report**, October 8, 2008, p. 4.

bölümünü askıya alma yetkisi tanımıştır.¹³⁶ Aslında bu yasa, ülkeye yapılacak güvenlik yardımlarına insan hakları şartı getiren ilk düzenleme değildir. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden üç sene önce çıkarılan 14 Kasım 2005 tarihli 109-102 sayılı Kamu Yasası da askeri yardım programlarına benzer bir kısıtlayıcı koşul getirmiştir. Yasadaki Bölüm 599F(a)(1)'de, Endonezya'ya yapılacak güvenlik yardımlarının ancak Savunma Bakanı'nın Kongre'nin ilgili komitelerine Endonezya hükümetinin insan hakları ihlalinde bulunan ordu mensupları hakkında yasal işlem yaptığını belirtmesi halinde devam edeceğini belirtilmiştir.¹³⁷ Bu yasalar dikkate alındığında, Kongre'nin Endonezya'ya yapılacak güvenlik yardımı için güçlü bir insan hakları normu oluşturduğu sonucuna varılabilir. Ancak, talihsizlik şurasıdır ki, bu norm, yukarıda açıklandığı üzere, istisnai bir şarta bağlanmış; ulusal güvenlik kaygısı insan hakları hukukunun önüne geçmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Endonezya'ya uygulanan güvenlik yardımı programının henüz başlangıç aşamasında insan hakları ihlalleri konusunda hukuken de kusurlu hazırlandığını varsaymak yanlış olmayacaktır.

5.2.3. Genel Değerlendirme

ABD, Endonezya'ya yaptığı güvenlik yardımlarını esasen daha geniş anlamda, Doğu Asya-Pasifik bölge politikası çerçevesinde planlamakta ve yürütmektedir. Bu politikanın en önemli unsurları ise, deniz ticaret yollarının serbestliği, piyasa ekonomisinin teşviki, nitelikli yönetim ve bölge ülkelerini dış baskılardan korumaktır. Bu politik amaçlar doğrultusunda kullandığı stratejilerden en önemlileri, bölge ülkelerinde deniz trafiğini denetlemek için kurduğu radar ağından oluşan Deniz Alanı Farkındalığı (Maritime Domain Awareness) isimli girişim; doğal afetlere karşı insani yardım; Bangladeş, Hindistan, Endonezya, Fiji ve Nepal'de barış koruma hareketlerine katılım ve uluslararası suçla mücadele faaliyetleridir.¹³⁸ Karar

¹³⁶ Public Law 110-161, Consolidated Appropriations Act for FY2008, Section 679(a)(i), December 26, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-110publ161/pdf/PLAW-110publ161.pdf>, 6 Aralık 2018.

¹³⁷ Foreign Operations, Export Financing, and Related Programs Appropriations Act, **op.cit.**, p.2245.

¹³⁸ U.S. Security Cooperation in the Indo-Pacific Region, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs, Fact Sheet, Office of the Spokesperson, Washington, D.C., August 4, 2018, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/08/284927.htm>, 6 Aralık 2018.

alıcıların ve güvenlik bürokrasisi yetkililerinin açıklamalarına bakıldığında, yukarıda muğlak bir ifadeyle sözü edilen bölgeye yönelik ‘dış baskı’ kaynağının ise Çin olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıklamalarda, Çin’in özellikle Güney Çin Denizi’ndeki askeri gücü ile *de facto* bir egemenlik tesis etmeye çalıştığı öne sürülerek, Doğu Asya-Pasifik coğrafyasında bir dengeleme yaratabilmek için, Endonezya’nın da aralarında olduğu bölge ülkelerinin ABD ile işbirliği yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır.¹³⁹ ABD’nin Asya-Pasifik bölgesiyle ilgili bu tehdit algısı aslında daha Barack Obama döneminde şekillenmiş, Yönetim, yeniden dengeleme stratejisi çerçevesinde bölgeye politik, askeri ve ekonomik açılardan öncelik vereceğini açıklamıştır. Bu nedenle, Endonezya’ya sağlanan güvenlik yardımını bu geniş stratejik çerçevenin bir bileşeni olarak değerlendirmek, ABD’nin bugün izlediği ve önümüzdeki dönemde izlemeye devam edeceği bölge politikasını ve yeni güç projeksiyonunu doğru anlamak açısından önemlidir.¹⁴⁰

ABD-Endonezya güvenlik işbirliği, Kolombiya Planı’nda olduğu gibi belirli bir amaca odaklı, sınırlı bir konsept üzerine inşa edilmemiştir. Silah, mühimmat ve diğer savunma gereci satışları ile hibe usulü bedelsiz yapılan yardımlar ve askeri eğitim desteği programları, daha çok ABD’nin Doğu Asya-Pasifik bölgesindeki politik çıkarlarının gerektirdiği bölgesel bir strateji kapsamında yürütülmüştür. Özellikle 11 Eylül sonrasında planlanıp yürürlüğe koyulan güvenlik yardımlarının ön

¹³⁹ Harry Harris, Commander, U.S. Pacific Command, The United States-Indonesia Bilateral Security Partnership, Jakarta, August 7, 2017, (Çevrimiçi), <http://www.pacom.mil/Media/Speeches-Testimony/Article/1272444/the-united-states-indonesia-bilateral-security-partnership/>, 6 Aralık 2018.

¹⁴⁰ Özgün dilde ‘rebalancing’ olarak bilinen yeniden dengeleme stratejisinin kavramsal çerçevesi, 2011’de *Foreign Policy*’de Hillary Clinton imzasıyla yayınlanan “America’s Pacific Century” başlıklı makalede ortaya koyulmuştur. Söz konusu makalede, Asya bölgesinde yeni güvenlik işbirliklerinin kurulacağı, Güneydoğu Asya’da Amerikan askeri varlığının artırılacağı ve bölgede insan hakları ve demokrasinin teşvik edileceği belirtilmiştir. Aslında çok da yeni ve özgün olmayan bu hedefler, bazı yorumcular tarafından Ortadoğu ve Atlantik’in ABD’nin gözünde eski önemlerini yitirecekleri şeklinde değerlendirilmişse de, özellikle 2011’de başlayan Suriye İç Savaşı ve IŞİD tehdidi ile bu yorumların doğru olmadığı; yeniden dengelemenin eski güvenlik taahhütlerinden vazgeçmek anlamına gelmeyeceği; kavramı, bu önceliklere yeni bir öncelik alanının ekleneceği şeklinde anlamının daha doğru olacağı görülmüştür. Yeniden dengeleme hakkında literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak bu araştırmanın kısıtı gereği, kavram burada daha ileri düzeyde analiz edilmemiştir. Clinton’un makalesi için bkz.: Hillary Clinton, “America’s Pacific Century”, **Foreign Policy**, October 11, 2011, (Çevrimiçi), <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 6 Aralık 2018. Yeniden dengeleme stratejisi ile ilgili bir inceleme için bkz.: Seth Cropsey, “The Rebalance to Asia: What Are Its Security Aims and What Is Required of U.S. Policy?”, **Hudson Institute Briefing Paper**, June 2014.

planda terörle mücadele, daha geniş bir perspektifte ise ekonomi ile ilgili olduğu söylenebilir. Terörle mücadele bağlamında ABD'nin asli amacı, bölgedeki radikal Selefi cihatçı ideolojiyi baskılamak, bu ideolojiye dayalı Cemaat-i İslami, El Kaide ve bunlara bağlı terör yapılanmalarının bölgedeki örgütlenmelerini ve eylemlerini önleyebilmektir. ABD, bu amaçlarına erişebilmek için, 11 Eylül sonrasında Endonezya hükümetleri ile karşılıklı işbirliği sözleşmeleri çerçevesinde bu ülkeye yönelik kapsamlı güvenlik taahhütlerine girmiş, bölgedeki politik, ekonomik ve stratejik çıkarlarını bu taahhütler kapsamında güvenceye almaya çalışmıştır. Başkan Barack Obama'nın Endonezya Devlet Başkanı Susilo Bambang Yudhoyono ile birlikte 9 Kasım 2010'da imzaladığı Kapsamlı Ortaklık Hakkında Müşterek Bildiri'nin (Joint Declaration on the Comprehensive Partnership) ardından Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada, Endonezya'da kaydedilen demokratik dönüşüm sürecindeki başarıya dikkat çekilmiş, işbirliğinin bölgesel ve küresel tehlikeler açısından kritik önem taşıdığı belirtilmiştir. Bildiride, iki ülkenin, güvenliğinin yanı sıra, eğitim, çevre, bilim ve teknoloji, ticaret ve yatırım, demokrasi, insan hakları, sağlık, enerji, gıda ve girişimcilik alanlarında işbirliği yapacağı yönünde aldığı ortak karar açıklanmış; bildiride alınan kararların sonuçlarını takip etmek için Ortak Komisyon Toplantıları ve Harekat Planı müesseselerinin hayata geçirileceği duyurulmuştur.¹⁴¹

Güvenlik yardımlarının yapıldığı süre içinde, hatta bu süreç başlamadan önce, ordunun iç politikaya olan ilgisi de azalmıştır. TNI tarafından 2001'de *21. Yüzyılda TNI'nin Rolü* başlıklı bir kitapçık yayınlanmış, bu kitapçıkta silahlı kuvvetlerin ülke siyasetinde oynadığı sosyo-politik rolün sona erdiği, bundan böyle, ordunun ortak muharebe doktrini geliştirmek, organizasyonel etkinliğini artırmak ve iç güvenlik sorumluluğunu ulusal polis teşkilatına (Kepolisian Negara Republik Indonesia) devretmek suretiyle milli güvenliğe odaklanacağı açıklanmıştır.¹⁴² Belge, henüz

---

¹⁴¹ Joint Declaration on the Comprehensive Partnership between the United States of America and the Republic of Indonesia, Office of the Press Secretary, The White House, Washington, D.C., November 09, 2010, (Çevrimiçi), https://www.usindo.org/wp-content/uploads/2012/12/Joint_Declaration_Comprehensive_Partnership.pdf, 12 Aralık 2018.

¹⁴² Leonard C. Sebastian, Lis Gindarsah, "Assessing 12-year Military Reform in Indonesia: Major Strategic Gaps for the Next Stage of Reform", S. Rajaratnam School of International Studies Working Paper, No. 227, 6 April 2011, p. 7. Burada sözü edilen kitapçık, TNI tarafından yayınlanan bir doktrin belgesi olup, özgün ismi '*TNI abad XXI : Redefinisi, Reposisi, dan Reaktualisasi Peran TNI Dalam*

2001’de, ABD güvenlik yardımı programı başlamadan önce, Endonezya’da ordunun siyasete müdahale etmeme niyetini ortaya koymuş olması açısından önemlidir. Bu araştırmanın tarihsel kapsamına giren 11 Eylül sonrası dönemde oluşturulan yeni doktrin doğrultusunda, Endonezya, ayrıca TNI üzerinde demokratik sivil kontrolün kurumsallaştırılmasına ve ordunun profesyonelleşmesine yönelik 2002 ve 2004 yılında iki ayrı yasa da çıkarmıştır.¹⁴³ Sözkonusu doktrinle ifade edilen ve bu doğrultuda çıkarılmış yasalarla düzenlenen liberal bir güvenlik anlayışının, ABD’nin 2005 yılında yardım programlarını yeniden başlatma ve 2010’da Kopassus üzerindeki amborgoyu kaldırma kararında etkili olduğu muhakkaktır.

Ancak, bu yeni güvenlik anlayışının ABD güvenlik yardımının temel amaçlarından olan terörle mücadeleye ne kadar hizmet ettiği, ülkedeki radikal Selefi cihatçı örgütlenmeyi ve eylemleri önlemede ne derecede başarılı olduğu tartışmalıdır. Ülkede etkin olan Cemaat-i İslami terör örgütü, güvenlik yardımı programları 2005’te yeniden başladıktan sonra saldırılarına devam etmiştir. Örgütün 2 Ekim 2005’te Bali’de düzenlediği bombalı saldırıda 23 kişi hayatını kaybetmiş; 17 Temmuz 2009’da JW Marriott ve Ritz-Carlton otellerine yönelik gerçekleştirdiği eylemde ise 9 kişi ölmüştür.¹⁴⁴ Cirebon ve Solo kentlerinde 2011’de meydana gelen saldırılarda ise 2 kişi ölmüş, 40 kişi yaralanmış¹⁴⁵; 14 Ocak 2016’da Central Jakarta’da IŞİD tarafından düzenlenen bombalı ve silahlı saldırılarda da 5 kişi ölmüş, 24 kişi yaralanmıştır.¹⁴⁶ Anşarut Dayullah Cemaati’nin 13 Mayıs 2018’de Surabaya’da üç kilise, bir apartman kompleksi ve bir polis merkezine karşı gerçekleştirdiği eş zamanlı bombalı intihar saldırılarında, 15’i sivil 13’ü saldırgan

---

Kehidupan Bangsa’dır. Kitapçığın İngilizce baskısı bulunmadığı için özgün dildeki baskısı da birincil kaynak olarak kullanılamamıştır.

¹⁴³ *Ibid.*, p. 8.

¹⁴⁴ Timeline: Attacks and plots blamed on Jemaah Islamiah in Asia, **Reuters**, September 17, 2009 (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-indonesia-militants-timeline-sb/timeline-attacks-and-plots-blamed-on-jemaah-islamiah-in-asia-idUSTRE58G29X20090917>, 13 Aralık 2018.

¹⁴⁵ “Two Killed, 22 Injured in Indonesia Church Bombing”, **Freedom House**, September 25, 2011, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/article/two-killed-22-injured-indonesia-church-bombing>, 13 Aralık 2018. “Bom guncang gereja di Solo”, **BBC**, 25 September 2011 (Çevrimiçi), https://www.bbc.com/indonesia/multimedia/2011/09/110925_foto_bom_solo.shtml, 13 Aralık 2018.

¹⁴⁶ “At least 7 dead as Jakarta rocked by multiple explosions, gunfire in ISIS-related attacks”, **RT**, 14 January, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.rt.com/news/328828-indonesia-jakarta-terror-attack-cafe/>, 13 Aralık 2018.

olmak üzere toplam 28 kişi ölmüş, 57 kişi yaralanmıştır.¹⁴⁷ Özellikle bu son eylemde, saldırganlardan beşinin aynı ailenin fertleri olması, Selefi cihatçı anlayışın toplumsal biyat ve aidiyet hissi bağlamında halk arasında güçlü bir karşılığı olduğunu göstermesi açısından ilgi çekicidir. Güvenlik yardımlarının başlamasından sonraki ilk dört sene içinde - 2009 hariç - ülkede meydana gelen terör saldırısı sayısı yılda 10'un altında kalmıştır. Ancak, bu sayı 2010-2013 arasında artarak 30'a kadar yükselmiş, 2013-2016 arası dönemde ise tekrar azalarak 10'a düşmüştür.¹⁴⁸ Terörün bu seyir tablosuna bakıldığında, TNI ve diğer güvenlik güçlerine eğitim ve donatım programları uygulandığı dönemde ülkedeki cihatçı terör oluşumlarının ve eylemlerinin bütünüyle sona ermediği, ancak göreceli olarak düşüşe geçtiği görülmektedir.

İki ülke arasında güvenlik yardımlarını da kapsayan işbirliğinin arka plandaki amacı ise büyük ölçüde ekonomiyle ilgilidir. Uygulanan askeri eğitim ve donatım faaliyetlerinin asli hedefi, ülkenin küresel sermaye dolaşımındaki konumunu güçlendirmek/korumak ve Endonezya'nın doğal kaynakları üzerinde, doğrudan dış yatırım ve şirket ortaklığı mekanizmaları sayesinde, süregelen kontrolün devamlılığını güvence altına almaktır. Gerçekten, Kapsamlı Ortaklık Anlaşması'nın hayata geçirilmesini müteakiben, güvenlik alanındaki işbirliği projelerinin süregeldiği yıllarda, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler canlanmış, ticaret hacminde belirgin bir artış kaydedilmiştir. ABD'nin Endonezya'daki dış doğrudan yatırım miktarı 2016'da 14.6 milyar dolar seviyesine ulaşmış, ikili ticaret hacmi 2017'de 27 milyar dolar olmuştur.¹⁴⁹ Ancak, bunlardan daha önemlisi, Papua'da bulunan ve dünyanın en büyük altın ve ikinci en büyük bakır rezervlerinin bulunduğu Grasberg madenleridir. Yılda 30.100 ton altın ve 482.000 ton bakırın çıkarıldığı madenlerin işletme hakkının % 51.2'si 2018'de yapılan hisse devri ile Endonezya hükümetine geçmiş olsa da, kalan hisselerin % 48.8'i halen Amerikan Freeport

---

¹⁴⁷ "Surabaya attacks: Family of five bomb Indonesia police headquarters", **BBC**, 14 May 2018, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-asia-44105279>, 13 Aralık 2018.

¹⁴⁸ Evan Laksmana, CSIS Jakarta, Global Terrorism Database, START Consortium, University of Maryland, 2016.

¹⁴⁹ U.S. Relations with Indonesia, Bureau of East Asian and Pacific Affairs, **Fact Sheet**, August 14, 2018, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2748.htm>, 12 Aralık 2018.

McMoRan şirketine aittir.¹⁵⁰ Freeport, Grasberg'deki altın ve bakır madenlerinden elde ettiği gelirin sürekliliğini korumak için ordu ve polis teşkilatı içinde 1998-2004 yılları arasında yaklaşık 20 milyon dolar tutarında rüşvet dağıtmış, dağıtılan rüşvetler bazı durumlarda kişi başına 150.000 dolara kadar varmıştır.¹⁵¹ Açe de, sahip olduğu doğal gaz rezervleri nedeniyle 1960'ların sonundan itibaren Amerikan enerji şirketlerinin ilgi alanına girmiş, bölgedeki gazın çıkarılması ve dünyaya pazarlanması 1971'de hükümetle varılan antlaşma gereği Mobil tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Şirket 1999'da Exxon'la birleştikten sonraki dönemde, bölgedeki enerji kaynaklarını korumak için Endonezya güvenlik görevlilerine yasadışı şekilde para ödemeye başlamıştır. Bu görevlilerin, rezervlerin bulunduğu bölgelerde yaşayan köy sakinlerine işkenceye varan insanlık dışı muameleleri ortaya çıkınca da, şirket ülkedeki ticari faaliyetlerini durdurma kararı almıştır.¹⁵² Uluslararası İşçi Hakları Fonu (International Labor Rights Fund) olayı ABD yargı makamlarına taşıyarak şirket aleyhinde dava açmış olup, bu araştırmanın yazım safhasında yargı süreci devam etmektedir.¹⁵³

Adadaki doğal kaynakların değeri ve bu rezervleri korumak için Freeport ve Exxon-Mobil şirketlerinin karıştığı yasadışı faaliyetler dikkate alındığında, ABD'nin Endonezya'ya sağladığı güvenlik yardımlarının ardında, bütünüyle olmasa da bir ölçüde, ülkenin doğal kaynaklarının denetimine ilişkin ekonomik çıkarların yattığı varsayılabilir. Ekonomiyle ilişkilendirilebilecek bir diğer faktör, Endonezya'nın jeostratejik konumu nedeniyle ABD için hayati derecede önemli olmasıdır. Dünyada deniz yoluyla taşınan petrolün % 25'i Endonezya ile Malezya arasında kalan ve yılda

---

¹⁵⁰ Rio and Freeport sell 51% stake in Grasberg mine to Inalum for \$3.85bn, (Çevrimiçi), <https://www.mining-technology.com/news/rio-and-freeport-sell-51-stake-in-grasberg-mine-to-inalum-for-3-85bn/>, 12 Aralık 2018.

¹⁵¹Jane Perlez, Raymond Bonner, "Below a Mountain of Wealth, a River of Waste", **The New York Times**, December 27, 2005, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2005/12/27/world/asia/below-a-mountain-of-wealth-a-river-of-waste.html>, 13 Aralık 2018.

¹⁵² Wayne Arnold, "Exxon Mobil, in Fear, Exits Indonesian Gas Fields", **The New York Times**, 24 March 2001, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2001/03/24/business/exxon-mobil-in-fear-exits-indonesian-gas-fields.html?mtrref=en.wikipedia.org&gwh=5C744967798A62D8759F8839D6F4D5C9&gwt=pay>, 13 Aralık 2018.

¹⁵³ ExxonMobil lawsuit (re Aceh), (Çevrimiçi), <https://www.business-humanrights.org/en/exxonmobil-lawsuit-re-aceh>, 13 Aralık 2018.

yaklaşık 50.000 tankerin geçtiği Malakka Boğazı üzerinden sağlanmaktadır.¹⁵⁴ ABD, bu nedenle her zaman bölgedeki askeri varlığını artırma eğiliminde olmuş, 2004’de bu tutumunu somutlaştırarak Bölgesel Deniz Güvenlik Girişimi (Regional Maritime Security Initiative) adı verilen plan doğrultusunda Malakka Boğazı’nda ortak deniz devriye görevi icra edilmesini gündeme getirmiş, ancak öneri Endonezya ve Malezya tarafından egemenlik gerekçeleriyle reddedilmiştir.¹⁵⁵ Bu girişimle istediği amaca ulaşamayan ABD, bu kez Endonezya’ya ortak deniz devriyesi yapma teklifini götürmüştü; o dönemde işbaşında olan Yudhoyono hükümeti de, bu siyasi, diplomatik ve askeri ısrarlara daha fazla direnemeyerek öneriyi kabul etmiştir. Böylece, Nisan 2006’da MALSINDO (Malacca Strait Patrols-Indonesia) ve EiS (Eyes-in-the-Sky) adı verilen deniz devriye görevleri faaliyete geçirilmiş, bu kapsamda Endonezya ve ABD donanmaları müşterek hareketler icra etmeye başlamışlardır.¹⁵⁶ Bölgedeki petrol güzergağı emniyetini sağlamaya yönelik bu işbirliğinin, güvenlik yardımlarının başlamasından sadece bir yıl sonra hayata geçirilmesi, Endonezya’da uygulamaya konulan eğit-donat faaliyetlerinin, doğrudan olmasa da dolaylı bir sonucu olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Sağlanan güvenlik yardımı, araştırmanın birinci bölümünde açıklanan Shapiro’nun kuramına benzer şekilde, kısa zamanda farklı işbirliklerinin de yolunu açmış görünmektedir.

5.2.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Bu kısımda incelenecek olan insan hakları, önceki bölümde olduğu gibi, üç nicel gösterge kapsamında ele alınacaktır. Bu göstergeler, sırasıyla, yaşam hakkı ihlal edilen insanların sayısı, ülkesinde zorla yerinden edilen insanların sayısı ile düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenme derecesidir. Bu istatistiksel nicel veriler, insan

---

¹⁵⁴ Zeki Koday, Saliha Koday, Çağlar Kıvanç Kaymaz, “Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Eylül, 2017, 21(3), s. 897.

¹⁵⁵Yann-huei Song, “Security in the Strait of Malacca and the Regional Maritime Security Initiative: Responses to the US Proposal”, **International Law Studies - Volume 83, Global Legal Challenges: Command of the Commons, Strategic Communications, and Natural Disasters**, Ed. by Michael D. Carsten, Newport, Naval War College, 2008, p. 97 - p. 99.

¹⁵⁶ Koh Swee Lean Collin, “The Malacca Strait Patrols: Finding Common Ground”, **RSIS Commentary**, No. 091, 20 April 2016, p. 1 - 4.

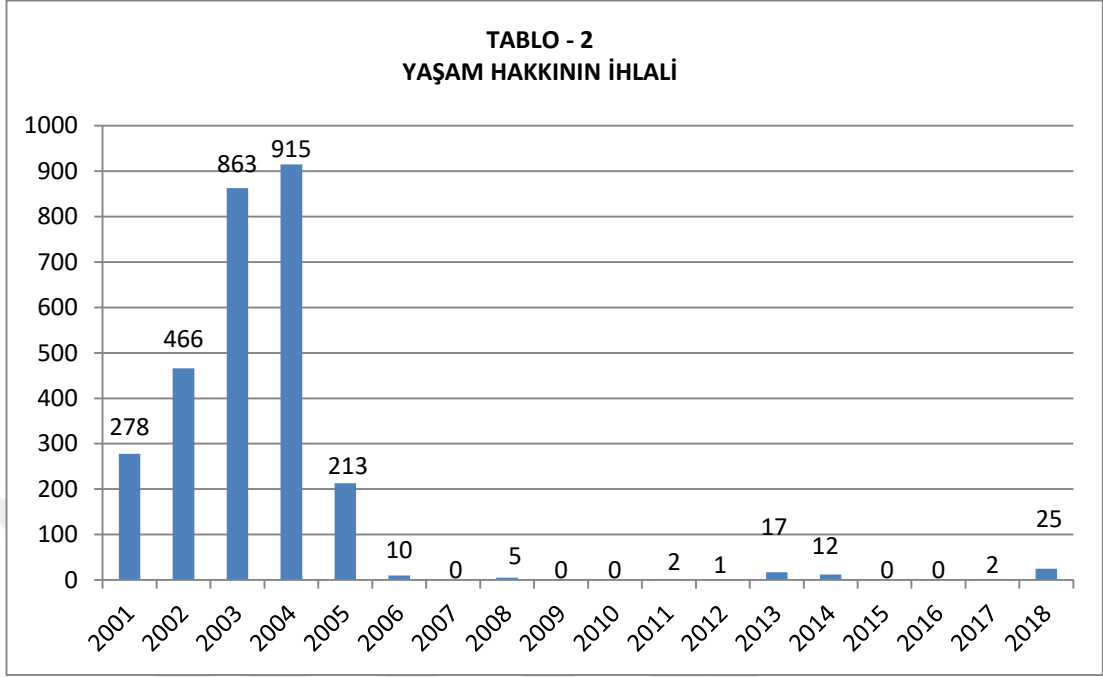

hakları kuruluşlarına ve uluslararası medya mecralarına yansıyan ihlallerle ilgili haber, yorum, olay ve olguları içeren nitel göstergelerle desteklenecektir.

5.2.4.1. Yaşam Hakkının İhlali

Endonezya'daki insan haklarıyla ilgili nicel göstergeler dikkate alındığında, ilk bakışta ABD güvenlik yardımlarının ülkede hayatını kaybeden insan sayısı açısından göreceli bir düzelmeye neden olduğu yönünde bir kanaat uyanmaktadır. Tablo-2'deki verilere göre, ülkede güvenlik kuvvetlerinin gerçekleştirdiği askeri hareketler sonucu meydana gelen ölümlerde 2004 sonrasında ciddi bir azalma meydana gelmiştir. 11 Eylül sonrası dönemde, güvenlik yardımı programları başlamadan önce, TNI, polis ve paramiliter güçler tarafından gerçekleştirilen saldırılarda hayatını kaybeden insan sayıları, 2002, 2003 ve 2004'te sırasıyla 466, 863 ve 915 olarak gerçekleşmiştir. Güvenlik yardımının 10 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği 2005'te ordu ve polis birliklerinin karıştığı çatışmalarda ölen insan sayısı 213 olarak ölçülmüştür. Yardım tutarının sırasıyla 22 ve 29 milyon dolar düzeyine yükseldiği 2009 ve 2010'da ise ölümlerle sonuçlanan hiçbir vaka olmamış, 2012 ve sonrasında görülen az sayıda ölümlü vakaya rağmen azalma yönelimi devam etmiştir. Ancak, bu düşüşü doğrudan ABD eğitim-donat faaliyetlerinin yeniden başlamasına bağlamak doğru bir çıkarım olmayacaktır. Ölüm vakalarındaki ani düşüş zaten 2004 sonrasında meydana gelmiştir. Bunun sebeplerinden biri, 2005'de imzalanan Helsinki Memorandumu'nun etkisiyle Açe'de yürürlüğe giren silah bırakma antlaşması; ikincisi ise, Doğu Timor'da bağımsızlık ilanı ile çatışmaların yatışmasıdır. Bu iki gelişmenin sonucunda, çatışmalarda hayatını yitiren insan sayısı 2006'dan sonra neredeyse sıfır düzeyine inmiştir. Ancak, ordu ve adli kolluk kuvvetlerinin orantısız ve yasadışı kuvvet kullanma fiilleri bütünüyle sona ermemiş, güvenlik yardımının başladığı 2006'dan günümüze kadar geçen sürede düşük sayıda ölümlerle süregelmiştir. Bu süreçte, 2013 ve 2014'te meydana gelen vakalarda, sırasıyla 17 ve 12 insan hayatını kaybetmiş, 2017 yılına gelindiğinde ise bu sayı sadece 2 olarak rapor edilmiştir. Bir sonraki yıl ise hükümetin sorumluluğundan kaynaklanan ölüm sayısı 2005'ten bugüne görülen en yüksek seviyeye ulaşarak 25'e yükselmiştir.

TABLO - 2
YAŞAM HAKKININ İHLALI

**Kaynak: Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü
Uppsala Çatışma Bilgi Programı 2019
(Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#actor/155>, 15 Ekim 2019**

Öte yandan, yaşam hakkının ihlali ile ilgili nitel göstergeler, bu alanda devlet güvenlik güçleri tarafından işlenen suçların, ABD eğit-donat faaliyetleri başladıktan sonra azalarak da olsa devam ettiğini göstermektedir. Özellikle 2006'nın ilk yarısında ABD Dışişleri Bakanlığı kayıtlarına geçen arka arkaya meydana gelmiş vakalar dikkat çekicidir. Ocak ve Mart ayında Paniai ve Peudawa'da 2 kişi TNI ve polis tarafından öldürülmüş; Mayıs ve Temmuz aylarında Wamena ve Keude Paya Bakong'da 3 kişi güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. Ambon City'de Ağustos ayında meydana gelen vakada ise, Deny Lewol isimli sivil Benteng'deki polis merkezinde dövüldükten sonra kaldırıldığı hastanede ölmüştür.¹⁵⁷ Sivillerin kamusal alanda gösteri yapma haklarını kullanarak gerçekleştirdikleri barışçıl etkinliklerde de güvenlik güçlerinin orantısız şiddet kuvvet kullandığı rapor edilmiştir. Polisin Ağustos 2008'de Papua'da Dünya Yerliler Günü (World Indigenous Day) kutlamaları sırasında halka ateş açması sonucu bir gösterici hayatını

¹⁵⁷ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2006, Department of State, 2006 Country Reports on Human Rights Practices, Indonesia, March 6, 2007, (Çevrimiçi), <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2006/78774.htm>, 13 Aralık 2018.

kaybetmiştir. Aynı yıl Papua’da işkence, kötü muamele ve yasadışı infazların devam ettiği, yerel topluluk liderlerinin asker ve polis tarafından sürekli tehdit edildiği rapor edilmiştir.¹⁵⁸ Polis şiddetiyle ilgili vakalar arasında, gözaltı sırasında ölüm olayları da mevcuttur. Sulawesi’de Ağustos 2010’da meydana gelen olayda Kasmir Timunun adlı sivil, alıkonulduğu karakolda hayatını kaybetmiştir. Polis, yaptığı açıklamada, önce Timunun’un intihar ettiğini bildirmiş, ancak ülkedeki NGO’ların baskısı sonucu açılan soruşturmada olayın bir cinayet olduğu ortaya çıkmıştır. Olaydan sorumlu görülen iki polis birer yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır.¹⁵⁹ Yaşam hakkının ihlali gibi ciddi bir suçtan yargılanan faille mahkemenin sadece bir yıl ceza vermesi, ülkede hukukun bağımsızlığını sorgulamaya açan bir durumdur. Timunun ve benzeri cinayet davalarında katillere hukuken ve mantiken gerekenden çok daha hafif cezalar verilmesinin ve cezasızlık uygulamalarının kamu vicdanı ve hukukun üstünlüğü ilkesi açısından yaralayıcı olduğu ise kesindir.

İnsan hakları kuruluşlarına ve medya haberlerine yansıyan olaylar incelendiğinde, güvenlik güçlerinin dini azınlıklara da fiziksel şiddet uyguladığı ve bu şiddet uygulamalarının bazen ölümle sonuçlandığı görülmektedir. Kasım 2012’de Madura adasında Şii topluluğa yönelik düzenlenen saldırıda bir kişi ölmüş, düzinelerle ifade edilen belirsiz sayıda kişi yaralanmıştır. Saldırı sonucu, topluluk üyeleri yaşadıkları evlerden çıkarılmış, yeni yerleşim merkezlerine vardıklarında ise yerel yöneticiler tarafından su ve gıdadan mahrum bırakılmışlardır.¹⁶⁰ Madura adasında yaşanan bu olaya benzer vakalara münferiden de olsa sonraki yıllarda da tanık olunmuştur. Kamusal alanda toplu halde bulunan sivillere yapılan saldırılar sonucu meydana gelen öldürme vakaları 2014’te de devam etmiş, Aralık ayında Papua’daki Karel Gobai bölgesinde polis ve askerın gösterici grubuna ateş açması sonucu en az 4 sivilin öldüğü bildirilmiştir.¹⁶¹ Bu vakaların hiçbirinde savcılık makamları tarafından etkin soruşturma yapılmamıştır. Bağımsız yargı mekanizmasının işlemeyişi toplumda adalet duygusunun zedelenmesine neden

¹⁵⁸ The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2009, p. 171.

¹⁵⁹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2011, Secretary’s Preface, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

¹⁶⁰ Urgent Action, Amnesty International, 26 November 2012, p. 1.

¹⁶¹ The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2015, p. 183.

olmuş, böylece, adalete olan inancın kaybolması, zaman içinde siyasal şiddeti besleyen unsurlardan biri haline gelmiştir.

Ülkede öldürülen siviller arasında, mahkemeler tarafından kusurlu yargılama ile idama mahkum olan kişiler de bulunmaktadır. Tana Torajo’da 2006 yılında Markus Pata Sambo isimli kişi cinayet suçlamasıyla tutuklanmış, adil yargılanma haklarından yararlanmasına fırsat verilmeden ölüm cezasına çarptırılmış ve infazı derhal gerçekleştirilmiştir. Riau adasında Agus Hadi ve Pujo Lestari isimli iki sivil, 2007’de Malezya’dan kaçak teskin edici ilaç getirdikleri suçlamasıyla yakalanmışlar ve hiçbir hukuksal hak verilmeden aynı yıl idam edilmişlerdir. Yasal haklar tanınmadan verilen bu ölüm cezaları yabancı ülke vatandaşlarına kadar uzanmış, Brezilya vatandaşı Rodrigo Gulerte’nin paranoid şizofreni ve zeka özürlü olduğu rapor edilmesine rağmen, şahıs uyuşturucu kaçakçılığına karıştığı iddiasıyla 2005’te tutuklanmış, 10 yıl hapisanede alıkoyulmuş, 2015’de idam edilmiştir.¹⁶²

Ülkede adil yargılanma hakkının kullanılamamasında bağımsız mahkemelerin yokluğu kadar kusurlu savcılık müessesesi de rol oynamıştır. Suharto rejimi tarafından insan hakları ihlallerini araştırmak için 1993’te kurulan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu (Komisi Nasional Hak Asasi Manusia) tarafından incelenen suçlar hakkında Genel Savcılık makamınca kapsamlı soruşturma yapılmamıştır. Bunun sonucu olarak, bazı durumlarda suçluların firar etmesinin önüne geçilememiş, bazı durumlarda ise mağdurların tazminat haklarına kavuşması sağlanamamıştır.¹⁶³ Savcılık makamları, özellikle alıkoyulan kişilerin gözaltında hayatlarını kayb ettikleri vakaların soruşturulmasında ciddi zaafiyet göstermişlerdir. Alıkoyulan kişilerin hastanelerde veya polis merkezlerinde kötü muamele sonucunda hayatlarını kayb ettiklerine yönelik raporlar mevcuttur. Pontianak’ta 28 Şubat 2012’de yakalanan 28 yaşındaki Afgan vatandaşı Taki Naroye’nin kaldırıldığı hastanede öldüğü açıklanmıştır. Elleri ve ağzı bağlı olarak cansız halde bulunduğu iddia edilen Naroye’nin ölüm nedeni, sopa ve kablo gibi malzemelerle dövülme ve elektroşok

---

¹⁶² “Flawed Justice: Unfair Trials and the Death Penalty in Indonesia”, **Amnesty International Report**, 2015, p. 7.

¹⁶³ Indonesia: Setting the Agenda Human Rights Priorities for the New Government, **Amnesty International Report**, 2014, p. 11.

işkencesine maruz kalma olarak rapor edilmiştir.¹⁶⁴ Bu tıbbi raporlara rağmen, sorumlu savcılık makamları olayla ilgili hiçbir etkin soruşturma girişiminde bulunmamışlardır.

Endonezya’da gazetecilere yönelik şiddet eylemleri de önemli bir sorun olarak varlığını korumakta olup, çok sayıda Papualı gazetecinin ülkedeki yolsuzluk ve adaletsizlikleri araştırdıkları ve haberleştirdikleri için hayatlarını kaybettikleri çeşitli hükümetdışı kuruluşların ve medya mecralarının rapor ve haberlerine yansımıştır. Bunlardan biri, *Tabloid Jubi* gazetesi yazarlarından Ardiansyah Matria’dır. Gazetecinin cansız vücudu, 30 Temmuz 2010’da Gudang Arang nehri kıyısında bir ağaca bağlı ve çıplak olarak bulunmuştur. Yasadışı ağaç kesimleri, yolsuzluklar ve çözülememiş insan hakları ihlalleri konularında yaptığı haberlerle tanınan Matria hakkındaki dosyada ölüm nedeni ‘intihar’ olarak gösterilmiş ve soruşturma 30 Eylül 2010’da kapatılmıştır.¹⁶⁵ Yasadışı öldürme vakaları sırasında, sivil halka ait yerleşim merkezlerinin ve ikametgahların orduya bağlı birlikler tarafından tahrip edilerek kullanılamaz hale getirildiği de bilinmektedir. Wamena’da 6 Haziran 2012’de meydana gelen olaylar bunun bir örneğidir. Sözkonusu vaka, 756. Piyade Taburuna bağlı bir askerin ölümü, diğerinin ise yaralanmasıyla neticelenen olayların sonucunda meydana gelmiştir. Olayla ilgili olarak adli mercilerin bir soruşturma açması gerekirken, bunun yerine köye 50-100 askerden oluştuğu ileri sürülen bir birlik gönderilerek sivil halk üzerinde şiddet uygulanmıştır. Baskın sırasında birliğe mensup askerler, Elinus Yoman isimli sivili öldürmüşler, çok sayıda kişiyi yaralamışlar ve 87 evi ateşe vererek oturulamaz hale getirmişlerdir.¹⁶⁶

Papua’da siyasal istikrarın sağlanamamış olması da güvenlik güçleri ve bağımsızlık yanlısı ayrılıkçılar arasındaki gerginliğin devam etmesinde önemli bir etken olarak varlığını korumaktadır. Adadaki bağımsızlık arayışlarının Endonezya hükümeti tarafından şiddet kullanılarak bastırılma politikası ve OPM’nin yasadışı

---

¹⁶⁴ “Barely Surviving: Detention, Abuse and Neglect of Migrant Children in Indonesia”, **Human Rights Watch Report**, 2013, p. 34.

¹⁶⁵ “Something to Hide?: Indonesia’s Restrictions on Media Freedom and Rights Monitoring in Papua”, **Human Rights Watch Report**, 2015, p. 39.

¹⁶⁶ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2012, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices for 2012, Secretary’s Preface** (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

uygulamalarla tasviye edilmeye çalışılması, bu süreçte kuşkulu ölüm vakalarının görülmesine neden olmuştur. Örgüt liderlerinden Danny Kogoya, 15 Aralık 2015'te üç sene önce ampüte edilmiş bacağında oluşan komplikasyon nedeniyle tedavi görmekte olduğu Vanimu'daki bir hastanede ölmüştür. Endonezya'da faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu olan Asya İnsan Hakları Komisyonu'na açıklamada bulunan bir doktor, Kogoya'nın devlet tarafından zehirlenerek öldürüldüğünü bildirmiştir. Ailesinin otopsi isteği ise, hastaneye gelerek doktorlarla görüşen kimliği belirsiz dört kişi tarafından engellenmiştir.¹⁶⁷

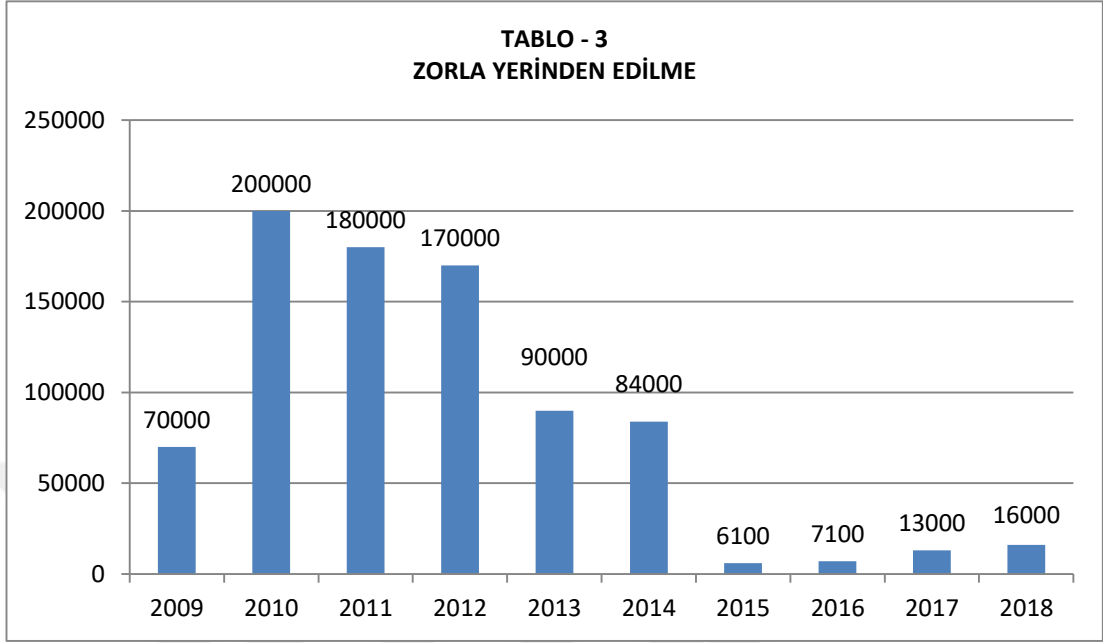
Yukarıda incelenen nicel ve nitel göstergelerin sonucu olarak, Endonezya'da uygulanan güvenlik yardımı programlarının başlamasından bugüne kadar geçen süre içinde sivil ölüm vakalarının azaldığı, ancak temel insan haklarından olan yaşam hakkının tam anlamıyla güvenceye olmadığı görülmektedir. Devlet güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen ve insan hakları hukuna göre açıkça birer suç olan fiiller neticesinde, yukarıdaki örnek olaylarda gösterildiği gibi, pek çok sivil hayatını kaybettiği ve sözkonusu fiillerin araştırmanın yazım sürecinde halen devam ettiği değerlendirilmiştir. Bu gerçeklerden ve bulgulardan hareket ederek, Endonezya'da 2005 yılında uygulanmaya başlanan ABD güvenlik yardımı süresince, dördüncü bölümdeki Hukuksal Düzenleme bölümünde açıklanan ve yaşam hakkını düzenleyen temel insan hakları sözleşmelerindeki maddelerin Endonezya devletine bağlı güvenlik güçleri tarafından ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

5.2.4.2. Zorla Yerinden Edilme

Endonezya'da, ABD güvenlik yardımlarının başladığı tarihten günümüze kadar geçen zaman diliminde zorla yerinden edilen insan sayısında da belirgin bir azalma kaydedilmiştir. Tablo-3'te ortaya konan istatistiki verilere göre, yardım programının başladığı 2005 sonrasında IDP sayısında dalgalı iniş çıkışlar yaşanmış, 2009 ve 2010'da kuvvet kullanılmak suretiyle yerlerinden edilen kişilerin sayısı sırasıyla 70.000 ve 200.000 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı, 2011'de % 10 oranında azalarak 180.000'e gerilemiş; 2012'de ise % 5.5'lik bir gerilemeyle 170.000'e inmiştir.

¹⁶⁷ Gemima Harvey, "The Human Tragedy of West Papua", **The Diplomat**, January 15, 2014, (Çevrimiçi), <https://thediplomat.com/2014/01/the-human-tragedy-of-west-papua/>, 13 Aralık 2018.

Sonraki iki yıl boyunca, 2013 ve 2014'te, zorla yerinden edilmiş insan sayısı sırasıyla 90.000 ve 84.000 olarak ölçülmüştür. Bu inişler, sırasıyla, % 47.05 ve % 6.66 oranında bir düşüğe tekabül etmektedirler. IDP sayısı, 2015'te tüm zamanların en düşük seviyesine inerek 6.100 olarak gerçekleşmiş, ardından gelen iki yıl boyunca ise göreceli bir artış eğilimine girerek 2017'de 13.000'e ulaşmıştır. Ülkeye yapılan güvenlik yardımı tutarlarıyla karşılaştırıldığında ise, dönemsel iniş çıkışlar görülmesine rağmen, 2011-2014 arasında olduğu gibi, yardım miktarının azaldığı durumda IDP sayısının da azaldığı görülmektedir. Askeri yardımın 26 milyon dolar seviyesinde olduğu 2011'de ülkedeki IDP sayısı 180.000 iken, yardım miktarının 17 milyon dolara indiği 2014'te bu sayı 84.000 olarak ölçülmüştür. Bunun anlamı, yardım miktarındaki % 34.61 oranında bir azalmanın, IDP sayısında % 53.33'lük bir düşüğe karşılık geldiğidir. Öte yandan, yardım miktarının artış gösterdiği 2013-2016 döneminde ise IDP sayısı azalmıştır. Sözkonusu dönemde güvenlik yardımı miktarındaki % 117.64'lük artış, göçe zorlanan insan sayısında % 92.1'lik bir azalmaya tekabül etmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Endonezya'da uygulanan güvenlik yardımı programının tutarlarıyla, ülkede IDP konumuna düşen insan sayısı arasında dönemsel olarak hem pozitif hem negatif korelasyon gerçekleştiği sonucuna varmak mümkündür. Bu korelasyon bilgisi, incelenen diğer vaka çalışmalarında olduğu gibi, programın uygulandığı yılları içerecek şekilde bu bölümün sonundaki tabloda gösterilmiştir.

Kaynak: Sınırıçi Yerinden Edilme Gözlem Merkezi, 2019
(Çevrimiçi), <http://www.internal-displacement.org/countries/indonesia>,
15 Ekim 2019

Zorla yerinden edilmeye dair nitel göstergelerdeki bulgular da bu sonuçları tamamlayıcı mahiyettedir. İnsan hakları kuruluşları ve medya mecralarında yer alan haber, yorum ve analizlerin neredeyse tümü, münferit vakaların devam ettiğini göstermektedir. ABD güvenlik yardımının başladığı 2005 yılından sonra göçe zorlanan insan sayısında gerçekten bir azalma görülmüş; ancak, bu fiil ile alakalı olumsuz raporlamalar da devam etmiştir. Başkent Cakarta'daki Sekolah Tinggi Ilmu Teologi Injil Arastamar isimli Hristiyan kolejinde okuyan 900 öğrenci, okulun özel bir şirkete devredilmesinin ardından, Ekim 2009'da okullarını terke zorlanmışlardır. Okul binasının elektrik ve suyu yerel yöneticiler tarafından kesilmiş, bu durum karşısında belediye başkanı azınlık öğrencilerinin başka bir yapıya nakledilmelerini önermiş, ancak okulun idarecileri önerilen yapının da yaşanılabilir durumda olmadığını açıklamışlardır.¹⁶⁸ Doğrudan kuvvet kullanılmayan bu vakada, azınlık öğrenci grubu, inanç özgürlüğünün kısıtlanması suretiyle bölgede ikamet hakkından dolayı şekilde mahrum bırakılmıştır. Bu ve benzeri olaylarda devletin başvurduğu

¹⁶⁸ Amnesty International, Urgent Action, 2 November 2009, p. 1.

yöntemler farklı olsa da, amacın değişmediği, bu amacın ise hedef alınmış kurbanlaştırılan birey ve toplulukların yerlerinden edilmesi olduğu görülmektedir.

Azınlık gruplarına yönelik uygulanan göçe zorlama vakaları, uluslararası yardım kuruluşlarının raporlarında da kayda geçirilmiştir. Bangka Belitung adalarındaki Srimenanti köyünde yaşayan Ahmedi mezhebine bağlı dini azınlık grubuna ait 12 kişi, 5 Şubat 2016'da kuvvet kullanılarak köylerinden göçe zorlanmıştır. Olayı araştıran yerel insan hakları derneklerinin temsilcilerine göre, vakanın öncesinde bölgesel yönetim, sözkonusu kişileri Ahmedilik inancından Sünniliğe dönmelerini istemiş, aksi takdirde yerlerinden etmekle tehdit etmiştir.¹⁶⁹ Uluslararası insan hakları sistemi ve BM mekanizmasının işleyişi açısından endişe verici olan ise, IDP konumuna düşmüş bu tür birey ve topluluklara, ancak vatandaşı oldukları devletin BM'den yardım talebinde bulunması halinde UNHCR tarafından koruma ve yardım sağlanmasıdır. Bu nedenle, hükümetler genellikle doğal afet gibi nedenlerle yaşadığı bölgeyi terk etmiş kişiler için yardım çağrısı yapmakta, siyasal şiddet veya iç savaş gibi etkenler sebebiyle zorla yerinden edilmiş kişiler sözkonusu olduğunda ise, iktidarlarının çıkarı gereği yaşanan insani krizleri BM'ye bildirmemektedirler. Böyle durumlarda, IDP statüsündeki bireyler hakkında BM'de kayıtlı sayısal veri bulunmadığı gibi, uluslararası topluluk tarafından sağlanan koruma ve yardım da genellikle son derece zor şartlarda, gecikmiş olarak ve yetersiz düzeyde gerçekleşmektedir.

Zorla yerinden etme fiiline en çok Papua'da tanık olunmasına rağmen, ülkeyi oluşturan farklı adalardaki birey ve ailelerin de çalışma hayatlarının engellenmesi suretiyle ikametgahlarından uzaklaştırıldığı görülmüştür. Ambon ve Kuzey Sumatra'da 2017'de, sırasıyla 60 ve 200 kişi devlet tarafından koyulan ekonomik kısıtlamalar nedeniyle bölgeyi terketmek zorunda kalmıştır. Bu adalarda yaşayan ailelerin en büyük geçim kaynağı olan deniz ürünleri ticaretini yapmalarına izin verilmemiş, bu nedenle 240 balıkçı yöreden ayrılmıştır. Sözkonusu toplulukların

---

¹⁶⁹ Amnesty International, Urgent Action, 11 February 2016, p. 1.

yaşadıkları adalarda seçme haklarını kullanmalarının engellendiği de bildirilmiştir.¹⁷⁰ Bu örnekler, IDP statüsündeki birey ve grupların her zaman doğrudan fiziksel şiddet kullanılarak göçe zorlanmadığını; bazı durumlarda ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının önüne geçilmek suretiyle dolaylı olarak yaşadıkları bölgeleri terketmeye mecbur bırakıldıklarını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, nicel göstergelerdeki verilerin göreceli bir düzelmeye işaret etmesine rağmen, ülkede göçe zorlama fiili ile ilgili münferit eylemlerin halen devam ettiği; ancak, bunların genellikle yerel insan hakları kuruluşları ile küçük medya mecralarının dikkatini çekebildiği; bu nedenle de, çoğu zaman uluslararası topluluk için harekete geçirici bir etkenin oluşmadığı değerlendirilmektedir.

Devlet tarafından yaşadıkları bölgelere dönmelerine izin verilen IDP statüsündeki kişilerin yeniden kendi yörelerine dönüş süreçlerini izlemek ve değerlendirmek için ülke sathında gerekli ve yeterli gözlemlene sistemleri de kurulmuş değildir. ABD Dışişleri Bakanlığı'na göre, özellikle Madura adasında yerlerinden edilen Şii toplulukların evlerine dönmeleri için Widodo hükümetinin başlattığı girişimler, iktidar içindeki sertlik yanlısı muhalifler tarafından engellenmekte, bu kişilerin evlerine dönmeleri çeşitli bahanelerle zorlaştırılmaktadır.¹⁷¹ BM İnsan Hakları Konseyi 17 Şubat 2017 tarihli raporunda benzeri kaygıları dile getirerek, Endonezya'da IDP ve göçmen statüsündeki kişilerin halen ciddi yaşam zorlukları içinde olduklarına dikkat çekmiş, bu durumun uluslararası insan hakları hukukundaki yeterli hayat standardı hakkına aykırı olduğunu vurgulamıştır. Rapora göre, ülkenin farklı bölgelerinde halen zorlama yoluyla ikametgahtan tahliye vakaları gerçekleşmektedir. Evlerinden çıkarılan kişiler için çağdaş bir yasal koruma mekanizması da yoktur. Ayrıca, evsiz kalan bu kişilerin deniz yoluyla komşu ülkelere göç etmeye çalışması ve bu sırada meydana gelen

---

¹⁷⁰ Global Report on Internal Displacement, Indonesia, 2018, Internal Displacement Monitoring Centre, p. 5., (Çevrimiçi), <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2018/>, 13 Aralık 2018.

¹⁷¹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2013, Department of State, Country Reports on Human Rights Practices for 2014, Secretary's Preface, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2014humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

önlenebilir ölümlerin önüne geçilememesi endişe verici birer sorun olarak varlığını korumaktadır.¹⁷²

Bu gelişmeler ışığında görülmektedir ki, Endonezya’da eğitim-donat yardımlarının uygulamaya konulduğu dönemde, aynı birinci kısımda ele alınan yaşam hakkının ihlali suçunda olduğu gibi, zorla yerinde edilme olaylarında da sayısal bir azalma meydana gelmiştir. Ne var ki, bu olumlu nicel değişim, münferit vakaların devam ettiği gerçeğini yok saymak için bir gerekçe değildir. Zorla yerinden edilme, bazen doğrudan gerçekleştirilen fiziki eylemler neticesinde, bazen de ekonomik engellemeler, sosyal sınırlamalar ve inanç kısıtlamaları gibi yöntemlerle dolaylı olarak sürmektedir. Bu nicel ve nitel göstergelerden elde edilen bulgulardan hareketle, Endonezya’ya yapılan güvenlik yardımlarının incelendiği zaman dilimi içerisinde, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanmış olan ve serbest dolaşım ile ikamet özgürlüğünü düzenleyen temel ilke ve protokollerin Endonezya devletine bağlı güvenlik güçleri tarafından ihlal edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

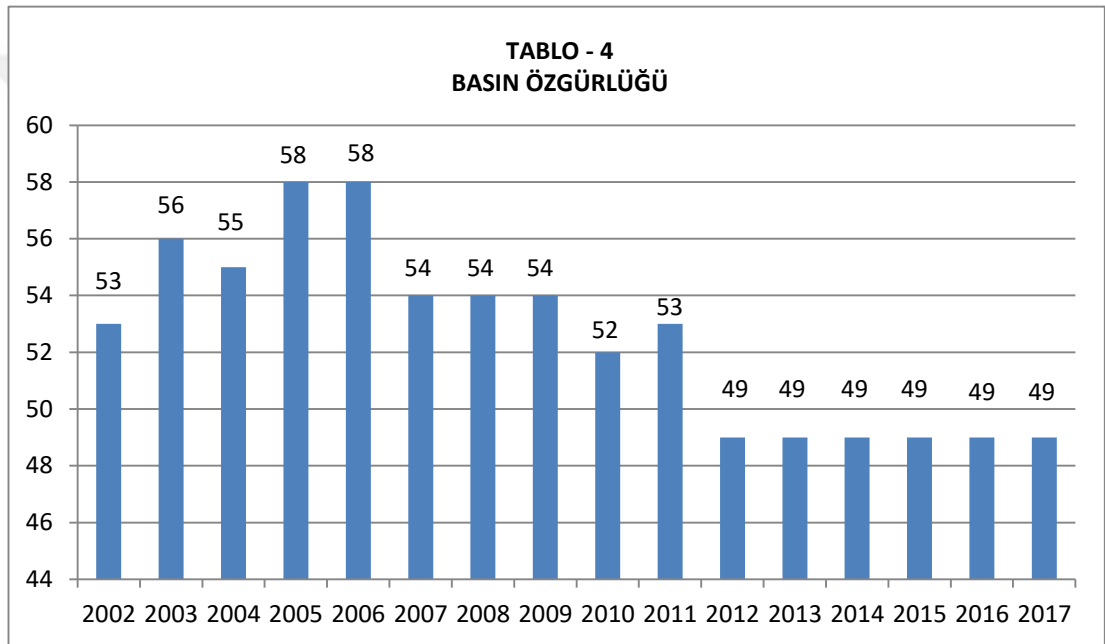
5.2.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi

Endonezya’da düşünce ve ifade özgürlüğü, ABD güvenlik yardımı ambargosunun kaldırıldığı 2005’den günümüze kadar geçen sürede önemli bir ilerleme kaydetmemiştir. Ülke, Tablo-4’te gösterilen Freedom House’un derecelendirme sistemine göre, basın özgürlüğünde genellikle yarı-özgür olarak değerlendirilmiş olup, halen bu statüde bulunmaktadır. Endonezya’da basın özgürlüğü endeksi, 11 Eylül sonrasındaki 2002-2006 yılları arasında kalan dönemde bozulma yönünde seyretmiştir. Bu dönemde, endeks 53 ile 58 puan arasında değişmiş, medyaya uygulanan devlet baskısının arttığı görülmüştür. Yardımların başladığı 2005 yılında ve bir sonraki yıl 58 puan ile yarı özgür statüde bulunan Endonezya, 2007-2009 arasındaki dönemde de 54 puan seviyesinde kalmıştır. Buradaki ilgi çekici bulgu, askeri yardımların dalgalı bir seyir izlediği 2012-2017

---

¹⁷² Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights Council, 17 February 2017, p. 8 - p. 12., (Çevrimiçi), <https://www.refworld.org/docid/5914663c4.html>, 13 Aralık 2018.

döneminde, basın özgürlüğünün görece bir düzelmeye göstererek 49 puan seviyesinde stabil kalmasıdır. Gerçekten, bu dönem, Endonezya’da basın özgürlüğünün incelenen zaman dilimi içinde en az devlet baskısına maruz kaldığı periyottur. Görece düzelmeye başlangıç noktasını Kopassus’a uygulanan yaptırımların kaldırıldığı 2010 yılına denk gelmesi de önemlidir. Güvenlik yardımları meblağı tablosu ile karşılaştırıldığında, bu tarihten sonra basın özgürlüğü ile ABD askeri yardımı arasında, 2015 ve 2016 yılları hariç, negatif korelasyon gerçekleştiği söylenebilir.

Kaynak: Freedom House, 2019
(Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/indonesia>,
15 Ekim 2019

Yukarıda açıklanan görece düzelmeye rağmen, nitel göstergelerde görülen veriler, ülkede düşünce ve ifade özgürlüğü üzerinde, incelenen dönemde ve günümüzde ciddi kısıtlamalara rastlandığını ortaya koymaktadır. Yardımların başladığı ve devam ettiği 2005 sonrası dönemde, Yudhoyono ve Widodo hükümetleri gazeteciler üzerinde baskı kurmaya devam etmişler, özellikle Papua’da rejimi eleştiren yazar ve muhabirler, bu dönemlerde kimliği belirsiz kişilerce şiddete maruz bırakılmışlardır. Gazeteci Banji Ambarita’ya yapılan saldırı, bu şiddet eylemlerine bir örnek olarak gösterilebilir. Ambarita, Mart 2011’de Papua’da polis

tarafından tecavüze uğrayan iki kadınla ilgili araştırma yaparak bulgularını haberleştirmiş, hemen ardından bıçaklanarak yaralanmıştır.¹⁷³ Joko Widodo hükümetinin 2008 yılında çıkardığı, internet yasası olarak da bilinen, 11 nolu Enformasyon ve Elektronik İşlemler Yasası ve 44 nolu Pornografi Yasası neticesinde ise temel düşünce ve ifade özgürlüğünün tehlikeye girdiğine yönelik kaygılar artmaya başlamıştır. İnternet üzerinden iletişimi düzenleyen ve 2008 yılında yürürlüğe giren yasaya istinaden 2008-2016 döneminde 200 kişinin hükümete yönelik hakaret ve küfür suçlamaları nedeniyle adli makamlara rapor edildiği, ancak insan hakları kuruluşlarınca yapılan araştırmalar neticesinde, bu kişilerin sözü edilen suçları işlemedikleri, sadece internet ortamında özgürce fikirlerini beyan etmeye çalıştıkları belirtilmiştir.¹⁷⁴ Gerçekten, internetle ilgili yasal düzenlemenin kısıtlayıcı ve özgür düşüncüyü baskılayıcı mahiyette olduğu, daha yasanın yürürlüğe girdiği ilk sene görülmüştür. Prita Mulyasari isimli yetişkin kadın, Cakarta’da bulunan International Hospital isimli özel hastaneyi elektronik ortamda kötülediği gerekçesiyle 204 milyon rupi (20.000 ABD doları) cezaya çarptırılmıştır.¹⁷⁵ Bir vatandaşın özel sağlık kurumlarıyla ilgili kurumsal memnuniyetsizlik ifadesini internet ortamında dile getirmesi sonucunda olağanüstü büyük bir para cezasına çarptırılması kuşkusuz düşünce ve ifade özgürlüğü ile bağdaşan bir durum değildir. Endonezya’da kişi başına milli gelirin 2018 yılı itibarıyla 13.162 dolar olduğu göz önüne alınırsa, cezanın ne kadar ölçsüz olduğu anlaşılacaktır.

Bu ferdi vakalardan her biri, ülkede düşünce ve ifade özgürlüğünün kötüleştiğini gösteren birer tipik durum örneğidir. Çalışmalarıyla bu örneklerdeki bulguları destekleyen Cakarta merkezli bir sivil toplum kuruluşu olan Siyasi Araştırma ve Müdafı Enstitüsü’ne (Institute for Policy Research and Advocacy) göre, 2014-2015 yıllarında ülkede düşünce ve ifade özgürlüğü görece bir gerileme kaydetmiştir. Kurumun araştırmacısı Wahyudi Djafar, konuyla ilgili düzenlenen sempozyumda, 2014’te düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili 40, bir sonraki yıl ise 45

¹⁷³ The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2012, p. 176.

¹⁷⁴Indonesia’s internet law 'limits freedom of expression', **DW**, 22 September 2016 (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/indonesias-internet-law-limits-freedom-of-expression/a-19568549>, 14 Aralık 2018.

¹⁷⁵Atika Shubert, “Indonesian court case spawns social movement”, **CNN**, December 23, 2009 (Çevrimiçi), <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/asiapcf/12/22/indonesia.prita/index.html>, 14 Aralık 2018.

dava açıldığını vurgulayarak, devletin tartışılmasını istemediği konuları tabulaştırdığını iddia etmiştir. Papua’da düşük-yoğunluklu-çatışmaya yabancı medya erişiminin de hâlâ yasak olduğunu hatırlatan Djafar, Widodo hükümetinin insan haklarını koruyacağı yönündeki vaatlerini yerine getirmedeğini savunmuştur. Aynı sempozyuma hükümet adına katılan devlet başkanlığı danışmanlarından Jaleswari Pramodhawardani ise, sorumluluğu önceki hükümetlere yükleyerek, sivil toplumu sınırlayan bir miras devraldıklarını, Widodo hükümetinin bu durumu düzeltmeye çalıştığını öne sürmüştür.¹⁷⁶ Alışılmamış bir siyasi bahaneden daha fazla değer taşımayan bu ifadelerin, yukarıdaki nicel ve nitel göstergelerde ortaya konan düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi suçu için bir mazeret oluşturamayacağı açıktır.

Endonezya’da basın özgürlüğünün baskı altında tutulduğu, haklarında dava açılan gazetecilerin sayısından da açıkça anlaşılmaktadır. Ülkede 2016 yılı itibarı ile yukarıda sözü edilen 11 nolu yasayı ihlal gerekçesiyle 134 gazeteci hakkında dava açılmış; 44 nolu yasayı ihlal edecek olanlara da 10 yıldan fazla hapis cezası verileceği açıklanmıştır. Endonezya Gazeteciler Birliği (Journalist Alliance of Indonesia) ve Asya Hukuk Kaynakları Merkezi (Asian Legal Resource Centre) tarafından BM İnsan Hakları Konseyi’ne yapılan çağrıda, gazetecilere yönelik şiddet rapor edilmiş olup, Wahyudi Djafar’ın yukarıda açıklanan iddiasına benzer şekilde, bu tip vakalardan 2014’te 40, 2015’te ise 43 adet saptandığı bildirilmiştir.¹⁷⁷ İfade özgürlüğünün kutsal değerlere küfür suçu nedeniyle engellendiği de ayrıca medya mecralarına yansımıştır. Widodo hükümeti döneminde 15 kişi bu suçtan dolayı tutuklanmış olup, sözkonusu suçlamaların son yıllarda hükümet tarafından hedef alınan Facebook ve diğer sosyal medya mecralarındaki paylaşımlara yöneldiği gözlenmektedir.¹⁷⁸

Yukarıda açıklanan nicel ve nitel göstergelerdeki veriler değerlendirildiğinde, basın özgürlük endeksindeki görece ve dönemsel iyileşmelere rağmen, Endonezya’da

---

¹⁷⁶ Freedom of expression falls in Indonesia, researcher says, **UCA News**, March 18, 2016 (Çevrimiçi), <https://www.ucanews.com/news/freedom-of-expression-falls-in-indonesia-researcher-says/75521>, 14 Aralık 2018.

¹⁷⁷ “Indonesia: Freedom of Opinion and Expression Under Serious Threat”, ALRC at the UN, Commission on Human Rights, Indonesia, Written Submissions, 32nd Session, June 3, 2016.

¹⁷⁸ Indonesia protests underline threat to free speech, **Financial Times**, 19 September 2017 (Çevrimiçi), <https://www.ft.com/content/a859b6ca-9ce7-11e7-8cd4-932067fbf946>, 14 Aralık 2018.

kişi ve kurumların, hükümet aleyhindeki görüş ve eleştirilerini ifade edebilecek özgür bir siyasi ve hukuksal ortamın tesis edilemediği görülmektedir. ABD güvenlik yardımlarının yeniden başladığı 2005 yılından sonraki dönemde, basın özgürlüğü endeksinde görece bir düzelme görülse de, bireyler, medya mecraları ve sivil toplum kuruluşları doğrudan ve dolaylı baskılara maruz kalmışlardır. Ülkede, bireylerin, toplulukların ve azınlıkların düşüncelerini açıklamalarını engelleyecek ciddi yasal ve siyasi engellerin olduğu, devletin ise bu engelleri ortadan kaldırma değil, tam tersi, güçlendirme eğiliminde olduğu değerlendirilmektedir. Bu verilerden, gözlemlerden ve bulgulardan hareketle, Endonezya’da, incelenen tarih aralığı içinde, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanan düşünce ve ifade özgürlüğünün düzenlendiği uluslararası sözleşmelerdeki maddelerin Endonezya devleti tarafından ihlal edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Netice olarak, bu kısımdaki bulgular dikkate alındığında, incelenen dönemde meydana gelen ihlallerde genel olarak düzelme yönünde bir değişim olduğu gözlemlenmektedir. Yaşam hakkının ihlalinde belirgin bir azalma görülmüştür. Bunun nedeninin, yukarıda da açıklandığı gibi, 2005’de imzalanan Helsinki Memorandumu olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır. Zorla yerinde edilmede de önemli derecede bir azalma kaydedilmiştir. Ancak, 2010-2014 arasında tank olunan bu düzelmelerin ardından, 2014’ten günümüze geçen sürede IDP sayısında çok düşük miktarda da olsa bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesinde de göreceli ve dönemsel bir iyileşme olduğu görülmektedir. Basına karşı girişilen sansür ve yasal işlemlere rağmen, basın endeksi incelenen dönemde düzelme yönüne doğru hareket etmiştir. Ancak, Tablo-5’teki hak ihlallerinin güvenlik yardımı ile ilişkisine bakıldığında, değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğu; bahsi geçen düzelmelere rağmen, yardımlar arttıkça ihlallerin arttığı, yardımların azalması durumunda ise ihlallerin azaldığı gözlenmektedir.

5.2.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Bu kısımda dikkate alınacak husus, kimliği bilinen TNI, Kopassus, adli kolluk kuvvetleri ve bunlara bağlı diğer güvenlik birimlerinin, ABD güvenlik yardımları

kapsamında temin ve tedarik edilen silah, eğitim ve donatım desteği ile sivil halka yönelik olarak uygulamış olabilecekleri fiziki şiddet ve yasadışı kuvvet kullanma fiilidir. İkinci bölümde açıklandığı gibi, ABD iç hukuku bağlamında güvenlik yardımlarını düzenleyen Leahy Yasası, insan hakları suçu işlediğine dair güvenilir delil olan ordu veya polis güçlerine ait belirli birimlerin (tabur, tugay, bölük, vb.) bilinmesi durumunda uygulanmaktadır. Aşağıdaki örnek vakalar, bu birimlere ait spesifik bilgilerin gerek devlet gerek sivil toplum tarafından açıkça bilindiğini ve sözkonusu güvenlik unsurlarının yaşama hakkının ihlali ve önceki kısımlarda sözü edilen diğer suçlara karışıklarını göstermektedir.

Öncelikle, Endonezya ordusunun insan hakları ihlalleri konusunda hâlâ yeterli düzeyde bir iyileşme kaydetmediğini belirtmekte fayda vardır. Senatör Patrick Leahy, Başkan Donald Trump'a yazdığı 4 Ekim 2017 tarihli mektubunda, geçmişte işlenen suçlarının cezasız kaldığını, oysa bu suçların faillerinin bilindiğini dile getirmiştir.¹⁷⁹ Leahy'nin mektubunda vurguladığı sorun, siyasi ve hukuksal açıdan ciddidir ve reddedilemeyecek bir hakikati yansıtmaktadır. Gerçekten, ülkede işlenen suçlardan çoğunun faili bilinmektedir ve bunun sayısız örneği vardır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın bizzat kendi uzmanları tarafından hazırlanan raporlara göre, BRIMOB olarak tanınan Seyyar Polis Tugayı, ülkede çok sayıda yasadışı öldürme vakasına karışmıştır. Açe'nin Jaja bölgesindeki Serba Jaya köyünde bu tugaya bağlı güvenlik görevlileri Ocak 2005'te (günü kesin olarak rapor edilmemiştir) şüpheli gördükleri üç kişiyi sebepsiz olarak alıkoyduktan sonra silahla öldürmüşlerdir. Bu olay, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu'nun kendi kayıtlarında bulunmaktadır.¹⁸⁰ Aynı tugay, 3 Ağustos 2009'da yerel bir topluluk lideri ve eski siyasi tutuklu olan Yawan Wayeni'yi Yapen adasında bulunan Mantembu köyündeki evinde öldürmüştür.¹⁸¹ Bu bilgi de, bizatihi Dışişleri Bakanlığı

---

¹⁷⁹ Statement of Senator Patrick Leahy On A History of Impunity in Indonesia, October 4, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.leahy.senate.gov/press/statement-on-a-history-of-impunity-in-indonesia>, 16 Aralık 2018.

¹⁸⁰ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2006, Department of State, Country Reports on Human Rights Practices, March 6, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2006/>, 16 Aralık 2018.

¹⁸¹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2010, Department of State, Country Reports on Human Rights Practices, April 8, 2011, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/eap/154385.htm>, 16 Aralık 2018.

raporlarında mevcuttur ve ABD devleti tarafından bilinmektedir. Ekim 2016'da (günü kesin olarak rapor edilmemiştir) Doğu Java eyaletinin Madiun kentinde göstericilerle güvenlik güçleri arasındaki arbedeyi haber amacıyla görüntülemeye çalışan televizyon kanalı NET TV'nin muhabiri saldırıya uğramıştır. Saldırıyı gerçekleştiren, 501. Tabura bağlı 'Madiun' isimli piyade bölüğüdür. Olay açıkça bir basın ve haber alma özgürlüğü ihlali olmasına rağmen, ordu soruşturma sorumluluğunu yerine getirmemiş, saldırı yargıya intikal etmemiş, dolayısıyla mahkemeler tarafından da adli kovuşturma yapılmamıştır.¹⁸² Yukarıda ikinci kısımda açıklanan, Bangka Belitung adalarında bulunan Srimenanti köyündeki Ahmedi mezhebine bağlı dini azınlık grubuna ait 12 kişinin 5 Şubat 2016'da kuvvet kullanılarak köylerinden göçe zorlanmasının faileri de bilinmektedir. Söz konusu zorla yerinde etme suçunu ifa eden birimin ordu içinde 'Kodim 0413' adıyla bilinen 0413. Bölge Askeri Komutanlığı, failin de bu birimin başındaki subay olduğu rapor edilmiştir.¹⁸³ Endonezya'yı oluşturan diğer irili ufaklı pek çok adacıkta barışçıl gösterilerin adı bilinen belirli askeri unsurlar tarafından engellendiğine yönelik doğrulanmış bilgiler de mevcuttur. Yapen adasında 9 Ağustos 2012'de gösteri yapan grup üyeleri gerekçesiz olarak göz altına alınmış ve uzun süre alıkoymuştur. Gösterileri engellemek için orantısız şiddet kullanma ve yasadışı alıkoyma fiilleri BRIMOD ve 1709. Bölge Askeri Komutanlığı (Kodim 1709) tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁴

Endonezya'daki sivil toplum kuruluşları da devlet güvenlik güçlerinin ciddi insan hakları ihlali yaptıklarını; bu suçları işleyen ordu ve polis birimlerinin bildiğini; bu nedenle, Leahy Yasası uyarınca Endonezya'ya yapılan güvenlik yardımlarının durdurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Endonezya Harekat Ağı (Indonesia Action Network, ETAN) ulusal koordinatörü John M. Miller, ABD Başkanı Barack Obama'ya hitaben kaleme aldığı 18 Mart 2010 tarihli mektubunda, önceki yıllarda yaşanan ordu ve polis şiddeti nedeniyle ülkeye yapılan haklı ambargoları hatırlattıktan sonra, bugün de benzeri suçların işlendiğini; orduya ve polise sağlanan güvenlik yardımlarıyla Leahy Yasası'nın ihlal edildiğini; bu sebeple, özellikle

¹⁸² The State of the World's Human Rights, **Amnesty International Report, 2016/17**, 2017, p. 190.

¹⁸³ Urgent Action, **op.cit.**, p. 1.

¹⁸⁴ Amnesty International Public Statement, 10 August 2012, p.1.

Kopassus'a yapılan yardımların derhal kesilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁵ Gerçekten, Kopassus'un pek çok yasadışı fiilden sorumlu olduğu ve bu birliğe verilen eğit-donat desteği sayesinde Leahy Yasası'nın ihlal edildiği bizzat yasanın yapıcısı Senatör Patrick Leahy tarafından belirtilmiştir. Leahy, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, "Kopassus'a yardımın devam etmesinden yana olan birileri olduğunu biliyoruz. ABD yasaları Endonezya hükümetinin Kopassus üyelerini adalet önüne çıkarmasını şart koşturmuştur." demek suretiyle yapılan yardımların yasadışı olduğunu vurgulamıştır.¹⁸⁶ Kopassus'a konulan ambargonun 2010'da kaldırılması insan hakları kuruluşları tarafından da tepkiyle karşılanmış, bu karar ile Leahy Yasası'nın ihlal edileceği vurgulanmıştır. Human Rights Watch tarafından yapılan açıklamada, Kopassus'a eğit-donat yardımı sağlayarak ABD'nin insan haklarına saygı konusundaki taahhütlerine ciddi şekilde zarar vereceği ve küresel askeri işbirliği standartlarını zayıflatacağı belirtilmiştir.¹⁸⁷ Öte yandan, Amerikan düşünce kuruluşları arasında, Leahy Yasası'nın, adı bilinen askeri ve adli birimler haricinde, ihlallerden sorumlu kişilere de uygulanması gerektiğine dair bir iddia da mevcuttur. Center for a New American Century'nin araştırmacıları Denmark ve diğerlerine göre, yasada yapılacak değişikliklerle, ihlalciler bireysel olarak işledikleri suçlardan sorumlu tutulmalı, Kopassus gibi birliklere yapılan birim düzeyindeki ambargolar kaldırılmalıdır.¹⁸⁸ Böyle bir önlem, kuşkusuz, suçun faillerinin yargı önüne çıkarılması ve caydırıcılığın tesisi açısından yararlı olabilir. Ancak, yazarların birimlere yaptırım getirilmemesi gerektiği yönündeki görüş tartışmalıdır. Hak ihlalinde bulunan ordu veya polis birimlerinin başındaki bireyleri cezalandırıp, bu birimlere yapılan güvenlik yardımını sürdürmek eksik ve hatalı bir önlem olacaktır.

---

¹⁸⁵ John M. Miller, Open Letter to President Barack Obama on His 2010 Visit to Indonesia from the East Timor and Indonesia Action Network (ETAN), (Çevrimiçi), <http://etan.org/news/2010/03obamaletter.htm>, 16 Aralık 2018.

¹⁸⁶ John Pomfret, "U.S. Floats Plan to Lift Ban on Training Indonesia's Kopassus Unit", **The Washington Post**, 3 February 2010, (Çevrimiçi), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/02/AR2010030204053.html?noredirect=on>, 16 Aralık 2018.

¹⁸⁷ Indonesia: US Resumes Military Assistance to Abusive Force, **Human Rights Watch**, 22 July 2010, (Çevrimiçi), <https://www.hrw.org/news/2010/07/22/indonesia-us-resumes-military-assistance-abusive-force>, 16 Aralık 2018.

¹⁸⁸ Burada, yazarların Leahy Yasası'ndaki yetersizliği eleştirel bağlamda ele almadıklarını belirtmek önemlidir. Rapor, daha çok ABD güvenlik yardımlarının nasıl daha etkin şekilde kullanılabilmesi ve araçsallaştırılabileceği konusuna odaklanmıştır. Çalışma için bkz.: Abraham M. Denmark, Rizal Sukma, Christine Parthemore, "Crafting a New Vision: A New Era of U.S.-Indonesia Relations", **Center for a New American Century Report**, June 2010, p. 34.

Bununla birlikte, önerinin soruna farklı ve yeni bir bakış açısı getirdiği de muhakkaktır. Konunun ağırlıklı olarak uluslararası ceza hukukunda kişisel ceza sorumluluğu alanına girmesi sebebiyle, Denmark ve diğerlerinin görüşü burada daha ayrıntılı olarak incelenmeyecektir.¹⁸⁹

Kopassus'un ABD güvenlik yardımları başladıktan sonra pek çok yasadışı öldürme vakasına karıştığı bilinmektedir. Ağustos 2007 ile Mayıs 2009 arasında en az altı kişinin Kopassus askerleri tarafından yasadışı olarak alıkoyulduğu, dövüldüğü ve işkence gördüğü raporlara geçirilmiştir.¹⁹⁰ Cava adasındaki Jogjakarta kentinde bulunan hapisanede alıkoyulmuş dört tutuklunun öldürülmesinden de Kopassus'un sorumlu olduğu açıklanmıştır. 19 Mart 2013'de bir Kopassus askerinin öldürülmesinin intikamını almak için 23 Mart gecesi dokuz maskeli Kopassus askeri hapisaneye girmiş ve dört tutukluyu AK-47 otomatik tüfekle hücrelerinde vurarak öldürmüşlerdir.¹⁹¹ Uluslararası Papua Koalisyonu (International Coalition for Papua) isimli sivil toplum kuruluşunun medya duyurusunda da, birliğe bağlı askerlerin, 8 Mayıs 2013'te Jayapura'da Papua Valisi Lukas Enembe'nin yemin töreninden dönen altı davetliyi dönüş yolunda yakaladıktan sonra, önce işkence ettiği, ardından öldürdüğü bildirilmiştir. Aynı duyuruda, Mulia ve Pirime bölgelerinde kafası kesilmiş halde bulunan 41 kişinin öldürülmesinden de Kopassus'un sorumlu olduğu iddia edilmiştir.¹⁹²

Yukarıda ortaya konan vakalardan açıkça görülmektedir ki, Endonezya'da işlenen insan hakları suçlarından ülkenin silahlı kuvvetleri ve adli kolluk kuvvetlerinin belirli birimleri sorumludur ve bu birimlerin hangileri olduğu, ABD

---

¹⁸⁹ Literatürde, kişisel ceza sorumluluğunun uluslararası ceza hukuku bağlamında tartışıldığı olağanüstü büyük bir külliyat mevcuttur. Sorun hakkında genel bir çalışma için bkz.: M. Yasin Aslan, "Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 73, 2007, pp.239-255. Konuyu Roma Statüsü bağlamında tartışan bir çalışma için bkz.: Gerhard Werle, "Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute", **Journal of International Criminal Justice**, No.5, 2007, pp. 953-975. Bireysel sorumluluğu deniz hukuku açısından ele alan bir inceleme için bkz.: Hulusi Ekber Kaya, "Bireylerin Uluslararası Suçlar Nedeniyle Cezai Sorumluluğu: Deniz Haydutluğu", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 39, Ağustos 2019, pp. 249-260.

¹⁹⁰ "What Did I Do Wrong?", **op.cit.**, 2009.

¹⁹¹ Indonesian Special Forces Admit Prisoner Killings, **BBC**, 4 April 2013 (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-asia-22025716>, 16 Aralık 2018.

¹⁹² Beheadings and Dumped Bodies Pile Up as Indonesian Special Forces Rampage Again in Tingginambut, 17 June 2013, (Çevrimiçi), <http://www.humanrightspapua.org/news/13-2013/28-beheadings-and-dumped-bodies-pile-up-as-indonesian-special-forces-rampage-again-in-tingginambut>, 16 Aralık 2018.

Dışışleri Bakanlığı, medya mecraları, insan hakları dernekleri ve hükümet-dışı kuruluşlar tarafından gayet açık olarak bilinmektedir. Polis teşkilatına ait BRIMOB ile, TNI'ya bağlı 0413. Bölge Askeri Komutanlığı, 1709. Bölge Askeri Komutanlığı ve Kopassus bunlardan bazılarıdır. Tüm bu duyum, bilgi ve ipuçlarının, Leahy Yasası'nın uygulanmasını gerektirecek inkar edilemez nitelikte birer kanıt oluşturduğu ise aşıkardır. İşte bu nedenle, Endonezya'ya 2005 yılından itibaren yeniden sağlanmaya başlanan ABD güvenlik yardımı programlarının ve özellikle eğit-donat faaliyetlerinin neticesinde, Dışışleri Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 22, Bölüm 2378d'nin; ve Savunma Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10, Bölüm 362'nin ihlal edildiği; bu nedenle de, sözkonusu programları yürürlükte tutmanın, ABD iç hukukunun ihlali anlamına geldiği sonucuna varılmaktadır.

Bu yasal kusurluluk haline rağmen, ABD'nin Endonezya'da uyguladığı güvenlik yardımı politikasının hukuksal düzenlemesi ve devletin Yasama erkinin davranışı, bu araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda açıklanabilir görünmektedir. Güvenlik yardımlarının 2005'te tekrar başlatılma sürecindeki ABD hukuk ve siyaset pratiklerinde belirgin bir normatif yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Yukarıda gösterildiği üzere, Yasama tarafından hazırlanan 109-102 ve 110-161 sayılı Kamu Yasaları ile güvenlik yardımları insan hakları şartı ile sınırlandırılmıştır. TNI ve polis güçlerine sağlanan eğit-donat yardımı ve silah temin-tedarik faaliyetlerinin tümü insan hakları koşullarına tâbi kılınmıştır. Buna rağmen, Savunma Bakanı'nın yukarıda belirtilen yasa istisnasına dayanarak Endonezya'ya yapılan güvenlik yardımlarına insan hakları ihlali durumunda dahi devam etmesi kuşkusuz hukuksal bir kusuru değil siyasi bir tercihi işaret eder. George W. Bush, Barack Obama ve Donald J. Trump Yönetimleri Endonezya'ya yapılan güvenlik yardımları konusunda yasadaki bu istisna hükmünden yararlanarak ve son derece pragmatik bir politika izleyerek, ülkenin ekonomik, askeri ve siyasi çıkarlarını hukuk ve siyasi etikten üstün tutmuşlardır. Oysa yasa koyucu, bu bölümde gösterilen düzenlemelerle ABD'nin en azından teoride bir hukuk devleti gibi işlemesi gerektiğini vurgulamıştır. Sözkonusu yasalar, insan haklarını aynı Frost'un tanımladığı gibi bir tür değişmez norm olarak görmüş ve devleti bir başka devlete

güvenlik yardımı yaparken belirli ahlaki ve yasal ilkelere bağlı kalmakla yükümlü kılmıştır. Bu nedenle, 11 Eylül sonrasında Yasama'nın hukuk yaratma şekline bakıldığında, devlet davranışının belli bir ölçüde normatif kuramla açıklanabilir nitelikte olduğu sonucuna varılabilir. Kolombiya örneğinde olduğu gibi, yasa koyucu, izlenmesi gereken politika hususunda ilkesel davranmayı seçmiş, ne var ki, siyaset yapıcılar bu konuda aynı duyarlılığı ortaya koymakta zaafiyet göstermişlerdir.

Bu bölümü bitirmeden önce son olarak şu hususu hatırlatmakta yarar vardır ki, esasen ABD'de Yasama ve Yürütme erkleri bu araştırmanın kapsamı dışında kalan 11 Eylül öncesi dönemde de Endonezya'ya sağlanan güvenlik yardımlarını insan hakları ihlalleri nedeniyle askıya alma hususunda duyarlı olmuşlardır. Birinci Bush Yönetimi döneminde, Kongre, Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'nın bütün itirazlarına rağmen, Dili katliamı nedeniyle 1992'de Endonezya'ya sağlanan askeri eğitim yardımlarını kesmiştir. Bu karar, 1993 Mali Yılı Dış Harekat Tahsisatları Yasası (FY1993 Foreign Operations Appropriations Act) çerçevesinde kanunlaştırılmış olup, Yasama erkinin insan haklarını, politik ve stratejik çıkarlardan önemli gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Benzer şekilde, Clinton Yönetimi döneminde de, 1999 yılında, Endonezya'ya yapılan tüm askeri satışlar hak ihlalleri gerekçesiyle askıya alınmıştır. Sözü edilen on yıllık dönem içinde güvenlik yardımları politikasına yön veren anlayışın, açıkça Uluslararası İlişkilerde Etik kuramının belirttiği ahlaki kaygı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, belirli dönemlerde etkinliğini kaybetse bile, Kongre'nin, Yürütme'nin aksine, belirgin bir etik anlayış doğrultusunda hareket ettiğini ve normatif kuramın öngördüğü moral ilkeleri sahiplendiğini öne sürmek yanlış olmayacaktır.

TABLO - 5				
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ (KORELASYON)				
YIL	YARDIM	ÖLÜ SAYISI	IDP SAYISI	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ENDEKSİ
2006	-23.25	-95.30	—	-3.17
2007	+30.32	-100	—	-6.55
2008	+66.45	+inf.	—	+3.50
2009	+26.63	-100	—	—
2010	+32.62	—	+185.71	+1.69
2011	-12.79	+inf	-10	-6.66
2012	-23.16	-50	-5.55	-1.78
2013	-14.80	+1600	-47.05	-3.63
2014	+0.79	-29.41	-6.66	+1.88
2015	+26.36	-100	-92.73	+1.85
2016	+70.78	—	+16.39	+1.81
2017	-55.09	+inf	+83.09	+1.78
2018	+4.53	+1150	+23.07	—

Yardımda artma > ihlalde artma : Hipotez doğru [Mavi] : 10
Yardımda azalma > ihlalde azalma : Hipotez doğru [Mavi] : 9
TOPLAM: 19
Yardımda azalma > ihlalde artma : Hipotez yanlış [Gri] : 4
Yardımda artma > ihlalde azalma : Hipotez yanlış [Gri] : 8
TOPLAM: 12

5.3. Irak

Nüfus ve yüzölçümü açısından Batı Asya'nın en büyük devletlerinden biri olan Irak, kuzeyinde Türkiye, doğusunda İran, güneydoğusunda Kuveyt, güneyinde Suudi Arabistan, güneybatısında Ürdün ve batısında Suriye ile komşu olan federal bir parlamenter demokrasidir. Yüzölçümü 437.072 kilometrekare, nüfusu 37.202.572 olan ülke, farklı topluluklardan oluşmuş karmaşık bir etnik yapıya sahiptir. Halkın % 75-80'i Arap; % 15-20'si Kürt; % 5'i ise Türkmen, Yezidi, Şabak, Kakai, Bedevi, Romen, Asuri, Çerkez, Saba-Mandaeen ve İran kökenlidir.¹ Resmi dil olarak Arapça ve Kürtçenin konuşulduğu Irak toplumu ağırlıklı olarak Şii inancını benimsemiş olsa da, ülkede farklı inanç ve mezheplere mensup kompozit bir nüfus yapısı vardır. Buna göre, nüfusun % 64-69'u Şii; % 29-34'ü Sünni; % 1'i Katolik, Ortodoks, Protestan ve Süryanilerden oluşan Hristiyan; kalan % 1-4'lük kesimi ise diğer din ve inançlara bağlıdır.² Irak'ın HDI'ı 0.685³; kişi başına düşen milli geliri ise 5.709 dolardır.⁴

Bu bölümün birinci kısmında, Irak'ta 2003 ABD işgali ve sonrasındaki olayların tarihsel gelişimi ele alınacak; ikinci kısımda, 2005 yılından itibaren sağlanan güvenlik yardımları incelenecek; üçüncü ve son kısımda ise, gerçekleştirilen güvenlik yardımının ülkedeki insan haklarına etkisi ve ABD iç hukukuna uygunluğu tartışılacaktır. Bölümün nicel gösterge verileri USAID, Uppsala Çatışma Bilgi Programı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Freedom House'dan toplanmıştır. Nitel gösterge verileri ise, BM Irak Yardım Görevi (UN Assistance Mission for Iraq, UNAMIC), Gazetecilik Özgürlükleri Gözlemevi (Journalistic Freedoms Observatory), Gazetecileri Koruma Komitesi (Committee to Protect Journalists, CPJ), Amnesty International, Human Rights Watch ve dipnotlarda belirtilen medya mecralarından alınmıştır.

¹ CIA Factbook, (Çevrimiçi),

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>, 26 Şubat 2019.

² CIA Factbook.

³ Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi),

http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 26 Şubat 2019.

⁴ International Monetary Fund, Report for Selected Countries and Subjects, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=28&pr.y=4&sy=2016&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=433&s=NGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC%2CLP&grp=0&a=>, 26 Şubat 2019.

5.3.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp Britanya yönetimine girdiği 1920 yılından, bugüne kadar geçen süreçte, kronikleşmiş siyasal istikrarsızlıklara, düşük yoğunluklu çatışmalara, iç savaflara, uluslararası nitelikte savaflara ve rejim değişimlerine sahne olan Irak, şiddet yüklü bu geçmişiyle Ortadoğu'nun en sorunlu ülkelerinden biri olagelmıştır. Irak, 1920'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıktan sonra Britanya'nın denetimine girmiş; 1921'de Mekke Şerifi Hüseyin Bin Ali'nin oğlu Faysal, Irak'ın ilk kralı olmuş; 3 Ekim 1923'de ise ülke bir kraliyet olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Tümgeneral Abdülkerim Kasım ve Yüzbaşı Abdülselam Muhammed Arif tarafından 14 Temmuz 1958'de düzenlenen bir darbeyle kraliyet devrilmiş; bu kez ülkede cumhuriyet ilan edilmiştir. Şubat 1963'te Kasım, Arap Sosyalist Baas Partisi tarafından düzenlenen bir darbeyle devrilmiş, yerine Arif devlet başkanı olarak getirilmiştir. Arif'in bir helikopter kazasında ölmesinden sonra ise ağabeyi Muhammed Arif başkan olmuş, ancak o da 1968'de düzenlenen bir darbeyle görevden alınmış, onun yerine General Ahmed Hasan El Bekir devlet başkanı olurken, Saddam Hüseyin de yardımcılığına getirilmiştir. Temmuz 1979'da da Bekir'in istifasıyla Saddam Hüseyin devlet başkanlığına gelmiştir. İran'ın Irak sınırındaki köylere top atışı düzenlemesiyle 4 Eylül 1980 tarihinde sekiz yıl sürecek İran-İrak Savaşı başlamış; bu savaş 20 Ağustos 1988 tarihinde BM tarafından oluşturulan İran-İrak Askeri İzleme Grubu (United Nations Iran-Iraq Military Observer Group, UNIIMOG) denetiminde ateşkes ilan edilmesiyle sona ermiştir. Kuveyt'le petrol paylaşım anlaşmazlığı yüzünden yıllardır siyasi gerilim yaşayan Saddam rejimi, 2 Ağustos 1990 tarihinde bu kez Kuveyt'i işgal ederek bölgede yeni bir savaşın başlamasına neden olmuş; bunun üzerine, BM, 660 sayılı kararı ile işgali kınayarak Irak'tan derhal çekilmesini istemiştir. BM, 678 sayılı kararı ile de 660 sayılı kararın uygulanmasının sağlanması adına 'gereken tüm yöntemlerin kullanılması' için Güvenlik Konseyi üyelerine yetki vermiştir. ABD liderliğindeki koalisyon güçleri de bu yetkiye dayanarak, 17 Ocak 1991'de Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmak için askeri müdahaleye girişmişlerdir. Önce hava, ardından ise kara harekatı olarak gerçekleşen müdahale, 3 Mart 1991'de Irak'ın ateşkes koşullarını kabul etmesiyle sona ermiştir. Savaşın sona ermesinden sonra, Irak, bir süre BM'nin kitle imha

silahlarını denetleyen organı BM Özel Komisyonu (United Nations Special Commission, UNSCOM) ile işbirliği yapmış, ancak 1998’de bu işbirliğini sona erdirmiştir. 11 Eylül’den sonra Bush Yönetimi’nin El Kaide’yi desteklediği ve kitle imha silahları ürettiği gerekçeleriyle hedefe aldığı Irak’taki silah denetçileri 17 Mart 2003 tarihinde ülkeden ayrılmış, bunun üzerine, ABD liderliğinde oluşturulan koalisyon güçleri de 20 Mart 2003’te ülkeyi işgal etmiştir.⁵ İşgalden yaklaşık iki yıl sonra, 15 Ekim 2005’te, yeni Anayasa’nın kabulü ve Saddam Hüseyin’in 30 Aralık 2006’da idamı ile biten bu sürecin sonunda bir federal parlamenter demokrasi olarak bugünkü yönetim şekline kavuşmuş; ancak, aşağıda ayrıntılı olarak gösterileceği gibi, ülkede halen kalıcı bir barış ve güvenlik ortamı tesis edilememiştir.

ABD’nin Irak’ı ne amaçla ve nasıl bir plan doğrultusunda işgal ettiği ve işgale ne zaman karar verdiği hakkında literatürde sayısız çalışma olmasına rağmen, birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan veriler doğrultusunda bu sorulara kesin cevaplar vermek çok da kolay değildir. Uluslararası topluluk nezdinde sıkça tekrarlanan yaygın inanış, ABD’nin, Irak’ın fosil kaynaklarını ele geçirmek, petrol akışını kontrol altında tutmak, İsrail’in güvenliğini sağlamak ve daha genel anlamda Ortadoğu’da siyasi bir nüfus bölgesi yaratabilmek adına, aralarında Irak’ın da olduğu pek çok bölge ülkesinde, en azından Bush Yönetimi işbaşına geldiğinden beri, köklü rejim değişiklikleri yapmak istediği, ülkeyi de bu politikalar doğrultusunda işgal ettiğidir.⁶ Dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice, 7 Ağustos 2003 tarihinde *The Washington Post* gazetesinde yayınlanan, ve o günden sonra neredeyse Amerikan karşıtlığının arkaik bir referansı haline gelen ünlü ‘Ortadoğu’yu Dönüştürmek’ (Transforming the Middle East) makalesinde şöyle demiştir: “Bugün, ABD olarak, dostlarımız ve müttefiklerimizle, kendimizi dünyanın bir bölgesini uzun dönemde dönüştürmeye adanmışız. Bu bölge, 300 milyon nüfusa sahip, 22 ülkeden oluşan, ancak toplam gayri safi yurt içi hasılası 40 milyonluk İspanya’dan daha az olan Ortadoğu’dur.” Bu ifade, pek çok çevrede Bush Yönetimi’nin Ortadoğu’da

---

⁵ Irak’ın yakın tarihi, **BBC**, 2 Şubat 2004, (Çevrimiçi), http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml, 26 Şubat 2019.

⁶ Beverley Milton Edwards, **Contemporary Politics in the Middle East**, Cambridge, Polity, 2011, pp. 260-267.

köklü bir rejim değişimi niyeti taşıdığıının dışavurumu olarak anlaşılmıştır.⁷ Rice'ın bu makalede gerçekte neyi ifade etmek istediği farklı bir tartışma konusudur. Burada önemli olan, ABD'nin Irak'ı işgal niyetidir ki, ABD'nin bu niyetini aslında George W. Bush'un 29 Ocak 2002'de yaptığı Birliğin Durumu (State of the Union); ve 1 Haziran 2002'de yaptığı West Point konuşmalarında ortaya koyduğu söylenebilir. Bush, birinci konuşmada, “Tehlike yaklaşırken durup beklemeyeceğim. Amerika dünyanın en tehlikeli rejimlerinin kendisini dünyanın en yıkıcı silahlarıyla tehdit etmelerine izin vermeyecektir.” şeklinde bir ifade kullanmış; ikinci konuşmasında ise, “Düşmanla savaşmalı, onun planlarını bozmalı ve tehditler henüz doğmadan onları ortadan kaldırmalıyız. İçinde olduğumuz dünyada yegâne güvenlik yolu eyleme geçmektir.” cümlesiyle, 11 Eylül'ün ardından Afganistan'la birlikte Irak'ın da işgal edilebileceğini işaret eden açık bir meydan okumaya girişmiştir.⁸ Eylül 2002'de açıklanan yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ise, Irak'ın sadece kendi halkına karşı kullandığı kimyasal silahlara değil, biyolojik ve nükleer silahlara da sahip olduğu, ABD'nin kendisine, dostlarına ve müttefiklerine karşı kullanılmadan önce bunları imha etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.⁹ Bu güvenlik anlayışı, genel anlamda önalıcı stratejinin ve Bush Doktrini'nin temelini oluşturmuştur. Ancak, literatürde genellikle gözardı edilen veya fazla bilinmeyen, ABD'nin bu müdahale politikasını 11 Eylül 2001'de değil, bu tarihten dokuz yıl önce, Mart 1992'de yayınlanan ‘Gizli’ ibareli ve 1994-1999 döneminde izlenecek dış politikayı analiz etmek için hazırlanmış beş yıllık bir strateji belgesi olan Savunma Planlama Rehberi (Defense Planning Guidance) çerçevesinde benimsediğidir. Dönemin Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in başyazarı olduğu rehberde, Sovyetler

---

⁷ Rice'ın ifadesi, makalenin yayınlandığı tarihten beri pek çok mecrada hatalı olarak, “Ortadoğu'da 22 ülkenin haritası değişecek.” şeklinde çevrilmiş veya yorumlanmıştır. Kuşkusuz, bunda ABD'nin o güne kadar dünyanın çeşitli bölgelerinde izlediği siyasi etik ve uluslararası hukuka aykırı işgal, rejim değiştirme ve ulus-inşa politikalarının rolü vardır. Oysa, Rice makalesinde böyle bir ifade kullanmamıştır. Cümlelerin aslı, yukarıdaki metinde belirtildiği gibidir. Özgün makale için bkz.: Condoleezza Rice, “Transforming the Middle East”, **The Washington Post**, 7August 2003, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/?utm_term=.ae7785b6af8e, 26 Şubat 2019.

⁸ Birliğin Durumu konuşması için bkz.: State of the Union Address, January 29, 2002, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, 26 Şubat 2019. West Point konuşması için bkz.: Graduation Speech at West Point, June 1, 2002, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>, 26 Şubat 2019.

⁹ The National Security Strategy of the United States of America, September 17, 2002, p. 14.

Birliği'nin dağılmasının ardından yeni rakiplerin, özellikle de Ortadoğu'da demokratik olmayan saldırgan aktörlerin oluşmasının önlenmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır.¹⁰ Irak'ı işgal kararının, sözkonusu rehberin yayınlanmasını müteakiben ABD karar verme mekanizması içinde gelişen bu müdahalecilik anlayışının evrimleşmiş hali olarak okumak yanlış olmayacaktır.

Irak'a düzenlenen askeri müdahalenin siyasi boyutu, ABD'nin yukarıda açıklanmaya çalışılan dış politika söylemleri, strateji belgeleri ve güvenlik doktrinleri üzerine inşa edilmiştir. En az siyasi boyutu kadar tartışmalı olan hukuksal meşruiyeti ise, BM Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından Irak'la ilgili olarak alınan bir dizi karara dayanılarak kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bunlardan birincisi, 29 Kasım 1990 tarihli 678 sayılı BMGK Kararıdır. Karar, BM üyelerine Kuveyt'in işgalden kurtarılması, uluslararası barışın ve bölge güvenliğinin sağlanması için gerekli tüm önlemleri alma yetkisi tanımıştır.¹¹ Bu karar, 3 Nisan 1991'de alınan 687 sayılı karar ile güncellenmiş, yeni kararda Irak'ın kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlarının uluslararası gözetim altında imha edilmesi ve silahlanma çabalarının uluslararası bir kontrol mekanizmasının denetimi altına alınması öngörülmüştür.¹² Bush Yönetimi, Irak müdahalesini öncelikle bu iki karara dayandırmış, Irak'ın silah denetimi konusunda uluslararası toplulukla hiçbir zaman işbirliği yapmadığını ısrarla ve her fırsatta vurgulamıştır.¹³ ABD'nin müdahaleyi uluslararası hukuk zemininde haklı kılmak adına başvurduğu üçüncü yasal dayanak, BMGK'nın 8 Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı kararı olup, bu kararda Irak'a ihlal ettiği yükümlülüklerinden ötürü ciddi yaptırımlar uygulanacağı hususunda çok sayıda uyarı yapıldığı ve rejime BM ile

¹⁰ Defense Planning: Guidance, FY 1994-1999, April 16, 1992, National Security Council, p. 2, p. 3, p. 6. Belge, ABD devlet belgeleri gizlilik tasnifine göre SECRET/NOFORN olarak sınıflandırılmıştır. NOFORN'un açılımı 'No Foreigners' olup, anlamı, bu ibareyi taşıyan belgelerin yabancı uyruklular tarafından görülemeyeceğidir. Belge üzerindeki gizlilik kararı 2009 yılında Başkan Barack Obama tarafından yayınlanan ve devlet belgeleri gizlilik sınıflandırmasını yeniden düzenleyen 13526 sayılı Başkanlık Emri ile, yayın tarihinden 17 yıl sonra kaldırılmıştır. 13526 sayılı Başkanlık Emri için bkz.: Executive Order 13526, Classified National Security Information, December 29, 2009, (Çevrimiçi), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2010-01-05/pdf/E9-31418.pdf>, 26 Şubat 2019.

¹¹S/RES/678, 29 November 1990, (Çevrimiçi), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>, 27 Şubat 2019.

¹²S/RES/687, 3 April 1991, (Çevrimiçi), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>, 27 Şubat 2019.

¹³ Letter dated 20 March 2003 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council, (Çevrimiçi), <http://www.hamamoto.law.kyoto-u.ac.jp/kogi/2003yakan/s-2003-351.pdf>, 27 Şubat 2019.

işbirliği yapması için son bir şans verileceği belirtilmiştir.¹⁴ Bush Yönetimi'nin, sözü edilen BMGK kararları ile Irak'a düzenlenecek askeri müdahaleyi meşru gösterme çalışmasının hukuken tartışmalı olduğu ve aslında bir işgale cevaz vermediği, uluslararası hukukçular, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli medya mecraları tarafından sayısız kez dile getirilmiş, bu kararların işgal için yasal bir gerekçe oluşturamayacağı pek çok vesileyle vurgulanmıştır.¹⁵ Bütün bu uluslararası muhalefete karşın, Bush Yönetimi Irak'ı işgal kararından vazgeçmemiş ve 18 Mart 2003'te Saddam Hüseyin ve oğullarının 48 saat içinde ülkeyi terketmelerine yönelik bir ultimatoma yayınlamıştır. Saddam'ın ultimatoma reddetmesi üzerine, 19 Mart 2003'te ABD Silahlı Kuvvetleri, beraberindeki müttefik güçleriyle birlikte Irak'a karşı askeri müdahaleye başlamıştır.¹⁶

Savaşın işgal safhası yaklaşık bir buçuk ay sürmüş, 1 Mayıs 2003'te ana hareketler sona ermiştir.¹⁷ Saddam Hüseyin ve oğulları bu süreçte Bağdat'tan kaçmış; Baas partisi iktidardan indirilmiş; rejimin lider kadrosu ise büyük ölçüde tasviye edilmiştir. Fakat, bu gelişmeler çatışmaları sonlandırmamış, tam tersine, ABD ve müttefik orduları giderek örgütlenen ve güçlenen bir Sünni-Selefi direnişe karşı, çoğu meskun mahallerde gerçekleşecek olan uluslararası nitelikte bir savaşın

---

¹⁴S/RES/1441, 8 November 2002, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/1441.pdf>, 27 Şubat 2019.

¹⁵ Savaştan bugüne geçen sürede Irak müdahalesinin hukuksal boyutu ile ilgili geniş bir külliyat oluşmuştur. Ancak, savaşın gerekçeleri ve karşı iddialar bu araştırmanın konusu dışında kaldığından, burada bunların tümüne yer vermek olası ve gerekli değildir. Yine de, birer örnek oluşturması amacıyla, belirli çalışmalara atıfta bulunmak yerinde olacaktır. Irak'la ilgili BMGK kararları hakkında ayrıntılı bir hukuksal değerlendirme için bkz.: Ece Göztepe, "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi, ya da 'Haklı Savaş'ın Haksızlığı Üzerine", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 59, Sayı 3, 2004, pp.79-103. Müdahaleyi uluslararası ilişkilerde meşru güç kullanma kriterleri açısından inceleyen bir çalışma için bkz.: Mehmet Akif Okur, "Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşının Meşruiyeti", **Kök Journal of Social and Strategic Researches**, Vol. X, Num. 2, Autumn 2008, pp. 9-27. 1441 sayılı kararın müdahaleyi tetikleyici bir işlevi olmadığı hakkında bir değerlendirme için bkz.: Mary Ellen O'Connell, "UN Resolution 1441: Compelling Saddam, Restraining Bush", **Jurist**, November 21, 2002, (Çevrimiçi), <http://www.w.jurist.org/forum/forumnew73.php>, 27 Şubat 2019. Bu hukuksal gerekçelere rağmen, özellikle ABD'de hükümete yakın tanınmış uluslararası hukukçular savaşın meşru olduğunu savunabilmişlerdir. Savaşı meşru kabul eden görüşlerden biri için bkz.: John Yoo, "International Law and the War in Iraq", **American Journal of International Law**, Volume 97, Issue 3, 2003, pp. 563-576.

¹⁶ President Bush Addresses the Nation, March 19, 2003, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>, 27 Şubat 2019.

¹⁷ President Bush Announces Major Combat Operations in Iraq Have Ended, May 1, 2003, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html>, 27 Şubat 2019.

içine çekilmeye başlamışlardır. Sünni direniş cephesine Şii militan güçlerin de katılması ve Mukteda El Sadr'ın yayınladığı fetvadan sonra çatışmalara dahil olmasıyla 2004'te şiddetlenen savaş¹⁸, Felluce'de görev yapan özel Amerikan güvenlik şirketi Blackwater personeline karşı gerçekleştirilen sürpriz saldırılarla daha geniş bir muharebe sathına yayılmıştır.¹⁹ Aynı yılın Nisan ayında Ebu Garip Cezaevi'nde yapılan işkencelerin Amerikan medyası ve uluslararası kamuoyunda yer almasıyla,²⁰ ülkedeki Amerikan askeri varlığına karşı duyulan öfke daha da artarak, bazı sivil Amerikalıların Irak'taki El Kaide militanları tarafından kaçırılıp vahşice öldürülmesine varan tepkisel bir karşı şiddetin yükselmesine neden olmuştur.²¹

Irak'ta çatışmalar sürerken, işgalden sonraki ilk parlamento seçimleri 30 Ocak 2005'de yapılmıştır. Ulusal Meclis'deki 275 sandalye için yapılan seçimlerde Şii İslamcı Birleşik Irak İttifakı (al-İtilaf al-Watani al-Iraqi) % 58 oy ile 140; Kürdistan Birliği (Hawpaymani Demokrati Kurdistan) % 26 oy ile 75; Irak Listesi (al-Qayima al-iraqiya) % 14 ile 40 sandalye kazanmış ve İbrahim Caferi Başbakan olmuştur.²² Katılımın % 58 olarak gerçekleştiği seçimlerde şiddet eylemleri de devam etmiş, ülke çapında gerçekleştirilen yaklaşık 300 saldırıda 30 kişi hayatını kaybetmiştir.²³ Seçim sonuçları ülkede bir 'bölünme' olarak nitelenmiş; köktendinci partilerin elde ettiği oy oranları bir zafer olarak tanımlanırken, ABD ve Britanya destekli politikacıların aldığı sonuçlar ise 'hezimet' olarak yorumlanmıştır.²⁴ Aynı yıl ABD tarafından kurulan geçiş dönemi hükümeti kimliğindeki Geçici Koalisyon İdaresi'nin (Coalition Provisional Authority, CPA) gözetiminde hazırlanan Irak Anayasası da 15

¹⁸ Jean-Pierre Filiu, **Apocalypse in Islam** (illustrated ed.), Berkeley, University of California Press, 2011, p. 147.

¹⁹ Jeffrey Gettleman, "Enraged Mob in Falluja Kills 4 American Contractors," **The New York Times**, March 31, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2004/03/31/international/worldspecial/enraged-mob-in-falluja-kills-4-american.html>, 27 Şubat 2019.

²⁰ Seymour M. Hersh, "Torture at Abu Ghraib", **The New Yorker**, May 10, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>, 27 Şubat 2019.

²¹ Body of slain American hostage found, **CNN**, September 22, 2004, (Çevrimiçi), <http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/09/22/iraq.beheading/>, 27 Şubat 2019.

²² Kenneth Katzman, "Iraq: Elections and New Government", **Congressional Research Service Report**, May 11, 2005, p.1-p.6.

²³ **Ibid.**, p. 4.

²⁴ Patrick Cockburn, "Iraq's election result: a divided nation", **The Independent**, 21 December 2005, (Çevrimiçi), <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraqs-election-result-a-divided-nation-520280.html>, 27 Şubat 2019.

Ekim 2005'te gerçekleştirilen bir referandumla kabul edilmiştir.²⁵ Mayıs 2016'da ise Nuri el Maliki Başbakanlığa getirilmiş, ancak bu iktidar değişimi ve yeni bir toplumsal mutabakat metninin onaylanması ülkede barışın yolunu açmamış, işgale karşı direniş daha da güçlenmiştir. Bu dönemde, ABD - bir bakıma Vietnam'dakine benzer çaresiz bir arayış ve irrasyonel bir yaklaşımla - 2007'de ülkedeki asker sayısını artırmaya gitmiştir. Muharip birlik sayısındaki artışın ABD açısından savaşı olumlu yönde etkileyen bir değişken olmadığı ise, Bağdat'taki intihar saldırılarındaki artışta ve Basra ile Necef'e yayılan çatışmalarda görülmüştür. Asker sayısını artırmanın çatışmalarda ABD ve koalisyon üyelerine operasyonel, taktik ve stratejik açılardan bir avantaj getirmeyeceği anlaşılınca, aynı yılın sonunda Başkan Bush'un kararıyla ilk geri çekilme faaliyetleri başlamış, böylelikle Irak'daki Amerikan askeri sayısında ilk defa önemli bir düşüş kaydedilmiştir. Bu tarihten bir yıl sonra göreve gelen Başkan Obama, yemin ederek yönetimi devralmasının hemen ardından, 27 Şubat 2009'da Irak'tan geri çekilme takvimini açıklamış, buna göre 2011 sonunda, eğitim ve danışmanlık amacıyla kalacak olanlar hariç, tüm Amerikan askerlerinin yurda döneceğini duyurmuştur.²⁶

Muharip ABD birliklerindeki sayısal azalmaya rağmen yoğunlaşan çatışma şartlarında, Irak'ta 7 Mart 2010'da ikinci parlamento seçimi yapılmış, bu seçimde İyad Allavi parlamentoda 91 sandalye kazanarak birinci olmuş, Nuri al Maliki ise 89 sandalye ile ikinci sırayı almıştır.²⁷ Seçimlerdeki yolsuzluk iddiaları üzerine yapılan

---

²⁵İraçi constitution passes, officials say, **CNN**, October 26, 2005, (Çevrimiçi) <http://edition.cnn.com/2005/WORLD/meast/10/25/iraq.constitution/>, 28 Şubat 2019. CPA'nın görev ve sorumluluklarıyla ilgili bir inceleme için bkz.: Celeste J. Ward, "The Coalition Provisional Authority's Experience with Governance in Iraq", **Special Report**, No.139, May 2005, United States Institute of Peace. Kabul edilen Irak Anayasası ile ilgili hukuksal bir değerlendirme için bkz.: Nathan J. Brown, "The Final Draft of the İraçi Constitution:Analysis and Commentary", **Carnegie Endowment Report**, 16 September 2005, Carnegie Endowment for International Peace.

²⁶ Six years after Iraq invasion, Obama sets out his exit plan, **The Guardian**, February 27 2009, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2009/feb/27/obama-iraq-war-end-august-2010>, 28 Şubat 2019. ABD kuvvetlerinin Irak'tan geri çekilmesi SOFA olarak bilinen Kuvvet Durumu Antlaşması (Status of Forces Agreement) çerçevesinde yürütülmüştür. Antlaşmanın tam metni için bkz.: Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>, 28 Şubat 2019. Antlaşma hakkında bir değerlendirme için bkz.: R. Chuck Mason, "U.S.-Iraq Withdrawal/Status of Forces Agreement: Issues for Congressional Oversight", **Congressional Research Service Report**, July 13, 2009.

²⁷ İraçi Parliamentary Elections 2010, **Canadians for Justice and Peace in the Middle East**, No. 85, July, 2010, p. 1.

pazarlıktan sonra Maliki'nin Başbakan olarak kalmasına karar verilmiş; bu iç siyasi sürece paralel olarak, ABD de geri çekilme operasyonu üzerine daha kapsamlı olarak eğilmiştir. Sonuçta, Obama Yönetimi, benimsediği güvenlik politikası çerçevesinde Irak'taki asker sayısının azaltılması ile ilgili çalışmalarını hızlandırmıştır. İlgi çekici olan, bu dönemin aynı zamanda Irak El Kaidesi'nin Irak İslam Devleti kimliğini alarak güçlenmeye başlamasıyla örtüşmesidir. Kökü, Ürdünlü Sünni lider Ebu Musa Zerkavi tarafından 1999'da kurulan örgütlenmeye dayanan Irak İslam Devleti, kısa sürede gerek ülke içinden gerek ülke dışından çok sayıda cihatçı militanı bünyesine katmayı başararak Irak'ta savaşılan önemli aktörlerden biri haline gelmiş, hatta Irak dışındaki ülkelerde de eylem düzenleyebilecek imkan ve kabiliyete erişmiştir.²⁸ ABD'nin Irak'tan geri çekilme operasyonunun Başkan Obama'nın açıkladığı tarih olan Aralık 2011'de tamamlanmasının ardından, Selefi terör yeni bir yapılanma çerçevesinde örgütlenme evresine girmiş, ve nihayet 8 Nisan 2013'te Ebu Bekir el Bağdadi'nin liderliğinde Irak Şam İslam Devleti adını aldığını duyurmuştur.²⁹ Bu tarihten sonra daha büyük bir siyasi istikrarsızlık ve şiddet ortamına sürüklenen Irak'ta 30 Nisan 2014'te üçüncü parlamento seçimi yapılmış, bu kez Başbakanlık koltuğu Haydar el Abadi'ye geçmiştir.³⁰ Siyaseten bölünmüş Irak'ı birleştireceği ve köklü hukuksal reformlar yapacağı beklentisiyle göreve gelen Abadi, iktidarı boyunca ancak kısmi bir başarıya ulaşabilmiş, sözü edilen reformları gerçekleştirebilmek bir tarafa, ülkede yükselişe geçen IŞİD terörü nedeniyle güvenlik ortamını tesis etmekte dahi başarı kaydedememiştir. Özellikle Musul'un IŞİD tarafından ele geçirilmesi ve tekrar geri alınması sürecinde, Irak ordusunun ancak Kürt Peşmerge güçleri ve yabancı koalisyon üyelerinin askeri yardımıyla başarı sağlayabildiği bilinmektedir.

Bu süreçte, Irak'ta yaşanan en önemli siyasi gelişmelerden biri, İKBY'nin bağımsızlık girişimi olmuş, bu kapsamda 25 Eylül 2017'de yapılan referandum sonucunda, katılımcıların % 93.25'i Irak'tan ayrılma ve bağımsız devlet kurma

---

²⁸ Foreign Terrorist Organizations, Country Reports on Terrorism 2011, United States Department of State, 31 July 2012, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195553.htm>, 28 Şubat 2019.

²⁹ Şemsettin Erdoğan, Ergün Deligöz, Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 14, Sayı 1, Mayıs 2015, p. 6.

³⁰ Mike Pearson, Holly Yan, Anna Coren, "Iraq's Nuri al-Maliki digs in as President nominates new Prime Minister", **CNN**, 8 November 2014, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2014/08/11/world/meast/iraq-crisis/index.html>, 28 Şubat 2019.

yönünde bir karar beyan etmiştir.³¹ Irak merkezi hükümeti ve başta ABD olmak üzere uluslararası topluluk üyelerinin çoğu bağımsızlık kararına olumlu yaklaşmamışlar, referandumdan çıkan sonucun hukuksal açıdan bir bağlayıcılığı veya siyasi açıdan bir meşruiyeti olduğunu kabul etmemişlerdir. IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani ve eski Devlet Başkanı Mesut Barzani'nin liderliğinde yürütülen bağımsızlık girişimlerinin politik gündemden düşmesinin ardından, 12 Mayıs 2018'de dördüncü parlamento seçimi yapılmış; Irak yasalarına göre Başbakanın çoğunluk partisinden çıkması gerekirken, Cumhurbaşkanı Berham Salih, mecliste iki farklı partinin de en büyük grup olduklarını iddia etmesi sonucunda, bağımsız aday Adil Abdülmehdi'yi hükümeti kurmakla görevlendirmiştir.³² Ülke çapında % 44.52 gibi görece düşük bir katılımı yapılan bu son seçim, Mukteda el Sadr önderliğinde kurulan Sairun Koalisyonu'nun birinci parti olması ve Şii milis grupların temsilcilerinin yer aldığı Hadi el Amiri liderliğindeki Fetih Koalisyonu'nun ikinciliği elde etmesi açısından dikkat çekicidir. Sadr, seçim sürecinde Iraklılık kimliğine dayalı, vatan toprağı olgusunu önceleyen ve hatta liberal değerleri yücelten bir söylem benimsemiş, ilk kez Kerkük'te ortak bir liste ile seçimlere giren Türkmenler ise Kerkük'ten 3 milletvekili çıkarmayı başarmışlardır.³³

Son seçimlerin ardından, bu araştırmanın tamamlandığı tarih itibarıyla, Irak'ta sürdürülebilir bir çatışmasızlık ortamının tesis edildiğini, iktisadi açıdan kabul edilebilir bir kalkınma seviyesinin yakalandığını ve hukuk devleti ilkelerinin tam anlamıyla benimsenip uygulandığını iddia edebilmek olası değildir. ABD işgali boyunca ve işgalin sona ermesinden sonra oluşan siyasi istikrarsızlık, halen ülkenin en ciddi sorunu olarak varlığını korumakta, bu durumun öngörülebilir gelecekte

³¹ More than 92% of voters in Iraqi Kurdistan back independence, **The Guardian**, September 27 2017, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/27/over-92-of-iraqs-kurds-vote-for-independence>, 28 Şubat 2019.

³² Irak'ın yeni başbakanı Adil Abdülmehdi oluyor, **NTV**, 3 Ekim 2018, (Çevrimiçi), https://www.ntv.com.tr/dunya/irakin-yeni-basbakani-adil-abdulmehdi-oluyor,Luu0iLPUokCDoCeUc7vZ_w, 28 Şubat 2019.

³³ Bilgay Duman, "2018 Irak Parlamento Seçimleri ve Sonrası", **Dünya Bülteni**, 18 Temmuz 2018, (Çevrimiçi), <https://www.dunyabulteni.net/dubam-ortadogu/2018-irak-parlamento-secimleri-ve-sonrasi-h425876.html>, 28 Şubat 2019. Bu araştırmanın sona erdiği tarihte Abdülmehdi, yolsuzluk ve işsizlik gibi nedenlerle meydana gelen ve şiddet içeren sokak protestoları üzerine görevinden istifa etmiş, ancak yeni hükümet halen kurulmamıştır.

değişebileceğine dair bir belirti de görülmemektedir. Ölüm tehditleri ve düşük maaş gibi sebeplerle 20.000 doktorun ülkeyi terk ettiği; 2019'un ilk ayında ham petrol ihracatından 6.36 milyar dolar gelir sağlamasına rağmen ekonominin hâlâ kırılğan durumda olduğu ve intihar saldırılarının ciddi bir güvenlik tehdidi olarak varlığını sürdürdüğü Irak, ABD tarafından sağlanan ve bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecek olan güvenlik yardımlarına rağmen, kalıcı bir barışın sağlanamadığı, bölünmüş bir ülke görünümündedir.

5.3.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı

ABD'nin Irak'ta hayata geçirdiği güvenlik yardımı programı, esasen daha işgalin gerçekleştiği sene başlamıştır. CPA, 2003 yazında Irak Sivil Savunma Birlikleri (Iraqi Civil Defense Corps, ICDC) isimli paramiliter gücün kurulması için bir emir yayınlamış, müteakiben emir doğrultusunda bu güce eğitim ve donatım desteği verilmesi amacıyla harekete geçmiştir. Başlangıçta çok uluslu koalisyon kuvvetlerinin de katılımıyla tek taburluk bir güç olarak oluşturulan ICDC'nin finansmanı, sahada görevli ABD birlik komutanlarının inisiyatifine verilmiş olan görece küçük bütçeli Komutanlık Acil Müdahale Programı (Commanders Emergency Response Program, CERP) isimli bir fondan karşılanmış, birliğe katılan asker sayısı ilk yılın Ekim ayında 6.000'i bulmuştur.³⁴ Eğitimin ilk iki haftası, ABD Kara Kuvvetleri'ne bağlı 2. Tabur, 44. Hava Savunma Topçu Alayı ve 101. Hava İndirme Tümeni tarafından, Musul'daki Camp Claiborne'da; üçüncü haftası ise, 320.

---

³⁴ ABD Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı birlikler, savaş başladıktan sonra Bağdat'ta alüminyum kasalar içinde 100 dolarlık banknotlar halinde saklanan 650 milyon dolarlık bir para rezervi bulmuş ve bu rezerve el koymuştur. Savunma Bakanlığı'nın kararı doğrultusunda, bu meblağın çatışma sahalarındaki birliklerin durumunu iyileştirme çalışmaları için kullanılmasına karar verilmiştir. CERP, bu çalışmaların sonunda kurulan bir fon programıdır. Bulunan paranın bir kısmının 3. Piyade Tümenine bağlı askeri personel tarafından çalındığı iddia edilmiş, ancak olayla ilgili adli bir soruşturma açılıp açılmadığı, açıldıysa sonucun ne olduğu hakkında resmi bir açıklama yapılmamıştır. CERP'le ilgili iki ayrı değerlendirme için bkz.: Mark S. Martins, "The Commander's Emergency Response Program," **Joint Force Quarterly**, No.37, April 2005. Heather J. Fagan (Ed.), **The Army Lawyer**, Department of the Army Pamphlet, 27-50-369, February 2004. Bulunan paranın çalındığıyla ilgili bir haber için bkz.: US soldiers questioned over stolen Iraqi cash, **The Irish Times**, April 24, 2003, (Çevrimiçi) <https://www.irishtimes.com/news/us-soldiers-questioned-over-stolen-iraqi-cash-1.47366>, 1 Mart 2019.

Sahra Topçu Birliği tarafından El Hatra'daki Jaguar Mevzii (Objective Jaguar) olarak tanımlanan kampta verilmiştir.³⁵

Yeni Irak Ordusu (New Iraqi Army, NIA) olarak tanımlanan silahlı kuvvetlerin asli oluşumu ise, CPA tarafından yayınlanan 22 numaralı emir doğrultusunda, ordunun görev, disiplin, hizmet ve rütbe yapısını kapsayacak şekilde, 3 Temmuz 2003'te başlamıştır.³⁶ Bu kararın hemen ertesinde, Politikadan sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı Walter Slocombe, CPA İdari Amiri (o dönemde 'Irak İşgal Valisi' olarak tanınmıştır) Paul Bremer'e yazdığı memorandumda, NIA 1. Tabur eğitiminin, karşılaşılan bazı zorluklara rağmen yürütülmeye başlandığını, kalan diğer 18 piyade taburunun eğitimini ise 2004 sonuna kadar tamamlayacaklarını bildirmiştir.³⁷ Slocombe'nin belirttiği tarihte eğitimlerin tamamlanmasından önce, Temmuz 2004'te Irak'ta varlık gösteren ilk Amerikan özel güvenlik şirketi Vinnel Corporation'ın emekli subaylardan oluşan uzmanları ülkeye gelmiş ve NIA içinde planlamacı, hareket subayı, birlik eğitimcisi ve çevirmen olarak göreve başlamışlardır. Güvenlik ihalesini alan Vinnel, eğitimle ilgili yükümlülükleri MPRI, askere alma faaliyetlerini ise SAIC isimli iki taşeron şirkete ihale etmiştir.³⁸ Eğitim donatı faaliyetlerinin, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda görünse de, kısmen özel yüklenicilere devredilmesi, güvenlik yardımı programının daha ilk safhalarında dışarıdan tedarik (outsourcing) yöntemine dayalı liberal bir iş anlayışıyla planlanıp yürürlüğe konulduğunu göstermesi açısından ilgi çekicidir. Böylesi bir ticari faydacılık odaklı anlayışla inşa edilen eğitim ve donatım hizmetlerinin Irak'ın güvenliğini piyasacı bir güvenlik politikasına emanet ettiği, bunun ise kaçınılmaz olarak bir takım karmaşık askeri, siyasi ve mali sorunlara neden olduğu açıktır.³⁹ Yardım programı bir yıl sonra Hava Kuvvetleri'ni de

³⁵ İraçi Civil Defense Corps, **Global Security**,

(Çevrimiçi), <https://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/icdc.htm>, 1 Mart 2019.

³⁶ James Dobbins et al., "Occupying Iraq: A history of the Coalition Provisional Authority", **RAND Report**, 2009, p. 62. CPA'in 22 numaralı emri için bkz.: Coalition Provisional Authority Order Number 22: Creation of a New Iraqi Army, 22 August 2003 (Çevrimiçi), https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/20030818_CPAORD_22_Creation_of_a_New_Iraqi_Army.pdf, 1 Mart 2019.

³⁷ **Ibid.**, p. 63.

³⁸ **Ibid.**, p. 64.

³⁹ Vinnel, aslında 1931 yılında California'da kurulmuş bir inşaat taahhüt şirketi olup, 1960'larda Vietnam'da çeşitli askeri ihaleler almış, 1992'de BDM International isimli teknik hizmetler firmasına

kapsayacak şekilde genişletilmiş, Irak Geçici Hükümeti'nin talebi üzerine ülkeye üç adet geniş gövdeli C-130 Hercules nakliye uçağının temini gerçekleştirilmiştir. Uçakların önce EDA programı kapsamında temini gündeme gelmişse de, bu programın yedek parça temini için uygun olmaması üzerine, uçakların temini ve personelin eğitimi FMS programıyla gerçekleştirilmiştir.⁴⁰

ABD kuvvetlerinin ilk geri çekilme takviminin tartışılmaya başlandığı 2007'de, muharip birliklerin çatışma sahasında aktif güç olarak uzun süre bulunamayacağı, bu nedenle güvenlik yardımlarının artırılması ve bu kapsamda eğitim donatımlarına ağırlık verilmesi gerektiği de gündeme getirilmeye başlanmıştır. Dönemin Çok Uluslu Güç Komutanı Orgeneral David Patreus, bu tarihten altı yıl sonra, 2013'te kaleme aldığı bir makalede, 2007'ye gelindiğinde sahadaki beş tugaylık bir artışın eğitim ve donatımının desteklenemeyeceğinin artık bilindiğini, bu nedenle 2007 ve sonrasında ABD birliklerinin geri çekilebilmesi için Irak kuvvetlerinin daha büyük sorumluluklar almasının zorunlu hale geldiğini kaydetmiştir.⁴¹ Böylece, Orgeneral Martin Dempsey'in Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı ve Korgeneral James Dubik'in Çok Uluslu Güç Komutanlığı dönemlerinde, güvenlik yardımı programlarının çerçevesi genişletilmeye başlanmış; eğitim faaliyetleri kapsamında sadece Irak Kara Kuvvetleri, polis birimleri, sınır güvenlik birlikleri ve özel harekat birliklerinin değil, İçişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı başta olmak üzere tüm güvenlik altyapısını kapsayan ve bir milyon kişiden oluşan Irak güvenlik güçlerinin tümünün eğitimi ve donatımı, tedrici olarak programa dahil edilmiştir.⁴²

---

devredilmiştir. BDM ise 2002'de ABD'nin en büyük askeri havacılık şirketlerinden Northrop Grumman tarafından satın alınmıştır. BDM'in 1990-1998 arasında ülkenin en büyük özel sermaye yatırım şirketlerinden olan Carlyle Group'a ait bir firma olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Anılan dönemde ve sonrasında Başkan George H.W. Bush'un Carlyle Group'un kıdemli danışmanı olarak görev yaptığı dikkate alınır, şirketin devletle önemli iş ilişkileri olduğu sonucuna varılabilir. Carlyle Group'un faaliyetlerini da kapsayan Amerikan iş dünyası-devlet ilişkileri hakkında bir inceleme için bkz.: Craig Unger, **House of Bush, House of Saud: The Secret Relationship Between the World's Two Most Powerful Dynasties**, New York, Scribner, 2004.

⁴⁰ John M. McCain, "Genesis of the New Iraqi Air Force: Security Assistance in Action", **The DISAM Journal**, Fall 2005, p. 26-27.

⁴¹ David H. Patreus, "How We Won in Iraq", **Foreign Policy**, October 29, 2013, p. 6.

⁴² **Ibid.**, p. 6.

Güvenlik yardımlarının asli amaçları, esasen ABD ve Irak arasında 17 Kasım 2008 tarihinde Bağdat'ta imzalanan ve 1 Ocak 2009'da yürürlüğe giren iki mutabakat metninde ortaya koyulmuştur. 'ABD ile Irak Cumhuriyeti Arasında Dostluk İlişkisi ve İşbirliği Hakkında Stratejik Çerçeve Antlaşması' isimli birinci metinde, ülkeye sağlanacak güvenlik yardımının temel amaç ve hedefi, 'Irak'ta güvenlik ve istikrarı sağlayarak uluslararası barış ve istikrara katkıda bulunmak; Irak Cumhuriyeti'nin egemenlik, güvenlik ve toprak bütünlüğüne yönelik bütün tehditleri caydırmak' olarak belirtilmiştir.⁴³ 'ABD ile Irak Cumhuriyeti Arasında Birleşik Devletler Kuvvetlerinin Irak'tan Çekilmesi ve Irak'taki Geçici Varlık Süresince Faaliyetlerinin Organizasyonu' isimli ikinci metinde ise, Irak'a güvenlik yardımı sağlanmasının gerekçesi, 'Irak'ın istikrar ve güvenlik çalışmalarına, El Kaide ve diğer terörist gruplara, yasadışı gruplara ve eski rejimden kalan unsurlara karşı düzenlenen harekatlarda işbirliği de dahil olmak üzere, yardımcı olunması' şeklinde açıklanmıştır.⁴⁴

ABD'nin Irak'tan çekilmeye başlamasıyla birlikte ve geri çekilmenin 2011'de tamamlanmasını müteakiben yürütülecek olan güvenlik yardımlarının ve özellikle eğitim-donat programlarının bu ülkede konuşlu merkezi bir idare ve eşgüdüm birimi üzerinden yürütülmesi zaruri görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, 2011 sonrası dönemde Irak askeri kuvvetlerinin yapılandırılması görevi Savunma Bakanlığı çatısı altında çalışacak Irak Güvenlik İşbirliği Ofisi'ne (Office of Security Cooperation-Iraq, OSC-I) verilmiş, ofisin ilk görevi, gerçekleştirilecek FMS ve FMF programlarını, daha sonraki aşamada ise IMET programlarını yönetmek olmuştur.⁴⁵ Toplam personel sayısı 3.500 olarak belirlenen OSC-I'da görev yapan resmi devlet personeli sayısının düşüklüğü dikkat çekicidir. CRS'nin araştırmasına göre, ofis çalışanlarından 175'i askeri personel, 45'i Savunma Bakanlığı sivil memuru, kalanı

---

⁴³ Strategic Framework Agreement for a Relationship of Friendship and Cooperation Between the United States of America and the Republic of Iraq, Section III: Defense and Security Cooperation, 17 November 2008, p. 3.

⁴⁴ Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq, Article 4: Missions, (1), 17 November 2008, p. 3-4.

⁴⁵ Kenneth Katzman, "Iraq: Politics, Security and U.S. Policy", **Congressional Research Service Report**, June 22, 2015, p. 11.

ise güvenlik müteahhiti (security contractor) sıfatıyla çalışan kişilerden oluşmuştur.⁴⁶ Yukarıda Vinnel Corporation bağlamında açıklanan özel güvenlik girişimlerinin yardım projelerindeki rolü hatırlandığında, OSC-I personelinden büyük çoğunluğun güvenlik müteahhidi olarak tanımlanan sivillerden oluşması aslında çok da şaşırtıcı değildir. Buradaki sorunlu husus, özel savunma şirketlerini temsilen çalışan profesyonellerin, ABD hükümetine veya Irak hükümetine değil, özel kuruluşlara karşı bir aidiyet ve sorumluluk duymalarının daha olası olduğudur. Bunun sonucu ise, OSC-I personelinin devletler yerine özel teşebbüslere bağlılık ve liyakat göstermesi ile meydana gelecek güvenlik sorunlarıdır ki, Blackwatwer örneğinde görüldüğü üzere, bu durum, güvenlik yardımlarının operasyonel ve stratejik başarısı açısından önemsenmeyecek bir risk faktörü değildir.

ABD'nin 2011 sonrasında Irak'ta uyguladığı resmi güvenlik yardımı programı, öncelikle Dışişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe sokulan ve yukarıda OSC-I bağlamında değinilen FMS kapsamında hayata geçirilmiş olup, bu çerçevede 2003'ten beri toplam 23 milyar dolarlık savunma araç ve gereç satışı gerçekleştirilmiştir. Bunların dışında, program dahilinde, ABD tarafından finanse edilen ve araştırmanın üçüncü bölümünde açıklanan FMF, EDA, Başkanlık Kullanma Yetkisi ve diğer eğitim ve donatım faaliyetlerinin de yer aldığı farklı yardımlar da yer almıştır. FMF programı 2012'den itibaren uygulamaya koyulmuş, program kapsamında Kongre'den bu araştırmanın tamamlandığı tarihe kadar 2 milyar dolarlık yardım gerçekleştirilmiştir.⁴⁷ İncelenen dönemde yapılan güvenlik yardımının toplamı ise 36.5 milyar dolardır.

Güvenlik yardımının gerekçesine dair ABD'nin resmi söylemi, ülkede uygulanan eğit-donat programlarının, 2014 ve sonrasında meydana gelen cihatçı saldırıları önlemek; ve böylece, IŞİD'in sözde halifelik ilanının ardından sağladığı askeri üstünlüğü yok ederek, örgütün ele geçirdiği toprakların geri alınmasına yardımcı olmak amacıyla hayata geçirildiği yönündedir. Savunma Bakanlığı'nın açıklamasına göre, bu amaçla yürütülecek olan eğit-donat programı dört ana hedef

---

⁴⁶ *Ibid.*, p. 11.

⁴⁷ U.S. Security Cooperation With Iraq, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/t/pm/rls/fs/2018/282038.htm>, 4 Mart 2019.

doğrultusunda planlanmış olup, bunlar: (i) ABD ve koalisyon hava saldırılarına destek verecek Irak kuvvetlerini oluşturmak suretiyle IŞİD’i güvenli bölgeden mahrum bırakmak; (ii) IŞİD’in Irak’taki genişlemesini durdurmak; (iii) saldırı durumuna geçerek IŞİD’in kazandığı toprakları geri almak; (iv) ülkenin toprak bütünlüğünü yeniden sağlamaktır.⁴⁸ Ülkede IŞİD’in fiili varlığının başlaması ve saldırıların yoğunlaşmasıyla birlikte, Savunma Bakanlığı,113-291 sayılı Kamu Yasası ile⁴⁹, 2015’ten bugüne Irak ordusuna Irak Eğitim-Donat Fonu (Iraq Train and Equip Fund, ITEF) adı altında toplam 2.3 milyar dolarlık yardım sağlamış; bu program 2017’de IŞİD’le Mücadele Eğitim-Donat Fonu (Counter-ISIS Train and Equip Fund, CTEF) isimli program ile birleştirilmiştir. Araştırmanın tamamlandığı tarihte açıklanan verilere göre, Savunma Bakanlığı 2017’de CTEF üzerinden 1 milyar dolarlık yardım gerçekleştirmiş; 2018 için ise Kongre’ye 1.26 milyar dolarlık bir ödenek başvurusu yapmıştır. Irak kuvvetlerine sağlanan ITEF dışındaki standart eğitim ve donatım desteği ise IMET programı kapsamında yürürlüğe sokulmuş olup, bu çerçevede güvenlik kuvvetleri personeline teknik ve operasyonel eğitimler ile birlikte silahlı çatışma hukuku, temel ve ileri İngilizce, komutanlık-kurmay dersleri ve istihbarat kursları da verilmeye başlanmıştır.⁵⁰ İhtiyaç dışı savunma araç ve gereçlerinin teminini kapsayan EDA programı çerçevesinde ise, bazıları bedelli, çoğu hibe şeklinde olmak üzere, temel savunma sistem ve mühimmat tedariki gerçekleştirilmiştir. Program dahilinde Irak ordusuna 300’ün üzerinde mayına karşı tuzak korumalı (Mine-Resistant Ambush Protected, MRAP) araçlar, zırhlı araçlar, çok amaçlı yüksek manevra kabiliyetli tekerlekli araçlar (High-Mobility Multipurpose Wheeled Vehicles, HMMWV), OH-58 helikopterleri, Howitzer topları ve asker zırhları temin ve tedarik edilmiştir.⁵¹

İKBY’nin silahlı gücü olan Peşmerge kuvvetlerine yapılan yardım ise, ISF’ye yapılan yardım dahilinde gerçekleştiriliyor olmasına rağmen, hukuksal, siyasi ve

---

⁴⁸ Assessment of U.S. and Coalition Plans and Efforts to Train, Advise, Assist, and Equip the Iraqi Counterterrorism Service and the Iraqi Special Operations Forces, Inspector General, U.S. Department of Defense, Report No. DODIG-2017-074, April 19 2017, p. 2.

⁴⁹ Public Law 113-291, Carl Levin and Howard P. “Buck” McKeon National Defense Authorization Act (NDAA) for Fiscal Year 2015, (Çevrimiçi), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-113publ291/html/PLAW-113publ291.htm>, 5 Mart 2019.

⁵⁰ U.S. Security Cooperation With Iraq

⁵¹ U.S. Security Cooperation With Iraq

askeri açılardan müstakil olarak değerlendirilmesinde fayda olan bir başlıktır. Obama Yönetimi ve takiben Trump Yönetimi, IŞİD'in Irak'taki askeri varlığı ve toprak kazanımı üzerine, bu cihatçı örgütlenmeye karşı mücadelede IKBY'nin silahlı güçlerine yardımı bir seçenek olarak değerlendirmeye başlamıştır. Konuyla ilgili olarak öncelikle şu hususun belirtilmesi gerekir ki, Peşmerge silahlı unsurlarının Irak kanunlarına göre yasal statüsü tartışmalıdır. Irak Anayasası'nın silahlı kuvvetleri düzenleyen 9(1)(a) maddesine göre, "silahlı kuvvetler sivil yetkiye bağlıdır ve Irak'ı savunacaktır".⁵² Aynı maddenin (b) bendine göre ise, "silahlı kuvvetler çatısının dışında kalan askeri unsurların kurulması yasaktır."⁵³ Bu bağlamda, Peşmerge, Irak merkezi hükümeti tarafından kontrol edilemediği için yasal bir örgütlenme değildir. Öte yandan, Anayasa'nın 121(5) maddesi, "bölgesel yönetim [IKBY] bölgenin idari ihtiyaçlarından sorumludur ki, bunların arasında özellikle polis, güvenlik güçleri ve bölgesel savunma kuvveti gibi güvenlik kuvvetlerinin kurulması ve yönetilmesi gelir." hükmü ile sözkonusu güçlere hukuksal bir statü tanımış görünmektedir.⁵⁴ Bu maddeye göre de, Peşmerge yasal ve meşru bir silahlı unsur olup, Irak yasalarına uygun olarak dış askeri yardım almaya da uygun bir aktördür. Anayasa'daki bu iki maddenin bir çelişki oluşturduğu açıktır⁵⁵. Irak Anayasası'nın hazırlık evresi gerektiğinden daha kısa bir zamana sıkıştırılmış, bu da, yukarıdaki maddede ve diğer maddelerde bir takım tutarsızlıkların meydana gelmesine neden olmuştur.

Peşmerge kuvvetleri için 2014'te IŞİD tehdidinin ciddiye alınmaya başlanmasından sonra düzenlenen ilk yardım programı da 2015'te aşağıda incelenecek olan 113-291 sayılı Kamu Yasası ile düzenlenmiş olup, ABD bu yasa ile, Peşmergelerin Irak hükümetine ait veya ilişkili yasal ve meşru bir silahlı güç olduğunu kabul etmiştir.⁵⁶ Bunun sonucu olarak, Peşmerge kuvvetlerine 2017'de 415 milyon dolar, 2018'de 365 milyon dolar tutarında yardım yapılmış;⁵⁷ 2019'de ise

⁵² Irak Anayasası, Madde 9(1)(a), (Çevrimiçi), https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en, 5 Mart 2019.

⁵³ Irak Anayasası, Madde 9(1)(b).

⁵⁴ Irak Anayasası, Madde 121(5).

⁵⁵ Crispin Smith, "Independent Without Independence: The Iraqi- Kurdish Peshmerga in International Law", **Harvard International Law Journal**, Volume 59, Number 1, Winter 2018, p. 262.

⁵⁶ **Ibid.**, p. 257.

⁵⁷ US excludes Peshmerga salaries from 2019 budget proposal, **Rudaw**, 21 February 2018, (Çevrimiçi), <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/210220181>, 5 Mart 2019.

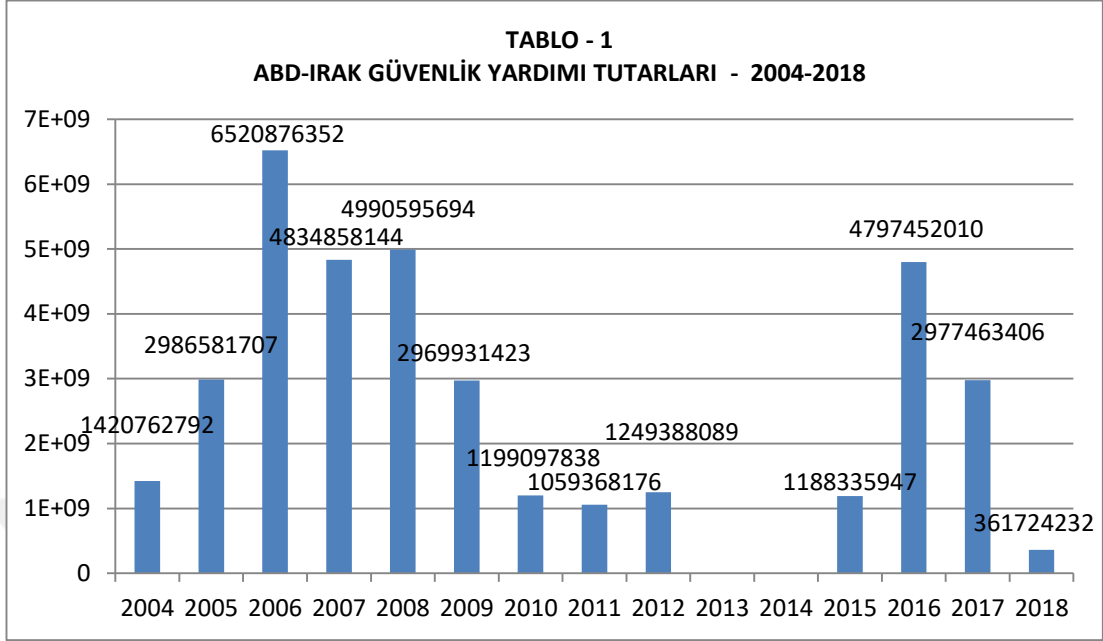
ISF'ye yapılacak 850 milyon dolar tutarında yardımın 290 milyon dolarlık bölümünün Peşmerge kuvvetlerine tahsis edilmesi karara bağlanmıştır.⁵⁸

ISF'ye yapılan güvenlik yardımı, Tablo-1'de görüleceği gibi, 2004'te 1.5 milyar dolar seviyesinden başlamış; ülkedeki çatışmaların şiddetlenmesiyle birlikte takib eden sene % 109.85'lik büyük bir artış kaydetmiş; 2006'ya gelindiğinde ise bir önceki seneye göre % 118.79 oranında artarak tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 6.5 milyar dolar sınırını görmüştür. Bush Yönetimi'nin kararı üzerine Irak'tan kuvvet çekilmeye başlanması ile birlikte 2007'de 4.8 milyar dolar seviyesine inen güvenlik yardımı miktarı, ertesi yıl görece bir artış gösterse de, 2008-2011 arasında kalan dönemde sürekli olarak azalmış; 2013 ve 2014 yıllarında ise ISF'ye herhangi bir resmi yardım ödeneği tahsis edilmemiştir. IŞİD'in Irak sınırları içindeki saldırıları sonucu hakimiyetindeki toprakları genişletmesi üzerine 2015'te yeniden başlatılan yardım, sözü edilen yılda 1.18 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Koalisyon ve Selefi cihatçı unsurlar arasındaki çatışmaların şiddetlendiği 2016'da yardım miktarı tekrar artarak bu kez 4.7 milyar doları bulduktan sonra, 2017'de IŞİD tehdidinin azalmaya başlamasıyla birlikte % 38.29 oranında düşüş kaydetmiş, 2018'de ise % 87.58'lik keskin bir azalma ile 360 milyon dolar seviyesine inmiştir.

---

⁵⁸ Peshmerga to receive \$290 million from the US in 2019, **Newsrep**, May 26, 2018 (Çevrimiçi), <https://thenewsrep.com/103759/peshmerga-to-receive-290-million-from-the-us-in-2019/>, 5 Mart 2019.

Kaynak: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, 2019
(Çevrimiçi), <https://explorer.usaid.gov/aid-trends.html>, 16 Ekim 2019

Yasama, bundan önceki iki vakada incelenen düzenlemelerde olduğu gibi, Irak güvenlik yardımı programıyla ilgili hukuksal düzenlemeleri de temel insan haklarını ve güvencelerini gözeterek yapmıştır. Uygulanan programların tümü, askeri yardım alan silahlı kuvvetler unsurlarının suça karışması halinde yardımların kesileceği yönünde kesin hükümlerle yürürlüğe girmiştir. ISF'ye veya Peşmerge kuvvetlerine yapılacak olan güvenlik yardımlarının hukuksal çerçevesi, benzeri uygulamalarda olduğu gibi, savunma bütçesi tahsisat yasaları kapsamında ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. 113-291 sayılı Kamu Yasası olarak yasalaştırılan NDAA 2015'te (2016 ve sonrasında bu yasada temel düzenlemeye sadık kalarak değiştirmeler yapılmıştır), güvenlik yardımlarının, kanıtlanabilir insan hakları ihlalleri durumunda kesilebileceği belirtilmiştir. NDAA 2015, Bölüm 1204(a)(1)(a)'da, araştırmanın dördüncü bölümünde açıklanan Savunma Bakanlığı'nın Leahy Yasası'na uygun olacağı vurgulandıktan sonra, Savunma Bakanlığı'na tahsis edilen meblağın, yabancı bir güvenlik kuvvetine bağlı unsuruna, Bakanın elinde o unsurun ağır insan hakları ihlali yaptığına dair güvenilir bilgi olması halinde, eğitim, donatım veya diğer

yardımlar için verilemeyebileceği hükme bağlanmıştır.⁵⁹ Aynı bölümdeki Md. 2, insan hakları şartını şu şekilde düzenlemiştir: “Savunma Bakanı, Dışişleri Bakanı’na danışarak, yabancı bir güvenlik kuvvetine sağlanan her tür eğitim, donatım veya diğer yardım kararının alınmasından önce, Dışişleri Bakanlığı’na insan hakları ihlali yapan unsurla ilgili verilen her güvenilir bilginin tam olarak dikkate alındığına emin olacaktır.”⁶⁰ Bölümün usul maddesine göre ise, Savunma Bakanı, yabancı güvenlik kuvvetleri unsurları tarafından işlenen ağır insan hakları ihlalleri hakkında Savunma Bakanlığı’ndaki her bilginin Dışişleri Bakanlığı ile düzenli olarak paylaşıldığına dair usulleri oluşturacak ve düzenli olarak güncelleyecektir.⁶¹

ITEF programı kapsamında 2016 yılında yapılan 715 milyon dolarlık ek yardımın düzenlendiği 114-113 sayılı Kamu Yasası’nda da, yukarıda belirtilen insan hakları şartlarına benzer kısıtlayıcı hükümlerin getirildiği görülmektedir. Sözkonusu yasanın ‘Irak Eğitim-Donatı Fonu’ (Iraq Train and Equip Fund) başlığı altında, Savunma Bakanı’nın ilgili tahsisatı Irak hükümetinden insan haklarının teşviki ile ilgili taahhüt alınmasını müteakiben gerçekleştireceği hükmü getirilmiştir.⁶² Uluslararası Askeri Öğretim ve Eğitim (International Military Education and Training) başlığı altında ise, eğitim programlarından yararlanan ve [Irak’ta] bir hükümet üyesi olmayan sivil kamu personelinin de insan haklarına saygı göstermesinin beklendiği belirtilmiştir.⁶³

5.3.3. Genel Değerlendirme

Yukarıdaki kısmın girişinde açıklanan resmi amaçlar dikkate alındığında, öncelikle, ABD’nin güvenlik yardımı ile hedeflediği ülkede siyasi istikrar ve güvenliği tesis etme amacına bütünüyle ulaşamadığı, hatta bazı değerlendirmelere göre bu konuda kısmen bile başarılı olamadığı söylenebilir. Aşağıdaki insan hakları

---

⁵⁹ Public Law 113-291, Carl Levin and Howard P. “Buck” McKeon National Defense Authorization Act (NDAA) for Fiscal Year 2015, Bölüm 1204(a)(1)(a), p. 247.

⁶⁰ Public Law 113-291, NDAA 2015, Bölüm 1204(a)(2)(a), p. 247.

⁶¹ Public Law 113-291, NDAA 2015, Bölüm 1204(a)(2)(d), p. 247.

⁶² Public Law 114-113, Consolidated Appropriations Act, 2016, p. 2387, (Çevrimiçi), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-114publ113/html/PLAW-114publ113.htm>, p. 2387, 5 Mart 2019.

⁶³ Public Law 114-113, Consolidated Appropriations Act, 2016, p. 2726.

incelemesi bölümünde de görüleceği gibi, işgalden sonra ülkede mezhepçi şiddet tamamen yatışmamış, radikal Selefi terör ve Şii aşırılıkçı hareketler üzerinde mutlak bir kontrol sağlanamamıştır. Ülkede 2005 yılında yapılan parlamento seçimlerinin de temsili demokrasinin tesisinde beklendiği düzeyde etkin bir rol oynadığını iddia etmek olası değildir. Irak halkının içindeki Arapların ve Türkmenlerin bu seçimde kendilerini ifade etme imkanından yoksun bırakılmaları bunun örneği olarak görülebilir.⁶⁴ Görece istikrarın sağlandığı IKBY’de ise ekonomik sorunlar varlığını korumaktadır. Küresel piyasalarda petrol fiyatlarının düşüşü, merkezi yönetimin bütçeden IKBY için tahsis ettiği ödemeyi geciktirmesi veya eksik göndermesi ve Peşmergenin sürekli teyakkuzda tutulma gerekliliği, bölgede siyasi, ekonomik ve güvenlik dengesinin ne kadar kırılan olduğunu göstermektedir.⁶⁵ Dahası, etnik bölünmüşlük, mezhepçiliğin körüklenmesi ve şiddet içeren aşırılıkçılığın yükselişi, ABD’nin geri çekilme planının ilk gündeme geldiği yıllardan beri, sadece Irak için değil, komşu ülkeler için de bir güvenlik riski oluşturmuştur. ABD’nin Irak’ın idari ve hukuksal yapılandırılmasında Kürtlere yüklediği rol ve istikrarı sağlamada gösterdiği beceri noksanlığı, özellikle 2007’den sonra, Türkiye, İran ve daha genel anlamda Şii Ortadoğusunun çıkarları ve güvenliği açısından endişe uyandırmaya başlamıştır.⁶⁶ IŞİD’le mücadele kapsamında Peşmerge tarafından yürütülen hareketlerde Kürtlere ait olmayan pek çok yerleşim bölgesinin ele geçirilmesi ise, Irak’ta tehlikeli bir demografik değişim dalgasının oluşumuna neden olmuştur. IKBY kuvvetleri 2014’te, özellikle Kerkük ve Ninova’da pek çok tartışmalı toprağı işgal ederek, bölgede güvenliğin tesisini, çözümü daha da zorlaşan bir sorun haline getirmiştir.⁶⁷

IŞİD’in tasviyesinde geline nokta göz önüne alındığında ise, ITEF programının bir ölçüde başarılı olduğu sonucuna varılabilir. ABD kara birlikleri ve hava unsurları, 15 Haziran 2014’te Başkan Obama’nın emriyle Irak’ta askeri

---

⁶⁴ Hasan Turgut, Irak’ın Kuzeyi, Irak’ta Meydana Gelebilecek Muhtemel Oluşumlar ve Alınması Gereken Önlemler, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl 2006, Cilt 2, Sayı 4, p. 44.

⁶⁵ Rifat Öncel, “Öteki Irak’ta Sallanan İstikrar: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nde Başkanlık Krizi”, **SETA Perspektif**, Sayı: 115, Kasım 2015, p. 2.

⁶⁶ Mustafa Aydın, Nihat Ali Özcan, Neslihan Kaptanoğlu, “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, **TEPAV Raporu**, Aralık 2007, p. 78.

⁶⁷ Anthony H. Cordesman, “Iraqi Stability and the ‘ISIS War’ ”, **CSIS Report**, August 12, 2015, p. 3 - p. 6.

operasyonlara girişmiş;⁶⁸ Irak kuvvetleri ve IKBY güçleri, kendilerine sağlanan eğitimin ve donatımın da yardımıyla, Nisan 2015'te Tikrit'i⁶⁹; Haziran 2017'de ise çatışmaların en önemli cephelerinden biri olan Musul'u geri almayı başarmışlardır.⁷⁰ Bununla birlikte, IŞİD'in ülkede ve bölgede bütünüyle yok edilemediği, Selefi örgütlenme içinde yeniden gruplanmaların görüldüğü ve cihatçı saldırıların görece düşük yoğunlukta olsa da devam ettiği değerlendirilmektedir. Bu konuda ortaya konan bazı medya yorumları ve akademik değerlendirmeler endişe verici düzeydedir. Sözkonusu yorumlardan birine göre, savaş kentlerin geri alınmasına odaklanmış, IŞİD'in uzun vadede tasviyesinde hayati rol oynayacak siyasi, insani ve ekonomik önlemler alınmamıştır.⁷¹ Konuyla ilgili bir inceleme yapan Maxwell Markusen ise, Irak'ta üç göstergenin IŞİD'in yeniden güçlenebileceğine işaret ettiğini savunarak, bunları; (i) 2017-2018'de Irak devlet binalarına yönelik saldırıların sayısındaki artış; (ii) Irak hükümetinin ekonomik durgunluk ve yolsuzluk gibi risk faktörleriyle ilgili bir mücadeleye girişmemesi; (iii) İran destekli Şii milislerin çatışmada Sünni-Şii gerilimini artırarak IŞİD'e bir avantaj sağlaması olarak sıralamıştır.⁷² IŞİD'le olan silahlı çatışmaların Irak'ta ne gibi siyasi ve ekonomik sonuçları olduğu bu araştırmanın cevap aradığı sorulardan değildir. Burada vurgulanması gereken, ITEF programının IŞİD'le mücadelede açıklanan amacına kısmen ulaştığı; bununla birlikte, Irak kuvvetlerine ve IKBY'ye sağlanan eğitim-donatı yardımı sayesinde Selefi cihatçı güçlerin elindeki toprakların geri alınmasının mutlak bir zafer olarak yorumlanmasının riskli olacağıdır. Yukarıdaki saptamalarda da belirtildiği üzere, inanç eşitliği, siyasal temsil ve ekonomik refah ile ilgili konulara hitap etmeyen güvenlik odaklı askeri çözümlerin bölgedeki şiddeti azaltma ve nihai olarak ortadan kaldırmada yeterli olamayacağı açıktır.

⁶⁸DoD Authorizes War on Terror Award for Inherent Resolve Ops, (Çevrimiçi), <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/603569/>, 9 Mart 2019.

⁶⁹Iraq: Tears for Tikrit, (Çevrimiçi),

<https://web.archive.org/web/20150425100116/http://www.keyetv.com/news/features/top-stories/stories/iraq-tears-tikrit-25267.shtml>, 9 Mart 2019.

⁷⁰ Irak Savunma Bakanlığı: Musul IŞİD'den tamamen kurtarıldı, **Sputnik News**, 29 Haziran 2019, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201706291029067871-irak-savunma-bakanligi-musul-isis-kurtarildi/>, 9 Mart 2019.

⁷¹ The Current State Of ISIS, **NPR**, 21 Temmuz 2018, (Çevrimiçi), <https://www.npr.org/2018/07/21/631089434/the-current-state-of-isis>, 9 Mart 2019.

⁷² Maxwell B. Markusen, "The Islamic State and the Persistent Threat of Extremism in Iraq", **CSIS Briefs**, November 2018, p. 2. - p. 5-6.

Siyasi istikrar ve güvenlikle ilgili bu yorumların ve analizlerin dışında, ABD güvenlik yardımını bürokrasisin iç değerlendirmeleri de, programın her zaman planlandığı gibi yürütülmediğini, eğit-donat faaliyetlerinde belirli dönemlerde ciddi operasyonel, taktik ve stratejik sorunlarla karşılaştığını göstermektedir. Savunma Bakanlığı Genel Müfettişlik makamının 2016 yılında raporlaştırdığı bulgusuna göre, Kürt Güvenlik Kuvvetleri [Peşmerge] kapsamında oluşturulan iki tugayın desteklenmesi için kapsamlı bir yazılı plan yapılmamış, bu nedenle sözkonusu tugayların elindeki teknik ekipman zamanla bozulmuştur. Ayrıca, ülkedeki ABD birlikleri, Amerikan tedarik zinciri içinde ithal edilen ekipmanlara sahip çıkamamış, bu da mükerrer satınalmaya ve şeffaflık sorununa neden olmuştur.⁷³ ABD ordusu, ITEF programının başladığı tarihten 2016'ya kadar, ülkeye gönderilen yaklaşık 1 milyar dolar tutarında askeri donatının izini kaybetmiştir.⁷⁴ Kayıp donatı tutarının kesin olarak bilinmemesi ve aralarında öldürücü mühimmat olan teçhizatın izinin yitirilmesi, kuşkusuz, eğit-donat programıyla ilgili başlıbaşına incelemeye muhtaç bir güvenlik sorunudur.

Irak'a yapılan askeri müdahale ve güvenlik yardımlarının ardında, ülkenin siyasi istikrar ortamına kavuşturulması ve sonrasında IŞİD'in tasviyesi olduğu kadar, ülkedeki fosil enerji kaynaklarının paylaşımı ve küresel pazarlara ulaştırılmasıyla ilgili politikalar da rol oynamıştır. ABD'nin ülkedeki petrol altyapısını kontrol altına alma planlarına yönelik iddialar, akademik açıdan her zaman muteber sayılmasa da, farklı medya mecralarında yoğun biçimde işlenmiş, askeri müdahalenin ve eğit-donat programlarının arkasında esasen enerji konusunun olduğuna dair görüşler çeşitli yayınlarda dile getirilmiştir. Irak'ın, 147.22 milyar varillik kanıtlanmış petrol rezervi

---

⁷³ Assessment of U.S. and Coalition Efforts to Train, Advise, Assist, and Equip the Kurdish Security Forces in Iraq, **Inspector General Report**, Department of Defense, No. DODIG-2017-033, December 14, 2016, p. 11. - p. 15. Raporda, ABD birliklerinin Irak'a gönderilen teçhizate sahip çıkamaması "ABD'den ithal edilen donatıların görünürlükten yoksun olması" (lacked visibility of U.S.-transported equipment) ifadesi ile açıklanmıştır. Burada kullanılan ifade son derece muğlaktır. Anlaşılır bir dille açıklamak gerekirse, bunun anlamı, sözü edilen Amerikan menşeli ekipmanı kimin teslim aldığı, bu ekipmandan ne kadarının yetkili mercilerin uhdesinde olduğu ve kayıp olanların kimlerin eline geçtiğine dair yeterli araştırma, inceleme ve soruşturma çalışmasının yapılmadığıdır.

⁷⁴US Army lost track of \$1 billion worth of arms & equipment in Iraq, Kuwait, **RT**, 25 May, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.rt.com/usa/389643-amnesty-army-lost-billion-arms-iraq/>, 7 Mart 2019.

ile dünya toplamında % 12.1'lik önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir.⁷⁵ Heard'e göre, Irak'da düzenlenen tüm askeri faaliyetlerin arkasında Saddam rejiminin petrol ticaretini 1999'da dolar yerine euro ile yapmaya başlaması yatmaktadır. ABD'nin ülkedeki askeri varlığının nedeni, bu düzeni değiştirip petrol ticaretinin tekrar dolar ile yapılmasını sağlamak ve kendi para birimini dünyada 'yenilmez' bir konuma getirmektir.⁷⁶ Muttitt ise, ülkedeki Amerikan askeri varlığının asıl amacının Irak petrolünün dünyaya özgür şekilde akışını sağlayarak küresel enerji arzını stabilize etmek olduğunu öne sürmüştür. Bu görüşe göre, petrol şirketleri için imtiyazlar elde etmek, ABD ve diğer işgalci ülkelerin birincil değil ikincil amacıdır.⁷⁷

Tartışmaya açık olan bu iddialar bir tarafa bırakılacak olursa, ortadaki çarpıcı gerçek, Irak petrol rezervlerinin Amerikan askeri varlığından önce Irak devletine ait olup, işgal sonrasında bütünüyle ExxonMobil, Chevron, BP ve Shell gibi yabancı ülkelere ait petrol şirketlerinin imtiyazları altına girmiş olmasıdır.⁷⁸ Gerçekten, bugün Irak petrolünün milli denetimde olduğunu iddia etmek olası değildir. Ülkenin petrol rezervleri, 2018 yılında yürürlüğe giren Irak Hidrokarbon Yasası kapsamında kurulmuş Irak Ulusal Petrol Şirketi (Iraq National Oil Company, INOC) isimli şirketin kontrolünde görünmektedir.⁷⁹ Ancak, ülke sathındaki petrol sahaları INOC değil, çoğu işgalci ülkelere ait olan şirketler tarafından işletilmektedir ve yabancı şirketler çıkardıkları petrol için Irak hükümetinden değişen oranlarda istihkak almaktadırlar.⁸⁰ Irak merkezi hükümeti ile IKBY arasındaki petrol anlaşmasına göre

⁷⁵OPEC Share of World Cruel Oil Reserves (Çevrimiçi), https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm, 7 Mart 2019.

⁷⁶Geoffrey Heard, "Not Oil, But Dollars vs. Euros", March 2003, (Çevrimiçi), <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/173/30447.html>, 7 Mart 2019.

⁷⁷ Greg Muttitt, **Fuel on the Fire: Oil and Politics in Occupied Iraq**, New York, The New Press, 2012.

⁷⁸ Antonia Juhasz, "Why the war in Iraq was fought for Big Oil", **CNN**, April 15, 2013, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2013/03/19/opinion/iraq-war-oil-juhasz/index.html>, 7 Mart 2019.

⁷⁹ Nick Butler, "The dangers of Iraq's oil law", **Financial Times**, April 30, 2018, (Çevrimiçi), <https://www.ft.com/content/da2b5cae-46d7-11e8-8ee8-cae73aab7ccb>, 8 Mart 2019.

⁸⁰ Irak'taki petrol sahalarında çalışma lisansı alan şirketlere farklı istihkaklar ödenmektedir. Sözelimi, ExxonMobil Batı Kurna'da çıkaracağı petrolden varil başına 1.9 dolar alırken, Lukoil-Statoil ortaklığı aynı bölgede 13 yıl boyunca çıkaracağı petrolden varil başına 1.15 dolar alacaktır. Konuyla ilgili iki haber için bkz.: ExxonMobil wins \$50bn contract to develop West Kurna oilfield, **The Guardian**, 5 November 2009, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2009/nov/05/exxonmobil-iraq-oil-contract-qurna>, 8 Mart 2019. Sinan Salaheddin, "Russia's Lukoil Wins Huge Iraqi Oilfield", **Business Insider**, December 12, 2009.

ise, satılan petrolden elde edilen gelirin % 12.67'si bölgesel yönetime ödenecektir.⁸¹ Ne var ki, uygulamada Bağdat yönetiminin bu paylaşımına her zaman sadık kalmadığı, IKBY'nin de bu durumu gerekçe göstererek, bağımsızlık referandumuna kadar varabilen bir dizi siyasi tepki verdiği bilinmektedir. Özetlemek gerekirse, Irak'ın tüm bütçe gelirlerinin % 99'unu oluşturan petrol, ülke için hayati önem sahip olmakla birlikte, bugün itibarıyla ülkenin istikrar ve refaha ulaşmasında umut edilen rolü oynamaktan çok uzaktır. Yukarıdaki değerlendirmeler dikkate alındığında, ABD'nin ülkedeki askeri varlığının önemli nedenlerinden birinin petrol olduğu açıktır. Irak'taki Amerikan müdahalesinin ve sonrasındaki güvenlik yardımlarının nedeni hakkında Irak Askeri Harekatlar Komutanı Orgeneral John Abizaid, “Sebepler elbette petrol, bunu inkar edemeyiz.” şeklinde bir açıklama yapmış; eski FED Başkanı Alan Greenspan de, anılarında, “Irak savaşı ağırlıklı olarak petrol içindir.” diye yazmıştır.⁸² Eski Savunma Bakanı Chuck Hagel ise, “İnsanlar petrol için savaşmadığımızı söylüyor. Elbette ki, petrol için savaşıyoruz.” şeklinde ironik bir açıklama yaparak pervasız bir itirafı bulunmuştur.⁸³ Bu araştırmanın tamamlandığı tarihte, ABD eski Dışişleri Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in ‘Irak’ın petrol sayesinde kendi yapılanmasını kendi finanse edeceği’ yolundaki ütopyik vaadinin üstünden onaltı yıl geçmiş, ancak bu süre sonunda gelinen noktada ülkenin ekonomik kalkınma ve güvenlik sorunları hiçbir şekilde çözülememiş; ABD ise, Amerikan enerji şirketleri üzerinden, ülkedeki petrolü büyük oranda kontrolüne almıştır.

(Çevrimiçi), <https://www.businessinsider.com/russias-lukoil-wins-huge-iraqi-oilfield-2009-12>, 8 Mart 2019.

⁸¹ Iraq to increase oil income, decrease KRG's share, 19 Mar 2018, **TRT World**, 19 March 2018, (Çevrimiçi), <https://www.trtworld.com/middle-east/iraq-to-increase-oil-income-decrease-kr-g-s-share-16044>, 8 Mart 2019.

⁸² Abizaid'in açıklaması için bkz.: Gen. Abizaid on Iraq War: “Of Course It’s About Oil”, (Çevrimiçi), https://www.democracynow.org/2007/10/16/headlines/gen_abizaid_on_iraq_war_of_course_its_about_oil, 8 Mart 2019. Greenspan'ın ifadesi için bkz.: Alan Greenspan, **The Age of Turbulence: Adventures in a New World**, London, Penguin Books, 2008, p. 463.

⁸³ Matt Purple, “Hagel Skewers Iraq War, Defends Greenspan's Oil Comments”, **CNS News**, July 7, 2008, (Çevrimiçi), <https://www.cnsnews.com/news/article/hagel-skewers-iraq-war-defends-greenspans-oil-comments>, 9 Mart 2019.

5.3.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

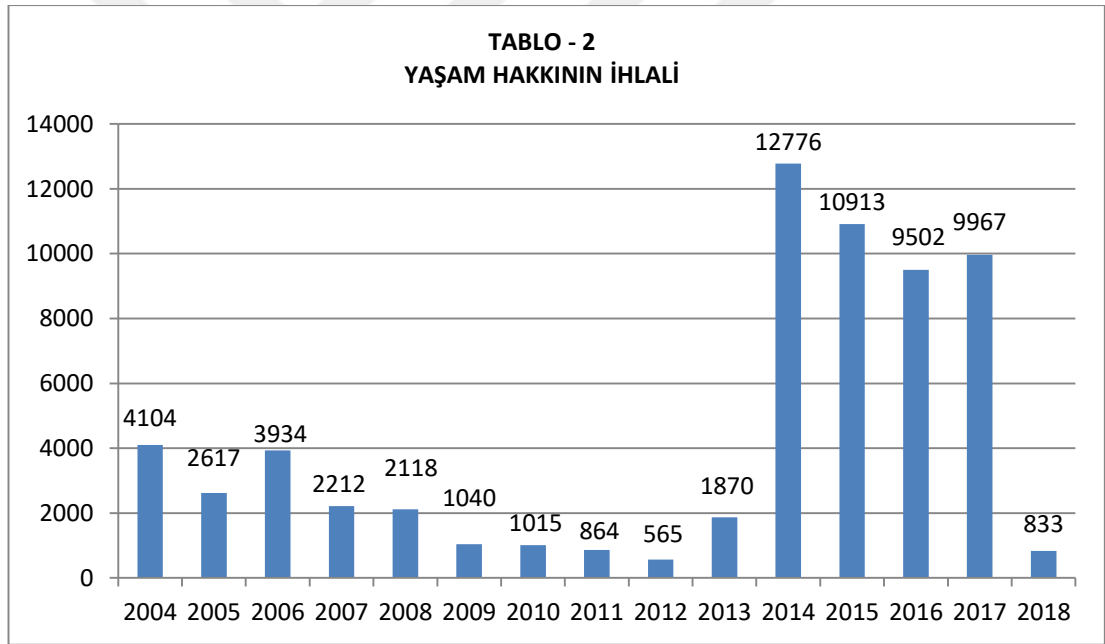
Bu kısımdaki insan hakları ihlalleri incelemesi, ilk iki vaka çalışmasındakine paralel şekilde, öncelikli olarak üç nicel göstere verisinden çıkarılacak bulgular doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Bu göstergeler, sırasıyla, yaşam hakkının ihlali, zorla yerinden edilme ve düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesidir. Bu suçlara ilişkin nicel veriler, insan hakları kuruluşlarından ve medya mecralarından toplanan rapor, haber, yorum ve analizlerden oluşan nitel verilerle de desteklenerek ülkedeki insan hakları ihlalleri konusunda bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

5.3.4.1. Yaşam Hakkının İhlali

Irak işgali sonrasında merkezi hükümete bağlı güçler tarafından gerçekleştirilen askeri hareketlerde, aralarında kadın ve çocukların da olduğu çok sayıda sivil ve devlet güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. Devleti güvenlik güçlerinin silahlı saldırı eylemleri neticesinde, işgalin başladığı 2003'ten 2011'e kadar olan dönemdeki ölü sayısında bir azalmanın kaydedildiği görülmektedir. Ancak, bu dönemde ABD güvenlik yardımı tutarlarının da tedricen düştüğüne; ISF'ye yapılan yardım azaldıkça ölümle sonuçlanan çatışma vakalarının da belirgin bir azalma gösterdiğine dikkat edilmelidir. Güvenlik yardımı tutarının tüm zamanların zirve değeri olan 6.5 milyar dolara ulaştığı 2006'da sivil ölü sayısı 3.934 olarak ölçülmüşken, 4.8 milyar dolarlık bir yardımın gerçekleştiği bir sonraki yıl meydana gelen silahlı çatışmalarda 2.212 kişi hayatını kaybetmiştir. Bunun anlamı, sözü edilen dönemde güvenlik yardımlarında % 26.15 oranında bir azalma meydana geldiğinde, devlet güvenlik güçleri tarafından öldürülen insan sayısında da % 43.77 oranında bir düşüş olduğudur. ABD askerlerinin ülkeden çekilmeye başlamasının ardından gelen dönemde de benzeri bir sonuç meydana gelmiştir. Örnek olarak, 2009-2011 arasındaki yıllarda yardım miktarının sırasıyla 2.9, 1.1 ve 1 milyar dolar seviyelerinde seyrettiği dönem boyunca ölü sayısı da sırayla 1.040, 1.015 ve 864 olarak ölçülmüştür. Bu tablo, IŞİD saldırılarının Irak topraklarında yoğunlaştığı 2014 yılından sonra her iki değerinde de ani bir yükselme göstererek değişmeye başlamıştır. Irak kuvvetlerine Selefi cihatçı güçlerle mücadele kapsamında 1.18 milyar dolarlık

eğitim ve donatım desteğinin sağlandığı 2015 senesindeki çatışmalarda sivil ölü sayısı 10.913 seviyesine yükselmiş; takip eden iki yıl, sırasıyla 4.7 ve 2.9 milyar dolarlık yardımın sağlandığı dönemde ise çatışmalarda sırasıyla 9.502 ve 9.967 insan hayatını kaybetmiştir. Tablo-1 ve Tablo-2'nin karşılaştırılması sonucunda görölen, CERP, FMS, FMF, ITEF ve Başkanlık Kullanma Yetkisi programları kapsamında gerçekleştirilen silah, mühimmat ve askeri eğitimin tutarı arttıkça, ölkedeki silahlı çatışmalarda ölen insan sayısının arttığı; bu yardımların azalmasıyla birlikte ölü sayısının düştüğüdür. Yardım miktarı işe sivil zayıat arasındaki ilişkiye bu açıdan bakıldığında, güvenlik yardımlarıyla yaşam hakkının ihlali arasında genel olarak bir pozitif korelasyon olduğu değerlendirilmektedir.

Kaynak: Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü
Uppsala Çatışma Bilgi Programı, 2019
(Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#actor/116>, 16 Ekim 2019

Ölkedeki ABD işgali sonrasında güvenlik yardımının doğrudan veya dolaylı etkisi ile meydana gelen sivil ölümler, nitel göstergelerde de açıkça görölmektedir. Ölümle sonuçlanan şiddet eylemleri, özellikle BM saha gözlemlerine, uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına ve medya haberlerine de yansımış olup, açıklanan ölü sayıları bazen Uppsala Çatışma Bilgi Programı'nın bulgularında

gösterilen seviyenin çok üstünde olmuştur. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken, araştırmada kullanılan ve Tablo-2’de gösterilen verilerin Irak hükümetinin ‘aktör’ (fail) olarak yer aldığı saldırıların sonuçlarını göstermesi; BM raporları, NGO raporları ve özellikle medya haberleri gibi nitel göstergelerin ise, çoğu kez Irak hükümetiyle birlikte ABD, koalisyon güçleri ve devlet-dışı aktörlerin gerçekleştirdiği saldırılarda meydana gelen ölümleri de kapsamıdır. Bu durumda, doğal olarak açıklanan sayılar Uppsala Çatışma Bilgi Programı’nın bulgularından yüksek olmaktadır.

Sivil ölümleri, işgal ve güvenlik yardımının başladığı ilk yılı müteakiben, 2004’te Irak ve dünya kamuoyunun dikkatini çekerek görünürlük kazanmıştır. 10 Ocak 2004 tarihinde 23 yaşındaki Muhannad Yasim Yüreyd, 35 yaşındaki Rahim Hanun Adiou ve 17 yaşındaki Mahir Abdül Vahid Müften, izinsiz gösteri yaptıkları nedeniyle açılan ateşle öldürülmüş;⁸⁴ 2005 yılında ise pek çok Iraklı sivil, koalisyon güçlerinin işbirlikçisi olduğu iddiasıyla saldırıya uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Bunların arasında hakim Kais Haşem el Şamari ve gazeteci Abdül Hüseyin Hazal gibi devlet görevlileri ve medya mensupları da vardır.⁸⁵ Irak hükümet güçlerinin faili olduğu olaylarda 4 bine yakın insanın öldüğü 2006 yılında, BM Irak Yardım Görevi’nin (UN Assistance Mission for Iraq, UNAMIC) bulgusuna göre, toplam 34.452 kişi silahlı çatışmalar sonucunda hayatını kaybetmiştir.⁸⁶ Ölümün çoğu, 22 Şubat 2006’da Samara’daki el Askeri camisinin bombalanmasını takiben patlak veren mezhep çatışmalarının sonucunda meydana gelmiştir. Kuşkusuz, bu uzun ve karmaşık çatışma ortamında, ABD silahlarının hangi saldırılarda, ne zaman, kimler tarafından kullanıldığını kesin olarak saptayabilmek olası değildir. Ancak, sözü edilen mezhep çatışmasının, güvenlik yardımlarının 6.5 milyar dolar ile zirve değerine ulaştığı 2006 senesinde başlamış olması dikkat çekicidir. Çatışmalarda Şii militanlar genellikle Mukteda el Sadr liderliğindeki Mehdi Ordusu’nun (Jaish al-Mahdi) ve Bedir Örgütü’nün (Munazzama Badr) saflarında savaşmaya başlamıştır. Sadr’ın Irak parlamentosunda 29 vekili olan Sadrist Hareket’in (Tayyār al-Sadri)

---

⁸⁴ Killings of civilians in Basra and al-’Amara, **Amnesty International Report**, May 2004, AI Index: MDE 14/007/2004, p. 13.

⁸⁵ Iraq In Cold Blood: Abuses by Armed Groups, **Amnesty International Report**, July 2005, AI Index: MDE 14/009/2005, p. 21-22.

⁸⁶ UN Assistance Mission for Iraq, **Human Rights Report**, 1 November - 31 December 2006, p. 2.

lideri olduğu ve Bedir Örgütü'nün de 2005-2010 arasında parlamentonun en güçlü partisi olan Irak Yüksek İslam Konseyi'nin (Al-Majlis Al-A'ala Al-Islami Al-'Iraqi) militan kanadı olduğu⁸⁷ göz önüne alınırsa, Irak hükümetine temin ve tedarik edilen silahlardan en azından bir kısmının bu silahlı yapılanmalar tarafından kullanılmış olması ihtimal dahilindedir. Aslında, Irak'a gönderilen silah ve mühimmatın takip zorluğu nedeniyle mezhep çatışmalarında farklı aktörlerin eline geçmiş olma olasılığı yardım kurumları tarafından sıklıkla vurgulanan bir olgudur. Çatışmaların ilk beş yılında, Savunma Bakanlığı en az 800.000 Sovyet yapımı 9 mm kalibreli tabancanın Irak'a gönderilmesini finanse etmiştir. Bu silah tedarikinin 531.000 kişilik Irak ordu ve polis mensuplarını silahlandırmak amacıyla yapıldığı açıklanmış; ancak, sözkonusu personelden çoğunun zaten bu silahlara sahip olduğu bilindiği için böylesine yüksek miktarda silahın gerçekte kimin eline geçtiği önemli bir soru olarak gündeme gelmiştir.⁸⁸ Sivil ölümlerinden en azından bir kısmının bu silahlarla gerçekleşmiş olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır.

Halk içinde muharip konumda olmayan masum kişilerin ölümleri, bazen hafif silah yerine ev yapımı veya ABD menşeli⁸⁹ patlayıcıların kullanılmasıyla meydana gelmiştir. Saldırılardaki ölü sayısının görece azaldığı 2009'da bile çok sayıda ölüme neden olan bombalı eylemlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Bunlardan 26 Ekim 2009 tarihinde Bağdat'ta düzenlenen iki eş zamanlı saldırıda, çoğu sivil 155 kişi ölmüş, 700'den fazla kişi yaralanmıştır. Sorumluluğunu hiçbir grubun üstlenmediği saldırı, aynı yılın 19 Ağustos tarihinde yine Bağdat'ta gerçekleşen ve 147 sivilin ölümü, yaklaşık 500 sivilin de yaralanmasıyla sonuçlanan intihar saldırısına benzer bir saldırı olarak değerlendirilmiştir.⁹⁰ Ülkede bu tarihten sonra, özellikle 2011'den itibaren daha da yükselen siyasi tansiyon, hafif silahlarla birlikte bombaların da kullanıldığı seri şekilde düzenlenen saldırı dalgalarını ön plana çıkarmıştır. Bu dalgalardan birinde, 23 Temmuz 2012 tarihinde Bağdat ve ülke sathındaki kentlerde tek bir gün içinde en az 100 sivil hayatını kaybetmiştir. Amnesty International

---

⁸⁷ Carnage and Despair: Iraq Five Years On, **Amnesty International Report**, March 2008, p. 3.

⁸⁸ Blood at the Crossroads: Making the Case for a Global Arms Trade Treaty, **Amnesty International Report**, 17 September 2008, p. 9-10.

⁸⁹ Hüseyin Kaçar, ABD Bombalarıyla Kaos Planı Deşifre Oldu, **Sabah**, (Çevrimiçi), <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/11/03/abd-bombalariyla-kaos-plani-desifre-oldu>, 12 Mart 2019.

⁹⁰ Public Statement, **Amnesty International**, AI Index: MDE 14/035/2009, 26 October 2009.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika Direktörü Philip Luther'in bu saldırıların insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamına girdiğini ve faillerinin bir an önce yakalanması gerektiğini belirtmesine rağmen saldırıları planlayan ve gerçekleştirenler ele geçirilememiş, 23 Temmuz saldırısını da üstlenen çıkmamıştır.⁹¹ Bu ve benzeri faili meçhul saldırılar da, akıllara sözkonusu eylemleri hükümete yakın çevrelerin provokasyon amacıyla gerçekleştirmiş olabileceği ihtimalini getirmektedir.

IŞİD'le çatışmaların yoğunlaştığı 2014-2015 döneminde sivil kayıpları tekrar yükselişe geçmiş, 1 Ocak 2014 - 31 Ekim 2015 tarihleri arasında meydana gelen çatışma ve saldırılarda 18.802 sivil hayatını kaybetmiş, 36.245 sivil ise yaralanmıştır.⁹² BM tarafından açıklanan bu rakamların Uppsala Çatışma Bilgi Programı'nın bulgularından daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Hükümete bağlı güçler, 2015 yılı içinde IŞİD militanlarına karşı yürütülen harekatlarda bombardıman ve topçu atışlarını da yoğunlaştırmış, özellikle Anbar Valiliği bölgesinde, aralarında çocukların da olduğu önemli sivil kayıpların meydana geldiği rapor edilmiştir. ISF, aynı yıl içinde 2 Ocak tarihinde, Salahaddin Valiliği bölgesindeki el Farhaniya ve el Subaihat köylerinde düzenlediği hava saldırıları neticesinde 12 sivilin ölümüne neden olmuş; Musul'un doğusundaki Bartilla bucağında gerçekleştirilen saldırıda ise, aralarında üç çocuğun da olduğu 11 sivil hayatını kaybetmiştir.⁹³ Benzeri ölüm vakaları 2017'de de devam etmiş, hükümet destekli Halk Seferberlik Güçleri (el Haşdi eş Şabi) isimli örgütlenme içinde bulunan silahlı birlikler pek çok sivilin ölümünden sorumlu tutulmuşlardır. Halk Seferberlik Güçleri içindeki Şii Türkmenler, ISF birlikleri Tel Afar'ı IŞİD'den kurtardıktan sonra kentte bulunan sivil Sünni Türkmen ve Arapları öldürmüşlerdir.⁹⁴ Araştırmanın yazıldığı dönemde, sivil kayıplara neden olan eylemler devam etmekle birlikte, bu saldırıların, Irak hükümeti ve hükümet destekli güçlerden çok, IŞİD örgütlenmesinden geride kalan Selefi cihatçı gruplar tarafından gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Bu eylemlerden biri olan ve 9 Mart 2019'da gerçekleşen saldırıda, Samarra kentinde Şii

⁹¹ Public Statement, **Amnesty International**, AI Index: MDE 14/009/2012, 23 July 2012.

⁹² UN Assistance Mission for Iraq, Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May - 31 October 2015, p. 5.

⁹³ Iraq 2015 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/253137.pdf>, 12 Mart 2019.

⁹⁴ Iraq 2017 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277487.pdf>, 12 Mart 2019.

lider Mukteda es Sadr'a bağlı Seraya es-Selam milis g¼c¼ hedef alınmış, bombalı eylemde 8 kişinin öld¼đ¼ 6 kişinin yaralandığı kaydedilmiştir.⁹⁵

Irak'ta 2003 yılında işgalle birlikte hayata ge¼irilen g¼venlik yardımı ve bu kapsamda ger¼ekleřtirilen eğit-donat programlarının doğrudan neden olduğu can kayıplarını mutlak doğrulukta tespit edebilmek olası değildir. Bir ucu ABD'ye uzanan savunma lojistik faaliyetleri ile silah temin ve tedarik zincirinin karmaşıklığı, ve bazı ekipmanların izinin kaybedildiğiyle ilgili bilgiler dikkate alınırca, ¼l¼mle sonu¼lanan saldırılarda ve ¼atıřmalarda ISF tarafından kullanılan silah ve m¼himmattan hangilerinin Amerikan menşeli olduğunu saptamaya y¼nelik g¼venilir bir y¼ntem olması da zaten ¼ok m¼mk¼n g¼r¼nmemektedir. Bununla birlikte, sivil ¼l¼mlerde, kullanılan silah ve patlayıcıların menşei ne olursa olsun, ABD'den g¼venlik yardımı alan Irak g¼venlik g¼¼lerinin sorumluluğu olduğu insani yardım kuruluşlarının raporlarından ve medya haberlerinden anlaşılmaktadır. Faillerin ¼ođu hakkında etkin adli soruşturma yapılmamışca da, ¼lkede işgalin başladığı 2003'den g¼n¼m¼ze uzanan s¼re i¼inde, Irak vatandaşlarının yaşam hakkını ihlal eden ağır su¼lar işlendiği kesindir. Bu ¼er¼evede, incelenen nicel ve nitel g¼sterge bulgularından hareket ederek, Irak'ta uygulanan g¼venlik yardımının s¼rd¼r¼ld¼đ¼ d¼nem i¼inde, d¼rd¼nc¼ b¼l¼mdeki Hukuksal D¼zenleme b¼l¼m¼nde a¼ıklanan ve yaşam hakkını d¼zenleyen temel uluslararası insan hakları s¼zleřmelerindeki ilgili maddelerin ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

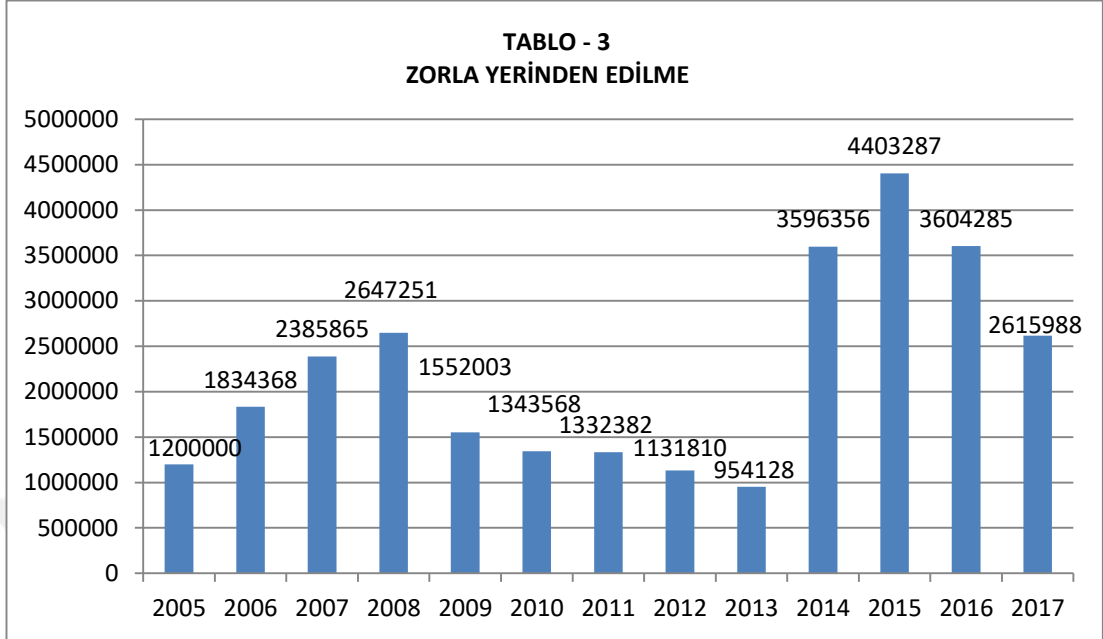
5.3.4.2. Zorla Yerinden Edilme

Irak'ta yaşanan savaşın ve g¼n¼m¼zde devam etmekte olan silahlı ¼atıřmaların sonucu olarak, b¼y¼k bir kısmı IKBY topraklarında olmak üzere, pek ¼ok insan ve topluluk, maruz kaldıkları şiddet veya siyasi baskı nedeniyle yaşadıkları b¼lgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. IDP konumuna d¼řm¼ř kişi ve topluluklarla ilgili bilgiler askeri m¼dahale başladıktan hemen sonra uluslararası medyaya ve insani yardım kuruluşlarına ulaşmasına rağmen, BM M¼lteciler Y¼ksek Komiserliği'ne d¼zenli veriler 2005 yılından itibaren gelmeye başlamıştır. Bu nedenle, kurumun a¼ıkladıđı

⁹⁵ Irak'ta bombalı saldırı: 8 ¼l¼, **H¼rriyet**, (¼evrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/irakta-bombali-saldiri-8-olu-41117330>, 12 Mart 2019.

kesin sayılar o yıldan günümüze geçen zaman dilimini içermektedir. Tablo-3'te görüldüğü gibi, toplam IDP sayısı 2005 yılında 1.200.000 olarak kaydedilmiş, sonraki üç yıl boyunca bu sayı artarak 2008'de 2.647.251'e ulaşmıştır. Anılan dönem, ABD güvenlik yardımlarının önemli artış gösterdiği dönemdir. Tablo-1'de gösterilen askeri yardımlar, koalisyon kuvvetleriyle direniş güçleri arasındaki çatışmaların en yoğun yaşandığı bu dönemde % 67.11 oranında artarak 3 milyar dolar seviyesinden 5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Irak'taki IDP sayısı 2008'den itibaren sürekli bir azalma eğilimine girmiş, 2009'da 1.552.003 sivil zorla yerinden göç ettirilmişken, sonraki dört yıl boyunca bu sayı istikaralı bir biçimde azalarak 2013'te 954.128'e varmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken, aynı dönemde güvenlik yardımlarında da ciddi bir azalmanın meydana gelmiş olduğudur. Bu dönemde, Tablo-1'de gösterilen ABD güvenlik yardımlarının tutarının 5 milyar dolardan 2012'de 1.2 milyar tutarına gerilediği, hatta 2013'e gelindiğinde, USAID'in açıkladığı verilere göre, Irak'a resmi olarak bir ödenek tahsis edilmediği görülmektedir. Bu olumlu tablo IŞİD'in yerleşim bölgelerinde sivil halk üzerinde şiddet uygulamaya başlaması ve buna paralel olarak ABD eğit-donat faaliyetlerinin de ITEF programı çerçevesinde hız kazanması nedeniyle değişmiştir. IDP sayısı 2014'te bir önceki yıla göre % 276.92 oranında artarak tekrar 3.596.356'ya yükselmiş, 2015'te ise tüm zamanların en yüksek değeri olan 4.403.287'ye ulaşmıştır. Bu tarihten sonra günümüze kadar tekrar iniş eğilimine giren IDP sayısı 2017'ye gelindiğinde 2.615.988, 2018'de ise 2.615.988 olarak kaydedilmiştir. Bu da, 2015-2017 arasındaki dönemde sırasıyla % 18.14 ve % 27.42'lik bir azalmaya karşılık gelmektedir. Özellikle 2008-2013 ve 2013-2017 dönemlerinde güvenlik yardımı tutarı ile IDP sayıları karşılaştırıldığında, yardımların azalmasıyla göçe zorlanan insan sayısının da azaldığı, yardımların artmasıyla da zorla yerinden edilen kişi sayısının arttığı, böylece değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO - 3
ZORLA YERİNDEN EDİLME

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2018
(Çevrimiçi), http://popstats.unhcr.org/en/persons_of_concern, 13 Mart 2019

Nitel gösterge verileri de bu tablodaki sayısal değerleri ve yönelimleri doğrulayan bir anlatı oluşturmaktadır. Irak'ta zorla yerinden edilme, ağırlıklı olarak 2014 ve sonrasında IKBY egemenliğinde bulunan kuzey bölgesinde görülmüş olsa da, esasen IDP sorunu bu tarihten çok önce gündeme gelmeye başlamıştır. Şii çoğunluğun yaşadığı bölgelerde bulunan Sünniler ve Sünni çoğunluğun bulunduğu yerleşim merkezlerinde yaşayan Şiiler, Baas rejiminin çöktüğü 2003'ten itibaren ikamet ettikleri evlerini terketmeye başlamışlardır. Saddam rejiminin Araplaştırma politikası sonucu kuzey bölgesine yerleştirilen Sünni ve Şiilerin, 2003 ve 2004'te yaşadıkları bölgelerden göç etmeye başladıkları bilinmektedir.⁹⁶ Tanık olunan ilk önemli IDP hareketi, Şubat 2006'da Samara'da meydana gelen el Askeri Camii saldırısının ertesinde başlamış, bu tarihten Ağustos 2007'ye kadar geçen sürede her ay yaklaşık 60.000 Iraklı evini terketmiştir.⁹⁷ İşgalden sonra zorla yerinden edilenler sadece Arap etnisitesi altında yer alan Sünni ve Şiiler değildir. Hristiyan, Yezidi ve

⁹⁶ Ashraf al-Khalidi, Victor Tanner, "Iraq Bleeds: The Remorseless Rise of Violence and Displacement", Iraq's Displacement Crisis: The Search for Solutions, **Forced Migration Review**, Ed. by Marion Couldrey, Tim Morris, Special Issue, June 2007, p. 9.

⁹⁷ Iraq: Challenges of Forced Displacement Within Iraq, A Profile of the Internal Displacement Situation, Internal Displacement Monitoring Centre, 29 December 2008, p. 95.

Şabak gibi etnik ve dini azınlık grupları da, özellikle 2010 ve sonrasında güç kullanılmak suretiyle yaşadıkları bölgelerden uzaklaştırılmaya başlamışlar, Ekim ve Kasım aylarında Bağdat ve Musul'da yaşayan 507 Hristiyan aile Kerkük ve Ninova'nın kırsal bölgelerine kaçmışlardır. Aynı tarihte Diyala ve Salahaddin'de meydana gelen Araplar ve Kürtler arasındaki çatışmalar sonucunda ve Arap güvenlik güçlerinin uyguladığı baskılar neticesinde ise 851 aile yaşadığı bölgeyi terketmiştir.⁹⁸ İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR) tarafından 2012'de gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda hazırlanan raporda, araştırmanın yapıldığı yıl toplam 192.736 ailenin IDP konumunda olduğu ortaya çıkarılmış; aynı araştırmada, 218.800 kişinin evlerine döndüğü bulgusuna yer verilmiş; ancak kayıtlı IDP'lerden % 80'inin geri dönme isteği veya imkanına sahip olmadıkları için göç ettikleri yeni yerleşim merkezlerinden ayrılamadıkları belirtilmiştir.⁹⁹ Buradan anlaşılan, bir kez IDP statüsüne giren birey ve toplulukların bir daha eski konumlarına dönmelerinin çok olası olmadığıdır. İstatistik verileri, zorla yerinden edilmenin sonradan telafisi neredeyse olanaksız bir mağduriyet yarattığını göstermektedir.

Irak topraklarında IŞİD saldırılarının artışa geçtiği 2014 ve sonrasında, Selefi cihatçı militanlarla savaşan IKBY'ye bağlı Peşmerge kuvvetlerinin Arap kökenli sivillere şiddet uyguladığı ve bu surette pek çok ailenin ikamet ettiği evlerinden uzaklaşmak zorunda kaldıkları da bilinmektedir. IKBY sözcüsü Dindar Zabari, sivillerle ilgili bu durumu 'çatışma ve hava saldırılarının doğal sonucu' şeklinde yorumlayarak Peşmerge güçlerinin suçsuz olduğunu ima etmiş, ancak uluslararası yardım kuruluşlarından yapılan açıklamalar bu iddianın çok da muteber olmadığını göstermiştir. Amnesty International Kıdemli Kriz Danışmanı Donatella Rovera, Kuzey Irak'ta sivillerin kuvvet kullanılarak göç etmeye zorlandıklarını iddia ederek, bunun ciddi bir savaş suçu olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁰ Farklı insan hakları kurumlarının sözcülerinin haber mecralarında yer alan yorumları da benzer ifadeleri içermektedir. Human Rights Watch Ortadoğu Direktörü Joe Stork, konuyla ilgili

⁹⁸ 2010 Report on Human Rights in Iraq, UNAMI Human Rights Office/OHCHR, January 2011, p. 44-45.

⁹⁹ 2012 Report on Human Rights in Iraq, UNAMI Human Rights Office/OHCHR, June 2013, p. 31

¹⁰⁰ Iraq conflict: Kurdish forces 'destroyed Arab homes', **BBC**, 20 January 2016, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35352242>, 13 Mart 2019.

yaptığı açıklamada, IKBY güçlerinin Kerkük ve Ninova'da köyleri basıp evleri yıktıklarını, ancak bu evlerin Kürtlere değil Araplara ait olduğunu iddia etmiştir.¹⁰¹ Irak Türkmenlerinden gelen açıklamalar da bu ifadeleri doğrular niteliktedir. Irak Türkmen Cephesi sözcüsü Ali Mehdi, Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte, Kerkük valisi Necmeddin Kerim'i Türkmenleri göçe zorlamaktan sorumlu tutarak, kentte yaşayan sivillerin can güvenliğinin siyasi ve etnik aidiyetlerine bağlı olduğunu söylemiştir.¹⁰² Farklı kişi ve kurumlar tarafından yapılan bu yorumlar, IKBY idaresi altında olan topraklarda Kürt nüfus lehine, Türkmen ve Arap nüfus aleyhine bariz bir göçe zorlama politikası izlendiğini göstermektedir.

Irak'ın farklı bölgelerinde yaşayan Türkmen ve Arap kökenli ailelerin zorla yerlerinden edildiği, diğer insan hakları kuruluşlarının saha gözlemleri sonucunda ayrıntılı olarak saptanan bir vakıadır. Human Rights Watch'un 2015 yılında gerçekleştirdiği saha araştırmasına dayanarak hazırladığı raporunda, Tikrit'in 20 kilometre güneyindeki 120.000 nüfuslu El Dur kasabasının 11 Haziran 2014 tarihinde IŞİD'den geri alındığı; ancak Irak ordusuna mensup unsurların birkaç gün içinde geri çekilerek kenti Halk Seferberlik Güçleri'nin kontrolüne bıraktığı; bu güçlerin de, kentteki evleri Selefi işbirlikçilere ait olduğu gerekçesiyle yıkmaya başladıkları ortaya çıkarılmıştır.¹⁰³ Tikrit'in 12 kilometre kuzeyindeki El Alem kasabasında yapılan saha gözlemlerinde de, toplam 28 konutun tahrip edildiği; aynı yılın Mart, Nisan ve Mayıs aylarında 45 konutun ateşe verilmek veya patlayıcı ile yıkılmak suretiyle kullanılamaz hale getirildiği tespit edilmiştir.¹⁰⁴ Yıkıma uğrayan bu konutlardaki ailelerin yaşadıkları yerleşim merkezlerini terketmek zorunda kaldıkları açıktır. Peşmerge tarafından 2 Haziran 2014'te IŞİD'den geri alınan Barzanke köyünde yaşamakta olan ve çoğu Arap veya Arpaça konuşan Kürt olan 800-900 aile bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Köyde inceleme yapan Amnesty

---

¹⁰¹ Peshmerga accused of razing Arab villages in Iraq, **DW**, 13 November 2016, (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/peshmerga-accused-of-razing-arab-villages-in-iraq/a-36376376>, 13 Mart 2019.

¹⁰² Turkmen facing violations in Iraq's Kirkuk: Spokesman, **AA**, 1 June 2017, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkmen-facing-violations-in-iraq-s-kirkuk-spokesman/832785#>, 13 Mart 2019.

¹⁰³ Ruinous Aftermath: Militia Abuses Following Iraq's Recapture of Tikrit, **Human Rights Watch Report**, September 2015, p. 21.

¹⁰⁴ **Ibid.**, p. 27.

International'ın konuştuğu Mahmud Halid isimli köy sakini, köylerini IŞİD gelmeden önce terk etmek zorunda kaldıklarını söyleyerek, Peşmerge kuvvetlerinin IŞİD'i bölgeden uzaklaştırdıktan sonra evlerine geri dönceklerini düşündüklerini, ancak Kürt kuvvetlerinin köyü yakacağını hiç akıllarına getirmediklerini belirtmiştir.¹⁰⁵ Öte yandan, Human Rights Watch da 2016 yılı içinde, 61'i Kerkük, 21'i Ninova, 1'i Erbil'de olmak üzere, toplam 83 kasaba ve köyde tahrip edilmiş evlere ait bulgulara rastlamıştır. Uydudan alınan fotoğrafların analizi sonucunda, incelenen kasaba ve köylerden 62'sindeki evlerin ateşe verilmek suretiyle veya ağır iş makinası ve patlayıcı kullanımı sonucu tahrip edildiği; bunların IŞİD'in bölgeden çekilmesinden önce gerçekleştirilen hava ve kara saldırılarından kaynaklanan tahriplerden belirgin biçimde ayrı olduğu saptanmıştır.¹⁰⁶ IKBY yöneticileri ve Peşmerge liderleri, bazı köylere girmeden önce kendi güvenliklerini sağlamak adına buralarda bulunan IŞİD birliklerine topçu atışı yaptıklarını açıklamışlarsa da, köy yıkımlarının IŞİD'le mücadele ile bir ilgisi olmadığını tespiti ve 5 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleştirilen Kara Tepe saldırısı gibi vakalarda özellikle sivil konutların hedef alındığının rapor edilmesi, bu iddiaları büyük oranda geçersiz kılmaktadır.¹⁰⁷ IKBY ve Peşmerge'den yapılan açıklama doğru bile olsa, askeri unsurların meşru müdafa veya ön tedbir gerekçesiyle sivil hedeflere karşı saldırıda bulunması, silahlı çatışma hukuku açısından hiçbir şekilde meşru gösterilemeyecek bir fiildir. Sivil-askeri hedef ayırımının Cenevre Sözleşmeleri'ndeki temel ilkelerden biri olduğu bilinmektedir. İncelenen nicel ve nitel göstergelerden elde edilen veriler dikkate alındığında, Irak'ta uygulanan güvenlik yardımlarının doğrudan veya dolaylı etkisiyle, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanmış olan ve serbest dolaşım ve ikamet özgürlüğünü düzenleyen ilkelerin ve ilgili protokol maddelerinin, ABD'den güvenlik yardımı alan ISF ve IKBY birliklerinin zorla yerinden edilmeye yol açması neticesinde ihlal edildiği görülmektedir.

---

¹⁰⁵ Banished and Dispossessed: Forced Displacement and Deliberate Destruction in Northern Iraq, **Amnesty International Report**, January 2016, p. 19-20.

¹⁰⁶ Marked With an "X": Iraqi Kurdish Forces' Destruction of Villages, Homes in Conflict with ISIS, **Human Rights Watch Report**, November 2016, p. 18-19.

¹⁰⁷ **Ibid.**, p. 25.

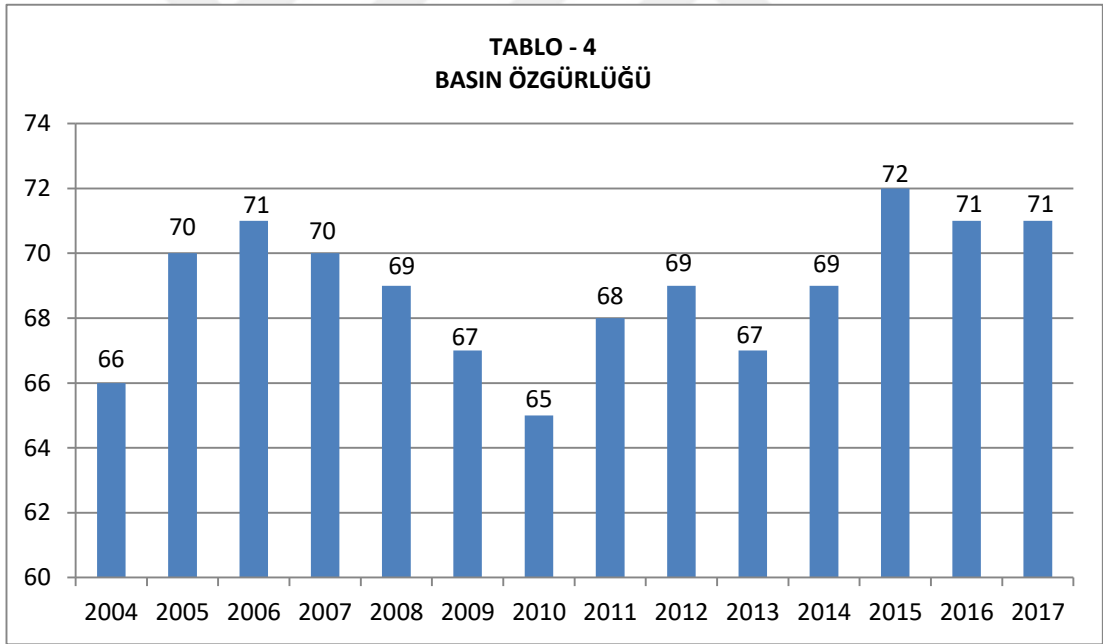
5.3.4.3. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Engellenmesi

Irak'ta basın özgürlüğü ABD liderliğindeki koalisyonun ülkeyi işgal ettiği 2003'ten bugüne çok önemli bir değişim göstermemiştir. Baas rejimi döneminde Devrim Komuta Konseyi tarafından yönetilen ülkede medyanın ciddi baskı altında kaldığı bilinmektedir. Saddam Hüseyin'in en büyük oğlu Uday Hüseyin, ülkede en yüksek tirajlı *Babil*'in de aralarında olduğu bir düzine gazeteyi yıllar boyu kontrolünde tutmuş; ülkedeki tüm radyo ve televizyon kanallarının tek yöneticisi konumunda olmuş; dahası, neredeyse sarkastik bir davranışla, Gazeteciler Birliği isimli meslek kurumunun müdürlüğünü de üstlenmiştir.¹⁰⁸ Böylesine bir istibdat düzeni üzerine kurulu ülkede, basının 2003 yılına ait Freedom House endeksi doğal olarak çok yüksek bir bozulmayı işaret eden 95'e kadar yükselmiştir. İşgal başladıktan dört ay sonra Uday'ın ölü olarak ele geçirilmesi ve Devrim Komuta Konseyi'nin ortadan kaldırılması sonucu ülkede oluşan geçici yeni rejimin yarattığı siyasi şartlarda bu endeks değeri görece düzelerek, 2004'te 66'ya gerilemiştir. Aynı yılın Mart ayında CPA, ülkede medya, yayıncılık ve telekomünikasyonun düzenlemeleri ve lisanslamasından sorumlu Irak İletişim ve Medya Komisyonu'nu kurmuş, bağımsız televizyon kanalı *Al-Sharqiya* yayına başlamış, internet erişimi ülke sathında açılan internet kafelerin de etkisiyle önemli artış göstermiştir.¹⁰⁹ Buna karşın, ABD güvenlik yardımı tutarlarının arttığı 2008 yılına kadar olan dönemde basın özgürlüğünde tekrar bir gerileme görülmüş, 2005-2007 arasında endeks sırasıyla 70, 71, 70 olarak ölçülmüştür. Güvenlik yardımlarının 2008'den itibaren azalmaya başlamasıyla birlikte basın özgürlüğünde de görece bir düzelmeye kaydedilmiştir. Endeksin, 2008-2010 döneminde sırasıyla 69, 67, 65 olarak ölçülmüş olması, bahsedilen dönemde düşünce ve ifade özgürlüğünde, çok az da olsa, düzelmeye yönünde bir değişim olduğunu göstermektedir. Bu dönemde, ülkede öldürülen gazeteci sayısında da bir azalma gerçekleşmiş, 2007 ve 2008'de öldürülen 34 ve 11 gazeteciye karşın 2009'da saldırılarda hayatını kaybeden gazeteci sayısı 4'e düşmüştür. Aynı yıl, dört Iraklı gazeteci Gazetecilik Özgürlükleri Gözlemevi

¹⁰⁸ Irak, Freedom of the Press, 2003, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2003/iraq>, 14 Mart 2019.

¹⁰⁹ Irak, Freedom of the Press, 2005, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2005/iraq>, 14 Mart 2019.

(Journalistic Freedoms Observatory) Basın Cesaret Ödülü'ne layık görülmüştür.¹¹⁰ Ancak, basın özgürlüğündeki bu düzelme kalıcı bir süreklilik göstermemiş, 2011'den itibaren endeks tekrar yükselişe geçerek, 2015'e gelindiğinde işgal sonrası dönemin en yüksek değeri olan 72'yi bulmuştur. Araştırmanın yazıldığı yıla kadar geçen dönemde ise bu değer 71 seviyesinde kalmıştır. Tablo-1 ve Tablo-4 karşılaştırıldığında, ABD güvenlik yardımları ile basın özgürlüğü arasında, özellikle 2004-2015 dönemi incelendiğinde, belirgin biçimde bir negatif korelasyon olduğu görülmektedir. Değişimin birbirine çok yakın endeks değerleri arasında gerçekleşmesine rağmen, güvenlik yardımı arttıkça basın özgürlüğünün azaldığı, yardım tutarı azaldıkça basın özgürlüğünün arttığı yönünde bir sonuca ulaşmak mümkündür.

Kaynak: Freedom House, 2019
(Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/iraq>,
15 Ekim 2019

Yukarıdaki nicel gösterge verilerinde ortaya konan düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi, medya mecralarına yansıyan haberlerde de yer bulmuş,

¹¹⁰ Iraq, Freedom of the Press, 2010, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2010/iraq>, 14 Mart 2019.

sorun, insani yardım ve gözlem kuruluşlarının yorum ve analizlerinde geniş biçimde işlenerek uluslararası kamuoyunun gündemine taşınmaya çalışılmıştır. Irak'taki televizyon kanalları işgalden hemen sonra geniş ölçüde ABD tarafından yapılandırılmaya başlanmış, bu kanalların tümü propogandaya yönelik yayınlara girilerek muhalif düşünce ve düşüncelere kapatılmışlardır. Bunlardan biri olan *Al-Iraqiya*'nın editörü Kerim Hammadi, kanalın sürekli olumlu haberler verdiğini, programlarda sürekli 'kurtarıma' (liberation) ve 'özgürlük' (freedom) olgularının işlendiğini; haberlerde teröristlerin yakalanması ve ülkede elektrik altyapısının geliştirilmesi gibi sıkıcı temaların yer aldığını açıklamıştır.¹¹¹ Bu dönemde, ülkede özgürce muhalif düşünce beyan etmek de riskli hale gelmiştir. Irak doğumlu bir Kürt ve Avusturya vatandaşı olan Kemal Karim, Barzani'ye hakaretten Mart 2006'da 30 yıl hapis istemiyle yargılanmış ve cezası onanmıştır.¹¹² Karar temyize gitmişse de, düşünce özgürlüğünün engellenmesi ve cezanın orantısızlığını göstermesi açısından Karim vakası dikkat çekicidir. Televizyon kanallarının kapatılması suretiyle halkın bilgi alma özgürlüğünün engellenmesi de ülkede sıklıkla tekrarlanan tartışmalı bir idari yaptırıma dönüşmüştür. Irak'ta ulusal yayın yapan ender özel televizyon kanallarından olan *Al-Sharqiya TV*'nin Bağdat ofisi, mezhepçi şiddeti körüklediği iddiasıyla Ocak 2007'de kapatılmıştır. Gazetenin Londra'da ikamet eden Sünni işadamı Saad el Bazzaz'a ait olması, bu iddianın arkasında siyasi nedenler olduğuna dair kuşku uyandırmıştır.¹¹³

Irak'ta gazeteci cinayetlerinin yaygınlaşması ve bu cinayetler hakkında etkin soruşturma yapılmaması da ülkedeki düşünce ve ifade özgürlüğünü olumsuz etkileyen bir faktördür. Gazetecileri Koruma Komitesi (Committee to Protect Journalists, CPJ) isimli Amerikan hükümet-dışı kurumu, 2010 yılında yayınladığı cezasızlık endeksinde, Irak'ın 88 faili meçhul gazeteci cinayeti ile dünyada birinci

---

¹¹¹ U.S. funds Iraqi TV network in battle against Arab stations, **Arizona Daily Sun**, 28 November 2003, (Çevrimiçi), https://azdailysun.com/u-s-funds-iraqi-tv-network-in-battle-against-arab/article_965f39d6-b385-5440-ae89-346f231a763d.html, 14 Mart 2019.

¹¹² Shamal Aqrawi, "Writer 'Dr.Kamal' jailed for defaming Kurdish leader in Iraq", **Ekurd Daily**, 27 March 2006, (Çevrimiçi), <https://ekurd.net/mismas/articles/misc2006/3/kurdlocal129.htm>, 14 Mart 2019.

¹¹³ Al-Sharqiya ordered closed in Baghdad, Committee to Protect Journalists, January 1, 2007, (Çevrimiçi), <https://cpj.org/2007/01/alsharqiya-ordered-closed-in-baghdad.php>, 14 Mart 2019.

sırada olduğunu duyurmuştur.¹¹⁴ Irak'ta belirtilen tarihte ve sonrasında gazetecilere karşı düzenlenen saldırılar göz önüne alındığında, bu derecelendirmenin gerçeği yansıttığı açıktır. IKBY'de yayınlanan *Ashtiname* dergisi yazarlarından Sardasht Osman'ın Mayıs 2010'da kaçırıldıktan sonra öldürülmesi;¹¹⁵ kadın televizyoncu Nawras el Nuaimi'nin Aralık 2013'te Musul'da uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetmesi;¹¹⁶ ve televizyon muhabiri Ali el Ansari'nin 2015'de Diyala'da öldürülmesi,¹¹⁷ CPJ endeksini doğrulayıcı örnekler olmaları açısından önemlidir. Gazetecilerin öldürülmesi suretiyle düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi uluslararası insani yardım kuruluşlarının raporlarına da yansımıştır. Amnesty International'ın araştırma bulgusuna göre, Vedat Hüseyin Ali isimli bir gazeteci 13 Ağustos 2016'da Dohuk'ta kaçırıldıktan sonra öldürülmüş, ölüm nedeni ise hiçbir zaman açıklığa kavuşturulmamıştır. Doktorlar, hastanede Ali'nin ailesine açıklama yapmayı reddetmişler, cesedi morgda teşhis eden Tarık Hüseyin Ali, kardeşinin sağ eli ve sağ dizinde kırık olduğunu, gözlerinin morardığını ve kaburga kemiklerinin kırıldığını ifade etmiştir.¹¹⁸ Human Rights Watch da, aynı sene, aralarında *al-Rashid* televizyon kanalı gazetecisi Alaa Edward Butros ile *al-Sharqiyya* kanalı muhabiri Mummed Kerim el Badrani ve kameraman Muhammed el Ghanem'in de olduğu sayısız gazetecinin suikaste kurban gitmesini 'cinayetler dalgası' olarak niteleyerek, adli makamları bu olayları soruşturmada ciddi zaafiyet göstermekle eleştirmiştir.¹¹⁹

Yukarıdaki nicel ve nitel verilerin ışığında, Irak'ta uygulanan ABD güvenlik yardımı programının başladığı 2003 yılından günümüze kadar geçen süre içinde, ülkede düşünce ve ifade özgürlüğünün önemli ölçüde engellendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ülkede belirli zamanlarda basın özgürlüğünde küçük iyileştirme

¹¹⁴ Getting Away With Murder, Committee to Protect Journalists, April 20, 2010, (Çevrimiçi), <https://cpj.org/reports/2010/04/cpj-2010-impunity-index-getting-away-with-murder.php>, 14 Mart 2019.

¹¹⁵İraçî Kurdish journalist kidnapped and killed, **Ekurd Daily**, 6 May 2010, (Çevrimiçi), <https://ekurd.net/mismas/articles/misc2010/5/state3799.htm>, 14 Mart 2019.

¹¹⁶ Gunmen kill female TV presenter in Iraq, **Hürriyet Daily News**, December 15 2013, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyetdailynews.com/gunmen-kill-female-tv-presenter-in-iraq-59617>, 14 Mart 2017.

¹¹⁷ Director-General deplores killing of Iraqî journalist Ali Al-Ansari, UNESCO, 23 January 2015, (Çevrimiçi), <https://en.unesco.org/news/director-general-deplores-killing-iraqi-journalist-ali-al-ansari>, 14 Mart 2019.

¹¹⁸ Public Statement, **Amnesty International**, Index: MDE 14/4764/2016, 5 September 2016.

¹¹⁹ Iraq: Wave of Journalist Killings, **Human Rights Watch**, November 29, 2013, (Çevrimiçi), <https://www.hrw.org/news/2013/11/29/iraq-wave-journalist-killings>, 14 Mart 2019.

çabaları görülmesine rağmen, özellikle gazeteciler üzerinde halen uygulanmakta olan şiddet ve haber mecralarına yapılan baskılar dikkate alındığında, iyi niyetli çabaların yaygın ve kalıcı bir nitelik göstermediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Irak'ta sözü edilen fiiller neticesinde, dördüncü bölümde Hukuksal Düzenleme başlığı altında açıklanan düşünce ve ifade özgürlüğünün düzenlendiği uluslararası sözleşme maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varmak kaçınılmaz görünmektedir.

Sonuç olarak, bu kısımda ortaya konan bulgular göz önünde tutulduğunda, güvenlik yardımı programının gerçekleştiği süre boyunca meydana gelen ihlallerde genel bir düzelme olduğu söylenebilir. Yaşam hakkının ihlalinde 2014'e kadar dalgalı bir seyir olmuş; bu yıldan sonra IŞİD-karşıtı hareketlerin da etkisiyle, can kayıplarında yükselme yaşanmış; takip eden yıldan günümüze geçen sürede ise ölü sayısında bir azalma kaydedilmiştir. Zorla yerinde edilmede de dalgalı bir seyir izlenmektedir. IDP sayısında 2005-2008 arasında artış; 2008-2013 arasında azalma; 2013-2015 arasında tekrar artış; 2015'ten günümüze kadar geçen sürede ise bir azalma olduğu görülmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesinde de dalgalı seyir izlendiği değerlendirilmektedir. Ancak, basın endeksindeki dönemsel iyileşmelere rağmen, ülke hiçbir zaman özgür statüsüne çıkamamıştır. Tablo-5'teki değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, genel olarak, yardımlarda artmanın ihlallerde artmayla; yardımlarda azalmanın ise ihlallerde azalmayla sonuçlandığı görülmektedir. Bu da, değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğuna işaret eden bir bulgudur.

5.3.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Irak'ta yürütülen güvenlik yardımı programlarının alıcısı konumundaki ISF ve Peşmerge unsurlarının insan hakları ihlallerinden ne derecede sorumlu oldukları, bu konuda beyanatta bulunan aktöre göre değişen bir konudur. Irak merkezi hükümeti ve IKBY, bekleneceği üzere, yaşam hakkının ihlali, zorla yerinden edilme ve düşünce ve ifade özgürlüğünü engelleme gibi suçlarda kendilerinin sorumluluk taşımadıklarını, olayların çoğu zaman münferiden meydana geldiğini veya süregelen silahlı çatışmaların kaçınılmaz sonucu olduğunu savunmaktadırlar. Uluslararası

insani yardım kuruluşları ile haber medyalarına yansıyan bilgiler ise çoğunlukla bu iddialarla çelişir niteliktedir. Bu durumda, dikkate alınması gereken, resmi açıklamaların da doğruyu yansıtabileceği olasılığını gözardı etmeden, güvenilir uluslararası hükümet-dışı kuruluşların ve tarafsız medya mecralarının saha çalışmaları sonucu yayınladıkları raporlar, yorumlar ve haberlerdir. Bu yayınlardaki veriler ve bulgular ise, Irak güvenlik güçlerine bağlı belirli unsurların, özellikle ITEF programının hayata geçirilmesinden sonra IŞİD'e karşı yürütülen mücadele kapsamında ağır insan hakları ihlallerine karışıklarını doğrular mahiyettedir.

Diyala'nın Kuzey Bakuba bölgesinde 5 Mayıs 2015'te güvenlik güçlerinin 3 kamyon şoförünü öldürdükleri rapor edilmiş; sosyal medyada yayınlanan bazı videolarda, Irak Federal Polisi üniforması olan kişilerin aynı yılın 9 Haziran gününde Selahaddin kentinin el Alem bölgesinde bir cesedi yaktığı görülmüştür.¹²⁰ Video görüntülerinden, olaydaki failin Irak Federal Polisi olduğu açıktır. İçişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve paramiliter bir birim olan Acil Müdahale Birliği'nin de (Emergency Response Division, ERD), Tel Afar ve Musul'da meydana gelen çeşitli işkence ve yasadışı öldürmelerden sorumlu olduğu yolunda inandırıcı iddialar mevcuttur. Alman *Der Spiegel* dergisi için çalışan ve aslen bir Irak göçmeni olan Ali Arkady isimli fotomuhabir, Musul'da bazı ERD mensuplarıyla temas kurmuş, bu kişilerden, birliğin karıştığı yasadışı öldürme vakaları hakkında bilgi aldığını açıklamıştır. ERD ise bu bilgileri 'fabrikasyon' olarak niteleyerek, "Irak kuvvetleri sivilleri kahramanca korumayı en büyük öncelik olarak görmektedir." şeklinde inandırıcı olmayan bir karşı açıklama yapmıştır. Ancak, Arkady'nin çektiği fotoğraflar ki, aralarında tavana asılı halde duran ve bıçaklandığı görülen bir erkek de vardır, ERD'nin sözü edilen suçları işlediği yönünde kuvvetli birer delil mahiyetindedir.¹²¹ Bu durum da, birimin kapsamlı bir adli soruşturmaya tâbi tutulması için yeterli görünmektedir. ERD'nin çeşitli tarih ve yerlerde yargısız infaz ile sivilleri öldürdüğü de uluslararası insan hakları kuruluşlarının haber ve raporlarına yansımıştır. Human Rights Watch'un açıklamasına göre, Haziran 2017'de, Musul'un Eski Kent olarak bilinen bölgesinde mevzilenen ERD

¹²⁰ UN Assistance Mission for Iraq, *op. cit.*, p.21-23.

¹²¹ Iraq investigates alleged abuses by Mosul troops, **BBC**, 24 May 2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40031249>, 14 Mart 2019.

mensuplarından üçü, kentten kaçan sivil erkeklerden oluşan bir grubu durdurduktan sonra, aralarından yaşlı bir kişiyi ayırmış, diğerlerini öldürmüşlerdir.¹²² Savunma Bakanlığı'ndan verilen bilgiye göre, ERD Ocak 2015'ten Eylül 2017'ye kadar eğitim programından faydalanmış ve bu çerçevede 900'den fazla personel eğitimden geçmiştir.¹²³ ERD'nin karıştığı suçlar nedeniyle Mart 2015'te Leahy Yasası'na istinaden karalisteye alındığı açıklanmış, buna rağmen, bu birime sağlanan eğitimden desteği kesintisiz olarak devam etmiştir.¹²⁴ Bu durum, Irak'ta görev yapmış ABD'li diplomatlar tarafından da eleştirilmiş, Bağdat'ta en uzun süre çalışan diplomat olan Ali Kederi, konuyla ilgili verdiği demeçte, "ABD'nin bir terörist grup olan IŞİD'i yok etmek için bir başka terörist grubu kullanması stratejik bir akılsızlıktır." şeklinde bir ifade kullanmıştır.¹²⁵

Güvenlik yardımı alan ve insan hakları ihlallerine adı karışan birlikler sadece Irak merkezi hükümetine bağlı unsurlar değildir. IKBY yönetimindeki polis ve Peşmerge birliklerinin de bu tip yasadışı fiillerden sorumlu oldukları pek çok bağımsız ve güvenilir kaynak tarafından belirtilmiştir. IKBY'nin iç güvenlik örgütü olarak çalışan Asayish isimli biriminin, istihbarattan sorumlu Parastin ve Zanyari isimli birimlerle birlikte, sorgulamalarda işkence yöntemleri uyguladıklarına dair muteber duyumlar vardır.¹²⁶ Gözaltı veya tutukluluk sırasındaki işkence sonucu meydana gelen ölüm vakaları dikkate alındığında, Asayish, Parastin ve Zanyari unsurlarının muhtemel sorumlulukları nedeniyle adli soruşturma altına alınmış olmaları ve bu birimlere yapılmış olabilecek yardımların ivedilikle kesilmesi gerekirken, bu hukuksal ve idari önlemlerden hiçbiri alınmamıştır.

---

¹²² Iraq: New Abuse, Execution Reports of Men Fleeing Mosul, **Human Rights Watch**, 30 Haziran 2017, (Çevrimiçi), <https://www.hrw.org/news/2017/06/30/iraq-new-abuse-execution-reports-men-fleeing-mosul>, 15 Mart 2019.

¹²³ Glenn A. Fine, Steve A. Linick, Ann Calvaresi Barr, Operation Inherent Resolve, **Report to the United States Congress**, Lead Inspector General for Overseas Contingency Operations, July 1, 2017 - September 30, 2017, p. 17.

¹²⁴ US military still working with blacklisted Iraqi special forces, **Middle East Eye**, 1 June 2017 (Çevrimiçi), <https://www.middleeasteye.net/news/us-military-still-working-blacklisted-iraqi-special-forces>, 15 Mart 2019.

¹²⁵ James Gordon Meek et.al., US ignores evidence of atrocities by blacklisted Iraqi military unit, **ABC News**, (Çevrimiçi), <https://abcnews.go.com/International/us-ignores-evidence-atrocities-blacklisted-iraqi-military-unit/story?id=47745913>, 15 Mart 2019.

¹²⁶ Iraq 2016, Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/265710.pdf>, 15 Mart 2019.

IKBY sınırları içinde rastlanan insan hakları ihallerinin daha ağır ise, yukarıdaki bölümde de gösterildiği gibi, zorla yerinde edilmedi. IŞİD güçlerini bölgeden çıkarmak için eğitim ve donatım desteği sağlanan Peşmerge unsurları, Irak'ın kuzeyinde 2014-2016 arasında Araplara ait pek çok evi yıkararak, buralarda yaşayan sivilleri bölgeden ayrılmaya zorlamışlardır.¹²⁷ Peşmerge kuvvetleri içinde, Peşmerge İşleri Bakanlığı tarafından yönetilen 14 piyade ve 2 destek tugayı olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) yönetiminde, 70'ler ve 80'ler olarak bilinen ve onbinlerce militandan oluştuğu iddia edilen iki ayrı tugay bulunmaktadır.¹²⁸ Gerçekleştirilen saldırılar genel olarak belirli bir tugaya atfedilmemekle birlikte, 9. Tugayın disiplinsizlik ve cinsel istismar gibi suçlardan sorumlu askerleri barındırdığına yönelik iddialar mevcuttur. Bu tugayın 'Kat Argo' takma adıyla tanınan Amerikalı bir kadın istihbarat görevlisi tarafından yönetildiği; Argo'nun da, Kürtlere ithafen 'Qalubna Ma'kum' (Kalbimiz Sizinle) lakabıyla anılan özel bir grubu yönettiği çeşitli haber kaynaklarında rapor edilmiştir.¹²⁹

Sonuç olarak, Irak'ta yürütülen güvenlik yardımı programlarından yararlanan ISF, Irak Federal Polisi ve Peşmerge güçlerinin, özellikle IŞİD'le mücadelenin başladığı tarihten bugüne geçen sürede, ağır insan hakları ihlallerine karıştıkları ve

¹²⁷ Peshmerga accused of razing Arab villages in Iraq, 13 November 2016, (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/peshmerga-accused-of-razing-arab-villages-in-iraq/a-36376376>, 15 Mart 2019. Aslında Kuzey Irak Türkmenlerinin yaşadıkları bölgeden göçe zorlanması IŞİD'le mücadelenin başladığı tarihten çok önce, işgalin hemen ardından 2003'te başlamıştır. Türkmenlere ait konutlar ve topraklar Kürtler tarafından işgal edilmiş, Telafer'de bulunan Türkmenler yaşadıkları bölgeden ayrılarak zorunlu göçe tâbi bırakılmışlardır. Konuyla ilgili iki ayrı araştırma için bkz.: Emruhan Yalçın, "Kerkük'ün Nüfus Yapısını Değiştirmeye Yönelik Çalışmalar", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 12, Sayı 23, Bahar 2016, pp. 137-166. Bilal N. Şimşir, **Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2004.

¹²⁸ Iraq 2017 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277487.pdf>, 15 Mart 2019. 70ler ve 80ler olarak bilinen iki tugaydan birincisinin 48.000; ikincisinin 50.000 militana sahip olduğu tahmin edilmektedir.

¹²⁹ Peshmerga 9th Brigade: "no more volunteers...", **NewsRep**, September 25, 2016, (Çevrimiçi), <https://thenewsrep.com/64665/peshmerga-9th-brigade-no-volunteers/>, 15 Mart 2019. Qalubna Ma'kum'un militanlarından biri Amerikalı bir eski bisiklet binicisi olan Michael Windecker'dır. Birlik içinde 'Büyücü' (Necromancer) lakabıyla tanınan Windecker, ABD'de iken, aralarında 14 yaşında bir kız çocuğuna cinsel istismarın da bulunduğu çeşitli suçlardan 28 kez gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Böyle bir profile sahip militanların görev aldığı bir birliğin, gerçekleştirilen hareketlerde askeri disiplin, silahlı çatışma hukuku ve insan hakları hukukuna uygun davranabileceğini tahayyül etmek son derece zordur. Windecker hakkında bir haber için bkz.: Jacob Siegel, "An American Fighting ISIS is Convicted Sex Offender", **The Daily Beast**, 27 April 2015, (Çevrimiçi), <https://www.thedailybeast.com/an-american-fighting-isis-is-convicted-sex-offender>, 15 Mart 2019.

bu güçlerin içinde yer alan belirli unsurların isimlerinin bilindiği görülmektedir. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Irak Federal Polisi ve ERD isimli birlik; IKBY yönetimindeki Parastin, Zanyari ve Asayish isimli istihbarat örgütleri; ve kesin olmamakla birlikte, Peşmerge güçlerine bağlı 9. Tugay ve bu tugay içindeki 'Qalubna Ma'kum' adlı grup, Irak ve IKBY sınırları içinde, Sunni, Şii, Türkmen, Kürt ve Hristiyan azınlık gruplarına karşı yaşama hakkının ihlali ve zorla yerinden edilme vakalarına karışmışlardır. Sözü edilen unsurların, bu araştırmanın kapsamına girmeyen süresiz alıkoyma, adam kaçıırma, tecavüz, hırsızlık ve yağma gibi pek çok suçtan da sorumlu oldukları uluslararası insani yardım kuruluşlarının raporlarında ve çeşitli medya mecralarının haberlerinde duyurulmuştur. Leahy Yasası, dördüncü bölümde de açıklandığı gibi, yabancı bir güvenlik gücü içindeki insan hakları ihlalinde bulunan unsurların isimlerinin saptanması halinde, bunların güvenlik yardımlarından yararlanamayacaklarını belirtmektedir. Bu durumda, yukarıda açıklanan güvenlik güçlerine sağlanan askeri yardımlar nedeniyle, araştırmanın Hukuksal Düzenleme bölümünde açıklanan Dışişleri Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 22, Bölüm 2378d'nin; ve Savunma Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10, Bölüm 362'nin ihlal edildiği değerlendirilmektedir.

Bu bölümün ikinci kısmında da gösterildiği gibi, Irak'ta yürütülen eğit-donat faaliyetlerini de kapsayan güvenlik yardımı programı, sıkı biçimde insan hakları şartlarına tâbi kılınmıştır. Yardımlar için ayrılan fonların ağır ihlal durumlarında eğit-donat programlarında ve diğer yardım faaliyetlerinde kullanılamayacağı açıkça belirtilmiştir. Burada eleştirilebilecek yegane husus, yasanın yazım dilinde, daha önce de belirtildiği gibi, 'yardım fonundaki hiçbir kısmın, sözü edilen ağır insan hakları ihlalleri durumlarında 'kullanılamayabileceği' (none may be used) şeklinde geniş bir ifade kullanılmış olmasıdır. Burada, yasa yapıcı, siyasi karar alıcılar için bir manevra alanı yaratmak istemiş gibi görünmektedir. Maddenin lafzında 'kullanılmaz' (can not be used) veya 'kullanılmayacaktır' (shall not be used) gibi kesinlik belirten bir ifadenin yer alması durumunda, yasanın daha güçlü bir dil ile karar alıcılar için mutlak bir bağlayıcılık yaratacağı kuşkusuzdur. Yine de, Yasama'nın, NDAA 2015'teki ilgili maddeleri ile güvenlik yardımları için güçlü bir

insan hakları eşiği oluşturduğu sonucuna varılabilir ki, bu da yardım programlarına ciddi bir hukuksal sınırlama getirilmiş olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

ABD’de Yasama erkinin güvenlik yardımlarını öncelikle belli yasalara bağlı kılması, ikinci olarak bu yasaların içine insan haklarıyla ilgili sınırlamalar getirmesi, devletin güvenlik politikasında normatif bir anlayışın hakim olduğunu göstermesi nedeniyle dikkat çekicidir. Yönetim erki, Bush, Obama ve Trump dönemlerinde, neredeyse gelenekselleşmiş bir siyaset pratiği olarak, bu düzenlemelere uymamıştır. Ne var ki, bu gerçekten yola çıkararak, devletin Irak’a yapılan güvenlik yardımları mevzuunda insan hakları hukukuna ilişkin uluslararası düzenlemelere ve ilkelere önem vermediği şeklinde bir sonuca ulaşmak çok doğru olmayacaktır. Kongre, yukarıda gösterilen örneklerden anlaşılacağı gibi, Irak merkezi hükümetine ve IKBY’ye yapılan güvenlik yardımlarını düzenleyen yasa maddelerine insan haklarıyla ilgili kesin hükümler getirmiştir. Bu açıdan, yasa koyucunun normatif kuram çerçevesinde açıklanabilecek hukukun üstünlüğünü esas alan bir davranış modeli sergilediği öne sürülebilir. Eğit-donat faaliyetlerinin de içinde yer aldığı güvenlik yardım programlarının ciddi yasal sınırlamalara tâbi tutulması, Uluslararası İlişkilerde Etik adıyla da bilinen normatif kuram ile açıklanabilecek bir edimdir. Bu bağlamda, siyasi çıkar ve önceliklerin hukukun üstünlüğü olgusunun önüne geçmiş olması, önceki vaka çalışmalarında olduğu gibi, Irak vakasında da güvenlik yardımlarının insan haklarıyla ilgili yasal dayanak ve düzenlemeden yoksun olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Bu yönde yapılan ve sadece Yürütme’nin politikalarını esas alıp, Yasama’nın hukuksal ve etik kaygılarını dikkate almayan çıkarımlar, güvenlik yardımlarının değerlendirilmesinde eksik ve kusurlu sonuçlara varılmasına neden olabilecektir.

TABLO - 5				
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ (KORELASYON)				
YIL	YARDIM	ÖLÜ SAYISI	IDP SAYISI	DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ
2005	+110.20	-36.23	—	+6.06
2006	+118.33	+50.32	+52.86	+1.42
2007	-25.79	-43.77	+30.06	-1.40
2008	+3.13	-4.24	+10.95	-1.42
2009	-40.48	-50.89	-41.37	-2.89
2010	-59.62	-2.40	-13.43	-2.98
2011	-11.65	-14.87	-0.83	+4.61
2012	+17.93	-100	-1.39	+1.47
2013	-47.17	+100	-27.37	-2.89
2014	-65.15	+633.63	+276.92	+2.98
2015	+416.66	-15.75	+22.43	+4.34
2016	+303.71	+4.74	-18.14	-1.38
2017	-37.93	+12.74	-27.42	—
2018	-87.85	—	—	—

Yardımda artma > ihlalde artma : Hipotez doğru [Mavi] : 9
Yardımda azalma > ihlalde azalma : Hipotez doğru [Mavi] : 13
TOPLAM: 22
Yardımda azalma > ihlalde artma : Hipotez yanlış [Gri] : 7
Yardımda artma > ihlalde azalma : Hipotez yanlış [Gri] : 8
TOPLAM: 15

5.4. Suriye

Yarı-başkanlık sistemiyle yürütülen bir cumhuriyet olan Suriye, güneydoğusunda Lübnan, batısında Akdeniz, kuzeyinde Türkiye, doğusunda Irak, güneyinde Ürdün ve güneybatısında İsrail olan bir devlettir. Yüzölçümü 185.180 kilometrekare, nüfusu 18.284.407'dir. Bölgede yer alan pek çok devlet gibi, karmaşık bir etnik yapıya sahip olan nüfusunun yaklaşık % 50'si Arap, % 15'i Alevi, % 10'u Kürt, % 10'u Levanten, kalan % 15'i ise Dürzi, İsmaili, İmami, Nasuri, Asuri, Türkmen ve Ermenidir.¹³⁰ Resmi dil olarak Arapçanın konuşulduğu ülkede, halk, farklı din, inanç ve mezheplere bölünmüş olup, % 74'ü Sünni, % 13'ü Alevi, Şii ve İsmaili; % 10'u Ortodoks, Nasturi ve Doğu Katolik; % 3'ü Dürzi; kalan cüzi bir kısmı ise Yahudidir.¹³¹ Yapılan son ölçümlere göre, ülkenin HDI'ı 0.536,¹³² kişi başına düşen milli geliri ise 2.802 dolardır.¹³³

Bu bölümün birinci kısmında, öncelikle, ülkede yaşanan siyasi sorunların kısa tarihçesi verilecek; ardından, Suriye'de 2011'de başlayan iç savaşın tarihsel gelişimi ele alınacaktır. İkinci kısımda ise, ABD tarafından 2013 yılından itibaren ülkedeki devlet-dışı aktörlere sağlanan güvenlik yardımları incelenecektir. Üçüncü ve son kısımda da, sağlanan güvenlik yardımının ülkedeki insan haklarına etkisi ve ABD iç hukuku açısından yasallığı tartışılacaktır. Suriye'ye sağlanan güvenlik yardımının alıcıları, önceki üç vakada incelenen aktörlerden farklı olduğu için, araştırılacak insan hakları suçları da doğal olarak diğer üç vakadan farklılık gösterecektir. Bu farklılık, düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi suçunu devlet-dışı aktörlerle ilişkilendirmenin doğru olmamasından kaynaklanmıştır. Araştırmanın giriş kısmında belirtildiği gibi, ülkede uygulanan yardım programı meşru bir hükümete değil, bölümün ikinci kısmında açıklanacak olan bir takım devlet-dışı aktörlere yapılmış, bu nedenle de, devletlerin tasarrufu ile gerçekleştiği varsayılan düşünce ve ifade

¹³⁰ CIA Factbook, (Çevrimiçi)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, 20 Mart 2019.

¹³¹ CIA Factbook.

¹³² Human Development Indicators, (Çevrimiçi), <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/SYR>, 20 Mart 2019.

¹³³ International Monetary Fund, Report for Selected Countries and Subjects, (Çevrimiçi), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=59&pr1.y=13&c=463&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPPGDP%2CPPPPC%2CLP&grp=0&a=,> 20 Mart 2019.

özgürlüğü alanındaki engellemelerin incelenecek hak ihlalleri arasına alınmaması uygun görülmüştür. Öte yandan, Suriye’de meydana gelen zorla yerinden edilme vakalarının tek sorumlusu da kuşkusuz güvenlik yardımı alan terör yapılanmaları değildir. Rejim ve ülkede faaliyet gösteren pek çok Sünni cihatçı terör örgütünün de bu suçta payı bulunmaktadır. Bu kısımda ülkedeki düşünce ve ifade özgürlüğü incelenmezken, serbest dolaşım ve ikamet hakkının incelenme nedeni, birincisinde güvenlik yardımı alıcısı konumundaki aktörün payının çok belirsiz olması; ikincisinde ise yine aynı aktörün payının çok daha belirgin ve bazı kaynaklara göre ölçülebilir olmasıdır.

Suriye’de yürütülen güvenlik yardımı programlarıyla ve insan hakları değerlendirmesiyle ilgili kısımlarda kullanılan nicel gösterge verileri, Center for International Policy’nin Security Assistance Monitor veritabanı, Uppsala Çatışma Bilgi Programı, Uluslararası Kriz Grubu (International Crisis Group) ve Sınırîçi Yerinden Edilme Gözlem Merkezi’nden alınmıştır. Nitel gösterge verileri ise, aralarında Amnesty International, Human Rights Watch ve Suriye İnsan Hakları Ağı (Syrian Network for Human Rights, SNHR) ile, isimleri ilgili dipnotlarda belirtilen uluslararası medya mecralarından elde edilmiştir. Sadece yardımın alıcısı konumundaki örgütlenmelerin sebep oldukları IDP hareketlerine dair bilgiler ise çeşitli medya mecralarından temin edilmiştir.

5.4.1. Sorunun Tarihsel Gelişimi

Yaklaşık dört asır boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun vilayeti statüsünde kalan Suriye, 1925 ile 1930 arasında bir Fransız mandası olarak varlığını sürdürmüştür. Ülkede, Sultan el Atrâş liderliğindeki Dürzilerin Fransız ordusuna karşı ayaklanması sonucunda başlayan direniş 1940’lı yılların ortasına kadar sürmüş, bu silahlı başkaldırı hareketi Suriye’nin bağımsızlığına kavuşmasında önemli bir rol oynamıştır.¹³⁴ Fransız mandasının sona ermesinden sonra 1943 yılında yapılan seçimlerde ülkenin ilk Cumhurbaşkanı seçilen Türk asıllı Şükrü el Kuvvetli 1946’da

---

¹³⁴ Gary C. Gambill, “Syrian Druze: Toward Defiant Neutrality”, March 2013, **Foreign Policy Research Institute E-Note**, p. 3. (Çevrimiçi), https://www.files.ethz.ch/isn/166267/Gambill_-_Syrian_Druze.pdf, 20 Mart 2019.

Suriye'nin egemenliğini ilan etmiş; ancak, bu ilan ülkeye yıllardır beklenen istikrarı getireceğine, tam tersi, 1970 yılına kadar sürecek olan darbeler ve karşı darbelerle dolu yeni siyasi çalkantılara neden olmuştur.¹³⁵ Bu dönem, aynı zamanda Ortadoğu'da güçlü bir Arap kimliği yaratma arayışının hakim olduğu devir olarak da dikkat çekmiştir.

Bağımsızlık ilanından sonra meydana gelen en önemli gelişme, kuşkusuz, ülkede o güne kadar Marksist bir hareket olarak varlığını sürdüren Baas'ın siyasi bir parti kimliği alarak, iktidarı uzun yıllar elinde tutacak bir aktöre dönüşmesi olmuştur. Pan Arabizm külliyatında 'yeniden başlangıç' anlamına gelen Baas, 1940 yılında Ortadoğu'da tek bir Arap devleti kurarak dağılık Arap nüfusunu ve coğrafyasını diriliş ve tekrar toplanış teorisiyle bir araya getirmeyi amaç edinmiş, Suriye'de 1953 yılında Arap Diriliş Partisi ve Arap Sosyalist Partisi'nin birleşmesiyle de siyasi parti kimliğini almıştır.¹³⁶ Arap milliyetçiliğini Leninist bir proletarya partisi anlayışı ile birleştiren Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle, Suriye 1958'de Mısır'la birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Ancak, gücünü realist bir siyasi projeden çok, idealist bir temenniden alan bu birleşmenin yarattığı yeni ülkenin ömrü uzun sürmemiştir. Birliğin idaresinin eşitsiz biçimde yapılandırılmış olması ve yönetiminde önemli pozisyonlara Mısırlıların getirilip güçlü yetkilerle donatılmaları üzerine, Suriye 1961'de birlikten ayrılmıştır.¹³⁷ Mısır ile İsrail arasında patlak veren çatışmalara Suriye'nin de katılması sonucunda 1967'de Altı Gün Savaşı meydana gelmiş, İsrail bu savaşta halen elinde bulundurduğu Golan tepelerinin 1.230 kilometrekarelik bölümünü ele geçirmiştir.¹³⁸ Arap dünyası için bir hezimet olarak yorumlanan yenilginin ardından, 1970'te Alevi bir subay olan Hafız Esad iktidarı ele geçirmiştir. Bu dönemde ülkedeki meşruiyetini sağlamlaştıran Baas rejimi, Esad'ın göreve gelmesiyle birlikte, iç politikada eğitim, ordunun güçlendirilmesi ve

---

¹³⁵ Sedat Benek, "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 2016, 15(1), p. 179.

¹³⁶ Erdal İnce, "Suriye'de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye", **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, 1/1, Yaz, 2017, p. 262.

¹³⁷ Kenan Şahin, Çağla Mavruk Cavlak, "Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, 5 (16), 2018, p. 166-167.

¹³⁸ The Occupied Syrian Golan, **AL-Marsad**, Arab Human Rights Centre in Golan Heights, (Çevrimiçi), <http://golan-marsad.org/wp-content/uploads/Al-Marsad-Overview-of-the-Occupied-Syrian-Golan.pdf>, 21 Mart 2019.

ekonomik kalkınma konularına öncelik vermeye başlamış; dış politika stratejisini ise, güçlü bir İsrail karşıtlığı üzerine kurmuştur.¹³⁹ Bu karşıtlığın sert politik söylemlerden fiili çatışma durumuna evrilmesi ise ülkeyi İsrail ile girişeceği ikinci savaşa sürüklemiştir. Suriye, Mısır ile birlikte 6 Ekim 1973'te İsrail'e saldırmış; Yom Kippur Savaşı olarak bilinen çatışmanın sonucunda, ilk başta elde ettiği taktik kazanım ve üstünlüğü sürdüremeden kendi sınırları içinde daha derine doğru püskürtülmüştür.¹⁴⁰ Bu yenilginin ardından, Suriye'nin dikkati Lübnan'a çevrilmiş, Esad rejiminin tehdit algısı, bir ölçüde Büyük Suriye idealinin de etkisiyle, bu ülkenin yaratabileceği beka sorunlarına odaklanmaya başlamıştır. Neticede, Suriye, ülkedeki darbelerin yıllardır Beyrut'ta planlandığına dair yaygın kanaat; Bekaa Vadisi'nin ele geçirilmesiyle İsrail'e karşı sağlanabilecek stratejik üstünlük arayışı; ve dış politikada ABD ile İsrail'e karşı elinde bir 'kart' bulundurabilme gibi amaçlarla, 1976'da Lübnan'ı işgal etmiştir.¹⁴¹ Böylece, Suriye, 1975-1990 arasında sürecek ve yaklaşık 200.000 insanın hayatını kaybedeceği Lübnan İç Savaşı'nın bir parçası olmuş; kendini, çoğu zaman sonuçsuz kalan sorunlu siyasi ve askeri taahhütlerin altına sokarak, bu savaşı bir dış politika kuvvet kaldırıcı olarak kullanmaya çalışmıştır. Ancak, neredeyse otuz yıl süren işgal ülkeye ciddi bir kazanım sağlamamış; 2000 yılında ölen Hafız Esad'ın yerine oğlu Başer Esad geçmiş; ABD ve uluslararası topluluğun baskıları ile hareket alanı daralan Suriye, nihayet Nisan 2005'te Lübnan'daki güçlerini geri çekmek zorunda kalmıştır.¹⁴²

Otoriter yönetimlerin, otoriter monarşik diktatörlük rejimlerinin, ağır insan hakları ihlallerinin ve demokrasi ile bütünüyle zıt bir kleptokrasi geleneğinin hakim olduğu Ortadoğu ülkelerinde, 2010'un sonunda, yaygın ve zincirleme bir toplumsal tepki hareketi başgöstermiştir. Liberal bir iyimserlikle 'Arap Baharı' (Arab Spring) olarak anılmaya başlayan ve sivil ittatsızlıktan, gösteri, kalkışma ve isyana kadar

---

¹³⁹ Hafeez Ullah Khan, Waseem Khan "Syria: History, The Civil War and Peace Prospects", **Journal of Political Studies**, Vol. 24, Issue 2, 2017, p. 591.

¹⁴⁰ Abraham Rabinovich, **The Yom Kippur War: The Epic Encounter That Transformed the Middle East**, New York, Schocken Books, 2005, p. 302.

¹⁴¹ Daniel Pipes, Ziad Abdelnour, "Ending Syria's Occupation of Lebanon: The U.S. Role", **Report of the Lebanon Study Group**, May 2000, (Çevrimiçi), <https://www.meforum.org/MiddleEastForum/media/MEFLibrary/pdf/Lebanon-Study-Guide.pdf>, 21 Mart 2019.

¹⁴² Ümit Çelik, "İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan", **History Studies**, Volume 4/1, 2012, p.129.

çeşitli yöntemlerin kullanıldığı hareket sonucunda, Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali görevden indirilerek sürgüne gönderilmiş; Mısır'da Hüsnü Mübarek yıllar süren iktidarından uzaklaştırılarak tutuklanmış; Libya'da Muammer Kaddafi linç edilerek öldürülmüş ve rejimi yıkılmış; Yemen'de Ali Abdullah Salih görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Arap Baharı'nın yarattığı toplumsal, siyasi, askeri ve insani sonuçlar açısından en köklü değişim ise, hiç kuşkusuz Suriye'de görülmüştür. Ülkedeki çatışmalar, Esad'ın işbaşına geldiğinde verdiği demokratik reform vaatlerini yerine getirmeyişi;¹⁴³ ülkenin 1963'ten 2011'e kadar olağanüstü hal yönetiminde idare edilmesi;¹⁴⁴ siyasi elitin kırsal bölgeden gelen Alevi subayların etkisine girmesiyle zaman içinde Sünnilerin dini hassasiyetlerinde ve sosyo-ekonomik çıkarlarında oluşan olumsuz etki;¹⁴⁵ ve nihayet, aralarında Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün'ün de bulunduğu ülkelerin Sünni bloğu desteklemesi sonucu oluşan dış etkenlerle başlamıştır.¹⁴⁶ Çatışmaların geniş çaplı bir iç savaşa dönüşmesinin ardından gelen ikinci yılın sonunda, düzensiz muhalif güçler pek çok petrol alanını ele geçirmiş; önemli kentler isyancıların denetimi altına girmiş; ordunun asker sayısı 225.000'den 100.000'e düşmüş; böylece, Esad yönetiminin savaşı kaybedeceğine kesin gözüyle bakılmaya başlanmıştır.¹⁴⁷ Muhalif silahlı kuvvetler, bir bölümü El Nusra Cephesi isimli Selefi terör örgütü ile ittifak halinde olan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)¹⁴⁸ isimli çatı örgütlenmeye dahil olmuştur. Bu yapı, daha sonra ABD, Britanya, Türkiye, Suudi Arabistan, Fransa ve Katar

¹⁴³ Liam Stack, J. David Goodman, "Syrian Protesters Clash With Security Forces", **The New York Times**, 2 April 2011, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2011/04/02/world/middleeast/02syria.html>, 21 Mart 2019.

¹⁴⁴ Khaled Yacoub Oweis, "Syria's Assad vows to lift emergency law by next week", **Reuters**, April 16, 2011, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-syria/syrias-assad-vows-to-lift-emergency-law-by-next-week-idUSTRE72N2MC20110416>, 21 Mart 2019.

¹⁴⁵ Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, (33), 2016, Kış, p. 92.

¹⁴⁶ **Ibid.**, p. 93.

¹⁴⁷ Syrian Civil War: Six Years into the Worst Humanitarian Tragedy Since WWII, Geneva International Centre for Justice, Geneva, 2017, p. 5.

¹⁴⁸ ÖSO'nun adı, bu araştırmanın sona erdiği tarihte Milli Suriye Ordusu (MSO) olarak değiştirilmiştir. Bu nedenle, sözkonusu askeri oluşum bu vaka araştırmasında yeni ismiyle tanımlanmıştır. Aslında, MSO'nun kuruluşunu basit bir isim değişikliği olarak yorumlamak çok da doğru değildir. Ordu, 4 Ekim 2019'da, Barış Pınarı hareketinin başlamasından çok kısa bir süre önce, Şanlıurfa'da Nevali Otel'de düzenlenen bir konferans sırasında, farklı cihatçı örgütleri de çatısı altına alarak bu isimle anılan bir militan güç şeklinde yeniden yapılanmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bir yorum için bkz.: Akdoğan Özkan, "El Kaide'nin Suriye serüveni ve Bağdadi'nin ölümü", **T24**, 4 Kasım 2019, (Çevrimiçi), <https://t24.com.tr/yazarlar/akdogan-ozkan/el-kaide-nin-suriye-seruveni-ve-bagdadi-nin-olumu,24374>, 5 Kasım 2019.

tarafından da desteklenen bir silahlı militan güce dönüşmüş; Türkiye’den aldığı destekle de, ülkenin kuzeyinde rejime karşı savaşımaya başlamıştır.¹⁴⁹ Muhalif güçler, Kasım 2012’de Katar’da kurulan Suriye Ulusal Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu (National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces) isimli yapının altında birleşmişlerdir.¹⁵⁰ Aynı yıl BM tarafından yürütülen ateşkes girişimlerinin başarısız olması üzerine, çatışmalar tırmanma evresine girmiştir. Bu evrenin en önemli gelişmesi, o tarihte Irak İslam Devleti adıyla faaliyet gösteren IŞİD’in ülke sathında şiddetlenerek artan çatışmalara dahil olmasıdır. Suriye’deki iç savaş, IŞİD’in bu ülkede yayılmasında önemli bir etken olmuştur.¹⁵¹ Örgütün lideri Ebu Bekir el Bağdadi, Nisan 2013’de yaptığı açıklamayla, El Nusra Cephesi ile birleştiklerini ilan etmiştir.¹⁵² Bu ilandan sadece dört ay sonra, Ağustos 2013’te, rejim tarafından gerçekleştirildiği ileri sürülen sarin gaz saldırısı sonucu Şam’ın banliyö bölgelerinde bulunan 1.400 kişi yaşamını yitirmiş, sonradan bu gazın devlete ait depolardan alınarak kullanıldığı ortaya atılmıştır.¹⁵³

IŞİD’in El Nusra ile birleştiğini açıklamasının ardından, bu ittifakın en büyük zaferi Rakka’yı ele geçirmesi olmuştur. Örgüte bağlı güçler, Suriye birlikleri karşısında çok zorlanmadan kentte hakimiyet kurmuş ve akabinde Şiilere ait camilerle Hristiyanlara ait kiliseleri bombalamaya başlamışlardır.¹⁵⁴ IŞİD’in Rakka’yı başkent ilan etmesi ve adını İslam Devleti (ad Davlah el İslamiye) olarak değiştirmesi ile uluslararası topluluk, Irak ve Suriye’ye askeri müdahaleyi gündeme alarak tartışmaya başlamış; bu sürecin sonunda, Eylül 2014’de dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Britanya, Fransa, Avustralya, Almanya, Kanada, Türkiye, İtalya, Polonya ve Danimarka’yı bir araya getirerek, bu ülkeleri bir

---

¹⁴⁹ **Ibid.**, p. 6.

¹⁵⁰ National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces, Carnegie Middle East, (Çevrimiçi), <https://carnegie-mec.org/syriaincrisis/?fa=50628>, 21 Mart 2019.

¹⁵¹ Luna Shamieh, Szenes Zoltán, “The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)”, **Academic and Applied Research in Military Science**, Vol. 14, No. 4, 2015, p. 367.

¹⁵² İraqi al-Qaeda and Syrian group 'merge', **Al Jazeera**, 9 April 2013 (Çevrimiçi), <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/04/201349194856244589.html>, 21 Mart 2019.

¹⁵³ Hannah Lucinda Smith, “Sarin gas that killed thousands in Damascus is from Assad’s stockpiles”, **The Times**, January 31 2018 (Çevrimiçi), <https://www.thetimes.co.uk/article/sarin-gas-that-killed-thousands-in-damascus-is-from-assad-s-stockpiles-blf8vkwxr>, 21 Mart 2019.

¹⁵⁴ Life in a Jihadist Capital: Order With a Darker Side, **The New York Times**, 23 July 2014, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2014/07/24/world/middleeast/islamic-state-controls-raqqaya-syria.html>, 19 Mart 2019.

koalisyon gücü oluşturulması konusunda ikna etmiştir.¹⁵⁵ Böylece, aynı yılın Haziran ayından beri zaten Irak'taki IŞİD unsurlarına yönelik olarak sürdürülen hava saldırıları, 17 Ekim 2014 tarihinde Özgün Kararlılık Harekatı (Operation Inherent Resolve, OIR) adıyla Suriye'yi de içine alacak şekilde ve ABD liderliğindeki koalisyon üyelerinin eşgüdümü altında, ağırlıklı olarak hava unsurlarının, sınırlı olarak da özel harekat unsurlarının katılımıyla başlatılmıştır.¹⁵⁶

ABD liderliğindeki koalisyonun müdahalesinden sonra savaşın en önemli aşaması, kuşkusuz, Rusya'nın Suriye rejimine askeri ve siyasi destek vermek için bu ülkeye muharip silahlı unsurları göndermesi olmuştur. Çarlık döneminden beri Akdeniz bölgesinde nüfuz alanı elde etmek isteyen ve 1971'de Şam yönetimi ile imzaladığı antlaşma sayesinde Tartus deniz üssünü kullanma hakkı elde eden Rusya, böylece ilk defa Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de eş zamanlı bir güç projeksiyonu uygulama fırsatı bulmuş, akabinde bölgeye gönderdiği hava unsurları ile bu fırsatı fiilen kullanmaya başlamıştır. Suriye kuvvetleri, Rusya'nın da askeri yardımıyla, 2016'da işgal altındaki Halep'i geri almayı başarmıştır.¹⁵⁷ Aynı yıl, 24 Ağustos 2016 tarihinde, Türk Silahlı Kuvvetleri de (TSK) ülkenin kuzeyindeki IŞİD ve YPG/PKK birliklerine karşı 'Fırat Kalkanı' adıyla kapsamlı bir askeri harekate girişmiştir.¹⁵⁸ Harekat çerçevesinde, Cerablus'taki terör örgütü unsurlarının temizlenmesinin ardından, Çobanbey'in ve IŞİD'in hakimiyetindeki Dabık'ın kontrolünün ele geçirilmesi, Türkiye'nin önemli kazanımları olarak değerlendirilmiştir.¹⁵⁹ Harekat, 29 Mart 2017 tarihinde sona ermiş; Türkiye, Al Rai, Azez, Cerablus, Çobanbey ve El Bab üçgeninde hakimiyet sağlamıştır. Bununla birlikte, harekatın sonunda YPG'nin

---

¹⁵⁵ US forms 'core coalition' to fight Isis militants in Iraq, **The Guardian**, 5 September 2014, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/us-core-coalition-fight-isis-militants-iraq-nato>, 21 Mart 2019.

¹⁵⁶ Operation Inherent Resolve, (Çevrimiçi), <https://www.inherentresolve.mil/About-CJTF-OIR/>, 21 Mart 2019.

¹⁵⁷ Jonathan Marcus, "Recapture of Aleppo: What next for Syria?", **BBC**, 14 December 2016, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-38297511>, 21 Mart 2019.

¹⁵⁸J. Weston Phippen, "Turkey's New Incursion Into Syria", **The Atlantic**, August 24, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.theatlantic.com/news/archive/2016/08/syria-turkey-isis/497168/>, 21 Mart 2019.

¹⁵⁹ Can Kasapoglu, Sinan Ülgen, "Fırat Kalkanı Harekatı ve El-Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme", **EDAM Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları Serisi**, 2017/1, Ocak 2017, p.9.

Fırat nehrinin doğusuna çekilmesi sağlanamamış, örgüt Afrin ve Menbiç’de varlığını sürdürmeye devam etmiştir.¹⁶⁰

Suriye güvenlik güçlerinin Nisan 2017’de Han Şeyhun kasabasında kimyasal silah kullanması üzerine, sayıları 58 ile 100 arasında değişen sivilin hayatını kaybettiği açıklanmış, ABD bunun üzerine Humus’taki el Şayrat hava üssüne füze saldırısında bulunmuştur.¹⁶¹ Trump Yönetimi tarafından verilen saldırı emri, Obama Yönetimi’nin savaşta kimyasal silah kullanımının kendileri için ‘kırmızı çizgi’ olacağını açıklaması, ancak 2013’te Doğu Guta’da meydana gelen saldırıya rağmen bir karşılık vermemiş olması açısından önemlidir. Füze saldırısı, sahada taktik veya stratejik bir değişime yol açmasa da, ABD’de işbaşına gelen hükümetin çizgisini göstermesi açısından dikkat çekici olmuştur. Trump Yönetimi, Suriye’de IŞİD’e karşı savaşan ve çoğunluğu ayrılıkçı Kürt terör örgütlerinden oluşan yapılanmaya güvenlik yardımı desteği vermeye devam ederek, Obama Yönetimi’nin politikasını devam ettirmiştir. Bu konu bir sonraki kısımda Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu aşamada değinilmesi gereken, Suriye ile neredeyse ülke kurulduğundan beri yakın siyasi, tarihsel, dinsel ve mezhepsel bağları olan İran’ın savaşa müdahalesidir. İran, İsrail’e karşı Ortadoğu’da her zaman güçlü bir koz olarak kullandığı Hizbullah’ı¹⁶² Suriye üzerinden desteklemesi; bu ülkedeki olası bir rejim değişikliğinin örgüt ile bağlantısını kaybetmesine neden olabileceği; ve böylece Lübnan’daki tesirinin de azalacağı endişesiyle, Suriye’de IŞİD ve Batılı koalisyon güçlerine karşı savaşmak üzere çok sayıda nizami ve gayri nizami unsuru görevlendirmiştir.¹⁶³ Bu çerçevede,

---

¹⁶⁰ Mustafa Özalp, “Türkiye’nin Suriye’ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 18, 2018, p.182.

¹⁶¹ ‘Suriye’de Kimyasal Silah Kullanıldı’, **Amerika’nın Sesi**, 4 Nisan 2017, (Çevrimiçi), <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-kimyasal-saldiri-iddiasi/3795487.html>, 22 Mart 2019.

¹⁶² Hizbullah, Lübnan’da bulunan, militan bir örgütlenmeye sahip Şii İslamcı bir siyasi partidir. Batı karşıtı ve Siyonizm karşıtı söylemleriyle tanınan parti 1985 yılında kurulmuş olup, aynı zamanda 128 koltuklu Lübnan Parlamentosunda 12 koltuğa sahiptir ve bazı İran kaynaklarına göre yaklaşık 65.000 silahlı militana sahiptir. Hizbullah’ın bölgedeki askeri ve siyasi ağırlığı ile tarihsel gelişimi hakkında bir çalışma için bkz.: Gökhan Erdem, “Lübnan’da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: Emel’den Hizbullah’a”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Volume 49, 2018, 1, p. 21-55.

¹⁶³ Aslında İran, Arap Baharı’nın başında bu hareketleri ‘İslami ayaklanma’ olarak niteliyip desteklemiştir. Ancak, yukarıda özetlenen nedenlerden ötürü bu politikasını Suriye’de uygulamamıştır. İran’ın Suriye politikası ile ilgili bir değerlendirme için bkz.: Suriye İran için Neden Bu Kadar Önemli?, **Stratejik Ortak**, 13 Haziran 2016, (Çevrimiçi), <https://www.stratejikortak.com/2016/06/suriyenin-iran-icin-onemi.html>, 22 Mart 2019. İran’ın Arap

Suriyeli muhalif güçlere karşı savaşan Kutayb Hizbullah ve Asayib Ehli Hak isimli iki militan grubu çatışma sahasına sürmekten kaçınmamıştır. Bu birliklerin, İran Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Birlikleri (Sepâh-e Qods) isimli gayri nizami harp birliğinden destek aldığı bilinmektedir.¹⁶⁴ Tahran yönetiminin bölgedeki nüfuz arayışları; İsrail'e karşı dengeleme unsuru olarak Hizbullah'ı destekleme politikası; ve ayrıca, petrol sevkiyatı nedeniyle Hürmüz Boğazı'na olan jeostratejik bağımlılığı göz önüne alındığında, İran'ın en azından savaş sonuçlanıncaya kadar Esad rejimine destek vermeye devam edeceği değerlendirilmektedir.

Suriye'de 2011'den beri süregelen silahlı çatışmaları sona erdirmek için Arap Birliği'nin 2011-2012 yılında gerçekleştirdiği girişimler olmuşsa da, asıl önemli çabalar ABD ve AB ülkelerinin inisiyatifinde yürütülen Cenevre zirveleri ile; Rusya, Türkiye ve İran'ın katılımıyla gerçekleşen Astana sürecidir. Cenevre sürecindeki ilk uluslararası zirve 30 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirilmiş olup, bu zirveden Suriye rejiminin ve muhalefetin görüşmelerde olmayışı nedeniyle net bir sonuç elde edilememiştir. 22 Ocak-16 Şubat 2014 tarihleri arasında yapılan ikinci zirveden de, ABD ve Rusya bloğu arasında Esad konusunda yaşanan fikir ayrılığı nedeniyle belirgin bir sonuç alınamamış; sürekli ertelenen üçüncü zirve ise tarafların belirlenmesi konusunda yaşanan ihtilaflar nedeniyle yapılamamıştır.¹⁶⁵ Astana süreci ise, Cenevre zirvelerine göre temsilin ve katılımın daha geniş ölçekte sağlanabildiği ve elde edilen somut sonuçlar açısından daha etkin olan bir girişimdir. Rusya, Türkiye ve İran Dışişleri Bakanları, 20 Aralık 2016 tarihinde BMGK'nin 2254 sayılı kararı uyarınca Kazakistan'ın başkenti Astana'da ateşkes görüşmeleri yapmaya karar vermişler; bunun üzerine, 23 Aralık'ta Suriye'de muhalif güçleri temsilen oniki direniş grubu ile Başer Caferi liderliğindeki Suriye delegasyonu görüşmelere başlamıştır.¹⁶⁶ Toplantı sonucunda Rusya, Suriye'nin federasyona dayalı bir yapıya

---

Baharı sürecindeki politikalarıyla ilgili bir değerlendirme için bkz.: Hakkı Uygur, İran ve Arap Baharı, **SETA Analiz**, Sayı: 52, Mart 2012.

¹⁶⁴ Erman Yüksel, "İran'ın 'Suriye savaşı'", **Aljazeera Turk**, 23 Şubat 2014, (Çevrimiçi), <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/iranin-suriye-savasi>, 22 Mart 2019.

¹⁶⁵ Düünden Bugüne Tüm Suriye Zirveleri, **Stratejik Ortak**, 4 Nisan 2018, (Çevrimiçi), <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 22 Mart 2019.

¹⁶⁶ Yuriy Zinin, "What Should One Expect from the Syrian Peace Talks in Astana?", **New Eastern Outlook**, 22 January 2017, (Çevrimiçi), <https://journal-neo.org/2017/01/22/what-should-one-expect-from-the-astana/>, 22 Mart 2019.

kavuşmasına olanak verecek bir Anayasa taslağı önermiş, ayrıca Rusya ve Türkiye'nin ateşkesi gözetleme müessesesi kurmasına karar verilmiştir. İkinci ve üçüncü görüşmelerde İran'ın üçüncü garantör ülke olması kararlaştırılmış; dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci zirvelerde çatışmasızlık bölgeleri ilan edilmesine karar verilmiş, İdlib'in de bunlardan biri olması hususunda mutabık kalınmıştır.¹⁶⁷ Görüşmelerin sekizinci turunda, Caferi'nin Türk ve ABD askerlerinin Suriye'den çıkmaları hakkındaki ısrarı müzakere ortamında gerilim yaratmıştır. Takip eden süreçte, 20 Ocak 2018'de TSK, MSO ile birlikte, Afrin'de 'Zeytin Dalı' adı verilen askeri bir harekate girişmiştir. Harekatın, 1624, 2170 ve 2178 sayılı BMGK kararlarına uygun olarak yürütüldüğü açıklanmış; bu da harekatın uluslararası hukuka uygunluğu ve meşruiyeti konusunun tartışmaya açık olmadığına göstergesi olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁸ Harekat sonucunda, TSK, Halep'e bağlı Afrin bölgesini, 282 köyü ve kasabasıyla birlikte kontrole almış, çatışmalar 24 Mart 2018 tarihinde sona ermiştir.¹⁶⁹

Aynı yıl düzenlenen dokuzuncu ve onuncu Astana görüşmelerinde, ateşkesin devamı ve çatışmasızlık bölgelerinin korunması konularında mutabakat teyit edilmiş,¹⁷⁰ onbirinci toplantıda ise kimyasal silahların kullanılmasını kınama ve Anayasa Komitesi kurulması için çabaları artırma kararı açıklanmış, mültecilerin ve

---

¹⁶⁷ ANKASAM İnfografik: Astana Görüşmeleri, **Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi**, 1 Aralık 2018, (Çevrimiçi), <https://ankasam.org/ankasam-infografik-astana-gorusmeleri/>, 22 Mart 2019.

¹⁶⁸ Mustafa Kibaroglu, "Zeytin Dalı Harekatı'nın Siyasi, Diplomatik ve Askeri Açından Bir Degerlendirmesi", **Stratejist**, No.9, Şubat 2018, p.16. 1624 sayılı kararı, terörizmin her türlüsüne karşı devletlerin önlemler almak zorunluluğu ve işbirliği yapma ihtiyacı vurgulanmaktadır. Karar için bkz. S/RES/1624 (2005), (Çevrimiçi), <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres1624-2005>, 22 Mart 2019. 2170 nolu BMGK Kararı, BM üyesi tüm devletlerin toprakları üzerinde yaşayan sivil halkın korunmasından birinci derecede sorumlu oldukları hatırlatılmaktadır. Karar için bkz.: S/RES/2170 (2014), (Çevrimiçi), <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2170-%282014%29>, 22 Mart 2019. 24 Eylül 2014 tarihli 2178 no'lu BMGK Kararı ise, dünyanın bir çok ülkesinden Suriye ve Irak'a gelerek DEAŞ'a katılan "yabancı teröristler" konusuna özel önem vermektedir ve bu durumun yarattığı korku ve endişe sebebiyle yaşanan komşu ülkelere doğru kitlesel göç sorununa vurgu yapılmaktadır. Karar için bkz.: S/RES/2178 (2014) (Çevrimiçi), <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2178-%282014%29>, 22 Mart 2019.

¹⁶⁹ Turkey Takes Full Control of Syria's Afrin Region, Reports Say, **Middle East Eye**, 24 March 2018, (Çevrimiçi), <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-takes-full-control-syrias-afrin-region-reports-say>, 22 Mart 2019.

¹⁷⁰ ANKASAM İnfografik.

IDP'lerin geri dönüşü için uluslararası konferans fikri tartışılmıştır.¹⁷¹ Astana süreci, ayrılıkçılığa karşı etkin bir mekanizma oluşturması; ateşkesin sağlanması ve sürdürülebilirliği için bir gerginlik azaltma platformu yaratması; ve uzun vadede ülkenin anayasal düzeninin oluşumuna sağlamış olabileceği muhtemel katkı göz önüne alındığında, savaşın sona erdirilmesi ve barışın tesisinde olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırmanın tamamlandığı Kasım 2019 itibarıyla, Suriye'deki en önemli güncel gelişme, Türkiye'nin Fırat nehrinin doğusuna yönelik olarak başlattığı 'Barış Pınarı' adlı askeri harekattır. TSK, 9 Ekim 2019 tarihinde Suriye'nin kuzeyindeki Tel Abyad ve Resulayn'a dört koldan giriş yapmış, hava kuvvetleriyle desteklenen kara birliklerine MSO birlikleri de katılmıştır. Harekatın amacı, Türkiye hudutlarının güvenliğini sağlamak, sınırların güneyinde bir terör koridoru oluşturulmasını engellemek, IŞİD ve PKK/KCK/PYD-YPG terör örgütlerini ve teröristleri etkisiz hale getirmek, yerinden edilmiş Suriyelilerin evlerine ve topraklarına dönüşleri için uygun şartları sağlamak olarak açıklanmıştır.¹⁷² Harekat sonucunda TSK ve MSO birlikleri Suriye'nin kuzeyinde 3.412 kilometrekare genişliğindeki Rasulayn, Tel Abyad, Suluk, Mebruka kentlerini ve M4 otoyolunu kontrole almış; bunun üzerine ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence beraberindeki heyetle birlikte Türkiye'yi ateşkes ilan etmeye ikna etmek için 17 Ekim 2019 tarihinde Ankara'ya gelmiş; yapılan anlaşma çerçevesinde, YPG'nin elindeki silahların toplanması, muharip mevzilerinin yok edilmesi, güvenli bölge kurulması ve teröristlerin bu güvenli bölgeden 120 saat içinde çıkarılması hususunda mutabakata varılmıştır.¹⁷³ Bu anlaşmadan beş gün sonra, 22 Ekim günü, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip

¹⁷¹ Astana'da Suriye konulu 11. garantörler toplantısı sona erdi, **Anadolu Ajansı**, 29 Kasım 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/astanada-suriye-konulu-11-garantorler-toplantisi-sona-erdi/1324649>, 22 Mart 2019.

¹⁷² Milli Savunma Bakanlığı Açıklaması, 9 Ekim 2019, (Çevrimiçi) <https://msb.gov.tr/SlaytHaber/9102019-53737>, 10 Ekim 2019. Olayın, bu araştırmanın tamamlandığı tarihe kadar olan seyri hakkında bir değerlendirme için bkz.: İsmail Hakkı Pekin, "Suriye'de Değişen Dengeler ve Diplomatik Manevralar", **Independent Türkçe**, 18 Ekim 2019, (Çevrimiçi), <https://www.independentturkish.com/node/82276/t%C3%BCrkiyeden-sesler/ismail-hakk%C4%B1-pekin-var%C4%B1lan-anla%C5%9Fmay%C4%B1-yorumlad%C4%B1-suriye%E2%80%99de-de%C4%9Fi%C5%9Fen>, 19 Ekim 2019.

¹⁷³ Fehim Taştekin, "Barış Pınarı Harekâtı: Türkiye-ABD mutabakatı uygulanabilir mi, Rusya'nın rolü neden kritik?", **BBC**, 19 Ekim 2019, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50096345>, 21 Ekim 2019.

Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Soçi’de gerçekleşen zirvede, Tel Abyad ile Rasulayn arasındaki 120 kilometrelik bölgede, 32 kilometre derinliğinde oluşturulacak güvenli bir bölge uygulanması; YPG terör unsurlarının bu bölgeden çekilmesi; ve Türkiye ile Suriye ilişkilerinin 1998’de imzalanan Adana Mutabakatı doğrultusunda yürütülmesi konularında anlaşmaya varmışlardır.¹⁷⁴ Bu araştırmanın tamamlandığı tarih itibarıyla bölgedeki terör unsurlarının önemli bölümü varılan bu iki mutabakat çerçevesinde güvenli bölgelerden geri çekilmiş olmakla birlikte, Suriye’deki güvenlik ve istikrarsızlık sorunları halen devam etmektedir.

Tüm bu gelişmelerin ötesinde, 600.000’e yakın insanın ölümüne, 7 milyondan fazla insanın IDP konumuna gelmesine ve 5 milyondan fazla insanın da sığınmacı veya mülteci statüsüyle ülkelerini terketmesine neden olan Suriye İç Savaşı’nı daha da karmaşık hale getiren, ABD’nin stratejik çıkarları doğrultusunda bölgedeki devlet-dışı aktörlere güvenlik yardımı sağlamış olmasıdır. Bu sorun, aşağıda, ülkede uygulanan güvenlik yardımı programının gerekçesi ve içeriği ile siyasi ve hukuksal sonuçları bağlamında tartışılacaktır.

5.4.2. Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı

ABD’nin, Suriye’de IŞİD’e karşı devlet-dışı bir aktör kimliğinde savaşan YPG’ye örtülü olmayan biçimde resmi güvenlik yardımı sağlaması, Suriye’nin güvenliği, NATO müttefiki Türkiye olan ilişkileri ve nihayetinde kendi iç hukuku açısından son derece karmaşık siyasi, askeri ve hukuksal sorunlar yaratmış olan bir konudur. Sorunun bir boyutu, eğit-donat programından yararlanan YPG’nin aşağıda incelenecek olan terör örgütü PKK ile iltisaklı olması; ikinci boyutu ise, sözkonusu programla ABD iç hukukundaki güvenlik yardımı düzenlemelerinin ihlal edilmesidir. Örgüte sağlanan eğit-donat programı, IŞİD’le Suriye’nin kuzeyinde yapılan silahlı çatışmalarda belli bir başarının kazanılmasına yardımcı olmuşsa da, Türkiye ile yarattığı siyasi gerginlik ve bölgede oluşturduğu yeni güvenlik endişeleri açısından sorunlu bir girişimdir.

---

¹⁷⁴ Soçi Mutabakatı: Putin ile Erdoğan’ın görüşmesinden ne sonuç çıktı?, **BBC**, 23 Ekim 2019, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50146866>, 24 Ekim 2019.

ABD'nin Suriye'de devlet-dışı aktörlere silah yardımı ve askeri eğitim desteği vermesinin temelde üç amacı vardır. Bunlar, (i) Suriye halkını IŞİD saldırılarından korumak ve Suriye muhalefeti tarafından kontrol altında tutulan bölgenin güvenliğini sağlamak; (ii) ABD'yi, dostlarını, müttefiklerini ve Suriye halkını Suriye'deki teröristlerin neden olduğu tehditlere karşı korumak; (iii) Suriye'deki çatışmayı sona erdirmek için müzakere yoluyla çözüm şartlarını oluşturacak koşulları teşvik etmektir.¹⁷⁵ Yukarıdaki birinci kısımda ortaya konan olayın tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, 2019 itibarıyla IŞİD'in ele geçirdiği toprakların büyük ölçüde geri alındığı ve örgütün bütünüyle olmasa da geniş ölçüde etkisiz hale getirildiği görülmektedir. Fakat, aşağıda da görüleceği gibi, Suriye'de devlet-dışı aktörlere sağlanan güvenlik yardımı dar anlamda başarılı olarak yorumlanabilse de, bölgede meydana getirdiği yeni tehdit algıları, güvenlik sorunları ve siyasi gerilimler nedeniyle tam anlamıyla başarılı olduğunu ileri sürmek mümkün değildir.

Suriye'de Selefi cihatçı terör yapılanmasına karşı savaşan kuvvetlere sağlanan eğitim-donat yardımının yasal, teknik ve mali yapısını tanıtmadan önce, bu yardımın sujesi olan PYD/YPG, PKK ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG; Hêzên Sûriya Demokratîk, HSD; Syrian Democratic Forces, SDF) hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır. Yasadışı ayrılıkçı Kürt milliyetçisi bir silahlı terör örgütü olan PKK'nın tarihçesi, 1974'te Türkiye'nin başkenti Ankara'da kurulan Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği'ne kadar dayanmaktadır.¹⁷⁶ PKK adı ile kurulduğu 1978 yılına kadar kurucusu Abdullah Öcalan'ın adına atfen 'Apocular' olarak anılan ve Marksist-Leninist bir çizgiye sahip olan örgüt, bu tarihten sonra bütün stratejisini ve varlık sebebini, Türkiye'nin bir sömürgeci ülke olduğu, Doğu ile Güneydoğu Anadolu'nun sömürge olarak nitelendirilmesi gerektiği ve bu sömürden kurtulmak adına uzun süreli halk savaşının şart olduğu iddialarına dayandırmıştır.¹⁷⁷ Örgüt, ilk önemli eylemlerinden biri olan Adalet Partisi Urfa milletvekili Mehmet Celal

---

¹⁷⁵ Security Cooperation Programs, Fiscal Year 2017, Revision 17.1, May 26, 2017, p. 4. Burada açıklanan amaçlar, Savunma Bakanlığı'nın her mali yıl yapılacak olan güvenlik yardımlarını özetleyen yıllık belgesinden alınmıştır. Amaçların yer aldığı asıl kaynak, Suriye'de uygulanan eğitim-donat programını düzenleyen ve aşağıda tekrar incelenecek olan 113-291 sayılı Kamu Yasası'dır.

¹⁷⁶ Paige Whaley Eager, **From Freedom Fighters to Terrorists: Women and Political Violence**, Farnham, Ashgate Publishing, 2008, p. 174.

¹⁷⁷ Umut Karabulut, Engin Eryılmaz, "PKK Terör Örgütü ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri (1991-2003)", **Belgi Dergisi**, Sayı 11, Kış 1, 2016, p. 21.

Bucak'a yönelik Ağustos 1979'da gerçekleştirilen saldırının ardından bir bildiri yayınlarak, 'bağımsız ve demokratik bir Kürdistan yaratmak için PKK saflarında örgütlenme' çağrısı yapmış, böylelikle asli amacını kamuoyuna da ilan etmiştir.¹⁷⁸ Örgütlenmesini hiyerarşik bir düzenle hücre, köy komitesi, yerel komite, bölge komitesi, merkez komitesi ve politbüro olarak gerçekleştiren PKK, 12 Eylül 1980 darbesinden bir ay önce Türkiye'den Suriye'ye geçmiş, 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgalinden yararlanarak Bekaa'da bulunduğu kampı ele geçirerek önemli bir hareket serbestliği kazanmıştır.¹⁷⁹ İlk silahlı eylemini 15 Ağustos 1984'te Siirt'in Erüh ilçesinde gerçekleştiren örgüt, takip eden yıllar içinde düzenlediği saldırılarla sivil-asker, kadın-erkek, yetişkin-çocuk ayrımı yapmadan Türkiye sınırları içinde kırsal ve dağlık bölgelerde yaklaşık 30 bin insanın hayatını kaybetmesinden sorumludur.

PKK ve uzantısı olan silahlı ve siyasal yapılanmalar, 2005 yılından itibaren Kürdistan Topluluklar Birliği (Koma Civakên Kurdistan, KCK) adı altında birleştirilmiş, böylece bu çatı altında Türkiye'de PKK, Suriye'de PYD ve onun silahlı kanadı YPG, Irak'ta Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi (Partî Çareserî Dîmokratî Kurdistan, PPÇD) ve İran'da Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê, PJAK) adı altında etnik milliyetçiliğe dayalı bölücü terör eylemlerini planlayıp icra etmeye başlamışlardır.¹⁸⁰ Yapılanma, temel amacının Türkiye, İran, Irak ve Suriye toprakları içinde bağımsız bir Kürdistan kurmak olduğunu, 2005'te yayınlanan sözde-KCK Sözleşmesi'ndeki, "İran'da, Türkiye'de, Suriye'de ve hatta Irak'ta oluşacak bir Kürt yapılanmasında tüm Kürtler bir araya gelerek kendi federasyonlarını, birleşerek de üst konfederalizmi oluştururlar." maddesi ile ilan etmiştir.¹⁸¹

KCK çatısı altında yer alan PYD, Suriye'de 2003'te PKK'nın bir kolu olarak kurulmuş olup, 2011'e kadar geçen süre içinde Suriye'de rejimin baskısı altında faaliyet göstermiştir. Aynı yılın Mayıs ayında tırmanışa geçen iç savaşta Suriye Kürt

¹⁷⁸ M. Hüseyin Buzoğlu, **Körfez Krizi ve PKK**, Ankara, Strateji Yayınları, 1995, s. 93.

¹⁷⁹ Cenker Korhan Demir, "Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 19, Güz, 2008, p. 66-67.

¹⁸⁰ Buğra Sarı, Murat Tinas, "İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği", **Polis Akademisi Raporu**, Polis Akademisi Yayınları: 57, Rapor No: 16, Eylül 2018, p. 7-8.

¹⁸¹ Sözde-KCK Sözleşmesi, Önsöz, Madde 6, 17 Mayıs 2005, (Çevrimiçi), https://tr.wikisource.org/wiki/KCK_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi, 25 Mart 2019.

Milli Konseyi'ne (Encûmena Niştimanî ya Kurdî li Sûriyê) katılmayı reddederek, Aralık 2011'de PKK'nın Suriye'deki bir örgütlenmesi olan Batı Kürdistan Halk Konseyi'ne (Meclîsa Gel a Rojavayê Kurdistanê) katılmıştır.¹⁸² Merkezi Kamışlı'da bulunan PYD, 2011 yılı boyunca Afrin, Ayn el Arap ve Haseke bölgelerinde etkili bir şekilde örgütlenmiş olup, ülkedeki diğer Kürt yapılanmalarından farklı olarak Esad rejimine yakın durmaya çalışmış, bunun üzerine rejim güçleri de Kürt bölgelerinden çekilerek ülkenin kuzeyini büyük ölçüde PYD'nin kontrolüne bırakmışlardır.¹⁸³ Partinin eski eşbaşkanları Salih Müslim ve Asya Abdullah'ın yerine Eylül 2017'de Şahoz Hasan ve Hevi Mustafa seçilmiştir.

PYD'ye bağlı olarak 12 Mart 2004 tarihinde oluşturulan YPG ise, Abdullah Öcalan'ın 4 Ekim 2012 tarihli mesajında Suriye'de 15.000 kişilik bir Kürt ordusunun kurulmasını istemesi üzerine Kürdistan Halk Tugayları Ordusu şeklinde yeniden yapılandırılarak bugünkü askeri imkan ve kabiliyetlerine erişme yoluna girmiştir. Örgüt, Ağustos 2013'te Rasulayn'da El Nusra Cephesi'ne karşı savaşmaya başlamış; IŞİD'in Temmuz 2014'te Irak'ın Sincar bölgesinde Ezidilere karşı saldırıya geçmesi ile de bölgedeki temel savunma gücü kimliğine bürünmüştür.¹⁸⁴ PKK'nın Halk Savunma Güçleri (Hêzên Parastina Gel) kanadına benzer bir şekilde yapılanan YPG'nin toplam militan sayısının 20.000 ile 40.000 arasında değiştiğine inanılmaktadır. Kurulduğu tarihten beri Sipan Hemo liderliğinde faaliyet gösteren YPG, Kuzey Suriye'de ilan edilen Rojava öz yönetimindeki kantonların güvenliğinden ve toprak savunmasından sorumludur.¹⁸⁵

Yukarıda anılan yapılanma dahilinde yer alan tüm örgütlenmelerin tek bir terör yapılanmasının farklı kolları oldukları ve birbirleriyle iltisaklı fraksiyonlar halinde faaliyet gösterdiklerini vurgulamak, bu araştırmanın üzerinde durduğu temel sorular ve hipotezler açısından hayati öneme sahiptir. PKK/PYD/YPG arasındaki bu ilişkiyi gösteren ve hukuken 'tüm makul şüphelerin ötesinde' olarak nitelenebilecek sayısız

---

¹⁸² "Syria in Crisis The Kurdish Democratic Union Party", **Carnegie Middle East Center Report**, 1 March 2012, (Çevrimiçi), <https://carnegie-mec.org/diwan/48526?lang=en>, 25 Mart 2019.

¹⁸³ Can Acun, Bünyamin Keskin, "PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG" **SETA Raporu**, No. 61, 2016, p. 12.

¹⁸⁴ Ömer Göksel İşyar, "Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri", **Bilge Strateji**, Cilt 9, Sayı 16, Bahar 2017, p.48, 56, 58.

¹⁸⁵ Acun, Keskin, **op. cit.**, p. 20.

kanıt bulunmaktadır. PKK'ya ait Kandil Dağı'nda bulunan Şehit Ayhan Kampı'nın bir dönem PYD'nin ana karargahı olarak kullanılması; PKK Yürütme Konseyi üyesi Mustafa Abdi Bin Halil'in, PYD faaliyetlerinin sorumlusu olarak görevlendirilmesi; PYD iç tüzüğünde "PYD'nin, Abdullah Öcalan'ı komutan ve KCK'nın sözde-yasama organı KONGRA-GEL'i Rojava'nın da Yüksek Yasama Organı olarak kabul ettiği." ifadesine yer verilmesi, PKK-PYD ilişkisini gösteren en belirgin ve önemli delillerdendir.¹⁸⁶ YPG/PYD ile PKK'nın ilişkisini ise bizzat Amerikalı devlet görevlileri itiraf etmişlerdir. ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford, *The Atlantic* dergisinde yayınlanan makalesinde, PYD'nin 2005 yılında Kandil'de kurulan ve PKK'nın dahil olduğu Kürt Cemaatler Birliği'nin üyesi olduğunu açıklamıştır. Ford, yorumunda, PKK silahlı unsurlarının PYD ve YPG'nin kadroları içinde yer aldığını söylemiş, YPG'li bir teröristin *The Wall Street Journal*'da yayınlanan ifadesini hatırlatarak, PKK'da eylem yapanların değişimli olarak YPG içinde de eylem yaptığını ifade etmiştir.¹⁸⁷ Bush Yönetimi'nde Kamu Diplomasinden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı ve Ulusal Güvenlik Konseyi Üyesi Michael Doran da, Hudson Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada, YPG'nin aslında PKK olduğunu söylemiş, PKK'nın da ABD'nin terör örgütleri listesinde olan bir yapılanma olduğunu açıklamıştır.¹⁸⁸ Doran'a göre, ABD'nin PKK/YPG yapılanması ile ittifak ilişkisi içinde olması insani açıdan ve stratejik açıdan kesinlikle akıllıca bir politika değildir. Örgütlerin sahadaki faaliyetleri de bu açıklamaları destekler mahiyettedir. Türkiye'de 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimlerden sonra ülkenin Güneydoğu sınır ilçelerinde PKK tarafından başlatılan ve meskun mahallere fiziki engeller (hendekler) konulmak suretiyle gerçekleştirilen silahlı eylemlerde

---

¹⁸⁶ PKK - PYD İlişkisi: PYD'nin Suriye'deki Etnik Terör Uygulamaları, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Nisan 2017, p. 9-10, (Çevrimiçi), <http://uskup.be.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/images/localCache/12/7dc9fd6b-5958-4e79-b640-5e138bf7e960.pdf>, 25 Mart 2019. İki örgüt arasındaki ilişkinin ortaya konduğu T.C. İçişleri Bakanlığı raporu için bkz.: PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG, Mayıs 2017, **Anadolu Ajansı**, Mayıs 2017, (Çevrimiçi), https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/haber%2F2017%2F05%2FPKK_KCK_Terrorist_Organisation_s_Extensi.pdf, 25 Mart 2019.

¹⁸⁷ Robert Ford, "The Fatal Flaw in Trump's ISIS Plan", 11May 2017, **The Atlantic**, (Çevrimiçi), <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/05/trump-turkey-erdogan-kurds-isis-syria-raqqa/525963/>, 25 Mart 2019.

¹⁸⁸ Michael Doran, Hudson Institute Discussion on Syria, October 15, 2019, **C-SPAN**, (Çevrimiçi), <https://www.c-span.org/video/?c4822750/user-clip-michael-doran-hudson-institute-discussion-syria>, 16 Ekim 2019.

YPG’li teröristlerin de sınır hattının altına açtıkları tünellerle geçiş yaptıklarının tespit edilmiştir.¹⁸⁹

Haseke’de 11 Ekim 2015 tarihinde düzenlenen bir basın toplantısında, YPG’nin bundan böyle SDG adı altında yapılandırılan IŞİD karşıtı bir örgütlenmenin silahlı unsuru olarak faaliyet gösterileceği duyurulmuştur.¹⁹⁰ SDG’nin ise aslında YPG olduğu ve bölge ülkelerinde, özellikle Türkiye’de, YPG’ye karşı oluşan tepkiyi yumuşatabilmek ve yapılan eğit-donat yardımlarının farklı bir aktöre sağlandığı izlenimini vermek için ABD’nin desteğiyle kurulduğu kesindir. ABD Kara Kuvvetleri Özel Harekatlar Komutanı Orgeneral Raymond Thomas, 22 Temmuz 2017 tarihinde Colorada’da düzenlenen Aspen Güvenlik Forumu’nda yaptığı konuşmada şu açıklamayı yapmıştır: “Onlar [Kürt terör unsurları] kendilerine resmi olarak YPG diyorlardı ki, Türkler bunun PKK ile aynı olduğunu söylüyor ve ‘Benim terörist bir düşmanımın muhatap oluyorsunuz, bunu müttefik olarak nasıl yapabilirsiniz?’ diyordu. Biz de bunun üzerine onlara isimlerini değiştirmeleri gerektiğini söyledik. Mesela, YPG dışında kendinizi nasıl adlandırmak istersiniz? [diye sorduk] Bir gün sonra adlarının Suriye Demokratik Güçleri olduğunu ilan ettiler. Adlarının ortasına ‘demokratik’ ifadesini koymalarının zekice bir hamle olduğunu düşündüm. Bu onlara bir miktar itibar sağladı.”¹⁹¹ Birleşik Ortak Görev Gücü sözcüsü Albay John Dorrian ise, Mayıs 2017’de düzenlenen basın toplantısında, “PKK, Suriye Demokratik Güçleri’nin bir parçası, Suriye Arap Koalisyonu da SDG’nin bir parçasıdır.” şeklinde bir ifade kullanmış, ardından bir gazetecinin, “Sanırım ‘PKK, SDG’nin parçası dediniz.” diyerek cümleyi tam anlamadığını belirtince, Dorrian, “Öyle mi söyledim? YPG demiştim.” şeklinde açıklamasını düzeltmiştir.¹⁹² ABD ordusunun en yüksek rütbeli subayları tarafından yapılan bu açıklamalar, kuşkusuz, gerçek dışı beyanat veya dil sürçmesi olarak kabul

---

¹⁸⁹ Murat Köylü, “Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı: 11 Yıl: 2018, p. 78.

¹⁹⁰ Can Acun, “ABD’nin Suriye’deki Terör Çıkması: PYD/YPG”, **Suriye Gündemi**, 13 Mart 2018, (Çevrimiçi), <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/13/abd-nin-suriyedeki-teror-cikmazi-pyd-ypg/>, 26 Mart 2019.

¹⁹¹ ABD istedi YPG isim değiştirdi, **Milliyet**, 22 Temmuz 2017, (Çevrimiçi), <http://www.milliyet.com.tr/abd-istedi-ypg-isim-degistirdi-dunya-2488906/>, 26 Mart 2019.

¹⁹² ABD’li komutandan PKK gafi, **Sputnik News**, 4 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/abd/201705041028335736-abd-komutan-pkk-gaf/>, 26 Mart 2019.

edilemez. Tüm bu yazılı ve sözlü açıklamalar, YPG'nin 2015 sonrasında SDG adı altında faaliyet göstermeye başladığının; bu ismin ABD tarafından konulduğunun; bu örgütün PKK ile bir ve aynı örgüt olduğunun; ve nihayet, YPG/PYD/PKK/SDG'nin tek bir bütünün parçaları şeklinde faaliyet gösterdiğinin açık kanıtlarıdır.

ABD'nin Suriye'de varlık gösteren, aralarında yukarıda açıklanan terör yapılanmasının da bulunduğu çeşitli etnisite ve mezheplere ait milis güçlere askeri eğitim ve donatım desteği sağlaması, 2013 yılında örtülü hareket olarak Esad yönetimini düşürme amacıyla hayata geçirilmiştir.¹⁹³ Bu araştırmanın kapsamına giren güvenlik yardımı programı ise, IŞİD'i yenilgiye uğratmak amacıyla 2015 yılında Savunma Bakanlığı'nın yetkisi altında Suriye eğit-donat programı olarak başlatılmış; program, ilk safhada Türkiye, Ürdün, Katar ve Suudi Arabistan'ın kısmi destekleri ile yürütülmüştür. Bu programın başarılılıkla sonuçlanması üzerine, 2016'da yeni bir program yürürlüğe sokulmuş, bu program kapsamında ABD tarafından YPG'ye eğitim ve donatım desteği sağlanmaya başlanmıştır. Ancak, aşağıda görüleceği gibi, bu program IŞİD karşıtı mücadelede stratejik ölçekte belli bir başarı sağlanmasına katkıda bulunmasına karşın, Türkiye ile yarattığı siyasi gerginlik ve güvenlik endişeleri açısından incelendiğinde yakın tarihin en sorunlu eğit-donat programlarından biri olmuştur.

Programın ilk yasal dayanağı, bir önceki bölümde incelenen ve Irak'a sağlanan eğit-donat yardımlarını da düzenleyen 113-291 sayılı Kamu Yasası olan NDAA 2015'tir. Yasanın Bölüm 1209 (a) bendinde, Savunma Bakanı'nın, Dışişleri Bakanı ile eşgüdüm içinde, 31 Aralık 2016 tarihine kadar olan bir süre için adli güvenlik

---

¹⁹³ ABD'nin Suriye'de rejim değişikliği politikası doğrultusunda başlatılan örtülü hareketler geniş ölçüde CIA tarafından planlanıp icra edilmiştir. 'Timber Sycamore' kod adı altında yürütülen ve gizli silah-mühimmat desteği faaliyetlerini içeren bu hareketler, Başkan Obama'nın emriyle 2013 yılında başlatılmış olup, silah ve ekipman sevkiyatları ile eğitim çalışmalarının 2017'ye kadar devam ettiği tahmin edilmektedir. Resmi açıklamalara göre, bu tarihten sonra Suriye'de yürütülen tüm eğit-donat faaliyetleri IŞİD karşıtı mücadeleye odaklanmış ve Savunma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğundaki güvenlik yardımları çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. Timber Sycamore hakkında bir değerlendirme için bkz.: Austin Carson, Michael Poznansky, "The Logic for (Shoddy) U.S. Covert Action in Syria", **War on the Rocks**, July 21, 2016, (Çevrimiçi), <https://warontherocks.com/2016/07/the-logic-for-shoddy-u-s-covert-action-in-syria/>, 26 Mart 2019. Örtülü hareketlerin resmi olarak sonlandırılmasıyla ilgili bir haber için bkz.: Ali Watkins, "Top general confirms end to secret U.S. program in Syria", **Politico**, 21 July 2019, (Çevrimiçi), <https://www.politico.com/story/2017/07/21/tony-thomas-syria-secret-program-cia-240818>, 26 Mart 2019.

taramasından geçirilmiş Suriyeli unsurlara eğitim, donatım, destek, maaş ve eğitim yapılandırmasını içeren gerekli yardımın sağlanması konusunda yetkilendirildiği açıklanmıştır.¹⁹⁴ Bugün YPG'ye yapılan tüm eğitim-donatı desteği, yukarıda açıklanan yasa hükümleri ile Savunma Bakanlığı'na tanınan bu yetki ve sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirilmekte olup, ABD iç hukukuna göre yasaldir. Yasama, NDAA 2018'den itibaren programı daha fazla uzatmamış, bunun yerine Yönetim'in Kongre'ye Suriye stratejisi ile ilgili her yıl bir rapor sunacağını, eğitim-donatı programlarının bu raporun değerlendirilmesi suretiyle gerçekleştirileceğini karara bağlamıştır.¹⁹⁵ CRS'nin Nisan 2018'de yayınlanan raporunda, program dahilinde Suriye'deki muhalif militan gruplara 2014-2018 döneminde yapılan eğitim-donatı desteği için talep edilen toplam tutarın 2.2 milyar dolar olduğu açıklanmıştır.¹⁹⁶ Program, 2015 yılında Karşı-terör Ortaklık Fonu (Counterterrorism Partnerships Fund, CTPF); 2016 yılından itibaren ise Karşı-IŞİD Fonu (Counter Islamic State in Iraq and Levant Fund) kapsamında finanse edilmeye başlanmıştır.

Hukuksal ve mali açıdan sağlam bir altyapıya ve düzenlemeye sahip olmasına rağmen, Suriye eğitim-donatı programı ilk hayata geçirildiği günden itibaren çatışma sahasına tehlikeli bir siyasi belirsizlik ve askeri fiyasko olarak yansımıştır. Programın başında, 15 Şubat 2015 tarihinde Savunma Bakanlığı sözcüsü Tümamiral John Kirby, program kapsamında ilk etapta 1.200 Suriyelinin programa kabul edileceğini; Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün'de yılda 5.000 kişinin eğitime tâbi tutulacağını; bu kişilerin etnisiteleriyle ilgili bilgi vermemekle birlikte, ılımlı Suriyeli muhaliflerden oluşacağını açıklamıştır.¹⁹⁷ Program, gerçekten ilk beş ay boyunca sorunsuz yürütülmüş, bu süreçte 'ılımlı muhalif' olarak tanımlanan ve aslında MSO'ya

---

¹⁹⁴ Public Law 113-291, Carl Levin and Howard P. "Buck" McKeon, National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2015, Section 1209(a), p. 3541.

¹⁹⁵ Public Law 115-91, National Defense Authorization Act (NDAA) for Fiscal Year 2018, Section 1221(a), p. 1650. Yasanın tamamı ve ilgili bölüm için bkz.: NDAA 2018, (Çevrimiçi), <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/2810/text>, 26 Mart 2019.

¹⁹⁶ Carla E. Humud, Christopher M. Blanchard, Mary Beth D. Nikitin, "Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response", **Congressional Research Service Report**, April 18, 2018, p. 2, 24. CRS raporunda güvenlik yardımı dönemi, muhtemelen Yasama'nın bir yıl önceki tahsisat kararı dikkate alınarak, 2014-2015 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada incelenen dönem de aynı olmakla birlikte, çalışmanın yazım tarih aralığı dikkate alınarak 2015-2019 olarak yazılmıştır.

¹⁹⁷ U.S. identifies 1,200 potential fighters for Syria training, **Reuters**, February 19, 2015 (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-training/u-s-identifies-1200-potential-fighters-for-syria-training-idUSKBN0LM2DN20150218>, 26 Mart 2019.

bağlı oldukları bilinen militanlara Türkiye’de altı haftalık bir askeri eğitim verilmiştir. Ancak, 2015 yazında eğitimleri biten ve 30. Tümen adıyla Suriye’deki çatışma bölgelerine gönderilen bu unsurlar, cihatçı militanlar tarafından düzenlenen iki ayrı saldırıda ciddi kayıplar vermiş; birinci saldırıda 20 kişilik bir birlik Türkmen komutan Albay Nedim Hasan’la birlikte El Nusra tarafından kaçırılmış, ardından meydana gelen ikinci saldırıda ise tümen, Azez’deki kamp yerinden kaçarak geri çekilmiştir.¹⁹⁸ Bu beklenmeyen başarısızlığın ardından MSO içinde huzursuzluklar başgöstermiş, örgüt ABD’nin sadece Kürt milislere eğitim verdiği için programı eleştirmeye başlamıştır. MSO’nun kurucu komutanı Albay Riyad Esad, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, projenin Suriyeli muhalifler için düzenleniyormuş gibi takdim edildiğini, fakat arka planda PKK’nın Suriye kolu PYD için tatbik edildiğini söyleyerek, “Beşyüz milyon dolarlık proje kapsamında yalnızca 54 muhalif asker eğitildi. Buna karşılık, Kobani, Haseke ve Afrin’de ABD’li eğitmenler tarafından sekiz binden fazla militan eğitilerek onlara profesyonel asker niteliği kazandırıldı.” şeklinde suçlayıcı bir beyanatta bulunmuştur.¹⁹⁹ Bu endişe verici gelişmeler ve sert beyanatlara üzerine, programa katılan ılımlı unsurların motivasyonu, ilgisi ve güveni sarsılmış, eğitime katılanlardan büyük bölümü buldukları ülkelerdeki kampları terketmeye başlamışlardır. Eğitim için bölgedeki ABD kuvvetleri tarafından uygun görülen 1.500 adaydan sadece 200’ü Türkiye ve Ürdün’deki kamplara gelmiş, ancak bu kişilere rejime karşı savaşmayacaklarını şart koşan bir sözleşme imzalatılmak istenmesi üzerine 150’si geri dönmüş, böylece sadece 50 kişi eğitime alınabilmiştir.²⁰⁰ CENTCOM tarafından yapılan açıklamada, bu kişilerin çatışmalarda öldürülmesi veya kaçırılması sonucunda da programdan geriye sadece 4 veya 5 kişinin kaldığı duyurulmuştur.²⁰¹ Her yıl 5.000 milisin eğitileceği iddiası ile

¹⁹⁸ ‘Eğit-donat’ta ABD savunmaya geçti, **Hürriyet**, 2 Ağustos 2015, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/egit-donat-ta-abd-savunmaya-gecti-29705799>, 26 Mart 2019.

¹⁹⁹ “Eski MSO komutanı: ABD, eğit-donat programında ılımlı muhalifleri değil, PYD’lileri eğitti”, **T24**, 3 Eylül 2016, (Çevrimiçi), <https://t24.com.tr/haber/eski-oso-komutani-abd-egit-donat-programinda-ilimli-muhalifleri-degil-pydlileri-egitti,358151>, 26 Mart 2019.

²⁰⁰ Ibrahim Hamidi, “Syrian Opposition Fighters Withdraw from US ‘Train and Equip’ Program“, **The Syrian Observer**, 22 June, 2015, (Çevrimiçi), https://syrianobserver.com/EN/news/29743/syrian_opposition_fighters_withdraw_from_us_train equip_p_program.html, 26 Mart 2019.

²⁰¹ Testimony to the Senate Armed Service Committee by General Lloyd Austin, CENTCOM Commander, **ABC News**, 15 September 2015, (Çevrimiçi), <https://abcnews.go.com/Politics/general-austin-us-trained-syrian-rebels-fighting-isis/story?id=33802596>, 26 Mart 2019.

başlatılan bir programdan geriye 4 veya 5 kişinin kalması, ABD güvenlik yardımı tarihinde büyük olasılıkla benzeri olmayan bir başarısızlık örneğidir.

ABD'nin eğit-donat programında IŞİD'e karşı kullanılacak aktör olarak YPG'yi seçmesi, temelde yukarıda açıklanan bu başarısız sürecin sonucunda ortaya çıkan bir gelişmedir. Programın ılımlı muhalifler olarak tanımlanan ve genelde MSO unsurlarının kullanıldığı ilk safhasının beklenen sonucu vermeyişi, kaçınılmaz olarak sahadaki diğer güç olan Kürt militanlarının kullanılmasını bir seçenek olarak ortaya çıkarmış, 2016 başında bu militanları yeni bir program kapsamında eğiterek IŞİD karşıtı mücadelede kullanma yönünde çalışmalar hız kazanmıştır. Selefî cihatçı unsurlara karşı yeni bir müttefik arayış sürecinde, ABD olağanın dışında bir hızda ve çok da tedbirli olmayan bir davranışla, 9 Ekim 2015 tarihinde MSO'ya yaptığı yardımı sonlandırdığını açıklamış,²⁰² bu tarihten sadece iki gün sonra ise YPG'ye Arap milislerle birlikte yeni bir ittifak oluşturma çağrısında bulunduğunu duyurmuştur.²⁰³ Bu yeni arayış, Başkan Obama'nın 2015 yılında 500 milyon dolar bütçeyle yürürlüğe konan eğit-donat programını iptal etmesi ve 2016'dan itibaren faaliyete geçecek yeni bir programı yürürlüğe koyması ile sonuçlanmıştır.²⁰⁴ Bu kararda kısmen CENTCOM'un da rolü olmuş, komutanlık açıkça iptal edilen eğit-donat programının farklı bir konsept ile devam etmesi gerektiği yolunda görüş bildirmiştir. Bu çerçevede, CENTCOM Komutanı Orgeneral Lloyd Austin, Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi'ne hitaben yaptığı konuşmada, faaliyetlerin değişik bir yaklaşımla yeniden başlatılmasını talep ettiğini söylemiştir.²⁰⁵ Bu açıklamadan sadece bir hafta sonra, bu kez Bağdat'taki koalisyon kuvvetleri sözcüsü Albay Steve Warren, program için seçilen militanlara tekrar askeri eğitim verileceğini, bu

---

²⁰² Anne Barnard, Eric Schmitt, "Rivals of ISIS Attack U.S.-Backed Syrian Rebel Group," **The New York Times**, July 31, 2015, (Çevrimiçi), http://www.nytimes.com/2015/08/01/world/middleeast/nusra-front-attacks-us-backed-syrian-rebelgroup.html?_r=0, 26 Mart 2019.

²⁰³ Roy Gutman, "Syrian Arab Militias Dispute They Received U.S. Airdrop of Ammunition," **McClatchy**, October 20, 2015, (Çevrimiçi), <http://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/article40543491.html>, 26 Mart 2019.

²⁰⁴ Paul McLeary, "The Pentagon Wasted \$500 Million Training Syrian Rebels. It's About to Try Again.," **Foreign Policy**, March 18, 2016, (Çevrimiçi), <https://foreignpolicy.com/2016/03/18/pentagon-wasted-500-million-syrian-rebels/>, 27 Mart 2019.

²⁰⁵ Kristina Wong, "Pentagon wants to try again with Syrian rebel program", **The Hill**, 3 July 2016, (Çevrimiçi), <https://thehill.com/policy/defense/272230-pentagon-wants-to-restart-train-and-equip-program-for-syrian-rebels>, 27 Mart 2019.

eğitimin geçen seneki hatalardan ders alınarak yürütüleceğini, daha da önemlisi, yeni faaliyetin sahada önceden tesis edilen yeni ilişkileri güçlendirmeyi amaçladığını belirtmiştir.²⁰⁶ Bu açıklamalarda yer alan ‘yeni bir yaklaşım’ ve ‘yeni ilişkiler’ kavramları, ABD’nin IŞİD’le mücadelede yeni bir aktörle işbirliği yapacağını, bu aktörün de YPG olacağını ilk işaretleridir. Bu anlayış doğrultusunda, Mart 2016’da askeri eğitim ve donatım faaliyetleri, bu kez YPG’ye yönelik olarak, yeniden başlatılmıştır. Suriye eğit-donat programının ikinci safhası olarak nitelenebilecek bu faaliyetler kapsamında, ilk aşamada 250 askerden oluşan bir ABD özel hareket birliği Suriye’ye gönderilerek YPG’ye silah ve eğitim desteği vermeye başlanmış; yeni programın amaçlarının arasında Arap milislerin örgüte katılımını sağlamak ve lojistik-tıbbi destek vermek olduğu açıklanmıştır.²⁰⁷ Böylece, program kapsamında YPG, çok kısa bir süre içinde, ABD’nin IŞİD’le mücadelede en önemli müttefiki haline gelmiştir.²⁰⁸

ABD’de 8 Kasım 2016’da yapılan başkanlık seçimlerini kazanan ve 20 Ocak 2017’de göreve başlayan Cumhuriyetçi Parti adayı Donald J. Trump’ın liderliğindeki yeni Yönetim, bazı güvenlik politikalarında Obama Yönetiminden ayrışmasına rağmen, işbaşına gelmesiyle birlikte Suriye eğit-donat programına sıcak bakan bir politika izlemeye başlamıştır. Bu politikanın sonucu olarak, 31 Mayıs 2017 tarihinde YPG’ye yönelik silah yardım teslimatının resmen başladığı duyurulmuş; Savunma Bakanlığı sözcüsü Eric Pahon tarafından yapılan açıklamada, ilk etapta gönderilecek silahlar arasında ağır makinalı tüfekler, zırhlı araçlar ve buldozerlerin yer alacağı belirtilmiştir.²⁰⁹ Bunun üzerine, Türkiye, YPG’nin PKK terör örgütüyle ilişkisini gündeme getirerek, yardımların kendi güvenliğini tehlikeye atacağı ve iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkisine zarar vereceği gerekçesiyle eğit-donat programına karşı sert bir tepki vermiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bu tepkiyi daha

---

²⁰⁶ W.J. Hennigan, “Pentagon to try again at training Syrian rebels”, **The Los Angeles Times**, March 17, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-pentagon-syria-20160317-story.html>, 27 Mart 2019.

²⁰⁷ Roberta Rampton, “Obama sends more Special Forces to Syria in fight against IS”, **Reuters**, April 25, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-syria/obama-sends-more-special-forces-to-syria-in-fight-against-is-idUSKCN0XL0ZE>, 27 Mart 2019.

²⁰⁸ Muhammet Fatih Özkan, “Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama’nın Suriye Politikası”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, 2016, p. 23.

²⁰⁹ ABD basını: Suriye'deki Kürtlere silah teslimatı başladı, **BBC**, 31 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40101205>, 27 Mart 2019.

da ileri götürerek, ABD'nin Türkiye'ye karşı bir planı olduğunu söylemiş, YPG'ye sağlanan destek kapsamında Suriye'ye 1.300 kamyonluk silah ve mühimmat getirildiğini iddia etmiştir.²¹⁰

Savunma Bakanlığı'nın 2018'de açıkladığı bütçe raporunda, örgüte sağlanması talep edilen bu silah, mühimmat ve teçhizatın dökümü verilmiştir. Buna göre, 2018 yılında temin edilmek üzere, 12.000 adet AK-47 otomatik tüfek, 60.000 adet AK-47 şarjörü, 6.000 adet PKM makineli tüfek, 3.500 adet DShK ağır makineli tüfek, 3.000 adet RPG-7 roketatar, 1.000 adet AT-4 tanksavar, sayısı belirsiz SPG-9 geri tepmesiz tüfek, 100 adet keskin nişancı tüfeği ve çeşitli kaliberelede havan listede yer almıştır.²¹¹ IŞİD'in silah arsenalinin çeşitli kalibelerdeki tüfekler, tabancalar ve el bombalarından oluştuğu; ve ele geçirdiği Irak ve Suriye ordusuna ait zırhlı araçlardan çoğunu kullanma imkan ve kabiliyetine sahip olmadığı göz önüne alındığında,²¹² YPG için oluşturulan tedarik listesinin IŞİD'le mücadele amacına uygun olduğu varsayılabilir. Ancak, örgüte sağlanan AT-4 tipi tanksavarların ve diğer ağır silahların sahadaki hangi IŞİD unsurlarına karşı kullanılacağı; IŞİD'e karşı kullanılmayacak ise, ki örgütün sahip olduğu silahlar düşünüldüğünde bu ihtimal çok yüksek değildir, kime karşı kullanılacağı endişe uyandırıcı bir sorudur.

Tam da bu nedenlerle, başta Türkiye olmak üzere, bölge ülkeleri bu silahların YPG'ye IŞİD'le mücadelede değil, kendilerine yönelik saldırılarda kullanılmak üzere temin edildiğini değerlendirmeye başlamışlardır. Her ne kadar, bu tehdit algısının dayandırılacağı kesin bir delil yoksa da, çatışma sahasının somut gerçekliği ve hayatın doğal akışı, bu kuşkuları haklı çıkaracak niteliktedir. Örgüte verilen araç ve teçhizatın içinde ekskavatör ve buldozer gibi tahkimat faaliyetlerinde kullanılacak araçların olması ve TSK tarafından düzenlenen Zeytin Dalı harekati kapsamında Afrin'de çok sayıda beton barınak ve korugan bulunması da bu şüpheleri derinleştirmiştir. YPG ve bağlı olduğu PKK'nın Suriye ve sınırdaş ülkelerde sivil ve

²¹⁰ Erdoğan: ABD'nin Türkiye'ye karşı bir planı olduğu çok açık, **Sputniknews**, 12 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712051031264301-erdogan-5aralik-abd-ypg-kudus-israil/>, 27 Mart 2019.

²¹¹ Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2018, Overseas Contingency Operations (OCO), Train and Equip Fund (CTEF), May 2017, p. 17.

²¹² Jeremy Bender, Armin Rosen, Jeremy Wilson, "These are the weapons Islamic State fighters are using to terrify the Middle East", **Business Insider**, January 17, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.businessinsider.com/isis-military-equipment-arsenal-2016?IR=T>, 28 Mart 2019.

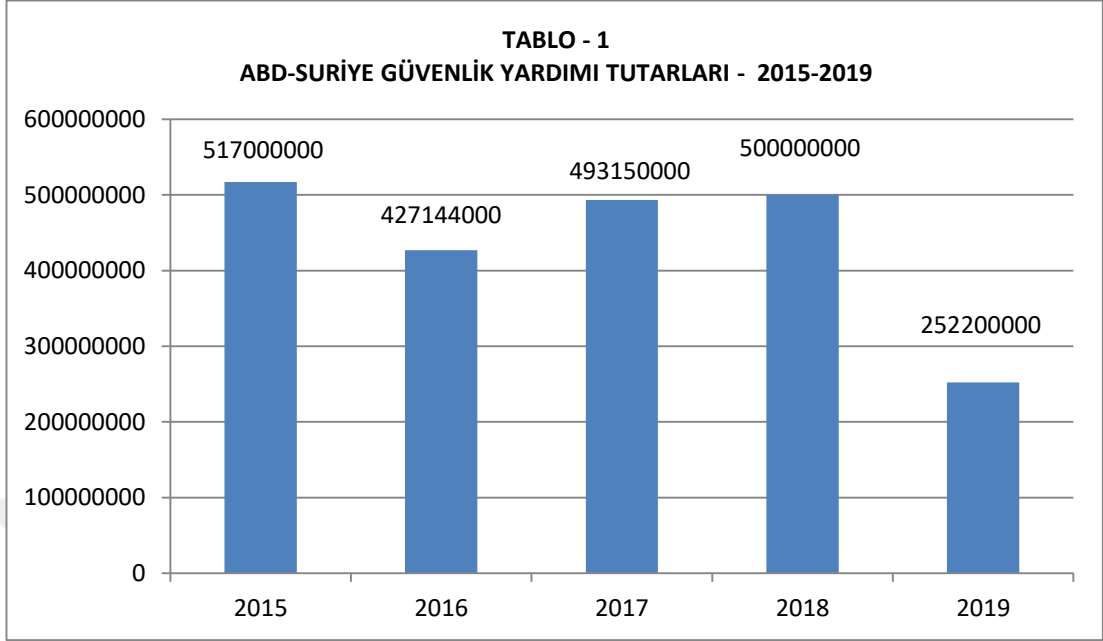
askeri hedeflere karşı düzenledikleri saldırılarda meydana gelen can kayıplarında, kuşkusuz örgüte sağlanan bu silah, mühimmat, teçhizat ve eğitim faaliyetlerinin önemli rolü vardır. Bu bağlamda, aşağıda incelenecek olan ve 2014-2018 arasında Suriye’de gerçekleşen insan hakları ihlallerinin büyük ölçüde YPG/PKK’ya sağlanan eğit-donat faaliyetlerinin neticesinde tezahür ettiğini varsaymak yanlış olmayacaktır.

YPG’ye 2015-2019 döneminde yapılan yardım tutarının 2.2 milyar dolar olduğu hatırlanacak olursa, bu ödenek ve harcamalar doğrultusunda örgüte ne büyüklükte bir silah, mühimmat ve teçhizat sağlandığı anlaşılabilir. Bu bütçe, devletlerin savunma harcamaları için çok büyük bir rakam değilse de, bir devlet-dışı aktör söz konusu olduğunda ciddi bir meblağ anlamına gelmektedir. Program kapsamında sağlanan imkan ve kabiliyetlerle, YPG’nin sahada önemli bir ateş üstünlüğü edindiği muhakkaktır. Zaten ABD’nin eğit-donat programıyla hedeflediği de budur. Savunma Bakanlığı 2017 bütçe raporunda, terör örgütünün bölgedeki düşman unsurlarına karşı, anti-tank silahları ve modifiye edilmiş Toyota Hilux gibi arazi araçlarının da içinde olduğu ‘Birleştirilmiş Silah Kabiliyetleri Spektrumu’ olarak tanımlanan geniş bir hareket kapasitesi çerçevesinde savaşacak şekilde eğitilip donatılacakları belirtilmiştir.²¹³

Aşağıdaki tablo, 2015’ten 2019’a kadar geçen süre içinde bu bütçe içinde yer alan meblağları göstermektedir. Başkan Obama’nın programı ilk onayladığı yıl olan 2015’te Suriye eğit-donat programına 517 milyon dolarlık bir ödenek ayrılmış; sonraki yıl bu rakam bir miktar düşüş kaydetse de, 2017 ve 2018’de bir önceki yıla göre sırasıyla % 15.45 ve % 1.4 artarak aynı seviyeye çıkmıştır. IŞİD’in büyük ölçüde yenilgiye uğratılmasının ardından, 2019 yılında güvenlik yardımı tutarı bir önceki yıla göre % 49.6 oranında azalarak 252 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

---

²¹³ Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2017, Overseas Contingency Operations (OCO),- Syria Train & Equip Fund (STEF), February 2016, p. 2. Kavramın özgün adı ‘Spectrum Of Combined Arms Capabilities’dir.

**Kaynak: Security Assistance Monitor, 2019 (Çevrimiçi),
https://securityassistance.org/fact_sheet/security-assistance-focus-syria,
16 Ekim 2019**

Suriye’de uygulanan güvenlik yardımı programı açık ve kesin bir şekilde insan hakları şartına da tâbi kılınmıştır. Programın asli yasal düzenlemesi olan 113-291 sayılı Kamu Yasası’nın Yabancı Uluslarla İlgili Meseleler (Matters Relating to Foreign Nations) isimli 11. başlığında, genel bir hüküm olarak, Leahy Yasası’na vurgu yapılarak, Savunma Bakanı’nın insan hakları ihlali olduğuna dair güvenilir bilginin bulunması halinde, yabancı güvenlik kuvvetlerine eğitim, donatım ve diğer yardımların yapılamayabileceği belirtilmiştir.²¹⁴ Yasanın Suriye’de uygulanacak eğitim-donat programını düzenleyen Bölüm 1209 (e) kısmının (B) bendinde ise, yardım sağlanacak aktörler kastedilerek, bu unsur, grup ve bireylerin insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı kalmalarının beklendiği vurgulanmıştır.²¹⁵ Bu bölümün sonundaki kuramsal çerçeve değerlendirmesinde de değinileceği gibi, bu düzenlemeler, Yasama’nın Suriye’de IŞİD’e karşı verilecek mücadelede yer alan aktörlere yapılacak yardım konusunda normatif bir yaklaşımın benimsendiğini ortaya koyması açısından önemlidir.

²¹⁴ Public Law 113-291, Section 1204, (a), (1)., p. 3532.

²¹⁵ Public Law 113-291, Section 1209, (e), (B)., p. 3543.

5.4.3. Genel Değerlendirme

Suriye eğit-donat programındaki asli amacın IŞİD’i yenilgiye uğratmak olduğu varsayıldığında ve 2015 sonrasında yürütülen silahlı mücadele sonucunda Irak ve Suriye’de Selefi cihatçı yapılanmanın, elinde tuttuğu coğrafi alan, askeri güç ve siyasi nüfuz açısından önemli kayıplar yaşadığı göz önüne alındığında, programın, en azından bir ölçüde, açıklanan resmi amacına ulaştığı söylenebilir. ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetleri, hava unsurları tarafından yürütülen saldırılar ve karada konuşlu özel operasyon birliklerinin yerel devlet-dışı aktörlerle birlikte gerçekleştirdikleri hareketler neticesinde, 2017 sonunda IŞİD’in Suriye’deki saha hakimiyetini büyük ölçüde sınırlamışlardır. Esad rejimi de bu süreçte önemli askeri ve coğrafi kazanımlar elde etmiştir. Bu kapsamda, Aralık 2016’da rejim güçleri ve müttefiklerinin Halep’i tekrar ele geçirmesi; ve Ekim 2017’de IŞİD’in sözde başkenti Rakka’nın ABD destekli YPG birlikleri tarafından geri alınması ülkedeki cihatçı yapılanmanın gerilemesinde büyük rol oynamıştır.²¹⁶ Başkan Trump, 22 Mart 2019 tarihinde yaptığı açıklamada, IŞİD’in Suriye’de ele geçirdiği toprakların bütünüyle geri alındığını açıklamıştır.²¹⁷ Ancak, uluslararası koalisyon, yerel devlet-dışı aktörler, rejim güçleri ve IŞİD arasında meydana gelen çok taraflı çatışmalarda hayatını kaybeden insan sayısı dikkate alındığında, bu başarıya erişilirken ülkedeki insan haklarının da dikkate alındığını iddia etmek, kuşkusuz hatalı bir çıkarım olacaktır. Sadece rejim ile IŞİD arasında gerçekleşen çatışmalarda, resmi verilere göre, 2012-2018 yılları arasında toplam 43.612 insan yaşamını yitirmiştir.²¹⁸ Her ne kadar, bu sayı 2016’dan itibaren azalma eğilimine girmişse de, güvenlik yardımının yapıldığı süre içinde cihatçılarla rejim güçleri arasında cereyan eden muharebe koşullarının sivillerin can güvenliği açısından hâlâ ciddi risk oluşturduğu ortadadır. Bu veriler, programın Suriye halkını koruma amacını gerçekleştirmede ancak ‘kısmi

---

²¹⁶ Armed Conflict in Syria, **op. cit.**, p. 1.

²¹⁷ Missy Ryan, Louisa Loveluck, “White House declares end to Islamic State, but fighting grinds on”, **The Washington Post**, March 22, 2019, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/white-house-declares-islamic-state-100-percent-defeated-in-syria/2019/03/22/ce39dd02-4cbd-11e9-9663-00ac73f49662_story.html?utm_term=.830d06b5051a, 29 Mart 2019.

²¹⁸ Uppsala Conflict Data Program, Department of Peace and Conflict Research, (Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#statebased/14620>, 29 Mart 2019.

başarılı' olarak nitelenebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, Suriye'de yürütülen eğit-donat programını askeri, siyasi ve insani boyutları açısından muvaffak olmuş bir strateji şeklinde değerlendirmek çok doğru bir tespit olmayacaktır. Bu başarısızlığı yaratan çeşitli faktörler vardır.

Öncelikle, ABD'nin savaşın erken dönemlerinde Suriye'deki çatışmalara yönelik belirgin bir stratejisi olmamıştır. Obama Yönetimi, ancak savaşın üçüncü yılında bir askeri müdahale planı geliştirebilmiştir ki, bu plan da, yukarıda açıklanan çerçevede, IŞİD'in güçlenmesine karşı örtülü olmayan bir girişim şeklinde tezahür etmiştir.²¹⁹ İkincisi, Yasama ile Yönetim'in uzlaşması çok uzun sürmüştür; Başkan Obama'nın istediği eğit-donat fonu ancak 18 Eylül 2014'te onaylanabilmiş; CENTCOM'un sahada eğitim altyapısını kurması ise ancak Mayıs 2015'te mümkün olabilmıştır.²²⁰ Bu tarihten sonra hayata geçirilen eğit-donat programı ise ilk günden itibaren yaratacağı yeni tehlike ve tehditler nedeniyle eleştirilmeye başlanmıştır. Üçüncüsü, Suriye'nin, daha geniş anlamda Irak'la birlikte tüm bölgenin, kim oldukları tam olarak bilinmeyen devlet-dışı örgüt militanlarına askeri yardım sağlanması suretiyle silahlandırması, yukarıda da gösterildiği gibi 2015'ten sonra ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmaya başlamıştır. Söz konusu silahlar, 'ılımlı' veya 'daha az ılımlı' olarak nitelenen gruplara verilse dahi, her zaman aşırılıkçı kesimlerin eline geçme olasılığı vardır ve çoğu zaman öyle de olmuştur.²²¹ Ayrıca, MSO veya YPG gibi devlet-dışı aktörleri 'ılımlı' veya 'az ılımlı' şeklinde tanımlamanın ne kadar isabetli bir yaklaşım olduğu ve sahadaki gerçeklerle ne derecede uyduğu da tartışmalıdır. Bu nitelermelere sahip gruplar, IŞİD'e karşı yürütülen askeri hareketlerde başarı kazansalar da, Suriye'de ağır insan hakları ihlallerine de karışmışlardır. Bu ihlal vakaları aşağıdaki dördüncü kısımda ayrıntılarıyla gösterilecektir.

---

²¹⁹ Stewart Welch, Kevin Bailey, "In Pursuit of Good Ideas: The Syria Train-And-Equip Program", **Research Notes**, The Washington Institute for Near East Policy, No. 36, September 2016, p. 3.

²²⁰ **Ibid.**, p. 4 .

²²¹ Phyllis Bennis, Alternatives to War: Eight Things the US Should Do Regarding ISIS, Testimony, Institute for Policy Studies for Congressional Progressive Caucus, **Briefing on Iraq & Syria AUMF**, 17 March 2015, (Çevrimiçi), <https://ips-dc.org/wp-content/uploads/2015/04/Testimony-CPC-hearing-ISIS-AUMF-3-17-15.pdf> , 29 Mart 2019.

YPG'ye eğit-donat programı çerçevesinde silah yardımı yapılması ve terör örgütünün bu surette güçlendirilmesi, Suriye'deki ve bölge ülkelerindeki diğer etnik ve dini topluluklar için de kaygı verici bir gelişme olmuştur. Kürt grupların askeri imkan ve kabiliyetlerinin artırılması, özellikle Suriye'deki Arap nüfusunun aleyhine bir gelişmedir ve etnik çatışma riskini artırıcı bir girişimdir.²²² Burada dikkat çekici olan, Suriye'deki muhalif gruplardan çoğunun, Arapları zor kullanarak köylerinden uzaklaştırdıkları için Kürt gruplarına güvenmediği ve onlarla işbirliğine girmekte isteksiz olduklarıdır. Haziran 2015'te, Suriye'deki 15 önde gelen muhalif grup ortak bir açıklama yaparak, YPG'yi Arap köylerinde etnik temizlik yapmakla suçlamışlardır. Bu gruplardan El Nusra ve Ahrar el Şam'ın, YPG ile Halep'in kuzeyinde Kasım 2015'te fiili çatışmaya girmiş olması; dahası, bazılarının ABD'den TOW tanksavar füzeleri gibi ağır silahlar almış olmaları, bölge güvenliği ve ABD güvenlik yardımı stratejisi adına büyük bir çelişki doğurmuştur.²²³ ABD'nin birbirleriyle çatışma halinde olan gruplara, hem rejim değişikliği hem IŞİD'in tasviyesi gibi iki ayrı nedenle silah temin etmesinin ülkede çatışan taraflar arasındaki gerilimi daha da tırmandırıcı bir strateji olduğuna kuşku yoktur. YPG'ye sağlanan yardımın örgütün moral gücüne de olumlu tesir ettiği açıktır. International Crisis Group uzmanı Maria Fantappie, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, "Askeri destek, YPG'nin sınırlarını Kürt topluluklarına ait bölgelerin ötesine taşınması için gerekli özgüven artışını sağladı." şeklinde bir açıklama yaparak, bunun sadece Suriye değil, bölgedeki tüm komşu ülkeler için muazzam siyasi etkiler yaratacağını iddia etmiştir.²²⁴

---

²²² Patrick Martin, Christopher Kozak, "The Pitfalls of Relying on Kurdish Forces to Counter ISIS", **Background**, Institute for the Study of War, February, 2016, p. 3.

²²³ **Ibid.**, p. 4.

²²⁴ ABD basının bölgeye yaptığı ziyaretlerde, YPG militanlarının Abdullah Öcalan'a bağlılıklarını belirtmeleri bu bağlamda özellikle önemlidir. Röportaj yapılan teröristlerden sözde-ideolojik eğitim sorumlusu Nusret Ahmet Zeli, Suriye'de ve bölgedeki diğer ülkelerde bir demokratik konfederalizm kurmayı hedeflediklerini açıkça söylemiş; ayrıca, Amerikan kamuoyunu etkilemek için de söyleşi sırasında Vermont eyaletinde yaşamış eski bir komünist olan Murray Bookchin'e de atıfta bulunmayı ihmal etmemiştir. Bu haber ve International Crisis Group'un yorumu için bkz.: Liz Sly, "U.S. military aid is fueling big ambitions for Syria's leftist Kurdish militia", **The Washington Post**, January 7, 2017, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/us-military-aid-is-fueling-big-ambitions-for-syrias-leftist-kurdish-militia/2017/01/07/6e457866-c79f-11e6-acda-59924caa2450_story.html?utm_term=.c014f77ebee2, 12 Nisan 2019.

ABD'nin Kürt terörist gruplara güvenlik yardımı sağlama stratejisinin arkasında nasıl bir gerekçenin yattığı ve bu gerekçenin rasyonel bir politikaya dayanıp dayanmadığı bu araştırmanın kapsamı dışında kalan bir konudur. Bir görüşe göre, ABD bölgede bağımsız bir Kürt devletinin veya bölge ülkeleri içinde otonom Kürt bölgelerinin kurulmasını hedeflemekte, böylece İran'ın bölgedeki etkisini azaltmayı ve İsrail'in güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.²²⁵ Bu amaca ulaşmak için de Suriye'nin toprak bütünlüğüne aykırı olarak PKK/YPG'nin ayrılıkçı ideolojisini ve eylemlerini desteklemiş, halen de bu politika doğrultusunda hareket etmektedir. Buna karşı olan görüş ise, Trump Yönetimi'nin bölgeden çekilme kararını hatırlatarak, ABD'nin böyle bir niyeti olmadığını, bilakis, ülkedeki Kürtleri yarı yolda bırakarak onlara ihanet ettiğini savunmaktadır.²²⁶ Uluslararası hukuk alanındaki çalışmalarıyla tanınan Robert F. Kennedy, Jr. ise, olaya daha geniş bir perspektiften bakarak, savaşın ve ABD müdahalesinin arkasında bölgedeki doğal gaz rezervlerinin olduğunu iddia etmiştir. Kennedy'ye göre, 2000 yılında ABD, Katar'ın sahip olduğu doğal gazın Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını öngören 10 milyar dolarlık 1.500 kilometre uzunluğundaki boru hattı projesini desteklemiş; böylece İran'ın kendi doğal gazını Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'e taşıyacak boru hattı projesini engellemeye çalışmıştır. Esad rejimi ABD'nin planını kabul etmeyince de bölgede çatışma çıkarılarak Suriye etkisiz duruma getirilmeye çalışılmıştır.²²⁷ Suriye'deki ABD askeri varlığının arkasında doğalgazla ilgili bir enerji politikasının olduğunu ispatlamak kuşkusuz olası değildir. Bununla birlikte, Suriye'nin özellikle Akdeniz'deki karasuları ve bunların dışında kalan deniz yetki alanlarında büyük doğalgaz rezervlerinin olduğu yolundaki bilgilerin bölgede çalışan sondaj şirketleri tarafından saptandığı ve bu bilgilerin Suriye İç Savaşı'ndan hemen önce Amerikan şirketlerine ve dolayısıyla ABD hükümetine sızdırıldığı yönünde bilgiler vardır. Norveç şirketleri Ansis ve

---

²²⁵ Barış Doster, "ABD'nin Kürt devleti planı değişti mi?", **Cumhuriyet**, 23 Ocak 2019, (Çevrimiçi), http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1212683/ABD_nin_Kurt_devleti_plani_degisti_mi_.html, 12 Nisan 2019.

²²⁶ ABD Suriye'den çekiliyor: New York Times: Karar Kürtlere ihanet, IŞİD içinse nimet olarak görülüyor, **BBC**, 20 Aralık 2018, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46634392>, 12 Nisan 2019.

²²⁷ Robert F. Kennedy, Jr., "Syria: Another Pipeline War", **Tikkun Daily**, August 30th, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.tikkun.org/tikkundaily/2016/08/30/another-pipeline-war-by-robert-f-kennedy-jr-with-a-responce-from-stephen-zunes-responds/>, 12 Nisan 2019.

Sagex, savaştan önce rejimin izniyle deniz yatağında rezerv araştırmaları yapmış; daha sonra, Ansis, Londra merkezli bir Fransız-Amerikan ortak yatırımı olan Veritas SSGT tarafından satın alınmış; böylece sondaj sonuçlarıyla ilgili bilgiler ABD, Britanya, Fransa ve İsrail devletlerinin eline geçmiştir. Bu da, sözkonusu devletlerin Suriye'ye askeri müdahalede bulunmalarında rol oynayan bir faktör olmuştur.²²⁸ Enerji şirketleri arasında birleşme ve satınalma yoluyla yasal bilgi paylaşımı yapılması olağandır ve bu konu, ilgili ülkelerin iç hukuku ve uluslararası ticaret hukuku sözleşmelerinin hükümleriyle düzenlenmiştir. Ancak, bu birleşmeler neticesinde şirketlerin sondaj ve rezerv bulgularını bir takım devlet yetkililerine iletmiş, devletlerin de enerji ve güvenlik politikalarını bu veriler doğrultusunda belirledikleri tartışmalı bir varsayımdır. Yukarıda açıklanan iddialar çerçevesinde, bölgedeki enerji kaynaklarının kontrolü ve İsrail'in güvenliği gibi etkenlerin Suriye ve diğer Ortadoğu ülkelerinde Amerikan askeri varlığı için bir gerekçe oluşturabileceği elbette bütünüyle değerlendirme dışı bırakılabilecek bir husus değildir. Öte yandan, ABD ve burada sözü edilen diğer devletler, enerji güvenliği politikalarını ve bu politika doğrultusunda geliştirdikleri stratejilerini tarihsel bir gelişim süreci içinde şekillenen karmaşık askeri, siyasi ve ekonomik belirleyici etkenler üzerine kurmaktadırlar. ABD'nin Suriye'de yürüttüğü güvenlik yardımı programı da, esasen bu etkenlerin sonucunda ortaya çıkan stratejik çıkarlar ve bu çıkarlara hizmet eden politikaların sürekliliğiyle ilgilidir.

5.4.4. Güvenlik Yardımının İnsan Haklarına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde incelenecek insan hakları ihlalleri, vakanın kendine özgü şartlarından dolayı ilk üç değerlendirmeden farklı olarak ele alınmıştır. Suriye'de uygulanan güvenlik yardımının resmi olarak bu devletin askeri kurumlarına değil, devlet-dışı bir aktöre sağlanması nedeniyle, sözkonusu aktörün, yaşam hakkının ihlali ve zorla yerinden edilme fiillerine neden olabileceği; ancak, düşünce ve ifade özgürlüğünün ihlaline neden olamayacağı, daha doğru bir ifade ile söylemek

---

²²⁸ Thierry Meyssan, ““Before Our Eyes: Extension of the Gas War to the Levant”, **Voltaire Network**, 21 July 2014, (Çevrimiçi), <https://www.voltairenet.org/article184806.html>, 12 Nisan 2019.

gerekirse, böyle bir ihlale neden olsa bile, elinde bir devlet gibi basını yönetme gücü olmadığından ve ülkenin sadece bir bölümünde denetim sahibi olduğundan, bulunduğu ülkede düşünce ve ifade özgürlüğüne etkisinin istatistiksel verilerle ölçülemeyeceği varsayılmıştır. Bu nedenle, bu kısımda Suriye'deki basın özgürlüğü endeksi verilerinin kullanıldığı bir değerlendirme yapılmamıştır. Yaşam hakkının ihlali ve zorla yerinden edilmenin incelenmesi ise, önceki bölümlerde olduğu gibi, nicel ve nitel verilerin değerlendirilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir.

5.4.4.1. Yaşam Hakkının İhlali

Suriye'de uygulanan eğit-donat programının iki ayrı aktöre yönelik olarak düzenlendiği; bunlardan birincisinin 2014-2015 döneminde desteklenen MSO, ikincisinin ise 2016 ve sonrasında askeri yardım almaya başlayan, adı sonradan SDG olarak değiştirilen YPG olduğu bir önceki kısımda gösterilmiştir. MSO'nun sivil ölümlerden sorumlu olduğu yolundaki bazı rapor ve haberlere karşın, bu iddiaları destekleyen güvenilir deliller bulunamamış, insan hakları kurumları bu tür saldırılardan sorumlu olan örgütlerin arasında MSO'nun olmadığını açıklamıştır.²²⁹ Bu araştırmada kullanılan Uppsala Çatışma Bilgi Programı'nda, MSO'nun, Ahrar el Şam, El Nusra Cephesi ve Ceyş-ul İslam ile birlikte, 2015-2016 yıllarında 142 kişinin ölümünden sorumlu oldukları dışında bir veri yoktur. Ayrıca, MSO, sadece bir yıl gibi kısa bir süre eğit-donat faaliyetlerinin sujesi olduktan sonra militanları programdan ayrılmış ve örgüte yapılan yardım sona erdirilmiştir. YPG ise, bilindiği gibi, bu araştırmanın sona erdiği tarih itibarıyla, dört yıla yakın bir süredir düzenli olarak güvenlik yardımının resmi alıcısı statüsünde olmuştur ve halen bu statüsünü korumaktadır. Bu nedenlerle, bu kısımda yaşam hakkının ihlali suçunun faili olarak sadece YPG dikkate alınmıştır. YPG, yukarıda Uygulanan Güvenlik Yardımı Programı başlıklı kısımda gösterildiği gibi, 2015'te adını SDG olarak değiştirmiş ve o tarihten bugüne bu kimlikle tanınan bir terör yapılanmasıdır. Bu nedenle, SDG ile

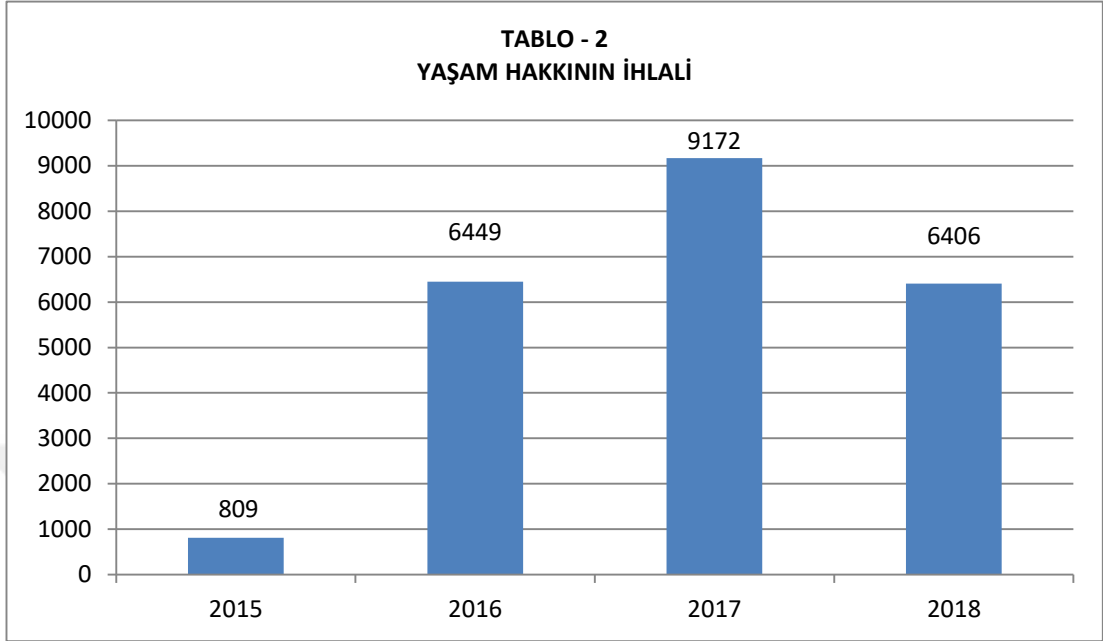
---

²²⁹ MSO'nun sivil ölümlerden sorumlu olmadığı ile ilgili bir yorum için bkz.: Syria rebels executed civilians, says Human Rights Watch, **BBC**, 11 October 2013, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24486627>, 29 Mart 2019. MSO'yu sivil ölümlerinden sorumlu tutan bir haber için bkz.: Halep'teki otopsi uzmanı: ÖSO da El Nusra gibi öldürüyor, **Sputniknews**, 7 Eylül 2016, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609071024745589-halep-otopsi-doktoru-oso-el-nusra-gibi-olduruyor/>, 29 Mart 2019.

bir ve aynı örgüt olarak değerlendirilmiştir. YPG, KCK yapılanması altında örgütlenmiş; PKK, PPÇD ve PJAK ile organik bağları olduğu kanıtlanmış; Kürt etnik milliyetçiliğine dayalı, silahlı, bölücü bir terör örgütüdür. Suriye eğit-donat programı kapsamında YPG'ye tedarik edilen silahların çatı yapılanma içindeki diğer örgütlere verilmiş olduğu ise bizzat ABD mercilerinin resmi değerlendirmelerinde ve uluslararası medya mecralarının haberlerinde ortaya koyulmuştur. YPG'nin teslim aldığı silah, mühimmat, araç ve eğitimi, bağlantılı olduğu örgütlerle paylaştığını varsaymak için her türlü maddi ve akli delil mevcuttur. Bu nedenle, bu kısımda yaşam hakkının ihlali suçu incelenirken, YPG'nin neden olduğu ölümlerle birlikte PKK'nın neden olduğu ölümler de dikkate alınmıştır. Örgütün bir çatı yapılanma içinde yer alması nedeniyle, işlenen suç da sınır aşan bir niteliği haiz olmuş; böylece, önceki üç vakadan farklı olarak, incelenen çatışma sahası Suriye ile sınırlı kalmamış, PKK'nın faal olduğu Türkiye'deki eylemlerde meydana gelen sivil can kayıpları da değerlendirmeye alınmıştır. PPÇD ve PJAK'ın doğrudan veya dolaylı olarak neden olduğu kesin ölü sayılarına ulaşamadığı için bu iki örgüt değerlendirme dışı bırakılmıştır. Sözkonusu örgütlerin terör eylemi düzenleme imkan ve kabiliyetlerinin YPG ve PKK'ya oranla görece düşük olduğu; öte yandan, az sayıda da olsa ölümcül eylem yapma potansiyeline sahip oldukları; dolayısıyla, bu kısımda açıklanan nicel gösterge değerlerinin gerçekte bir miktar daha yüksek olabileceği dikkate alınmalıdır.

Suriye'de yürütülen IŞİD karşıtı mücadelede yer almak üzere ABD tarafından sağlanan resmi güvenlik yardımı çerçevesinde silahlandırılıp eğitilen YPG, resmi olarak askeri yardım aldığı 2016'dan bugüne geçen süre içinde gerçekleşen pek çok ölümlü saldırıdan sorumludur. Benzer şekilde, PKK da anılan dönemde çok sayıda sivilin ve devlet güvenlik görevlisinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan saldırı eylemleri gerçekleştirmiştir. YPG'nin aktör olarak sorumlu olduğu saldırılarda ölen kişilerden kaçının sivil, kaçının gerçekten IŞİD militanı veya farklı örgütlere mensup savaşılar olduğunu ayırt etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, Suriye'deki eğit-donat faaliyetlerinin başladığı 2015'te, YPG'nin aktör statüsüyle yer aldığı saldırılardaki ölü sayısının 589 olduğu bilinmektedir. Aynı sene PKK'nın aktör olarak rol oynadığı saldırılarda ise 220 kişi hayatını kaybetmiştir. İki örgütün 2015'te

sebepler oldukları toplam ölüm sayısı 809'dur. Bir sonraki yıl meydana gelen saldırılarda, IŞİD'le çatışmaların hızlanmasının da etkisiyle, can kaybının çok daha yüksek olduğu, ölü sayısının % 697 oranında artarak toplam 6.449'a ulaştığı görülmektedir. Bu saldırılarda meydana gelen ölümlerden 6.008'inin sorumluluğu YPG'ye, 441'inin sorumluluğu ise PKK'ya aittir. IŞİD'e karşı yürütülen çatışmalarda Selefi cihatçı yapılanmalara karşı belirli bir taktik kazanımın elde edildiği 2017'de meydana gelen şiddet eylemlerinde de ölü sayısı artmaya devam etmiştir. Bu yıl iki örgütün sorumlu olduğu toplam ölüm vakası % 42.22 oranında artarak 9.172 olarak gerçekleşmiştir. TSK tarafından gerçekleştirilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerinin sahadaki etkisinin görülmeye başlandığı 2018 yılına gelindiğinde ise çatışmalarda yaşamını kaybeden insan sayısının azaldığı görülmektedir. Söz konusu yıl, YPG'nin aktör statüsüyle sorumlu olduğu ölü sayısı 6.389, PKK'nın aynı statüyle sorumlu olduğu ölü sayısı ise 17 olarak ölçülmüştür. Bu araştırmanın tamamlandığı tarihte 2019 yılına ait bilgiler henüz incelenen veritabanına girilmemiştir.

**Kaynak: Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırmaları Bölümü,
Uppsala Çatışma Bilgi Programı, 2019
(Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#actor/323>, 17 Ekim 2019
Uluslararası Kriz Grubu, Turkey's PKK Conflict: A Visual Explainer, 2019
(Çevrimiçi), <https://www.crisisgroup.org/content/turkeys-pkk-conflict-visual-explainer>,
17 Ekim 2019**

YPG'nin sivil ölümleri dışında, çocuk asker kullanımı, keyfi tutuklama, alıkoyulanlara kötü muamele ve gözaltında kuşkulu kaybolma suçlarından sorumlu olduğu da bilinmektedir.²³⁰ Human Rights Watch, özellikle YPG tarafından işlendiği öne sürülen suçları incelemek için Afrin, Ayn el Arab ve Cezire'de 2014'te bir saha araştırması yapmıştır. Kurumun araştırma sonucunda düzenlediği raporunda, örgütün esasen 2012'den beri PYD karşıtı siyasi faaliyet gösteren sivilleri kaçırdığı ve bunlardan bazılarını öldürdüğü; PYD'nin bu suçları inkar ettiği ve Suriye rejimini ve diğer devlet-dışı örgütleri sorumlu gösterdiği; kurban yakınlarının ise öldürme veya kaybolma vakalarından doğrudan PYD'yi suçladıkları öne sürülmüştür.²³¹ Kurum, bu

²³⁰ **World Report**, Human Rights Watch, 2017, p. 576.

²³¹ Under Kurdish Rule, Abuses in PYD-Run Enclaves of Syria, **Human Rights Watch Report**, 2014, p. 34.

cinayetlerden dördünü araştırmış ve olaylarla ilgili ayrıntılı bir rapor oluşturmuştur. Rapora göre, 11 Ocak 2014 tarihinde rejim karşıtı bir gençlik grubunun üyesi olan Amir Hamid, Derbasiye'deki evinden kaçırılmıştır. Kurbanın yakınları olaydan YPG'nin sorumlu olduğunu söylemişler, Hamid'in diğer üç erkek ve bir kadınla birlikte Türkiye sınırından kaçakçılık yapmayı planladıklarını açıklamışlardır. Diğer dört kişi daha sonra ailelerinin yanına dönmüş, Hamid ise o tarihten sonra bir daha bulunamamıştır. İkinci vakanın kurbanı olan 20 yaşındaki Ahmet Boncuk, 1 Eylül 2013'te Kamışlı'daki evinden bir kaç yüz metre uzakta vurularak öldürülmüştür. Boncuk'un PYD karşıtı Suriye Kürt Demokrasi Partisi (SKDP) taraftarı olduğu için öldürüldüğüne inanılmaktadır. Üçüncü vakada, SKDP'nin Malikiye Başkanı Behçet Dorsen, 24 Ekim 2012 tarihinde kaybolmuş, bir daha bulunamamıştır. Ailesi, yaptığı açıklamada, Dorsen'in son görüldüğü yerde YPG'nin operasyon yürüttüğünü, bu nedenle sorumluluğun örgütte olduğuna inandıklarını söylemişlerdir. Son vakada ise, PYD liderlerinden Muhammed Mahmut'u öldüren Abdullah Badro'nun üç oğlu Nidal, Ahmet ve Ömer Badro, aynı sene YPG tarafından intikam amacıyla öldürülmüştür.²³² Cinayetle ilgili etkin soruşturma yapılmamış, dolayısıyla suçun faillerine de erişilememiştir.

YPG militanları, IŞİD'le meskun mahallerde girdikleri çatışmalar sırasında koalisyon ülkelerinin hava unsurlarından hava desteği istemişler, ancak bu sırada kasıtlı olarak sivillerin yaşadığı bölgeleri hedef göstererek bu mevkilerin bombalanmasına sebep olmuşlardır. Tabka ve Mansuriye'de Mart 2016'da meydana gelen hava unsurlarını yanlış bilgilendirme olayında 18 sivil hayatını kaybetmiştir.²³³ Benzer olaylar Rakka'da da meydana gelmiş, YPG'nin koalisyon savaş uçaklarına hatalı bilgi vermesi sonucu çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. Kenti IŞİD'den kurtarmak için düzenlenen hava saldırılarında ve topçu atışlarında genellikle YPG'nin sağladığı koordinatlar esas alınmış, Haziran ve Temmuz 2017'de gerçekleştirilen saldırılarda 176 ayrı hatalı koordinat vakasında 41'i çocuk, 25'i

---

²³² *Ibid.*, p. 35-37.

²³³ All Feasible Precautions?: Civilian Casualties in Anti-ISIS Coalition Airstrikes in Syria, **Human Rights Watch Report**, 2017, p. 8.

kadın olmak üzere toplam 95 sivil ölmüştür.²³⁴ Bu ve benzeri olaylarda, ABD ve koalisiyona bağlı diğer ülkelere ait hava kuvvetlerinin hedef tespit sorumluluğu olduğu muhakkaktır.²³⁵ Sivil hedeflerin, içlerinde IŞİD unsurlarının varlığından kuşku duyulması veya bu yönde bir ihbar alınması halinde bile vurulmaması, silahlı çatışma hukukunun en önemli ilkesi olan ve araştırmanın Hukuksal Düzenleme bölümünde açıklanan ayırt etme ilkesi gereğidir. Ancak, bu sorumluluk, yukarıda anlatılan vakada YPG'nin rolünü azaltmamakta, tam tersi, örgütü bilerek ölüme sebebiyet verme suçunun faili yapmaktadır.

YPG'nin Halep'te gerçekleşen çatışmalarda meydana gelen sivil ölümlerinden de sorumlu olduğuna dair güvenilir kanıtlar vardır. Amnesty International'a göre, örgüt, Nisan 2015 itibarıyla kentin Şeyh Maksut bölgesini denetiminde tutmakta olup, kentte bu gruplar arasındaki rekabet ve silahlı çatışmalar nedeniyle çok sayıda

---

²³⁴ Amnesty International bölgede gerçekleştirdiği incelemede sivillerle röportaj yapmış, raporunda bombalama olaylarıyla ilgili hayatta kalanların ifadelerine de yer vermiştir. Bunlardan biri olan ve 'Sabah' rumuzuyla anılan kadın ifadesinde şöyle demiştir: "Bizi neden bombaladıklarımı bilmiyorum. Aramızda terörist yoktu. Bombalar bir sürü çocuğu öldürdü. Bunlar birkaç aylıktan altı yaşına kadar olan çocuklardı." Koalisyon güçlerinin Rakka hareketi kapsamında Haziran ayında düzenledikleri sorti sayısı gün başına 16.43; Temmuz'da ise 12.53 olarak hesaplanmıştır. Havadan-yere yapılan saldırılarda Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklardan atılan 500 librelik Paveway IV bombaları ve ABD Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklardan atılan 1000 ve 2000 pound'luk JDAM bombaları kullanılmıştır. Sözkonusu mühimmatlar GPS (Global Positioning System) ve INS (Inertial Navigation System) güdümlü oldukları için, Dairesel Hata Olasılığı (Circular Error Probability, CEP) olarak bilinen yanılma payları çok düşüktür. Bununla birlikte, bombaların parçaları 230 metreye kadar fırlayabildiği için yakın çevrede bulunan sivillerin öldürücü zarar görmelerine neden olabilmektedirler. Konuyla ilgili rapor için bkz.: I Won't Forget This Carnage": Civilians Trapped in Battle for Raqqa, Syria, **Amnesty International Report**, 2017.

²³⁵ Suriye'de koalisyon hava unsurlarının gerçekleştirdiği saldırı türü, askeri havacılık terminolojisinde Yakın Hava Desteği (Close Air Support, CAS) olarak tanımlanmaktadır. CAS, yerdeki dost kuvvetlerine yakın konumdaki düşman kuvvetlerine karşı düzenlenen ve dost unsurların ateş gücü ve hareketliliği ile hava görevleri arasında ayrıntılı bir entegrasyon gerektiren, sabit kanatlı araçların [savaş uçağı] veya döner kanatlı araçların [helikopter] kullanıldığı hava hareketleridir. CAS hareketleri, genellikle İleri Hava Kontrolü (Forward Air Control, FAC) olarak tanımlanan ve yerde konuşlu birliklerce hava araçlarına radyo, laser ve Link-16 isimli özel data linki gibi donanımlarla sağlanan hedef mevki bildirimleri taktiği ile gerçekleştirilmektedir. Bu görevi ifa eden birlikler, askeri terminolojide İleri Hava Kontrolörü (Forward Air Controller) olarak tanımlanmakta olup, sözkonusu görev için özel olarak eğitilmektedirler. Böylesine spesifik bir teknik eğitim sürecinden geçmemiş terör örgütü militanlarının, kasıt niyetleri olmasa dahi, Suriye'de IŞİD'e karşı düzenlenen CAS hareketlerinde hava unsurlarına doğru hedef bilgisi iletmeleri ve bu görev için gerekli ileri teknoloji donanım ve yazılımlarını etkin ve hızlı şekilde kullanmaları elbette sözkonusu değildir. Bunun çatışma alanındaki sonucu ise, yukarıda açıklandığı gibi, ciddi sivil kayıpları olarak tezahür etmektedir. CAS ve FAC hakkında ayrıntılı operasyonel bilgi için bkz.: Department of Defense Joint Publication 3-09.3, Close Air Support, 25 November 2014.

sivil hayatını kaybetmiştir.²³⁶ Örgüt daha sonra, Şubat 2018’de Halep’i rejim güçlerine bırakmışsa da, kentte varlığını koruduğu zaman zarfında silahlı çatışmalara katıldığı bilinmektedir. Bu çatışmalarda kaç sivilin YPG tarafından öldürüldüğüyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak, örgütün kentte meydana gelen ve sivil can kaybıyla sonuçlanan şiddetten, en azından çatışmalara taraf olan diğer militan örgütler kadar sorumlu olduğu muhtemeldir.

YPG’nin eğit-donat programından yararlanmaya başladığı 2016 yılı ve sonrasında, örgütle aynı çatı altında faaliyet gösteren PKK da eylemlerine ağırlıklı olarak Türkiye sınırı içinde devam etmiş, programın başladığı tarihten bugüne geçen süre içinde pek çok sivilin ve güvenlik gücü mensubunun yaşamını yitirmesiyle sonuçlanan terör eylemleri düzenlemiştir. Bu eylemleri 2016 yılında genellikle kentsel, 2017 ve sonrasında ise kırsalda gerçekleştirmiş olan örgüt, 2015- 2019 arasında düzenlediği eylemlerle toplam 755 sivilin ölümünden doğrudan sorumludur.²³⁷ Bu vakalardan Diyarbakır’ın Çınar ilçesinde 13 Ocak 2016’da İlçe Emniyet Amirliği’ne ve lojmanına bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıda bir polis memuru ölmüş, biri beş aylık, diğerleri ise 4 ve 12 yaşında üç çocuğun da aralarında bulunduğu 6 sivil hayatını kaybetmiştir. Kızılay Güvenpark bölgesinde 13 Mart 2016’da meydana gelen saldırı ise 36 kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır.²³⁸ Örgütün bu dönemde Türkiye’deki yerel ve genel seçim dönemlerinde istikrarsızlaştırılmasına yönelik bir strateji izlemiş olması da, bu stratejinin can kaybına neden olması açısından dikkat çekicidir. PKK aslında 2009’dan beri sürdürdüğü eylem planı çerçevesinde, seçimlerin öncesinde bir eylemsizlik niyeti ortaya koymakta; seçimlerin sonrasında şartlı eylemsizlik kararı ilan etmekte; sonraki aşamada ise eylemlerine tekrar başlamaktadır. Bununla birlikte, 2017’de yurt içinde ve sınır hattında, 2018’de ise Suriye ve Irak’taki hareketlerde uğradığı kayıplarla operasyonel gücünü önemli ölçüde yitirmiştir. PKK, 2013’te kurulan sözde-şehir-gençlik yapılanması DG-H ile birlikte, 2015 yılında Türkiye’nin doğu ve güneydoğu

---

²³⁶ ‘Death Everywhere’: War Crimes And Human Rights Abuses In Aleppo, Syria, **Amnesty International Report**, 2015, p. 10.

²³⁷ Grafik ve Haritalarla Türkiye’deki PKK Çatışması, **Uluslararası Kriz Grubu**, (Çevrimiçi), <https://www.crisisgroup.org/content/turkeys-pkk-conflict-visual-explainer>, 31 Mart 2019.

²³⁸ İşte ‘Bebek Katili’ PKK’nın kanlı eylemleri!, **Mynet**, 1 Ağustos 2018, (Çevrimiçi), <https://www.mynet.com/iste-bebek-katili-pkk-nin-kanli-eylemleri-110104305108>, 31 Mart 2019.

bölgesinde kamusal düzeni bozmak ve sonrasında muhtemel bir öz yönetim tesis etmek amacıyla bir kalkışma başlatmıştır. YPG'ye yapılan güvenlik yardımlarının başladığı yıl olan 2016'da da devam eden kalkışmada örgüt Türk güvenlik kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratılmış; ne var ki, bu süreçte 300'den fazla güvenlik mensubu ve 100'den fazla sivil hayatını kaybetmiştir.²³⁹

Yukarıdaki nicel ve nitel gösterge verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda; ABD'nin 2015 sonrası dönemde Suriye'de IŞİD'e karşı savaşmakta olan YPG'ye sağladığı askeri yardım programı neticesinde; sözkonusu örgütün, KCK çatısı altında organik bağlantısı olduğu PKK ile birlikte yaşam hakkının ihlali suçunu işlediği sabit görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle, Suriye'de sözü edilen devlet-dışı aktöre sağlanan ve bu bölümün ikinci kısmında ayrıntısıyla incelenen Suriye eğit-donat programı nedeniyle, yaşam hakkını düzenleyen ve uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan ilgili maddelerin tümünden ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

5.4.4.2. Zorla Yerinden Edilme

Suriye'de farklı etnisite, din ve mezheplere bağlı toplulukların zorla yerlerinden edilmesi, rejim ve çeşitli devlet-dışı aktörler tarafından ülke sathında gerçekleştirilen bir suç olarak, savaşın başladığı 2011 yılından beri devam etmektedir. Suriye rejimi, Şam, Humus, Halep ve ülkenin sahil şeridindeki diğer bölgelerde yaşayan vatandaşlarını silahlı kuvvetlerinin imkan ve kabiliyetlerini kullanmak suretiyle buldukları kentlerden göç etmek zorunda bırakmıştır. Deyrizor'da yaşayan Araplar ile, Rakka, Haseke ve Halep'te bulunan Kürtlerin de IŞİD tarafından kent, köy ve kasabalarını terke zorlandığı bilinmektedir. YPG de, Rakka'nın Tel Abyad bölgesinde yaşayan Arap ve Türkmenler ile, Haseke'nin El Kahbur Vadisi'nde ve Kamışlı'da yerleşik Kürt olmayan toplulukların IDP

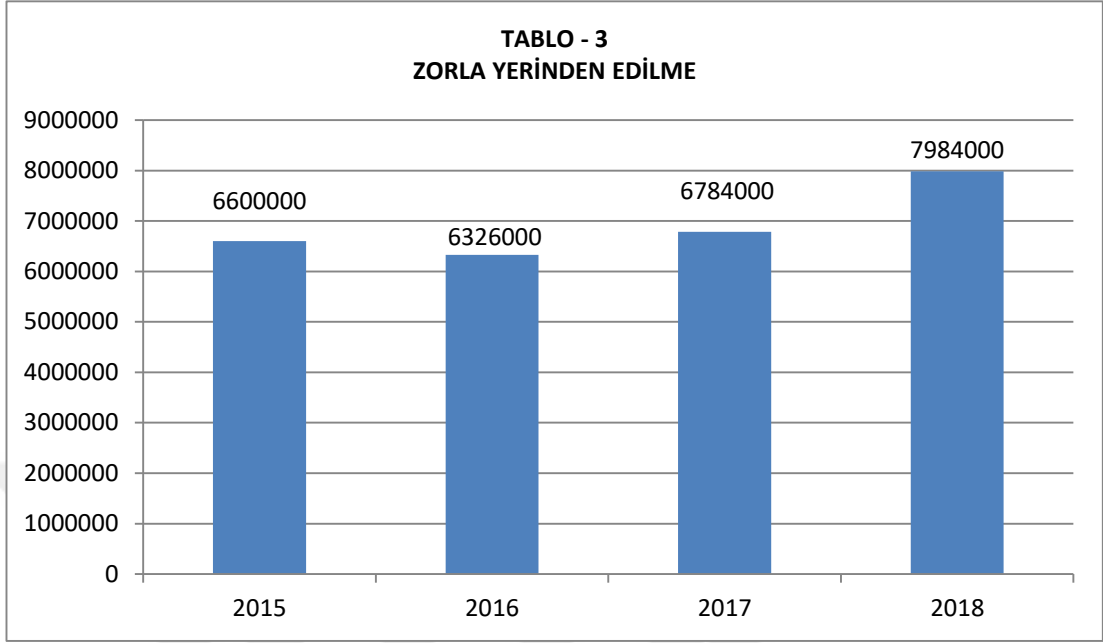
²³⁹ Türk kamuoyunda 'hendek savaşları' olarak da anılan bu kalkışma girişimi, YPG'ye eğit-donat yardımı sağlanmadan önce gerçekleştiği için bu araştırmanın zaman kısıtının dışında kalmış, bu nedenle de burada ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Konuyla ilgili bir değerlendirme için bkz.: Murat Yeşiltaş, Sibel Düz, Rifat Öncel, Bilgehan Öztürk, "2016'da Güvenlik ve Terörle Mücadele", **SETAV Raporu**, 2016. PKK'nın seçim dönemi eylem stratejisiyle ilgili inceleme için bkz.: Necdet Özçelik, Nebi Miş, "Türkiye'deki Seçim Süreçlerinde PKK'nın Silahlı Eylem Stratejileri", **SETA Raporu**, 2018.

konumuna gelmelerine neden olmuştur. Savaşın başlamasından bu araştırmanın tamamlandığı 2019 sonuna kadar geçen sekiz yıllık süre içinde, Suriye’de zorla yerinden edilen insan sayısı 8 milyonu bulmuştur. Bu kişilerin çoğu, Suriye içindeki kamplarda asgari sağlık ve beslenme düzeyinin altındaki koşullarda yaşamaktadırlar. Sadece Haseke’nin doğusundaki El Hol kampında 21 Mart 2019 itibarıyla yaşayan IDP sayısı 70.480 olup, bunlardan 16’sı son sayımın yapıldığı 14 Mart’tan sonraki bir hafta içinde yetersiz beslenme ve susuzluk sonucu hayatını kaybetmiştir.²⁴⁰

Tablo-3 incelendiğinde, ABD’nin MSO kuvvetlerine yönelik eğitim-donat programına başladığı 2015’te zorla yerinden edilen insan sayısının 6.6 milyon olduğu görülmektedir. Yardım programının YPG’ye yöneldiği 2016’da ise, IDP sayısı 6.3 milyona gerilemiştir. IŞİD’le girişilen muharebelerin yoğunlaştığı 2017’de ise bu rakam 6.7 milyona yükselmiştir. IDP sayısı 2018’in ilk yarısında artışa geçmiş; ülkede 1.2 milyon kişi daha kuvvet kullanılarak ülkenin farklı bölgelerinde ikamete zorlanmış; böylelikle, bu tarih itibarıyla zorla yerinden edilen kişilerin sayısı 7.9 milyona ulaşmıştır. Suriye’de meydana gelen iç göç hareketi, yukarıda da vurgulandığı gibi, farklı aktörlerin fiilleri sonucunda meydana gelmiş ve halen devam etmektedir. Bu nedenle, bu suçu doğrudan MSO ve YPG’ye sağlanan eğitim-donat desteği ile ilişkilendirmek doğru değildir. Devletlerin ve uluslararası hükümet-dışı kuruluşların göçle ilgili istatistik bilgilerinde ve veri tabanlarında IDP konumundaki insanların ne kadarının MSO ve YPG güçleri tarafından yerlerinden edildiğini gösteren güvenilir ve kesin bilgiler mevcut değildir. Bu aktörlerin, zorla yerinde edilmede rolü olan faillerden sadece ikisi olduğuna; rejim ve IŞİD gibi farklı aktörlerin de bu suçun failleri arasında sayılması gerektiğine dikkat edilmelidir.

---

²⁴⁰ Syria: Humanitarian Response in al Hol Camp, OCHA Report, Flash Update, No:9, 21 March 2019, p. 1.

Kaynak: Sınırîçi Yerinden Edilme Gözlem Merkezi, 2019
(Çevrimiçi), <http://www.internal-displacement.org/countries/syria>
4 Nisan 2019

YPG'nin ele geçirdiği yörelerde Arapları ve Türkmenleri evlerinden çıkarıp göçe zorladığı Amnesty International'ın basına yaptığı açıklamalarda geniş yer bulmuştur. Kurumun Kıdemli Kriz Danışmanı Lama Fakih, *Voice of America*'ya yaptığı açıklamada, Haseki ve Rakka'da, silahlı bir çatışma nedeniyle ortaya çıkamayacak kadar ağır bir yıkım ve zorla göçe tanık olduklarını belirterek, "İŞİD tarafından ele geçirilen veya küçük bir nüfusu İŞİD'e destek veren köylerin kasıtlı, planlı bir şekilde kolektif olarak cezalandırıldığını gördük," şeklinde ifade vermiş; Hüseyniye köyünden alınan uydu görüntülerinde, 2014 Haziran ayında köyde bulunan 225 binadan, bir yıl sonra sadece 14'ünün ayakta olduğunu açıklamıştır.²⁴¹ Suriye Ulusal Koalisyonu'nun oluşturduğu Gerçekleri Araştırma Komisyonu da uluslararası haber kaynaklarına zorla yerinden etme olaylarıyla ilgili benzer açıklamalarda bulunmuştur. Tel Abyad'daki Türkmenler ve Arapların YPG tarafından göçe zorlandığını açıklayan Komisyon yetkilileri, bölgede yaşanan son gelişmeleri yerinde incelemek amacı ile Tel Abyad'a gitmeye çalıştıklarını, ancak

²⁴¹ Af Örgütü'nden YPG'ye Ağır Suçlama, **Amerika'nın Sesi**, 13 Ekim 2015, (Çevrimiçi), <https://www.amerikaninsesi.com/a/af-orgutunden-ypg-ye-suclama/3004071.html>, 4 Nisan 2019.

YPG tarafından ilçeye sokulmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine, yetkililer, ilçeden çıkanlarla yüzyüze, içeride kalanlarla ise telefonla görüşerek bir rapor hazılamışlar; raporda, bölgede kayda değer insan hakkı ihlalleri yapıldığını ve Türkmenlerle birlikte Arap nüfusun da YPG tarafından göçe zorlandığını açıklamışlardır. Rapora göre, Tel Abyad ve çevresinde son dönemde zorla göç ettirilen köy vakalarının sonuncusu, Hamam Türkmen Köyünde meydana gelmiş, köyün tüm sakinleri zorla evlerinden çıkarılarak bölgeden uzaklaştırılmıştır. Komisyona ifade veren bölge sakinleri, YPG'nin bölgeyi boşaltmaya yönelik planları olduğundan ve burada açıkça bir Kürt devleti kurmak istediğinden söz etmiştir.²⁴²

YPG'nin, Rakka'nın Tel Abyad ilçesi ile Suluk beldesindeki Araplara ait taşınır ve taşınmaz mallara da el koyduğu, halkı zorla evlerinden çıkarttığı, belde halkını mayın ve patlayıcı döşenmiş arazi üzerinden yürüterek terör örgütü IŞİD'in kontrolündeki bölgelere gönderdiği bildirilmiştir. Suluk beldesi sakinlerinden Hüseyin Mahmud isimli şahıs, yaptığı açıklamada, örgütün 33 aileyi Suluk'tan zorla tehcir ettiğini ve taşınabilir-taşınamaz tüm mallarına el koyduğunu belirterek şunları söylemiştir: "Suluk'ta evleri ve iş yerlerini yağmalayan PYD, Kürtlerin IŞİD'idir. Örgüt, ailele birlikte beş aileyi araçlara bindirerek Suluk'tan bizi zorla çıkarttı. PYD güçleri bizi Rakka'nın kuzeyinde DEAŞ'ın mayın ve patlayıcılarla tuzakladığı Hinez bölgesine götürerek arkamıza iki keskin nişancı yerleştirdi. Burada mayınlı tarlalardan geçmemizi isteyen PYD, geri dönmek isteyenleri vurdu. Bu ölüm tarlalarında üç gün aç ve susuz yürüdük, tarlalarda biriken yağmur sularını içerek hayatta kaldık."²⁴³

Suriye'nin kuzeyini IŞİD terör örgütünden kurtardığını iddia eden YPG, Arap gençlerini de zorla silah altına almış ve Deyrizor bölgesinde ön saflarda çatışmaya zorlayarak bazılarının ölümüne sebep olmuştur. Örgüt, arkasında bir iz bırakmamak için nüfus müdürlüklerini ve buralarda bulunan kayıtları da imha etmiş, 180.000'den fazla Türkmeni zorla evinden çıkarmıştır. Mardin'in Nusaybin ilçesi karşısında

²⁴² Türkmen ve Araplar göçe zorlanıyor, **Aljazeera Türk**, 27 Haziran 2015, (Çevrimiçi), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkmen-ve-araplar-goce-zorlaniyor>, 4 Nisan 2019.

²⁴³ Halit Süleyman, "PYD/PKK, Arap ve Türkmenleri göçe zorluyor", **Anadolu Ajansı**, 15 Mart 2017, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pyd-pkk-arap-ve-turkmenleri-goce-zorluyor/771927>, 4 Nisan 2019.

bulunan Kamışlı'da da 150.000 bin Kürt, Arap ve Süryani'nin evine el koyulmuştur. Örgütün işgali altındaki Rakka, Deyrizor, Haseke gibi büyük şehirlerde göç ettirilenlerin sayısının ise 900.000'e yaklaştığı ifade edilmiştir.²⁴⁴ Zorla göç ettirilen topluluklar arasında sadece Türkmen ve Arapların olmadığı, ülkedeki Hristiyan azınlığın da yaşadıkları bölgeleri terketmeye zorlandığı medya mecralarının haberlerine yansımıştır. Dünya Süryani Konseyi'nin internet sitesi, Eddie Gabora Hanna isimli kişinin Kamışlı'da çektiği videoya yer vermiş; bu videoda, YPG'nin zorla Hristiyanların evlerine girdiği, bazı binalara "Kamışlı Yönetim Konseyi tarafından el koyulmuştur." ibaresini taşıyan pankartlar astığı görülmüştür.²⁴⁵ YPG'nin Ocak 2019'da da Fırat'ın doğusunda işgal ettiği bölgelerde yaşayan binlerce aileyi göçe zorladığına dair haberler alınmıştır. Duyumlara göre, örgüt, Deyrizor'un doğu kırsalında bulunan çadır kentleri ortadan kaldırmış; kamplara giren YPG militanları, aileleri IŞİD'li olmakla suçlayarak bölgeden ayrılmaya zorlamıştır. Ailelere, Haseke ilinin Irak sınırındaki El Hol bölgesine gitmemeleri halinde öldürülecekleri söylenmiştir.²⁴⁶

YPG'nin zorla yerinden edilme olaylarında önemli rol oynadığı, ülkede faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarında da yer bulmuştur. Yerel bir kurum olan Suriye İnsan Hakları Ağı (Syrian Network for Human Rights, SNHR), YPG'nin 6 Kasım 2016'da Rakka'yı IŞİD'den geri almak için başlattığı askeri hareket sonrasında 120.000 kişiyi kuvvet kullanarak bölgeden uzaklaştırdığını açıklamıştır. Bu hareket nedeniyle, Mayıs 2017 ortasında sadece Salhabiya köyünden 4.000 kişi kaçmak zorunda kalmıştır.²⁴⁷ SNHR'nin raporuna göre, YPG, 28 Şubat 2015'te Tal Hames'te düzinelerce evi yakmış; 9 Mart 2015'te 9 kasabayı bütünüyle tahrip etmiş; 18 Mayıs 2015'te Res el Ayn kentinin güneyindeki

²⁴⁴ Suriye'nin kuzeyinde yaklaşık 1 milyon kişi YPG/PKK baskısıyla göçe zorlandı, **TRT**, 17 Aralık 2018 Pazartesi, (Çevrimiçi), https://www.trthaber.com/m/?news=suriyenin-kuzeyinde-yaklasik-1-milyon-kisi-ypgpkk-baskisiyla-goce-zorlandi&news_id=397982&category_id=4, 4 Nisan 2019.

²⁴⁵ Ali Kemal Akan, "PYD/YPG işgal ettiği yerlerde insanlığı yok etti", **Anadolu Ajansı**, 4 Şubat 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pyd-ypg-iskal-ettigi-yerlerde-insanligi-yok-etti/1053792>, 4 Nisan 2019.

²⁴⁶ Terör örgütü YPG/PKK Deyrizor'da binlerce aileyi göçe zorluyor, **Sabah**, 8 Ocak 2019, (Çevrimiçi), <https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/01/08/ypgpkk-deyrizorda-binlerce-aileyi-goce-zorluyor>, 4 Nisan 2019.

²⁴⁷ 4,000 Residents from al Salhabiya al Sharqiya Village in Western Suburbs of Raqqa have been Forcibly Displaced, **SNHR Report**, July 7, 2017, p. 2.

Lilan kasabasında bulunan evleri buldozerler kullanmak suretiyle yıkılmış, böylece bu evlerde yaşayan insanların kasabalarını terk etmelerine neden olmuştur.²⁴⁸ Tel Abyad'dın 20 kilometre güneydoğusundaki Suluk kasabasında araştırma yapan Amnesty International ekibi de benzer bulgulara rastlamıştır. YPG teröristleri, 22 Haziran 2015'te kasabanın Esaylim köyüne girerek burada bulunan 103 evden 100'ünü kullanılamaz duruma getirmişler, köy sakinlerini yerleşim bölgelerini terk etmeye zorlamışlardır. Amnesty International gözlemcilerinin konuştuğu 'Salman' rumuzlu erkeğin ifadesine göre, 25-30 YPG'li 21 Haziran'da köye gelerek, çatışmalar nedeniyle güvenlikleri için evlerini terketmeleri gerektiğini söylemiş, köylüler de bunun üzerine evlerini bırakıp kırsal alana çekilmişlerdir. Fakat çatışmalar sonuçlanıp IŞİD bölgeden çekildikten sonra köylere geri gelenlerin evlerine girmelerine izin verilmemiş, evler iş makinalarıyla yıkılmaya başlanmıştır.²⁴⁹ Bu eylemlerden bazılarının tarihi, resmi güvenlik yardımının başlamasından önceye rastlamaktadır. Ancak, yukarıda açıklandığı üzere, silah desteği ve eğitim yardımı faaliyetleri de zaten bu tarihten çok önce CIA'in sevk ve idaresinde 'Timber Sycamore' kod adı altında uygulamaya koyulmuştur. Sözkonusu operasyonun resmi olarak açıklanan bir başlangıç ve bitiş tarihi yoksa da, bu faaliyetlerin 2013-2017 yılları arasında yürütüldüğüne inanılmaktadır.²⁵⁰

YPG'nin Rakka hareketinde sebep olduğu zorla yerinde edilme vakaları BM tarafından da rapor edilmiştir. Kuruluşa ait İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, OCHA) 23 Mayıs 2017 tarihli 6 nolu raporunda, kentin doğu ve batısında yürütülen hareketlerde Kasım 2016'dan beri 20.000'in üzerinde insanın evlerini terke zorlandıklarını kaydetmiştir. OCHA'nın raporunda, YPG'nin El Mizla köyünde yaşayan 100 aileye evlerine dönmeleri için

---

²⁴⁸ The Most Significant Human Rights Violations by Kurdish Democratic Union Party and the Kurdish Self-Management Forces, **SNHR Report**, 18 January 2016, p. 10.

²⁴⁹ 'We Had Nowhere Else to Go' Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria, **Amnesty International Report**, October 2015, p. 13.

²⁵⁰ Mark Mazzetti, Matt Apuzzo, "U.S. Relies Heavily on Saudi Money to Support Syrian Rebels, **The New York Times**, 23 January 2016, (Çevrimiçi), https://www.nytimes.com/2016/01/24/world/middleeast/us-relies-heavily-on-saudi-money-to-support-syrian-rebels.html?_r=0, 4 Nisan 2019.

izin verdiği belirtilmiş; ancak, yöredeki 15 evin cami ve okullarla birlikte yıkıldığı, köyde elektrik ve suyun da olmadığı açıklanmıştır.²⁵¹

Yukarıdaki nicel ve nitel gösterge verileri, Suriye İç Savaşı'nda ABD tarafından 2016'dan itibaren YPG'ye sağlanan eğitim-donat yardımları sonucunda - ve kısmen de bu tarihten önce yürütülen örtülü yardım operasyonlarının neticesinde - ülkenin kuzeyinde yaşayan Arap, Türkmen, Hristiyan ve Süryani toplulukların yaşadıkları bölgelerden kuvvet kullanılarak uzaklaştırıldıklarını göstermektedir. Bu topluluklara mensup birey ve aileler, zorla yerlerinden edilmek ve ülkenin farklı bölgelerinde ikamete zorlanmak suretiyle IDP konumuna gelmişlerdir. Bu bulgulardan hareket ederek, ABD'den güvenlik yardımı alan YPG'nin uluslararası insan hakları hukukunda serbest dolaşım ve ikamet özgürlüğünü düzenleyen temel uluslararası ilkeleri ve ilgili protokol maddelerini ihlal ettiği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bu kısımda incelenen bulgular göz önüne alındığında, güvenlik yardımı programının devam ettiği dönem boyunca ülkedeki hak ihlallerinde bir artış yaşandığı görülmektedir. Yaşam hakkının ihlali vakaları, yukarıda da ayrıntılı biçimde gösterildiği gibi, belirgin bir artış göstermiştir. Eğitim-donat programları nedeniyle silahlandırılan devlet-dışı aktörlerin fail olarak görüldüğü olaylarda yaşamını yitiren insan sayısı, 2018 haricinde, sürekli artmıştır. Zorla yerinden edilme olaylarında da belirgin bir yükselme görülmüştür. İncelenen dönemde IDP statüsüne giren kişi sayısının 2016'dan beri arttığı izlenmektedir. Tablo-4'te bakıldığında ise, değişkenler arasında belirgin bir korelasyonun olmadığı görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, çatışmanın ve ülkede uygulanan güvenlik yardımı programının görece kısa bir geçmişe dayanmasıdır. İkinci bir sebebi ise, basın özgürlüğü endeksinin, bölümde açıklanan nedenlerden ötürü, değerlendirme dışı tutulmuş olmasıdır. Bu sebeplerle, tablodan anlamlı bir sonuç çıkarmak mümkün değildir.

5.4.5. Güvenlik Yardımının ABD İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Suriye güvenlik yardımı programı, ABD yasal düzenlemelerinin uygulanabilirliği açısından oldukça sıradışı ve karmaşık bir vakadır. Bunun birinci

²⁵¹ Syria Crisis: Ar-Raqqa, **Situation Report**, OCHA, No. 6, 23 May 2017, p. 1-3.

sebebi, YPG'nin devlet-dışı bir aktör olması nedeniyle Leahy Yasası'na tâbiyetinin tartışmalı olmasıdır. Yasanın Savunma ve Dışişleri Bakanlığı düzenlemeleri, Hukuksal Düzenleme başlığı altında dördüncü bölümde açıklandığı üzere, yabancı güvenlik güçlerine sağlanan güvenlik yardımlarının insan hakları ihlali yapıldığına dair güvenilir deliller bulunması halinde kesilebileceğine hükmetmiştir. Ancak, Savunma Bakanlığı, 'yabancı güvenlik gücü' kavramına bir devlete bağlı olma şartı getirmemiş ve geniş anlamda etnik militan unsurları dahi içine alacak şekilde tanımlamış; Dışişleri Bakanlığı ise, aynı kavramı 'yabancı bir devletin güvenlik kuvveti' şeklinde kabul etmiştir. Bu ayırım, yasanın örgüte uygulanmasını ilk bakışta tartışmaya açık hale getirmektedir.

İkinci husus, bizatihi YPG'nin askeri yapılanmasıyla ilgilidir. Örgüt, düzenli bir orduda olduğu gibi nizami bir emir-komuta zinciri altında faaliyet göstermemektedir. Karar alma ve icraat mekanizması, gayri nizami harp taktiklerine ve stratejilerine uygun şekilde yapılandırılmıştır. Örgütün tüm eylem ve faaliyetleri, 55 üyeden oluşan Yüksek Askeri Konsey tarafından yürütülmektedir. Konsey'in altındaki Genel Komutanlık, günlük hareketlerin icraasından sorumludur. Bu komutanlığın altındaki Bölgesel Askeri Konseyler ise yerel ölçekteki kararların denetimi ve yerine getirilmesiyle görevlidir ve her üç ayda bir toplanmaktadır. Silahlı birlikler ise üç ayrı grup altında toplanmış olup, bunlar, cinsiyet eşitliğine dayalı özgür ve demokratik bir toplum yaratma esasına hizmet eden tam zamanlı Gönüllü Birlikler; saldırılara karşı koymakla görevli Mukavemet Birlikleri; ve silahlı eylemleri gerçekleştiren Yerel Güçlerdir. Sonuncu grup olan Yerel Güçler de, kendi aralarında beş kısma ayrılmış olup, bunlar, 3-5 militandan oluşan 'Tim'; 6-10 militandan oluşan 'Taxim'; 18-30 militandan oluşan 'Siriya'; 48-90 militandan oluşan 'Katiba'; ve hepsinin üstünde yer alan 'Al Ayalat'dır (sözde-Eyalet Komutanlığı).²⁵² Bununla birlikte, bu yapılanmanın disiplin, örgütlenme ve süreklilik açısından sahada bu şekilde varlığını koruduğunu söylemek zordur. Örgüt yöneticileri devamlı olarak birimlerin isimlerini, sayılarını ve görevlerini

---

²⁵² Bedir Mulla Rashid, *Military and Security Structures of the Autonomous Administration in Syria*, **Omran for Strategic Studies Special Report**, January 23, 2018, p. 18. Örgütün yeni yapılanmasında Eyalet Komutanlığı Alay Komutanlığı olarak değiştirilmiştir. Alayların 300-400 militandan oluştuğuna inanılmaktadır.

değiştirmektedirler. Yukarıda sayılan birliklerin adı ve sayısı sabit olmayıp, bu birliklere çatışmalarda ölen militanların isimleri verilerek sürekli yeni birlikler kurulmakta veya mevcut olanların isimleri devamlı değiştirilmektedir. Anılan birliklerin dışında, yerel güçler arasında Batılı ve Türk kökenli oldukları ileri sürülen militan unsurlar olduğuna dair duyular da mevcuttur. Bunlar arasında, Britanya asıllı bir militanın adına kurulan Bob Crowe Taburu; bir Fransız sendikacı adına kurulan Henri Krasucki Tugayı; İspanyol ve Latin kökenli militanlardan oluşan Uluslararası Anti-Faşist Taburu; ve benzer isimli (Antifaşist Uluslararası Tabur) ama uluslararası katılımı daha geniş olan bir başka tabur bulunmaktadır. Halkların Birleşik Devrim Hareketi ve Birleşik Özgürlük Güçleri adında Türk kökenli olduğu öne sürülen iki ayrı unsurun da örgüt içinde faaliyet gösterdiği iddia edilmektedir.²⁵³

Kendine has organizasyonel özelliklerinden anlaşabileceği üzere, YPG yapılanması her ne kadar örgütsel bir şemaya sahip gibi görünse de, saha da aynı düzende varlık göstermemektedir. Örgüt, sürekliliği olmayan, kurumsal ilkelerden ve devamlılıktan çok, idolleştirmeye dayalı bir takım kişisel bağlılıklar ve çarpık ideolojik adanmışlıklar çerçevesinde faaliyet gösteren unsurların oluşturduğu düzensiz bir yapıya sahiptir. Bu özellikleri göz önüne alındığında, YPG, Leahy Yasası'nın öngördüğü üzere belirli unsurlarının incelenmesiyle eylemleri hakkında karar verilebilecek bir aktör gibi görünmemektedir. Örgüt, bu haliyle daha çok, KCK çatısı altında varlık gösteren; gerektiğinde PKK, PJAK ve PPÇD ile birlikte çalışan; militanlarının çatışma sahasındaki operasyonel ve taktik değişimlere göre cephe ve isim değiştirdiği bir terörist unsur görünümündedir. YPG yapılanması, örgütün amacı, imkanları ve kabiliyetleri gereği, önceki vakalarda incelenen nizami devlet güvenlik güçlerinin yapılanmasından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Bu nedenle, hakkındaki insan hakları ihlalleri iddialarına karar vermek için, örgüt unsurlarının gerçekleştirdiği münferit fiiller yerine, örgütü bütünsel bir yapı olarak değerlendirip, eylemlerini bu yönde incelemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu yaklaşım doğrultusunda yapılacak bir tespit için delil niteliğindeki eylemler, bu bölümün üçüncü kısmındaki insan hakları ihlalleri kısmında verilmiştir.

---

²⁵³ *Ibid.*, p. 23-25.

Bu bulgular bir bütün olarak dikkate alındığında, her ne kadar Suriye'deki aktörlerin kimlikleri ve statüleri önceki üç vakada incelenen aktörlerinkinden farklı ise de, bu ülkede uygulanan güvenlik yardımı programının diğer vakalardakine benzer sonuçlar doğurduğu ortadadır. YPG'ye sağlanan eğit-donat desteğiyle meydana gelen insan hakları ihlalleri nedeniyle Leahy Yasası'nın da ihlal edildiği açıktır. Leahy Yasası'nın devlet-dışı aktörlere de uygulanabileceği, dördüncü bölümde kanıtlanmıştır. Hatırlatmak gerekirse, yasa, yabancı bir güvenlik kuvvetine yapılan yardımın insan hakları ihlali durumunda durdurulabileceğini belirtmektedir. Savunma Bakanlığı'nın ilgili yönergesine göre, 'yabancı güvenlik kuvveti'nin kapsamına etnik unsurlara dayalı militan güçler de girmektedir. Bu durumda, bölüm içinde anlatılan olaylarda ortaya konan kuşkuyla yer bırakmayacak mahiyetteki deliller de göz önünde tutulduğunda, YPG'ye sağlanan eğit-donat desteği ile yasanın ihlal edildiği sonucuna varmak kaçınılmaz görünmektedir. Bu değerlendirmeden hareketle, Suriye güvenlik yardımı programının ve bu programın alıcısı statüsünde bulunan YPG'nin fiillerinin ve kendine has özelliklerinin dikkate alınması neticesinde, bu araştırmanın Hukuksal Düzenleme bölümünde açıklanan Dışişleri Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 22, Bölüm 2378d'nin; ve Savunma Bakanlığı Leahy Yasası'nın yer aldığı ABD Kanunnamesi'ndeki Md. 10, Bölüm 362'nin açıkça ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

Öte yandan, bu bölümü bitirmeden önce, diğer üç vaka çalışmasında olduğu gibi, incelenen güvenlik yardımı programının hukuksal boyutunun vurgulanması, çalışmanın kuramsal çerçevesi ile bir ilişkilendirme yapmak açısından yararlıdır. Suriye'de uygulanan eğit-donat programı, bölgede yarattığı güvenlik sorunları, ABD ile Türkiye arasında oluşturduğu siyasi gerginlik ve uluslararası insan hakları hukuku ihlallerine rağmen, önceki vakalarda ele alınan güvenlik yardımı programları gibi, insan haklarını da gözeten yasal bir düzenleme üzerine inşa edilmiştir. Program, NDAA 2015 ve sonraki yıllarda Kongre'den geçen diğer NDAA düzenlemelerine istinaden yürütülmüştür ve bu araştırmanın sona erdiği Kasım 2019 itibarıyla halen bu çerçevede yürütülmektedir. Obama Yönetimi ve Trump Yönetimi, Suriye'de IŞİD'in ilerlemesini durdurmak ve sonrasında Selefi cihatçı oluşumu bütünüyle yok

etmek için, bu çalışmanın birinci bölümünde açıklanan ‘Ortaklık Kapasitesi İnşası’ stratejisi, ‘Arkadan Liderlik’ politikası ve ‘Küçük Ayak İzi’ konsepti doğrultusunda, çatışmaya doğrudan müdahil olmadan, devlet ve devlet-dışı aktörleri kullanmıştır. Terörle mücadele politikasını bu stratejiler üzerine kuran ABD, vekil olarak önce MSO’yu, ardından YPG’yi kullanmış; bu örgütlere, kendi iç hukuku çerçevesinde yasal olarak silah ve askeri eğitim desteği sağlamıştır. Program, bu bölümün ikinci kısmında açıklanan Karşı-IŞİD Fonu ve Karşı-terör Ortaklık Fonu’na tahsis edilen bütçe ile hayata geçirilmiştir. Savunma Bakanlığı’nın iç yazışmalarında da, Suriye’de yürütülecek eğit-donat faaliyetlerinin yasaya uygun ve ABD’nin ulusal çıkarları gözetilerek yapılacağı vurgulanmıştır. Bakanlığın, ‘Yeniden Programlama Faaliyeti - Onay Öncesi’ (Reprogramming Action - Prior Approval) başlıklı belgesinde, tahsisatların denetimden geçirilmiş Suriye unsurlarına yardım için harcanırken, yukarıda sözü edilen NDAA 2015’e uygunluğun gözetileceği vurgulanmıştır.²⁵⁴ Bu yasal düzenlemeler ve iç yazışma belgeleri göz önüne alındığında, diğer üç vakada olduğu gibi, ABD devlet davranış modelinin - en azından Yasama organının hukuksal tasarrufu ve savunma bürokrasinin iç yazışmaları açısından - normatif bir yaklaşıma dayandığı söylenebilir. Güvenlik yardımına ilişkin 2015 yılında ve sonrasında onaylanan NDAA’ler, yasaya açıkça bir insan hakları koşulu koyarak, yapılacak güvenlik yardımı için kesin ve yüksek bir eşik getirmişlerdir. Yürütme’nin güvenlik ve terörle mücadele politikası çerçevesinde benimsediği strateji nedeniyle meydana gelen ihlallerin bu yasal eşiği geçmesi, Yasama’nın güvenlik yardımını hukuksal bir sınırlamaya tâbi tuttuğu gerçeğinin görmezden gelinmesine neden olmamalıdır.

Uluslararası normların oluşum sürecinde üç temel safha olduğu kabul edilmiş, bunlar (i) normun ortaya çıkışı, (ii) normun yaygınlaşması ve (iii) normun uluslararasılaşması olarak isimlendirilmiştir.²⁵⁵ Birinci safhada, kural bir aktör tarafından ortaya koyulmakta; ikinci safhada, bu kural uluslararası topluluk içinde

---

²⁵⁴Reprogramming Action-Prior Approval, FY 15-10 PA, (Çevrimiçi), https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/execution/reprogramming/fy2015/prior1415s/15-10_PA_Syria_Train_and_Equip_Request.pdf, 9 Nisan 2019.

²⁵⁵ Zerrin Ayşe Bakan, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2002, s. 433.

kabul görerek yaygınlaşmakta; üçüncü safhada ise, nihai kabul görerek evrensel bir kaideye dönüşmektedir. Araştırmada incelenen NDAA'lerin yasalaşma süreci göz önüne alındığında, güvenlik yardımlarını düzenleyen her bir yasanın da, aynı bu safhalara benzer bir şekilde ABD'de hukuksal bir evrimleşme sürecinden geçerek tarihsel süreç içinde aslında bir norm halini aldığı varsayılabilir. Suriye'ye yapılacak eğit-donat yardımının esasları, ki bunların içinde insan hakları şartı da vardır, önce NDAA 2015'de düzenlenmiş; ardından, sonraki NDAA'lerde tekrarlanmaya başlanmış; ve nihayetinde, uluslararasılaşma safhasına denk gelecek biçimde, iç hukukta benimsenen bir hukuksal norm halini almıştır.

Bu saptama, elbette, ABD'nin 11 Eylül sonrasındaki tehdit algısı üzerine geliştirdiği güvenlik politikasının ve buna hizmet eden stratejilerinin Realist kuram ile açıklanamayacağı anlamına gelmez. Sözkonusu stratejiler ve özellikle Orta Asya ile Ortadoğu'da uygulanan güç projeksiyonu, Obama Yönetimi ve Trump Yönetimi'nin terörle mücadele politikasını güç üzerinden tanımlanan ulusal çıkar çerçevesinde değerlendirdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, ABD'nin güvenlik yardımlarındaki devlet davranışını incelerken sadece siyasi ve askeri fiillerini dikkate almak, hukuksal edimlerinin ve bu edimlerin arkasındaki normatif arayışın gözden kaçırılmasına yol açacağı için doğru olmayacaktır. Neticede, unutulmamalıdır ki, Suriye eğit-donat programının dayandığı temel düzenleme olan 113-291 sayılı Kamu Yasası, yani NDAA 2015, müstakilen YPG'ye veya herhangi bir terör örgütüne sağlanacak güvenlik yardımını düzenlemek üzere çıkarılmış bir yasa değildir. IŞİD'le mücadele edecek yabancı güvenlik kuvvetlerine sağlanacak güvenlik yardımını düzenleyen; bu yardımı insan hakları şartına bağlayan; ve hiçbir yerinde devlet-dışı bir aktör isminin geçmediği bu yasanın 2015'ten bugüne ulusal çıkar gerekçesiyle geniş biçimde yorumlanarak kullanılması ve bu yasaya istinaden bir terör örgütüne eğitim ve donatım desteği sağlanması, kuşkusuz, anılan dönemde işbaşında olan siyasal iktidarların tasarrufudur. Bu nedenle, Suriye İç Savaşı ve IŞİD'e karşı yürütülen silahlı mücadele kapsamında gerçekleştirilen eğit-donat faaliyetleri incelendiğinde görünen odur ki, Yasama, ABD'nin güvenlik yardımı politikasının her zaman belirli yasalar ve evrensel insan hakları ilkeleri çerçevesinde planlanması ve icra edilmesi gerektiğini savunan bir yaklaşıma sahip olagelmiştir. Bu

yaklaşım da, ülkenin dış politikasında her zaman etkili olmasa bile, devletin, en azından Yasama organının, Uluslararası İlişkilerde Etik kuramına uygun bir davranış izlediğini göstermektedir. Suriye programına bu açıdan bakıldığında, ABD'nin davranışı kısmen de olsa normatif kuramla izah edilebilir ki, bu ahlaki ve hukuksal duyarlılık - eğer buna gerçek anlamda bir duyarlılık denilebilirse - güvenlik stratejilerinin sadece güç ve çıkar olguları üzerinden değerlendirildiği Realist paradigmanın hakimiyetine son verebileceğini göstermesi açısından umut vericidir.

TABLO - 4			
DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ (KORELASYON)			
YIL	YARDIM	ÖLÜ SAYISI	IDP SAYISI
2015	—	—	—
2016	-17.40	+697.15	-4.15
2017	-15.45	+42.22	+7.23
2018	+1.41	- 30.15	+17.68
2019	-49.60	—	—

Yardımda artma > ihlalde artma : Hipotez doğru [Mavi] : 1
Yardımda azalma > ihlalde azalma : Hipotez doğru [Mavi] : 1
TOPLAM: 2
Yardımda azalma > ihlalde artma : Hipotez yanlış [Gri] : 3
Yardımda artma > ihlalde azalma : Hipotez yanlış [Gri] : 1
TOPLAM: 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

ABD, kuruluş döneminden bugüne geçen süre içinde, siyaset tarihi boyunca hüküm sürmüş bütün büyük güçler gibi, sahip olduğu ekonomik, siyasi ve askeri gücünü koruma ve bu gücü mümkün mertebede büyütme amacı doğrultusunda planlanan bir dış politika anlayışı izlemiştir. Uygulamaya koyduğu güvenlik stratejileri de bu politikalara hizmet etmiştir. Ulusal çıkarlarını güç perspektifinden tanımlayan geleneksel Amerikan siyaset anlayışı sayesinde, güvenlik politikaları da neredeyse bütünüyle bu katı gerçekçilik üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Ülke tarihinin erken döneminde Thomas Jefferson'ın çıkarlar yerine Cumhuriyetçi değerleri önceleyen anlayışı, zaman içinde yerini Amerikan istisnacılığına büyük önem atfeden Andrew Jackson gibi liderlerin güvenlik odaklı - ve bazen izolasyonist olarak nitelenebilecek - yaklaşımına bırakmış; neticede, bugün izlenen dış politika ve savunma stratejileri de, genel anlamda 20. yüzyılın başından itibaren, bu yaklaşımın devamı şeklinde tezahür eder hale gelmiştir. Bu stratejik anlayış doğrultusunda, ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra müttefik ve dost ülkelerle savunma işbirliği ilişkileri kurmuş ve bu ilişkiler üzerinden Soğuk Savaş döneminde bazı durumlarda bir vekil olarak kullandığı devlet veya devlet-dışı aktörlere askeri ve ekonomik alanlarda yardım sağlayarak nüfuz alanını genişletmeye çalışmıştır. SSCB'nin çöküşünü müteakiben girilen ve belirli çevrelerde Yeni Dünya Düzeni olarak anılan dönemde güvenlik yardımlarında şeffaflık ve insan hakları ön plana çıkmış; ancak, bu duyarlılık, Sovyet tehdidinin yerini almaya başlayan Selefi cihatçı törörizm nedeniyle kalıcı ve sürdürülebilir bir politikaya dönüşmemiştir. Uluslararası güvenlik gündemini kökten dönüşüme uğratan 11 Eylül saldırıları sonrasında, ABD, Afganistan ve Irak'ta tek taraflılık yanlısı bir savunma politikası izlemişse de, Bush Yönetimi tarafından ortaya koyulan teröre-karşı-küresel-savaş stratejisini karmaşık ittifak ilişkileri kurmadan yürütemeyeceğini görmüş; bunun üzerine, uluslararası sistem içinde kendisine müttefik olabilecek devletlere ve devlet-dışı aktörlere güvenlik yardımı adı altında askeri eğitim ve donatım desteği sağlamaya başlamıştır. Obama ve Trump Yönetimleri tarafından, müttefik veya ortak olarak tanımlanan pek çok aktöre sağlanan güvenlik yardımları, temelde bu savunma

işbirliği anlayışı çerçevesinde planlanıp icra edilen güvenlik stratejisinin yansımasıdır.

Bu araştırma, ABD güvenlik yardımlarını uluslararası insan hakları hukuku ve ABD iç hukuku açısından değerlendirmek amacıyla; disiplinlerarası bir yaklaşımla; vaka çalışması yöntemi ile yapılmış olup; bu kapsamda, Kolombiya, Endonezya, Irak ve Suriye’de yürütülen eğit-donat programlarını ele almıştır. Araştırmada cevabı aranan birinci soru, ABD güvenlik yardımları ile yardımların yapıldığı ülkelerdeki insan hakları arasında nasıl bir ilişki olduğu; ve, ABD’den güvenlik yardımı alan devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin uluslararası hukuk tarafından yasaklanan suçlar işleyip işlemedikleridir. Araştırmada, sözkonusu devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin uluslararası hukuk tarafından yasaklanan suçlar işleyerek insan hakları ihlalinde buldukları; yardımların artmasıyla, genel olarak hak ihlallerinin de arttığı görülmüştür. Her bir vaka çalışmasında, temel insan haklarından olan yaşam hakkı, serbest dolaşım ve ikamet hakkı ve düşünce ve ifade özgürlüğü, nicel ve nitel gösterge verileri kullanılarak incelenmiş; ve her hak alanında, güvenlik yardımı alan aktörlerin ağır insan hakkı ihlalleri sınıfına girecek suçları işledikleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın ikinci sorusu, ABD’nin devlet ve devlet-dışı aktörlere sağladığı eğitim ve donatım desteğinin kendi iç hukuk düzenlemelerine göre yasallığı üzerinde durmuştur. Bu kapsamda, incelenen dört vaka çalışmasında da sözkonusu düzenlemelerin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın Hukuksal Düzenleme başlıklı bölümünde gösterildiği gibi, ABD güvenlik yardımları, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı için iki ayrı yasa şeklinde hazırlanmış olan ve benzer hükümler içeren Leahy Yasası tarafından düzenlenmekte olup; bu yasa uyarınca, insan hakları ihlalleri yaptıklarına dair güvenilir delil bulunan güvenlik güçleri birimlerine ABD hükümeti tarafından silah ve askeri eğitim yardımı yapılması yasaklanmıştır. Aynı hüküm, devlet ve devlet-dışı aktörlere yapılacak güvenlik yardımlarını düzenleyen NDAA gibi yasalarda da bulunmaktadır. Araştırmanın vaka çalışmaları bölümlerinde incelenen silah ve eğitim alıcısı konumundaki devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin ağır insan hakları ihlallerinde buldukları; buna rağmen yardımların sürdüğü; dolayısıyla, Leahy Yasası’nın ve ilgili diğer yasaların ihlal edildiği görülmüştür.

Birinci vaka çalışmasında, ABD'den Plan Kolombiya adıyla bilinen güvenlik yardımı programı çerçevesinde 2001 yılından günümüze silah ve askeri eğitim desteği alan Kolombiya Silahlı Kuvvetleri'ne mensup güvenlik güçlerinin ve bunlara bağlı paramiliter oluşumların uluslararası insan hakları hukukunun temel ilke ve düzenlemelerini ihlal ettikleri sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda, sözkonusu aktörlerin sivil halka karşı şiddet uyguladıkları; yardım programının sürdürüldüğü dönem içinde, sayıları her yıl azalsa da, çok sayıda sivilin hayatını kaybettiği; zorla yerinden edilen insan sayısının ise arttığı görülmüştür. İncelenen dönemde basın özgürlüğünde de önemli bir iyileşme görülmediği, düşünce ve ifade özgürlüğünün baskı altında tutulduğu anlaşılmıştır. Vaka çalışmasındaki genel değerlendirmede ise, ABD'nin Kolombiya'ya sağladığı güvenlik yardımı programının ülkedeki fosil yakıt rezervi ile ilişkili olabileceği saptanmış; ülkede faaliyet gösteren Amerikan petrol şirketi Occidental'ın stratejik önemi haiz Caño Limón boru hattını koruma tedbirleri kapsamında Kolombiya Hava Kuvvetleri'ne salkım bombası temin ettiği; ayrıca, şirketin Kolombiya Kara Kuvvetleri'nin 18. Tugayına da finans ve ekipman desteği sağladığı görülmüştür. Vakanın ABD iç hukuku açısından araştırılması neticesinde de, Leahy Yasası'nın ve diğer güvenlik yardımı yasalarının da ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Kolombiya güvenlik güçleri içinde yer alan General Óscar González Peña'nın komutasındaki 4. Tugay, General Jaime Lasprilla Villamizar komutasındaki 9. Tugay, Merkezî Magdalena Meşru Müdafı Grupları ve adı bilinen diğer silahlı kuvvetler unsurlarının insan hakları ihlalinde bulunmuş olmaları, iddianın delili olarak ortaya koyulmuştur. Yapılan yardım ile hak ihlalleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, genel olarak, yardımlarda artmanın ihlallerde artmaya, yardımlarda azalmanın ise ihlallerde azalmaya yol açtığı, dolayısıyla, değişkenler arasında bir pozitif korelasyon olduğu gözlenmiştir.

Araştırmanın ikinci vaka çalışmasında, Endonezya'ya 2005'ten günümüze kadar geçen sürede yapılan güvenlik yardımı incelenmiş, silahlı kuvvetlere ve polis teşkilatına ait belirli birliklerin ciddi insan hakları ihlalinde buldukları görülmüştür. Sözkonusu program kapsamında yürütülen eğit-donat faaliyetlerinden faydalanan devlet güvenlik güçlerinin, özellikle Papua'da sivil halka şiddet uyguladığı saptanmıştır. Ülke içinde yaşam hakkının ihlali ve zorla yerinden edilme

suçlarının mağduru olan insan sayısının 2005’de imzalanan Helsinki Memorandumu’nun ardından düşüş göstermiş olmasına rağmen, basın özgürlüğünde kayda değer bir iyileşme olmadığı anlaşılmıştır. Genel değerlendirmede ise, Endonezya’ya sağlanan eğit-donat yardımının Papua’da bulunan dünyanın en büyük altın ve ikinci en büyük bakır rezervelerine sahip olan Grasberg madenleriyle ilişkili olabileceği; madenlerin işletme hakkını elinde bulunduran Amerikan madencilik şirketi Freeport McMoRan’ın, ordu ve polis teşkilatına 1998-2004 yılları arasında 20 milyon dolar rüşvet dağıtmasıyla ilgili gelişmelerin de bu varsayımın bir kanıtı olabileceği vurgulanmıştır. Araştırmada incelenen güvenlik yardımı neticesinde, başta Leahy Yasası olmak üzere, ABD iç hukukundaki insan hakları düzenlemelerinin de ihlal edildiği saptanmıştır. Bu yargının kanıtları olarak, TNI içinde Kopassus olarak bilinen özel hareket birliğinin; ‘Kodim 0413’ olarak bilinen 0413. Bölge Askeri Komutanlığı’nın, ‘Kodim 1709’ olarak bilinen 1709. Bölge Askeri Komutanlığı’nın ve BRIMOB olarak tanınan Seyyar Polis Tugayı’nın ciddi hak ihlallerine karıştığı vakalar gösterilmiştir. Güvenlik yardımı ile ihlaller ilişkisine bakıldığında, değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğu; görülen düzelmelere rağmen, yardımlar arttıkça ihlallerin arttığı, yardımların azalması durumunda ise ihlallerin azaldığı gözlenmiştir.

Üçüncü vaka çalışmasında, Irak merkezi hükümetine ve IKBY’ye sağlanan silah ve askeri eğitim desteğine odaklanılmış ve uygulanan güvenlik yardımları süresince uluslararası insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği görülmüştür. Genel değerlendirmede, Irak’ın işgali ve sağlanan güvenlik yardımlarının ardında ülkedeki fosil yakıt rezervlerinin olduğuna dair bizzat Amerikalı yetkililerin demeçlerine erişilmiş; ülke petrolünün 2003’ten sonra çok-uluslu şirketler arasında paylaşılmasına da bu bağlamda dikkat çekilmiştir. Hak ihlalleri incelemesi sonucunda ise, ülkede yaşam hakkının ihlali vakalarının 2003-2012 döneminde azalma kaydettiği, bu tarihten günümüze kadar olan sürede ise tekrar artışa geçtiği; aynı sayısal değişimin ülkedeki IDP sayısı için de geçerli olduğu bulunmuştur. İncelenen dönemde, ülkede düşünce ve ifade özgürlüğünün de büyük baskı altında olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, basın özgürlüğünün önemli bir iyileşme göstermeden aynı endeks seviyesinde kaldığı saptanmıştır. Güvenlik yardımının

ABD iç hukuku bakımından incelenmesi neticesinde ise, Leahy Yasası'nın ve diğer güvenlik yardımı yasalarının bu ülkede de ihlal edildiğine karar verilmiştir. İçişleri Bakanlığı bünyesinde paramiliter bir birim olarak faaliyet gösteren Acil Müdahale Birliği'nin ve Peşmerge güçlerine bağlı 9. Tugay ile bu tugay içindeki ABD destekli 'Qalubna Ma'kum' adlı paramiliter grubun insan hakları ihlallerinde buldukları, verilen kararın kanıtı olarak gösterilmiştir. Güvenlik yardımı ile ihlaller arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, genel olarak bir pozitif korelasyon izlendiği, yardımlarda artmanın ihlallerde artma; yardımlarda azalmanın ise ihlallerde azalma ile sonuçlandığı görülmüştür.

Araştırmanın son vaka çalışması olan Suriye, önceki üç vakadan ayrışan bir niteliğe sahip olması açısından önemlidir ki, bu ayrışmanın temel nedeni, ülkede yürütülen eğit-donat yardımının devlete değil, devlet-dışı bir aktör olan YPG'ye yapılmış olmasıdır. Bu bölümde, Kürt milliyetçiliğine dayalı bölücü terör yapılanması KCK'nın çatısı altında PKK, PJAK ve PPÇD ile birlikte faaliyet gösteren YPG'nin, bağlı olduğu bu örgütlerle birlikte, ABD'den IŞİD'le mücadele kapsamında güvenlik yardımı almaya başladığı 2016 ve sonrasında, Suriye ve sınırdaş ülkelerde meydana gelen pek çok şiddet eyleminden sorumlu olduğu ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede, sözü edilen terör örgütlerinin, KCK çatısı altında faaliyet gösteren unsurlar olarak, uluslararası insan hakları ihlallerinde rol oynadıkları sonucuna varılmıştır. Ülkedeki eğit-donat programının başlamasının ardından, YPG ve PKK tarafından özellikle Suriye ve Türkiye'de düzenlenen silahlı saldırı eylemleri sonucunda hayatını kaybeden sivil insan sayısının arttığı görülmüştür. Söz konusu dönemde ülkedeki IDP sayısının da yükselişe geçtiği saptanmış, bu sayının 2018 itibarıyla bir düşüş göstermesine rağmen, ülkenin kuzeyindeki Türkmen, Arap ve Hristiyanların sistematik ve yaygın biçimde zorla yerlerinden edilmekte oldukları ortaya koyulmuştur. Suriye vakasında, bölüm içinde açıklanan gerekçelerden ötürü, düşünce ve ifade özgürlüğünün bastırılması suçu incelemeye alınmamıştır. Ülkede uygulanan güvenlik yardımı programının ABD iç hukuku bağlamında incelenmesi sonucunda ise, önceki üç vakada olduğu gibi, güvenlik yardımları düzenlemelerindeki insan hakları şartlarının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Ancak, Suriye vakasında, eğit-donat desteği verilen YPG'nin,

bölüm içinde açıklanan organizasyonel özellikleri nedeniyle, diğerlerinden farklı bir nitelik gösterdiği ve örgütün içindeki unsurları tek tek saptamanın sözkonusu olamayacağı varsayılmıştır. Bu nedenle, örgütün KCK çatısı altındaki bir unsur olarak bütünsel şekilde ele alınması gerektiği kabul edilmiştir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen eğit-donat programı neticesinde Leahy Yasası'nın ve diğer güvenlik yardımı yasalarının ihlal edildiği değerlendirilmiştir. Güvenlik yardımı-hak ihlali ilişkisine bakıldığında ise, korelasyon tablosundan anlamlı bir sonuç çıkarılmasına olanak verebilecek bir ilişkilendirme yapmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Bunun bir nedeni, Suriye'deki çatışmaların görece kısa bir tarihsel gelişime sahip olması; diğer bir nedeni ise, basın özgürlüğü endeksine yer verilmemesidir.

Araştırmanın hipotezi, bu vaka çalışmalarının değerlendirmelerinde de görüldüğü gibi, güvenlik yardımlarıyla insan hakları ihlalleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu ölçmeye yönelik olarak kurgulanmış ve güvenlik yardımları arttıkça hak ihlallerinin de artıyor olabileceği öngörülmüştür. Vaka çalışmaları sonucunda erişilen bulgulara göre, güvenlik yardımlarının insan haklarına etkisi hususunda, incelenen bütün vakalarda, böyle kesin ve mutlak bir yargıya erişmek doğru değildir. Yardımların sürdüğü zaman dilimlerinde, incelenen bazı ülkelerde insan haklarında düzelme olan periyodlara da rastlanmıştır. Ancak, nicel ve nitel göstergelerden ortaya çıkan sonuç, güvenlik yardımlarının arttığı dönemlerde, genel olarak, insan haklarında da bir bozulmanın olduğudur. Yardımların mali büyüklüğünün artmasıyla birlikte insan hakları mağduriyetlerinde de sayısal bir artış meydana geldiği ve iki değişken arasında, çok belirgin olmasa da, çoğu zaman pozitif bir korelasyon olduğu gözlenmiştir. Her bir vaka çalışmasının sonucunda oluşturulan değişkenler arasındaki ilişki tablosunda, ilgili aktöre sağlanan güvenlik yardımı meblağı ile; yaşam hakkının ihlali suçundan mağdur olan insan sayısı; zorla yerinden edilen insan sayısı; ve düşünce ve ifade özgürlüğünün ölçütü olarak başvuru alan basın özgürlüğü endeks verilerindeki yüzdelik değişim oranları karşılaştırılmış; bu tablolarda ortaya konan sonuçlarla hipotezin doğrulandığı görülmüştür.

Araştırmada, her ne kadar, ABD dış politikasının aslen ulusal çıkar ve güç kavramları doğrultusunda yapılandırıldığı kabul edilse de, özellikle devletin bir erki olarak Yasama'nın davranışları incelendiğinde, normatif kuram ile açıklanabilecek

bir tutum izlendiği savunulmuştur. Uluslararası İlişkilerde Etik adıyla da anılan bu kuram, saf bir idealist görüşü yansıtanın ötesinde, devletlerin uluslararası sistem içinde belirli kurallara göre hareket eden birer moral varlık olarak yer aldıklarını ve birbirleriyle olan ilişkilerinde bu kurallara göre hareket ettiklerini iddia etmesi açısından diğer Uluslararası İlişkiler kuramlarından ayrılmaktadır. Bu yaklaşımı doğrulamak adına, araştırmadaki her bir vaka çalışması içinde Uygulanan Güvenlik Yardımı kısımlarında ilgili eğitim-donat programlarının tâbi oldukları yasalar ortaya koyulmuş ve her bir güvenlik yardımı programının belli bir hukuksal düzenleme çerçevesinde planlanıp icra edildiği gösterilmiştir. Yürütme'nin, güvenlik yardımlarını, Realizm'in temel değerleri olan hayatta kalma, güç ve kendine-yardım olgularının perspektifinden görmesine karşın; Yasama'nın, yardımları düzenleyen yasalara normatif kuramın öngördüğü esasları doğrulayacak şekilde, insan hakları koşulunu ekleyen kuralcı bir yaklaşımı benimsediği ortaya koyulmuştur. Kolombiya'ya yapılan güvenlik yardımlarının 106-246 sayılı Kamu Yasası'nın 3201. bölümündeki ilgili maddeler ile insan hakları koşullarına tâbi kılınması; Endonezya'da uygulanan programın ise 2008 Mali Yılı Birleşik Tahsisatlar Yasası ve 109-102 sayılı Kamu Yasası ile insan hakları şartlarına bağlanması, bu yargının bir kanıtı olarak gösterilmiştir. Irak ve Suriye'de yürütülen eğitim-donat programlarının da benzeri yasalar üzerinden insan hakları ihlali koşulu ile sınırlandırıldığı görülmüştür. Birinci ülkedeki faaliyetlerin 113-291 sayılı Kamu Yasasının 1204. bölümü; ikinci ülkedeki faaliyetlerin ise yine 113-291 sayılı Kamu Yasası'nın bu kez 1209. bölümündeki ilgili maddeler doğrultusunda insan hakları şartlarına bağlanması, Yasama erkinin normatif kuram doğrultusunda hareket ettiğini gösteren birer kanıt olarak sunulmuştur.

Bütün bu yasal düzenlemelere karşın, ABD güvenlik yardımı programlarının uygulandıkları ülkelerde ağır insan hakları ihlallerine neden olması, güvenlik alanında yardım faaliyetlerinin kapsamlı bir yapısal değişimden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, sözkonusu programların uluslararası hukuka ve ABD iç hukukuna uygun şekilde planlanıp icra edilebilmesi ve amacına yönelik olarak uygulanabilmesi için, aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasının önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

1. Yasama'nın, eğit-donat ve diğer yardım programlarını insan haklarına bağlayan düzenlemelerin lafzında daha bağlayıcı bir dil kullanması zorunludur. Araştırmanın ilgili bölümlerinde de gösterildiği gibi, programları düzenleyen yasalarda genel olarak insan hakları ihlali yapıldığına dair güvenilir delillerin bulunduğu durumlarda yardımların 'yapılmayabileceği' veya yapılan yardımların askıya 'alınabileceği' belirtilmektedir. Cümlelerdeki bu yumuşak ve yoruma açık ifadeler, yardımların kesilmesini hukuksal bir şart olarak değil, siyasi bir seçenek olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. İnsan haklarıyla ilgili yaptırım hükümleri, alıcı konumundaki aktörlerin hak ihlallerinde bulunmasını önlemek için, bağlayıcı eşiği daha kesin ve yüksek olan kavramlar ve ifadelerle belirtilmelidir. Bu bağlamda, uluslararası insan hakları hukukunun temel sözleşmelerinde ortaya konan hak ve özgürlüklerin ihlali durumunda yardımların 'hiçbir şekilde uygulamaya koyulmayacağı', uygulamada olan yardımların ise 'mutlak surette kesileceği', hiçbir istisnası olmayacak şekilde hükme bağlanmalıdır.

2. Yürütme erki, güvenlik yardımlarını ABD'nin dış politika alet çantasındaki önemli bir kaldıraç olarak gören katı Realist bakışı kökten değiştirememese de, sözkonusu yardım faaliyetlerine ahlaki değerler ve hukuksal esaslar perspektifinden bakan yeni bir paradigma kurmalıdır. ABD'nin Ortaklık Kapasitesi İnşası, Arkadan Liderlik ve Küçük Ayak İzi kavramlarında ifadesini bulan ve ortaklıkları güçlendirme üzerine tesis edilen stratejisi, savunma politikalarına gerçekçi açıdan bakıldığında anlaşılabilir bir güvenlik arayışını yansıtmaktadır. Ancak, bu arayış, siyaset yapıcı ve karar verici elitin, müttefikler, dost ülkeler ve ortaklarla olan güvenlik işbirliğini belirli normlar üzerinden tesis etmesi gerektiği gerçeğini gözgelememelidir. Sorumlu ve etik bir devlet davranışının, Suriye vakasında görüldüğü gibi, bölgesel güvenlik tehditlerini önlemede önemli bir etkisinin olacağı açıktır. Bu bağlamda, özellikle eğit-donat yardımı alan devlet-dışı aktörlerin seçiminde, sözkonusu aktörlerin Selefi cihatçı, etnik bölücü ve diğer tüm terör yapılanmalarıyla; şiddet içeren aşırılıkla; ve sınırötesi organize suç örgütleriyle hiçbir bağlantılarının olmaması hususuna azami dikkat sarfedilmelidir. IŞİD ve YPG örneklerinde ortaya koyulduğu üzere, terör odaklı bir güvenlik tehdidini başka bir terör unsuruyla ortadan kaldırmaya çalışmak, uluslararası barış ve güvenliğe zarar

vermenin ötesinde, bu tür davranışları uzun vadede tehlikeli bir teamül haline getireceği için vahim bir stratejik tercih olacaktır.

3. ABD güvenlik bürokrasisi, özellikle Clinton Yönetimi döneminde gündeme gelen ve askeri yardımlarda şeffaflık ilkesi ile insan haklarının gözetilmesini güvenceye alınmasına odaklanan Güvenlik Alanı Reformu çalışmalarına yeniden ağırlık vermelidir. Askeri kurumlar ve güvenlik bürokrasisi üzerinde sivil kontrolün tesisi ve güvenlik yardımı programlarının sivil toplum tarafından gözetlenmesi, bu kapsamda elde edilebilecek önemli birer kazanım olacaktır. Bu bağlamda, daha denetlenebilir bir güvenlik yardımı programının, araştırmada ortaya konan yardımların amaçdışı kullanılması sorununu önleyeceği açıktır. YPG'ye ve Peşmerge güçlerine gönderilen silah ve teçhizattan bir kısmının nerede, hangi amaçla kullanıldığının tam olarak bilinemeyişi ve bu nedenle oluşan güvenlik sorunları göz önüne alındığında, bu hususun ne ölçüde önem arz ettiği açık biçimde anlaşılabilir.

4. Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı, güvenlik yardımı programlarının başarısını ölçecek güvenilir bir metodoloji geliştirmeli ve aralarında eğitim-donat faaliyetlerinin de olduğu tüm yardım programlarını bu metodoloji yardımıyla değerlendirecek bağımsız birer denetim ve ölçüm birimi kurmalıdır. Araştırmanın yukarıdaki ilgili bölümlerinde de açıklandığı gibi, askeri yardım programlarının böyle bir değerlendirmeye tâbi tutulması gerektiği, güvenlik yardımlarını düzenleyen 23 Nolu Başkanlık Politika Yönetmeliği'nde de belirtilmiştir. RAND ve benzeri kuruluşların girişimleri haricinde bugün için böyle bir ölçme-değerlendirme metodolojisinin olmayışı ve bu görevi yerine getirmekle sorumlu merkezi bir mercinin yokluğu önemli bir eksikliklerdir.

Sonuç olarak, şu husus gayet açıktır ki, ABD güvenlik politikası ve stratejileri, bu araştırmada da gösterilmeye çalışıldığı gibi, özellikle ülkenin uluslararası sistemde büyük güç olarak ortaya çıktığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Yasama tarafından normatif esaslar doğrultusunda; Yönetim tarafından ise, değişken tehdit alguları ve bunlara karşı üretilen güvenlikçi tedbirler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu ayrışma da, güç ve çıkar kavramlarının hayati birer unsur olarak kabul edildiği güvenlik politikalarının genel kuramsal çerçevesinin, aslında çok da doğru olmayan

bir şekilde, Uluslararası İlişkilerde Etik'ten ziyade, Realist yaklaşım tarafından çizildiği yönünde bir algı uyandırmıştır. Sert güce dayalı bu politik yönelim, Vietnam Savaşı'ndan Afganistan ve Irak işgaline kadar geçen sürede, uluslararası topluluk nezdinde ABD'nin saygınlığını sorgulamaya açarak, askeri ve siyasi bir itibar kaybına neden olmuş; ülke içinde güçlü bir muhalefet yaratarak, toplumsal birliktelik ve uyumu zedelemiş; ekonomiye muazzam bir borç yükü getirerek, rekor düzeyde federal bütçe açıklarına yol açmış; ve nihayet, liberal-kapitalist ideolojiyi kaçınılmaz bir yozlaşmaya sürükleyerek, Washington müesses nizamı tarafından *Pax Americana* olarak sunulan Amerikan hegemonyasına karşı neredeyse küresel ölçekte bir tepki ve başkaldırının oluşmasını sağlamıştır. Muhafazakar cumhuriyetçi ve liberal demokrat elit, kendilerine yakın güvenlik teknokratları, akademi çevreleri ve medya mecraları ile birlikte, onyıllar boyunca süregelen ve esasen trajik bir ebedi hegemonya isteği üzerine inşa edilen bu politika ve stratejileri sürdürmekte bir beis görmemişlerdir. Tarihsel gelişim sürecinin bugün gelinen noktasında, ABD, siyasal bir varlık olarak, neredeyse bütün *raison d'être*'ini, ideolojik değerlerine karşı olduğunu varsaydığı; askeri ve ekonomik üstünlüğüne tehdit teşkil ettiğine inandığı; ve son kertede, Amerikan kültürüne ve yaşam tarzına meydan okuduğunu iddia ettiği sözde düşmanlarıyla savaşılmaya adanmıştır. Güvenlik yardımlarını da, bu varsayımsal düşmanlarla savaşta kullandığı en önemli araçlardan biri olarak görmektedir. Bu araştırmada incelenen ve her biri müstakil bir hukuksal düzenlemeye dayanan eğitim donat programları, Yasama'nın güvenlik politikalarında hukukun üstünlüğünü önceleyen bir tavra sahip olduğunu göstermiştir. Öte yandan, sözkonusu programların ABD iç hukuk düzenlemelerinde getirilen yasaklamalara rağmen rasyonel ve olağan bir savunma stratejisi olarak görülmesi, Yürütme'nin güvenlik yardımlarını Yasama tarafından kendisine verilen bir tür *carte blanche* olarak kabul ettiğine işaret eden endişe verici bir tutumdur.

Kendi varlığını karşıtlarının varlığı ve onlarla mücadele üzerinden meşrulaştıran bir gücün, uluslararası sistemde, Mervyn Frost'un normatif kuramı tanımlarken 'moral varlık' şeklinde tarif ettiği bir aktör olarak yer alamayacağı açıktır. Dramatik olan ise, kurucu ideolojisinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, özgürlük ve eşitlik kavramlarının yer aldığı bir ülkenin, güç ve güvenlik odaklı bu

politikaları sürdürdüğü müddetçe, varoluş felsefesindeki değerlere sahip olamayacağı; hatta, belki de hiçbir zaman gerçek anlamda bunlara sahip olmadığıdır. ABD'nin, güvenlik yardımı programlarını yakın ve açık tehlike arz eden gerçek düşmanlara karşı kullanmak yerine, akılcı olmayan siyasi öncelikler doğrultusunda bir takım kurgusal tehditlere odaklanması ve bu tehditlere karşı güvenilirliği düşük ortaklarla ve müttefiklerle işbirliği yapmaya devam etmesi durumunda, öz değerlerine gittikçe daha fazla yabancılaşacağı aşikardır. John Quincy Adams, ikiyüz yıl önce, Amerika'nın öldürecek canavarlar aramak için uzak diyarlara gittiği sürece dünyanın diktatörü olabileceğini, ama artık kendi ruhunun hükümdarı olamayacağını söylemişti. Bugün, Amerikalı karar vericilerin idrak etmesi gereken, Adams'ın sözünü ettiği canavarları yok etmek için başka canavarlarla işbirliği yapmanın, akıl ve ahlak açısından daha kabul edilebilir ve erdemli bir devlet davranışı olmayacağıdır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

I. ABD YASALARI, YASA TEKLİFLERİ VE DEĞİŞTİRMELERİ

Amendment to the Intelligence Authorization Act for Fiscal Year 1983 (The Boland Amendment) Title I: Intelligence Activities Prohibition on Covert Assistance or Military Operations in Nicaragua Sec. 801. (a)., (Çevrimiçi), <https://www.govtrack.us/congress/bills/97/hr6068>, 27 Haziran 2018.

Clark Amendment, (Çevrimiçi), <http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/johnson/clark.htm>, 27 Haziran 2018

H.R. 5515: National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2019, (Çevrimiçi), <https://www.govtrack.us/congress/bills/115/hr5515>, 16 Haziran 2018.

Mutual Security Act of 1951, Public Law 82-165, (Çevrimiçi) <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-65/pdf/STATUTE-65-Pg373.pdf>, 24 Nisan 2018.

Public Law 99-83, International Security and Development Cooperation Act of 1985, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-99/pdf/STATUTE-99-Pg190.pdf>, 27 Nisan 2018.

Public Law 106-246, An Act Making Appropriations for Military Construction, Family Housing, and Base Realignment and Closure for the Department of Defense for the Fiscal Year Ending September 30, 2001, and for Other Purposes., July 13, 2000, (Çevrimiçi), <https://www.congress.gov/106/plaws/publ246/PLAW-106publ246.pdf>, 21 Kasım 2018.

Public Law 109-102, Foreign Operations, Export Financing, and Related Programs Appropriations Act, 2006, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ102/pdf/PLAW-109publ102.pdf>, 5 Aralık 2018.

Public Law 110-161, Consolidated Appropriations Act for FY2008, Section 679(a)(i), December 26, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-110publ161/pdf/PLAW-110publ161.pdf>, 6 Aralık 2018.

Public Law 113-291, Carl Levin and Howard P. “Buck” McKeon National Defense Authorization Act (NDAA) for Fiscal Year 2015, (Çevrimiçi), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-113publ291/html/PLAW-113publ291.htm>

Public Law 115-91, National Defense Authorization Act (NDAA) for Fiscal Year 2018, (Çevrimiçi), <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/2810/text>, 26 Mart 2019.

The Code of Laws of the United States of America, (Çevrimiçi), <http://uscode.house.gov>

US Constitution Article II, (Çevrimiçi), <https://www.law.cornell.edu/constitution/articleii>, 22 Mayıs 2018.

USC, Title 10, Armed Forces (Çevrimiçi), <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title10&edition=prelim>, 19 Haziran 2018.

USC, Title 22, Foreign Relations And Intercourse, (Çevrimiçi), <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title22&edition=prelim>, 20 Haziran 2018.

War Powers Resolution, (Çevrimiçi), <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/chapter-33>, 22 Mayıs 2018.

II. ABD DEVLET BELGELERİ, RAPORLARI, YAZIŞMALARI VE AÇIKLAMALARI

Agency For International Development, Fiscal Year Summary, 1987.

Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq, (Çevrimiçi),

<https://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>, 28 Şubat 2019.

Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq, Article 4: Missions, (1), 17 November 2008.

Appropriated Funds vs. Non-Appropriated Funds, (Çevrimiçi), <https://www.federalpay.org/article/fund-types>, 17 Haziran 2018.

Aronson, Bernard:

Remarks as Prepared to the House Foreign Affairs Committee, Subcommittee on the Western Hemisphere, (Çevrimiçi), <https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150624/103679/HHRG-114-FA07-Wstate-AronsonB-20150624.pdf>, 22 Kasım 2018.

Ash Carter's Statement, C-Span, (Çevrimiçi), <https://www.c-span.org/video/?c4591976/def-sec-carter-us-backed-syrian-kurdish-group-shares-ties-terror-group-pkk>, 9 Mayıs 2018.

Assessment of U.S. and Coalition Efforts to Train, Advise, Assist, and Equip the Kurdish Security Forces in Iraq, Inspector General Report, Department of Defense, No. DODIG-2017-033, December 14, 2016.

Assessment of U.S. and Coalition Plans and Efforts to Train, Advise, Assist, and Equip the Iraqi Counterterrorism Service and the Iraqi Special Operations Forces, Inspector General, U.S. Department of Defense, Report No. DODIG-2017-074, April 19 2017.

Birtle, Andrew James:

U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine: 1942-1976, Washington, D.C., Center of Military History, 2007.

Browning, Judith A.:

"The Andean Strategy: America's Drug Bust?", U.S. Army War College, April 15 1991.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2006, Department of State, **2006 Country Reports on Human Rights Practices, Indonesia**, March 6, 2007, (Çevrimiçi), <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2006/78774.htm>, 13 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2012, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices for 2012**, Secretary's Preface, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2013, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices for 2014**, Secretary's Preface, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2014humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2006, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices**, March 6, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2006/>, 16 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2010, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices**, April 8, 2011, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/eap/154385.htm>, 16 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices for 2011**, Secretary's Preface, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 13 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, **Human Rights Reports**, Colombia, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277563.pdf>, 29 Kasım 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Department of State, **Human Rights Reports**, Colombia, 2005, March 8, 2006, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2005/61721.htm>, 29 Kasım 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Department of State, **Human Rights Reports**, Colombia, 2016, (Çevrimiçi),

<https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2016/wha/265574.htm>, 29 Kasım 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices for 2015**, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2015humanrightsreport/index.htm#fndtn-panel1-3>, 19 Aralık 2018.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2003, Department of State, **Country Reports on Human Rights Practices**, February 25, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/27891.htm>, 19 Aralık 2018.

Calfee, Sharif, et. al.: “Security Cooperation, Security Assistance, and Building Partner Capacity: Enhancing Interagency Collaboration”, **Joint Force Quarterly**, Issue 61, 2nd Quarter, 2011.

Christoff, Joseph A.: “Section 1206 Security Assistance Program--Findings on Criteria, Coordination, and Implementation”, **United States Government Accountability Office Letter**, GAO-07-416R, 2007.

Christoff, Joseph A.: “Section 1206 Security Assistance Program--Findings on Criteria, Coordination, and Implementation”, **United States Government Accountability Office Letter**, GAO-07-416R, 2007.

CIA Factbook, (Çevrimiçi), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, 20 Mart 2019.

CIA Factbook, (Çevrimiçi), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>, 26 Şubat 2019.

CIA Factbook, (Çevrimiçi), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html>, 19 Kasım 2018.

CIA Factbook, (Çevrimiçi), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>, 3 Aralık 2018.

Coalition Provisional Authority Order Number 22: Creation of a New Iraqi Army, 22 August 2003 (Çevrimiçi), <https://govinfo.library.unt.edu/cpa->

iraq/regulations/20030818_CPAORD_22_Creation_of_a_New_Iraqi_Army.pdf, 1 Mart 2019.

Combating Terrorism Fellowship Program, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/combating-terrorism-fellowship-program>, 17 Haziran 2018.

Combined Joint Task Force Operation - Inherent Resolve, APO AE 09306, 2017, (Çevrimiçi), http://www.inherentresolve.mil/Portals/14/Documents/Mission/HISTORY_17OCT2014-JUL2017.pdf?ver=2017-07-22-095806-793, 8 Mayıs 2018.

Controls Over Excess Defense Articles Provided to Foreign Governments, Department of Defense Office of Inspector General, Report No. D-2009-052, 2009.

Defence Institution Building (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/su/natohq/topics_50083.htm, 16 Haziran 2018.

Defense Institute of International Legal Studies, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/defense-institute-international-legal-studies-diils>, 16 Haziran 2018.

Defense Institution Reform Initiative, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/defense-institution-reform-initiative>, 16 Haziran 2018.

Defense Planning: Guidance, FY 1994-1999, National Security Council April 16, 1992.

Defense Security Cooperation Agency, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/about-us/mission-vision-values>, 12 Haziran 2018.

Defense Security Cooperation Agency, Security Cooperation Overview and Relationships (Çevrimiçi), <http://www.samm.dsca.mil/chapter/chapter-1#C1.3.>, 12 Haziran 2018.

Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2017, Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), March, 2017.

Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2017, Overseas Contingency Operations (OCO),- Syria Train & Equip Fund (STEF), February 2016.

Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2018, Overseas Contingency Operations (OCO), Train and Equip Fund (CTEF), May 2017.

Department of Defense Directive, Number: 4715.21, Climate Change Adaptation and Resilience, Washington, D.C., 2016.

Department of Defense Directive, Number: 7045.20, Capability Portfolio Management, Washington, D.C., 2008.

Department of Defense Joint Publication 3-09.3, Close Air Support, 25 November 2014.

Dictionary of Military and Associated Terms, DOD Joint Publication 1-02, (Çevrimiçi), <http://www.dtic.mil>, 28 Haziran 2018.

Direct Commercial Sales, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

DoD Authorizes War on Terror Award for Inherent Resolve Ops, (Çevrimiçi), <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/603569/>, 9 Mart 2019.

DoD Instruction 5132.14: Assessment, Monitoring and Evaluation Policy for the Security Cooperation Enterprise, (Çevrimiçi), http://open.defense.gov/portals/23/Documents/foreignasst/DoDI_513214_on_AM&E.pdf, 14 Haziran 2018.

DoD Policy and Responsibilities Relating to Security Cooperation, U.S. Department of Defense, Directive 5132.03, October 24, 2008, (Çevrimiçi), <https://cryptome.org/dodd-5132-03.pdf>, 20 Haziran 2018.

DoD Regional Centers, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/dod-regional-centers>, 16 Haziran 2018.

Drawdowns & Special Presidential Waiver Authority, DSCA Action Officer (AO) Handbook for Foreign Assistance Act (FAA) Drawdown of Defense Articles and Services, as of 12-15-2000, (Çevrimiçi), http://www.dsca.mil/sites/default/files/drawdown_handbook_2004b.pdf, 14 Haziran 2018.

- Dyekman, Gregory J.: “Security Cooperation: A Key to the Challenges of the 21st Century”, (Çevrimiçi), <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB820.pdf>, 11 Haziran 2018.
- Economic Support Fund, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.
- Enhanced Partnership with Pakistan Act of 2009, (Çevrimiçi), <https://www.foreign.senate.gov/press/chair/release/chairman-kerry-and-chairman-berman-release-joint-explanatory-statement-to-accompany-enhanced-partnership-with-pakistan-act-of-2009>, 21 Haziran 2018.
- Epstein, Susan B.: “U.S. Security Assistance and Security Cooperation Programs: Overview of Funding Trends”, **Congressional Research Service Report**, 7-5700, February 1, 2018.
- Epstein, Susan B.,
Weed, Matthew C.: “Foreign Aid Reform: Studies and Recommendations”, **Congressional Research Service Report**, 2009.
- Evaluation of Department of Defense Efforts to Build Counterterrorism and Stability Operations Capacity of Foreign Military Forces with Section 1206/2282 Funding, **Department of Defense Inspector General, Report**, No. DODIG-2017-099, July 21, 2017.
- Excess Defense Articles, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/excess-defense-articles-eda>, 16 Haziran 2018.
- Executive Order 13526, Classified National Security Information, December 29, 2009, (Çevrimiçi), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2010-01-05/pdf/E9-31418.pdf>, 26 Şubat 2019.
- Factbook, United States Special Operations Command, (Çevrimiçi), <https://fas.org/irp/agency/dod/socom/factbook-2009.pdf>, 19 Haziran 2018.

Fact Sheet United States-Indonesia Comprehensive Partnership, (Çevrimiçi),
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/18/fact-sheet-united-states-indonesia-comprehensive-partnership>, 6 Aralık 2018.

Fact Sheet, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/j/drl/rls/fs/2018/279141.htm>, 28 Haziran 2018.

Fact Sheet: Strategy to Counter the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL),
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/fact-sheet-strategy-counter-islamic-state-iraq-and-levant-isil>, 8 Mayıs 2018.

Federation Of American Scientists, “Section 1206 Report, Public Law 108-375”, (Çevrimiçi),
<https://fas.org/irp/agency/dod/1206report.pdf>, 13 Haziran 2018.

Fine, Glenn A.,
Linick, Steve A.,
Barr, Ann Calvaresi:

Operation Inherent Resolve, Report to the United States Congress, Lead Inspector General for Overseas Contingency Operations, July 1, 2017 - September 30, 2017.

Foreign Aid and Human Rights, (Çevrimiçi),
<https://usa.usembassy.de/etexts/democrac/54.htm>, 21 Haziran 2018.

Foreign Internal Defense, DOD Joint Publication 3-22, July 12, 2010, p. 24., (Çevrimiçi),
https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_22.pdf?ver=2018-10-10-112450-103, 28 Haziran 2018.

Foreign Military Construction Services, (Çevrimiçi),
http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

Foreign Military Financing, (Çevrimiçi),
<http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-financing-fmf>, 16 Haziran 2018.

Foreign Military Sales, (Çevrimiçi),
<http://www.dsca.mil/programs/foreign-military-sales-fms>, 16 Haziran 2018.

Foreign Operations, Export Financing, and Related Programs Appropriations Act, 2006,
<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ102/pdf/PLAW-109publ102.pdf>, 5 Aralık 2018.

Foreign Terrorist Organizations, Country Reports on Terrorism 2011, United States Department of State, 31 July 2012 (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195553.htm>, 28 Şubat 2019.

GAO, “Drug Control: Narcotics Threat From Colombia Continues to Grow”, Report to Congressional Requesters, Washington, D.C.: United States General Accounting Office, GAO, June 1999.

Gates, Robert:

“Statement by Secretary Gates at Presidential Palace in Jakarta, Indonesia,” July 22, 2010, (Çevrimiçi), <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4662>, 5 Aralık 2018.

GlobalNet Platform, (Çevrimiçi),
<https://globalnetplatform.org/diils/about-diils>, 16 Haziran 2018.

Graduation Speech at West Point, June 1, 2002, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>, 26 Şubat 2019.

Green Book, Defense Institute of Security Cooperation Studies, 2017, (Çevrimiçi),
http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/04_Chapter.pdf, 12 Haziran 2018.

Hager, Gregory L.:

“Supporting and Integrating Theater Security Cooperation Plans”, USAWC Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2004.

Harris, Harry:

Commander, U.S. Pacific Command, The United States-Indonesia Bilateral Security Partnership, Jakarta, August 7, 2017, (Çevrimiçi),
<http://www.pacom.mil/Media/Speeches-Testimony/Article/1272444/the-united-states-indonesia-bilateral-security-partnership/>, 6 Aralık 2018.

Headquarters, U.S. Military Assistance Command,
Vietnam, Command History, 1965.

Hermesmeyer, Gregory A.: “Institutionalizing Security Sector Reform: Options for the U.S. Government”, United States Institute of Peace Special Report 255, 2010.

History of Security Assistance and Security Cooperation, Appendix 2, p. 11. (Çevrimiçi)
http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/v1_0/21_Appendix_2.pdf, 27 Nisan 2018.

<https://dpcl.d.defense.gov/Portals/49/Documents/Privacy/SORNs/OSDJS/DSCA-02.pdf>, 17 Haziran 2018.

Human Rights Report, Department of State, Colombia, 2017, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/documents/organization/277563.pdf>, 26 Kasım 2018.

Humanitarian Assistance, Disaster Relief & Mine Action, (Çevrimiçi),
<http://www.dsca.mil/programs/humanitarian-assistance-disaster-relief-mine-action>, 17 Haziran 2018.

Humud, Carla E.,
Blanchard, Christopher M.,
Nikitin, Mary Beth D.:

“Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response”, **Congressional Research Service Report**, April 18, 2018.

Interagency Security Sector Assessment Framework, Guidance for the U.S. Government, United States Agency for International Development, October 1, 2010.

International Military Education and Training, (Çevrimiçi),
<http://www.dsca.mil/programs/international-military-education-training-imet>, 17 Haziran 2018.

International Narcotics Control and Law Enforcement, (Çevrimiçi),
http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

Iraq 2015 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/documents/organization/253137.pdf>, 12 Mart 2019.

Iraq 2016 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/265710.pdf>, 15 Mart 2019.

Iraq 2017 Human Rights Report, Department of State, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/277487.pdf>, 12 Mart 2019.

Joe Jarrard's Statement, October 31, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/1359137/department-of-defense-press-briefing-by-general-jarrard-via-teleconference-from>, 9 Mayıs 2018.

Joint Declaration on the Comprehensive Partnership between the United States of America and the Republic of Indonesia, Office of the Press Secretary, The White House, Washington, D.C., November 09, 2010, (Çevrimiçi), https://www.usindo.org/wp-content/uploads/2012/12/Joint_Declaration_Comprehensive_Partnership.pdf, 12 Aralık 2018.

Joint Publication 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, p. 212, 2010, (Çevrimiçi), http://www.jcs.mil/Doctrine/dod_dictionary/12 Haziran 2018.

Joint Publication 3-07.1, Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Foreign Internal Defense (FID), Washington, D.C., 2004.

Joint Statement Between the United States of America and the Republic of Indonesia, September 19, 2001, (Çevrimiçi), <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/WCPD-2001-09-24/pdf/WCPD-2001-09-24-Pg1340.pdf>, 5 Aralık 2018.

- Katzman, Kenneth: "Iraq: Elections and New Government", **Congressional Research Service Report**, May 11, 2005.
- Katzman, Kenneth: "Iraq: Politics, Security and U.S. Policy", **Congressional Research Service Report**, June 22, 2015.
- Kelly, Francis J.: **Vietnam Studies**, U.S. Army Special Forces, 1961-1971, Washington, D.C., Department of the Army, 2004.

- Laurent, Janet A. St.: Building Partner Capacity: Key Practices to Effectively Manage Department of Defense Efforts to Promote Security Cooperation, Testimony Before the Committee on Armed Services, House of Representatives, 2013.
- Leases, (Çevrimiçi),
http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.
- Lee, Alex: Remarks as Prepared to the House Foreign Affairs Committee, Subcommittee on the Western Hemisphere, (Çevrimiçi),
<https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150624/103679/HHRG-114-FA07-Wstate-LeeA-20150624.pdf>, 22 Kasım 2018.
- Letter dated 20 March 2003 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council, (Çevrimiçi),
<http://www.hamamoto.law.kyoto-u.ac.jp/kogi/2003yakan/s-2003-351.pdf>, 27 Şubat 2019.
- Lum, Thomas: “U.S. Foreign Aid to East and South Asia: Selected Recipients”, **Congressional Research Service Report**, October 8, 2008.
- Marcella, Gabriel: “National Security and Interagency Process”, **The U.S. Army War College Guide to National Security Issues: National Security Policy and Strategy**, Ed. by J. Boone Bartholomees, Carlisle Barracks, Strategic Studies Institute, 2010.
- Marshall, Jeffery E.: Skin in the Game: Partnership in Establishing and Maintaining Global Security and Stability, Washington, D.C., National Defense University Press, 2011.
- Martins, Mark S.: “The Commander’s Emergency Response Program,” **Joint Force Quarterly**, No.37, April 2005. Heather J. Fagan (Ed. by), **The Army Lawyer**, Department of the Army Pamphlet, 27-50-369, February 2004.
- Mason, R. Chuck: “U.S.-Iraq Withdrawal/Status of Forces Agreement: Issues for Congressional Oversight”, **Congressional Research Service Report**, July 13, 2009.
- Massimino, Elisa: Testimony Before the United States House of Representatives Subcommittee on Africa, Global Human Rights, and International Organizations,

Hearing: “Human Rights Vetting: Nigeria and Beyond”, July 10, 2014.

McGauvran, Michael:

“A Primer for: The Joint Strategic Planning System (JSPS), Guidance for Employment of the Force (GEF), Joint Strategic Capabilities Plan (JSCP), the Adaptive Planning and Execution (APEX) System, and Global Force Management (GFM)”, The United States Naval War College, Joint Military Operations Department, NWC 2061G, 2017.

Military Assistance Program, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

Ministry of Defense Advisors, (Çevrimiçi), <http://www.dsca.mil/programs/ministry-defense-advisors>, 16 Haziran 2018.

National Military Strategy of the United States of America, Washington, D.C., 2015.

National Security Strategy of the United States of America, Washington, D.C., 2017.

National Security Strategy of the United States of America, Washington, D.C., 2002.

Nonproliferation, Antiterrorism, Demining, and Related Programs, 17 Haziran 2018.

Noriega, Roger F.:

“Plan Colombia: Major Successes and New Challenges”, (Çevrimiçi), <https://2001-2009.state.gov/p/wha/rls/rm/2005/q2/46564.htm>, 22 Kasım 2018.

Office of Inspector General, Department of State; Office of Inspector General, Department of Defense, “Interagency Assessment of Afghanistan Police Training and Readiness”, DoS Report, No: ISP-IQO07-07; DoD Report No: IE-2007-001, 2006, (Çevrimiçi), <https://oig.state.gov/system/files/76103.pdf>, 4 Mayıs 2018.

Office of Security Assistance, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/t/pm/sa/>, 12 Haziran 2018.

Office of The Secretary of Defense, Department of Defense Budget, Fiscal Year (fy) 2019, February 2018.

Office of The Secretary of Defense, Department of Defense Budget, Fiscal Year (FY) 2020, March, 2019.

Office of the Under Secretary of Defense for Policy, DoD Directive 5132.03, DoD Policy and Responsibilities Relating to Security Cooperation, Washington. D.C., 2016.

Operation Inherent Resolve, (Çevrimiçi), <https://www.inherentresolve.mil/About-CJTF-OIR/>, 21 Mart 2019.

Operation Inherent Resolve, Targeted Operations to Defeat ISIS (Çevrimiçi), <https://www.defense.gov/OIR/>, 8 Mayıs 2018.

Other Security Assistance Programs, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

Partner Outreach and Collaboration Support, <http://www.dsca.mil/programs/partner-outreach-and-collaboration-support-pocs>, 17 Haziran 2018.

Peacekeeping Operations, (Çevrimiçi), http://www.discs.dsca.mil/documents/greenbook/01_Chapter.pdf, 17 Haziran 2018.

Performance Management Framework for Security Sector Assistance, November 2016, (Çevrimiçi), <https://www.state.gov/documents/organization/268815.pdf>, 13 Haziran 2018.

President Bush Addresses the Nation, March 19, 2003, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>, 27 Şubat 2019.

President Bush Announces Major Combat Operations in Iraq Have Ended, May 1, 2003, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html>, 27 Şubat 2019.

President Harry S. Truman's Address Before a Joint Session of Congress, March 12, 1947, (Çevrimiçi), http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp, 2018.

QDR Execution Roadmap, Washington, D.C., 2006.

Quadrennial Defense Review, Washington, D.C., 2006.

Ramsey III, Robert D.: *Advising Indigenous Forces: American Advisors in Korea, Vietnam, and El Salvador*, Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press, 2006.

Reprogramming Action-Prior Approval, FY 15-10 PA, (Çevrimiçi),
https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/execution/reprogramming/fy2015/prior1415s/15-10_PA_Syria_Train_and_Equip_Request.pdf, 9 Nisan 2019.

Ross, Thomas W. Jr.: “Pentagon Unveils Major Policy to Evaluate Security Cooperation Programs”, January 17, 2017, (Çevrimiçi),
<http://modernizeaid.net/2017/01/pentagon-unveils-major-policy-evaluate-security-cooperation-programs/>, 14 Haziran 2018.

Sawyer, Robert K.: **Military Advisors In Korea: KMAG In Peace and War**, Washington, D.C., Center of Military History, 1988.

Schnabel, James F.,
Watson, Robert J.: **History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff, and National Policy**, Volume III, 1950-1951, The Korean War, Part One, Washington DC, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1998.

Section 1263 South China Sea Maritime Security Initiative, (Çevrimiçi),
<http://www.dsc.mil/programs/section-1263-south-china-sea-scs-maritime-security-initiative-msi>, 16 Haziran 2018.

Section 333 Authority to Build Capacity, (Çevrimiçi),
<http://www.dsc.mil/programs/section-333-authority-build-capacity>, 16 Haziran 2018.

Security Cooperation Programs, Fiscal Year 2017, May 26, 2017.

Security Sector Reform Report, 2009, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/documents/organization/115810.pdf>, 3 Mayıs 2018.

- Serafino, Nina M.: “Colombia: Plan Colombia Legislation and Assistance (FY2000-FY2001)”, **Congressional Research Service Report**, July 5, 2001.
- Serafino, Nina M.: “Security Assistance Reform: ‘Section 1206’ Background and Issues for Congress”, **Congressional Research Service Report**, 7-5700/RS22855, 2014.
- Serafino, Nina M.: Security Assistance and Cooperation: Shared Responsibility of the Departments of State and Defense, **Congressional Research Service Report**, No: 7-5700, 2016.
- Shifrin, Matthew D.: “Penciled Into History: The U.S. Army’s Occupation of Korea and Lessons for The Operational Artist”, School of Advanced Military Studies Report, Fort Leavenworth, U.S. Army Command and General Staff College, 2014.
- Slaughter, Anne-Marie: U.S. Department of State Case, No. F-2014-20439, Doc No. C05772289, 2015.
- Sopko, John F.: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, “Actions Needed to Improve U.S. Security-Sector Assistance Efforts in Afghanistan”, Testimony Before the Subcommittee on National Security Committee on Oversight and Government Reform U.S. House of Representatives, Washington, D.C., 2017, (Çevrimiçi)
<https://www.sigar.mil/pdf/testimony/SIGAR-18-11-TY.pdf>, 4 Mayıs 2018.
- Special Message to the Congress on the Mutual Security Program, May 24, 1951, (Çevrimiçi), <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13793>, 24 Nisan 2018.
- State of the Union Address, January 29, 2002, (Çevrimiçi), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, 26 Şubat 2019.
- Statement by the President on ISIL, (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1>, 22 Mayıs 2018.
- Statement by the President, (Çevrimiçi), <https://www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/Archives/JFKPOF-039-021.aspx>

Statement of Senator Patrick Leahy On A History of Impunity in Indonesia, October 4, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.leahy.senate.gov/press/statement-on-a-history-of-impunity-in-indonesia>, 16 Aralık 2018.

Statement of Blanchard, Lauren Ploch, House Foreign Affairs Subcommittee on Africa, Global Health, Global Human Rights, and International Organizations, Hearing: “Human Rights Vetting: Nigeria and Beyond”, July 10, 2014.

Strategic Framework Agreement for a Relationship of Friendship and Cooperation Between the United States of America and the Republic of Iraq, Section III: Defense and Security Cooperation, 17 November 2008.

Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense, Washington, D.C., 2012.

The Global Coalition Against Daesh, (Çevrimiçi), <http://theglobalcoalition.org/en/partners/>, 8 Mayıs 2018.

The Government Accountability Office, Letter to Mac Thornberry, Chairman, and Adam Smith, Ranking Member, The Committee on Armed Services, House of Representatives, “Afghanistan Security: U.S.-Funded Equipment for the Afghan National Defense and Security Forces”, August 10, 2017, p. 3. (Çevrimiçi), <https://www.gao.gov/assets/690/686477.pdf>, 4 Mayıs 2018.

The U.S. Commission on International Religious Freedom (USCIRF), Annual Report, 2015.

The White House, Office of The Press Secretary, For Immediate Release, Fact Sheet: U.S. Security Sector Assistance Policy, April 05, 2013 (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/04/05/fact-sheet-us-security-sector-assistance-policy>, 10 Mayıs 2018.

U.S. Department of Defense, Security Cooperation Agency, Historical Facts Book as of September 2012, (Çevrimiçi) <http://www.dsca.mil/programs/biz-ops/factsbook/Historical%20Facts%20Book%20-%2030%20Sep%202012.pdf>, 6 Aralık 2018.

U.S. Relations with Indonesia, Bureau of East Asian and Pacific Affairs, Fact Sheet, August 14, 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2748.htm>, 12 Aralık 2018.

U.S. Security Cooperation in the Indo-Pacific Region, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs, Fact Sheet, Office of the Spokesperson, Washington, D.C., August 4, 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/08/284927.htm>, 6 Aralık 2018.

U.S. Security Cooperation With Iraq, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/t/pm/rls/fs/2018/282038.htm>, 4 Mart 2019.

U.S. Security Cooperation With Iraq, Fact Sheet, Bureau of Political-Military Affairs, January 20, 2017, (Çevrimiçi),
<https://www.state.gov/t/pm/rls/fs/2017/265953.htm>, 28 Haziran 2018.

Unified Command Plan, (Çevrimiçi),
<https://www.defense.gov/About/Military-Departments/Unified-Combatant-Commands/>

United States Government Accountability Office, Report to Congressional Committees, Counterterrorism: DOD Should Fully Address Security Assistance Planning Elements in Global Train and Equip Project Proposals, May 2018.

United States Government Accountability Office, Report to Congressional Requesters, Security Assistance: U.S. Government Should Strengthen End-Use Monitoring and Human Rights Vetting for Egypt, April 2016.

Veillette, Connie: “Plan Colombia: A Progress Report”, **Congressional Research Service Report**, 17 February 2005.

Veillette, Connie: Andean Counterdrug Initiative (ACI) and Related Funding Programs: FY2005 Assistance, December 9, **Congressional Research Service Report**, 2004.

Wales Initiative Funds, (Çevrimiçi),
<http://www.dsca.mil/programs/wales-initiative-funds>, 16 Haziran 2018.

- Ward, Celeste J.: “The Coalition Provisional Authority’s Experience with Governance in Iraq”, **Special Report**, United States Institute of Peace, No.139, May 2005.
- Wilhelm, Charles E.: “Posture Statement of General Charles E. Wilhelm, United States Marine Corps Commander, United States Southern Command Before The Senate Armed Services Committee”, Washington, DC, 2000, (Çevrimiçi), http://fas.org/irp/congress/2000_hr/00-03-23wilhelm.htm, 21 Kasım 2018.
- Yarger, Harry R.: “Building Partner Capacity”, **Joint Special Operations University Report**, 15-1, 2015.

III. BM KARARLARI, RAPORLARI VE BELGELERİ

“Securing Peace and Development: The Role of the United Nations in Supporting Security Sector Reform”, United Nations General Assembly, **Report of the Secretary-General**, A/62/659–S/2008/39, 2008.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, 2 Temmuz 2018.

Commission on Human Rights, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Human Rights Situation in Colombia, New York, 28 February 2002.

Director-General deplores killing of Iraqi journalist Ali Al-Ansari, UNESCO, 23 January 2015, (Çevrimiçi), <https://en.unesco.org/news/director-general-deplores-killing-iraqi-journalist-ali-al-ansari>, 14 Mart 2019.

Human Development Indicators, (Çevrimiçi), <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/SYR>, 20 Mart 2019.

Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi), http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 26 Şubat 2019.

Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi), http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 3 Aralık 2018.

Human Development Indices and Indicators, (Çevrimiçi), http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 19 Kasım 2018.

Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation, HR/PUB/12/5, OHCHR, New York, United Nations, 2012.

Human Rights, International Human Rights Law, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>, 26 Kasım 2018.

Indonesia: Freedom of Opinion and Expression Under Serious Threat, ALRC at the UN, Commission on Human Rights, Indonesia, Written Submissions, 32nd Session, June 3, 2016.

Manual on Monitoring, Chapter 13: Human Rights Reporting, OHCHR, New York, United Nations, 2012.

Report of the High Commissioner for Human Rights on the Situation of Human Rights in Colombia, Commission on Human Rights, E/CN.4/2005/10, 28 February 2005, (Çevrimiçi), <https://digitallibrary.un.org/record/543797>, 19 Aralık 2018.

S/RES/1441, 8 November 2002, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/1441.pdf>, 27 Şubat 2019.

S/RES/1624 (2005), (Çevrimiçi), <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres1624-2005>, 22 Mart 2019.

S/RES/2170 (2014), (Çevrimiçi), <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2170-%282014%29>, 22 Mart 2019.

S/RES/2178 (2014) (Çevrimiçi), <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2178-%282014%29>, 22 Mart 2019.

S/RES/678, 29 November 1990, (Çevrimiçi), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>, 27 Şubat 2019.

S/RES/687, 3 April 1991, (Çevrimiçi),
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>, 27 Şubat 2019.

Syria: Humanitarian Response in al Hol Camp, OCHA Report, Flash Update, No:9, 21 March 2019.

UN Assistance Mission for Iraq, Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May - 31 October 2015.

UNAMI Human Rights Office/OHCHR, 2010 Report on Human Rights in Iraq, January 2011.

UNAMI Human Rights Office/OHCHR, 2012 Report on Human Rights in Iraq, June 2013.

IV. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, (Çevrimiçi),
https://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf, 4 Temmuz 2018.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (Çevrimiçi),
https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, 4 Temmuz 2018.

Cenevre Sözleşmeleri, International Committee of the Red Cross, (Çevrimiçi), <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>, 4 Temmuz 2018.

Devletlerin Uluslararası Yasaya Aykırı Davranışlarla İlgili Sorumluluğu, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, (Çevrimiçi), http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf, 19 Haziran 2018.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (Çevrimiçi), <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ce scr.aspx>, 4 Temmuz 2018.

International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict, United Nations, Human Rights , Office of the High Commissioner, New York, Geneva, 2011.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, (Çevrimiçi),
<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>, 4 Temmuz 2018.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, (Çevrimiçi),
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, 4 Temmuz 2018.

UN Guiding Principles on Internal Displacement (Çevrimiçi),
<https://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>, 4 Temmuz 2018.

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Md. 26. Vienna Convention on the Law of Treaties, (Çevrimiçi),
<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>, 19 Haziran 2018.

V. DİĞER ULUSLARARASI KURULUŞ VE DEVLET BELGELERİ

Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 2011, Chapter IV, Colombia, Inter-American Commission on Human Rights, 2011, p. 11. (Çevrimiçi),
<http://www.oas.org/en/iachr/docs/annual/2011/toc.asp>, 19 Aralık 2018.

Benn, The Rt Hon Hilary, MP, Secretary of State for International Development; The Rt Hon Baroness Symons of Vernham Dean, Minister of State for Foreign and Commonwealth Affairs; The Rt Hon Adam Ingram MP, Minister of State for the Armed Forces, Security Sector Reform Policy Brief, 2003.

Born, Hans, Fluri, Philipp, Johnsson, Anders, Eds.,

Handbook for Parliamentarians, No:5, Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices, Cenevre-Belgrad, IPU-DCAF, 2003.

Council of European Union, “EU Concept for ESDP Support to Security Sector Reform (SSR).”12566/4/05 REV4, Brussels, October 13, 2005.

Helsinki Memorandum of Understanding Between the Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement, (Çevrimiçi),
<http://www.acehkita.com/wp-content/uploads/2011/11/Helsinki-MoU.pdf>, 4 Aralık 2018.

International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevimiçi),
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=41&pr.y=14&sy=2018&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=233&s=NGDPD%2CPPPGRDP%2CNGDPDPC%2CPPPGRDP%2CCLP&grp=0&a=>, 19 Kasım 2018.

International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevimiçi),
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=69&pr.y=6&sy=2018&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=536&s=NGDPD%2CPPPGRDP%2CNGDPDPC%2CPPPGRDP%2CCLP&grp=0&a=>, 3 Aralık 2018.

International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevimiçi),
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=28&pr.y=4&sy=2016&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=433&s=NGDPD%2CPPPGRDP%2CNGDPDPC%2CPPPGRDP%2CCLP&grp=0&a=>, 26 Şubat 2019.

International Monetary Fund, **Report for Selected Countries and Subjects**, (Çevimiçi),
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=59&pr1.y=13&c=463&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPPPGRDP%2CPPPGRDP%2CCLP&grp=0&a=>, 20 Mart 2019.

Irak Anayasası, Madde 9(1)(a), (Çevrimiçi),
https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en, 5 Mart 2019.

Milli Savunma Bakanlığı Açıklaması, 9 Ekim 2019, (Çevrimiçi) <https://msb.gov.tr/SlaytHaber/9102019-53737>, 10 Ekim 2019.

OPEC Share of World Cruel Oil Reserves, (Çevrimiçi), https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm, 7 Mart 2019.

Pastrana, Andrés,

Plan Colombia Bildirisi, 1999, (Çevrimiçi), https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/s3-euw1-ap-pe-ws4-cws-documents.ri-prod/9781138824287/ch12/7._Andr%C3%A9s_Pastrana,_Plan_Colombia,_1999.pdf, 21 Kasım 2018.

PKK - PYD İlişkisi: PYD'nin Suriye'deki Etnik Terör Uygulamaları, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Nisan 2017, (Çevrimiçi), <http://uskup.be.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/imagenes/localCache/12/7dc9fd6b-5958-4e79-b640-5e138bf7e960.pdf>, 25 Mart 2019.

Refugee Review Tribunal, Australia RRT Research Response, IDN 31676, 17 May 2007.

Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights Council, 17 February 2017, (Çevrimiçi), <https://www.refworld.org/docid/5914663c4.html>, 13 Aralık 2018.

Report on the Human Rights Situation in Colombia, 2008-2013, By international platforms and organizations, Universal Periodic Review: Colombia, 2013, p. 8. (Çevrimiçi), http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/10/121002-UPR-English_final.pdf, 19 Aralık 2018.

İKİNCİL KAYNAKLAR

I. MAKALELER VE KİTAPLAR

Aalto, Pami, Harle, Vilho,
Moisio, Sami:

International Studies: Interdisciplinary Approaches, London, Palgrave Macmillan, 2011.

Acer, Yücel, Kaya, İbrahim: **Uluslararası Hukuk, Temel Ders Kitabı**, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

- Acevedo, Tatiana,
Sanín, Francisco Gutiérrez
Viatala, Juan Manuel: “Violent Liberalism? State, Conflict and Political Regime in Colombia, 1930-2006: An Analytical Narrative on State-Making”, **LSE Development Studies Institute Working Paper**, No.19, November 2007.
- Akçay, Engin,
Akbal, Özdemir: “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 22, 2013.
- al-Khalidi, Ashraf,
Tanner, Victor: “Iraq Bleeds: The Remorseless Rise of Violence and Displacement”, *Iraq’s Displacement Crisis: The Search for Solutions*, **Forced Migration Review**, ed. by Marion Coudrey, Tim Morris, Special Issue, June 2007.
- Amer, Ramses,
Zou, Keyuan: **Conflict Management and Dispute Settlement in East Asia**, Farnham, Ashgate Publishing, 2011.
- Anderson, Bobby: “Papua’s Insecurity: State Failure in the Indonesian Periphery”, **Policy Studies**, No. 73, East-West Center, 2015.
- Anderson, Kjell: “Colonialism and Cold Genocide: The Case of West Papua”, **Genocide Studies and Prevention: An International Journal**, Volume 9 Issue 2, 2015.
- Apodaca, Clair: “U.S. Human Rights Policy and Foreign Assistance: A Short History”, **Ritsumeikan Journal of International Relations**, Vol.3, 2005.
- Aral, Vecdi: “İnsan ve Norm”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LXXII, S. 1, 2014.
- Armstrong, Charles K.: “The Cultural Cold War in Korea, 1945-1950”, **The Journal of Asian Studies**, 62, No.1, 2003.
- Aslan, M. Yasin: “Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 73, 2007.
- Bagley, Bruce Michael: “Drug Trafficking, Political Violence and U.S. Policy in Colombia in the 1990s”, **Elusive Peace: International, National, and Local Dimensions of**

- Conflict in Colombia**, Ed. by, Cristina Rojas, Judy Meltzer, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2005.
- Bakan, Zerrin Ayşe: “Normative Theory in IR: Frost’s Constitutive Approach”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, No.63-1, 2008.
- Bakan, Zerrin Ayşe: “Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2002.
- Bell, Ian, Feith, Herb, Hatley, Ron: “The West Papuan Challenge to Indonesian Authority in Irian Jaya: Old Problems, New Possibilities.”, **Asian Survey**, 26 (5), 1986.
- Benek, Sedat: “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 2016.
- Blanton, Shannon Lindsey: “Instruments of Security or Tools of Repression? Arms Imports and Human Rights Conditions In Developing Countries”, **Journal of Peace Research**, Vol. 36, No:2, March 1999.
- Bostdorff, Denise M.: **Proclaiming the Truman Doctrine: The Cold War Call to Arms (Library of Presidential Rhetoric)**, College Station, Texas A&M University Press, 2008.
- Broder, Tanya, Lambek, Bernard D.: “Military Aid to Guatemala: The Failure of U.S. Human Rights Legislation”, **Yale Journal of International Law**, Volume 13, Issue 1, 1988.
- Brown, Harold: **U.S. National Security: A Reference Handbook**, Santa Barbara, ABC-CLIO, 2002.
- Brown, Nathan J.: “The Final Draft of the Iraqi Constitution: Analysis and Commentary”, **Carnegie Endowment Report**, Carnegie Endowment for International Peace 16 September 2005.
- Brzezinski, Zbigniew: **Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977-1981**, New York, Farrar Straus & Giroux, 1983.
- Buzoğlu, M. Hüseyin: **Körfez Krizi ve PKK**, Ankara, Strateji Yayınları, 1995.
- Callaway, Rhonda L.,

- Matthews, Elizabeth G.: **Strategic US Foreign Assistance: The Battle Between Human Rights and National Security**, Burlington, Ashgate Publishing, 2008.
- Cankurtaran, Burcu Sunar: **Uluslararası İlişkilere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Uluslararası İletişim Perspektifi**, İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2017.
- Cavlak, Çağla Mavruk, Şahin, Kenan : “Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, 5 (16), 2018.
- Clarke, Duncan L., Woehrel, Steven: “Reforming United States Security Assistance”, **American University International Law Review**, Volume 6, Issue 2, 1991.
- Clinton, Hillary: “America’s Pacific Century”, **Foreign Policy**, October 11, 2011, (Çevimiçi), <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 6 Aralık 2018.
- Cochran, Shawn T.: “Security Assistance, Surrogate Armies, and the Pursuit of US Interests in Sub-Saharan Africa”, **Strategic Studies Quarterly**, Spring 2010.
- Cohen, Stephen B.: “Conditioning U.S. Security Assistance on Human Rights Practices”, **The American Journal of International Law**, Vol. 76, 1982.
- Coll, Steve: **Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden from the Soviet Invasion to September 10, 2001**, New York, Penguin Group, 2004.
- Conley, Richard S., Baron, Kevin: “Obama’s ‘Hidden-Hand’ Presidency: Myth, Metaphor, or Misrepresentation?”, **White House Studies**, Vol.13, Issue 2, 2013.
- Coyne, Christopher J.: “The Political Economy of the Creeping Militarization of U.S. Foreign Policy”, **Peace Economics, Peace Science and Public Policy**, Volume 17, Issue 1, 2011.
- Crandall, Russell: **Driven by Drugs: US Policy Toward Colombia**, Boulder, Lynne Rienner, 2008.

- Çelik, Ümit: “İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan”, **History Studies**, Volume 4/1, 2012.
- Çınar, Yusuf: “Çatışma Sürecinden Devlet İnşasına: Doğu Timor”, **Bilge Strateji**, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016.
- Dağ, Ahmet Emin: **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları , 2004.
- Daly, Sarah Zukerman: “The Dark Side of Power-Sharing: Middle Managers and Civil War Recurrence”, **Comparative Politics**, Vol. 46, No. 3, April 2014.
- Darian-Smith, Eve
McCarty, Philip: **The Global Turn: Theories, Research Designs and Methods for Global Studies**, Berkeley, University of California Press, 2017.
- Davenport, Christian: “Assessing The Militarys Influence on Repression”, **Journal of Political and Military Sociology**, 23(1), January 1995.
- Deligöz, Ergün,
Erdoğan, Şemsettin: Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 14, Sayı 1, Mayıs, 2015.
- Demir, Cenker Korhan: “Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 19, Güz, 2008.
- Dünden Bugüne Tüm Suriye Zirveleri, **Stratejik Ortak**, 4 Nisan 2018, (Çevrimiçi), <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 22 Mart 2019.
- Eager, Paige Whaley: **From Freedom Fighters to Terrorists: Women and Political Violence**, Farnham, Ashgate Publishing, 2008.
- Edwards, Beverley Milton: **Contemporary Politics in the Middle East**, Cambridge, Polity, 2011.
- Eikenberry, Karl W.: “The Militarization of U.S. Foreign Policy”, **American Foreign Policy Interests**, 35:1–8, 2013.
- Emeklier, Bilgehan: “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, **Bilge Strateji**, Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011.

- Erdem, Gökhan: “Lübnan’da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: Emel’den Hizbullah’a”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Volume 49, 2018.
- Erkiner, Hakkı Hakan: **Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2010.
- Ertem, Barış: “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrinive Marshall Planı”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 12 Sayı 21, Haziran 2009.
- Filiu, Jean-Pierre: **Apocalypse in Islam** (illustrated ed.), Berkeley, University of California Press, 2011
- Fluri, Philipp: “Gözetim ve Rehberlik: Parlamenter Gözetimin Güvenlik Sektörü ve Reformu Açısından Önemi”, **Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya**, Volkan Aytar, Ed., İstanbul, TESEV, 2005.
- Ford, Robert: “The Fatal Flaw in Trump's ISIS Plan”, 11May 2017, The Atlantic, (Çevrimiçi), <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/05/trump-turkey-erdogan-kurds-isis-syria-raqqa/525963/>, 25 Mart 2019.
- Frost , Mervyn: **Ethics in International Relations: A Constitutive Theory**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.
- Gaddis, John Lewis: **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During The Cold War**, New York, Oxford University Press, 2005.
- Gambill, Gary C.: “Syrian Druze: Toward Defiant Neutrality”, March 2013, **Foreign Policy Research Institute E-Note**, p. 3. (Çevrimiçi), https://www.files.ethz.ch/isn/166267/Gambill_-_Syrian_Druze.pdf, 20 Mart 2019.
- Gardner, Paul F.: **Shared Hopes, Separate Fears: Fifty Years of U.S.-Indonesia Relations**, Boulder, Westview Press, 1997.
- Gates, Robert M.: “Helping Others Defend Themselves: The Future of U.S. Security Assistance”, **Foreign Affairs**, Vol.89, No.3, 2010.
- Gates, Robert M.: **From The Shadows: The Ultimate Insider’s Story of Five Presidents’ and How They Won The Cold War**, New York, Simon and Schuster Press, 1996.

- George, Alexander L.,
Bennett, Andrew: **Case Studies and Theory Development in the Social Sciences**, Cambridge, MIT Press, 2005.
- Gindarsah, Iis: “Security Sector Reform: A Literature Review”, **Norwegian Institute of International Affairs Report**, 2015.
- Goldberg, Jeffrey: “The Obama Doctrine”, **The Atlantic**, April, 2016.
- Goldsmith, Jack,
Waxman, Matthew: “The Legal Legacy of Light-Footprint Warfare”, **The Washington Quarterly**, Summer, 2016.
- Gökse, Nilüfer Karacasulu: “From Deterrence to Pre-Emption”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007.
- Gözen, Ramazan: “İdealizm”, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Ed. by Ramazan Gözen, İstanbul, İletişim, 2014, p. 92.
- Gözler, Kemal: **İnsan Hakları Hukuku**, Bursa, Ekin Yayınevi, 2018.
- Gözler, Kemal: **Hukukun Genel Teorisine Giriş**, Ankara, US-A Yayıncılık, 1998.
- Göztepe, Ece: “Amerika’nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye’nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi, ya da ‘Haklı Savaş’ın Haksızlığı Üzerine”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 59, Sayı 3, 2004.
- Greenspan, Alan: **The Age of Turbulence: Adventures in a New World**, London, Penguin Books, 2008.
- Greenstein, Fred I.: **The Hidden-Hand Presidency: Eisenhower as Leader**, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1994.
- Güler, Yavuz: “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2004.
- Hamilton, Lee H.,
Inouye, Daniel K.: **Report of the Congressional Committees Investigating the Iran/Contra Affair**, Darby, Diane Publishing, 1995.
- Hammes, T.X.: “The Future of Counterinsurgency”, **Foreign Policy Research Institute**, Fall 2012, (Çevrimiçi),

<http://www.fpri.org/articles/2012/11/future-counterinsurgency>, 22 Mayıs 2018.

Handojo, Andreas, et.al.: “Heroic Battle of Surabaya Application Based on Android”, **ARNP Journal of Engineering and Applied Sciences**, Vol. 9, No. 12, December 2014.

Henckaerts, Jean-Marie,
Doswald-Beck, Louise: **Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules**, Cambridge, ICRC and Cambridge University Press, 2005.

Henckaerts, Jean-Marie,
Doswald-Beck, Louise: **Uluslararası İnsancıl Teamül (Örf-Adet) Hukuku, Cilt 1: Kurallar**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2005.

Ingram, George: “Institutional Architecture of U.S. Foreign Aid”, **Brookings Report**, (Çevrimiçi), <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/08/global-20170731-blum-georgeingram-brief-31.pdf>, 3 Mayıs 2018.

Iraqi Civil Defense Corps, **Global Security**, Iraqi Parliamentary Elections 2010, **Canadians for Justice and Peace in the Middle East**, No. 85, July, 2010.

Izuyama, Marie,
Ogawa, Shinichi: “The Nuclear Policy of India and Pakistan”, **NIDS Security Reports**, No. 4, March 2003.

İnce, Erdal: “Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye”, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, I/1, Yaz, 2017.

İşyar, Ömer Göksel: “Suriye İç Savaşı’nda PYD’nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri”, **Bilge Strateji**, Cilt 9, Sayı 16, Bahar 2017.

Kandel, Maya: “U.S. Strategy in Africa”, **Études de l’irsem**, No:36, December 2014.

Karabulut, Umut,
Eryılmaz, Engin: “PKK Terör Örgütü ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri (1991-2003)”, **Belgi Dergisi**, Sayı 11, Kış 1, 2016.

- Kaya, Hulusi Ekber: “Bireylerin Uluslararası Suçlar Nedeniyle Cezai Sorumluluğu: Deniz Haydutluğu”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 39, Ağustos 2019.
- Keylor, William R.: **The Twentieth Century World: An International History**, New York, Oxford University Press, 2001.
- Khan, Hafeez Ullah,
Khan, Waseem: “Syria: History, The Civil War and Peace Prospects”, **Journal of Political Studies**, Vol. 24, Issue 2, 2017.
- Kıbaroğlu, Mustafa: “Zeytin Dalı Harekatı’nın Siyasi, Diplomatik ve Askeri Açından Bir Değerlendirmesi”, **Stratejist**, No.9, Şubat 2018.
- Kilcullen, David,
Mills, Greg: “Colombia: A Political Economy of War to an Inclusive Peace”, **Prism**, Vol. 5, No. 3, 2015.
- Kissinger, Henry: **Ending the Vietnam War: A History of America's Involvement and Extrication from the Vietnam War**, New York, Simon & Schuster, 2003.
- Klarevas, Louis: “The ‘Essential Domino’ of Military Operations: American Public Opinion and the Use of Force,” **International Studies Perspectives**, Vol.3, No.2, November 2002.
- Kocatepe, Atalay: **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuksal Statüleri**, Harp Akademileri Basımevi, 2011.
- Kocatepe, Atalay: **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2006.
- Koday, Zeki, Koday, Saliha,
Kaymaz, Çağlar Kıvanç: “Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Eylül, 21(3), 2017.
- Köylü, Murat: “Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekatı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı: 11 Yıl: 2018.
- Kuperman, Alan J.: “The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan” **Political Science Quarterly**, Vol. 114, No. 2, 1999.

- Ladwig III, Walter C.: “Supporting Allies in Counterinsurgency”, **Small Wars & Insurgencies**, Vol. 19, No.1, March 2008.
- LaFeber, Walter: **America, Russia and The Cold War, 1945-1992**, New York, McGraw-Hill, 1993.
- Laksmana, Evan A.: “Stirrings from Beyond the Borders? American Military Assistance and Defense Reform in Indonesia”, **Southeast Asia Observatory Study**, Asia Centre, July 2011.
- Leander, Anna: **Thinking Tools, Qualitative Methods in International Relations, A Pluralist Guide**, Ed. by Audie Klotz, Deepa Prakash, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- Leech, Gary M.: **Crude Interventions: The US, Oil and The New World (Dis)order**, London, Zed Books, 2006, p. 124.
- Liivoja, Rain,
McCormack, Tim (eds.): **Routledge Handbook of the Law of Armed Conflict**, London, Routledge, 2016.
- Lippmann, Walter: **U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic**, Boston, Little&Brown, 1943.
- Livingstone, Grace: **Inside Colombia: Drugs, Democracy, and War**, New Brunswick, Rutgers University Press, 2004.
- López-Uribe, María del Pilar,
Torres, Fabio Sanchez. “On the Agrarian Origins of Civil Conflict in Colombia”, **LSE-Stanford-Universidad de los Andes Conference on Long-Run Development in Latin America**, 16-17 May 2018.
- Löfflmann, Georg: “Leading From Behind: American Exceptionalism and President Obama’s Post-American Vision of Hegemony,” **Geopolitics**, 20:2, 2015.
- Löfving, Staffan: “Paramilitaries of the Empire: Guatemala, Colombia, and Israel”, **Social Analysis, The International Journal of Anthropology**, 01 March 2004.
- Macleod, Jason,
Moiwend, Rosa,
Pilbrow, Jasmine: “A Historic Choice: West Papua, Human Rights and Pacific Diplomacy”, **The Pacific Island Forum and Melanesian Spearhead Group**, 23 September 2016.

- Malik, Nazia: Economic Sanctions Imposed on Pakistan and Their Impact (1979-2001), **2012 International Conference on Innovation, Trade and Economics**, 2 June 2012, (Çevrimiçi), <http://www.ipedr.com/vol39/028-ICITE2012-K00006.pdf>, 27 Haziran 2018.
- Malley, William: **The Afghanistan Wars**, London, Palgrave Macmillan, 2002.
- McCain, John M.: “Genesis of the New Iraqi Air Force: Security Assistance in Action”, **The DISAM Journal**, Fall 2005.
- McDougall, Walter A.: **The Tragedy of U.S. Foreign Policy: How America’s Civil Religion Betrayed the National Interest**, New Haven, Yale University Press, 2016.
- Meyer, Jeffrey A.: “Congressional Control of Foreign Assistance”, **Yale Journal of International Law**, Volume 13, Issue 1, 1988
- Miller, Nathanael Tenorio: “The Leahy Law: Congressional Failure, Executive Overreach, and the Consequences”, **Cornell International Law Journal**, Vol. 45, 2012.
- Murray, Shoon: **Mission Creep: The Militarization of U.S. Foreign Policy?**, Washington, D.C., Georgetown University Press, 2014.
- Murray, Williamson, et. al.: “Preemptive Strikes and Preventive Wars”, **Strategika**, Issue 44, 2017.
- Muttitt, Greg: **Fuel on the Fire: Oil and Politics in Occupied Iraq**, New York, The New Press, 2012.
- Naraghi-Anderlini, Sanam,
Conaway, Camille Pampell: **Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action**, Ed. by, Dan Smith, Swanee Hunt, London-Washington, D.C., International Alert-Women Waging Peace, 2004.
- National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces, Carnegie Middle East, (Çevrimiçi), <https://carnegie-mec.org/syriaincrisis/?fa=50628>, 21 Mart 2019.
- Nünlist, Christian: “The Legacy of Obama’s Foreign Policy”, **CSS Analyses in Security Policy**, No: 188, March, 2016.

- O'Connell, Mary Ellen: "UN Resolution 1441: Compelling Saddam, Restraining Bush", **Jurist**, November 21, 2002, (Çevrimçi), <http://www.w.jurist.org/forum/forumnew73.php>, 27 Şubat 2019.
- Offstein, Norman: "An Historical Review and Analysis of Colombian Guerrilla Movements: FARC, ELN and EPL", **Desarrollo Y Sociedad**, Septiembre de 2003.
- Okur, Mehmet Akif: "Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşının Meşruiyeti", **Kök Journal of Social and Strategic Researches**, Vol. X, Num. 2, Autumn 2008.
- Omelicheva, Mariya: "Military Aid and Human Rights: Assessing the Impact of U.S. Security Assistance Programs", **Political Science Quarterly**, Vol. 132, No: 1, 2017.
- Osborne, Robin: **Indonesia's Secret War: The Guerilla Struggle in Irian Jaya**, Sydney, Allen and Unwin, 1985.
- Otis, John: "The FARC and Colombia's Illegal Drug Trade", Wilson Center Latin American Program, (Çevirmiş), https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Otis_ARCDrugTrade2014_0.pdf, 20 Kasım 2018.
- Öncel, Rıfat: "Öteki Irak'ta Sallanan İstikrar: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde Başkanlık Krizi", **SETA Perspektif**, Sayı: 115, Kasım 2015.
- Özalp, Mustafa: "Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 18, 2018.
- Özdemir, Çağatay: "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, (33), 2016.
- Özdemir, Haluk: "Uluslararası İlişkilerin Disiplinlerarası Niteliği", Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2014.
- Özkan, Muhammet Fatih: "Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası", **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:2, Sayı:3, 2016.
- Padilla, Juan Manuel: "Lawfare: The Colombian Case", **Estudios Militares**, Volumen 10, Número 10, Año 2012.

- Patreus, David H.: “How We Won in Iraq”, **Foreign Policy**, October 29, 2013.
- Paul, Christopher, et. al.: “A Building Partner Capacity Assessment Framework: Tracking Inputs, Outputs, Outcomes, Disrupters, and Workarounds”, **RAND Report**, RAND Corporation, Santa Monica, 2015
- Pimlott, John, (ed.): **British Military Operations 1945-1985**, London, Bison, 1984.
- Pinheiro, Cole: “Go Goliath! America, Light Footprints, and The Challenge of Asymmetric Warfare”, (Çevrimiçi), <https://www.usma.edu/scusa/SiteAssets/SitePages/Round%20Tables/Asymmetric%20War%20-%20Go%20Goliath.pdf>, 22 Mayıs 2018.
- Pocock, Tom: **Fighting General: The Public and Private Campaigns of General Sir Walter Walker**, London, Collins, 1973. Ken Conboy, **Kompassus: Inside Indonesia's Special Forces**, Jakarta, Equinox Publishing, 2003.
- Polyakov, Leonid I.: **U.S.-Ukraine Military Relations and the Value of Interoperability**, Carlisle, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004.
- Powers, Elizabeth: “Greed, Guns and Grist: U.S. Military Assistance and Arms Transfers to Developing Countries”, **North Dakota Law Review**, Vol. 84:383, 2008.
- Provost, René (ed.): **State Responsibility in International Law, The Library of Essays in International Law**, Abingdon, Routledge, 2002.
- Rabinovich, Abraham: **The Yom Kippur War: The Epic Encounter That Transformed the Middle East**, New York, Schocken Books, 2005.
- Rempe, Dennis M.: “Guerrillas, Bandits, and Independent Republics: US Counter-insurgency Efforts in Colombia 1959-1965”, **Small Wars and Insurgencies**, Vol. 6, No. 3, Winter 1995.
- Rettberg, Angelika, Nasi, Carlo: “Colombia’s Farewell to Civil War: Reaching Closure in a Divided Society”, **How Negotiations End Negotiating Behavior in the Endgame**, Ed. by, William Zartman, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.

- Reuter, Peter, et. al.: “Sealing the Borders: The Effects of Increased Military Participation in Drug Interdiction”, **RAND Report**, Santa Monica, RAND Corporation, 1988.
- Rich, Paul B.: “Are Mao Zedong and Maoist Thought Irrelevant in the Understanding of Insurgencies?”, **Small Wars & Insurgencies**, Volume 29, Issue 5-6, 2018.
- Rogin, Josh: “Who Really Said Obama Was “Leading From Behind?”” **Foreign Policy**, 27 October 2011, (Çevrimiçi), <http://foreignpolicy.com/2011/10/27/who-really-said-obama-was-leading-from-behind/>, 21 Mayıs 2018.
- Romm, Joseph J.: **Defining National Security: The Nonmilitary Aspects, Pew Project on America's Task in a Changed World**, New York, Council on Foreign Relations, 1993.
- Russell, James A.
Wirtz, James J., : “U.S. Policy on Preventive War and Preemption”, **The Nonproliferation Review**, Volume 10, Issue 1, 2003.
- Santos, Maria Helena de Castro,
Teixeira, Ulysses Tavares: “Interests and Values in Obama’s Foreign Policy: Leading from Behind?”, **The Revista Brasileira de Política Internacional**, 58 (2), 2015.
- Sassoli, Marco: “Taking Armed Groups Seriously: Ways to Improve their Compliance with International Humanitarian Law”, **Journal of International Humanitarian Legal Studies**, Vol.1, Issue 1, 2010.
- Saul, Ben: “Was the Conflict in East Timor ‘Genocide’ and Why Does It Matter?”, **Melbourne Journal of International Law**, Vol. 2, 2001.
- Schulze, Kirsten E.: “The Free Aceh Movement (GAM): Anatomy of a Separatist Organization”, **Policy Studies**, No. 2, East West Center, 2004.
- Seitz, Paul L.: **Men of Dignity: The Montagnards of South Vietnam**, Cambridge, J. Jackson, 1975.
- Shamieh, Luna,
Zoltán, Szenes: “The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)”, **Academic and Applied Research in Military Science**, Vol. 14, No. 4, 2015.

- Shapiro, Andrew J.: “A New Era for U.S. Security Assistance”, **The Washington Quarterly**, 35:4, 2010.
- Shaw, Robert: “Aceh’s Struggle for Independence: Considering the Role of Islam in a Separatist”, **The Fletcher School Online Journal on Southwest Asia and Islamic Civilization**, Fall 2008.
- Shin, Kwang-Yeong: “The Trajectory of Anti-Communism in South Korea”, **Asian Journal of German and European Studies**, 2:3, 2017.
- Shultz, James M., et.al.: “Internal Displacement in Colombia”, **Disaster Health**, Vol.2(1), January 16, 2014.
- Smith, Anthony L.: “Indonesia and the United States 2004–2005: New President, New Needs, Same Old Relations”, **Special Assessment Series**, Asia-Pacific Center for Security Studies, February 2005
- Smith, Crispin: “Independent Without Independence: The Iraqi-Kurdish Peshmerga in International Law”, **Harvard International Law Journal**, Volume 59, Number 1, Winter 2018.
- Solis, Gary D.: **Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War**, New York, Cambridge University Press, 2010.
- Sprinz, Detlef F.,
Wolinsky, Yael: “Introduction: Methodology in International Relations Research”, **Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods**, Ed. by Detlef F. Sprinz, Yael Wolinsky-Nahmias, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2002.
- Stohl, Michael,
Carleton, David,
Johnson, Steven E.: “Human Rights and U.S. Foreign Assistance from Nixon to Carter”, **Journal of Peace Research**, Vol. 21, No. 3, 1984.
- Stoker, Donald: “The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance, 1815–2007”, **Military Advising and Assistance From Mercenaries to Privatization, 1815–2007**, Ed. by, Donald Stoker, New York, Routledge, 2008.

- Stokes, Doug: **America's Other War: Terrorizing Colombia**, London, Zed Books, 2005.
- Sullivan, Patricia L.,
Tessman, Brock F.,
Li, Xiaojun: “US Military Aid and Recipient State Cooperation”, **Foreign Policy Analysis**, No.7, 2011.
- Suriye İnan için Neden Bu Kadar Önemli?, **Stratejik Ortak**, 13 Haziran 2016, (Çevrimiçi), <https://www.stratejikortak.com/2016/06/suriyenin-iran-icin-onemi.html>, 22 Mart 2019.
- Şimşir, Bilal N.: **Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2004.
- Taşdemir, Fatma: “İnsan Hakları Hukuku, İnsancıl Hukuk ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Sorumluluğu”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt 5, Sayı 9, 2018.
- Tate, Winifred: “Paramilitaries in Colombia”, **The Brown Journal of World Affairs**, Volume VIII, Issue 1, Winter/Spring, 2001.
- The Occupied Syrian Golan, **AL-Marsad**, Arab Human Rights Centre in Golan Heights, (Çevrimiçi), <http://golan-marsad.org/wp-content/uploads/Al-Marsad-Overview-of-the-Occupied-Syrian-Golan.pdf>, 21 Mart 2019.
- Tompa, Peter K.: “The Arms Export Control Act and Congressional Codetermination over Arms Sales”, **American University International Law Review**, Volume 1, Issue 1, 1986
- Tse-Tung, Mao: **On Protracted War**, Peking, Foreign Languages Press, 1967.
- Turgut, Hasan: Irak’ın Kuzeyi, Irak’ta Meydana Gelebilecek Muhtemel Oluşumlar ve Alınması Gereken Önlemler, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt 2 , Sayı 4, Yıl 2006.
- Unger, Craig: **House of Bush, House of Saud: The Secret Relationship Between the World's Two Most Powerful Dynasties**, New York, Scribner, 2004.
- Uygur, Hakkı: İnan ve Arap Baharı, **SETA Analiz**, Sayı: 52, Mart 2012.

- Werle, Gerhard: “Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute”, **Journal of International Criminal Justice**, No.5, 2007.
- Wulf, Herbert: “Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries”, **Berghof-Foundation Handbook**, 2004.
- Yalçın, Emruhan: “Kerkük’ün Nüfus Yapısını Değiştirmeye Yönelik Çalışmalar”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 12, Sayı 23, Bahar 2016.
- Yenigün, Cüneyt, Duran, Selman: “Endonezya: Çatışmadan Demokrasiye”, **Dünya Çatışmaları**, Cilt:2, 2010.
- Yoo, John: “International Law and the War in Iraq”, **American Journal of International Law**, Volume 97, Issue 3, 2003.
- Zalta, Edward, et. al.: “Human Rights”, **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Spring 2017 Edition, (Çevrimiçi), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/rights-human/> 26 Kasım 2018.
- Zinin, Yuriy: “What Should One Expect from the Syrian Peace Talks in Astana?”, **New Eastern Outlook**, 22 January 2017, (Çevrimiçi), <https://journal-neo.org/2017/01/22/what-should-one-expect-from-the-astana/>, 22 Mart 2019.
- Zukerman, Sarah Daly: “The Dark Side of Power-Sharing: Middle Managers and Civil War Recurrence”, **Comparative Politics**, April 2014, Vol. 46, No. 3

II. RAPORLAR, KİTAPÇIKLAR, ÇALIŞMA KAĞITLARI VE TEBLİĞLER

- Acemoğlu, Daron, et. al.: “How Not to Build a State: Evidence from Colombia’s False Positives”, 36th Meeting of the Brazilian Econometric Society, December 10, 2014.
- “Amnesty International Condemns Deplorable Attack on Afghanistan Independent Human Rights Commission”, Amnesty International Public Statement, Index: ASA 11/2750/2015.

“Barely Surviving: Detention, Abuse and Neglect of Migrant Children in Indonesia”, **Human Rights Watch Report**, 2013.

“Death Everywhere”: War Crimes And Human Rights Abuses In Aleppo, Syria, **Amnesty International Report**, 2015.

“Flawed Justice: Unfair Trials and the Death Penalty in Indonesia”, **Amnesty International Report**, 2015.

“I Had To Run Away”: The Imprisonment of Women and Girls for “Moral Crimes” in Afghanistan, **Human Rights Watch Report**, 2012.

“Leave Us In Peace!” Targeting Civilians In Colombia’s Internal Armed Conflict’, **Amnesty International Report**, 2008.

“On Their Watch: Evidence of Senior Army Officers’ Responsibility for False Positive Killings in Colombia”, **Human Rights Watch Report**, June 2015.

“Something to Hide?: Indonesia’s Restrictions on Media Freedom and Rights Monitoring in Papua”, **Human Rights Watch Report**, 2015.

“Stop Reporting or We’ll Kill Your Family”: Threats to Media Freedom in Afghanistan, **Human Rights Watch Report**, 2015.

“Syria in Crisis The Kurdish Democratic Union Party”, **Carnegie Middle East Center Report**, 1 March 2012, (Çevrimiçi), <https://carnegie-mec.org/diwan/48526?lang=en>, 25 Mart 2019.

“The Crisis in Buenaventura Disappearances, Dismemberment, and Displacement in Colombia’s Main Pacific Port”, **Human Rights Watch Report**, 2014.

“The Risk of Returning Home: Violence and Threats against Displaced People Reclaiming Land in Colombia”, **Human Rights Watch Report**, September 2013.

“The Years of Solitude Continue”, **Amnesty International Report**, 2017.

“This is What We Demand. Justice: Impunity for Sexual Violence Against Women in Colombia’s Armed Conflict”, **Amnesty International Report**, 2011.

“Two Killed, 22 Injured in Indonesia Church Bombing”, **Freedom House**, September 25, 2011, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/article/two-killed-22-injured-indonesia-church-bombing>, 13 Aralık 2018

“U.S. Security Cooperation Review”, **Neptune Report**, Washington, D.C., February 2016.

“We Had Nowhere Else to Go” Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria, **Amnesty International Report**, October 2015.

“What Did I Do Wrong?” Papuans in Merauke Face Abuses by Indonesian Special Forces, **Human Rights Watch Report**, 2009.

4,000 Residents from al Salhabiya al Sharqiya Village in Western Suburbs of Raqqa have been Forcibly Displaced, **SNHR Report**, July 7, 2017.

Acun, Can,
Keskin, Bünyamin:

“PKK’nin Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG” **SETA Raporu**, No. 61, 2016.

All Feasible Precautions?: Civilian Casualties in Anti-ISIS Coalition Airstrikes in Syria, **Human Rights Watch Report**, 2017.

Amnesty International Public Statement, 10 August 2012.

Amnesty International Report 2004, Colombia, 26 May 2004, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/40b5a1f1c.html>, 29 Kasım 2018.

Amnesty International, Urgent Action, 11 February 2016.

Amnesty International, Urgent Action, 2 November 2009.

Aydın, Mustafa,
Özcan, Nihat Ali,

- Kaptanoğlu, Neslihan: “Riskler ve Fırsatlar Kavşagında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, **TEPAV Raporu**, Aralık 2007.
- Backgrounder for East Timor’s May 20 Independence Day, April 2002 (Çevrimiçi), <http://etan.org/news/2002a/05back.htm>, 5 Aralık 2018.
- Banished and Dispossessed: Forced Displacement and Deliberate Destruction in Northern Iraq, **Amnesty International Report**, January 2016.
- Barrett, Richard: “The Islamic State”, **The Soufan Group Report**, 2014.
- Bennis, Phyllis: Alternatives to War: Eight Things the US Should Do Regarding ISIS, Testimony, Institute for Policy Studies for Congressional Progressive Caucus, **Briefing on Iraq & Syria AUMF**, 17 March 2015, (Çevrimiçi), <https://ips-dc.org/wp-content/uploads/2015/04/Testimony-CPC-hearing-ISIS-AUMF-3-17-15.pdf>, 29 Mart 2019.
- Blood at the Crossroads: Making the Case for a Global Arms Trade Treaty, **Amnesty International Report**, 17 September 2008.
- Boeke, Sergei,
van Zijdewijn,
Jeanine de Roy: “Transitioning From Military Interventions to Long-Term Counter-Terrorism Policy: The Case of Libya (2011–2016)”, **Leiden University Institute of Security and Global Affairs Report**, 2016.
- Boyle, Ashley S.: “U.S.C. Title 10, Title 22, and Title 50”, **American Security Project, Fact Sheet**, August 2012 (Çevrimiçi), <https://tr.scribd.com/document/101956577/U-S-C-Title-10-Title-22-And-Title-50>, 19 Haziran 2018.
- Brundige, Elizabeth, et. al.: “Indonesian Human Rights Abuses in West Papua: Application of the Law of Genocide to the History of Indonesian Control”, **Allard K. Lowenstein International Human Rights Clinic Research Paper**, Yale Law School, April 2004.
- Bunzelp, Cole: “From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State”, **The Brookings Project on U.S. Relations With The Islamic World**, Analysis Paper, 2015.

Carnage and Despair: Iraq Five Years On, **Amnesty International Report**, March 2008.

Carrillo, Angela Consuelo: “Internal Displacement in Colombia: Humanitarian, Economic and Social Consequences in Urban Settings and Current Challenges”, **International Review of the Red Cross**, Volume 91, Number 875, September 2009.

Civil Patrols in Guatemala, **An Americas Watch Report**, New York, Fund for Free Expression, 1986.

Collin, Koh Swee Lean: “The Malacca Strait Patrols: Finding Common Ground”, **RSIS Commentary**, No. 091, 20 April 2016.

Colombia, **Amnesty International Report 2004**, 26 May 2004, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/40b5a1f1c.html>, 18 Aralık 2018.

Cordesman, Anthony H.: “Creeping Incrementalism: U.S. Strategy in Iraq and Syria from 2011 to 2015”, **CSIS Working Draft**, November 9, 2015.

Cordesman, Anthony H.: “Iraqi Stability and the ‘ISIS War’ ”, **CSIS Report**, August 12, 2015.

Cottey, Andrew,
Forster, Anthony: “Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance”, **Adelphi Paper 365**, The International Institute for Strategic Studies, 2004.

Cropsey, Seth: “The Rebalance to Asia: What Are Its Security Aims and What Is Required of U.S. Policy?”, **Hudson Institute Briefing Paper**, June 2014.

Dalton, Melissa G., et. al.: “Oversight and Accountability in U.S. Security Sector Assistance”, **CSIS International Security Program Report**, February 2018

Democracy Program, “Observing The 1999 Public Consultation Process in East Timor, Final Report”, **The Carter Center Special Report Series**, June 2000.

Denmark, Abraham M.,
Sukma, Rizal,
Parthemore, Christine: “Crafting a New Vision: A New Era of U.S.-Indonesia Relations”, **Center for a New American Century Report**, June 2010.

- Dobbins, James et al.: “Occupying Iraq: A history of the Coalition Provisional Authority”, **RAND Report**, 2009.
- Doran, Michael: Hudson Institute Discussion on Syria, October 15, 2019, **C-SPAN**, (Çevrimiçi), <https://www.c-span.org/video/?c4822750/user-clip-michael-doran-hudson-institute-discussion-syria>, 16 Ekim 2019.
- Enhancing the U.S.-Indonesia Strategic Partnership, CSIS Briefs,
- Frederick, Bryan, Johnson, David E.: “The Continued Evolution of U.S. Law of Armed Conflict Implementation: Implications for the U.S. Military”, **RAND Corporation Report**, 2015.
- Fear for Safety, **Amnesty International Report**, UA 187/02, 20 June 2002
- Freedom of the Press, Colombia, 2015, **Freedom House**, (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/colombia>, 18 Aralık 2018.
- Gaston, Erica, et. al.: “Literature Review of Local, Regional or Sub-State Defense Forces in Iraq”, Working Draft, Global Policy Public Institute, August 2017. (Çevrimiçi), http://www.gppi.net/fileadmin/user_upload/media/pub/2017/Gaston_Horvath_van_den_Toorn_Mathieu-Comtois_2017_Literature_Review_of_Local_Regional_or_Sub-State_Defense_Forces_in_Iraq.pdf, 28 Haziran 2018.
- Global Report on Internal Displacement, Indonesia, 2018, Internal Displacement Monitoring Centre,. (Çevrimiçi), <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2018/>, 13 Aralık 2018.
- Grafik ve Haritalarla Türkiye'deki PKK Çatışması, **Uluslararası Kriz Grubu**, (Çevrimiçi), <https://www.crisisgroup.org/content/turkeys-pkk-conflict-visual-explainer>, 31 Mart 2019.
- Guide to U.S. Security Assistance to Indonesia and East Timor, (Çevrimiçi), <http://etan.org/etanpdf/2008/secguide0408.pdf>, 5 Aralık 2018.

Hiebert, Murray, Osius, Ted,
Poling, Gregory B.:

“A U.S.-Indonesia Partnership for 2020”, **A Report of the CSIS Sumitro Chair for Southeast Asia Studies**, September 2013.

I Won’t Forget This Carnage” : Civilians Trapped in Battle for Raqqa, Syria, **Amnesty International Report**, 2017.

Indonesia: Setting the Agenda Human Rights Priorities for the New Government, **Amnesty International Report**, 2014.

Indonesia: US Resumes Military Assistance to Abusive Force, **Human Rights Watch**, 22 July 2010, (Çevrimiçi), <https://www.hrw.org/news/2010/07/22/indonesia-us-resumes-military-assistance-abusive-force>, 16 Aralık 2018.

Iraq In Cold Blood: Abuses by Armed Groups, **Amnesty International Report**, July 2005, AI Index: MDE 14/009/2005.

Iraq, Freedom of the Press, 2003, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2003/iraq>, 14 Mart 2019.

Iraq, Freedom of the Press, 2005, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2005/iraq>, 14 Mart 2019.

Iraq, Freedom of the Press, 2010, Freedom House, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2010/iraq>, 14 Mart 2019.

Iraq: Challenges of Forced Displacement Within Iraq, A Profile of the Internal Displacement Situation, Internal Displacement Monitoring Centre, 29 December 2008.

Iraq: New Abuse, Execution Reports of Men Fleeing Mosul, **Human Rights Watch**, 30 Haziran 2017, (Çevrimiçi), <https://www.hrw.org/news/2017/06/30/iraq-new-abuse-execution-reports-men-fleeing-mosul>, 15 Mart 2019.

Iraq: Wave of Journalist Killings, **Human Rights Watch**, November 29, 2013, (Çevrimiçi),

<https://www.hrw.org/news/2013/11/29/iraq-wave-journalist-killings>, 14 Mart 2019.

Jackson, Rose: “Untangling the Web: A Blueprint for Reforming American Security Sector Assistance”, **Open Society Report**, January 2017.

Enhancing the U.S.-Indonesia Strategic Partnership, **CSIS Briefs**, July 9, 2018, (Çevrimiçi), <https://www.csis.org/analysis/enhancing-us-indonesia-strategic-partnership>, 6 Aralık 2018.

Kasapoglu, Can,
Ülgen, Sinan:

“Fırat Kalkanı Harekatı ve El-Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme”, **EDAM Dış Politika ve Güvenlik Kağıtları Serisi**, 2017/1, Ocak 2017.

Kelly, Terrence K., et. al.: “Security Cooperation Organizations in the Country Team: Options for Success”, **Aroyo Center Technical Report**, RAND Corporation, 2010.

Killings of civilians in Basra and al-’Amara, **Amnesty International Report**, May 2004, AI Index: MDE 14/007/ 2004.

Kleinfeld, Rachel: “Fragility and Security Sector Reform”, **Fragility Study Group Policy Brief**, No.3, September 2016.

Lahica, Eduardo: **Examining the Role of Foreign Assistance in Security Sector Reforms: The Indonesian Case**, Working Paper No. 47, Singapore Institute of Defence and Strategic Studies, 2003

Laksmana, Evan: CSIS Jakarta, Global Terrorism Database, START Consortium, University of Maryland, 2016.

MacLachlan, Karolina, et. al.: “Security Assistance, Corruption and Fragile Environments: Exploring the Case of Mali, 2001-2012”, **Transparency International Report**, August 2015.

Marked With an “X”: Iraqi Kurdish Forces’ Destruction of Villages, Homes in Conflict with ISIS, **Human Rights Watch Report**, November 2016.

Markusen, Maxwell B.: “The Islamic State and the Persistent Threat of Extremism in Iraq”, **CSIS Briefs**, November 2018.

Marquis, Jefferson P., et. al.: “Developing an AME Framework for DoD Security Cooperation”, **RAND Corporation Report**, 2016.

- Maullin, Richard L.: “Soldiers, Guerrillas, and Politics in Colombia”, **RAND Report**, Santa Monica, RAND Corporation, 1971.
- McNerney, Michael J., et. al.: “Improving Implementation of the Department of Defense Leahy Law”, **RAND Corporation Report**, 2017.
- Meernik, James: “U.S. Foreign Policy and Regime Instability”, **U.S. Army Strategic Studies Institute Report**, May 2008.
- Miller, John M.: Open Letter to President Barack Obama on His 2010 Visit to Indonesia from the East Timor and Indonesia Action Network (ETAN), (Çevrimiçi), <http://etan.org/news/2010/03obamaletter.htm>, 16 Aralık 2018.
- Modern Conflicts: Conflict Profile, East Timor - Indonesia (1975 - 1999), Political Economy Research Institute, University of Massachusetts, 2014.
- Özçelik, Necdet, Miş, Nebi: “Türkiye’deki Seçim Süreçlerinde PKK’nın Silahlı Eylem Stratejileri”, **SETA Raporu**, 2018.
- Politics of Papua Project, “Assessment Report On The Conflict In The West Papua Region of Indonesia”, **Assessment Report on West Papua**, University of Warwick, July 2016.
- Pipes, Daniel, Abdelnour, Ziad: “Ending Syria's Occupation of Lebanon: The U.S. Role”, **Report of the Lebanon Study Group**, May 2000, (Çevrimiçi), <https://www.meforum.org/MiddleEastForum/media/MEFLibrary/pdf/Lebanon-Study-Guide.pdf>, 21 Mart 2019.
- Pollack, Kenneth M.: “Building a Better Syrian Opposition Army: The How and the Why”, **The Brookings Institution Center for Middle East Policy Analysis Paper**, No.35, October 2014.
- Public Statement, **Amnesty International**, AI Index: MDE 14/009/2012.
- Public Statement, **Amnesty International**, AI Index: MDE 14/035/2009.

Public Statement, **Amnesty International**, Index:
MDE 14/4764/2016.

Rabasa, Angel,
Chalk, Peter:

“Colombian Labyrinth: The Synergy of Drugs and Insurgency and Its Implications for Regional Stability”, **Rand Report**, 2001.

Rashid, Bedir Mulla:

Military and Security Structures of the Autonomous Administration in Syria, **Omran for Strategic Studies Special Report**, January 23, 2018.

Renwick, Danielle,
Hanson, Stephanie:

“FARC, ELN, : Colombia’s Left-Wing Guerillas”, **Council on Foreign Relations Backgrounders Paper**, 8 December 2014.

Rubin, Michael:

“Time to re-think the Leahy law?”, (Çevrimiçi), <https://www.aei.org/publication/time-to-re-think-the-leahy-law/> 27 Haziran 2018.

Ruinous Aftermath: Militia Abuses Following Iraq’s Recapture of Tikrit, **Human Rights Watch Report**, September 2015.

Sarı, Buğra, Tinas, Murat:

“İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği”, **Polis Akademisi Raporu**, Polis Akademisi Yayınları: 57, Rapor No: 16, Eylül 2018.

Sebastian, Leonard C.,
Gindarsah, Lis:

“Assessing 12-year Military Reform in Indonesia: Major Strategic Gaps for the Next Stage of Reform”, S. Rajaratnam School of International Studies Working Paper, No. 227, 6 April 2011.

Short, Clare:

‘Security Sector Reform and the Elimination of Poverty’, başlıklı konuşması, Centre for Defence Studies, King’s College, London, 1999, (Çevrimiçi), <http://www.clareshort.co.uk/copy-of-3dec98-human-rights-all>, 3 Mayıs 2018.

Song, Yann-huei:

“Security in the Strait of Malacca and the Regional Maritime Security Initiative: Responses to the US Proposal”, **International Law Studies - Volume 83, Global Legal Challenges: Command of the Commons, Strategic Communications, and Natural Disasters**, Ed. by Michael D. Carsten, Newport, Naval War College, 2008.

- Stapleton, Bradford Ian: “The Problem with the Light Footprint: Shifting Tactics in Lieu of Strategy”, **Policy Analysis, Cato Institute Report**, No: 792, June 2016.
- Syria Crisis: Ar-Raqqa, **Situation Report**, OCHA, No. 6, 23 May 2017.
- Syrian Civil War: Six Years into the Worst Humanitarian Tragedy Since WWII, Geneva International Centre for Justice, Geneva, 2017.
- Thaler, David E., et. al.: “From Patchwork to Framework: A Review of Title 10 Authorities for Security Cooperation”, **RAND Corporation Report**, 2016.
- The ‘Sixth Division’: Military-paramilitary Ties and U.S. Policy in Colombia”, **Human Rights Watch Report**, September 2001
- The Most Significant Human Rights Violations by Kurdish Democratic Union Party and the Kurdish Self-Management Forces, **SNHR Report**, 18 January 2016.
- The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2012.
- The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2009.
- The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report**, 2015.
- The State of the World’s Human Rights, **Amnesty International Report, 2016/17**, 2017.
- U.S. Policy toward East Timor, May 2000, (Çevrimiçi), <http://etan.org/timor/uspolicy.htm>, 5 Aralık 2018.
- U.S. Security Cooperation Review, **Neptune Report**, February 2016.
- Ulrich, Marybeth P.,
Taliaferro, Aaron C.: “Security Sector Assistance in the Post-Cold War Era: Is There a Balanced Approach in the Interagency?”, Presented paper, ISAC/ISSS Annual Conference, Austin, Texas, November 2014.
- UN Assistance Mission for Iraq, **Human Rights Report**, 1 November - 31 December 2006.

Under Kurdish Rule, Abuses in PYD-Run Enclaves of Syria, **Human Rights Watch Report**, 2014.

Uppsala Conflict Data Program, Department of Peace and Conflict Research, (Çevrimiçi), <https://ucdp.uu.se/#statebased/14620>, 29 Mart 2019.

Urgent Action, Amnesty International, 26 November 2012.

Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons, New York, Inter Agency Standing Committee (IASC), 2010.

Welch, Stewart,
Bailey, Kevin:

“In Pursuit of Good Ideas: The Syria Train-And-Equip Program“, **Research Notes**, The Washington Institute for Near East Policy, No. 36, September 2016.

Williams, Rebecca,
Adams, Gordon:

“A New Way Forward: Rebalancing Security Assistance Programs and Authorities“, **Stimson Center Report**, March 2011.

World Report, Human Rights Watch, 2017.

Yeşiltaş, Murat, Düz, Sibel,
Öncel, Rifat,
Öztürk, Bilgehan:

“2016’da Güvenlik ve Terörle Mücadele“, **SETAV Raporu**, 2016.

III. ELEKTRONİK HABERLER

12 Tons of Cocaine Seized in Biggest Drug Bust in Colombia's History, **NBC**, November 9, 2017 (Çevrimiçi), <https://www.nbcnews.com/news/world/12-tons-cocaine-seized-biggest-drug-bust-colombia-s-history-n819246>, 29 Kasım 2018.

1st Front Dissidence, (Çevrimiçi), <https://www.insightcrime.org/colombia-organized-crime-news/first-front-dissidence/>, 26 Kasım 2018.

2017 was deadliest year on record for Colombian human rights defenders, May1, 2018, **The Guardian**, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/global-development/2018/may/01/2017-deadliest-year-on->

record-colombian-human-rights-defenders, 26 Kasım 2018.

ABD basını: Suriye'deki Kürtlere silah teslimatı başladı, **BBC**, 31 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40101205>, 27 Mart 2019.

ABD istedi YPG isim değiştirdi, **Milliyet**, 22 Temmuz 2017, (Çevrimiçi), <http://www.milliyet.com.tr/abd-istedi-ypg-isim-degistirdi-dunya-2488906/>, 26 Mart 2019.

ABD Suriye'den çekiliyor: New York Times: Karar Kürtlere ihanet, IŞİD içinse nimet olarak görülüyor, **BBC**, 20 Aralık 2018, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46634392>,

ABD'li komutandan PKK gafı, **Sputnik News**, 4 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/abd/201705041028335736-abd-komutan-pkk-gaf/>, 26 Mart 2019.

Acun, Can:

“ABD'nin Suriye'deki Terör Çıkmazı: PYD/YPG”, **Suriye Gündemi**, 13 Mart 2018, (Çevrimiçi), <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/13/abdnin-suriyedeki-teror-cikmazi-pyd-ypg/>, 26 Mart 2019.

Af Örgütü'nden YPG'ye Ağır Suçlama, **Amerika'nın Sesi**, 13 Ekim 2015, (Çevrimiçi), <https://www.amerikaninsesi.com/a/af-orgutunden-ypg-ye-suclama/3004071.html>, 4 Nisan 2019.

Akan, Ali Kemal:

“PYD/YPG işgal ettiği yerlerde insanlığı yok etti”, **Anadolu Ajansı**, 4 Şubat 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pyd-ypg-iskal-ettigi-yerlerde-insanligi-yok-etti/1053792>, 4 Nisan 2019.

Alkhshali, Hamdi,
Karadsheh, Jomana:

“Iraqi Forces Take Back Tikrit From ISIS, Official Says”, **CNN**, 31 March 2015, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2015/03/31/middleeast/iraq-isis-tikrit/>, 9 Mayıs 2018.

Alkhshali, Hamdi,
Pleitgen, Frederik,
Smith-Spark, Laura:

“ISIS Ousted From Last Major City In Syria, State Media Reports”, **CNN**, 3 November 2017, (Çevrimiçi),

<https://edition.cnn.com/2017/11/03/middleeast/syria-isis-deir-ez-zor/index.html>, 9 Mayıs 2018.

Al-Sharqiya ordered closed in Baghdad, Committee to Protect Journalists, January 1, 2007, (Çevrimiçi), <https://cpj.org/2007/01/alsharqiya-ordered-closed-in-baghdad.php>, 14 Mart 2019.

Angola Facts and Figures, (Çevrimiçi), http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/147.htm, 27 Haziran 2018.

Angola's Diamond Production up in 2017 to 9.44 Million Carats, **Israeli Diamond**, 15 February 2018, (Çevrimiçi), <https://en.israelidiamond.co.il/news/mining/angolas-diamond-production-2017/>, 27 Haziran 2018.

Ankara Feels US is Seeking to Split The Sovereignty in Syria, **Sputnik News**, 18 February, 2018, (Çevrimiçi), <https://sputniknews.com/analysis/201802181061778796-turkey-us-syria-ypg-force/>, 23 Mayıs 2018.

ANKASAM İnfografik: Astana Görüşmeleri, **Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi**, 1 Aralık 2018, (Çevrimiçi), <https://ankasam.org/ankasam-infografik-astana-gorusmeleri/>, 22 Mart 2019.

Arnold, Wayne:

“Exxon Mobil, in Fear, Exits Indonesian Gas Fields”, **The New York Times**, 24 March 2001, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2001/03/24/business/exxon-mobil-in-fear-exits-indonesian-gas-fields.html?mtref=en.wikipedia.org&gwh=5C744967798A62D8759F8839D6F4D5C9&gwt=pay>, 13 Aralık 2018.

Associated Press, “Iraqi commander: Fallujah 'Fully Liberated' From ISIS”, **Fox News**, 26 June 2016, (Çevrimiçi), <http://www.foxnews.com/world/2016/06/26/iraqi-commander-fallujah-fully-liberated-from-isis.html>, 9 Mayıs 2018.

Astana'da Suriye konulu 11. garantörler toplantısı sona erdi, **Anadolu Ajansı**, 29 Kasım 2018, (Çevrimiçi), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/astanada-suriye-konulu-11-garantorler-toplantisi-sona-erdi/1324649>, 22 Mart 2019.

At least 7 dead as Jakarta rocked by multiple explosions, gunfire in ISIS-related attacks, **RT**, 14 January, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.rt.com/news/328828-indonesia-jakarta-terror-attack-cafe/>, 13 Aralık 2018.

Aqrawi, Shamal: “Writer 'Dr.Kamal' jailed for defaming Kurdish leader in Iraq”, **Ekurd Daily**, 27 March 2006, (Çevrimiçi), <https://ekurd.net/mismas/articles/misc2006/3/kurdlocal129.htm>, 14 Mart 2019.

Barnard, Anne, Schmitt, Eric: “Rivals of ISIS Attack U.S.-Backed Syrian Rebel Group,” **The New York Times**, July 31, 2015, (Çevrimiçi), http://www.nytimes.com/2015/08/01/world/middleeast/nusra-front-attacks-us-backed-syrian-rebelgroup.html?_r=0., 26 Mart 2019.

Beheadings and Dumped Bodies Pile Up as Indonesian Special Forces Rampage Again in Tingginambut, 17 June 2013, (Çevrimiçi), <http://www.humanrightspapua.org/news/13-2013/28-beheadings-and-dumped-bodies-pile-up-as-indonesian-special-forces-rampage-again-in-tingginambut>, 16 Aralık 2018.

Bender, Bryan: “Pentagon muscles out State Dept. on foreign aid”, **Politico**, March 23, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.politico.com/story/2016/03/general-diplomats-tussle-over-pentagons-growing-military-aid-portfolio-221177>, 17 Haziran 2018.

Bender, Jeremy, Rosen, Armin, Wilson, Jeremy: “These are the weapons Islamic State fighters are using to terrify the Middle East”, **Business Insider**, January 17, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.businessinsider.com/isis-military-equipment-arsenal-2016?IR=T>, 28 Mart 2019.

Berrigan, Frida, et. al.: “U.S. Weapons at War 2005”, (Çevrimiçi), <https://worldpolicy.org/report-u-s-weapons-at-war-2005/#5>, 27 Haziran 2018.

Body of slain American hostage found, **CNN**, September 22, 2004, (Çevrimiçi), <http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/09/22/iraq.beheading/>, 27 Şubat 2019.

Bom guncang gereja di Solo, **BBC**, 25 September 2011 (Çevrimiçi),
https://www.bbc.com/indonesia/multimedia/2011/09/110925_foto_bom_solo.shtml, 13 Aralık 2018.

Butler, Nick: “The dangers of Iraq’s oil law”, **Financial Times**, April 30, 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.ft.com/content/da2b5cae-46d7-11e8-8ee8-cae73aab7ccb>, 8 Mart 2019.

Caño Limón-Coveñas Pipeline, (Çevrimiçi),
<https://www.bnamericas.com/project-profile/en/oleoducto-cano-limon-cano-limon-covenas>, 21 Kasım 2018.

Carson, Austin,
Poznansky, Michael: “The Logic for (Shoddy) U.S. Covert Action in Syria”, **War on the Rocks**, July 21, 2016, (Çevrimiçi),
<https://warontherocks.com/2016/07/the-logic-for-shoddy-u-s-covert-action-in-syria/>, 26 Mart 2019.

Cheney, Dick, Cheney, Liz: “The Collapsing Obama Doctrine”, **The Wall Street Journal**, June 17, 2014 (Çevrimiçi),
<https://www.wsj.com/articles/dick-cheney-and-liz-cheney-the-collapsing-obama-doctrine-1403046522>, 21 Mayıs 2018.

Chulov, Martin: “Syrian Regime Recaptures Palmyra From Islamic State”, **The Guardian**, 2 March 2016, (Çevrimiçi),
<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/02/syria-n-regime-recaptures-palmyra-from-islamic-state>, 9 Mayıs 2018.

Cockburn, Patrick: “Iraq's election result: a divided nation”, **The Independent**, 21 December 2005, (Çevrimiçi),
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraqs-election-result-a-divided-nation-520280.html>, 27 Şubat 2019.

Colombia's coca cultivation at record level as cocaine problem grows, **DW**, 20 September 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.dw.com/en/colombias-coca-cultivation-at-record-level-as-cocaine-problem-grows/a-45568583>, 22 Kasım 2018.

Colombia Farc rebels: President vows to hunt down new group, 29 August 2019, **BBC**, (Çevrimiçi),
<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-49516660>, 29 Ağustos 2019.

Colombia's internally displaced people caught in corridor of instability, **The Guardian**, 12 August 2013, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/global-development/2013/aug/12/colombia-internally-displaced-people-instability>, 18 Aralık 2018.

Concentration Throughout the Sectors, Media Ownership Monitor, (Çevrimiçi), <http://colombia.mom-rsf.org/en/findings/audience-concentration/>, 22 Kasım 2018.

Daniels, Joe Parkin:

“Wave of killings threatens civil society work in Colombia”, **Dewex**, 6 November 2017, (Çevrimiçi), <https://www.devex.com/news/wave-of-killings-threatens-civil-society-work-in-colombia-91435>, 18 Aralık 2018.

Doster, Barış:

“ABD’nin Kürt devleti planı değişti mi?”, **Cumhuriyet**, 23 Ocak 2019, (Çevrimiçi), http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1212683/ABD_nin_Kurt_devleti_plani_degisti_mi_.html, 12 Nisan 2019.

Duman, Bilgay:

“2018 Irak Parlamento Seçimleri ve Sonrası”, **Dünya Bülteni**, 18 Temmuz 2018, (Çevrimiçi), <https://www.dunyabulteni.net/dubam-ortadogu/2018-irak-parlamento-secimleri-ve-sonrasi-h425876.html>, 28 Şubat 2019.

Eğit-donat’ta ABD savunmaya geçti, **Hürriyet**, 2 Ağustos 2015, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/egit-donat-ta-abd-savunmaya-gecti-29705799>, 26 Mart 2019.

Engel, Pamela:

“Obama on ISIS: 'We Do Not Yet Have A Complete Strategy'”, **Businessinsider**, June 8, 2015, <http://www.businessinsider.com/obama-on-isis-we-do-not-yet-have-a-complete-strategy-2015-6>, 8 Mayıs 2018.

Erdoğan: ABD'nin Türkiye'ye karşı bir planı olduğu çok açık, **Sputniknews**, 12 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712051031264301-erdogan-5aralik-abd-ypg-kudus-israil/>, 27 Mart 2019.

Eski MSO komutanı: ABD, eğitim-donat programında ılımlı muhalifleri değil, PYD'lileri eğitti, **T24**, 3 Eylül 2016, (Çevrimiçi), <https://t24.com.tr/haber/eski-oso->

komutani-abd-egit-donat-programinda-ilimli-muhalifleri-degil-pydlileri-egitti,358151, 26 Mart 2019.

ExxonMobil lawsuit (re Aceh), (Çevrimiçi), <https://www.business-humanrights.org/en/exxonmobil-lawsuit-re-aceh>, 13 Aralık 2018.

ExxonMobil wins \$50bn contract to develop West Qurna oilfield, **The Guardian**, 5 November 2009, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2009/nov/05/exxonmobil-iraq-oil-contract-qurna>, 8 Mart 2019.

Failed to Divide Syria, U.S. Plans to Decentralize the Country, **American Herald Tribune**, October 25, 2017, (Çevrimiçi), <https://ahtribune.com/world/north-africa-south-west-asia/syria-crisis/1974-divide-syria-decentralize.html>, 23 Mayıs 2018.

Finney, Nathan:

“A Culture of Inclusion: Defense, Diplomacy, and Development as a Modern American Foreign Policy”, 26 September 2010, **Small Wars Journal**, <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/553-finney.pdf>, 13 Haziran 2018.

Freedom of expression falls in Indonesia, researcher says, **UCA News**, March 18, 2016 (Çevrimiçi), <https://www.ucanews.com/news/freedom-of-expression-falls-in-indonesia-researcher-says/75521>, 14 Aralık 2018.

Freedom of the Press 2017 Methodology, (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2017-methodology>, 18 Aralık 2018.

Forero, Juan:

Rebels Execute 10 Hostages In Colombia, May 6, 2003, **The New York Times**, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2003/05/06/world/rebels-execute-10-hostages-in-colombia.html?scp=2&sq=colombia&st=nyt>, 21 Kasım 2018.

Gen. Abizaid on Iraq War: “Of Course It’s About Oil”, **Democracy Now**, October 16, 2007, (Çevrimiçi), https://www.democracynow.org/2007/10/16/headlines/gen_abizaid_on_iraq_war_of_course_its_about_oil, 8 Mart 2019.

Getting Away With Murder, Committee to Protect Journalists, April 20, 2010, (Çevrimiçi),

<https://cpj.org/reports/2010/04/cpj-2010-impunity-index-getting-away-with-murder.php>, 14 Mart 2019.

Franz-Stefan Gady:

“US Navy Secretary: We Will Have Over 300 Ships by 2020”, March 12, 2015, *The Diplomat*, (Çevrimiçi), <https://thediplomat.com/2015/03/us-navy-secretary-we-will-have-over-300-ships-by-2020/>, 6 Aralık 2018.

Gettleman, Jeffrey:

“Enraged Mob in Falluja Kills 4 American Contractors,” **The New York Times**, March 31, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2004/03/31/international/worldspecial/enraged-mob-in-falluja-kills-4-american.html>, 27 Şubat 2019.

Global Crises Put Obama's Strategy of Caution to the Test”, **The New York Times**, 17 March 2014, (Çevrimiçi), http://www.nytimes.com/2014/03/17/world/obamas-policy-is-putto-the-test-as-crises-challenge-caution.html?_r=0, 22 Mayıs 2018.

Global Reach: U.S. Corporate Interests in Colombia, **PBS**, (Çevrimiçi), <http://www.pbs.org/frontlineworld/stories/colombia/corporate.html#2>, 21 Kasım 2018.

Global Security, Angola 1975-1976, (Çevrimiçi), <https://www.globalsecurity.org/intell/ops/angola.htm>, 27 Haziran 2018.

Gutman, Roy:

“Syrian Arab Militias Dispute They Received U.S. Airdrop of Ammunition,” **McClatchy**, October 20, 2015, (Çevrimiçi), <http://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/article40543491.html>., 26 Mart 2019.

Halep'teki otopsi uzmanı: ÖSO da El Nusra gibi öldürüyor, **Sputniknews**, 7 Eylül 2016, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609071024745589-halep-otopsi-doktoru-oso-el-nusra-gibi-olduruyor/>, 12 Nisan 2019.

Hamidi, Ibrahim:

“Syrian Opposition Fighters Withdraw from US ‘Train and Equip’ Program“, **The Syrian Observer**, 22 June, 2015, (Çevrimiçi), https://syrianobserver.com/EN/news/29743/syrian_opposition_fighters_withdraw_from_us_train_equip_program.html, 26 Mart 2019.

- Harvey, Gemima: “The Human Tragedy of West Papua”, **The Diplomat**, January 15, 2014, (Çevrimiçi), <https://thediplomat.com/2014/01/the-human-tragedy-of-west-papua/>, 13 Aralık 2018.
- Haynes, Jessica: “Here are the countries that get the most foreign aid from the US”, **ABC**, 21 December 2017, (Çevrimiçi), <http://www.abc.net.au/news/2017-12-21/here-are-the-countries-that-get-the-most-foreign-aid-from-the-us/9278164>, 24 Mayıs 2018.
- Heard, Geoffrey: “Not Oil, But Dollars vs. Euros”, March 2003, (Çevrimiçi), <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/173/30447.html>, 7 Mart 2019.
- Hennigan, W.J.: “Pentagon to try again at training Syrian rebels”, **The Los Angeles Times**, March 17, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-pentagon-syria-20160317-story.html>, 27 Mart 2019.
- Hersh, Seymour M.: “Torture at Abu Ghraib”, **The New Yorker**, May 10, 2004, (Çevrimiçi), <https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>, 27 Şubat 2019.
- Hussain, Ali: **Business Recorder**, “Kerry Lugar Bill: Pakistan Received \$4.681 Billion Against Committed \$6 Billion”, (Çevrimiçi), <https://fp.brecorder.com/2016/11/20161118104181/>, 21 Haziran 2018.
- Indonesia protests underline threat to free speech, **Financial Times**, 19 September 2017 (Çevrimiçi), <https://www.ft.com/content/a859b6ca-9ce7-11e7-8cd4-932067fbf946>, 14 Aralık 2018.
- Indonesian Special Forces Admit Prisoner Killings, **BBC**, 4 April 2013 (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-asia-22025716>, 16 Aralık 2018.
- Indonesia's internet law 'limits freedom of expression', **DW**, 22 September 2016 (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/indonesias-internet-law-limits-freedom-of-expression/a-19568549>, 14 Aralık 2018.
- Into Syria”, **The Atlantic**, August 24, 2016, (Çevrimiçi),

<https://www.theatlantic.com/news/archive/2016/08/syria-turkey-isis/497168/>, 21 Mart 2019.

Irak Savunma Bakanlığı: Musul IŞİD'den tamamen kurtarıldı, **Sputnik News**, 29 Haziran 2019, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201706291029067871-irak-savunma-bakanligi-musul-isis-kurtarildi/>, 9 Mart 2019.

Irak'ın yeni başbakanı Adil Abdulmehdi oluyor, **NTV**, 3 Ekim 2018, (Çevrimiçi), https://www.ntv.com.tr/dunya/irakin-yeni-basbakani-adil-abdulmehdi-oluyor,Luu0iLPUokCDoCeUc7vZ_w, 28 Şubat 2019.

Irak'ta bombalı saldırı: 8 ölü, **Hürriyet**, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/irakta-bombali-saldiri-8-olu-41117330>, 12 Mart 2019.

Iraq conflict: Kurdish forces 'destroyed Arab homes', **BBC**, 20 January 2016, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35352242>, 13 Mart 2019.

Iraq investigates alleged abuses by Mosul troops, **BBC**, 24 May 2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40031249>, 14 Mart 2019.

Iraq to increase oil income, decrease KRG's share, 19 Mar 2018, **TRT World**, 19 March 2018, (Çevrimiçi), <https://www.trtworld.com/middle-east/iraq-to-increase-oil-income-decrease-kr-g-s-share-16044>, 8 Mart 2019.

Iraq: Tears for Tikrit, (Çevrimiçi), <https://web.archive.org/web/20150425100116/http://www.keyetv.com/news/features/top-stories/stories/iraq-tears-tikrit-25267.shtml>, 9 Mart 2019.

Iraqi al-Qaeda and Syrian group 'merge', **Al Jazeera**, 9 April 2013 (Çevrimiçi), <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/04/201349194856244589.html>, 21 Mart 2019.

Iraqi Civil Defense Corps, Global Security, (Çevrimiçi), <https://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/icdc.htm>, 1 Mart 2019.

Iraqi constitution passes, officials say, **CNN**, October 26, 2005, (Çevrimiçi)
<http://edition.cnn.com/2005/WORLD/meast/10/25/iraq.constitution/>, 27 Şubat 2019.

Iraqi Kurdish journalist kidnapped and killed, **Ekurd Daily**, 6 May 2010, (Çevrimiçi),
<https://ekurd.net/mismas/articles/misc2010/5/state3799.htm>, 14 Mart 2019.

İsmail Hakkı Pekin:

“Suriye’de Değişen Dengeler ve Diplomatik Manevralar”, **Independent Türkçe**, 18 Ekim 2019, (Çevrimiçi),
<https://www.independentturkish.com/node/82276/t%C3%BCrkiyeden-sesler/ismail-hakk%C4%B1-pekin-var%C4%B1lan-anla%C5%9Fmay%C4%B1-yorumlad%C4%B1-suriye%E2%80%99de-de%C4%9Fi%C5%9Fen>, 19 Ekim 2019.

İşte ‘Bebek Katili’ PKK’nın kanlı eylemleri!, **Mynet**, 1 Ağustos 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.mynet.com/iste-bebek-katili-pkk-nin-kanli-eylemleri-110104305108>, 31 Mart 2019.

J. Weston Phippen:

“Turkey's New Incursion The Atlantic, August 24, 2016, (Çevrimiçi),
<https://www.theatlantic.com/news/archive/2016/08/syria-turkey-isis/497168/>, 21 Mart 2019.

Jonathan Marcus:

“Recapture of Aleppo: What next for Syria?”, **BBC**, 14 December 2016, (Çevrimiçi),
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-38297511>, 21 Mart 2019.

Juhasz, Antonia:

“Why the war in Iraq was fought for Big Oil”, **CNN**, April 15, 2013, (Çevrimiçi),
<https://edition.cnn.com/2013/03/19/opinion/iraq-war-oil-juhasz/index.html>,

Kaçar, Hüseyin:

“ABD Bombalarıyla Kaos Planı Deşifre Oldu”, **Sabah**, (Çevrimiçi),
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/11/03/abd-bombalariyla-kaos-plani-desifre-oldu>, 12 Mart 2019.

Kennedy, Robert F., Jr.:

“Syria: Another Pipeline War”, **Tikkun Daily**, August 30th, 2016, (Çevrimiçi),
<https://www.tikkun.org/tikkundaily/2016/08/30/another-pipeline-war-by-robert-f-kennedy-jr-with->

a-responce-from-stephen-zunes-responds/, 12 Nisan 2019.

Kessler, Glenn: “Military Ties to Indonesia Resume Too Soon for Some”, **The Washington Post**, 22 November 2005, (Çevrimiçi), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/22/AR2005112201751.htm>, 5 Aralık 2018.

Kolombiya'nın Catatumbo Bölgesindeki Çatışmalar, 22 Nisan 2018, **Ulusal Kanal**, (Çevrimiçi), <https://www.ulusal.com.tr/dunya/kolombiya-nin-catatumbo-bolgesindeki-catismalar-h199884.html>, 20 Kasım 2018.

Kraul, Chris: “In Colombia, 6 sentenced in 'false positives' death scheme”, June 14, 2012, **Los Angeles Times**, (Çevrimiçi), <http://articles.latimes.com/2012/jun/14/world/la-fg-colombia-false-positives-20120614>, 26 Kasım 2018.

Krauthammer, Charles: “The Obama Doctrine: Leading From Behind”, **The Washington Post**, 28 April 2011, (Çevrimiçi), http://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html, 21 Mayıs 2018.

Kucinich, Dennis J.: “Israel May Be in Violation of Arms Export Control Act”, **The Huffington Post** 1 June 2009, (Çevrimiçi), https://www.huffingtonpost.com/rep-dennis-kucinich/israel-may-be-in-violatio_b_155709.html, 26 Haziran 2018.

Laxmidas, Shrikesh: “Angola to Grant De Beers New Diamond Exploration License: Minister”, **Reuters**, April 10, 2014, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-africa-summit-angola/angola-to-approve-concession-for-de-beers-mines-minister-idUSBREA3618Y20140410>, 27 Haziran 2018.

Life in a Jihadist Capital: Order With a Darker Side, **The New York Times**, 23 July 2014, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2014/07/24/world/middleeast/islamic-state-controls-raqqa-syria.html>, 21 Mart 2019.

Liza, Ryan: “Leading From Behind”, **The New Yorker**, April 26, 2011, (Çevrimiçi),

<https://www.newyorker.com/news/news-desk/leading-from-behind>, 21 Mayıs 2018.

Mahanty, Daniel R.: “The ‘Leahy Law’ Prohibiting US Assistance to Human Rights Abusers: Pulling Back the Curtain”, **Just Security**, June 27, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.justsecurity.org/42578/leahy-law-prohibiting-assistance-human-rights-abusers-pulling-curtain/>, 28 Haziran 2018.

Mark Mazzetti,
Matt Apuzzo: “U.S. Relies Heavily on Saudi Money to Support Syrian Rebels, The New York Times, 23 January 2016, (Çevrimiçi), https://www.nytimes.com/2016/01/24/world/middleeast/us-relies-heavily-on-saudi-money-to-support-syrian-rebels.html?_r=0, 4 Nisan 2019.

Martin, Patrick,
Kozak, Christopher: “The Pitfalls of Relying on Kurdish Forces to Counter ISIS”, **Background**, Institute for the Study of War, February, 2016.

McLeary, Paul: “The Pentagon Wasted \$500 Million Training Syrian Rebels. It’s About to Try Again.”, **Foreign Policy**, March 18, 2016, (Çevrimiçi), <https://foreignpolicy.com/2016/03/18/pentagon-wasted-500-million-syrian-rebels/>, 27 Mart 2019.

Meek, James Gordon et.al.: US ignores evidence of atrocities by blacklisted Iraqi military unit, **ABC News**, (Çevrimiçi), <https://abcnews.go.com/International/us-ignores-evidence-atrocities-blacklisted-iraqi-military-unit/story?id=47745913>, 15 Mart 2019.

Meyssan, Thierry: “Before Our Eyes: Extension of the Gas War to the Levant”, **Voltaire Network**, 21 July 2014, (Çevrimiçi), <https://www.voltairenet.org/article184806.html>, 12 Nisan 2019.

Missy Ryan: “U.S. Will Use Psych Evaluations, Stress Tests to Screen Syrian Rebels for Training”, **The Washington Post**, 28 November 2014, (Çevrimiçi), <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-military-will-use-psych-evals-stress-tests-to-screen-syrian-rebels-for->

training/2014/11/28/39bb9362-7712-11e4-bd1b-03009bd3e984_story.html?noredirect=on&utm_term=.80213fa281a8, 28 Haziran 2018.

More than 92% of voters in Iraqi Kurdistan back independence, **The Guardian**, September 27 2017, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/27/over-92-of-iraqs-kurds-vote-for-independence>, 28 Şubat 2019.

Occidental Petroleum in Colombia, (Çevrimiçi), http://assets.usw.org/Releases/Colombia_Rally_PDFs/ox-report1.pdf, 22 Kasım 2018.

Oil in Colombia, World Energy, (Çevrimiçi), <https://www.worldenergy.org/data/resources/country/colombia/oil/> 20 Kasım 2018.

Oweis, Khaled Yacoub: “Syria's Assad vows to lift emergency law by next week”, **Reuters**, April 16, 2011, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-syria/syrias-assad-vows-to-lift-emergency-law-by-next-week-idUSTRE72N2MC20110416>, 21 Mart 2019.

Pearson, Mike, Yan, Holly, Coren, Anna: “Iraq's Nuri al-Maliki digs in as President nominates new Prime Minister”, **CNN**, 8 November 2014, (Çevrimiçi), <https://edition.cnn.com/2014/08/11/world/meast/iraq-crisis/index.html>, 28 Şubat 2019.

Perlez, Jane, Bonner, Raymond: “Below a Mountain of Wealth, a River of Waste”, **The New York Times**, December 27, 2005, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2005/12/27/world/asia/below-a-mountain-of-wealth-a-river-of-waste.html>, 13 Aralık 2018.

Peshmerga 9th Brigade: “no more volunteers...”, **NewsRep**, September 25, 2016, (Çevrimiçi), <https://thenewsrep.com/64665/peshmerga-9th-brigade-no-volunteers/>, 15 Mart 2019.

Peshmerga accused of razing Arab villages in Iraq, **DW**, 13 November 2016, (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/en/peshmerga-accused-of-razing-arab-villages-in-iraq/a-36376376>, 13 Mart 2019.

Peshmerga to receive \$290 million from the US in 2019, **Newsrep**, May 26, 2018 (Çevrimiçi), <https://thenewsrep.com/103759/peshmerga-to-receive-290-million-from-the-us-in-2019/>, 5 Mart 2019.

Peşmerge Güçleri Arapların Evlerini Yikti mı?, **BBC**, 20 Ocak 2016, (Çevrimiçi), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160119_af_orgutu_kurtler_irak, 9 Mayıs 2018.

PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG, Mayıs 2017, **Anadolu Ajansı**, Mayıs 2017, (Çevrimiçi), https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/haber%2F2017%2F05%2FPKK_KCK_Terrorist_Organisation_s_Extensi.pdf, 25 Mart 2019.

Pomfret, John:

“U.S. Floats Plan to Lift Ban on Training Indonesia's Kopassus Unit”, **The Washington Post**, 3 February 2010, (Çevrimiçi), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/02/AR2010030204053.html?noredirect=on>, 16 Aralık 2018.

Private oil companies to invest up to \$4.9 billion in Colombia in 2018, **Reuters**, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-colombia-oil/private-oil-companies-to-invest-up-to-4-9-billion-in-colombia-in-2018-idUSKBN1E72FO>, 21 Kasım 2018.

Purple, Matt:

“Hagel Skewers Iraq War, Defends Greenspan's Oil Comments”, **CNS News**, July 7, 2008, (Çevrimiçi), <https://www.cnsnews.com/news/article/hagel-skewers-iraq-war-defends-greenspans-oil-comments>, 9 Mart 2019.

Rampton, Roberta:

“Obama sends more Special Forces to Syria in fight against IS”, **Reuters**, April 25, 2016, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-syria/obama-sends-more-special-forces-to-syria-in-fight-against-is-idUSKCN0XL0ZE>, 27 Mart 2019.

Raqqa: IS 'capital' Falls to US-backed Syrian Forces, **BBC**, 17 October 2017, (Çevrimiçi), <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41646802>, 9 Mayıs 2018.

- Rice, Condoleezza: “Transforming the Middle East”, **The Washington Post**, 7 August 2003, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/?utm_term=.ae7785b6af8e, 26 Şubat 2019.
- Rio and Freeport sell 51% stake in Grasberg mine to Inalum for \$3.85bn <https://www.mining-technology.com/news/rio-and-freeport-sell-51-stake-in-grasberg-mine-to-inalum-for-3-85bn/>, (Çevrimiçi), 12 Aralık 2018.
- Romero, Simon, “Colombia lists civilian killings in guerrilla toll”, **The New York Times**, 29 Ekim 2008, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2008/10/30/world/americas/30colombia.html>, 18 Aralık 2018.
- Ryan, Missy, Loveluck, Louisa: “White House declares end to Islamic State, but fighting grinds on”, **The Washington Post**, March 22, 2019, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/white-house-declares-islamic-state-100-percent-defeated-in-syria/2019/03/22/ce39dd02-4cbd-11e9-9663-00ac73f49662_story.html?utm_term=.830d06b5051a, 29 Mart 2019.
- Salaheddin, Sinan: “Russia's Lukoil Wins Huge Iraqi Oilfield”, **Business Insider**, December 12, 2009. (Çevrimiçi), <https://www.businessinsider.com/russias-lukoil-wins-huge-iraqi-oilfield-2009-12>, 8 Mart 2019.
- Santos, Francisco: “The risk of being a journalist in Colombia”, **The Guardian**, 3 May 2002, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/media/2002/may/03/pressandpublishing.observercampaignpressfreedom>, 19 Aralık 2018.
- Shubert, Atika: “Indonesian court case spawns social movement”, **CNN**, December 23, 2009 (Çevrimiçi), <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/asiapcf/12/22/indonesia.prita/index.html>, 14 Aralık 2018.
- Siegel, Jacob: “An American Fighting ISIS is Convicted Sex Offender”, **The Daily Beast**, 27 April 2015,

(Çevrimiçi), <https://www.thedailybeast.com/an-american-fighting-isis-is-convicted-sex-offender>, 15 Mart 2019.

Six years after Iraq invasion, Obama sets out his exit plan, **The Guardian**, February 27 2009, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2009/feb/27/obama-iraq-war-end-august-2010>, 28 Şubat 2019.

Sly, Liz:

“U.S. military aid is fueling big ambitions for Syria’s leftist Kurdish militia”, **The Washington Post**, January 7, 2017, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/us-military-aid-is-fueling-big-ambitions-for-syrias-leftist-kurdish-militia/2017/01/07/6e457866-c79f-11e6-acda-59924caa2450_story.html?utm_term=.c014f77ebee2, 12 Nisan 2019.

Smith, Hannah Lucinda:

“Sarin gas that killed thousands in Damascus is from Assad’s stockpiles”, **The Times**, January 31 2018 (Çevrimiçi), <https://www.thetimes.co.uk/article/sarin-gas-that-killed-thousands-in-damascus-is-from-assad-stockpiles-blf8vkwxr>, 21 Mart 2019.

Stack, Liam,
Goodman, J. David:

“Syrian Protesters Clash With Security Forces”, **The New York Times**, 2 April 2011, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/2011/04/02/world/middleeast/02syria.html>, 21 Mart 2019.

Soçi Mutabakatı: Putin ile Erdoğan’ın görüşmesinden ne sonuç çıktı?, **BBC**, 23 Ekim 2019, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50146866>, 24 Ekim 2019.

Sudagezer, Elif:

“YPG, Türkiye'ye Karşı NATO Ülkelerinin Silahlarını Kullanıyor”, **Sputniknews**, 2 Şubat 2018, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/columnists/201802011032065099-ypg-pyd-pkk-turkiye-zeytin-dali-harekati-operasyon-abd-isid-karsiti-koalisyon-nato-bati-silah-destegi-suriye-afrin-gorus/> 9 Mayıs 2018.

Surabaya attacks: Family of five bomb Indonesia police headquarters, **BBC**, 14 May 2018, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/news/world-asia-44105279>, 13 Aralık 2018.

Suriye’de Kimyasal Silah Kullanıldı, **Amerika’nın Sesi**, 4 Nisan 2017, (Çevrimiçi),

<https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-kimyasal-saldiri-iddiasi/3795487.html>, 22 Mart 2019.

Suriye'nin kuzeyinde yaklaşık 1 milyon kişi YPG/PKK baskısıyla göçe zorlandı, **TRT**, 17 Aralık 2018 Pazartesi, (Çevrimiçi),
https://www.trthaber.com/m/?news=suriyenin-kuzeyinde-yaklasik-1-milyon-kisi-ypgpkk-baskisiyla-goce-zorlandi&news_id=397982&category_id=4, 4 Nisan 2019.

Süleyman, Halit:

“PYD/PKK, Arap ve Türkmenleri göçe zorluyor”, **Anadolu Ajansı**, 15 Mart 2017, (Çevrimiçi),
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pyd-pkk-arap-ve-turkmenleri-goce-zorluyor/771927>, 4 Nisan 2019.

Syria rebels executed civilians, says Human Rights Watch, **BBC**, 11 October 2013, (Çevrimiçi),
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24486627>, 29 Mart 2019.

Taştekin, Fehim:

“Barış Pınarı Harekâtı: Türkiye-ABD mutabakatı uygulanabilir mi, Rusya'nın rolü neden kritik?”, **BBC**, 19 Ekim 2019, (Çevrimiçi),
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50096345>, 21 Ekim 2019.

Terör örgütü YPG/PKK Deyrizor'da binlerce aileyi göçe zorluyor, **Sabah**, 8 Ocak 2019, (Çevrimiçi),
<https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/01/08/ypgpkk-deyrizorda-binlerce-aileyi-goce-zorluyor>, 4 Nisan 2019.

Testimony to the Senate Armed Service Committee by General Lloyd Austin, CENTCOM Commander, **ABC News**, 15 September 2015, (Çevrimiçi),
<https://abcnews.go.com/Politics/general-austin-us-trained-syrian-rebels-fighting-isis/story?id=33802596>, 26 Mart 2019.

The Current State Of ISIS, **NPR**, 21 Temmuz 2018, (Çevrimiçi),
<https://www.npr.org/2018/07/21/631089434/the-current-state-of-isis>, 9 Mart 2019.

Timeline: Attacks and plots blamed on Jemaah Islamiah in Asia, **Reuters**, September 17, 2009 (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-indonesia-militants-timeline-sb/timeline-attacks-and->

plots-blamed-on-jemaah-islamiyah-in-asia-
idUSTRE58G29X20090917, 13 Aralık 2018.

Total Petroleum and Other Liquids Production 2017,
Energy Information Administration, (Çevrimiçi),
<https://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?prodact=53-1&cy=2017>, 21 Kasım 2018.

Turkey Takes Full Control of Syria's Afrin Region,
Reports Say, **Middle East Eye**, 24 March 2018,
(Çevrimiçi),
<https://www.middleeasteye.net/news/turkey-takes-full-control-syrias-afrin-region-reports-say>, 22 Mart 2019.

Turkmen facing violations in Iraq's Kirkuk:
Spokesman, **AA**, 1 June 2017, (Çevrimiçi),
<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkmen-facing-violations-in-iraq-s-kirkuk-spokesman/832785#>, 13 Mart 2019.

Türkmen ve Araplar göçe zorlanıyor, **Aljazeera Türk**,
27 Haziran 2015, (Çevrimiçi),
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkmen-ve-araplar-goce-zorlaniyor>, 4 Nisan 2019.

U.S. Forms Anti-ISIS Coalition at NATO Summit,
Time, September 5, 2014, (Çevrimiçi),
<http://time.com/3273185/isis-us-nato/>, 8 Mayıs 2018.

U.S. funds Iraqi TV network in battle against Arab
stations, **Arizona Daily Sun**, 28 November 2003,
(Çevrimiçi), https://azdailysun.com/u-s-funds-iraqi-tv-network-in-battle-against-arab/article_965f39d6-b385-5440-ae89-346f231a763d.html, 14 Mart 2019.

U.S. identifies 1,200 potential fighters for Syria
training, **Reuters**, February 19, 2015 (Çevrimiçi),
<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-training/u-s-identifies-1200-potential-fighters-for-syria-training-idUSKBN0LM2DN20150218>, 26 Mart 2019.

US Army lost track of \$1 billion worth of arms &
equipment in Iraq, Kuwait, **RT**, 25 May, 2017
(Çevrimiçi), <https://www.rt.com/usa/389643-amnesty-army-lost-billion-arms-iraq/>, 7 Mart 2019.

US Could 'Divide Syria', Warns First Western
Journalist Given Access to ISIS, **The Independent**, 3
March 2016 (Çevrimiçi),
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle->

east/us-could-divide-syria-isis-jurgen-todenhofers-first-western-journalist-a6909136.html, 23 Mayıs 2018.

US excludes Peshmerga salaries from 2019 budget proposal, **Rudaw**, 21 February 2018, (Çevrimiçi), <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/210220181>, 5 Mart 2019.

US forms 'core coalition' to fight Isis militants in Iraq, **The Guardian**, 5 September 2014, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/us-core-coalition-fight-isis-militants-iraq-nato>, 21 Mart 2019.

US military still working with blacklisted Iraqi special forces, **Middle East Eye**, 1 June 2017 (Çevrimiçi), <https://www.middleeasteye.net/news/us-military-still-working-blacklisted-iraqi-special-forces>, 15 Mart 2019.

US soldiers questioned over stolen Iraqi cash, **The Irisih Times**, April 24, 2003, (Çevrimiçi) <https://www.irishtimes.com/news/us-soldiers-questioned-over-stolen-iraqi-cash-1.47366>, 1 Mart 2019.

USGLC, “Plan Colombia: A Development Success Story”, (Çevrimiçi), <https://www.usglc.org/resources/plan-colombia-development-success-story/>, 22 Kasım 2018.

USGLC, Our Board, (Çevrimiçi), <https://www.usglc.org/about-us/our-board/> 22 Kasım 2018.

Watkins, Ali:

“Top general confirms end to secret U.S. program in Syria”, **Politico**, 21 July 2019, (Çevrimiçi), <https://www.politico.com/story/2017/07/21/tony-thomas-syria-secret-program-cia-240818>, 26 Mart 2019.

Will America Partition Syria?, **The American Conservative**, May 11, 2017 (Çevrimiçi), <http://www.theamericanconservative.com/articles/will-america-partition-syria/>, 23 Mayıs 2018.

Wong, Kristina:

“Pentagon wants to try again with Syrian rebel program”, **The Hill**, 3 July 2016, (Çevrimiçi), <https://thehill.com/policy/defense/272230-pentagon-wants-to-restart-train-and-equip-program-for-syrian-rebels>, 27 Mart 2019.

YPG PKK İle Ne Kadar Bağlantılı?, **DW**, 22 Ocak 2018, (Çevrimiçi), <http://www.dw.com/tr/ypg-pkk-ile-ne-kadar-ba%C4%9Flant%C4%B1%C4%B1/a-42261886>, 9 Mayıs 2018.

Yüksel, Erman:

“İran'ın 'Suriye savaşı”, **Aljazeera Turk**, 23 Şubat 2014, (Çevrimiçi), <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/iranin-suriye-savasi>, 22 Mart 2019.

IV. TASNİFDİŞİ

Sözde-KCK Sözleşmesi, Önsöz, Madde 6, 17 Mayıs 2005, (Çevrimiçi), https://tr.wikisource.org/wiki/KCK_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi, 25 Mart 2019.

ÖZGEÇMİŞ

Şener Çelik 1965 yılında İstanbul'da doğdu. Halen ortağı olduğu ve restorasyon-restitüsyon-inşaat-emlak sektöründe faaliyet gösteren aile kuruluşlarında çalıştı. İstanbul Üniversitesi'nde 1983-1985 arasında Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Daha sonra lisans eğitimini 2004-2010 arasında University of London, London School of Economics'de Uluslararası İlişkiler alanında tamamladı. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Harp-Harekat Hukuku bölümünde 2010-2013 arasında devam ettiği eğitimi sonucunda, "Afganistan Savaşı'nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri" isimli teziyle yüksek lisans derecesini aldı. Doktora eğitimine aynı kurumda 2015-2016 akademik yılında başladıktan sonra, 2017-2018 akademik yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne geçerek, 2019'da "Amerika Birleşik Devletleri'nin Güvenlik Yardımı Programları: 11 Eylül Sonrasında Yürütülen Eğit-Donat Faaliyetlerinin İnsan Hakları Hukuku ve ABD İç Hukuku Açısından İncelenmesi" başlıklı tezini yazdı. Yazarın silahlı çatışma hukuku ve ABD dış politikası konusunda yayınlanmış akademik makaleleri vardır. Ayrıca, 2007 yılında İnkılap Kitabevi tarafından yayınlanmış *Dost Ateşi* ve 2009 yılında April Yayınevi tarafından yayınlanmış *Kontratak* isimli iki kitabı bulunmakta olup; halen ABD dış politika doktrinleriyle ilgili yeni bir kitap projesi üzerinde çalışmaktadır. Bunun yanında, Thucydides'in *Peloponez Savaşı Tarihi* isimli eserinde yer alan *Melian Diyalogu*'ndan uyarlanacak tiyatro çalışması ve siyasi içerikli bir edebiyat çalışmasıyla ilgili araştırmalarına devam etmektedir.